

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXII, Nr. 9 — 10 - SEPTEMBRIE — OCTOMBRIE 1973

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXXII Nr. 9 — 10
SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE
1 9 7 3

Redacția și Administrația: Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul V

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

JUSTINIAN
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul
Bisericii Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Buzăului

P. S. Dr. ANTIM
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. Petre F. ALEXANDRU
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

Pag.

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Lector DUMITRU GH. RADU, <i>La Duminica după Înălțarea Sîntei Cruci</i>	853
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Duminica a XVIII-a după Rusalii</i>	856
Arhim. Prof. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>La Duminica a XX-a după Rusalii</i>	859
Pr. Prof. ENE BRANIȘTE, <i>La Duminica a XXIV-a după Rusalii</i>	864

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACTIA, <i>Ațiuni în slujba păcii (septembrie—octombrie)</i>	869
Prof. O. BUCEVSCHI, Pr. AN. LEFTER și CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	877

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. IOAN A. MIRCEA, <i>Epistola I-a a Sîntului Apostol Petru (introducere și comentarii) teză de doctorat</i>	887
Pr. Prof. MIHAIL BULACU, <i>Cunoașterea lui Dumnezeu prin Ortodoxie</i>	1054
Pr. AL. N. CONSTANTINESCU, <i>Facerea (Exegeză biblică)</i>	1064

DOCUMENTARE

<i>Omiliile Catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia. Omilia a douăsprezecea (Inițlia despre Sîntul Botez), trad. de Paraschiv V. Ion</i>	1074
--	------

COMEMORĂRI

REDACTIA, <i>Tricentenarul Cantemir</i>	1085
ADRIAN N. POPESCU, <i>Dimitrie Cantemir — mare cărturar umanist român</i>	1090
Prof. N. CHIȚESCU, <i>Ortodoxia în opera lui Cantemir</i>	1097

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

REDACTIA, <i>Conferința de orientare din luna septembrie 1973 a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor</i>	1121
ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor Institutului teologic din București</i>	1125

ASISTENT, <i>Deschiderea cursurilor la Școala de Cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București</i>	1127
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Mavrodin</i>	1128
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Schela Mare</i>	1130
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Popești N, jud. Prahova</i>	1131
ASISTENT, <i>Sfințirea bisericii din parohia Nucșoara</i>	1133

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. G. C., <i>Știri din Eparhie</i>	1134
---	------

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

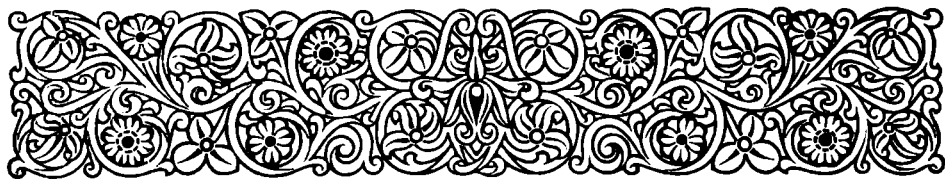
Pr. NICOLAE GROSU, <i>Pentru cunoașterea Eparhiei</i>	1147
---	------

RECENZII

Octavian Lazăr Cosma, <i>Hronicul muzicii românești</i> , Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973, 480 p. de IOAN F. STĂNCULESCU	1151
Veniamin Nicolae, <i>Mîndstirea Căldărușani</i> , Monografie, București, 1973, 158 p., de Pr. DAVID POPESCU	1157
Prof. Dr. Ioan Pantchowski, <i>Ansätze des Orthodoxen ethischen Denkens in den sozialistischen Ländern Osteuropas</i> , 1973, de Prof. O. BUCEVSCHI	1159
<i>Note bibliografice</i>	1162

ANEXĂ

<i>Întli pomenește Doamne !</i> (Cor. bărbătesc), de Pr. RADU ANTOFIE	I—IV
<i>Doamne auzi glasul meu</i> (Concert în stil psaltic), de Prof. NICOLAE LUNGU	V—XII

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA DUPĂ ÎNĂLTAREA SFINTEI CRUCI

Ne găsim încă în atmosfera sărbătorească a praznicului Înălțării Sfintei Cruci, pe care Mântuitorul s-a jertfit pentru mântuirea noastră, a tuturor.

Credința și viața creștină, în general, își au izvorul și puterea în Crucea lui Hristos, care este nedespărțită de învierea Sa din morți. Prin Cruce, Hristos ne-a răscumpărat din robia păcatului și a morții veșnice, și ne-a împăcat cu Dumnezeu. Neascultarea oamenilor întunecase în ochii lor măreția fără margini a lui Dumnezeu și o ținea acoperită în fața lor. Această măreție și slavă nu puteau fi reevidențiate în ochii lor decât prin ascultarea cuiva dintre ei, și anume printr-o ascultare de aceeași valoare cu slava lui Dumnezeu, deci de cineva care să fie și Dumnezeu și om. Acest lucru l-a săvârșit Mântuitorul Hristos, preamărind pe Dumnezeu-Tatăl nu numai ca Fiul Său din veci, ci și ca om: «Eu Te-am preaslăvit pe Tine pe pământ; lucru pe care Mi l-ai dat să-L fac, l-am săvârșit» (Ioan XVII, 4). Hristos i-a redescoperit slava dar și iubirea Sa nemărginită, căci Dumnezeu fiind, El s-a făcut un semen al nostru, ca să intre în relație cu noi și să ne descopere prin chipul Său omenesc plenitudinea Dumnezeirii. Deci prima direcție sau aspect al operei de răscumpărare al neamului omenesc îl constituie aspectul de jertfă.

Al doilea aspect al operei de răscumpărare sau mântuirea neamului omenesc privește firea umană a lui Iisus Hristos. Prin ascultarea și moartea Sa pe Cruce, Mântuitorul Hristos a ridicat firea Sa umană din moarte și stricăciune la nestricăciune, îndumnezeind-o. Hristos a restabilit și a înnoit, prin jertfa pe Cruce și prin Învierea Sa din morți, chipul lui Dumnezeu în om, ruinat de Adam prin neascultare și căderea în păcat. El a suportat durerea în toată puritatea și grozăvia ei, mai mult decât orice om, căci ca om El a fost fără păcat. Ascultarea și moartea Lui nu erau ale unui simplu om, ci ale unui om care era și Dumnezeu, adică ale Fiului lui Dumnezeu făcut om pentru mântuirea noastră.

Jertfa și întreaga operă răscumpărătoare a lui Hristos, are o față îndreptată și spre noi. Tot ceea ce face Hristos face pentru noi toți, în numele nostru și ne cuprinde pe toți în lucrarea Sa mîntuitoare. Aceasta constituie aspectul recapitulativ al răscumpărării, asupra căruia ne oprim astăzi în cuvîntul nostru.

Cuprinderea noastră în Hristos este arătată în primul rînd de faptul că El, Hristos, se aduce pentru noi jertfă Tatălui, că își îndumnezeiește pentru noi firea Sa umană și că prin aceasta ne dă dovada iubirii Sale față de noi și ne oferă o pildă de viețuire creștină bine plăcută lui Dumnezeu. Viața și puterea cea nouă de a sta în relație cu Dumnezeu și de a crește pînă la măsura plinătății bărbatului desăvîrșit, Hristos, (Efes. IV, 13) sînt împărtășite de Fiul lui Dumnezeu, prin umanitatea asumată de El, tuturor celor ce cred în El.

Rod al întregii slujiri a Mîntuitorului, chemarea de profet sau învățător, slujirea de arhiereu și demnitatea de împărat, opera de mîntuire a neamului omenesc, săvîrșită de Hristos, nu s-a realizat într-un singur moment al lucrării Sale răscumpărătoare, ci prin întruparea, răstignirea, învierea și înălțarea Lui la cer. Jertfa pe Cruce și învierea din morți, a treia zi, sînt, după învățătura Bisericii noastre, momentele centrale ale acestei lucrări.

Fiul lui Dumnezeu ne-a adus o viață nouă și o putere nouă în relația noastră cu Dumnezeu, cu noi înșine și cu semenii noștri, chiar prin întruparea Sa. El ne-a cuprins acum și ne-a unit prin întrupare în modul cel mai intim și totodată în mod inseparabil și definitiv, pe noi toți cu Dumnezeu. Iubirea Sa filială față de Tatăl umple acum umanitatea Sa în care eram cuprinși noi toți. Prin umanitatea lui Hristos, apoi iubirea lui Dumnezeu se revărsă asupra tuturor aceluia care se unesc prin credință cu Hristos. Toată sfințenia dumnezeirii Sale devine proprie umanității Sale, ia formă umană. Pentru noi, Hristos s-a făcut un al doilea Adam, mult superior însă în puritatea primului Adam dinainte de cădere. Prin întruparea Sa, la plinirea vremii, din Sfînta Fecioară Maria, Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, se face a doua oară rădăcină a neamului omenesc, care, spre deosebire de prima, adică de Adam, se menține permanent nouă. Din aceasta se poate înnoi continuu orice fiu al primului Adam, murind, cu Hristos, păcatului și înviind cu El la o viață nouă în taina Sfîntului Botez și rămînind mereu în unire cu El, prin Sfintele Taine în Biserica Sa.

Hristos se face noul Adam care nu se mai învechește niciodată și din care ne înnoim continuu, fiecare în parte, și toți la un loc în trupul Său tainic, care este Biserica.

Făcîndu-se om, întru toate asemenea nouă, afară de păcat și trăind ca un semen al nostru realitatea vieții pămîntești, Hristos a subliniat valoarea acestei vieți pămîntești pentru realizarea noastră ca oameni și creștini și pentru dobîndirea mîntuirii. Dumnezeu a binevoit să se facă văzut în trup, în persoana Fiului făcut om, ca să aducă ca om la Sine pe oameni și să-i convingă pe toți cei ce-L vedeau ca om că El nu este numai om ci și Dumnezeu.

Moartea pe Cruce a lui Hristos reprezintă o nouă treaptă în opera de mîntuire a noastră. Împăcarea noastră cu Dumnezeu și pacea cu noi înșine și cu semenii noștri s-au realizat prin Crucea lui Hristos. Fără aceasta, mîntuirea neamului omenesc n-ar fi fost realizată. Hristos se aduce pe Sine însuși ca jertfă de mult preț Tatălui, pentru noi, în numele nostru și ne introduce în starea Lui de jertfă, ca să murim păcatului, patimilor și poftelor egoiste, ca să murim nouă înșine, spre a ne învrednici apoi de roadele Învierii Sale.

În Crucea Lui, Hristos ne-a cuprins pe toți, căci iubirea Lui spre noi toți iradia, atrăgîndu-ne și pe noi în starea Lui de dăruire totală către Dumnezeu și către semenii noștri. Nu puteam intra la Tatăl decît în starea de jertfă curată. Dar noi nu eram în stare să aducem Tatălui o astfel de jertfă. De aceea Hristos s-a adus pe Sine jertfă Tatălui, ca să ne imprime și nouă puterea stării Sale de jertfă prin unirea Lui cu noi, ca astfel să putem intra și noi cu El la Tatăl: «Căci prin El avem și unii și alții aducerea și apropierea către Tatăl, într-un Duh» (Efeseni II, 18; III, 12). Prin intrarea la Tatăl cu Hristos, noi am dobîndit împăcarea și pacea cu Dumnezeu, și cu semenii noștri. Căci prin Crucea lui Hristos ca supremă dăruire a Lui ca om lui Dumnezeu, a fost omorîtă în noi, în mod real, dușmănia dintre noi, a fost desființat peretele despărțitor (Efeseni II, 16).

Moartea lui Hristos a fost însă trecere spre înviere, căci n-a fost o moarte obișnuită, care osîndește firea pentru păcat, distrugînd-o, ci mijlocul de restaurare și înnoire a ei.

Inviind din morți, Hristos ne-a ridicat din moarte la viață, din starea de păcat într-o stare de dreptate și de unire cu Dumnezeu, de sfințenie desăvîrșită și veșnică, care implică, în același timp, starea de totală dăruire față de Dumnezeu-Tatăl.

Celor ce cred în El și se unesc cu El în taina Sfintei Împărtășanii, Hristos le comunică nu numai starea de jertfă curată, bine plăcută lui Dumnezeu, ci și cea de înviere, adică starea de făptură nouă, deschisă lui Dumnezeu și semenilor săi. «Noi totdeauna purtăm în trup moartea lui Iisus, ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru cel muritor. Căci pururea noi cei vii sîntem dați spre moarte pentru Iisus, ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru cel muritor» (II Cor. IV, 10—11). Hristos oferă fiecăruia dintre noi, care crede în El și poartă semnul Crucii Lui, biruința împotriva morții și roadele Învierii Lui. Prin Învierea Lui, omul a devenit o făptură nouă care trăiește pe Hristos în tot ceea ce face, atît în relația lui cu Dumnezeu cît și în relația lui cu semenii, întrucît s-a eliberat de egoism, de patimi.

Înălțîndu-se la Ceruri și șezînd de-a dreapta Tatălui, Mîntuitorul Hristos ne împărtășește și nouă în mod deplin dreptatea și slava lui Dumnezeu.

Intruparea, moartea pe Cruce, Învierea și Înălțarea lui Hristos la Cer într-o slavă, și trimiterea și lucrarea Duhului Sfînt în lume, din ziua Cincizecimii, cînd a lua ființă Biserica, ne unesc pe noi toți în mod tainic cu Hristos.

Fiul lui Dumnezeu s-a făcut un semen al nostru ca împreună cu noi să proslăvească pe Dumnezeu și să ne împace cu El. S-a făcut om și s-a jertfit ca să ne arate iubirea lui Dumnezeu pentru om și cât de mult valorează omul și viața lui pămîntească în ochii lui Dumnezeu. S-a adus jertfă pe Sine însuși lui Dumnezeu, ca să ne învețe că viața înseamnă dăruire și jertfelnicie lui Dumnezeu și semenilor noștri. Să ne arate că jertfa și slujirea noastră pentru un semen al nostru își au izvorul și puterea în jertfa lui Hristos pentru întregul neam omenesc. Nimeni nu-și este suficient sieși, ci are nevoie de ajutorul și de cuvîntul semenilor săi, și al societății semenilor săi.

Viața și mîntuirea au un profund aspect comunitar. Ne realizăm ca oameni și creștini și ne mîntuim, în măsura în care participăm la viața semenilor noștri, la viața Bisericii și la viața lumii întregi. La reconcilierea profundă între toți oamenii și între toate popoarele, creștinii nu pot contribui decît prin slujirea relațiilor de dreptate și egalitate între oameni. Slujind acestor aspirații ale lumii noastre contemporane, care sînt poruncite și de Evanghelia Mîntuitorului Hristos, ne dobîndim propria noastră mîntuire în Hristos, prin Duhul Sfînt, în Biserica Sa. Amin.

Pr. Lector DUMITRU GH. RADU

LA DUMINICA A XVIII-A DUPĂ RUSALII

«Pre dătătorul de bunăvoie îl iubește Dumnezeu» (II Corinteni IX, 7).

Iată-ne în plin sezon de toamnă. Peste ogoarele lumii semănătorii încredințează pămîntului bobul de grîu — aurul pîinii și al cuminecăturii. Sub razele soarelui ce coboară spre asfințituri, odată cu semințele, sînt încredințate pămîntului și grăunțele de aur ale nădejzii, ale vieții și învierii.

Deaceea, în ogorul sfînt al Domnului, care este sufletul creștinesc, Apostolii lui Hristos, de ieri, de azi și de totdeauna, au semănat neîncetat cuvîntul lui Dumnezeu, udat de ploaia harului divin, ca să rodească și să se înmulțească cu veacurile.

Astfel, prin citirea «Apostolului» dinaintea Sfintei Evanghelii, am auzit glasul Sfîntului Apostol Pavel ce se îndrepta către corinteni, în cea de a doua epistolă a sa, cu sfaturile și rugămintile sale părintești, ca să le fie drumar în credință, în iubire și în nădejde, să-și împodobească sufletele cu florile virtuților și ale milosteniei.

Prin cuvintele acestea Sfîntul Apostol Pavel nu se adresează numai corintenilor, ci întregii creștinătăți, de pretutindeni și de totdeauna. El face să frămînte inimile și cugetele tuturor generațiilor ce-și vor închina fruntea la picioarele Crucii lui Hristos. Nu există margine sau

cută a sufletului omenesc pe care Marele Apostol să nu o atingă, să nu o descrețească. Minunatele sale sfaturi și povățuiri nu sînt decît ecoul marii sale iubiri în Hristos, față de semenii săi. Cît de frumos le spune el corintenilor : «Gura noastră s-a deschis către voi, Corintenilor ; inima noastră s-a lărgit» (II Cor. VI, 11). Iubirea lui merge pînă la marginile lumii ; pe el îl doare suferințele și lipsurile fiilor săi duhovnicești, cum l-a durut pentru Onisim — fiul său —, pe care l-a născut fiind în lanțuri (Filimon 10). Este cuprins de milă pentru necazurile comunității din Ierusalim, care suferea din cauza iudeilor și a asupritorilor romani. Sfîntul Apostol Pavel se socotea oarecum răspunzător de viață și petrecerea creștinilor din cetatea sfîntă. Se socotea un părinte bun, cu răspundere față de conștiința sa și de Dumnezeu.

De aceea, mila sa părintească pentru ei se împletește cu sentimentul moral al răspunderii colective și al întrajutorării. Comunitatea creștină are un Cap și Acesta este Hristos, iar creștinii sînt mădulare ale acestui trup care este Biserica. În tot acest organism spiritual circulă un singur și același sînge — Sîngele Mintuitorului Iisus Hristos, care s-a vărsat pentru noi pe lemnul crucii drept răsкупărare.

Bazat pe aceste principii înalte de morală și de umanitarism, Sfîntul Apostol Pavel apelează la dragostea creștină, la dragostea de aproapele ; apelează la posibilitățile lor materiale pentru a-î ajuta pe frații din Ierusalim, prin milostenia lor. Nu cerșește, ci se roagă ca un părinte, pentru dragostea lui Hristos. El socotește această milostenie și ajutorare o investiție făcută, așa precum semănătorul încredințează pămîntului sămînța sa și cugetă la recolta din vara sau toamna viitoare, tot așa și milostenia, semănată cu grijă, cu grijă se va secera, semănată cu scumpătate, cu scumpătate se va secera. Pentru aceasta în «Apostotul» din această duminică, cuvintele pauline : «cel ce seamănă cu scumpătate, cu scumpătate va secera ; iar cel ce seamănă întru binecuvîntare, întru binecuvîntare va secera... Fiecare să dea precum se îndură cu inima ; nu din mîhnire, sau din milă ; că pe dătătorul de bună voie îl iubește Dumnezeu» (II Cor. IX, 6—7).

Cîtă căldură și dragoste reiese din aceste cuvinte ! Cum numai din două fraze, Apostolul caută să mîngie și pe cel ce dăruiește și pe cel ce primește. Celui în lipsă îi dăruiește pîinea, haina sau mîngierea, iar celui ce împarte milostenia, îi dăruiește iubirea lui Dumnezeu. Pe amîndoi îi ajută. La amîndoi le oferă binecuvîntarea sa.

Și acum, gîndindu-ne la noi, la propria noastră viață și la comportarea în mijlocul semenilor noștri, ascultînd de glasul Sfîntului Apostol Pavel, să dăruim din dragostea noastră frățească, din înțelepciunea, din experiența vieții noastre, tot ce găsim mai bun și mai potrivit pe măsura semenilor noștri. Sînt atîția săraci, mai săraci ca noi, fie în înțelepciune, fie în iubire. Și din «pîinea noastră cea de toate zilele» și din pîinea vieții și Cuvîntului lui Dumnezeu, să lăsăm să cadă fărămiturile de iubire în mîna întinsă a celor care au nevoie de ea și a celor care poate nu au curajul să ceară.

Iar marele Pavel, după ce oferă milostivilor iubirea lui Dumnezeu, îi încredințează de puterea nemărginită a Bunului Părinte, împletind :

o rugă prin cuvintele : «Puternic este Dumnezeu să prisosească tot darul spre voi ; ca întru toate pururea, toată îndestularea avînd, să prisosiți spre tot lucrul bun» (*Idem*, v. 8). Bindecuvîntarea apostolică ce se poartă peste corinteni, se revărsă din belșug asupra tuturor celor care se lipsesc de o parte din bunurile lor și le oferă celor în nevoi. Așezîndu-i la umbra darului divin și a Marelui și Puternicului Dumnezeu, Sfîntul Pavel face o rugăciune pentru toți «ca să prisosească darul lor ; să aibă mult belșug și îndestulare, prisosind spre tot lucrul bun».

Această armonie și caldă apropiere pe care o degajează cuvintele pauline din «Apostol», reflectează în sufletele noastre peisajuri și idealuri de o cromatică paradisiacă. În iubire, în unitate, în comuniune și în pace, Biserica lui Hristos îmbrățișează întreaga viață creștină.

Într-o credință fără de seamă în Dumnezeul dreptății Sfîntul Pavel își îndreaptă privirea din nou peste ogoarele lumii și vede semănătorii toamnelor semănînd. Ridicîndu-și ochii spre ceruri vede «pe Cel ce dă sămînța semănătorului, pe Dumnezeul îndurărilor și a toată milostivirea și-L roagă să le dea în loc corintenilor pîine spre mîncare și să înmulțească sămînța lor și să crească roadele dreptății lor — înțelegînd prin «dreptate» plînatatea vieții creștine în împlinirea virtuților».

Aceste sfaturi și rugă apostolice au o rezonanță ce se măsoară cu veacurile și cu generațiile. Ele anticpează apostolatul social pe care îl trăiește de un sfert de veac biserica noastră, în care trebuie să exceleze înțelegerea, pacea, într-ajutorarea și respectul. Ucenic al evangheliei lui Hristos și pionier al normelor de viață și de comportare creștină, Sfîntul Apostol Pavel prin cuvintele «Apostolului» ce se citește la această duminică, ne îndeamnă la milostenie.

Mîntuitorul Iisus Hristos de atîtea ori a subliniat virtutea milosteniei în predicile Sale și în parabolele Sale. «Milă voiesc, iar nu jertfă (idolească), căldură, suflet, iubire și credință ar spune și azi dacă ar reveni printre noi. Ne-a lăsat însă Sfînta Evanghelie, Testamentul Său și Sfintele Taine în Biserica Sa, ca să ne ierte, să ne sfințească și să ne mîntuiască.

Toate sînt și vin cu voia lui Dumnezeu. Noi, ca fii ai Bisericii, ca urmași ai apostolilor lui Hristos și ca ucenici ai Sfintei Evanghelii, ca mădulare ale Trupului lui Hristos, în această sfîntă și mare unitate a Bisericii, să căutăm să ne arătăm adevărați creștini, frați ai aceleiași credințe. «Dintru aceasta va cunoaște lumea că sînteți ucenici ai Mei, de veți avea dragoste între voi» spunea Mîntuitorul ucenicilor Lui. Rodele ei sînt binefăcătoare pentru toți, după cum spune apostolul : «căci slujba lucrării acesteia nu numai împlinește lipsurile sfinților, ci prisosește prin multe mulțumite lui Dumnezeu» (v. 12). Mai fericit este a da decît a lua» spune înțelepciunea vieții, iar dăruirea cu bindecuvîntare cheamă sfințenia și pacea.

Iată deci, ce ne învață «Apostolul» la slujba de astăzi îndemnîndu-ne la credință și iubire frățească, rugîndu-ne unii pentru alții, ajutînd pe cei mai nevoioși sau lipsiți ca noi și împărtășind din toate bunurile noastre spirituale și materiale semenilor noștri.

Deaceea Biserica noastră sprijină totdeauna eforturile ce se fac pentru ajutorarea credincioșilor. Prin Fondul Central Misionar ea acordă o mare și largă asistență bisericilor nevoiașe ale parohiilor din cuprinsul Patriarhiei Române.

Ca buni creștini să ascultăm de sfatul marelui Apostol Pavel cunoscînd că «pe dătătorul de bunăvoie îl iubește Dumnezeu».

Pr. DAVID POPESCU

DUMINICA A XX-A DUPA RUSALII

Istorisind viața și activitatea Mîntuitorului Iisus Hristos în lume, care a venit să ne mîntuiască, Sfîntul Evanghelist Luca, ca și ceilalți autori ai Evangheliei, ne relatează că Iisus străbătea hotarele Iudeii și ale Galileii, binevestea apropierea împărăției lui Dumnezeu în lume, învăța pe toți calea mîntuirii și a cunoștinței de Dumnezeu și «vindeca toată boala și toată neputința din popor» (Matei IV, 23 ; Luca IV, 18).

Prin cuvîntul Evangheliei Sale, în care sînt cuprinse învățăturile fundamentale ale Revelației Dumnezeiești făcută oamenilor, prin parabolele Sale, în care este expus felul cum se petrec faptele în viața noastră zilnică și din viața noastră spirituală, dar în deosebi prin multele Sale minuni asupra lumii și asupra oamenilor, Domnul Iisus Hristos, arătînd puterea și mila Sa cea dumnezeiască, a dovedit tuturor și pentru toate timpurile că El este Fiul lui Dumnezeu, care a venit în lume «să caute și să mîntuiască pe cel pierdut» (Matei XVIII, 11 ; Luca IX, 55).

Alături de întreaga Sa învățătură, minunile Mîntuitorului sînt acte de atotputernicie dumnezeiască, și de aceea Biserica Domnului le binevestește și laudă pe Cel ce poate schimba legile obișnuite ale lumii de față și are stăpînire peste moarte și peste viață (Ioan I, 4 ; V, 21).

Minunea fiind semnul cel mai evident al dumnezeirii Sale, Domnul Iisus Hristos a manifestat puterea Sa prin tot felul de minuni asupra naturii, asupra oamenilor și asupra Sa însuși, dar nu pentru a fi lăudat de noi, ci din marea Sa dragoste față de ei și din milostivirea Sa față de noi toți.

Dintre toate minunile săvîrșite de Iisus Hristos, cele care dovedesc în mod direct dumnezeirea și iubirea Sa față de făpturile raționale, sînt acelea prin care readuce la viață pe cei morți. Despre o astfel de minune ne vorbește și sfînta evanghelie (Luca VII, 11—16). Este vorba de învierea fiului unei femei văduve din localitatea Nain ce se află în Galileea. Fiind secerat de o moarte prematură, acel tînăr a fost însă smuls din ghiarele pieirii de către Domnul Iisus Hristos, stăpînul vieții și al morții. Prin puterea Sa dumnezeiască și prin milostivirea Sa nemăsurată, El a întors întru bucurie întristarea și durerea sffșietoare a femeii văduve din Nain, care, odată cu moartea fiului său, își îngropa

orice speranță de bucurie și de viață. Viața noastră fiind cel mai mare dar și binecuvîntare din partea lui Dumnezeu, prin care ajungem la conștiința existenței noastre, prin care năzuim spre fericire și îl lăudăm pe Dumnezeu, care ne-a înzestrat cu ea, ne dăm seama cu întristare și durere că această viață este curmată fără de milă și prefăcută în neființă, din cauza unor consecințe ale păcatului și înstrăinării noastre, de Dumnezeu. De aceea Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, ca să întărească legătura noastră cu Dumnezeu și să ne binecuvinteze cu «viață din viața Sa» (Ioan X, 28).

După rostirea «Predicij de pe munte», Iisus s-a întors în localitatea Capernaum, unde obișnuia El să stea în timpul misiunii Sale în Galileea. La Capernaum a vindecat pe servitorul sutașului, iar a doua zi a plecat cu ucenicii spre orașelul Nain, undeva la sud-vest de lacul Ghenezaret și în apropierea muntelui Tabor.

În drum spre acest orașel mergeau împreună cu Iisus ucenicii Lui și foarte multă lume, care alergau după El, să-l vadă chipul fermecător și să-L asculte. Mulți dintre cei bolnavi se vindecau numai prin atingere de hainele lui Iisus (Marcu V, 28).

După două zile de drum, însoțit de mult popor, Iisus a sosit la porțile cetății Nain. Și tocmai cînd urma să intre în acest orașel, iată că scoteau un mort, care a fost singurul copil al unei femei văduve. Și mergea împreună cu ea mulțime mare din cetate, ca să o mîngîie și să împartă cu ea clipele grele ale încercării prin care trecea.

Văzînd Iisus suferința acestei femei, I s-a făcut milă de ea și i-a zis : «Nu mai plînge ! Și apropiindu-Se, s-a atins de sicriu, iar cei care purtau mortul s-au oprit, și Iisus a zis : Tinere, ție îți zic, scoală-te ! La porunca Mîntuitorului Iisus Hristos, mortul s-a ridicat și a început să vorbească, iar Iisus l-a încredințat mamei sale. Văzînd această minune, poporul s-a înfricoșat și a început să slăvească pe Dumnezeu, zicînd : «Prooroc mare s-a ridicat între noi și Dumnezeu a cercetat pe poporul Său» (Luca VII, 11—16).

Aceasta este minunea relatată de Sfînta Evanghelie, despre învierea tînărului din Nain, care a făcut ca vestea despre Iisus și puterea Sa dumnezeiască să se răspîndească în toată Iudeia și în toată lumea (Luca VII, 17).

După învierea din morți a fiicei lui Iair (Marcu V, 35—43), minunea învierii tînărului din Nain este o altă dovadă că Iisus Hristos a venit în lume să desființeze păcatul și moartea și să dea viață celor ce cred în numele Lui. Și aceste acte mai presus de fire sînt dovezi ale dumnezeirii lui Iisus, pentru că un om obișnuit n-ar fi putut covîrși puterea morții. Mîntuitorul Hristos fiind însă Dumnezeu, care S-a întrupat pentru a noastră mîntuire, avînd în El izvorul vieții, poate să învie pe cei morți, așa cum a înviat pe Lazăr, pe fiica lui Iair și pe tînărul din evanghelie citită astăzi.

De aceea, minunea învierii fiului femeii văduve din Nain, este în primul rînd un act al milostivirii dumnezeiești, dar și o dovadă a dumnezeirii Mîntuitorului, care a biruit moartea și a întemeiat în lume o

împărăție a vieții (a vieții creștine), prin revărsarea harului divin și prin împăcarea noastră cu Dumnezeu. Minunea învierii tînărului din Nain are și o însemnătate duhovnicească: Chemarea omului căzut, la o viață fericită, trăită în har, în comuniune cu Dumnezeu. Descoperind acest adevăr, chiar Mîntuitorul Iisus Hristos spune: «Eu am venit pentru ca lumea să aibă viață și cît mai mult să aibă» (Ioan X, 10). Iar Sfîntul Apostol Pavel arată că Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat tocmai ca să «izbăvească pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața» (Evrei II, 15).

Aceste două înțelesuri ale învierii: învierea fizică și învierea duhovnicească, sînt cu puțință prin milostivirea Domnului Iisus Hristos față de oameni și prin iubirea Sa dumnezeiască.

De aceea, cel dintîi și adevăratul motiv care L-a făcut pe Iisus să-și deschidă visteriile puterii Sale nebănuite, a fost mila Sa cea mare care nu putea trece nepăsătoare pe lingă nici o durere, pe lingă nici o lacrimă, pe lingă nici o inimă frîntă și zdrobită. Căci Domnul este milostiv și plin de îndurare (Iacob V, 11), și are plăcerea de a face fapte de milostivire. Iar această milostivire se revărsă cu prisosință asupra celor ce nădăjduiesc în numele Lui (Psalmul CII, 17).

Numai milostivirea divină, cerută lui Dumnezeu prin rugăciune de văduva din Nain, L-a îndrumat pe Iisus spre acest orașel. Văzînd durerea mamei și toată tragedia ei sufletească, prin pierderea unicului ei fiu Iisus Hristos a mîngîiat-o întîi prin cuvînt, zicîndu-i: «nu mai plînge», apoi și prin faptă, înviind pe fiul său, singurul ei sprijin. Prin aceasta Mîntuitorul ne-a învățat și pe noi fapta cea bună a adevăratei milostiviri; adică nici noi să nu așteptăm rugăminți și mijlociri, cînd vom vedea starea celor necăjiți, ci din bunăvoia noastră să le întindem mîna de ajutor.

Mîntuitorul Iisus Hristos era stăpînit de o milă adîncă, supraomenească, pentru că în orice rău, în orice suferință și durere El vedea pe om că este dus la moarte, iar în moarte vedea cauza ei, adică păcatul (Romani V, 12).

Întreaga lucrare de mîntuire a Domnului Iisus Hristos, care este cuprinsă în învățăturile și în minunile Sale, adică tămăduirile și învierile din morți, precum și Jertfa Sa, pe sfînta cruce, încununată de biruința Învierii, se întemeiază pe marea milostivire și iubire de oameni a lui Dumnezeu. «Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică (Ioan III, 16).

Mila aceasta a Domnului, prezența Lui compătimitoare în viața noastră și iubirea de oameni sînt simțite cu putere de cei credincioși. El însuși a spus că împarte cu noi toate greutățile vieții noastre duhovnicești, din iubirea cea mare pentru noi toți: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră...» (Matei XI, 28—29).

Dar mila lui Dumnezeu în viața noastră se manifestă mai ales în lucrarea noastră de schimbare duhovnicească prin harul dumnezeiesc în Sfînta Biserică, prin Sfintele Taine. Prefacerea noastră duhovnicească

prin ajutorul harului este așezată în centrul vieții noastre creștinești, iar Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți numesc această lucrare a harului în noi, moartea și învierea noastră duhovnicească împreună cu Iisus Hristos (Romani VI, 3—8 ; Galateni II, 20). Căci, noi, creștinii, fiind botezați în Hristos, întru moartea Lui ne-am botezat, dar în același timp ne-am făcut și părtași ai învierii Lui.

Această lucrare a harului dumnezeiesc în viața Bisericii și a fiecărui credincios în parte se numește învierea noastră duhovnicească, și ea are loc prin învierea lui Iisus Hristos. La această înviere duhovnicească sîntem chemați cu toții, din clipa intrării noastre în comuniune cu Mîntuitorul Hristos, prin darul Botezului. Numai în comuniune cu Hristos și cu darul Său ne putem împărtăși de viața veșnică dăruită lumii prin învierea lui Hristos.

O mărturie evidentă a chemării noastre la viața duhovnicească și la trăirea noastră conștientă în comuniune cu Dumnezeu este și minunea învierii fiului văduvei din Nain. Prin acest act minunat, Mîntuitorul a arătat că în El viața a triumfat și puterea ei a biruit moartea ; a arătat că bucuria vieții a învins și dragostea de viață și-a recăpătat puterea.

Călcînd biruitor peste legile firii, cînd a smuls pe acest tînăr din groapa stricăciunii și a prefăcut în bucurie lacrimile văduvei din Nain, Mîntuitorul nostru a vrut să arate, mai înainte de învierea Sa, că El este Fiul lui Dumnezeu și venirea Sa în lume, împreună cu patimile și moartea ce urmau să aibă loc nu vor fi zadarnice.

Prin minunea învierii fiicei lui Iair (Marcu V, 35—43), a lui Lazăr (Ioan XI, 1—45) și a fiului văduvei din Nain (Luca VII, 11—16), Domnul Iisus Hristos ne-a arătat și importanța deosebită a vieții oamenilor din lumea de față, iar prin Învierea Sa din morți Iisus ne-a dovedit că, dacă vom fi uniți cu El, noi putem deveni părtași și la nemurire, la viața veșnică. Învierea acestor oameni și Învierea Domnului sînt niște mărturii permanente că viața noastră nu se termină odată cu intrarea în mormînt. Noi nu sîntem aduși la viață, doar, să ne frămîntăm de la leagăn pînă la mormînt ; fiind creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, cu suflet rațional și conștiință de sine (Facere I, 26—27), — ființa noastră este atîrnată de porțile cerului. De aceea își au sens acele mari și neprețuite valori morale și duhovnicești (operele de binefacere) care se înfăptuiesc pe pămînt și care preocupă lumea ; ele nu se termină odată cu distrugerea fizică a trupului nostru, ci se continuă și se dezvoltă mereu, ca niște mărturii concrete ale superiorității noastre în lumea de față dar și ale nemuririi sale.

Întreaga realizare a spiritului uman și făurirea oricărui lucru nou, orice efort de sacrificiu, de autodeterminare, efortul pentru căutarea și dobîndirea dreptății, măreția creației artistice, precum și frumusețea lumii de față, — toate acestea capătă un înțeles profund și o mare însemnătate prin Învierea cea fără de moarte a lui Iisus Hristos și prin credința în continuitatea existenței noastre după moarte.

În învierea lui Hristos, care este izvorul învierii noastre fizice și spirituale, ni s-a dat să vedem (ni s-a descoperit) marea iubire a lui Dumnezeu. Prin învierea Lui am primit toate darurile duhovnicești, pentru a putea fi părtași la trupul Său cel duhovnicesc, care este Biserica (Efeseni V și VII) și pentru a avea bucuria petrecerii noastre cu El.

După cum vedem, minunea învierii fiului femeii văduve din Nain, în afară de însemnătatea ei biblică, are și un înțeles mai adânc, care se referă la învierea noastră duhovnicească, la izbăvirea noastră de păcat și la trăirea în Dumnezeu, în comuniune cu El.

În legătură cu aceasta, Sfânta noastră Biserică ne învață că, pentru a fi părtași bucuriilor celor rânduite în împărăția lui Dumnezeu, nu este suficientă numai mila lui Dumnezeu; nu ajunge numai Jertfa de pe Golgota iar învierea lui Hristos nu ne dă viață în mod forțat. În calitate de ființe raționale, noi sintem chemați să colaborăm cu Dumnezeu, în chip conștient, la mîntuirea noastră. De aceea, ca să ne împărtășim din mila lui Dumnezeu și din darurile învierii lui Hristos, sînt necesare credința și faptele noastre bune, «credința lucrătoare prin iubire», cum spune Sfîntul Apostol Pavel (Galateni V, 6). Pentru a fi părtași vieții adevărate adusă în lume de Mîntuitorul, este necesară și dorința și voința și contribuția noastră personală de a lucra împreună la mîntuirea noastră.

Harul divin, care ne ajută la mîntuire, întărindu-ne firea slăbită de păcat, ne este dat în dar, însă nu ne este impus cu forța. Răscumpărarea făcută de Mîntuitorul Hristos este făcută în numele tuturor, ne cuprinde pe toți. Actualizarea acestei răscumpărări, însă, în viața noastră se face numai intrînd în comuniune cu El, stăruind în fapta bună și în sfințenia vieții. Așa după cum voința noastră liberă a luat parte la căderea în păcat, tot așa trebuie să ia parte la mîntuirea sufletului din robia păcatului și la întoarcerea în comuniune cu Dumnezeu.

Avînd drept model pe Domnul Iisus Hristos care în virtutea iubirii și a milostivirii Sale față de oameni și-a pus sufletul ca preț de răscumpărare pentru mulți (Matei XX, 28), sintem chemați și noi să facem fapte de milostenie creștină, în numele lui Iisus Hristos și a iubirii Sale. Iubirea de aproapele și solidaritatea cu toți oamenii este o poruncă fundamentală în învățătura noastră creștină (Ioan XII, 3—4; XVII, 21—22).

De aceea, fiind conștienți de chemarea noastră în Biserica Domnului și de rostul pe care-l avem în societatea din care facem parte, să ne străduim ca întreaga noastră viață să fie închinată în slujba binelui și a oamenilor, în slujba Patriei și a Bisericii străbune, spre lauda lui Dumnezeu și pacea noastră sufletească. Amin.

Arhim. Prof. CHESARIE GHEORGHESCU

LA DUMINICA A XXIV-A DUPĂ RUSALII

«Nu plîngeți, n-a murit, ci doarme» (Luca VIII, 52).

B 1973
XXII 9/10

Sfînta Evanghelie (Luca VIII, 41—56) amintește una dintre minunile săvîrșite de Mîntuitorul, și anume *învierea fiicei lui Iair*, mai-marele unei sinagogi. Încă de pe cînd acea copilă, de vreo 12 ani, se lupta cu moartea, tatăl ei alergase în întîmpinarea lui Iisus, Care vindecase pînă atunci mulți bolnavi, și L-a rugat să vină și să o tîmăduiască, scăpînd-o de moarte. Dar pînă să ajungă Domnul la casa lui Iair, fata murise. Cu puterea Sa dumnezeiască, Mîntuitorul a readus-o însă la viață, prefăcînd astfel întristarea lui Iair și a casei lui în bucurie.

Minunea aceasta ne dă prilejul potrivit să ne aducem aminte de unele lucrări din învățătura creștină despre viață și despre moarte.

Moartea este o lege generală a tot ceea ce este viu, în afară de Dumnezeu, Care — singur — este deasupra timpului, este nemuritor, fără început și fără sfîrșit, El fiind izvorul vieții însăși. Moartea și viața sînt nedeslipite una de alta, ca cele două fețe ale unei medalii (monede). Moartea este reversul nelipsit al vieții. Ca tot ceea ce este în natură, omul se naște, trăiește și după aceea moare. De toate ne putem îndoi, dar de adevărul acesta, general și inexorabil nu ne putem îndoi. Toți vom muri, mai curînd sau mai tîrziu. «Care este omul care să trăiască și să nu vadă moartea?», — se întrebă Psalmistul (LXXXVIII, 48) «Este rînduît oamenilor să moară odată și apoi vine judecata» (Evrei IX, 27).

Fuga noastră de moarte, dorința de a ne prelungi cît mai mult viața, este o dovadă că nu sîntem făcuți pentru moarte, ci pentru viață și nemurire, pe care o dorim atîta. «Simțim și experimentăm că noi sîntem creați pentru veșnicie» (Spinoza). Trebuie să existe o viață viitoare; fără suportul credinței și speranței într-o altă viață, întreaga noastră existență ar fi o glumă absurdă a hazardului.

Într-adevăr, Sfînta Scriptură ne incredințează că moartea nu aparține ființei omenеști de la zidirea ei, ci este urmarea păcatului. «Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii» (Înțelepciunea lui Solomon I, 13); căci *El nu este un Dumnezeu al morților, ci al celor vii*» (Matei XXII, 32 și Luca XX, 38). Dumnezeu a zidit pe om spre nestricăciune, făcîndu-l după chipul ființei Sale, Care este Viață și Izvor al Vieții. Dar prin păcatul neascultării de porunca lui Dumnezeu, primii oameni au fost pedepsiți cu moartea (Facere II, 17), fiind izgoniți din rai, în mijlocul căruia era tocmai pomul vieții, al nemuririi (Facere III, 22, 24). Căci ce însemna de fapt izgonirea din rai? — Alungarea de lângă Dumnezeu, de lângă izvorul vieții, coborîrea în moarte. Păcatul a pricinuit întinarea purității (nevînovăției) primilor oameni și știrbirea desăvîrșirii cu care aceștia fuseseră înzestrați, ca și natura, la creație, cînd toate cele ce făcuse Dumnezeu «erau bune foarte» (Geneză I, 31); el a adus stricarea echilibrului și a armoniei primordiale a firii create, a introdus în lume dezordinea și urîtenia, iar în viața omului răutatea și egoismul, cu tot cortegiul lor de suferințe care macină și secătuiesc

pe încetul puterea de viață a Sa, aducându-i moartea fizică. De aceea, *«printr-un om a intrat păcatul în lume, și prin păcat moartea, iar moartea a trecut la toți oamenii, prin acela în care toți au păcătuït (adică prin Adam)»* (Rom. V, 12).

O slabă credință și nădejde într-o altă existență, de după moarte, nutreau și dreptii de dinainte de venirea Mîntuitorului : *«Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea»* (Ps. XV, 10. — Cp. și Fapte II, 31). Dar ceea ce era atunci abia o slabă întrezărire, a devenit o certitudine prin venirea Mîntuitorului în lume. Căci *«întru El era viață»* (Ioan I, 4) și El a venit în lume *«pentru ca lumea viață să aibă și cît mai mult să aibă»* și pentru ca *«tot cel ce crede întru Dînsul să nu piară, ci să aibă viață veșnică»* (Ioan III, 15, 16). Cu puterea Sa dumnezeiască, în trupul omenesc nesupus morții, pentru că era fără păcat, El a biruit moartea ; a înviat pe fiica lui Iair, sculînd-o de pe patul morții ; a înviat pe fiul văduvei din Nain, întorcîndu-l de pe calea mormîntului ; a înviat apoi pe prietenul Său Lazăr din Betania, cel mort de patru zile, scoțîndu-l din putreziciunea mormîntului și redîndu-l vieții ; în cele din urmă a înviat El însuși din mormînt, biruind cu moartea Sa pe moarte, făcîndu-Se pe Sine *«pîrgă sau începătură a învierii celor adormiți»* (I Cor. XV, 20) și deschizînd oamenilor muritori porțile învierii din morți și ale nemuririi celei de după moarte. Prin învierea Sa, *«Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi din moarte la viață și de pe pămînt la cer»* (Penticostar, Cîntările Învierii). *«Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Și precum întru Adam toți mor, așa și întru Hristos toți vor învia»* (I Cor. XV, 21—22). Pentru ca, *«așa precum păcatul a stăpînit spre moarte, tot astfel să stăpînească harul, prin dreptate, spre viață veșnică, prin Iisus Hristos, Domnul nostru»* (Rom. V, 21).

Hristos-Domnul ne-a arătat și calea prin care noi putem birui moartea și dobîndi viața veșnică. Cum ? — Prin lupta continuă împotriva păcatului, care este pricina suferinței și a morții. Astfel, cea dintîi condiție pentru izbăvirea de moarte este să rămînem întotdeauna alături de Iisus, adică să credem cu tărie în El, căci El este biruitorul morții și izvorul vieții și al nemuririi. *«Eu sînt învierea și viața ; cel ce crede în Mine va fi viu, chiar dacă va muri»* (Ioan XI, 23—25). Ați auzit din Evanghelia de astăzi, cum, atunci cînd copila lui Iair murise, Iisus a căutat să trezească mai întîi în tatăl copilei nădejdea și credința că Iisus poate să o readucă la viață : *«Crede numai, și (copila) se va mîntui»*. Credința tatălui era deci o condiție a reînvierii fiicei sale. De aceea s-a spus că *«credința este în noi sămînța și începutul vieții veșnice»* (Thoma de Aquino). Sămînța aceasta, care este o garanție a nemuririi, o sădește Hristos în noi încă de la botezul nostru prin care ne îngropăm împreună cu El în moarte, pentru a reînvia cu El spre viața veșnică : *«Au nu știți că toți cîți ne-am botezat întru Hristos, întru moartea Lui ne-am botezat ? — Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez ..., iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El, știînd că Hristos, după ce a înviat din morți, nu mai moare căci moartea nu mai are stăpînire peste El»* (Rom. VI, 3—5, 8—9, cp.

și Col. II, 12 : *«Îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviați prin credința în puterea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviaț pe El din morții»*).

Iată, de ce ne este atât de necesar botezul. Prin botez, Hristos sădește în noi sămînța și arvuna nemuririi ; fără botez sufletul rămîne lipsit de puterea și harul lui Hristos, deci în neputința de a cîștiga viața veșnică.

Dar o chezășie și mai sigură împotriva stricăciunii morții este Sfîntul Trup și Sînge al Domnului, care ni se dau prin taina Sfintei Împărtășanii, căci ele sînt izvor de viață și de nemurire : *«Eu sînt pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer. Cine mănîncă din pîinea aceasta, viu va fi în vecl. Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Adevărat, adevărat zic vouă ; dacă nu veți mîncea trupul Fiului Omului și nu veți bea sîngele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu, are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Precum M-a trimis pe Mine Tatăl Cel viu și Eu vuez pentru Tatăl, și cel ce Mă mănîncă pe Mine va trăi prin Mine...»* (Ioan VI, 47—57).

Iată, deci, de ce este atât de trebuitoare pentru noi creștinii împărtășirea cu Sfintele Taine, care sînt izvor de sănătate, de putere, de luptă împotriva morții, după ce ne-am curățit de păcate prin taina spovedaniei. De aci grija pe care o depunem toți ca cei dragi ai noștri să nu plece în veșnicie neîmpărtășii, «fără grijanie», adică fără această «merinde a vieții veșnice» și «chezășie a nemuririi», cum este numită Sfînta Împărtășanie.

Pe lîngă acestea, nemurirea sufletului și viața veșnică se asigură prin ascultarea cuvîntului lui Iisus, adică prin împlinirea poruncilor Lui : *«Amin, amin, grăiesc vouă : Cel ce ascultă cuvintele Mele și crede în Cel ce M-a trimis pe Mine, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață»* (Ioan V, 28). Mai ales cel ce împlinește porunca iubirii de Dumnezeu și de oameni, care este «plinirea Legii» și semnul distinctiv al adevăraților ucenici ai lui Iisus (Rom. XIII, 8 și Ioan XIII, 35), pentru că din ea izvorăsc toate virtuțile și toate faptele cele bune, acela s-a apropiat de Dumnezeu, Care este iubire (I Ioan IV, 8) și izvor al vieții. De aceea zicea Sfîntul Evanghelist Ioan : *«Noi știm că ne-am strămutat din moarte la viață, pentru că iubim pe frați ; cine nu iubește pe fratele său, rămîne în moarte»* (I Ioan III, 14).

Viața este bunul cel mai de preț pe care Dumnezeu l-a dăruit omului și a cărui chivernisire sau întrebuințare implică o mare răspundere.

Ea este, pentru fiecare dintre noi, una și nerepetabilă. Nimic mai adevărat decît faptul că «o viață avem», cum zic unii ; dar viața aceasta este un talant, este un tezaur care ni s-a încredințat de Ziditorul lumii nu pentru ca să-l cheltuim nebunește, în fapte necugetate, în beție și desfrîu, în minciună și tot felul de fărădelegi, ci ca să ne asigurăm prin el veșnicia, trăind după dreptarul cel negreșelnic al poruncilor lui Dumnezeu, adică în iubire, pace și bunăînțelegere cu toți oamenii, muncind,

iubind dreptatea și adevărul, făcînd numai binele și ferindu-ne de rău, luptînd pentru tot ceea ce poate face viața omului mai bună, mai curată, mai înțeleaptă și mai fericită. Căci dacă după moarte trupul nostru cel pieritor se desface în țărîină, din care a fost zidit (Facere III, 19), sufletul, care este nemuritor, supraviețuiește, trecînd într-o altă viață, care nu va mai fi însă aceeași pentru toți : pentru unii ea va fi lumină și bucurie veșnică, pentru alții întuneric și osîndă veșnică (vezi Daniel XII, 2—3), iar aceasta atîrnă de felul cum își va fi trăit fiecare viața de aici. Viața trăită în păcat este o viață pierdută, căci păcatul duce la moarte și agonisește osînda iadului : «*Viața nebunului este mai rea decît moartea*» (Iisus Sirah XXII, 10). Cei netrebncici și mișei sînt «*morți*» înainte de a muri cu adevărat ; și numai cei netrebncici de viață se tem de moarte. «*Moartea păcătoșilor este cumplită*» (Ps. XXXIV, 20) de-oarece pentru ei veșnicia de după moarte nu înseamnă bucurie și desfătare, ci judecată și osîndă, regret amar, suferință și chinuri veșnice.

Cu totul altfel privește, așteaptă și întîmpină moartea adevăratul creștin ; *cel ce a murit pentru păcat înainte de a muri cu trupul, acela nu va putrezi după moarte* (Iacob Böhne). Cel care și-a făcut pe deplin datoria față de Dumnezeu, față de oameni și față de propriul său suflet, nu are de ce să se teamă de moarte. El este pregătit pentru ea ; unul ca acela și-a asigurat și recunoștința și neuitarea de la oameni aici pe pămînt, dar și răsplata vieții celei veșnice în ceruri, după moarte. Moartea nu mai este pentru noi creștinii izvor de teamă și de groază, ci doar pragul sau puntea prin care trecem către o altă existență, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea ; iar mormîntul nu mai este loc de putrezire și neființă, ci patul pe care «*așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie*» precum mărturisim la sfîrșitul Simbolului de credință. Pentru cei ce cred în Hristos, moartea este un somn ; ei nu mor, ci numai «*adorm în Domnul*», iar trecerea lor din viață este tot atît de ușoară ca și trecerea de la starea de trezire la cea de somn. De aceea zicea Mintuitorul, celor ce plîngeau pe fiica cea moartă a lui Iair : «*Nu plîngeți, n-a murit, ci doarme*» (Cp. și Ioan XI, 11 : «*Lazăr, prietenul nostru, a adormit, dar Eu merg să-l trezesc*»). De aceea nu trebuie să ne întristăm pentru cei adormiți, adică să nu plîngem pe cei morți, căci pe toți ne așteaptă la sfîrșitul veacurilor învierea cea de obște, despre care vorbea Sfîntul Apostol Pavel, în rîndurile care se citesc și acum la Apostolul din slujba înmormîntării : «*Fraților, nu vreau să nu știți voi despre cei ce au adormit...*» (vezi I Tes. IV, 13—17).

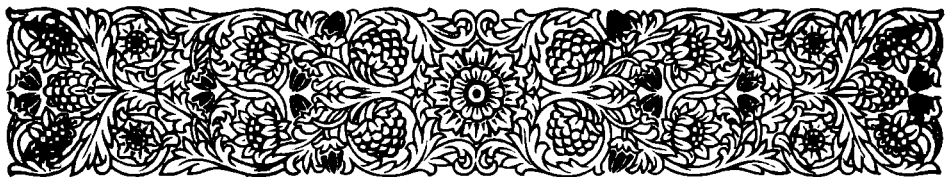
«*Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui*» (Ps. CXV, 6) ; căci «*sufletele dreptilor sînt la mîna lui Dumnezeu și chinul nu se va atinge de ele*» (Sirah III, 1), iar după învierea de obște ele «*vor fi pururea cu Domnul*» (I Tes. IV, 17). Cine îl are pe Hristos prin botez, prin împărtășirea deasă cu Sfintele Taine și prin împlinirea poruncilor Lui, nu se teme de moarte, căci «*El este învierea și viața și odihna sufletelor celor adormiți*». La capătul vieții fiecărui bun creștin așteaptă Hristos, biruitorul morții, Care ne spune : «*Nu vă temeți ! Eu sînt Cel*

dintii și Cel de pe urmă, și Cel ce sînt viu. Am fost mort, și iată, sînt viu în vecii vecilor, și am cheile morții și ale iadului» (Apoc. I, 17—18). Credința în nemurirea sufletului și în viața viitoare constituie una dintre învățăturile fundamentale de credință ale creștinismului și este cea mai puternică pițhie de rezistență, care ne ajută să biruim necazurile, greutățile și suferințele vieții.

Să ne trăim cumpătat viața și să ne bucurăm de ea, căci de aceea ne-a dăruit-o Dumnezeu, dar să nu uităm că sîntem muritori, și că «nu avem aici cetate stătătoare, ci așteptăm pe aceea care va să fie» (Evrei XIII, 14). Să facem din viața noastră anticameră a cerului și talent înmulțit prin munca și prin vrednicia noastră, spre întinderea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. Știind că viața noastră este de fapt o pregătire pentru moarte și veșnicie, trebuie să trăim așa ca și cum fiecare zi a vieții noastre ar fi cea de pe urmă (Marc Aureliu) și atunci nu vom mai păcătui și nu ne vom mai teme de moarte și nici de judecată; oricît de neașteptat ar veni sfîrșitul nostru, el nu ne va mai surprinde, ci ne va găsi pregătiți, deoarece plecăm din viață cu credința neclintită că «Dumnezeu, Care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi, prin puterea Sa» (I Cor. VI, 14). Ca niște fii buni ai lui Dumnezeu, vom închide atunci ochii, împăcați și netemători, zicînd, ca și Mîntuitorul pe Cruce: «Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu» (Luca XXIII, 46). Amin.

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(septembrie—octombrie)

O ÎMPORTANTĂ ACȚIUNE DE PRIETENIE, SOLIDARITATE ȘI COLABORARE.

— La 29 august a.c. Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, și-a început istorica vizită printr-un grup de țări din America Latină.

Solii poporului român au fost, mai întâi, oaspeții Republicii Cuba. Căldura și entuziasmul cu care au fost întâmpinați solii României, precum și atmosfera de cordialitate din timpul convorbirilor oficiale sînt prezențe semnalate pe toată perioada vizitei, pe pămîntul cubanez. Ele exprimă tot atîtea mărturii ale prețuirii de care se bucură, dincolo de hotare, eforturile și succesele poporului român, activitatea României îndreptată spre instaurarea păcii în lume.

Referindu-se la vizita în Republica Cuba, în cadrul conferinței de presă din ultima zi a vizitei, Domnul Nicolae Ceaușescu și-a exprimat convingerea că discuțiile avute cu acest prilej, «vor deschide noi perspective colaborării viitoare dintre țările noastre, ceea ce ar corespunde intereselor celor două popoare, cauzei unei colaborări largi internaționale, păcii în lume».

Vizita în Venezuela a solilor poporului român a fost un prilej deosebit în care — așa cum menționa ziarul peruan *Ultimas Noticias* — «Ceaușescu și Caldera au schimbat mesaje pentru pace și libertate în lume». Schimburile realizate și cunoașterea pe care distinșii oaspeți români au dobîndit-o asupra țării gazdă — sublinia dr. Rafael Caldera, președintele republicii Venezuela —, vor constitui, în mod sigur, un puternic stimulent pentru prietenia, cooperarea și participarea ambelor țări la promovarea cauzei păcii, la propășirea celor două națiuni.

În continuare, Președintele Nicolae Ceaușescu și persoanele oficiale care l-au însoțit, au fost oaspeții poporului costarican. Vizita, discuțiile purtate aici constituie un exemplu elocvent de colaborare între două popoare cu orînduiri sociale diferite, expresie a dorinței lor de a fi libere și de a trăi din ce în ce mai bine, de a contribui la cauza păcii și colaborării în lume.

Columbia cunoaște personalitatea șefului statului român, pe domnul Nicolae Ceaușescu, ca «om de pace care a vizitat cele mai diferite colțuri ale lumii, cu limbajul înțelegerii invitând la colaborare între țări și popoare», a spus, între altele, președintele Pastrana, șeful statului columbian.

Republica Ecuador a fost vizitată între 13 și 15 septembrie, sub semnul aceleiași dorințe de înțelegere și colaborare cu toate țările lumii. Vizita s-a încheiat, aprecia Domnul Nicolae Ceaușescu, în convingere că «popoarele român și ecuadorian vor conlucra activ atît pe plan bilateral, cît și pe plan internațional, aducîndu-și contribuția la triumful idealurilor de dreptate socială, la colaborare între popoare și la pacea în lume».

A urmat etapa peruană a acestei călătorii concepute ca o importantă vizită de prietenie și colaborare între toate țările. La începutul lunii septembrie, la Lima, apăruse deja un volum de articole și cuvîntări ale președintelui statului român, intitulat *Norme și relații pentru pacea și cooperarea mondială*. Rezultatele pozitive ale vizitei deschid largi perspective pentru dezvoltarea relațiilor româno-peruane, răspunzînd astfel aspirațiilor celor două popoare prietene și intereselor generale ale păcii.

Eveniment de importanță istorică, vizita președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, în America Latină a deschis noi perspective în planul relațiilor de colaborare ale României cu aceste țări, a adus continentului latino-american solia de pace, solidaritate și prietenie a poporului român.

PENTRU O LUME A PĂCII PE PLANETA NOASTRĂ. — La începutul lunii septembrie și-a început lucrările cea de a V-a Conferință a Asociației Scriitorilor Afro-Asiatici (Alma-Ata). Cu acest prilej președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România Nicolae Ceaușescu, a adresat participanților un călduros salut.

«Alături de celelalte forțe înaintate ale epocii noastre, intelectualității îi revin răspunderi de mare importanță în opera de edificare a unei lumi mai bune și mai drepte, în afirmarea și promovarea concepțiilor umaniste și democratico, în apărarea drepturilor popoarelor la o viață demnă și prosperă...» — se spune în mesaj. În lume, există astăzi o puternică mișcare de înfăptuire a idealurilor de libertate, de progres și pace. În acest context scriitorii și ceilalți slujitori ai artei au nobila misiune de a contribui la dezvoltarea culturii și civilizației contemporane, la promovarea prieteniei și apropierii între popoare, la cauza generală a edificării pe planeta noastră a unor rînduiri mai bune, mai echitabile, a unei lumi a păcii și colaborării, se subliniază în mesaj.

O VIZITĂ ÎN INTERESUL PĂCII. — Între 3 și 6 octombrie a.c., la invitația președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii India, Varahagiri Venkata Giri, cu soția, Sarasvathi Giri, au efectuat o vizită de Stat în Republica Socialistă România.

În cadrul schimburilor de vederi ce au avut loc, cei doi președinți au constatat cu satisfacție dezvoltarea continuă a relațiilor de colaborare și prietenie româno-indiene. Ei au reafirmat hotărîrea de a întări și pe viitor aceste relații, ceea ce este nu numai în interesul ambelor părți, ci și în interesul păcii internaționale.

Cele două țări sînt ferm convinse că întărirea climatului de pace, destindere și colaborare are o importanță hotărîtoare în statornicirea pe arena internațională a unor relații noi, între state, bazate pe principiile respectării independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, nerrecurgerii la forță și la amenințarea cu forță.

Convorbirile româno-indiene de la București, rezultatele lor evidențiază încă o dată consecvența cu care România militează neabătut pentru prietenia și colaborarea cu toate statele și popoarele, pentru o lume a păcii și progresului.

Înălții oaspeți au vizitat obiective economice și așezăminte social-culturale din orașele București și Suceava. La Suceava, urmînd un pitoresc traseu, oaspeții au vizitat mînăstirea Sucevița. Aici, președintele Indiei, ceilalți oaspeți au fost întîmpinați de Înalț Prea Sfințitul Dr. Iustin Moisescu, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, care le adresează un cald cuvînt de bun sosît. După vizitarea mînăstirii Sucevița, președintele Indiei a consemnat în Cartea de onoare a mînăstirii impresiile deosebite pe care i le-a lăsat acest monument istoric. Oaspeții au vizitat apoi vestita mînăstire Voroneț ale cărei fresce exterioare, realizate de zugravii anonimi, și considerate o culme a picturii murale din evul mediu au reținut îndelung atenția oaspeților.

UN MESAJ DE PACE. — La 13 a.c., a avut loc, la Ankara, reuniunea celei de a zecea aniversări a Asociației internaționale de studii sud-est europene — A.I.S.E.E. În fața celor prezenți, oficialități din țara gazdă, reprezentanți ai UNESCO, distinși oameni de știință din țările membre, a fost citit mesajul adresat A.I.S.E.E. de către președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu. S-a dat o înaltă apreciere spiritului umanist de pace și largă colaborare între popoare pe care îl promovează mesajul.

Participanții au exprimat totodată recunoștința lor României pentru sprijinul și bunăvoința cu care înconjoară activitățile acestei asociații create la București, în anul 1963.

Prin contribuția celor 18 comitete naționale ale sale, A.I.S.E.E. promovează totodată un dialog fructuos între oameni de știință din țările sud-est europene și din alte părți ale globului, facilitînd contactele și mai buna înțelegere, în spiritul păcii, colaborării și respectului reciproc.

«PRIN CUNOAȘTERE, LA APROPIERE ÎNTRE POPOARE ȘI PACE!». — Aceasta a fost ideea de bază a organizării complexului expozițional internațional «Lumea de azi» din sala londoneză Dormers Wells, la care au participat numeroase țări printre care și România. La standul țării noastre, vizitatorii au avut prilejul să ia cunoștință prin intermediul imaginilor foto-

grafice și a volumelor expuse, cu România de azi, cu importanțele sale succese obținute în dezvoltarea economică, socială și culturală, cu preocupările ei de pace și colaborare cu toate țările lumii.

SPORIREA ROLULUI O.N.U. ÎN MENȚINEREA ȘI ÎNTĂRIREA PĂCII. — În fiecare an, la 24 octombrie, opinia publică mondială sărbătorește Ziua Națiunilor Unite și Ziua mondială de informare asupra dezvoltării. Intrată în vigoare, după cel de al doilea război mondial, Carta Națiunilor Unite cuprinde principii și norme ce își au originea în năzuința popoarelor de a izbăvi generațiile viitoare de flagelul războiului.

Au urmat de atunci 28 de ani, ani plini de modificări pe plan internațional. Ei au demonstrat importanța și utilitatea Organizației Națiunilor Unite în viața internațională, măsura contribuției sale la menținerea păcii. Astăzi, mai mult ca oricând, opinia publică cere tot mai insistent ca O.N.U. să-și intensifice eforturile pentru afirmarea deplină a principiilor înscrise în Cartă, acționând pentru crearea unor relații între state care să excludă folosirea forței sau a amenințării cu forța și instaurarea unui climat de pace pe planeta noastră.

Convinsă de această necesitate România a acționat și acționează în cadrul O.N.U. pentru traducerea în fapte a principiilor înscrise în Cartă. Țara noastră a cerut înscrierea pe ordinea de zi a celei de a 27-a sesiuni a punctului intitulat «Creșterea rolului O.N.U.» în menținerea și întărirea păcii și securității internaționale, în dezvoltarea colaborării între toate națiunile, în promovarea normelor dreptului internațional în relațiile dintre state. Această inițiativă reprezintă, de fapt, o chemare ca toate popoarele să acționeze astfel încât O.N.U. să devină un adevărat for internațional.

CONGRESUL MONDIAL AL FORȚELOR PĂCII. — Începând de la 25 octombrie a.c., au început, la Moscova, lucrările Congresului Mondial al Forțelor Păcii. În prima zi, în fața celor 3000 de delegați, reprezentanți de pe toate continentele, oameni de diferite convingeri politice, ideologice și religioase, a fost transmis mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

În condițiile actuale, când crește tot mai mult lupta maselor populare pentru asigurarea dreptului fiecărui popor de a-și hotări singur destinele — se subliniază în mesaj — se impune cu necesitate ca toate forțele democratice, progresiste, iubitoare de pace să-și întărească unitatea și solidaritatea, pe scară națională și internațională, să conlucreze tot mai activ pentru adâncirea și consolidarea noului curs spre destindere și colaborare, pentru reglementarea în spiritul păcii și înțelegerii între națiuni a marilor probleme care confruntă omenirea contemporană.

«Pornind de la realitatea că, în condițiile de astăzi, problemele păcii și securității mondiale privesc nemijlocit toate popoarele lumii, România consideră că la rezolvarea lor trebuie să participe toate țările. Acțiunea comună a tuturor forțelor iubitoare de pace și progres constituie singura garanție a creării unei lumi a păcii și cooperării între popoare».

Aceasta a fost și ideea dominantă a dezbaterilor : în cadrul mișcării pentru pace, nici o țară, nici o organizație națională sau internațională nu-și poate atribui monopolul ; pacea poate fi dobândită numai prin eforturile comune ale tuturor popoarelor, ale tuturor forțelor angajate în această luptă.

ACȚIUNI CONSACRATE PĂCII. — În urmă cu 28 de ani, poporul japonez a fost victimă a două bombe nucleare explodate la Hiroșima și Nagasaki. Tragedia de la 6 și 9 august 1945 și-a găsit expresia în dezvoltarea în Japonia a unei ample mișcări de masă împotriva armelor nucleare. Tradiționalele conferințe internaționale «Gensuikyo» (Consiliul japonez împotriva bombelor atomice și cu hidrogen), marile manifestații de masă, marșuri ale păcii, mitinguri, demonstrații la care participă zeci de mii de persoane sînt o reflectare directă a acestei mișcări.

În luna august a.c. a avut loc cea de a 19-a Conferință «Gensuikyo» desfășurată la Tokio, Hiroșima și Nagasaki. Conferința a reunit reprezentanți ai mișcărilor pentru pace din Australia, Cehoslovacia, Cuba, R. F. Germania, Iugoslavia, Marea Britanie, Polonia, România, Sri Lanka, S.U.A., U.R.S.S., R. D. Vietnam, Zimbabwe, ai unor organizații internaționale pentru pace. A fost prezentă de asemenea o numeroasă delegație japoneză.

Reprezentant al țării noastre la conferință, Prof. univ. dr. Dumitru Chițoran, a publicat, în revista «Pentru Apărarea Păcii», articolul «Gensuikyo la a 19-a ediție».

Potrivit informațiilor domniei sale lucrările preliminare ale Conferinței au început la Tokio și s-au încheiat cu un miting la care au luat parte peste 5000 de persoane. Acțiunile au urmat la Hiroșima — simbol al luptei popoarelor pentru pace — printr-o mare manifestație. Sesiunea principală a Conferinței s-a desfășurat la Nagasaki. Tot aici au fost inițiate și un șir de acțiuni populare.

În cadrul conferinței a fost transmis mesajul domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România. Expresie a dorinței de pace a poporului român, a luptei sale neobosite pentru înfăptuirea dezarmării nucleare, pentru lichidarea tuturor focarelor de încordare pe calea pașnică, pentru dezvoltarea unor relații de colaborare între state, mesajul a trezit interesul tuturor participanților.

Deosebit de valoroasă a fost considerată ideea cuprinsă în mesaj privind rolul crescînd al maselor populare, al forțelor iubitoare de pace în viața internațională, posibilitatea lor de a crea o lume a păcii, colaborării și destinderii.

«Apelul de la Nagasaki» — documentul final al conferinței — este expresia dorinței ferme a participanților, a tuturor iubitorilor de pace de a face ca «Nagasaki» să fie ultimul oraș unde a explodat o bombă atomică». Popoarele lumii sînt chemate «de a face tot ce le stă în putință pentru încheierea unui acord internațional de interzicere completă a armelor nucleare».

Impresionantă prin forța sa, a 19-a Conferință «Gensuikyo» — expresie a puternicei mișcări populare japoneze — este o contribuție de seamă la lupta omenirii pentru pace și progres.

IN SLUJBA PRIETENIEI, A APĂRĂRII PĂCII. — La invitația Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, între 22—29 august ne-a vizitat țara o delegație a Consiliului național pentru pace și solidaritate din Republica Irak. În cadrul programului, oaspeții au vizitat obiective economice, social-culturale cartiere din București și Constanța, cu litoralul Mării Negre.

Convorbirile avute cu membrii Comitetului Național pentru Apărarea Păcii s-au desfășurat într-o atmosferă de prietenie. În cadrul lor s-a exprimat hotărîrea reciprocă de prietenie și cooperare între cele două mișcări pentru apărarea păcii. Referindu-se la această vizită, Faisal Habib al Kaizaran a scris în cartea de impresii a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii: «Îmi este deosebit de plăcut să-mi exprim admirația noastră pentru tot ceea ce am văzut în România, pentru marile realizări în toate domeniile de activitate. Totodată, doresc să exprim mulțumirea noastră pentru întîlnirile și convorbirile avute între reprezentanții celor două organizații din țările noastre, în slujba prieteniei, colaborării, a apărării și consolidării păcii în lume».

RESPONSABILITATEA TUTUROR NAȚIUNILOR PENTRU SOARTA PĂCII ȘI CIVILIZAȚIEI UMANE. — «A sporit și sporește mereu conștiința popoarelor, responsabilitatea tuturor națiunilor pentru soarta păcii și civilizației umane. Voința popoarelor de a trăi și progresa într-un climat de pace și colaborare exercită o influență tot mai puternică asupra guvernelor...» spune Domnul Nicolae Ceaușescu, exprimînd esența epocii contemporane. Este un proces ce s-a dezvoltat treptat pentru că recunoașterea necesității coexistenței pașnice între state, apariția și dezvoltarea unor relații normale, recunoașterea și respectarea principiilor dreptului internațional ca bază a acestor relații impun un drum greu la capătul căruia se găsesc pacea, securitatea și progresul.

Rezultatele de pînă acum și cele viitoare au fost și vor fi opere ale omenirii, ale popoarelor — singurele făuritoare ale istoriei. «Orice activitate internațională, mai cu seamă în condițiile de astăzi, se poate desfășura cu succes — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — numai în măsura în care masele populare, vor fi active și își vor spune cu putere cuvîntul...».

Pentru afirmarea idealurilor de libertate, democrație și pace acționează muncitori și țărani, intelectuali, tineri, femei, toate categoriile sociale, organizațiile profesionale și obștești de cele mai variate convingeri, personalități de diferite, convingeri filozofice, reprezentanți ai cultelor, mișcării pentru pace, alte forțe. Dar dorința lor poate deveni realitate numai dacă acționează unit și hotărît.

Se pot da multiple exemple ce demonstrează cum masele și-au dovedit eficacitatea prin forța lor. Mai sînt însă o serie de probleme ce-și așteaptă rezolvarea. Popoarele trebuie să cunoască drumul tratativelor

duse în scopul rezolvării unei probleme ori alta, să se asigure mereu că reglementarea problemelor se face pe cale pașnică, în interesul păcii.

Convinsă de forța maselor populare, țara noastră luptă neabătut pentru creșterea rolului popoarelor în lupta pentru dezarmarea generală — obiectiv central al luptei pentru pace, pentru instaurarea în relațiile dintre țări a principiilor egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale, neamstecului în treburile interne, avantajului reciproc — principii esențiale pentru pacea și progresul omenirii.

UN LIMBAJ COMUN ÎN LUPTA PENTRU PACE. — În anul 1957, în orașul canadian Pugwash a avut loc prima Conferință a oamenilor de știință din diferite țări, reuniți pentru a examina probleme internaționale actuale. Intrunirea este organizată, de atunci, în fiecare an, în anul acestor lucrări ei desfășurându-se în localitatea Aulanko din centrul Finlandei. Au participat 129 oameni de știință din 33 de țări. Din țara noastră au luat parte la lucrări Prof. Cornel Penescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, președintele Comitetului național Pugwash, și Prof. Ovidiu Gherman, de la universitatea din Craiova.

Adoptînd un limbaj comun, participanții la reuniune au exprimat necesitatea unor măsuri parțiale de dezarmare.

În cadrul Conferinței s-a recomandat, între altele, creșterea ajutorului material pentru țările în curs de dezvoltare și intensificarea cooperării internaționale pentru protejarea mediului înconjurător.

Cea de a 24-a Conferință Pugwash va avea loc în Austria, la Baden.

PACEA ȘI PROGRESUL AU FOST TOTDEAUNA DEZIDERATUL PRINCIPAL AL OMENIRII. — De-a lungul secolelor filozofi, scriitori, militanți sociali au emis idei de pace și înțelegere între popoare. Au fost întocmite chiar proiecte de tratate pentru instaurarea păcii.

Revista «Pentru Apărarea Păcii» ne prezintă, sub semnătura domnului I. M. Ștefan, «Un proiect de pace universală în anul 1464» — operă a regelui Boemiei, George Podebrad.

Proiectul, un complex de teze și formulări de o deosebită actualitate, a fost aniversat, la recomandarea UNESCO, în cadrul simpoziunului internațional «Cultus Pacis 1464—1964» de la Praga.

Conform proiectului, pacea universală și permanentă poate fi asigurată printr-o organizație de state. «Principiile pe care era bazată sînt, în general, de natură să stabilească un regim pe care îl putem denumi astăzi «democrație internațională», adică un regim de egalitate a tuturor membrilor organizației».

George Podebrad nu a fost un utopist. Continuator al revoluției husite, conducător sub epoca Renașterii, el a întocmit tratatul sub impulsul realităților vremii : necesitatea neatîrnării propriei țări, siguranța statelor europene prin înlăturarea conflictelor armate și asigurarea păcii în Europa.

Această pace trebuia să fie — conform preambulului proiectului «Tratatului merit să instituie pacea» — o pace adevărată, cinstită și veșnică ; să ducă la încetarea jafurilor, tulburărilor, incendiilor și a ma-

sacrelor. Astfel de rele «trebuie să înceteze și să fie stîrpite din rădăcini» — sublinia tratatul. De aceea conducătorii Europei au hotărît «să încheie, în forma care urmează, un pact menit să instituie o unire, pace, fraternitate și bună înțelegere de nezdruccinat (...) pentru prezent ca și pentru viitor».

Tratatul avea 23 de puncte cu prevederi referitoare la modalitatea de funcționare a Adunării, de aplicare a pactului, de acreditare a delegaților, de strîngere a fondurilor necesare acestui înalt forum. Sînt menționate totodată o serie de principii ca : proclamarea păcii ca valoare majoră a omenirii, indicarea tratatelor ca unic mijloc de rezolvare a conflictelor, necesitatea unei largi înțelegeri între statele europene în slujba păcii, unitatea dintre pace și dreptate etc.

În condițiile de atunci, cînd războiul avea destui susținători, pactul nu a putut fi aplicat. Prin realismul și umanismul său, Tratatul rămîne cel mai important proiect — anterior secolului al XX-lea — de aplicare în practică a principiilor menite să instaureze pacea între popoare. Pentru exemplificare, studiul reproduce cîteva capitole ale Tratatului sub titlul «*Să nu recurgem la arme*» — fragmente reprezentative pentru acea «*uniune a păcii, carității și fraternității*».

REDACTIA

ȘTIRI ECUMENICE

«Eliberarea omului» este tema de discuții a congresului din anul acesta al «Uniunii internaționale pentru acțiunea morală și socială».

Înființată în 1953, «Uniunea» cuprinde asociații din peste 20 țări și urmărește să păstreze «respectul față de demnitatea omului». Congresul s-a ținut la Paris.

Bisericele din Belgia au declarat perioada: septembrie 1973 — septembrie 1974 «Anul dreptății». În acest timp, se va stărui asupra nedreptăților practicate în lume.

Biserica Romano-Catolică și Vechile Biserici Orientale trebuie să-și retragă anatemele aruncate reciproc, a declarat Dr. Mesrob Krikorian, prelatul Bisericii Armene din Austria, la conferința teologilor catolici și vechi-orientali, ținută la Viena-Linz. «Acum numai are sens întrebarea, cine de cine s-a despărțit... Centrul creștinismului nu-i nici Roma, nici Bizanțul sau Armenia, ci Iisus Hristos». Trebuie să ne apropiem tot mai mult de Hristos, căci așa vom rezolva toate problemele dificile dintre noi».

Și totuși, la încheiere, Conferința n-a socotit necesară o desrădicare formală a anatemei. În comunicatul comun final, s-a spus, în legătură cu sinodul de la Calcedon, care a determinat, despărțirile bisericești cunoscute — oă «astăzi, înțeleasă bine, definiția de atunci întărește unitatea Persoanei și unitatea indisolubilă a divinității și umanității în Hristos» (Aus., 213/73).

Teologul catolic olandez prof. Dr. H. A. M. Fiolet (Utrecht) a afirmat că «viitorul Bisericii Romano-Catolice este în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Distanța dintre Roma și Geneva a devenit mică». De altfel, în multe țări Biserica Romano-Catolică a devenit Membră a Consiliului Bisericilor de acolo.

Recent s-a descoperit la Institutul teologic luteran din Chicago o scrisoare a lui Martin Luther adresată contelui Albrecht von Mansfeld, în care arată motivele pentru care creștinul trebuie să se împărtășească, — la Sfânta Euharistie — cu pâine și vin.

O delegație a Alianței Bisericii Evanghelice din Republica Democrată Germană a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Bulgare, fiind primită în audiență de Patriarhul Maxim (Epd. 30—37/1973).

Academia de științe din Suedia a organizat un simpozion internațional cu tema: «Gnosticismul, curent filozofic din primele veacuri creștine», care a determinat multe discuții în teologia creștină.

Descoperirea recentă, în pustiul egiptean, la Nag Hammadi, a 50 de scrieri gnostice originale a redeschis interesul pentru gnosticism. La simpozionul menționat s-a pus problema influenței gnosticismului asupra doctrinei creștine, referenții negînd acest fapt (K. Kor., 204/73).

Arhiepiscopul de Baalbek (Liban) fost vicar patriarhal Melhit, Elias Zoghby, s-a ridicat împotriva participării patriarhilor uniți cu Roma, la alegerea papilor — ceea ce intenționează Papa Paul VI, voind acesta adică o mai eficientă centralizare bisericească. Arhiepiscopul Zoghby a amintit că în timpul când Bisericile Ortodoxă și Romană-Catolică nici nu erau despărțite, Papa era ales numai de clerul român: era «Primus inter pares», dar nu conducea alte Biserici (K. Kor., 10/73).

Între lucrările prezentate de revista «ORTHODOXIE HEUTE» nr. 43—44, 1973, Düsseldorf se află și cea a Episcopului Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare*, București 1972. Revista face un scurt rezumat al conținutului lucrării.

Aceeași revistă publică și un rezumat al studiului Părintelui Arhimandrit Dr. Benedict Ghiuș «Faptul Răscumpărării în iconografia Bisericii Ortodoxe» apărut în revista «Studii Teologice». Studiul Părintelui Benedict Ghiuș a atras atenția teologilor din Apus.

Guvernatorul Istanbulului a promis restaurarea pe spesele Statului a părților reședinței patriarhiei ecumenice din Constantinopol, arse în 1941 (Orth., 43—44/1973).

La centrul ortodox din Chambesy (Geneva) s-a organizat o discuție teologică oficială între reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol și ai Bisericii Evanghelice Germane. Din delegația Ortodoxă au făcut parte Mitropolitia Irineu (Bon), Emilian de Calabria și Damaskinos de Tranoupolis, iar din cea evanghelică D. A. Wischmann (Frankfurt-Main), Dr. T. Schober (Stuttgart) și Prof. F. Heyer și Perliht (Heidelberg). Tema de discuție: «Omul după învățătura Bisericii Ortodoxe și Luterane» (Epd., 27/73).

A V-a adunare generală a Consiliului ecumenic al Bisericilor se va ține în August 1975 la Djakarta (Indonezia) având ca temă centrală: «Iisus eliberează și unește». Șase referate secundare vor integra tema principală în contextul problemelor actuale (M.S., 27/73).

La Strassburg s-a ținut primul congres european al teologilor cu specialitatea: teologia morală. Tema de discuție: «Autoconducerea omului» pe cale genetică. Au participat și teologi din țările est-europene (Aus., 230/73).

Pe o stîncă din apropierea mănăstirilor ortodoxe «Meteora» din Grecia centrală s-au descoperit relicvele unor sfinți ortodocși necunoscuți din veacul al XIV-lea. E vorba de pustnicii Grigorie și Teodosie, cunoscuți pînă acum numai din predicile, păstrate în manuscris, ale contemporanului lor, Arhiepiscopul Antonie de Larissa, fără ca chiliele și mormintele lor să fie cunoscute. Acum starețul și monahii din apropiata mănăstire «Schimbarea la Față» au descoperit pustnicia dărîmată, dar în biserica ei s-au aflat pe lângă mormintele celor doi sfinți, fresce rare și icoane valoroase.

În Mănăstirea «Sankt Anselmo» din Roma s-a ținut un congres al stareților (romano-catolici) din toată lumea. Ca observatori au participat și monahi ortodocși (K.W.K., 41/73).

Spre o «Vulgata» în limba germană. Se știe că de la Conciliul tridentin, 1546, Biserica Romano-Catolică întrebuintează ca Biblie oficială: «Traducerea unitară» în

limba latină vulgată («Vulgata»), elaborată la 404 de Saphronius Eusebius Hieronymus. Declarată de Conciliul tridentin ca având aceeași valoare ca și originalul evreesc și grecesc, «Vulgata» a dominat viața liturgică romano-catolică pînă în timpul Conciliului Vatican II. Desigur, s-au făcut și o serie de traduceri în limba germană, noile traduceri orientîndu-se și ele după textul original grec și ebraic și străduindu-se să utilizeze un dicționar potrivit timpului. Dar Conciliul Vatican II aprobînd întrebuintarea limbii credincioșilor la serviciile liturgice, s-a simțit necesitatea unei traduceri biblice generale obligatorie pentru serviciile divine și pentru trebuințe bisericesti oficiale. «Conferința Episcopilor Germani» a încredințat problema «Institutului Biblic Catolic» care a instituit o comisie de lucru din specialiști, din toate disciplinele teologice, romano-catolici și protestanți și specialiști germaniști. Se voiește o traducere pe baza textelor originale, cît mai fidelă textului și sensului, iar în caz de necesitate, fidelitatea față de sens să premerge fidelitatea față de textul original, traducerea fiind simplă, pe înțelesul tuturor și în limba germană a timpului. Fiecare text nou testamentar e tradus de doi traducători — cel vechit testamentar de unul, apoi traducerea este discutată, revizuită etc. de grupuri de specialiști (3—9 teologi) și după aceea, prezentată comisiei de lucru menționată care decide acceptarea, corectarea sau înapoierea traducerii în forma prezentată. S-au prezentat unele texte și în 10 versiuni. Dificultăți a procurat și fixarea unui stil comun de traducere, de limbă, apoi precizarea redării sensului unor noțiuni.

Se lucrează de 10 ani, plenul tuturor colaboratorilor întrunindu-se de două ori pe an, iar în grupe mai mici de cîte ori se simte necesitatea. Traducerile aprobate vor fi tipărite provizoriu și timp de doi ani se primesc propuneri și critici la adresa lor. După studierea acestora, se va fixa textul definitiv al unei «Biblie unitare» «Vulgata» în limba germană, cu obligativitate oficială și liturgică (*Herder Kor.*, 19/73).

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

Anul trecut, Biserica siriană a Malabarului din India a aniversat 1900 de ani de la sfîrșitul pămîntesc — care, după tradiție, a avut loc în India —, a Sfîntului Apostol Toma. Cu acest prilej înfișțătorul acestei Biserici, Patriarhul-Catolicos Mar Basilios Aughen I de Malabar a emis o Pastorală prin care mai întemeiază o dată paternitatea Bisericii Malabare din India ca provenind de la Sfîntul Apostol Toma.

La 31 mai 1973, Cardinalului Ioan Willebrands, aflat la Moscova cu prilejul dialogului teologic purtat între Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Romano-Catolică i-a fost decernat, de către Academia teologică din Leningrad, titlul de «Doctor honoris causa».

Biserica Ortodoxă Greacă a sărbătorit în acest an 1500 de ani de la sfîrșitul pămîntesc al cuviosului Eftimie cel Mare, unul din organizatorii monahismului între Ierusalim și Marea Moartă.

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de activitate a Academiei duhovnicești din Sofia («Sf. Climent de Ohrida»), Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim al Bulgariei a acordat amintitei Academii distincția bisericască «Sfîntul Chriș și Metodie» clasa I. Pentru activitate în domeniul teologiei și de organizare bisericască în calitate de înfiș-

stățător al Bisericii Ortodoxe Bulgare, Academia duhovnicească din Sofia i-a acordat titlul de «Doctor honoris causa».

La începutul lunii mai 1973, 13 episcopi din Brazilia au publicat un document care demască nedreptățile sociale din această țară, cum sînt: subalimentația, mizereria și neadevărul. Documentul demască, de asemenea, legislația braziliană care ocrotește pe latifundieri ce exploatează munca manuală a populației, folosind capitalul intern și pe cel extern la supunerea păturilor sărace și, utilizînd mijloace represive împotriva acelorora care îndrăznesc să-și ridice glasul împotriva acestor sisteme, îi scot didin muncă și-i aruncă în brațele șomajului.

Între 28 mai și 1 iunie a.c. s-a ținut în orașul Engelberg din Elveția un seminar la care s-au dezbătut probleme legate de tema: *Aportul specific al Bisericilor la înmădăritarea păcii în Europa*. Referatele s-au dezbătut în patru Comisii: Teologică (președinte prof. Benedictovici din Polonia); a Tineretului (președinte pastorul Monde didin Franța); Politică (președinte Episcopul Antonie din România) și a Organizațiilor inter-naționale (președinte Dr. Zilesen din R. F. Germania).

Între 19 și 24 martie a.c. s-a ținut în Mînăstirea Penteli de lingă Atena ședința Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor la care s-a dezbătut problema dialogului creștin cu musulmani, indieni, budiști și reprezentanți ai altor religii seculare.

Între 20 și 23 martie 1973, la invitația Bisericii Ortodoxe Ruse, a avut loc la Mosocova-Zagorsk ședința ordinară a Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, iar între 3 și 5 aprilie Comisia pentru tineret a acestui organism mondial și-ă-a ținut ședința ordinară la Academia teologică din Sofia.

Între 9 și 12 aprilie a.c. s-a ținut în Berlinul Occidental, Sesiunea Comisiei de luptă împotriva rasismului din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace, la care Festus Segun, Episcop din Biserica Anglicană a Nigeriei a fost ales președintele Comisiei.

Continentul african poate fi comparat cu un mozaic colosal din punctul de vedere al naționalităților și religiilor. Astfel, el este populat de 350 milioane de locuitori, aparținînd unui număr de 850 grupuri naționale care vorbesc 800 de dialectete. Africanii trăiesc în 43 de state dintre care 30 și-au căpătat independența după anulul 1960. Se mai poate spune că Africa este cel mai tînăr continent din lume, 47 la sută din populație fiind sub vîrsta de 15 ani.

Dintre africani, 26,6 la sută sînt creștini, adică 76 milioane și anume 38 milioane catolici, 24 milioane protestanți, 14 milioane ortodocși, în numărul celor de alte religii intrînd cei 130 milioane de musulmani și cei 144 de milioane aparținînd vechilor religii.

În fostul cartier al aristocraților din Sofia există, încă din secolul al XVI-lea, o catedrală-moscheie musulmană, zidită de sultanul Suleiman al III-lea, fiul sultanului Selim I, în execuția vestitului arhitect Hodja Sinai. Luată în stăpînire bulgară, după cucerirea independenței acestei țări, monumentala moscheie a fost refăcută în stilul ortodox de către arhitectul Pomerantev, același care a proiectat și vestita catedrală patriarhală «Alexandru Nevski» din Sofia. Sfințită în 1903 ea a fost redată cultului

ortodox și astăzi ea reprezintă un adevărat «Panteon» al spiritualității bulgare, unică ca stil și grandoare în întreaga Peninsulă Balcanică. Restaurată în 1953 și îmbunătățită în 1964, catedrala a fost sfințită de Patriarhul Kiril.

În două etape, între 2 și 16 și între 22 și 30 mai crt., Sanctitatea Sa Patriarhul Maxim al Bulgariei, aflat în fruntea unei delegații formată din 2 mitropoliți și alte 5 persoane, a vizitat Patriarhia ecumenică a Constantinopolului. Cu acest prilej s-au întărit legăturile între cele două scaune patriarhale, au fost cercetate așezămintele ortodoxe din Istanbul ca și monumentele de artă și s-au stabilit legăturile cu colonia bulgară de acolo.

În luna martie crt. s-a aflat în Uniunea Sovietică Dr. Curtis Roosevelt, Directorul Comitetului pentru problemele sociale și economice din Consiliului respectiv al O.N.U., care a fost primit la Comisia sinodală pentru relațiile bisericești externe de către Președintele acestei Comisii, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului.

Serviciul pentru relațiile bisericești externe al Patriarhiei din Moscova a primit, în luna martie crt., vizita șintoistului Toșio Mlake, unul din conducătorii Federației religiilor din Japonia și pe Dr. Edmond Brauning, conducătorul parohiilor Bisericii Episcopale din S.U.A.

În luna ianuarie crt., Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a făcut o vizită oficială Bisericii Ortodoxe Autocevale a Cehoslovaciei, la invitația Mitropolitului Dorotei, Întistătătorul acestei Biserici, cu care prilej i s-a decernat titlul de «Doctor honoris causa» de către Facultatea evanghelică de teologie în unire cu Facultatea de teologie ortodoxă din Preașovo.

Între 18—28 mai 1973, Patriarhia din Moscova a fost vizitată de Mitropolitul Teodosie de Tokio, Întistătătorul Bisericii Ortodoxe Autonome din Japonia, venit aici în fruntea unei delegații.

Prin retragerea, pentru caz de boală, a Arhiepiscopului Leontie de la conducerea Exarhatului Patriarhiei din Moscova pentru Europa Centrală, în această funcțiune a fost numit Arhiepiscopul Filaret al Dimitrovului, Vicar al eparhiei Moscovei și rector al Academiei duhovnicești de la Zagorsk. În locul acestuia, rector al Academiei teologice a fost numit Episcopul Vladimir al Cernigovului.

Fondul sovietic pentru Pace a decernat Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Moscovei și a toată Rusia, ca și Mitropoliților Alexei al Talinului și Juvenalie de Tula cîte o «Diplomă» și medalia Fondului pentru «poziția patriotică a Bisericii Ortodoxe Ruse ca și pentru însemnatele depuneri la contribuția obștească a poporului sovietic la întărirea păcii pe Pămînt». Ceremonia a avut loc la reședința patriarhală, decernarea făcînd-o scriitorul Boris Polevoi.

La 16 martie 1973, în vîrstă de 83 de ani, s-a stins din viață Dr. Gustav Tours, fost Arhiepiscop al Bisericii Evanghelice Luterane din Lituania, cunoscut activist în mișcarea ecumenică și militant activ pentru apărarea păcii în lume (După J-M-P — nr. 5, 6 și 7/1973 și «Terkovent Vestnik» nr. 16—22/1973).

Pr. ANATOLIE LEFTER

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, între 22—28 septembrie 1973, I.P.S. Mitropolit Damaschin de Tranoupolis (Patriarhia ecumenică), directorul Centrului ecumenic de la Chambésy-Elveția și Secretarul general al Comisiei pregătitoare pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, a făcut o vizită în Biserica Ortodoxă Română.

I.P.S. Mitropolit Damaschin a fost primit în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și a avut convorbiri, la București și la Iași, cu I.P.S. Dr. Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, și cu P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române în comisia pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod, ca și cu o comisie de teologi ortodocși români, informându-se reciproc asupra stadiului pregătirii acestuia.

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au arătat că este necesară convocarea Sinodului proiectat, dar trebuie fixat un catalog de teme reale, în ordine prioritară, în care, alături de cele șase teme pregătite de diferite Biserici ortodoxe locale, să se afle și teme de importanță contemporană ca : diaspora ortodoxă și problemele schismelor actuale din Biserica Ortodoxă ; Biserica Ortodoxă și problemele ecumenismului actual ; poziția ortodoxă în dialogurile bilaterale etc.

I.P.S. Damaschin, însoțit de P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul Vicar Patriarhal, a vizitat instituțiile centrale ale Patriarhiei Române, mănăstirile Țigănești, Căldărușani și Cernica, ca și unele mănăstiri din nordul Moldovei.

Între 26—29 septembrie 1973 a făcut o vizită în România dl. Charles Michael Foltas, membru laic al Bisericii Ortodoxe Copte din Egipt, responsabilul mișcării de revitalizare și reînnoire a vieții monahale din această Biserică. Dl. Foltas s-a interesat de organizarea vieții monahale din Biserica Ortodoxă Română și a vizitat mănăstirile Pasărea, Țigănești, Ghighiu și atelierile de la Plumbuita, Schitul Maicilor și Ciorogirla.

Între 26 august și 1 septembrie 1973 a avut loc la Oxford un simpozion ortodoxo-cistercian cu tema : *Relația dintre spiritualitatea răsăriteană și cea apuseană în trecut și astăzi*, la care au luat parte ortodocși, romano-catolici și anglicani.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

Între 2—5 septembrie 1973 a avut loc la Salamanca-Spania Congresul mondial al Rectorilor Facultăților de Teologie romano-catolică. Temele principale discutate aici au fost : *Relația dintre teologie și Facultatea de teologie și magisteriul Bisericii ; identitatea Facultății de teologie în contextul celorlalte discipline astăzi și relația cu lumea contemporană.*

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte, ca invitați, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, rectorul Institutului teologic universitar București și P. C. Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu.

La 10 septembrie 1973, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a luat parte la deschiderea Congresului internațional al ordinului misionarilor dominicani, care a avut loc la mănăstirea Sf. Petru Martirul din Madrid. Congresul a fost prezidat de Eminența Sa Cardinalul Rossi și de Generalul Ordinului dominicanilor, Rev. Aniceto Fernandez.

P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a fost invitat să vorbească și a tratat tema : «Biserica Ortodoxă Română în trecut și astăzi și relațiile cu Biserica Romano-Catolică».

Între 17—25 septembrie 1973, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae a luat parte, împreună cu Diac. Lector Ioan Ică, la Simpozionul ecumenic de la Strassbourg-Franța cu tema : *Acțiunea Sf. Duh în Biserică și în lume*, la care au participat peste 100 tineri teologic din întreaga lume. Aici, Pr. Prof. Stăniloae a vorbit despre «Duhul Sfânt în teologia și în viața Bisericii Ortodoxe».

Între 25—27 septembrie 1973, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae a luat parte la Colocviul internațional de la Chantilly-Paris dedicat aniversării a 1600 ani de la moartea Sf. Atanasie cel Mare. Aici, P. C. Sa a ținut o conferință intitulată «Doctrina Sfântului Atanasie cel Mare despre mântuire».

Între 2—5 octombrie 1973, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae a ținut trei conferințe la Institutul ortodox francez «Saint Denys» din Paris, la invitația P. S. Germain de Saint Denys al Bisericii Ortodoxe Catolice a Franței aflată în comuniune canonică cu Biserica Ortodoxă Română.

Temele celor trei conferințe, ascultate cu deosebit interes de studenți și de alți participanți, au fost următoarele : Sfântul Duh în Sfânta Treime și în Revelație ; Sfântul Duh în viața liturgică și în practica filocalică ortodoxă ; Sfântul Duh și viața de comuniune în Ortodoxie (sinodalitate, sobornicitate, autocefalie).

La 4 octombrie 1973, a avut loc la Institutul teologic protestant unic din Cluj, cea de a treia conferință teologică interconfesională, la care au participat profesorii de la Institutele teologice ortodoxe din București și Sibiu, de la Institutele teologice protestant unic din Cluj și ramura Sibiu și directorii celor șapte seminarii teologice ale Bisericii Ortodoxe Române.

Prezidiul Conferinței a fost alcătuit din : P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Pr. Prof. Dr. D. Popescu, Prorectorul Institutului teologic din București, Pr. Dr. Karoly Papp, locțiitorul rectorului Institutului teologic protestant din Cluj și Pr. Prof. Dr. I. Todoran, Rectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu.

Cuvântul de deschidere a fost rostit de Prof. Dr. H. Binder, Decanul Institutului teologic unic protestant ramura Sibiu.

A urma apoi seria referatelor. Diac. Lector Ion Ică de la Institutul teologic ortodox din Sibiu, a prezentat referatul principal intitulat : *Căl și mijloace ale ecumenismului contemporan*. A făcut o prezentare a mișcării ecumenice, în special după Adunarea generală de la Upsala, încercând să răspundă îndoielilor actuale în legătură cu această mișcare, și exprimând poziția ortodoxă în dialogul ecumenic, cu enunțarea principiilor și condițiilor acestui dialog. Unitatea creștină are două dimensiuni : una teologică, creștină și cealaltă umană, socială, care sînt complementare. Primul obiectiv al ecumenismului este, după autor, unitatea în diversitate a întregii umanități, premisă a unității Bisericilor creștine.

Mijloacele pentru realizarea ecumenismului sînt, după autor, următoarele : a) Încadrarea ecumenismului în cadrul C.E.B.-ului ; b) Lucrarea ecumenismului se face numai prin dialogul ecumenic ; c) Necesitatea lărgirii treptate a bazei C.E.B.-ului ; d) Necesitatea intensificării ecumenismului pe plan local și parohial. Biserica creștină trebuie să fie o Biserică a slujirii, așa cum a demonstrat recent P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, într-o teză de doctorat cu acest titlu.

Au urmat cele două conferințe cu același titlu : *Aspecte noi ale ecumenismului și contribuția Bisericilor din țara noastră*. Primul dintre acestea a fost prezentat de Pr. Prof. Dr. Alexe Ștefan de la Institutul teologic din București, P. C. Sa a prezentat contribuția recentă a Bisericii Ortodoxe Române la ecumenism prin participarea reprezentanților ei la activitățile organizate de cele două mari organizații internaționale creștine : Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Bisericilor Europene. Autorul a reliefat mai ales contribuția persoanelor la aceste activități.

Al doilea coreferat a fost susținut de Prof. Dr. Kristof Klein, de la Institutul teologic protestant ramura Sibiu. Aici autorul a făcut o scurtă prezentare a mișcării ecumenice, reliefând aspectele ecumenismului clasic și noile aspecte ale ecumenismului contemporan, în special legate de contribuția Bisericii Evanghelice la Ecumenism, de la New Delhi pînă astăzi.

Au urmat apoi discuții pe marginea referatelor. În cadrul cărora au luat cuvîntul, în ordine : I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului ; Dl. Episcop Ladislau Papp ; P. S. Episcop Dr. Vasile Coman al Oradei ; Pr. Prof. Dr. I. Todoran ; P. S. Justinian Maramureșeanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Clujului ; Prof. Dr. I. Juhasz ; Pr. Prof. Dr. D. Popescu ; Pr. I. Todorovici, directorul Seminarului din Caransebeș ; Prof. Dr. Endre Szöcs ; I.P.S. Mitropolit Dr. Nicolae Mladin al Ardealului ; Episcop Dr. Lajos Kovacs, Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Dl. Cezar Vasiliu, redactorul Buletinului «Romanian Orthodox Church News», Prof. Dr. Gereb Pal ; Pr. Prof. V. Bria, directorul Seminarului teologic din București ; Pr. I. Ionescu, Inspector general bisericesc, Pr. Prof. Dr. Gr. T. Marcu ; Dr. Artur Nagy, Pr. Prof. Dr. Alexe Ștefan ; Pr. Lector Dr. Gabriel Popescu ; Pr. Lector Dumitru Radu ; Diac. Prof. Dr. I. Zăgrea ; Prof. Dr. H. Binder și P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

În încheiere, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal a sintetizat lucrările Conferinței teologice interconfesionale, precizînd cele patru idei ale intervențiilor și anume : a) Aria ecumenismului și valoarea ecumenismului local ; b) Căile și metodele ecumenismului astăzi ; c) Relația dintre dezvoltarea istorică a societății și activitatea bisericească ; d) Ideea de slujire a Bisericii ca mijloc de unire a Bisericilor.

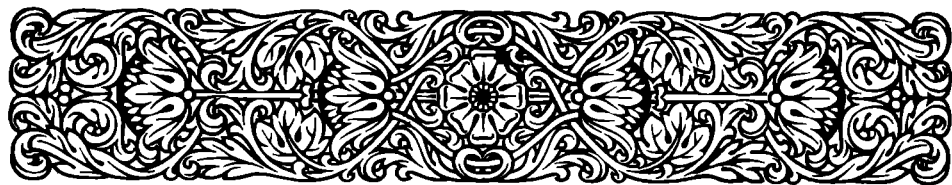
CEZAR VASILIU

ERATĂ

În legătură cu greșeala strecurată la rubrica «Știri ecumenice» din revista noastră nr. 5—6/1973, unde la p. 497, paragraful 4, fraza finală, s-a atribuit I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului o afirmație pe care nu a făcut-o, precizăm următoarele :

Colaboratorul nostru, Dl. Cezar Vasiliu, redactorul știrii, a confundat două pasaje distincte din cuvîntarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, producînd o regretabilă inadvertență. În primul pasaj, I.P.S. Sa informa despre faptul că : «În multe țări ale Americii, Biserici catolice locale se integrează în Consilii ecumenice naționale». În al doilea pasaj, I.P.S. Sa se referea la «cooperarea tuturor Bisericilor și cultelor creștine, a tuturor creștinilor și chiar a tuturor religiilor din țara noastră în interes general național».

Pentru eroarea comisă, membrii redacției își cer scuze și pe această cale I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului.

ARTICOLE ȘI STUDII

EPISTOLA ÎNTÎI A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU INTRODUCERE ȘI COMENTARIU

TEZĂ DE DOCTORAT

Preotul IOAN A. MIRCEA

P r e f a ț ă

Catedra de Studiul Noului Testament de la Institutul Teologic de grad Universitar din București, care a recomandat și programat lucrarea de față, a pornit inițiativa urzirii ei de la convingerea că alcătuirea ei este necesară.

Catedra de Studiul Noului Testament de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu — căreia i s-a încredințat conducerea științifică a acestei lucrări. (în toamna anului 1971) — este întru totul de aceeași părere, prin titularul ei actual, care redactează prefața.

Necesitatea unei astfel de lucrări este vădită nu numai de obligația regulamentară pe care și-a asumat-o benevol autorul când s-a înscris la doctorat — pentru doctorat putînd elabora orice altă lucrare corespunzătoare, cu orice alt subiect acceptat legiuit și tratat potrivit uzanțelor academice — ci și de starea actuală a studiilor biblice existente în limba română.

Disponem de cîteva inventarieri valoroase ale lor, unele mai vechi, altele mai noi. Cu deosebire a XX-a aniversare a rînduirii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la cîrma Bisericii Ortodoxe Române ne-a prilejuit — în iunie 1968 — întocmirea unei retrospective¹ pe cît

1. În volumul omagial *Douăzeci de ani din viața Bisericii Ortodoxe Române. La a XX-a aniversare a înscădării Prea Fericitului Patriarh Justinian*, București, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1968, p. 266—282 («Preocupări și studii de Teologie Biblică», întocmit de autorul acestei prefețe).

Curînd după aceea, au apărut: *Studiile biblice în Biserica Ortodoxă Română* (autor: Diac. Prof. N. Nicolaescu) și *Cuvîntul lui Dumnezeu în viața Bisericii* (autori: Pr. Prof. Vladimir Prelipceanu și Pr. Prof. Grigorie Marcu), ambele în revista «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 1—2, p. 14—30 și 31—73.

Pentru apariții mai vechi să se vadă, între altele, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani: 1881—1931* (autor: Pr. Prof. Haralambie Roventța), extras din revista

de proaspătă, pe-atît de completă și de grăitoare. Am constatat atunci — repertoriul lor era într-adevăr substanțial — că studiile biblice în românește înregistrează pași care permit aprecieri convenabile și încurajează speranțe îndreptățite în ceea ce privea dezvoltarea lor ulterioară.

Dar aceeași evocare sprijinită la tot pasul pe realități — și realizări — care nu sufereau dezmințire, dezvăluia goluri de creație teologică evidente. Acestea nu puteau fi minimalizate fără daune pentru orientarea ulterioară a dozării silințelor celor ce ostenesc în acest tărîm. Concret : constatam că Exegeza Noului Testament — și a Vechiului Testament totodată — este deficitară. Nu cea de catedră (care se etaleză satisfăcător, așa cum e normată și programată prin Regulamentul de organizare și funcționare a învățămîntului nostru teologic universitar și seminarial), nici cea de amvon (care se practică ciclic — potrivit programelor calendaristice — din ce în ce mai temeinic în valorificările ei omiletice și pastorale), ci exegeza de cabinet².

Cum se explică această stare de lucruri ?

Ea nu trebuie considerată, alarmant, ca o stare de criză a studiilor biblice, căci nu este așa. Studiile biblice la noi — servite de ostenitori a căror competență în specialitate este stabil recunoscută ca una de nivel convenabil — au înregistrat în ansamblul lor succese evidente. Aceste succese sînt însă întrucîtva unilaterale, deoarece s-au afirmat — în alegerea subiectelor tratate — preferințe prioritare. Studiile biblice de sinteză au ocupat capătul de afiș — și continuă să-l dețină.

Aceasta nu este însă nici indiciu de anemie a preocupărilor și nici slăbire a capacităților de intervenție eficientă pe ampla claviatură a studiilor biblice. Dimpotrivă — căci, în studiile biblice, sinteză în-

«Studii Teologice», volum aniversar, anul 1932 (la împlinirea a 50 de ani de la înființarea Facultății de teologie din București). Pr. Prof. Haralambie Rovența a fost continuat prin lucrări de licență în teologie la catedra de Studiul Noului Testament de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu, în manuscrise dactilografiate (datorite candidaților Andrei Pălășanu, în 1952 și Viorel Chițu, în 1958). Să se vadă și *Contribuția literaturii teologice române la înțelegerea personalității și activității Sfîntului Apostol Pavel* (autor : Pr. Oлимп N. Căciulă), în revista «Studii Teologice», III (1951), nr. 7—8, p. 462—480.

2. Iată cîteva puncte de sprijin bibliografic :

Matei — (cu ceilalți sinoptici, Olariu, 1894 ; fără sinoptici : Gheorghiu, 1925—1933 ; Mihălcescu, 1925) ; — *Marcu* — Olariu, 1894 ; — *Luca* — Olariu, 1894 ; — *Ioan* — Olariu, 1897 ; — *Romani* — Gheorghiu, ed. II. în 1938 ; *I Corinteni* — N. I. Nicolaescu, 1951, în rev. «Studii Teologice» ; — *Galateni* — I. C. Beldie, 1926 ; L. G. Munteanu, 1940 ; — *Efeseni* — I. Popescu-Mălăești, 1925 ; H. Rovența, 1929 ; — *Filipeni* — N. I. Nicolaescu, 1942 (numai partea introductivă) ; — *Coloseni* — H. Rovența, 1946 (postum) ; — *I Tesaloniceni* — H. Rovența, 1938 ; *I Timotei* — C. Erbiceanu, 1912, în rev. «Biserica Ortodoxă Română» ; — *Tit* — I. C. Beldie, 1928 ; Gr. Marcu, 1947 ; — *Filimon* — Nicolae Colan, 1925 ; Gr. Marcu, 1957, în rev. «Mitropolia Ardealului» ; — *Evrei* — Platon Ciosu, 1900 ; — *Iosif Iuliu Olariu are comentarii la toate Epistolele Pauline*, publicate în 2 volume (Caransebeș 1910 și 1913) ; — *Iacov* — Gheorghiu, 1899 (în limba germană) ; Gr. Marcu, 1937, în rev. «Mitropolia Ardealului» ; — *I Ioan* — N. Tanislav, 1953, în rev. «Studii Teologice» ; — *Iuda* — Gheorghiu, 1909 și urm. în rev. «Candela» ; extras în 1915 ; Gh. I. Ghia, 1927.

Nu sînt cuprinse aici : traduceri, prelucrări, teze de licență în teologie, lucrări care tratează probleme speciale. Pentru amănunte, să se vadă studiile bibliografice citate (H. Rovența, 1952 ; O. Căciulă, 1951).

seamnă teologie biblică și, implicit, proiectare a reflectorului preocupărilor de specialitate înspre problemele vieții contemporane. Așa că, în ultimă analiză, investirea cu preferințe prioritare a preocupărilor pentru teologia biblică, pentru sinteze teologice biblice, este indiciu de modernizare a acestor studii, de așezare a lor în slujba intereselor bisericești și obștești contemporane, actualizare a lor — o actualizare nu numai de neocolit, dar și salutară pentru teologie în ansamblul ei. Nu uităm că rădăcinile întregii teologii sînt înșurubate adînc în solul revelațional inspirat căruia îi spunem, concentrat, "Biblie și Tradiție" — și anume, de fiecare dată așa și nu altfel, ca înșiruire denominativă, nici-odată ca înșiruire graduală valorică.

În aceste condiții, teza de doctorat în teologie a P. C. Preot Ioan Mircea satisface o necesitate de prim ordin în tărîmul studiilor noastre biblice neotestamentare.

O satisface parțial și în proporții vădit disproporționate față de volumul textului inspirat pe care-l studiază. Această afirmație constituie o constatare, nicidecum o imputare. Conducerea noastră bisericească a binevoit a lua în considerare recomandarea pe care o sugera ea, indirect, și a dispus ca versiunea pentru tipar a acestei lucrări să fie sensibil comprimată. Ne exprimăm speranța că prin această operație — săvîrșită atent de către autor — unitatea și cursivitatea lucrării nu au avut de suferit.

Lucrarea părintelui Ioan Mircea este cu atît mai vădit o contribuție parțială la înzestrarea disponibilului ortodox român de studii exegetice cu cît ea se ocupă numai de Epistola întii a Sfîntului Apostol Petru, la dimensiuni care înfruntă orice dilatare admisibilă a fruntariilor de volum. Dacă împotriva dimensiunilor ei copioase nu putem ridica obiecțiuni în lipsa unor dispoziții regulamentare care să îngădească extinderea unei teze de doctorat, în schimb dăm frîu liber părerii de rău că autorul nu s-a putut hotărî să cuprindă în preocupările sale întreg lăsamîntul scripturistic inspirat al Sfîntului Apostol Petru. Aceasta, cu atît mai mult cu cît moștenirea literară inspirată a Sfîntului Apostol Petru este foarte proporționată ca întindere, identică în profilul ei de gen literar — ambele scrieri petrine sînt epistole și deci «cărți didactice» — și de-o evidentă continuitate organică (epistolele avînd primii destinatari comuni și, în esență, aceleași preocupări doctrinare (dogmatice și etice), pastorale și disciplinare. Nutrim însă speranța că studierii foarte ample a acestei «epistole a speranței» (cum a fost caracterizată întîia epistolă petrină), Dumnezeu îi va ajuta autorului să adauge tratarea teologică științifică — oricum, mai concentrată, căci aceasta e mai scurtă (3 capitole) — a Epistolei a doua a Sfîntului Apostol Petru, constituindu-se astfel în cel dintîi exeget complet al lăsamîntului inspirat petrin odrăslit de teologia ortodoxă română. Îi dorim din tot sufletul această aleasă satisfacție de ostenitor strădalnic în tărîmul teologiei noastre.

Lucrare de amploare, teza de doctorat în teologie a părintelui Ioan Mircea este fără îndoială o lucrare de merit mai ales prin erudiția ei. Într-adevăr, sub raport bibliografic ea tinde către limite exhaustive, cel

puțin informațional (o seamă de piese constitutive ale repertoriului ei de studii și lucrări fiindu-i accesibile numai în chip mijlocit). Lucrarea nu pierdea nimic — e convingerea noastră — dacă bibliografia ar fi fost strict selectivă.

Arhitectura lucrării rămîne fidelă cadrului elaboratelor clasice de exegeză : probleme isagogice (introducere), text (în traducere proprie) și exegeză propriu-zisă (Îl știm pe autor în posesiunea unui studiu de teologie petrină. El putea să apară în teza sa de doctorat dacă aceasta trata ambele epistole petrine. Așa însă îl va valorifica publicistic în altă manieră, lucru care este de dorit să nu întîrzie).

Aprecieri critice de detaliu nu sînt necesare — în această etapă, finală — nici din partea subsemnatului profesor designat conducător științific al lucrării. Ele au fost făcute atent și minuțios, în cîteva rînduri, de profesorii referenți și coreferenți (Pr. Dr. Vl. Prelipeanu, Pr. Dr. Nicolae Neaga, Diacon Dr. N. I. Nicolaescu, Pr. Dr. Mircea Chialda). Transmise, oficial, autorului — ca indicații obligatorii, iar parte ca recomandări facultative — acesta a ținut seamă de ele la redactarea (resp. : pregătirea) versiunii pentru tipar și, implicit, pentru examenul final de doctorat.

Subsemnatul profesor designat îndrumător științific al lucrării — în acord deplin cu ceilalți referenți — socotește că nu e de prisos să facă o precizare : indicațiile imperative și recomandările facultative la care ne referim mai sus au fost formulate consecvent în spiritul normelor de întocmire corectă a lucrărilor academice. Semnalările noastre nu ținteau la afectarea calitativă a paternității lucrării. În varianta pentru tipar, ca și-n elaboratele care au precedat-o, ea aparține integral autorului. Acestuia îi rămîne, așadar, răspunderea deplină — și exclusivă — pentru corectitudinea formală și de fond a cuprinsului lucrării, a redactării ei pentru tipar și pentru susținerea îndătinată în cadrele ultimului examen regulamentar de doctorat.

Cititorii — indiferent de gradul pregătirii teologice — vor avea și ei de spus un cuvînt de apreciere. Sperăm ca acesta să fie favorabil lucrării și autorului ei, deopotrivă.

Cuvîntul nostru cel de pe urmă reproduce — consolidat — cuvîntul cel dintîi : părintele Ioan Mircea a hărăzit Bisericii Ortodoxe Române, literaturii ei teologice, o lucrare de exegeză savantă și utilă, eritică tratată, sistematică și sobră în ce privește stilul, pe măsura puțințelor sale, lăudabile, și la nivel de evidentă erudiție teologică. E o satisfacție a lui și a noastră — care poate genera alte împliniri similare.

În temeiul acestor constatări și considerente, rugăm respectuos pe Prea Fericitul Patriarh Justinian — părintele bun și luminat care stimulează și ocrotește silințele noastre teologice — să binevoiască a dispune acceptarea ca valabilă a tezei de doctorat a părintelui Ioan Mircea, în vederea tipării și susținerii ei regulamentare la examenul final de doctorat în teologie.

Preot Profesor Dr. GRIGORIE MARCU

C U V Î N T I N A I N T E

Punînd Sfînta Scriptură la îndemîna credincioşilor, Biserica Ortodoxă a atras totdeauna atenţia că «nici o proorocie a Scripturii nu se tilcuieşte după socotinţa fiecăruia» (II Petru I, 20). Iar pentru ca credincioşii ei să nu rătăcească neînţelegînd Scripturile (Matei XXII, 29), Biserica a socotit necesar ca tilcuirea Sfintelor Scripturi să fie făcută sub îndrumarea ei, după principiile ermeneuticii biblice şi în lumina Sfintei Tradiţii.

Aşa se explică faptul că această lucrare, care cuprinde «introducere şi comentariu la Epistola I a Sfîntului Apostol Petru», a fost întocmită sub îndrumarea Bisericii Ortodoxe Române, prin asezămintele ei pentru studii superioare de teologie.

Epistola I a Sfîntului Apostol Petru face parte din cele şapte epistole nou testamentare, pe care Tradiţia Bisericii le-a grupat de timpuriu într-o unitate — deşi aparţin mai multor autori. Şi le-a declarat «epistole soborniceşti» pentru că nu sînt adresate unei anumite Biserici, sau persoane (în afară de Epistola a III-a a Sfîntului Apostol şi Evanghelist Ioan), ci Bisericii în întregul ei. În conţinutul ei predomină preocuparea de îndrumarea pastorală a credincioşilor creştini în general. De aceea, aspectul practic al învăţaturii epistolelor soborniceşti, alături de ideile dogmatice, specifice fiecăreia din ele, completează tezaurul comun al teologiei Noului Testament, adică al Bisericii primare, în care autorii epistolelor apostolice accentuau fiecare o anumită latură a învăţaturii: Apostolul Pavel — credinţa, Apostolul Petru — nădejdea, Apostolul Ioan — iubirea şi Sfîntul Iacob — faptele.

Alegerea pentru interpretare a Epistolei I Petru dintre celelalte epistole soborniceşti se justifică prin faptul că ea nu se mărgineşte doar la latura practică, ori numai la un aspect al vieţii creştine, ci este o împletire de doctrină, de cult şi de viaţă spirituală în Hristos, cu o sinteză de importante principii moral-sociale şi pastorale. Desigur Apostolul Petru înfăţişează sub diferite forme şi din diferite laturi această învăţatură şi în cele opt cuvîntări din Faptele Apostolilor şi în cele două Epistole care-i poartă numele.

Intr-adevăr, cuvîntările Apostolului Petru din Faptele Apostolilor constituie un foarte preţios document al «kerygmei» Bisericii primare, ale cărei teme majore — mărturia morţii, învierii şi înălţării în slavă a lui Hristos; pogorîrea Duhului Sfînt; nădejdea şi aşteptarea venirii din nou a Domnului întru slavă — constituie nucleul primitiv al predicii apostolice, în chip esenţial întemeiate pe exegeza vechitamentară.

Aceste aspecte ale mesajului creştin sînt cuprinse şi în Epistola I a Sfîntului Apostol Petru, şi încă într-o împletire organică a vieţii în Hristos, caracterizată printr-un teocentrism pronunţat (I, 3) prin men-

ționarea frecventă a Duhului Sfânt (I, 2, 12; II, 5; IV, 14) prin afirmarea adevărului religios că creștinii datorează mîntuirea suferințelor și învierii lui Hristos (IV, 1) și biruinței Sale asupra iadului (III, 19).

Iar cuprinsul Epistolei a II-a a Sfîntului Apostol Petru poate fi caracterizat printr-un aspect nou, eshatologic — pămînt nou și ceruri noi — în așteptarea Ierusalimului viitor, aspect care poate fi întrezărit și în cuprinsul Epistolei I Petru.

Intrucît însă teologia Epistolei I Petru are ca trăsătură fundamentală «viața în Hristos» (III, 16; V, 10, 14), sau viața trăită în strînsă comuniune cu Mîntuitorul Hristos, sub toate aspectele și în toate relațiile și situațiile sociale existente; și intrucît cuprinsul Epistolei I Petru prezintă ca trăsături generale ecumenismul și universalismul creștin înțeles în sens larg (cf. II, 9—17; III, 9—11; IV, 8—11; V, 9 etc.) poate fi socotită justificată mîrginirea la tilcuirea în lucrarea de față numai a Epistolei I Petru.

Deși este considerată «epistolă de învățătură» sau «de mîngiere», Epistola I Petru nu cuprinde numai sfaturi practice și îndemnuri morale; ci aceste sfaturi și îndemnuri sînt permanent întemeiate pe adevărurile de credință. Și cum Epistola I Petru cuprinde și adevăruri și sfaturi diferite, se poate afirma că ea formează o amplă cateheză apostolică expusă epistolar, imbinînd pe scurt toate genurile de cateheză: istorică, dogmatică, liturgică, moral-socială și omiletic-pastorală, care dau tot atîtea aspecte și nuanțe teologiei Apostolului Petru.

Pentru aceste considerente ne-am oprit la studierea și explicarea Epistolei I Petru. Socotind că aceasta răspunde unei simțite nevoi în pastorație, am lărgit studiul în forma unui comentariu amănunțit asupra textului Epistolei, care cuprinde: I. — *Introducere în Epistola I Petru*; II. — *Traducere și comentariu asupra textului Epistolei I Petru*; III. — *Teologia Epistolei I Petru*.

Pentru a da o tilcuire cît mai completă textului Epistolei, respectînd principiile ermeneuticii ortodoxe, am folosit edițiile critice ale textului original și am recurs la operele Sfinților Părinți și scriitori bisericești din Răsărit care au comentat textul Epistolei I Petru, precum și acele locuri din operele Sfinților Părinți și scriitori bisericești răsăriteni care au folosit și interpretat texte izolate din Epistolă, sau au explicat idei din ea (operele acestora au fost indicate numai în notele lucrării).

În al doilea rînd, am folosit comentariile autorilor mai vechi și mai noi, precum și lucrări privitoare la problemele de introducere și teologie a Epistolei (indicînd aceste opere în Bibliografie, sau numai în citațiile din cuprinsul lucrării).

INTRODUCERE ÎN EPISTOLA I A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

1. Autorul Epistolei. — 2. Natura și caracterul Epistolei. — 3. Autenticitatea Epistolei. — 4. Unitatea Epistolei. — 5. Integritatea textului Epistolei. — 6. Destinatarul primii ai Epistolei. — 7. Locul și data scrierii Epistolei. — 8. Motivul și scopul scrierii Epistolei. — 9. Raportul Epistolei I Petru cu celelalte scrieri ale Noului Testament. — 10. Limba, vocabularul și stilul Epistolei. — 11. Cuprinsul Epistolei.

1. Autorul Epistolei I Petru. — Evangheliile fac cunoscut că Petru — «Apostol al lui Hristos» (I, 1) — era iudeu de neam, născut în Betsaida Galileii; era fiul lui Iona și fratele lui Andrei «cel întâi chemat»; era căsătorit¹ (Matei VIII, 14), și se ocupa cu pescuitul (Matei IV, 18; Luca V, 1—11). Se numea Simon, iar după «chemarea provizorie», Iisus îi adaugă și numele simbolic de *Petru* (Ioan I, 42) sau *Chifa*, care înseamnă piatră.

Educația religioasă și-a făcut-o în familie și în sinagogă². Nu era cărturar³, dar știa citi și scrie; și ca galileian cunoștea pe lângă limba maternă (aramaica) și limba greacă⁴, pe care o deprinsese din vorbire și din citirea Sfintei Scripturi, după Septuaginta. După ucenicia făcută mai întâi pe lângă Sfântul Ioan Botezătorul⁵ și după «chemarea provizorie» (Ioan I, 42), a urmat «chemarea la starea de ucenicie» a lui Petru, cu prilejul pescuirii minunate la lacul Ghenizaret (Luca V, 8—11). Cîteva luni⁶ mai târziu, a urmat și «alegerea pentru apostolat» (Luca VI, 13).

Cunoscut ca tare în credință, dar greoi în înțelegere⁷ și dominat de prescripțiile Legii mozaice și de falsă concepție iudaică despre un Mesia «politic și național»⁸, el nu putea înțelege pe un Mesia pătimitor, și de aceea a trecut prin momente de «criză». Evangheliile arată însă că «Sfântul Petru a fost instruit de Mintuitorul însuși, Care l-a condus treptat și neîntrerupt de la Lege la Evanghelie»⁹; de la cel ce fu-

1. Urbanus Holzmeister, S. J., *Commentarius in Epistulas S. S. Petri et Iudae Apostolorum*, Parisiis, 1937, p. 10—11. După apusenii soția lui Petru se numea Perpetua, iar după răsăriteni Ioana.

2. Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei cu comentariu, 1925—1933*, p. 189 (se va cita: *Evanghelia după Matei...*).

3. E. Jacquier, *Les Actes des Apôtres*, Paris, 1926, p. 131.

4. F. H. Chase, *St. Peter*, in «Dictionary of the Bible», by Hastings, Edinburg, 1906, t. III, p. 757; Vezi și E. Jacquier, *Les Actes...*, p. 131.

5. Dr. V. Gheorghiu, *Evanghelia după Matei...*, p. 348; W. Patrick, *St. Peter*, in «Dictionary of Christ and Gospels», Hastings, 1927, t. II, p. 350.

6/ F. H. Chase, *op. cit.*, p. 758: «Intervalul între cele două chemări nu poate fi mai mare de șase luni».

7. Charles Bigg, *The First Epistle of St. Peter*, Critical and Exegetical Commentary (Col. «The International Critical Commentary»), second edition, Edinburg, 1910, p. 54—55.

8. Dr. V. Gheorghiu, *Evanghelia după Matei...*, p. 515, 516.

9. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 55.

sese numit — pentru greșita înțelegere — «satana» (Matei XVI, 23), la cel ce avea să biruie pe diavolul (I Petru V, 8). Acest prim «moment de criză» a avut loc în drum spre Cezareea lui Filip, după răspunsul lui «singular colectiv»¹⁰ (Matei XVI, 15—22). Mai târziu, cu toate că trăise un moment de fericire la Schimbarea la față a Domnului (Matei XVII, 1—7), fapt cu adânc ecou în ființa lui (II Petru I, 17—18); cu toate că fusese avertizat de Mîntuitorul în preajma patimilor (Luca XXII, 31—32) și, cu toate că el mărturisise (Luca XXII, 33) și dovedise zelul și curajul său în timpul prinderii Mîntuitorului (Ioan XVIII, 10), totuși, în curtea arhierelui Caiafa, Apostolul Petru trăiește al doilea «moment de criză»¹¹ și cel mai greu, căderea lui. Lepădarea lui, de moment, însă nu i-a smuls din inimă dragostea și credința față de Învățătorul său (Matei XXVI, 75), ceea ce a făcut posibilă căința lui deplină și «repunerea lui în apostolat»¹² (Ioan XXI, 15—17). În ziua învierii a fost investit — împreună cu ceilalți Apostoli — cu harul apostoliei și prin el cu puterea pastorală și misionară de a întemeia Biserici pretutindeni, de a conduce, de a învăța și de a sfinți¹³. Dacă învierea Domnului l-a reconvertit și, ca urmare, Mîntuitorul i-a acordat plinătatea harului apostolesc, pogorîrea Sfîntului Duh l-a întărit și l-a luminat (Ioan XX, 8—9; Fapte II, 1—5).

Viața și activitatea Sfîntului Apostol Petru s-a desfășurat în două etape: una cunoscută, de la alegere și pînă la plecarea, în anul 44, din Ierusalim «în alt loc» (Fapte XII, 17); alta, mai puțin cunoscută, după această dată, pînă la moartea sa.

În etapa cunoscută a activității sale, Apostolul Petru și-a desfășurat munca apostolică la cei «din tăierea împrejur» (Gal. II, 9), în granițele Palestinei, anume: în Ierusalim (Fapte II—VIII, 1), Iudeea, Galileea, Samaria (Fapte VIII, 14—25; IX, 28—43; X, 1—47) și în orașele Lida și Iope (Fapte IX, 32—43), de unde s-a dus și la Cezareea din Samaria, botezînd pe sutașul păgîn, Corneliu, și familia lui (Fapte X, 1—48). Pretutindeni propovăduia — ca și ceilalți Apostoli — pe Hristos cel răstignit, înviat, proslăvit, dar și pe Hristos cel euharistic, temelia noului cult (Fapte II, 23—33, 41, 42). Sfîntul Evanghelist Luca spune că «la cuvîntul lui» (Petru) s-au convertit și «s-au botezat ca la trei mii de suflete» în ziua Cincizecimii (Fapte II, 14—41). Din această perioadă au rămas de la Sfîntul Apostol Petru opt cuvîntări (Fapte I—XV).

10. Pr. Prof. Grigorie T. Marcu, *Premizele biblice ale erorilor papalității*, în «Ortodoxia», VI (1954), nr. 2—3, p. 386.

11. F. W. Farrar, *Primele zile ale creștinismului*, part. I, traducere de Nicodim, Mitropolitul Moldovei, Mănăstirea Neamț, 1938, p. 287.

12. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 749—752; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea în Sfintele cărți ale Noului Testament*, 1929, p. 659; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 271—272.

13. Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Ioan*, P. G., LIX, 471: «Acum (Ioan XX, 21—23) Apostolii au primit puterea spirituală și harul, dar nu ca să învie morții, ci ca să ierte păcatele»; Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 709.

Îndată după convertirea lui Saul — când Barnaba a introdus pe Saul în cercul Apostolilor (Fapte IX, 26—27) — Apostolul Petru a luat legătura cu el. Cei doi Apostoli s-au mai întâlnit în repetate rânduri (Gal. I, 18; II, 7—9).

Ultima parte a activității Apostolului Petru, rămasă «în umbră», începe cu anul 44, după eliberarea lui din temniță și după plecarea din Ierusalim «în alt loc» (Fapte XII, 7—17); despre ea se știe doar că în anii 45—46 Petru se afla în Antiohia unde a fost înfruntat de Apostolul Pavel pentru «fățarnicie» (Gal. II, 11—14), și că în anii 49—50 se afla în Ierusalim, luând parte la Sinodul Apostolic (Fapte XV, 7—11).

O altă indicație despre activitatea lui în această vreme se află în prima sa Epistolă (I, 1 și V, 13), unde se arată că Petru scrie, din Babilon, Bisericilor din Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia, adică în această perioadă el a predicat mai ales în aceste părți ale Răsăritului. Iar «către sfârșitul vieții»¹⁴ s-a dus și la Roma, propovăduind și acolo în anii 63—64. Și, «după felul lui de predicare»¹⁵, Sfântul Marcu, ucenicul care-l însoțea, a scris apoi Evanghelia a doua «cu adăugirea unor amintiri personale»¹⁶. Venirea Apostolului Petru la Roma — mare centru al «diasporei iudaice»¹⁷ — intra probabil în planul lui misionar. Poate fi însă plauzibilă și părerea că: «Pavel a chemat pe Petru la Roma pentru a da creștinilor din Roma marea lecție a unității»¹⁸, dacă — așa cum susțin unii cercetători — «comunitățile creștine, iudaică și păgână, din Roma vor fi fost atât de deosebite între ele încât timp de câțiva ani au avut preoți și episcopi deosebiți»¹⁹.

Tot din Epistola I Petru se cunoaște, de asemenea, că în această etapă a activității sale, Apostolul Petru a avut ucenici apropiați pe Marcu și Silvan (V, 12—13), care colaboraseră, mai înainte, cu Apostolul Pavel, ceea ce ar constitui o dovadă despre comuniunea strinsă ce exista între cei doi Apostoli²⁰.

Începutul persecuției lui Nero (iunie 64) obligă pe Apostolul Petru să plece din Roma, spre a încuraja și întări Bisericile Asiei răsăritene în fața primejdiei ce se apropia (IV, 12—13). Nu se cunosc motivele revenirii lui Petru la Roma²¹; cert este că el a venit a doua oară în Roma și că acolo a luat sfârșit activitatea Apostolului Petru, încununată cu moartea martirică, sub domnia lui Nero, martiriu care a avut loc, pe cât se pare, în aceeași zi, lună și an cu al Apostolului Pavel:

14. J. P. Kirsch, *St. Peter*, «The Catholic Encyclopedia», New York, t. XI, p. 740.

15. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 155.

16. *Studiul Noului Testament*. Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, alcătuit de: Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Pr. Prof. Gr. T. Marcu, Pr. Prof. Sofron Vlad și Pr. Prof. Liviu Munteanu, București, 1954, p. 45 (se va cita: *Studiul Noului Testament...*).

17. E. Jaquier, *Les Actes...*, Excurs VI, p. 782.

18. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 780; James Hastings, *The First Epistle of St. Peter* (Col. «The Speaker's Bible»), Aberdeen, Scotland, 1924, p. 4.

19. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 280.

20. A. P. Lopuhin, *Istoria biblică a Noului Testament*, traducere de Nicodim, Patriarhul României, București, 1947, vol. VI, p. 136—139.

21. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 276.

Petru fiind răstignit pe cruce, pe colina Vaticanului, iar Pavel decapitat pe via Ostia²².

Datele istorice și cele ale Tradiției creștine primare²³ fixează data morții martirice a celor doi mari Apostoli Petru și Pavel la 29 iunie anul 67, dată la care Biserica creștină îi și prăznuiește. Aceste date sînt confirmate atît de iconografie — care îi zugrăvește împreună — cît și de nenumăratele monumente și biserici ridicate în numele amîndurora. Unii cercetători afirmă — în urma săpăturilor arheologice din anul 1922 — că sfințele lor moaște s-ar afla încă la Roma, sub biserica nouă a Sfîntului Petru²⁴.

Cert este că Sfîntul Petru a rămas apostol («trimis», care circulă) toată viața și nu s-a transformat în episcop sedentar nici la Antiohia Siriei²⁵ și (cu atît mai puțin) la Roma²⁶.

Din întreaga activitate predicatorială a Apostolului Petru au rămas cele opt *cuvîntări*, inserate de Sfîntul Evanghelist Luca în Faptele Apostolilor I—XV (I, 15—24; II, 14—41; III, 12—26; IV, 8—21; V, 29—42; X, 34—48; XI, 4—17; XV, 7—11); iar ca scrieri au rămas cele două Epistole, care-i poartă numele. Sub numele lui au circulat însă și unele scrieri apocrife din secolul al II-lea și al III-lea, ca *Evanghelia lui Petru*, *Faptele lui Petru* și *Apocalipsa lui Petru*²⁷.

Ideile expuse în Epistolă au atît de mare asemănare cu cele din Faptele Apostolilor încît uneori sînt identice și în expresii, ceea ce vădește că autorul ei a fost martor ocular al vieții lui Hristos (II, 21—24; III, 22; V, 1). Iar în cuprinsul Epistolei I Petru se întîlnesc unele cuvinte auzite, direct din gura Domnului, de Petru, ceea ce face ca el să pară, într-un anumit sens, «independent de Evangheliile sinoptice»²⁸. De aceea, în vechime, nimeni n-a tăgăduit că Epistola aparține Apostolului Petru.

22. Vezi Origen, la Eusebiu, *Istoria Bisericească*, II, 25, P. G., XX, 208—209; Fer. Ieronim, *De viris illustribus* 5, P. L., XXIII, 647; și Paul Orosius, *Istoria...*, VII, 7 (citată după F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 139).

23. Origen, la Eusebiu, *Istoria Bisericească*, II, 25, P. G., XX, 208—209; și Fer. Ieronim, *De viris illustribus*, col. 647 și col. 662, date ce pot fi coroborate cu cele amintite de istoricul Tacit, *Annales* 15, 48. Vezi și Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 387, n. 4 și p. 665 și 668; *Studiul Noului Testament...*, p. 186; Eusebiu Popovici, *Istoria Bisericească Universală*, traducere de Atanasie Mironescu, București, 1925, vol. I, p. 169; Diacon N. I. Nicolaescu, *Cronologia paulină*, București, 1948, p. 25—26.

24. J. Hastings, *op. cit.*, p. 3—4.

25. Vezi Dr. Wilhelm Vrede, *Die Katholischen Briefe, übersetzt und erklärt*, în *Colecția*: Dr. Max Meinert und Dr. Wilhelm Vrede. Ed. IV. Bonn, 1932, p. 78.

26. Vezi între alții: Karl Henssi, *War Petrus in Rom?*, Gotha, Leopold Klotz, Verlag 1936; Hans Lietzmann, *Petrus römischer Märtyrer*, Berlin, Verlag der Akademie der Wissenschaften, 1938: 8 a; iar la noi, Pr. Prof. Gr. Marcu, «Locșitorul» Fiului. Pretinsul primat al Sf. Apostol Petru văzut în lumina unor detalii ioaneice, în «Mitropolia Ardealului», II (1957), nr. 11—12, p. 787—817.

27. Vezi Eusebiu, *Istoria Bisericească...*, III, 3, P. G., XX, 217; cp. și Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 633, n. 2; și U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 7.

28. E. Jacquier, *Histoire des Livres du Nouveau Testament...*, vol. III, Paris, 1921, p. 259—260.

Totuși, faptul că Epistola este scrisă într-o limbă greacă aleasă, că Evanghelistul Marcu a fost socotit «interpretul» Apostolului Petru și că Petru afirmă : «V-am scris ... prin Silvan» (V, 12), au făcut pe unii autori să susțină că Apostolul Petru n-ar fi autorul ei. La aceste motive, alții au adăugat și pe cel al presupuselor persecuții²⁹, sau situații speciale, care au dus la emiterea diferitelor păreri asupra autenticității Epistolei³⁰. Tradiția unanimă a Bisericii respinge asemenea ipoteze și atribuie scrierea ei Apostolului Petru, chiar dacă el s-ar fi servit de Silvan sau de Marcu ca «secretar» sau ca «stilizator»³¹. Dar Silvan, sau oricare altul, socotit «coautor», n-ar fi putut folosi formula de salutare : «Vă salută ... și Marcu, fiul meu» (V, 13), cuvinte care au putut fi spuse numai de Apostolul Petru. Iar când Apostolul Petru afirmă în formula de încheiere : «V-am scris aceste puține cuvinte, prin Silvan», el prezintă pe acesta nu numai ca pe «curierul» sau purtătorul Epistolei, ci, și mai ales, ca pe colaboratorul Apostolilor, care le putea completa unele lucruri, dându-le lămuriri verbale — ca Tihic, colosenilor (Col. IV, 7).

Faptul că Marcu a fost numit de Papia «interpretul» Apostolului Petru este explicat astfel : fie că «l-a ajutat ca «tălmaci» în raporturile sale cu grecii»³² ; fie că «Apostolul neștiind limba latină a avut nevoie de un om care i-ar fi putut servi de tălmaci în timpul șederii sale în Roma imperială»³³. Termenul de «interpret» trebuie înțeles îndeosebi ca reproducător corect, în scris, al vorbirii altuia. În acest sens Marcu este numit «tălmaciul lui Petru pentru că a știut să redea în mod fidel ceea ce Petru predica oral»³⁴.

Expresia διὰ Σιλουάνου a fost luată de unii comentatori în sensul că Apostolul Petru și-ar fi scris Epistola cu ajutorul lui Silvan, ca «redactor»³⁵ ; sau că el a fost și «curierul» și «stilizatorul»³⁶ ei. Cei care susțin că el ar fi fost «purtătorul» Epistolei înțeleg prepoziția διὰ în sensul din Faptele Apostolilor XV, 23, ceea ce, alături de o seamă de

29. Astfel : Ramsay și Merrill, citați la J. W. C. Wand. *The general Epistles of St. Peter and Iuda*, London, 1934, p. 14, ș. u.

30. Vezi date asupra acestor ipoteze la : F. H. Chase, *op. cit.*, p. 785—786 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 78 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 247, 260—261 ; Von Soden, *Handkommentar zum N. T.*, 1890, p. 107 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 126 ; cp. și L. Cl. Fillon, *Saint Pierre*, în «Dictionnaire de la Bible», t. V, col. 383 ; Rudolf Knopf, *Die Briefe Petrus*, Göttingen, 1912, p. 18 ; A. Tricot, *Première Epître (de Saint Pierre)*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. XII, 2, col. 1775.

31. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 667 ; și *Studiul Noului Testament...*, p. 182.

32. R. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 249 : «Cuvîntul ἐρμηνεύτης înseamnă «secretar», sau «redactor» și «interpret».

33. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 282.

34. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 167, n. 2 ; *Studiul Noului Testament...*, p. 45.

35. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1760.

36. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 152 ; A. Charue, *Les Eptres catholiques*, în «La Sainte Bible», text latin, t. XIII, traduction française d'après les textes originaux avec un commentaire exégétique. Collection Louis Pirot, t. XII, Paris, 1938, p. 473 ; *La Sainte Bible de Jérusalem*, ed. 1961, «Introducerea la Epistolele catolice», p. 1592—1593. (Același punct de vedere îl exprimă și «La Sainte Bible», vol. III, *Première édition oecuménique*, p. 382, în «Introducerea la Epistolele catolice» ; Dr. W. Vrede, în colecția *Die Katholischen Briefe, übersetzt und erklärt*, Bonn, 1932, p. 116 ; și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 195.

alte considerente, pledează pentru părerea că Silvan a fost colaboratorul Apostolului și purtătorul Epistolei I Petru ³⁷.

Așadar, «ținuta generală a Epistolei, unitatea care domnește în ea, trecerea de la o idee la alta, strinsa legătură între idei nu permit a presupune existența a doi autori, unul care ar fi dictat ideile și altul care le-ar fi stilizat. Epistola izvorăște în întregime din același creier ... și Apostolul Petru este autorul ei» ³⁸.

2. Natura și caracterul Epistolei. — Epistola I Petru este recunoscută drept scriere «canonică» și face parte din grupul celor șapte epistole numite «catolice», sau «sobornicești» ³⁹. Titlul «sobornicesc», sau «catolic» este sinonim cu «enciclic», de circulație universală, adică «universal acceptat» și «ortodox» și deopotrivă canonic ⁴⁰. Ordinea acestor epistole sobornicești în Noul Testament — și a lor între ele — a variat după manuscrise și după Biserici ⁴¹.

Epistola I Petru are un caracter de scriere generală sau enciclică ⁴² și pare oarecum impersonală ⁴³. Deși destinată, după conținut, întregii Biserici, totuși această «scriere enciclică de învățatură generală este adresată cititorilor din anumite ținuturi» ⁴⁴.

Din punctul de vedere al conținutului ea este «o epistolă didactică» ⁴⁵, avînd și caracter dogmatic, dar mai ales practic moral-social și pastoral, fiind socotită o «epistolă a speranței», cu o înfățișare «etică», pastorală ⁴⁶.

Asupra naturii Epistolei s-au emis diferite ipoteze: unii o consideră «scriere de conciliere între paulinism și petrinism» ⁴⁷; alții, «o scriere deuteropaulină», cu o expunere populară a ideilor Apostolului Pavel, reduse la un punct de vedere practic ⁴⁸.

37. Vezi pe larg : F. H. Chase, *op. cit.*, p. 790 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 5.

38. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 261—262.

39. Denumirea de «catolice» sau «sobornicești» se pare că e amintită întâi la Origen și e folosită în Răsărit de la Sinodul din Laodiceea.

40. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 632—633 ; *Studiul Noului Testament...*, p. 175—176; Arhidiacon Dr. N. Corneanu, *Cu privire la semnificația originară a cuvintului «catolic»*, în «*Mitropolia Ardealului*», IV (1959), nr. 1—2, p. 45 și 51 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 185—187 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 1—2.

41. Vezi în legătură cu aceasta : Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 2 ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1758 ; p. XVII ; cp. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 321.

42. D. Wohlenberg, *Der Erste und Zweite Petrusbrief und der Judasbrief*, Leipzig, 1923, p. XVII ; cp. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 321.

43. J. P. Kirsch, *op. cit.*, p. 748.

44. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 231.

45. Eumenius, Πέτρου ἀποστόλου ἡ πρώτη ἐπιστολή καθολική, *Petri Apostoli Prior Epistola Catholica*, P. G., CXIX, 509 ; Teofilact, Τῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου πρώτης ἐπιστολῆς ἐξήγησις, *Expositio in Epistolam primam S. Petri*, P. G., CXXV, 1189 (se vor cita : *op. cit.*).

46. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 18 ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1754.

47. Hilgenfeld, *Hist. Krit. in die N. T.*, p. 624 ș. u. (citat la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1775) ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 34 ; Rudolf Knopf, *Die Briefe Petrus*, Göttingen, 1912, p. 18 ; D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXIII ; și F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 286.

48. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 276 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 24.

Epistola este însă o scriere parenetică și păstrează caracterul specific autorului ei așa cum îl înfățișează Evangheliile și Faptele Apostolilor ⁴⁹, putînd fi «caracterizată ca o Epistolă a Tradiției» ⁵⁰.

3. Autenticitatea Epistolei. — Epistola a fost de la început unanim recunoscută ca operă a Apostolului Petru. Abia în secolul al XIX-lea au apărut îndoiele asupra autenticității ei, care au dus uneori la tăgăduirea integrală ⁵¹, iar alteori la contestarea numai în parte a autenticității ei ⁵². Cei ce au apărut ⁵³ autenticitatea Epistolei au dovedit-o prin mărturii interne și externe.

Mărturiile interne se referă la forma și la fondul Epistolei :

a) *Cu privire la formă*, s-a spus că un pescar galileian, oricît de bine ar fi cunoscut dialectul «koini» în care este scris Noul Testament, nu putea scrie Epistola într-o limbă grecească atît de elegantă, fără să fi folosit serviciile unui «interpret». Însă stilul din această Epistolă amintește prin multe particularități stilul din cuvîntările Apostolului Petru — păstrate în Faptele Apostolilor — și reflectă firea simplă, simțitoare și înflăcărată a lui Simon al lui Iona așa cum îl descriu Evangheliile ⁵⁴. Pînă în prezent însă nu există dovezi că Silvan — pretinsul «coautor» — ar fi fost mai adînc cunoscător al limbii grecești culte decît Apostolul Petru ⁵⁵. Apoi, Apostolul Petru și-a putut desăvîrși cunoștințele de limbă greacă în timpul celor peste 30 de ani de misiune apostolică în contact cu grecii cărora le predica Evanghelia. De aceea, se poate afirma că limba Epistolei I Petru nu constituie un fenomen izolat în veacul apostolic, întrucît chiar «iudeii care nu-și extinseseră activitatea lor în afară de Ierusalim și-au putut însuși un bun stil grecesc» ⁵⁶.

De altfel, ținînd seama și de faptul că «nici perfecțiunea exprimării nu este atît de corectă pe cît se pretinde» ⁵⁷, se poate concluda că, pe temeiul obiecțiunilor formale, nu poate fi pusă la îndoială autenticitatea Epistolei I Petru.

b) *Cu privire la fond*, s-a obiectat că teologia Epistolei I Petru se aseamănă mai mult cu aceea a Apostolului Pavel, decît cu cea din Evangheliile și din Faptele Apostolilor, cum ar fi fost de așteptat din partea

49. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 260 ; cp. L. CL Fillion, *Première Epître de Pierre*, în «Dictionnaire de la Bible», t. V, part. I, col. 383 (se va cita : *art. cit.*).

50. C. Spicq, *Les Epîtres de Saint Pierre*, éd. Gabalda, Col. «Sources bibliques», Paris, 1966, p. 15.

51. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 64 ; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 789 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 247 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 148 ; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 669.

52. J. W. Cj Wand, *op. cit.*, p. 30 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 149 și 152 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 247 ; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 670 ; D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXII.

53. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, 247 ; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 785 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 83 ; Adolf Schlatter, *Petrus und Paulus, nach dem ersten Petrusbrief*, în «Revue Biblique», 1938, p. 624. 54. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 285—286.

55. A. Charue, *op. cit.*, p. 441.

56. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 787.

57. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 93, 95—97 și 150 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 441 : «Cazul cel mai tipic este interminabila frază I, 2—12 unde îngrămădirea propozițiilor subordonate face imposibilă orice traducere literară».

Apostolului Petru ; că Epistola oferă mai puține referințe la evenimentele și la viața lui Hristos, decît ar fi fost de așteptat din partea unui discipol personal și martor ocular, ca Petru ; că în Epistolă nu se întîlnește nimic din istoria perioadei în care Petru ar fi avut legătură cu Bisericile Asiei cărora le este adresată Epistola ; și că, în sfîrșit, caracterul persecuției, pe care pare a o avea în vedere Epistola, nu s-ar potrivea cu timpul în care a trăit Apostolul Petru ⁵⁸.

Spre deosebire însă de afirmațiile mai vechi, asupra asemănărilor între Epistola I Petru și Epistolele către Romani și către Efeseni ⁵⁹, cercetările mai noi au arătat că Epistola I Petru prezintă asemănări de termeni și de idei nu numai cu epistolele pauline, ci și cu toate celelalte scrieri ale Noului Testament. De aceea, unii comentatori au căutat să explice aceste asemănări numai pe calea cunoașterii de către Apostolul Petru a epistolelor pauline ⁶⁰, scrise anterior, după cum recunoaște el însuși (II Petru III, 16) ; iar alții au căutat să le explice, îndeosebi, pe calea «sursei comune» — Hristos și cuvintele Lui —, intrate în tradiția evanghelică și în cateheza apostolică și care au alcătuit tradiția orală (I Ioan I, 1—4 ; I Cor. XI, 2 ; II Tes. II, 15 ; II Tim. II, 2 etc.) ; precum și pe calea altor izvoare comune ⁶¹, colecții de texte profetice, formule liturgice etc.

Ținînd seama că în Epistola I Petru nu se întîlnesc nici idei caracteristic pauline (ca : litera și duhul, Legea și făgăduințele, respingerea lui Israel etc.) și nici teme dezvoltate cu predilecție de teologia paulină (ca : păcatul originar, Lege și har, predestinație, libertate și har, sau justificarea prin credință ⁶² etc.), nu se poate vorbi decît de o dependență literară, și aceasta relativă, a Epistolei I Petru față de scrierile Apostolului Pavel. În adevăr, Apostolul Petru manifestă o evidentă «originalitate» în felul lui deosebit de a privi problemele.

Faptul că Epistola I Petru prezintă mai puține referințe la viața lui Hristos, decît putea aduce un martor ocular, dovedește că «scopul ei parenetic nu cerea aghiografului să descrie viața lui Hristos» ⁶³. Totuși, referințele exacte la viața Domnului, amintite în Epistolă, sînt suficiente pentru a arăta că autorul ei a fost martor și Apostol al lui Hristos. Apostolul Petru scoate în evidență în Epistolă șase principale idei dogmatice și anume : «Preexistența lui Hristos ca Logos, suferințele Lui, coborîrea Sa la iad, învierea și înălțarea la cer, șederea de-a dreapta Tatălui și arătarea din urmă pentru a judeca viii și morții» ⁶⁴. Pe de altă parte autorul precizează însuși numele și calitatea pe care o are («Petru Apostol al lui Iisus Hristos») și în care, ca martor al patimilor și proslăvirii lui Hristos (I, 3, 21 ; III, 22 ; V, 1), scrie cititorilor, cărora le re-

58. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 12 ; cp. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 148—151.

59. Jülicher, *Einleitung...*, p. 139 și p. 181 (citat la F. H. Chase, *op. cit.*, p. 787—788 și U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 150). Vezi : E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 252.

60. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 150 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 255 ; cp. și A. Charue, *op. cit.*, p. 440.

61. Vezi J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 20.

62. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 251 ; cp. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 150.

63. *Ibidem*, p. 251 ; cp. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 150.

64. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 23.

comandă pe cei doi colaboratori ai săi : pe Silvan ca pe un «frate credincios», iar pe Marcu, întocmai ca pe «fiul» său, care le trimite salutări «împreună cu aleasa (Biserică) din Babilon» (V, 13)⁶⁵. Autorul Epistolei precizează, de asemenea, că el este și «slujitor» și conducător al Bisericii : că este un «simpresviteros» (συμπρεσβύτερος), care îndeamnă pe «păstorii» (οἱ πρεσβύτεροι) Bisericilor să păstorească «turma lui Dumnezeu» din dragoste și cu râvnă (V, 1—2).

Ca martor ocular al vieții Domnului, Apostolul Petru a auzit direct din gura lui Hristos învățăturile Lui, care l-au impresionat profund și i s-au întipărit în minte, iar apoi le-a redat în scris în Epistolă : creștinii sînt «născuți de sus», spre «nădejdea vie» a mîntuirii veșnice (I, 3—4) ; lor li s-a binevestit Evanghelia «spre care doresc să privească și îngerii» (I, 12) ; cititorii săi sînt «ca niște prunci de curînd născuți», care au nevoie de «laptele duhovnicesc nefalsificat» (II, 2) ; ca «pietre vii» zidiți pe «Piatra vie» — Hristos, Împăratul și Arhiereul, ei alcătuiesc laolaltă o «casă duhovnicească» și o «preoție împărătească», spre a aduce «jertfe spirituale» (II, 4—5, 9), cult spiritual amintit și în Evanghelia după Ioan (IV, 24).

Întrucît Simon al lui Iona fusese numit «piatră» și devenise «sminteață» pentru Domnul (Matei XVI, 23), Sfîntul Petru întrebuițează tocmai aceste două cuvinte (II, 8) pe care le păstra la inima lui, amintindu-i de cele două momente de criză din viața sa⁶⁶. Iar în ordinea suferințelor, Apostolul sintetizînd pe scurt experiențele și convingerile sale despre Domnul, arată că Hristos a pătimit, pe de o parte, pentru a purta păcatele noastre în trupul Său pe Cruce (sens dogmatic), iar pe de altă parte, «spre a ne lăsa nouă pildă» (sens moral)⁶⁷.

Biserica este prezentată de el mai ales în chip metaforic, ca o «casă duhovnicească» și ca o «corabie» ; dar și ca o familie spirituală, ca o «frățietate» (II, 17 ; V, 9) și ca o societate organizată, ca o «turmă» cu păstori duhovnicești, care vor da seama Arhipăstorului ceresc (V, 1—4) de felul păstoririi ei.

De altfel învățătura proprie autorului Epistolei I Petru despre coborîrea Domnului la iad, spre a duce și celor de acolo mîntuirea (III, 19—20), precum și prezentarea potopului ca tip al Botezului care mîntuiește (III, 21), constituie dovada suficientă că Epistola nu este o operă cu «caracter de împrumut și caracterizată numai prin locuri comune»⁶⁸.

Din constatarea că asemenea idei și expresii nu se află în forma adoptată de Petru în Epistolă nici în Evangheliile și nici în epistolele pauline, se poate concluda că autorul Epistolei I Petru a fost influențat îndeosebi de cuvintele auzite direct din gura Mîntuitorului⁶⁹. Tocmai această influență a Evangheliei orale, «precanonice» ; asupra Apostolului Petru constituie dovada independenței Epistolei față de epistolele pauline și deci dovada autenticității Epistolei sale⁷⁰. Într-adevăr, în Epis-

65. *Ibidem*, p. 34. 66. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 287.

67. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 666.

68. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, 303. 69. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 788.

70. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 287.

tola I Petru se întîlnesc nenumărate reminiscențe din învățăturile Domnului ⁷¹.

Asemănările cele mai evidente dintre Epistola I Petru și cuvîntările Apostolului Petru, redată în Faptele Apostolilor de Evanghelistul Luca, îndreptățesc susținerea autenticității Epistolei I Petru. Astfel un important punct de vedere comun cuvîntărilor din Faptele Apostolilor și Epistolei I Petru îl constituie ideea că creștinismul are la bază Vechiul Testament, ale cărui profeții se realizează în persoana lui Hristos ⁷². În ambele scrieri se întîlnesc aceleași idei exprimate aproape identic, astfel: I Petru I, 2—3; 19—21; II, 24; III, 21—22 = Fapte I, 23, 32, 36; I Petru I, 2 = Fapte II, 33, 38; I Petru II, 7 = Fapte IV, 11; I Petru I, 12 = Fapte V, 32; I Petru II, 24 = Fapte V, 30; X, 39; I Petru I, 10 = Fapte III, 18; X, 43; I Petru I, 3, 4, 21; II, 21 = Fapte II, 32—36; III, 15; IV, 10; X, 40; I Petru IV, 5 = Fapte X, 42; I Petru II, 24 = Fapte III, 19, 26; I Petru I, 17 = Fapte X, 2).

Pe de altă parte, plasticitatea și vioiciunea expresiilor, pitorescul Epistolei, care formează particularitatea caracteristică a Apostolului Petru ⁷³, constituie suficiente mărturii interne în favoarea autenticității incontestabile a Epistolei. Ideile cuvîntărilor Apostolului Petru redată în Faptele Apostolilor constituie un tip general de gîndire, strîns înrudit cu cel din Epistola I Petru. Deosebirea neînsemnată între cuvîntările din Faptele Apostolilor și ideile Epistolei poate fi explicată prin experiența pe care o dobîndise, în timp, Sfîntul Petru în înțelegerea și trăirea adevărurilor Evangheliei.

Astfel, în timp ce în cuvîntările din Faptele Apostolilor, Apostolul Petru recunoaște lui Mesia calitatea de Fiu al lui Dumnezeu, în Epistolă înfățișează ideea preexistenței Lui; dacă în cuvîntările din Faptele Apostolilor el privește moartea lui Hristos ca dinainte rînduită, în Epistolă el o privește ca mijloc de îspășire; dacă în cuvîntările din Faptele Apostolilor, Hristos nu poate fi reținut în iad, în Epistolă El predică «duhurilor din închisoare»; dacă în cuvîntarea la Cincizecime există un îndemn la botez (Fapte II, 38), în Epistolă «botezul mîntuiește» (III, 21) și este ușa de intrare în creștinism, sau în plenitudinea de viață în Hristos; dacă în cuvîntările din Faptele Apostolilor Dumnezeu e reprezentat ca chemînd pe acei care sînt departe (Fapte X, 34—35, 45—48; XV, 7—11), în Epistolă iudeii și păgînii care cred sînt deopotrivă incluși în noul Israel. Această dezvoltare se poate vedea limpede mai ales «în cunoașterea progresivă a sensului și scopului suferinței». În Evangheliile Petru se revoltă la gîndul că Mesia accepta să sufere; în Faptele Apostolilor el vestește că suferințele lui Mesia făceau parte din planul mai dinainte rînduit al lui Dumnezeu; în Epistolă aceste suferințe constituie calea intrării Lui în slavă; și nu numai pentru El, ci și pentru sclavii creștini care suferă loviți de mîna stăpînitorilor tirani, precum și pentru toți creștinii, peste care «focul încercării» putea fi simțit în orice moment ⁷⁴.

71. Cf. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 251.

72. Cf. A. Charue, *op. cit.*, p. 440.

73. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 290.

74. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 28.

Așadar asemănările substanțiale dintre ideile Apostolului Petru, înfățișate în Epistolă, cu ideile înfățișate în Evangheliile și în cuvântările lui din Faptele Apostolilor, demonstrează și ele autenticitatea Epistolei și «originalitatea Apostolului Petru în idei și în formă»⁷⁵.

În legătură cu obiecțiunea că în Epistola I Petru nu există nimic din istoria perioadei în care Apostolul Petru ar fi avut legătură cu Bisericile cărora ar fi adresată Epistola, trebuie ținut în seamă faptul că aceste Biserici erau bine încheiate și trecuseră de epoca de entuziasm de la început (V, 1—6); că deși erau organizate cu păstori, care slăbiseră în disciplină și în elanul lor pastoral-misionar (V, 2—3), ele nu pășiseră încă prea adânc pe calea dezvoltării și organizării, deoarece nu intrașeră în uz termenii de «episcop» și de «Biserică» (ἐκκλησία), cum se constată în epistolele pastorale. De aceea se socotește că Epistola a fost scrisă mai de vreme decât cele pastorale⁷⁶.

În legătură cu afirmația despre caracterul persecuției pe care o are în vedere autorul Epistolei I Petru, afirmație care nu s-ar potrivi cu timpul în care a trăit Apostolul Petru, trebuie cercetate natura și cauzele acestei persecuții.

Epistola prezintă, într-adevăr, o seamă de pasaje care vorbesc de suferința și încercările de diferite nuanțe îndurate de primii destinatari ai ei. Nu reiese însă de nicăieri că ar fi vorba de o persecuție oficială dezlănțuită de stat, ci numai de simple fapte dușmănoase, acuzații și calomnii, pornite din invidie și ură din partea păgînilor⁷⁷ și a iudeilor, în mijlocul cărora trăiau primii cititori. Iudeii îi prigoneau pentru că prigoniseră și pe Hristos (Ioan XV, 20; II Cor. XI, 22—26; Gal. I, 6—9) și pentru că vedeau în creștini «noul popor ales» (I Petru II, 4—10).

Păgînii nu vedeau cu ochi buni pe creștini, a căror viață curată și pilduitoare (II, 12; III, 16) constituia o permanentă înfruntare pentru ei, care trăiau încă păgînește, în idolatrie și desfrâu (IV, 3—4). De aceea creștinii erau supuși la multe feluri de încercări și suferințe (I Petru I, 6, 7; II, 12, 19—20; III, 9, 14, 16; IV, 11—16).

Creștinii puteau combate cu efect toate aceste acuzații calomnioase, prin purtarea lor exemplară (I Petru II, 15, 21; III, 9, 15—16, 18). Nici o suferință nu indică însă o persecuție oficială, care să-i expună la osîndă și la moarte, întrucît o astfel de suferință nu putea veni decît de la statul roman⁷⁸. Atitudinea statului roman față de Biserică nu era încă cea de ostilitate, ci de toleranță, deoarece autoritatea de stat încă nu lua în seamă atacurile și uneltirile iudeilor și păgînilor împotriva creștinilor⁷⁹. De aceea scrierea Epistolei I Petru poate fi stabilită după eliberarea Apostolului Pavel din prima captivitate romană, cînd puterea statului roman era indiferentă și oarecum binevoitoare față de Biserică

75. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 17, 20; A. Van der Heeren, *The first Epistle of St. Peter*, în «The Catholic Encyclopedia», New York, t. XI, p. 753.

76. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 8.

77. *Introduction aux écritures catholiques*, în «La Sainte Bible», vol. III, *Première édition oecuménique*, p. 382.

78. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 785.

79. Cf. Faptele XVIII, 12—16; XIX 23—41; XXVIII, 16—30. F. W. Farrar, *Primele zile...*, III, p. 214, 216, 218.

(II, 13; Rom. XIII, 1—6)⁸⁰. Totuși, pe temeiul textelor: IV, 12 (unde este vorba de «focul aprins spre încercare») ⁸¹ și IV, 14, 16, 19, unii interpreți au susținut că este vorba de o persecuție de stat, admitând că creștinismul ajunsese deja a fi socotit ca o conspirație și ca o crimă de stat, și deci ca «religio illicita» ⁸², lucruri care de fapt s-au petrecut mult mai târziu după moartea Apostolului Petru. Faptul însă că Epistola nu are aspect teologic sau polemic și că nu denunță erezii — ceea ce ar fi fost obligatoriu la o dată mai târzie — dovedește netemeinicia acestei susțineri. Dacă expresia din IV, 12 ș.u. s-ar înțelege, totuși, ca o «schimbare de ton», s-ar putea admite cu toată probabilitatea că era iminentă persecuția neroniană ⁸³.

Așadar, la data scrierii Epistolei furtuna persecuției neroniene nu se ridicase încă asupra întregii Biserici și nici o prigoană oficială nu fusese pornită de magistrații romani din Asia Mică, împotriva creștinilor. Nici unul din pasajele amintite nu face aluzie la o persecuție organizată. Însă cu toate că statul nu devenise încă dușmanul lor, creștinii au trebuit să sufere de la necreștinii — printre care trăiau — grele încercări «din invidie și pentru învinuiri nedrepte», care nu erau limitate la Biserica Asiei Mici, ci aveau uneori în vedere pe creștinii de pretutindeni ⁸⁴.

În încheiere se poate spune că Epistola reflectă cu adevărat caracterul Apostolului Petru, așa cum este el înfățișat în istorisirile Evangheliilor și în Faptele Apostolilor, care-l prezintă ca pe un om practic și de acțiune, cu temperament aprins și generos, sfătuind cu ton blând și părintesc ⁸⁵. Toate aceste trăsături, caracteristice Apostolului Petru și Epistolei sale, duc la concluzia sigură că Epistola este operă petrină originală și absolut autentică.

Mărturii externe. — Prima mărturie externă despre Epistola I Petru este de ordin scripturistic și se întâlnește în Epistola II Petru, care, deși este mai puțin atestată în vechile manuscrise, este totuși cuprinsă de la început în canonul (sau lista) cărților Noului Testament ⁸⁶ și ca atare mărturia ei prezintă valoare incontestabilă. În Epistola II Petru se face mențiunea că Epistola I Petru aparține aceluiași autor. În același limbaj și pe linia aceleiași gândiri legate de profeti și de cuvintele lui Hristos, Apostolul Petru scrie limpede: «Iubiților, această este acum a doua Epistolă pe care v-o scriu. În amândouă caut să vă trezesc în amintirea

80. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 791.

81. *Ibidem*, p. 785.

82. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 29—31. Cp. și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 14.

83. Paul Orosius, *Istoria*, VII, 7 (după F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 139, n. 151).

84. F. H. Chase, *op. cit.*; p. 785.

85. Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 6.

86. Epistola II Petru este cunoscută și citată de Barnaba, Clement Romanul (în secolul I); este folosită de Sfinții Policarp, Justin Martirul și Irineu (în secolul al II-lea); este amintită de Didym Alexandrinul și este considerată canonică de Origen (în secolul al III-lea); iar în secolul al IV-lea este definitiv așezată în canon de Sfinții Părinți: Chiril al Ierusalimului, Grigorie de Nazianz, Atanasie cel Mare (în *Epistola festivă XXXIX* din anul 367) și de Ioan Gură de Aur. Lista sau canonul acestora a fost întărit prin hotărârea can. 60 (59) al Sinodului din Laodiceea (360) și consfințit pentru întreaga Biserică, prin Sinoadele Ecu-menice: al IV-lea (451), Trulan (682) și al VII-lea (787).

voastră judecata, ca să vă aduceți aminte de cuvintele cele mai înainte grăite de sfinții prooroci și de porunca Domnului și Mîntuitorului dată prin Apostolii voștri» (II Petru III, 1—2), fapte care au îndreptățit pe unii comentatori să afirme că : «Nu există carte în Noul Testament care să aibă o atestare mai timpurie, mai bună și mai puternică decît Epistola I Petru, menționată în chiar paginile Noului Testament»⁸⁷.

După această mărturie, întreaga Tradiție bisericească, începînd din epoca Părinților apostolici și pînă în epoca patristică tîrzie, este unanimă în a recunoaște Epistola I Petru ca operă autentică a Apostolului Petru. În adevăr, Epistola I Petru se află în toate listele de cărți canonice, care aparțin secolului al IV-lea și mai vechi, fie că ele provin de la o autoritate sinodală, fie că se găsesc în diferite lucrări teologice particulare⁸⁸. Unele din aceste mărturii tradiționale fac simple aluzii la Epistola I Petru ca : *Didahia* (an. 80) cap. I, 4 = I Petru II, 11 ; cap. XVI = I Petru I, 13 ; și *Epistola către Diognet* (an. 90) cap. IX = I Petru III, 18) ; alte mărturii tradiționale folosesc pasaje întregi, sau expresii din Epistola I Petru, dar fără arătarea numelui autorului ; iar altele o și citează ca operă a Apostolului Petru.

Părinții apostolici și apologeții creștini pînă la Sfîntul Irineu nu amintesc numele Apostolului Petru, dar folosesc texte din Epistola I Petru ; pe de o parte, deoarece pentru ei nu exista nici o îndoială asupra provenienței Epistolei de la Apostolul Petru, iar pe de altă parte, pentru că acești scriitorii nu obișnuiau să citeze numele autorilor de la care luau textele. Așa de pildă :

Epistola lui Barnaba (între anii 70—76) cuprinde cinci texte din Epistola I Petru : în I, 5 = I Petru I, 3, 9 ; în IV, 12 = I Petru I, 17 ; în V, 1 = I Petru I, 2 ; în V, 6 = I Petru I, 11 ; în XVI, 10 = I Petru II, 5.

Clement Romanul folosește în *Epistola I Corinteni* (din anii 95—96) cuvinte și asemănări comune cu Epistola I Petru, socotite ca «apax legomena» în Noul Testament ; precum și asemănări ca : salutarea = I Petru I, 1 ; apoi în VII, 4 = I Petru I, 19 ; IX, 4 = I Petru III, 20 ; XVI și XVII = I Petru II, 21 ; XXXVI, 2 = I Petru V, 5 ; XLIX, 5 = I Petru IV, 8⁸⁹.

Sfîntul Ignatie, episcopul Antiohiei († 106), folosește în *Epistola către Magnezieni*, cap. XIII, asemănarea din I Petru V, 5.

Păstorul lui Herma (din secolul al II-lea) cuprinde asemănări evidente cu Epistola I Petru, ca de exemplu : Vedenia din III, 11 = I Petru V, 7 ; din III, 2—7 = I Petru II, 4 ș. u. și III, 20, 21 ; din IV, 2 = I Petru V, 7—9 ; din IV, 4 = I Petru I, 7 ; IV, 12 ; asemănarea din IX, 16 = I Petru III, 19 ș. u. ; din IX, 21, 23, 28, 45 = I Petru IV, 14—16.

Sfîntul Policarp, episcopul Smirnei († 155), întrebuintează în *Epistola către Filipeni* texte întregi din Epistola I Petru, deși nu indică autorul, deoarece nu era în obiceiul vremii, de exemplu : I, 3 = I Petru I,

87. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 9.

88. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 779 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 14.

89. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 7—8 ; cp. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 279—280 ; și *Părinții Apostolici*, P. G., I, II și V, la locurile respective.

8; II, 1 = I Petru I, 13, 21; II, 2 = I Petru III, 9; V, 3 = I Petru II, 11; VII, 2 = I Petru IV, 7; VIII, 1 = I Petru II, 22, 24; X, 2 = I Petru II, 22.

Papia, episcop de Hierapolis din Frigia (între 130—140), a cunoscut și folosit Epistola I Petru, după cum spune Eusebiu de Cezareea⁹⁰. «Mărturiile lui Policarp și *Papia* au cu atât mai multă importanță cu cât Bisericile conduse de ei făceau parte din aceeași regiune ca și Bisericile cărora le este adresată și Epistola I Petru»⁹¹.

Dintre *apologeți* au folosit, în chip evident, Epistola I Petru: *Sfântul Justin Martirul și Filozoful* († 163—165), în *Apologia*, I, 61 și în *Dialogul cu iudeul Trifon* 110, întrebându-l pe iudeu despre cuvintele ἀναγεννᾶν, ἄσπιλος și ἄμωρος (pentru Hristos) din I Petru I, 19; apoi: *Dialogul...* 35 = I Petru I, 19; *Dialogul ...* 114 = I Petru II, 6; *Dialogul ...* 116 = I Petru IV, 12; *Dialogul ...* 119 = I Petru II, 10; *Dialogul ...* 72 și 138 se aseamănă cu I Petru III, 18—21⁹².

Teofil al Antiohiei († 183—185) amintește în *Ad Autolicum* II, 34 textul din Epistola I Petru I, 18 și IV, 3.

Dacă în edițiile aflate în scrierile arătate pînă aci, autorul Epistolei I Petru nu este numit⁹³, *Sfântul Irineu*, episcopul Lugdunului (117—202), este cel dintîi care citează complet Epistola I Petru⁹⁴. După el, toți cei care o folosesc, încep s-o citeze ca operă a Apostolului Petru, iar alții încep a o și comenta, parțial sau integral.

La sfîrșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea, în Biserica Alexandriei, *Clement Alexandrinul* dă mărturie despre Epistola I Petru pe care o și comentează pe scurt (în *Hypotyposes*)⁹⁵. De asemenea, *Origen*, *Tertulian*, *Firmilian*, *Sfinții Ciprian și Atanasie* o citează cu numele autorului, Apostolul Petru; chiar și ereticii *Vasilide* și *Teodot* gnosticul atribuie Epistola Apostolului Petru⁹⁶. Pare a face excepție *Canonul Muratori* (din secolul al II-lea, descoperit la anul 1740), care, din cauza deteriorării, nu cuprinde Evanghelia după Matei, începutul Evangheliei după Marcu și Epistolele: către Evrei, Iacob, I și II Petru și III Ioan⁹⁷.

*Eusebiu de Cezareea*⁹⁸ (265—337) consideră Epistola I Petru între «Omologumena» adică între cărțile sfinte recunoscute de întreaga Biserică. Se crede că nu ar fi făcut parte din canonul lui *Teodor de Mop-*

90. *Istoria Bisericească...*, III, 29. Cp. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 281; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 667—668; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 9; *Părinții Apostolici*, la locurile respective.

91. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 381; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 668.

92. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 10; L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 380.

93. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 85; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, 285.

94. Sf. Irineu, *Contra Erezilor*, IV, 9, 2, P. G., VII, 997 (indicat și la E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 246).

95. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 12.

96. Indicați la Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 668; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 246; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 778.

97. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 380; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 14—15.

98. *Istoria Bisericească*, III, 3, 9, 25; IV, 14, P. G., XX, 300, 337.

suesția, cu toate că și nestorienii — care urmează canonul acestuia — au primit-o între cărțile lor canonice⁹⁹.

În secolele următoare Epistola I Petru a fost unanim recunoscută de toate Bisericile din Răsărit și din Apus: palestiniană, alexandrină, antiohiană, siriană, romană și galică¹⁰⁰.

Sfântul Eftrem Sirul († 373) recunoaște autenticitatea Epistolei I Petru, iar după el o recunosc și siriienii. Ea se află în «Peșito», versiunea oficială a Sfintei Scripturi în vechile Biserici ale Siriei (făcută probabil de Rabulas, † 437); precum și în versiunile: egipteană, armeană și arabă. Ea există, de altfel, și în vechea traducere siriacă reprezentată prin *Învățătura lui Addai și Omiliile lui Afrates* († 345—347), precum și în *Vetus Latina*, deși numai în fragmente (I Petru I, 1—12; 18—19; II, 20; III, 7; și IV, 10)¹⁰¹.

Din secolul al IV-lea înainte Epistola este folosită de toți Părinții și scriitorii bisericești, din toate Bisericile, sub numele Apostolului Petru. O folosesc de asemenea: *Apolinarie de Laodiceea* († 390), *Diodor de Tars* († 394) — precursor al nestorianismului —, *Nestorie* și *Paul de Nisibi*¹⁰².

Exegeții antiohieni au cunoscut Epistola I Petru și au interpretat texte din ea. *Sfântul Ioan Gură de Aur* o recunoaște în *Synopsis Sacrae Scripturae*¹⁰³, folosește multe texte din ea în diferite omilii iar unele fragmente le comentează. *Teodoret al Cirului* numește pe autor «dumnezeiescul Petru» și Epistola «catolică», explicând unele texte din ea în diferite locuri din comentariile sale¹⁰⁴.

Tradiția Bisericii Alexandrine continuă — după Clement și Origen — a o atribui Apostolului Petru: *Sfântul Atanasie* include Epistola I Petru în «Lista cărților canonice», aflată în *Epistola XXXIX festivă*, și explică unele texte din ea în cuvântările sale¹⁰⁵. *Didim Alexandrinul* († 400) o comentează parțial¹⁰⁶. *Sfântul Chiril al Alexandriei* folosește fragmente din Epistolă pe care le comentează¹⁰⁷. Tot așa *Isidor Pelusiotul*¹⁰⁸ și *Ammonius Alexandrinul*¹⁰⁹ (secolul al V-lea), iar *Cosma Indicoplevstis* († 550) o numără între epistolele catolice¹¹⁰. Toate versiunile egiptene de după Sinodul I Ecumenic cuprind și Epistola I Petru.

Părinții palestinieni, urmînd pe Eusebiu de Cezareea, au folosit și ei Epistola I Petru. Astfel *Sfântul Chiril al Ierusalimului* o folosește de

99. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 669.

100. Cf. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 380; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 137 ș.u.

101. Cf. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 13—14; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 139.

102. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 140—141.

103. Sf. Ioan Gură de Aur, *Sinopsa Sfintei Scripturi*, P. G., LVI, 317.

104. Teodoret al Cirului, P. G., LXXXIII, 332 A; 346 A.

105. Sf. Atanasie cel Mare explică din Epistola I Petru textele: I, 2, 12; III, 3, 17—19; IV, 12; V, 8 etc.. P. G., XXV, 540; XXVI, 166, 589, 997; XXVIII, 272 etc. Iar în *Sinopsa Sfintei Scripturi*, atribuită Sfântului Atanasie, Epistola I Petru este numită catolică (P. G., XXVII, 292 B).

106. Didym Alexandrinul, *Explicare la Epistola I Petru*, P. G., XXXIX, 1750—1880.

107. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 1012.

108. Isidor Pelusiotul, P. G., LXXVIII, 276; 649.

109. Ammonius, preot din Alexandria, interpretează I Petru III, 19 în P. G., LXXXV.

110. Cosma Indicoplevstis, *Topog.*, 7, P. G., LXXXVIII, 114, 368, 372.

asemenea în *Catehezele* sale ¹¹¹. *Sfântul Epifaniu*, episcop de Salamina († 403), cuprinde în lista cărților canonice și Epistola I Petru, iar când folosește textul III, 19 se exprimă : «precum și Apostolul Petru zice» ¹¹². *Procopie de Gaza* numește pe Apostolul Petru, când citează I Petru I, 2 ¹¹³.

Dintre Părinții capadocieni, *Sfântul Vasile cel Mare* folosește numele Apostolului Petru, dar Epistola I Petru o folosește rar ¹¹⁴. *Sfântul Grigorie de Nazianz* face aluzie la multe texte cu caracter special din Epistola I Petru și pe unele chiar le explică în cuvântările sale. Așa : «marele preț» din I Petru I, 19 ; «ieratevma» din II, 5 ; «omul tainic» din III, 4 ; «eperotima» din III, 21 ; ideea din IV, 17 ; «Arhipăstorul» din V, 4 și «diavolul care caută pe cine să înghită» din V, 8 ¹¹⁵. *Sfântul Grigorie de Nisa* ¹¹⁶, fără a numi autorul, folosește textul din I Petru II, 9. *Sfântul Amfilohiu* înscrie în lista cărților canonice și Epistola I Petru ¹¹⁷. *Sfântul Proclu*, patriarhul Constantinopolului († 447), folosește Epistola I Petru și dezvoltă ideea coborârii la iad, din I Petru III, 19, în citeva din *Cuvântările sale la Patimi și la Învierea Domnului* ¹¹⁸.

În Occident, la Părinții și scriitorii postniceeni nu se manifestă nici o îndoială asupra Epistolei I Petru. *Iarie de Pictaviu* († 366—368) folosește texte din Epistolă cu formula : «Apostolul Petru învață» ¹¹⁹. De asemenea o cunosc și o folosesc : *Sfântul Ambrozie* și autorul anonim al comentariului *Ambroziaster* (secolul al IV-lea) ; *Fericitul Ieronim*, *Fericitul Augustin* și *Optat de Mileva* și alții, considerînd-o ca Epistolă a Apostolului Petru. Pînă și ereticii din Apus se folosesc frecvent de această Epistolă ; așa fac : *Priscilianus* († 384) și donatistul *Tihonius* († 390), care citînd I Petru II, 5 scrie : «lapides Ecclesiam dicit Petrus». La fel *Pelagius* († după 418) și *Commodianus* (patripasian-hiliast) folosesc deopotrivă citate din Epistola I Petru ¹²⁰.

Cu toate aceste mărturii ale întregii Biserici din primele cinci secole, respectate unanim pînă în secolul al XIX-lea, criticii moderni au ridicat și aici o seamă de obiecțiuni ¹²¹ pentru a contesta proveniența Epistolei de la Apostolul Petru.

111. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheze*, P. G., XXXIII, 331—1162. În *Cateheze XIII*, 8 folosește I Petru II, 8 ; în *Cateheza XIV*, 29, col. 348, folosește I Petru I, 21 ; III, 21—22 ; în *Cateheza XVII*, 4 citează I Petru I, 11 ; în *Cateheza / Mistagogică*, 3 folosește textul I Petru I, 19. (Vezi indicațiile și la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 140—143).

112. Sf. Epifaniu, *Despre Erezii*, 24, 9, P. G., XL, 317.

113. Procopiu de Gaza, P. G., LXXXVII, 269.

114. Sf. Vasile cel Mare, P. G., XXIX, 305 A : și citează I Petru V, 3, în *Omlia VII despre umilnță* (XXXI, 540) ; iar în *Despre Judecată* folosește textul I Petru IV, 18 (XXXI, 664 B).

115. Sf. Grigorie de Nazianz, P. G., XXXV, 556, 825, 1053 D : XXXVI, 28 C, 101, 361, 469, 552 și 856 etc. 116. Sf. Grigorie de Nisa, P. G., XLV, 1243 A.

117. Sf. Amfilohiu, P. G., XXXIX, 35—130.

118. Sf. Proclu folosește I Petru II, 2 în P. G., LXV, 725 ; și III, 19 în P. G., LXV, 784 și 788. 119. Iarie de Pictaviu. P. L., IX, 316 și 573 A.

120. Vezi indicațiile la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 146—148.

121. Pe care le redăm mai departe după J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 10—11.

Una din obiecțiuni s-a întemeiat pe motivul că ea lipsește, aparent, din *Canonul Muratori*, omisiune care, după concluziile cercetătorilor, «se datorește coruperii documentului»¹²². De fapt, nu această Epistolă lipsește din fragmentul Muratori, ci, după cele spuse în cuprinsul lui, reiese că sînt exceptate numai Epistolele : către Evrei, Iacob și II Petru. Despre Epistola I Petru și despre Apocalipsă se spune doar că «unii din ai noștri nu vor să o citească în Biserică»¹²³. Altă obiecțiune se întemeiază pe faptul că Epistola nu este citată ca a lui Petru de către Părinții apostolici (Clement Romanul și Policarp), ceea ce pînă la Sfîntul Irineu nu se obișnuia. S-a mai obiectat de asemenea că Epistola a fost puțin folosită în Biserica Latină, unde ar fi trebuit citată mai mult, dacă Petru a scris-o din Roma. Dar precum s-a arătat, și cum se va demonstra în legătura cu «locul și data scrierii», nu Roma este locul scrierii ei ci Babilonul de pe Eufrat. În sfîrșit, o ultimă obiecțiune se întemeiază pe faptul că, în timp ce Epistola se află în versiunea «Peșito», în vechiul text siriac nu există nici o mărturie despre ea, deși *Învățătura lui Ad-dai*¹²⁴, scrisă pe cît se pare în secolul al II-lea, amintește de această epistolă. Dacă *Diatessaronul* lui *Tațian Asirianul* (cca. 172) nu cuprinde Epistola I Petru, aceasta se explică prin înclinările lui marcionite¹²⁵.

Toate aceste obiecțiuni nu pot însă împiedica atribuirea unanimă Sfîntului Apostol Petru a Epistolei, Epistolă care a fost citată și cunoscută de atîția scriitori, din diferite locuri¹²⁶ și timpuri.

4. Unitatea Epistolei. — S-a obiectat că Epistola I Petru n-ar fi alcătuit de la început un document unitar și organic și că adresarea (I, 1) și salutarea (V, 12—14) nu ar constitui o unitate cu corpul Epistolei. La origine ea ar fi o «omilie baptismală anonimă», «un fragment», datînd din anii 83—93, «opera unui proeminent învățator și mărturisitor» adresată celor de curînd botezați, care răspundeau «Amin» (IV, 11 ; V, 11). Ulterior, pe la anii 150—175, un autor necunoscut ar fi adăugat acestei opere o «etichetă petrină», adică adresa și salutarea cu numele lui Petru pentru a o trece sub autoritatea Apostolului. Astfel a luat naștere «*teoria adăugării*»¹²⁷.

Deosebit de aceasta, unii (Völter și Soltan) au susținut «*teoria interpolării*», după care toate textele în care este vorba de persoana, moartea și învierea lui Hristos ar fi datorate unei interpolări și trebuie să fie suprimate, ca de exemplu : textul din I, 3—5, 11 și îndeosebi textul din V, 1—5 etc.

Alții (ca Perdelwitz)¹²⁸ au dedus din existența celor două doxologii (IV, 11 ; V, 11) că Epistola n-ar avea «unitate originală și organică» și

122. L. Cl. Fillion. *art. cit.*, col. 380 ; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 780.

123. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 780, 781. 124. *Ibidem*, p. 806.

125. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 10—11. 126. Cf. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 781.

127. Susținătorii acestei teorii sînt : Harnack, Bornemann, Perdelwitz, Mc Giffert, Jülicher și Windisch. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 151 ; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 782, Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 78 ; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1757.

128. Perdelwitz, *Die Mysterienreligion und das Problem des ersten Petrusbriefes*, 1911, citat la Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 671.

că ar fi alcătuită din două fragmente. În acest fel a luat naștere «*teoria împărțirii*» în două fragmente : a) I, 3 — IV, 11 și b) IV, 12 — V, 11. Fiecare din aceste două fragmente ar avea un început, o natură și un scop deosebit : primul fragment constituind predica unui episcop către un grup de persoane de curînd botezate, iar celălalt predica episcopului adresată întregii comunități creștine inclusiv prezbiterilor din satele dimprejur, sau o epistolă curat pastorală, scrisă mai tîrziu de același episcop. Aceste două fragmente separate ar fi fost unite după aceea laolaltă de o altă mînă, care ar fi dat documentului rezultat un caracter epistolar, prin adăugirea unei false adrese și false salutări (I, 1—2 și V, 12—14) în care a introdus numele Sfîntului Apostol Petru.

În sfîrșit, alții, constatînd o «schimbare de ton» de la cap. IV, 12 înainte, au ajuns la «*teoria așa-zisului postscriptum*»¹²⁹. Unele argumente pe care se întemeiază susținătorii acestei teorii combat teoriile dinainte¹³⁰. «Teoria postscriptum»-ului recunoaște «unitatea esențială» a Epistolei, dar, accentuînd că ea este adresată unui număr de Biserici, presupune că nu tot cuprinsul ei trebuie să fi fost proiectat pentru fiecare Biserică, ci că purtătorul ei a avut poate instrucțiuni să introducă la scrisoare un «postscriptum» cînd o citea unei comunități care suferea de o încercare specială. Un astfel de «postscriptum» ar putea fi foarte bine reprezentat prin pasajul IV, 12 — V, 11. Și, ca garanție a bunei lui credințe, aducătorul ei ar fi putut arăta cuvintele finale din V, 12—14, care fără îndoială se aflau în Epistolă¹³¹.

În combaterea acestor teorii alți cercetători susțin că de la început pînă la sfîrșit Epistola I Petru are mai mult înfățișarea unei epistole decît a unei omilii ; dacă era anonimă, nu se poate explica faptul că Epistola s-a bucurat de o largă răspîndire și de o mare autoritate încă de la începutul secolului al II-lea ; că formula «Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» (din I, 3) se găsește și în Epistolele I Corinteni (I, 3) și Efeseni (I, 3), unde ea este de asemenea precedată de o adresare și că toate cuvintele de seamă care se citesc în adresare sînt într-o strînsă legătură cu ideile dezvoltate în corpul Epistolei¹³².

Alți cercetători întemeiază unitatea Epistolei pe «legea stilului care impune o adresare și o încheiere», și care nu pot fi, ca stil, deosebite de corpul Epistolei¹³³. De aceea se poate afirma că Epistola este perfect unitară și organic alcătuită ca stil, formă și fond.

5. Integritatea textului Epistolei. — Obiecțiunile aduse împotriva unității Epistolei I Petru sînt îndreptate totdeauna și împotriva integrității ei, așa că argumentele invocate pentru combaterea acestora sînt valabile și aici. Cei ce atacă integritatea Epistolei I Petru susțin că

129. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 270 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 18, n. I.

130. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 2.

131. *Ibidem*, p. 2—3, unde se precizează că această teorie, care aparține lui Hart (I. H. A. în «*Expositors Greek Testament*»), este dusă mai departe de J. W. C. Wand.

132. Cf. J. Moffat, *An Introduction to the literature of the New Testament*. Ed. 3, Edinburgh, 1920, p. 342—343 (citată la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1757).

133. R. Knöpf, *op. cit.*, p. 19 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 79.

adresarea, salutarea ca și datele personale și cele despre patimile, moartea și învierea Domnului sînt interpolate. Îndeosebi se pretinde că textul V, 1—5 ar fi introdus mai tîrziu¹³⁴. Însă în nici unul dintre codicii, manuscrisele sau traduceri vechi din primele secole, nu lipsesc părțile discutate. De altfel, practic nu ar fi fost cu puțință să nu se fi păstrat nici o urmă a textului neinterpolat și fără ca cei ce cunoșteau în forma ei inițială această Epistolă atît de răspîdită să nu fi reacționat în nici un fel¹³⁵. Iar, dacă pe motiv că sînt interpolate, s-ar încerca suprimarea textelor care amintesc de persoana, moartea, învierea și înălțarea Domnului, atunci «Epistola ar rămîne palidă și fără viață»¹³⁶. În ea, autorul ei, Apostolul Petru, dă sfaturi deopotrivă păstorilor — episcopi și preoți¹³⁷ — și păstoritorilor din acele Biserici (V, 1—5), dovedind astfel că el constituia o autoritate superioară oricărei trepte ierarhice: era adică un Apostol.

Prin urmare, nu există nici un argument care să poată anula integritatea Epistolei și să sprijine ideea că Epistola I Petru ar fi fost interpolată mai tîrziu, sau care să admită o fărîmițare a Epistolei, păstrată întreagă în toate părțile ei¹³⁸.

6. Destinatarii primi ai Epistolei. — Apostolul Petru adresează Epistola sa credincioșilor «aleși» din «Diaspora»¹³⁹, care trăiau risipiți printre străini în Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia (I, 1), regiuni determinate geografic¹⁴⁰. Patru din acestea erau provincii romane și denumirea lor administrativă corespundea cu cea populară.

Pontul forma împreună cu Bitinia, de la anul 65 d. Hr., o singură provincie romană: Pontus-Bitinae. Dacă totuși Pontul este numit aparte, autorul s-a conformat vorbirii populare curente, care menținuse vechile denumiri de dinainte de împărțirea administrativă romană¹⁴¹. Pontul este indicat primul, pentru că a fost poarta de intrare pentru Silvan, purtătorul Epistolei, care venea din Orient¹⁴², adică din Babilon.

Galatia, provincie romană, mult mai mare decît țara cu același nume locuită de galo-greci, cuprindea Galatia centrală și Frigia galatică, și includea «cu certitudine Galatia nord-vestică»¹⁴³ și desigur și Galatia de sud, cu Pisidia, Licaonia și Isauria.

134. Soltan, *Stud. u. Krit.*, 1905, p. 302 ș.u. (citată la Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 671); Völter, *Der erste Petrusbrief, seine Entstehung und Stellung in der Gesch. des Urchristentums*, Strasburg, 1906 (indicată la E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 258).

135. D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXIV.

136. Cf. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 257—258.

137. Sf. Ignatie confirmă în *Epistola către Efeseni* (II) și în cea *Către Magnezieni* (VI—VII) că termenul de episcop nu se mai confunda cu cel de prezbiter, ca în epoca apostolică.

138. Cf. Hundhausen, *Das erste Pontifatschreiben*, 1873, p. 134 ș.u.; Cornely, *Introd.*, III, p. 633; Zahn, *Einleitung...*, II, p. 14 ș.u. (indicată la Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 671—672).

139. F. W. Farrar, *Primele zile...* I, p. 310; E vorba de «diaspora duhovnicească» a creștinilor din toate ținuturile pomenite. 140. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 155.

141. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 232.

142. Vezi părerea lui Bengal asupra ordinii provinciilor la: A. Tricot, *op. cit.*, col. 1785; cp. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 31; A. Charue, *op. cit.*, p. 443.

143. Cf. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 68.

Capadocia cuprindea, ca provincie romană, toată regiunea centrală de răsărit a Asiei Mici.

Asia desemnează provincia romană numită «Asia proconsulară» — cu capitala Efes — și cuprindea toată partea de Apus a Asiei Mici (fără coasta Mării Egee, ca în înțelesul popular) cu Bitinia la nord și cu Frigia la răsărit, pînă la provincia Galatia.

Bitinia se afla pe coasta Mării Negre și este indicată separat tot prin denumirea populară.

Așadar, din cele cinci regiuni amintite, unele purtau denumirile oficiale ale provinciilor romane, care, deși păstrasera denumirile populare, erau mai extinse sau mai restrinse decît acelea, iar Pontul și Bitinia purtau numirile populare, ambele însă formînd împreună provincia romană «Pontus-Bitinae». Aceste cinci regiuni care în realitate erau patru provincii romane, «includ tot nordul Asiei Mici începînd de la munții Taurus»¹⁴⁴. Tot din aceste regiuni făceau parte și cele șapte Biserici amintite mai tîrziu în Apocalipsă (II, III) : Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodicea¹⁴⁵.

Nu se știe precis cine și cînd a încreștinat aceste regiuni, parte din ele fiind vizitate și evanghelizate, la început, de Sfîntul Apostol Pavel și de colaboratorii săi : Silvan, Marcu, Epafras, Timotei și alții. Din Epistola II Petru (III, 1—2), adresată aceluiași cititori, reiese că ei au fost încreștinați de mai mulți Apostoli. Este cert că între aceștia au fost Apostolii Petru și Andrei, împreună cu colaboratorii lor¹⁴⁶ (între care Silvan și Marcu sînt amintiți în Epistola I Petru). Fără îndoială însă că «Apostolul Petru a putut fi el însuși fondatorul Bisericilor cărora le scrie»¹⁴⁷ și de care, din felul de adresare, este bine cunoscut, ca și Silvan și Marcu, care activaseră intens în acestea. Este probabil însă ca mult înainte de acești Apostoli și misionari, cunoscuți și necunoscuți, sămînța Evangheliei să fi fost adusă și aruncată în aceste părți de alți misionari anonimi¹⁴⁸. Unii din cei ce fuseseră de față la Cincizecime, «iudei și prozeliți din Capadocia, Pont, Asia, Frigia și Pamfalia...» etc. (Fapte II, 9—10), au putut fi primii «misionari» ai Evangheliei la înapoierea în patria lor. În afară de aceștia, călători, negustori, meseriași de toate categoriile, soldați și funcționari mai mici, încreștinați, mergînd din loc în loc, mînați de interesele sau funcțiile lor, au putut aduce o contribuție oarecare la răspîn-

144. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 31 ; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 300.

145. Cf. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 233.

146. O veche tradiție din părțile Pontului spune că Apostolul Andrei l-a însoțit pe Apostolul Petru, fratele său, în călătoriile misionare ale acestuia prin Capadocia și pînă la Sinope în Pont, unde au predicat și împreună. Tradiția este transmisă de Epifaniu, un călugăr de la Ierusalim, din secolul al IX-lea (Vezi F. H. Chase, *op. cit.*, p. 768—769). Tradiția păstrării cu sfințenie a locului în care au predicat cei doi Apostoli pare verosimilă și este confirmată și de «obicețul oriental», după care «dascălul lua loc pe un podium, sau pe un scînel... ca să fie văzut de toți» (Vezi Pr. Prof. Grigorie T. Marcu, *Gamatiei*, în «Studii Teologice», XIV (1962), nr. 1—2, p. 46). Asupra propovăduirii desfășurate de Apostolul Andrei, vezi și Eusebiu, *Istoria Bisericească*, III, 1. P. G., XX, 216.

147. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 33 ; cp. L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 300.

148. F. W. Farrar, *Primele zile ...*, I, p. 193—194.

direa credinței în ținuturile amintite¹⁴⁹. Se poate admite deci că creștinismul a pătruns destul de ușor în toate regiunile amintite în Epistolă. (Și aceasta cu mult înainte de anul 64 când le-a fost adresată Epistola I Petru).

Oriciți misionari, cunoscuți sau anonimi, ar fi ostenit la încreștinarea acestor provincii, evanghelizarea, întemeierea și organizarea Bisericilor a fost însă operă exclusiv apostolică; iar creștinii din aceste părți au putut apela, în mod natural, la Apostolul Petru pentru a le împărtăși Duhul Sfânt și a-i îndruma¹⁵⁰.

În componența lor aceste Biserici puteau fi comunități de creștini dintre iudei, ori de creștini proveniți dintre păgâni, sau erau comunități mixte, în care majoritatea erau creștini dintre păgâni. Fiecare din aceste păreri a avut susținătorii ei. Opinia despre componența «iudeo-creștină»¹⁵¹ se sprijină pe faptul că Apostolul Petru, socotit «Apostolul circumciziunii», folosind, în sens tehnic, în Epistolă termenii *κατεπίδημοι* și *διασπορά*, a avut în vedere pe iudeii încreștinați (cf. II, 10, 25; III, 6 etc.). Alții combat această părere¹⁵² și susțin că și păgânii au fost admiși în familia lui Dumnezeu, din primul moment și cu aceeași îndreptățire ca și iudeii.

Unele texte din Epistolă nu se potrivesc însă cu o astfel de părere (I, 14, 18; IV, 2, 3 etc.), fiindcă cele cuprinse în ele ar fi constituit o ofensă pentru cititorii iudeo-creștini. Desigur că primii convertiți la creștinism din aceste regiuni, ca de altfel peste tot, au putut fi iudei din diaspora și prozelitii lor, trecuți la creștinism, individual sau în grup. De aceea Biserica este înfățișată de Apostolul Petru drept o entitate continuă în care toate titlurile, care mai înainte fuseseră date poporului ales, au trecut asupra Bisericii creștine¹⁵³. Aceasta însă nu justifică teza că Epistola I Petru se adresează doar creștinilor proveniți dintre iudei.

Alți comentatori consideră, dimpotrivă, că Epistola ar fi fost scrisă către neamurile păgâne încreștinate și au numit-o «Ad Gentes»¹⁵⁴, întemeindu-se îndeosebi pe textele I, 14, 18; IV, 2—3, din care se vede că înainte de a se încreștina, cititorii petreceau în poște idolatre, aflându-se în stare de «neștiință», ceea ce nu s-ar fi potrivit pentru iudei. Numai păgânii puteau fi «răscumpărați din viața deșartă» pe care o aveau moștenită «de la părinți» (I, 18), fiindcă ei trăiseră în întunericul păgînătății

149. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 72—74.

150. *Ibidem*, p. 70; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 768 unde citează «*Doctrina striacă a Apostolilor*» după care: «Antiohia, Siria, Cilicia, Galatia și Pontul au primit darul preoției prin mina apostolică a lui Simon-Chifa, care însuși a întemeiat Bisericile de acolo, unde a slujit pînă cînd s-a dus la Roma». Vezi și J. P. Kirsch, *op. cit.*, p. 748.

151. Cel ce susține caracterul «iudeo-creștin» al comunităților sînt indicați la: U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 150—157; A. Tricot, *op. cit.*, col. 390—391; Fer. Ieronim, în *Adversus Iovinianum* 1, 39, P. L., XXIII, 266 B, spune că Petru se gîndea la chemarea neamurilor; dar în *De viris illustribus*, 1, P. L., XXII, 607—608 B, afirmă că «predicarea s-a făcut (de Petru) celor din țalerea-împrejur care erau din Pont» (la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 175).

152. Cf. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 783; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 32.

153. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 71—72; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 32.

154. Cel ce susține această părere sînt indicați la: U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 157—159; și D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XVI.

și idolatriei și acum erau «chemati la lumină» și făcuți «seminție aleasă și preoție împărătească, neam sfânt, popor ales al lui Dumnezeu», ceea ce nu fuseseră mai înainte (II, 9—10).

Adevărul este că aceste comunități erau «mixte», adică erau compuse din creștini proveniți și dintre iudei și dintre păgini, aceștia din urmă constituind majoritatea ¹⁴⁵.

7. Locul și data scrierii Epistolei. — După indicarea precisă pe care o face autorul în încheierea Epistolei prin cuvintele: «V-am scris ..., vă îmbrățișează împreună-aleasa (Biserică) din Babilon» (V, 13), reiese că locul scrisorii a fost Babilonul. Totuși, nu toți cercetătorii sînt de acord asupra acestei localizări.

Cei care iau termenul Babilon în sens literal sînt în majoritate pentru Babilonul de pe Eufurat, care fusese locul captivității iudeilor și unul din marile centre ale diasporei iudaice. Alții însă, pe motiv că — după spusa geografului Strabon și a lui Pliniu cel Bătrîn († 79 d. Hr.) — acest Babilon ar fi fost atunci «o pustietate și o ruină» ¹⁵⁶, s-au gândit la alte localități care poartă același nume, dar mai puțin cunoscute, ca: «Babilonul cel nou» ¹⁵⁷, sau Seleucia Siriei de pe rîul Tigris; «Babilonul din Egipt» ¹⁵⁸, lângă Cairo, întemeiat de niște refugiați din Babilonul sirian; sau chiar la «Babilonul Feniciei» ¹⁵⁹.

Nu poate fi vorba însă de nici una din aceste trei ultime localități, pentru că erau prea neînsemnate și pentru că Apostolul Petru n-a activat în ele. Afirmația că Babilonul de pe Eufurat ar fi fost «o pustietate» este exagerată și nu trebuie luată decît ca o figură de stil. Cercetători cu autoritate dovedesc că «în vremea Apostolilor» diaspора iudaică număra 143 de localități răspîndite în tot Imperiul roman și dincolo de hotarele sale. Între acestea se numără și Babilonul de pe Eufurat ¹⁶⁰, care, chiar dacă zidurile lui mărețe fuseseră dărîmate și cetatea nu mai avea strălucirea de altă dată, rămăsese totuși locuită de oameni, vorbindu-se de ea pînă în secolele al IX-lea și al X-lea d. Hr. cînd încă era capitala unei unități administrative ¹⁶¹ (satrapie partică și apoi județ).

Interpretarea alegorică, susținută de exegeza romano-catolică în deosebi și de unii exegeți anglicani și protestanți, înțelege prin Babi-

155. Păreră că aceste comunități erau mixte cu majoritatea elementului păgîn-oreșun este susținută de cel mai mulți autori. vezi: Ecumenius, *op. cit.*, p. G., CXIX, 509; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 673; *Studiul Noului Testament...*, p. 184; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1757; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 159—160; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 32; J. Hastings, *op. cit.*, p. 2.

156. Vezi Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 664.

157. Așa Michelis, *Einleitung...* ed. 3, p. 1177 ș.u. (indicat la Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 664, n. 1).

158. Gh. Bigg, *op. cit.*, p. 75; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 664; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 415—417; J. Hastings, *op. cit.*, p. 3.

159. J. A. Petit, *La Sainte Bible avec commentaire, d'après Dom Calmet, «Les Saints Pères et les exégètes anciens et modernes», t. XVII, Paris, 1906, p. 63. și 125.*

160. Cf. Deissmann, *Le monde connu au temps de Saint Paul* (indicat la E. Jacquier, *Les Actes...*, Excurs XI, p. 702).

161. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 664—665.

Ionul din Epistolă orașul Roma¹⁶², pentru că : Apostolul Petru s-a aflat în ultimul timp la Roma unde a și fost martirizat și unde se afla și Marcu din partea căruiua trimite salutări cititorilor ; pentru că scrierile alegorice, Apocalipsa Sfântului Ioan și unele scrieri apocrife de gen apocaliptic ca : *Apocalipsa lui Baruh* (scrisă între anii 80—100 d. Hr.), *Cartea IV Ezdra* (din anii 70—80) și, probabil, *Oracolele sibiline*¹⁶³ ș.a., descriu Roma ca pe un Babilon destrăbălat ; și, în sfârșit, pentru că n-ar fi existat o Biserică creștină în Babilonul de pe Eufrat, înainte de secolul al III-lea, deoarece pînă la această dată nu este cunoscut nici un episcop babilonean. Nici unul din aceste motive nu este îndreptățit. Este ade-vărat că Apostolul Petru și Sfântul Marcu, colaboratorul său, se aflau în Roma, dar aceasta a fost între anii 61—63 sau pînă la începutul anului '64, cînd ei au plecat de acolo și au venit din nou, prin Colose (după cum indică textul din Epistola către Coloseni IV, 10), în Babilon, de unde a fost scrisă Epistola. După cîțiva ani Apostolul Petru a revenit la Roma, în anul 67, cînd a și fost martirizat. Epistola se plasează deci între aceste două șederi ale Sfântului Petru la Roma.

În legătură cu argumentul întemeiat pe scrierile alegorice amintite, se poate demonstra că ele sînt de dată ulterioară căderii Ierusalimului, pe cînd Epistola I Petru este scrisă înaintea acestui eveniment și nu are nici o tangență cu genul apocaliptic. Ea este o scriere didactică și ca atare «numele localității de unde este scrisă nu poate fi înlocuit cu un termen figurat, fără a indica în vreun fel oarecare că termenul trebuie luat în înțeles figurat»¹⁶⁴. Altfel ar însemna ca toată Epistola și mai ales ținuturile și localitățile indicate în Epistola I Petru și în scrierile Apostolilor să fie interpretate alegoric. De altfel, pe calea alegoriei, Babilonul din Epistolă ar putea fi identificat și cu altă localitate¹⁶⁵.

În legătură cu argumentul că n-ar fi existat în Babilon o Biserică creștină în veacul apostolic, trebuie reținut faptul că între iudeii și prozeliții aflați în Ierusalim la Cincizecime, printre cei dinții sînt indicați :

162. Exegeza alegoristă începe cu Papa, Clement Alexandrinul și Origen, după care urmează : Fer. Ieronim, Fer. Augustin, Ecumenius, Teofilact și devine normativă la romano-catolici (cu excepția citorva comentatori) : L. Cl. Fillion, A. Tricot, E. Jacquier, Dr. W. Vrede, U. Holzmeister, A. Charue etc. ; iar între protestanți și anglicani : Hugo Grotius, Schott, Hilgenfeld, Harnack, Windisch, Cornely, Renan, Zahn, R. Knopf, D. Wohlenberg, Monnier, F. H. Chase, Ch. Bigg, A. Van der Heeren etc. Cf. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 84 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 267 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 415 ; J. Hastings, *op. cit.*, p. 3 ; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 391 ; și C. Spicq, *op. cit.*, p. 26.

163. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 414—416 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 267. Pentru datele scrierii acestor apocrife, vezi și V. Tarnavski, *Introducerea în cărțile Vechiului Testament*, 1925, p. 633, 643 ; și *Studiul Vechiului Testament*, Manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, alcătuit de Pr. Prof. Vladimir Prelipceanu, Pr. Prof. N. Neaga și Pr. Prof. G. Barna, București, 1955, p. 262.

164. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 662. Vezi și Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Episcopatul roman al Sf. Apostol Petru în lumina Noului Testament*, în «*Ortodoxia*», I (1949), nr. 4, p. 116—124.

165. Andrei de Cezareea, *Comentariu la Apocalipsă*, P. G., CVI, 345, 385, identifică Babilonul din Apocalipsă cu Ierusalimul. La fel Ad. Harnack (indicat la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 78) și A. Charue, *op. cit.*, p. 478.

«partii, mezii, elamiții și cei ce locuiesc în Mesopotamia» (Fapte II, 9). Întorși în patria lor, ei au devenit desigur primii vestitori ai Evangheliei. Se poate, de asemenea, presupune că, înainte de plecarea din Ierusalim, ei ar fi putut ruga pe Apostolul Petru să vină și în părțile lor ca să vestească credința cea nouă, și că Apostolul Petru va fi ținut să-și împlinească făgăduința dată. De aceea, Babilonul de pe Eufrat ca important centru în diaspora iudaică a putut face parte din planul activității misionare a Apostolului Petru, care în rivna lui apostolică a putut merge să vestească Evanghelia și în Babilonul robiei¹⁶⁶.

Dacă însă documentar nu sînt cunoscute începuturile acestei Biserici și episcopii care au păstorit-o, nu înseamnă că ea n-a existat, ci numai că «certificarea existenței Bisericii din Babilon, pentru timpurile cele dintii, este defectuoasă»¹⁶⁷.

De altfel, nu este unicul caz din istoria Bisericii în care nu se cunosc întemeietorii și păstorii dintru început ai unor Biserici.

Ultimul argument concludent pentru teza că este vorba de Babilonul de pe Eufrat îl oferă însăși adresarea Epistolei. Prin felul cum sînt înșirate Bisericile de destinație: Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia (I, 1) se arată exact ruta pe care Silvan, purtătorul Epistolei, avea s-o urmeze pornind din Babilonul¹⁶⁸ de pe Eufrat, în sus, pe firul apei, pînă la Pont și de aci trecînd la celelalte Biserici pînă în Bitinia. O astfel de rută ar fi fost cu totul nefirească dacă Silvan ar fi pornit din Roma, trecînd prin Bitinia pînă la Pont. Dacă Apostolul Petru ar fi scris din Roma, devine inexplicabilă tăcerea lui despre Apostolul Pavel¹⁶⁹, de care cititorii aveau cunoștință. Babilonul din Epistola I Petru nu poate fi așadar decît cel de pe Eufrat, care a și fost locul scrierii¹⁷⁰.

Problema datării Epistolei I Petru este mai dificilă. După părerile cercetătorilor datarea scrierii Epistolei variază între anii 43 (Foggini) și 140—157 (Volkmar)¹⁷¹. În realitate Epistola n-a putut fi scrisă mai devreme de sfîrșitul anului 63 și nici mai tîrziu de anul 64. Mai exact, data scrierii Epistolei I Petru se plasează între data scrierii Epistolei către Efeseni (anul 63), cu care are multe asemănări, și între persecuția lui Nero, izbucnită în iulie 64, după incendierea Romei, cînd Apostolul Petru era plecat din Roma, la Babilon. De aceea cei mai mulți autori se

166. A. Lopuhin, *Istoria biblică a Noului Testament...*, p. 138.

167. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 644.

168. J. Hastings, *op. cit.*, p. 10. E. Jaquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 250.

169. Cp. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 787.

170. Cf. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 663; *Studiul Noului Testament...*, p. 182; Pr. Prof. Gr. Marcu, *Mărturii documentare de procedură sinodală în cartea Faptele Apostolilor, în «Ortodoxia»*, IX (1957), nr. 3, p. 430: «Textul I Petru V, 13 ne informează că, atunci cînd scria această Epistolă, Sf. Petru ostenea în slujba Evangheliei tocmai în Babilon pe Eufrat»; Ad. Schlatter, *Die Katholische Briefe*, Stuttgart, 1913, p. 2.

171. Numele autorilor și datele la care aceștia fixează scrierea Epistolei se găsesc indicate pe larg la: E. Jaquier, *Hist. des Livres du N. T...*, III, p. 267—268; F. H. Chase *op. cit.*, p. 785; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 392.

pronunță pentru data de 63—64, înaintea persecuției lui Nero¹⁷², iar alții o consideră scrisă imediat după începerea persecuției în Roma, sau cel mai târziu în toamna anului 64¹⁷³.

Pe considerentele că creștinii cărora se adresează Epistola erau recent convertiți (II, 2); că, în general, creștinismul se afla într-o stare primară, incipientă; și că nu autorul Epistolei I Petru ar fi cunoscut scrierile Apostolului Pavel, ci, dimpotrivă, Apostolul Pavel ar fi folosit Epistola I Petru și a adâncit ideile ei principale, unii cercetători¹⁷⁴ socotesc că Epistola I Petru ar fi fost scrisă înainte de anul 63. Din Epistolă se vede însă că trecuse destul timp de la încreștinarea credincioșilor cărora se adresează Epistola, pentru că duhul aprins al credinței de la început ajunsese să slăbească atât la păstori cât și la păstoriți.

Părerea că Epistola I Petru ar fi fost scrisă mai târziu de anul 65 — când, în general, au fost scrise Epistolele pastorale — este contrazisă de indicațiile Epistolei cu privire la iminenta persecuție (IV, 12—16) și de lipsa din Epistolă a termenilor: biserică (ἐκκλησία) și «episcop», care încă nu intraseră în uz cu sensul lor specific¹⁷⁵.

Așadar se poate admite ca îndreptățită fixarea anului 64 ca dată a scrierii Epistolei I Petru, înainte, sau, probabil, după începerea persecuției lui Nero (iulie 64), cel mai târziu în toamna aceluși an.

8. Motivele și scopul Epistolei. — Apostolul Petru a luat cunoștință fie din contactul personal cu Bisericile pe la care trecuse în drumul său spre Babilon, fie prin Silvan sau Marcu, despre starea de spirit îngrijorătoare, prin care treceau creștinii Asiei Mici. Și neputând merge el însuși să viziteze Bisericile respective, s-a hotărât să le scrie. *Motivele de ordin extern* ale scrierii pot fi cunoscute chiar din Epistolă: creștinii erau supuși la grele încercări (I, 6—7), fiind calomniați ca făcători de rele (II, 12; III, 16), ca dușmani ai statului și ai ordinii publice (II, 13—15); erau acuzați că nu mai luau parte la cultul și orgiile păgânilor (IV, 3, 13), că erau creștini (IV, 13—16) și că dovedeau nesupunere: sclavii față de stăpâni (II, 18—20) și femeile față de soții lor (III, 1—6) — probabil din cauza purtării tiranice a unor bărbați față de soțiile lor (III, 7). Toate aceste «încercări» (I, 6—7; IV, 12) expuneau pe creștinii la descurajare, ceea ce putea duce pe unii la apostazie (V, 8)¹⁷⁶.

172. Pentru anii 63—65: Renan, Hundhausen, Belser, Zahn; pentru începutul anului 63: Kaulen, Bleek; pentru începutul anului 64: Zahn, Lightfoot, Cornely, Trenkle, Monnier, Gutjahr, Schafer, Appel, Feine, Vogels, Sickenberg, D. Wohlenberg, Bisping, E. Jacquier etc. (Vezi: L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 392; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 83; Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 677).

173. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 677; C. Spicq, *op. cit.*, p. 26. După *Studul Noului Testament...*, p. 182, Epistola ar fi scrisă între 64—66; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 8: «În forma ei literară, Epistola I Petru stă între Epistolele către Efeseni și către Coloseni și între Epistolele pastorale. E cel puțin probabil că și în privința datelor, stă tot între ele».

174. Bruckner, Kühl și B. Weiss, indicați la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 112—116.

175. Cf. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 268; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I. p. 313.

176. *Op. Dr. V. Gheorghiu, Introducerea...*, p. 674—675; L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 387; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 81.

Pe lângă aceste motive de ordin extern, se întrezăresc însă unele *motive de ordin intern* cu privire, în special, la comportarea păstorilor și a credincioșilor. Anumite indicații par a lăsa impresia că unii creștini începuseră să decadă din starea de virtute, revenind la unele păcate vechi (II, 1, 11—12; IV, 1—2), dând uneori dovadă de nesupunere față de păstorii lor (V, 5); dintre păstori, unii se dovedeau cuprinși de lăcomie, de iubire de stăpînie și de lipsă de rîvnă pastorală (V, 2—3). Existau deci motive serioase pentru ca Apostolul Petru să intervină cu autoritatea sa spre a întări pe frații lui într-o cît mai deplină sfințenie, îndemnîndu-i să cugete, în calitatea lor de ucenici ai lui Hristos, la slava și la strălucirea situației lor de creștini, precum și la moștenirea care nu piere¹⁷⁷.

9. Raportul Epistolei I Petru cu celelalte scrieri ale Noului Testament. — Cercetînd conținutul și forma Epistolei I Petru se constată că ea prezintă asemănări, mai mari sau mai mici, cu fiecare din scrierile Noului Testament. De aci unii cercetători au dedus că «autorul ei a cunoscut întreaga colecție a Noului Testament»¹⁷⁸; sau că, avînd o mai mare asemănare cu epistolele pauline și îndeosebi cu cele către Romani și către Efeseni¹⁷⁹, ori cu Epistola lui Iacob¹⁸⁰, Epistola I Petru ar avea o dependență doctrinară și mai ales literară față de acestea. Alții, dimpotrivă, au demonstrat că Epistola I Petru, fiind anterioară, este izvorul de care s-au folosit Apostolii Pavel și Iacob¹⁸¹. Iar alții socotesc că Epistola I Petru, ca și toate celelalte scrieri, depinde de fondul comun, adică de tradiția evanghelică, sau cateheza apostolică¹⁸². Comparația Epistolei I Petru cu Evangheliile și Faptele Apostolilor dovedește dependența lui Petru direct de cuvintele lui Hristos, de care mintea autorului Epistolei era adînc pătrunsă¹⁸³.

Există «un principiu de critică sănătoasă» de care cercetătorul obiectiv este obligat să țină seama și care precizează că asemănările de formă și de potriviri de fond nu dovedesc în chip obligatoriu și dependența directă a unuia de celălalt¹⁸⁴.

Pe temeiul asemănărilor dintre Epistola I Petru cu celelalte scrieri noutestamentare, ulterioare ei, și pe temeiul temelor specifice Epistolei I Petru (preoția generală, coborîrea la iad, botezul ca antitip al popoului etc.) se poate afirma că nu există un raport de dependență a Epistolei I Petru față de vreo altă scriere noutestamentară, nici ca fond și nici ca formă¹⁸⁵, ci cuprinsul Epistolei I Petru depinde doar de cu-

177. D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XVIII.

178. Cum susțin Jülicher și Holzmann (vezi la A. Tricot, *op. cit.*, col. 1759).

179. Vezi indicarea lor la Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 16.

180. Vezi indicarea la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 109.

181. Vezi indicarea la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 109 și A. Tricot, *op. cit.*, col. 1759.

182. Vezi indicarea lor la F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 293; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 109 și 120; L. Cl. Fillion, *art. cit.*, col. 399; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 253—254; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1759; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 20, 23; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 20, 26; R. Knopf, *op. cit.*, *p. 8—9.

183. Cf. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 440 și 788.

184. A. Tricot, *op. cit.*, 1759; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 284—285 și 283.

185. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 105.

vintele Domnului Hristos și de limbajul comun al Tradiției creștine primare, din care s-au adăpat toți aghiografii Noului Testament¹⁸⁶.

Cu toate asemănările de formă și de fond ce există între Epistola I Petru și scrierile celorlalți Apostoli: Pavel, Ioan și Iacob, ruda Domnului, nuanțele deosebite de sens pe care le dă Apostolul Petru fiecărei idei sau expresii constituie încă o mărturie evidentă a independenței lui față de ceilalți și deci a originalității lui¹⁸⁷.

În legătură cu dependența în doctrină și formă a Epistolei I Petru îndeosebi de Epistolele către Romani și către Efeseni, se constată că din cele opt texte din Epistola către Romani socotite a fi paralele cu texte din Epistola I Petru: două sînt profeții din Vechiul Testament (Rom. IX, 25 = I Petru II, 10; Rom. IX, 23 = I Petru II, 6—8); două dau lista îndatoririlor creștine comune (Rom. XII, 16—18 = I Petru III, 8—11; Rom. XIII, 1—7 = I Petru II, 13—17); al cincilea este de ordin liturgic (Rom. XII, 1 = I Petru II, 5); al șaselea se aseamănă, mai degrabă, în idee decît în cuvinte (Rom. XII, 3—6 = I Petru IV, 7—11); iar celelalte două sînt nesigure¹⁸⁸.

Epistola I Petru are mai mare asemănare cu Epistola către Efeseni (scrisă în anul 63), dar și aci multe locuri comune sînt citate din Vechiul Testament («popor agonisit», Efes. II, 20 = I Petru II, 9); sau expresii și comparații cômune și altor aghiografi (ca opoziția între întuneric și lumină: Efes. V, 8 = I Petru II, 9), care e familiară și Sfîntului Ioan Evanghelistul; iar altor locuri comune ambelor scrieri, Apostolul Petru le dă interpretări și aspecte deosebite de cele pauline. De pildă: expresia «dinainte de întemeierea lumii» (Efes. I, 4 = I Petru I, 20) Apostolul Pavel o aplică la alegerea creștinilor din veșnicie, iar Apostolul Petru o folosește pentru a indica pre existența lui Hristos; expresia «omul cel tainic al inimii» (din I Petru III, 4) are ca paralelă «omul cel dinăuntru» (Efes. III, 16); ideea de «coborîre» și de «urcare» apare și în Efeseni IV, 8 ș.u. și în I Petru III, 18. Pe cînd însă în Efeseni IV, 8—11 se referă la întruparea Logosului, devenit Hristos, mort, înviat și înălțat la cer, în Epistola I Petru III, 18 Hristos, după răstignire coboară la iad, apoi înviază și se înalță la cer; sfaturile către soți sînt date în termeni aproape identici, dar tratarea subiectelor are nuanțe diferite. Acestea ilustrează nu atît mentalități deosebite¹⁸⁹, cît mai ales acord în probleme de doctrină expuse sub aspect sau unghiuri diferite¹⁹⁰.

Toate aceste asemănări și deosebiri nu pot duce la susținerea dependenței Epistolei I Petru față de Epistola către Efeseni, sau invers. Chiar expresiei «în Hristos», comună ambelor epistole, fiecare din cei doi Apostoli îi dă o nuanță deosebită. Independența Apostolului Petru se dovedește deci nu numai prin cele 60 (62) de expresii «apax lego-

186. E. Jaquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 257.

187. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 256.

188. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 19.

189. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 114; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 16—17.

190. *Sainte Bible de Jérusalem...*, p. 1593, «Introducere la Epistolele catolice»: «Multe din cele considerate ca «pauline...» nu sînt în realitate decît bunul comun al primei teologii creștine... fără ca să existe o dependență directă între ele» (scrierile în cauză).

mena» din Epistola sa, ci și prin interpretarea specifică și prin accentul practic-moral pe care îl dă multor idei și expresii, comune și altor sfinți scriitori¹⁹¹. În latura practică, Apostolul Petru diferă mult de Apostolul Pavel, întrucît «stă în chip sensibil mai aproape de Evanghelii și de Faptele Apostolilor»¹⁹².

Același lucru se poate spune și despre raportul Epistolei I Petru cu Epistola lui Iacob, între ele existînd mai curînd deosebire de metode, decît de vederi. Într-adevăr, în timp ce Sfîntul Iacob înfățișează numai un eveniment din viața lui Hristos, Apostolul Petru întemeiază fiecare adevăr și fiecare sfat pe pilda lui Hristos, pe patimile, pe învierea și pe proslăvirea Lui (I, 3—7; III, 22; IV, 11, 13), ceea ce dovedește că Apostolul Petru, chiar cînd pare influențat de predecesorii săi, este în realitate preocupat de alte vederi¹⁹³.

Asemănările Epistolei I Petru cu scrierile Evanghelistului Ioan, în-deosebi cu Apocalipsa, în unii termeni și idei, duc și ele la concluzia dependenței autorilor lor de fondul comun al Tradiției primare de care s-au folosit toți aghiografii¹⁹⁴.

De aceea se poate spune că Epistola I Petru este independentă și originală, atît ca fond, cît și ca formă și constituie «cea mai bogată și cea mai exactă evocare a cuvintelor lui Iisus»¹⁹⁵.

10. Limba, vocabularul și stilul Epistolei I Petru. — Tradiția Bisericii este unanimă în a recunoaște că Apostolul Petru a scris Epistola sa în limba greacă. Deși acest lucru este în general admis, există însă și unele glasuri răzlețe care au susținut că Epistola ar fi fost scrisă sau dictată în limba aramaică și că Silvan¹⁹⁶, Marcu¹⁹⁷, sau alt «interpret» ar fi tradus-o în limba greacă, fie direct după expunerea verbală a Apostolului Petru, fie după scrierea sa originală aramaică.

Ebraismele din I, 13, 14, 17, 25; II, 7; III, 7; IV, 3 nu îngăduie însă să se afirme că autorul Epistolei a vorbit, sau a scris în limba aramaică¹⁹⁸. Scrisă în limba greacă, Epistola I Petru a fost păstrată împreună cu epistolele sobornicești în 8 codici unciali (majuscule); 6 din aceștia se referă la recenzia H (egipteană); iar doi la forma K (constantinopolitană). Primii 6 codici sînt: Sinaiticus (Σ), Alexandrinus (A), Vaticanus (B), Petropolitanus (P), cel de la Muntele Atos (Ψ). — acești codici conservă întreg textul Epistolei. — și Efraemi rescriptus (C) Parisiensis, în care lipsește ultima parte (după IV, 5). Codicii care țin de forma K sînt: L (a5) din Biblioteca Angelica Romana și Codicele S (a2) din Muntele Atos.

191. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 20—21.

192. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 296.

193. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 296. În-deosebi *Sainte Bible de Jérusalem...*, p. 1599, «Introducere la Epistolele catolice».

194. Vezi nota 190 și R. Knopf, *op. cit.*, p. 8—9.

195. C. Spicq, *op. cit.*, p. 17.

196. D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XXIII menționează părerea lui Böhme după care Petru ar fi scris Epistola sa în limba aramaică și Silvan ar fi tradus-o oarecum liber în grecește. Vezi Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 3, 5—6.

197. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 392; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 64; Holzmeister, *op. cit.*, p. 83 indică această părere după Fer. Ieronim și Baronius.

198. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 3.

Textul întreg al Epistolei se află și în Papirusul (p72) din secolul al III-lea, recent descoperit și denumit Bodmer VII—VIII (Geneva)¹⁹⁹. Ultimele 9 versete ale Epistolei (V, 5—13) se află și într-un mic fragment de manuscris din secolul al V-lea numărât între papirusuri, numit p25. Epistola există și într-un mic manuscris din secolul al IV-lea numerotat cu 0206 sau Ox(yrhynchus) 1353 aflat la Dayton. Unele fragmente se află și într-un mic papirus (p74) denumit P. Bodmer XVII—Geneva, datînd din secolul al VII-lea. Epistola se află și în versiunile siriace, copte și în Vetus latina²⁰⁰.

În vocabularul Epistolei se constată : a) elemente luate din Septuaginta ; b) cuvinte clasice cărora li s-a dat sens creștin ; c) cuvinte și expresii proprii Epistolei (apax legomena) ; și d) cuvinte comune și de formație mai nouă²⁰¹.

Elementele luate din Septuaginta se întîlnesc în citații, expresii și în vocabular, care, în cele 1716 cuvinte cite are Epistola I Petru în textul original grec, formează un număr de 625 de cuvinte²⁰². Între acestea, 62 de cuvinte sînt proprii Epistolei, ca «apax legomena», între care însă 35 sînt din Septuaginta și doar 15 se găsesc pentru prima dată numai în Epistola I Petru, neaflîndu-se în celelalte scrieri ale Noului Testament²⁰³. Unele apax legomena sînt cuvinte clasice : ἀναγκαστῶς, ἀνάλυσις, ἀπογίνεσθαι, ἐπικάλυμμα, ὁμόφρων, προθύμως, ἔννοια etc. ; altele, deși cuvinte clasice, au fost increștinate²⁰⁴ ; iar altele, cuvinte comune de formație mai nouă, precum și un mic număr de ebraisme²⁰⁵.

Limbajul Epistolei I Petru demonstrează că autorul ei folosea cu oarecare îndemînare limba greacă curentă a vremii. Astfel, de obicei, propozițiile nu prezintă mari dificultăți de construcție, autorul mergînd uneori pînă la gradare, ceea ce dovedește o logică reală²⁰⁶, un simț

199. Papirusul (p72) denumit Bodmer VII—VIII (Geneva), care conține în întregime Epistolele I și II Petru și Iuda ; și ms 0206 (din secolul al IV-lea) sau Ox(yrhynchus) 1353 (Dayton), care cuprinde numai cap. V din I Petru, se află indicați în aparatul critic din *Novum Testamentum graece et latine*, utrumque textum, cum apparatu critico imprimendum, curavit... Dr. Erwin Nestle et D. Kurt Aland, Editio vicissima quarta, Stuttgart, 1964. Iar *The Greek New Testament*, edited by Kurt Aland, Matthey Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, Allen Wikgren, United Bible Societies, London, 1968, pe lîngă p72 (Bodmer VII—VIII) mai indică și un fragment din alt Papirus (p74) denumit P. Bodmer XVII — Geneva, datînd din secolul al VII-lea care cuprinde unele fragmente ale Epistolei I Petru.

200. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 83—84.

201. Cf. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 781—782 ; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 272—274.

202. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 84 indică după O. Roller, 1716 cuvinte și după Perdelwitz, 1675 (care este eronată) ; iar la E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 272, numărătoarea cuvintelor e incompletă.

203. Vezi cf. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 2 și U. Holzmeister *op. cit.*, p. 85—86.

204. Cuvinte cu sens creștin : ἀγαπᾶν, ἀγιασμός, ἀληθεία, βάπτισμα, ἐκλεκτός, εὐαγγελίζεσθαι, κληροί, ζύλον, πειρασμός, πνεῦμα, πρεσβύτερος, ταπεινός, φιλαδελφία, χάρισμα și Χριστιανός.

205. Ebraisme : ἐλπίζειν ἐπί (I, 13) ; τέκνα ὑπακοῆς (I, 14) ; τὰς ὁσίας τῆς διανοίας (I, 13) ; ρῆμα Κυρίου (I, 25) ; λαὸς εἰς περιποίησιν (II, 9) ; πορεύεσθαι ἐν (IV, 3). Cf. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 273—274 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 3.

206. Verdunoy, *Bible Latine-Française*, III, p. 57, citat ia A. Charue, *op. cit.*, p. 441.

ascuțit al concretului, al ordinii, ritmului și echilibrului în aranjarea cuvintelor.

Pe lângă acestea, vorbirea Epistolei mai prezintă și alte caracteristici, sau feluri specifice de a prezenta ideile, folosindu-se și unele figuri de stil. Astfel acolo unde comparația cu lucrurile de ordin vizibil și corporal nu-i era la îndemână, autorul caută să facă vorbirea vie prin alte mijloace. În acest scop obișnuiește adesea să spună același lucru prin două moduri: — îl descrie mai întâi *negativ*, apoi *pozitiv*, iar în alte locuri, îl demonstrează în chip virtual prin *antiteză* și *paradoxuri*²⁰⁷; — ilustrează același lucru prin *cuvinte sinonime*, care uneori sînt îngrămădite²⁰⁸; — se silește să-și înfrumusețeze *vorbirea cu epitete* menite să dea claritate și culoare vie²⁰⁹. Autorul folosește adesea, cu efect, vorbirea populară și figuri de stil deosebite²¹⁰, încît fără a fi o operă de ținută clasică, Epistola I Petru poate fi considerată ca o lucrare reușită în limba greacă de bună conversație²¹¹, păstrînd un echilibru perfect între *spiritul și forma* sa²¹², caracteristice personalității autorului, «Petru Apostolul lui Hristos».

11. Cuprinsul Epistolei. — După cuprins Epistola I Petru este o «epistolă de învățătură»²¹³ și un «cuvînt de mîngîiere»²¹⁴ și de îndemn, care urmărește îndeosebi un scop practic. Fără a avea un plan precis, în care să urmeze — ca în epistolele Sfîntului Apostol Pavel²¹⁵ — după o parte dogmatică, una morală și practică, Epistola I Petru cuprinde idei dogmatice²¹⁶ de prim ordin, fără a le explica, și îndeosebi stăruie asupra idealului creștin de trăire «în harul vieții»²¹⁷, constituind «*un mic tratat de morală practică*»²¹⁸. Împărțirea cuprinsului se poate urmări în comentariul Epistolei, de aceea nu o mai repetăm în acest paragraf.

207. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 98—99; E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, II, p. 274—275; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 4—5.

208. De exemplu: «nesticăcioasă, neîntînată și neveștejită» (I, 4); «laudă, slavă și cinste» (I, 7); «au căutat și au cercetat» (I, 10); «nevinovat și neprihănit» (I, 11); «piatra unghiulară aleasă și de preț» (II, 6); «piatră de poticnire și de sminteală» (II, 8); «neam ales, neam sînt» (II, 9) etc.

209. De exemplu: «nădejde vie» (I, 3); «încercările de multe feluri» (I, 6); «aurul pieritor» (I, 7, 18); «bucuria negrăită și preamărită» (I, 8); «Sinele lui Hristos este de cinste» (I, 19); «dragostea frățească, nefățarnică» (I, 22) etc.

210. Între acestea sînt: *Aliterația* (prin care se repetă aceleași cuvinte sau silabe: II, 21, 23; III, 17; IV, 12); *Antistrofele* (sfîrșitul cuvintelor asemănătoare membrilor apropiate: II, 14); *Anafora* (introduce în chip elegant propozițiile paralele, de exemplu: IV, 11); și *Paronomasia* (adică folosirea aceleiași rădăcini a cuvintelor în locurile apropiate: IV, 13). Vezi și U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 100—102.

211. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 275—276.

212. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 782.

213. Ecumenius, *op. cit.*, col. 509; Teofilact, *op. cit.*, col. 1189.

214. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 793.

215. Dr. V. Gheorghiu, *Introducerea...*, p. 667. În privința planului Epistolei, vezi E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*, III, p. 238—239 și U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 165—167.

216. L. Cl. Fillon, *art. cit.* col. 388; A. Van der Heeren, *op. cit.*, p. 755: «Partea dogmatică servește de bază pentru toate îndemnul morale».

217. Ecumenius, *op. cit.*, col. 509; Teofilact, *op. cit.*, col. 1189.

218. L. Cl. Fillon, *art. cit.*, col. 389.

COMENTARIU LA EPISTOLA I A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

Prologul Epistolei (I, 1-12)

1. Autorul și destinatarii (I, 1). — 2. Sfânta Treime în opera ei mântuitoare; binecuvîntarea (I, 2). — 3. Slăvirea lui Dumnezeu pentru opera mîntuirii (I, 3—12).

1. Autorul și destinatarii

Cap. I, 1: «Petru, Apostol al lui Iisus Hristos, către cei aleși, care trăiesc împrăștiați printre străini în Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia».

Potrivit stilului epistolar al vremii, autorul își precizează de la început numele și autoritatea. Numele lui arameic era Simon (Marcu I, 16; Luca V, 3; Matei XVI, 16—17); aici folosește însă numele de Petru (corespunzător arameicului Chefa), pe care i-l dăduse Domnul Hristos (Ioan I, 42; Matei XVI, 18) și sub care era cunoscut creștinilor de pretutindeni. La nume, adaugă titlul oficial de «Apostol al lui Iisus Hristos».

Cuvîntul «apostol» (ἀπόστολος) are înțelesul de «trimis», «delegat», sau «însărcinat cu o misiune». În Noul Testament, numele de Apostol este dat unui grup de 12 persoane deosebite, care de la început au urmat Domnului Hristos la chemarea Lui. În perioada de formare pentru apostolat — pînă la învierea Domnului — Apostolii nu pricepeau misiunea lor universală, pentru că, pe de o parte, ei vesteau împărăția lui Dumnezeu (Matei X, 7) numai către «oile pierdute ale casei lui Israel» (Matei X, 5—7); iar, pe de altă parte, încă nu credeau că Hristos trebuie să moară și să învieze (Matei XV, 21—23; Ioan XX, 8—9), pentru îndeplinirea misiunii Sale mîntuitoare, pentru că, iudei fiind, nu puteau concepe un Mesia pătimitor, ci un Mesia războinic ²¹⁹.

După înviere și Cincizecime, însă apostolatul devine o misiune universală și Apostolii își capătă plinătatea de «Apostoli ai lui Hristos», primind porunca vestirii Evangheliei «la toată lumea» (Matei XXVIII, 18—20; Marcu XVI, 15). Abia de acum înainte, titlul de «Apostol» capătă sens universalist și denumirea «Apostol al lui Hristos» corespunde acestei schimbări de perspectivă ²²⁰ și abia atunci au înțeles Apostolii adevăratul sens al numelui Iisus Hristos ²²¹.

219. Dr. V. Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei...*, p. 515—516.

220. L. Cerfaux, *La Théologie de l'Église, suivant Saint Paul*, Paris, 1965, p. 354, 358.

221. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza X*, 4, 11, P. G., XXXIII, 664, 676 (și în traducere de Pr. D. Fecioru, București, 1943, part. I, p. 226, 233) explică cele două nume ale Domnului, astfel: Se numește: «Iisus, pentru că mîntuiește; și Hristos, pentru că este Preot». Grecescul Iisus redă ebraicul Iehoșua (Mîntuitor); iar Hristos pe Mașiah (Mesia) care înseamnă «Uns».

Apostolul Petru, autorul Epistolei, este un «ales» (Luca VI, 13) și un instruit de Hristos (Matei X, 1; Marcu IV, 10—11; Luca XI, 1), un sfințit (Ioan XVII, 17) și un întărit de Duhul Sfânt în plenitudinea harului și a harismelor²²² (Ioan XX, 19—23; Fapte II, 2—4), pentru ca la rîndul său, să fie învățator, sfințitor și păstor²²³ al credincioșilor (Matei XXVIII, 18—20; Luca XXII, 19—20; Fapte II, 42—43; XIV, 23), sau conducător de suflete (Matei X, 10; Luca X, 16; Ioan XXI, 15—17; I Petru V, 1—3). Ca «Apostol al lui Hristos», Sfîntul Petru este un întemeietor de Biserici (Fapte VIII, 17; IX, 31; XI, 22; I Petru I, 1), organizînd comunitățile creștine cu cler ierarhic și cu un cult specific (Fapte II, 41—42; VI, 1—6). Intrucît, ca Apostol, Petru a urmat îndeaproape pe Domnul, el este un «martor» direct al vieții, faptelor și al proslăvirii Lui (Ioan XX, 2—10; Luca XXIV, 34, 48; Fapte I, 8, 22; X, 39; I Petru V, 1). De aceea în cuprinsul Epistolei sale, Petru se numește «împreună preot și martor al patimilor lui Hristos» (V, 1).

La începutul misiunii sale, Apostolul Petru încă șovăia în privința necesității vestirii Evangheliei la păgîni (Gal. II, 11), dar după botezarea sutașului Corneliu (Fapte X, 34—48), Apostolul Petru se pronunță pentru încreștinarea păgînilor, afirmînd universalismul harului mîntuirii, fără obligația respectării Legii mozaice (Fapte XV, 7—11). Cu această lărgită concepție, universalistă, el trece de la Ierusalim, Iudeea, Galileea și Samaria, în părțile de răsărit ale Asiei Mici (I Petru I, 1), mergînd pînă la Babilonul Mesopotamiei (V, 13).

Din Faptele Apostolilor reiese că aceste provincii ale Asiei Mici, dintre care unele au fost evanghelizate mai întîi de Sfîntul Apostol Pavel (Fapte XIII—XV; XVI, 6—11), au putut fi vizitate și de Apostolul Petru, desăvîrșind evanghelizarea lor în colaborare cu Silvan și Marcu. Oricum, «unele din aceste Biserici au devenit de un tip petrin»²²⁴, chiar dacă unele Biserici sau provincii amintite vor fi avut paternitate paulină, pentru că ele au fost conduse de Apostolul Petru care ie-a purtat grijă, cel puțin atîta timp cît a durat captivitatea lui Pavel la Roma. Și intrucît jurisdicția apostolică era universală și nu se limita numai la Bisericile întemeiate de fiecare dintre Apostoli, Apostolul Petru este îndreptățit să se adreseze ca «Apostol al lui Hristos» acestor provincii și Bisericilor lor, ai căror credincioși — *destinatarii* Epistolei I Petru — sînt calificați ca aleși (*ἐκλεκτοί*), fiind mai întîi chemați și apoi aleși și sfințiți.

Calitatea de aleși nu este echivalentă cu cea de sfinți (I, 15—16), intrucît, deși erau sfințiți prin harul Botezului, creștinii nu deveniseră sfinți²²⁵, ci erau numai în perspectivă de a se desăvîri.

Aleșii de care vorbește Apostolul Petru se află printre străini (*παρεπίδημοι*)²²⁶, adică în afara Palestinei. Deosebit de sensul literal și tehnic-religios, termenul are și un sens spiritual: în sensul literal și tehnic termenul se referă la iudeii din diaspora; iar în sens spiritual, privește pe creștinii din regiunile amintite. După învățătura evanghelică creștinii n-au patrie pe pămînt căci, viața pentru ei fiind o călă-

222. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXII la Ioan*, P. G., LIX, 418.

223. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 709.

224. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 73—74.

225. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 66.

226. Cf. Eumenius, *op. cit.*, col. 513 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1192—1193. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 90—91: „Παρεπίδημος... în opoziție cu ἐπίδημος, cel care face parte din poporul localnic (băștină)...”.

torie spre patria cea cerească (I, 5, 7—8)²²⁷, ei sînt călători și străini (II, 11) în orice loc sau țară s-ar afla, chiar și în Ierusalim. A fi «străin și călător» pe pămînt nu înseamnă a fi absent sau indiferent față de patria pămîntească și de legile și realitățile ei sociale²²⁸.

Expresia care indică pe destinatari: «celor aleși ai *Împrăștierii...*» fiind improprie spiritului limbii noastre, trebuie tradusă adjectival și parafrizat: «cătore cei aleși care trăiesc împrăștiați printre străini». Termenul «diaspora»²²⁹ are — ca și cel de «străin» — un sens tehnic și unul spiritual. În sens tehnic se referă la iudeii care trăiau în afara Palestinei, «împrăștiați» printre elini (Ioan VII, 35) și alte neamuri²³⁰. În sens spiritual are în vedere pe creștini, în special pe cei din provinciile amintite și în general pe cei aleși de pretutindeni. Prin conținutul ei general sau «sobornicesc», Epistola fiind destinată întregii lumi creștine, Apostolul trece ușor de la diaspora iudaică la cea creștină la «diaspora duhovnicească»²³¹, întrucît diaspora iudaică și sinagoga «au pregătit calea pentru slujbele din Biserica creștină»²³², și de aceea «mulți păgîni au intrat, fără îndoială, în Biserica creștină, prin pridvorul sinagogii» — ca prozelitii la iudaism²³³.

2. Sfînta Treime în opera ei mîntuitoare; binecuvîntarea (I, 2)

Cap. I, 2: «(Aleși) după preștiința lui Dumnezeu-Tatăl, întru sfințirea Duhului, spre ascultare și stropirea cu sîngele lui Iisus Hristos; har vouă și pacea să se înmulțească».

Versetul 2 — pe cît de concis, pe alît de bogat în idei teologice — este legat de versetul 1 prin *ἐκλεκτοί*²³⁴, care desemnează aci pe toți creștinii aleși din veșnicie, «după preștiința»²³⁵ lui Dumnezeu-Tatăl. Deși alegerea, ca act, și preștiința (prevederea), ca atribut divin, aparțin deopotrivă, ca și sfințirea și mîntuirea însăși, Sfîntei Treimi, Apostolul Petru atribuie fiecareia din Persoanele divine anumite acte sau însușiri: Tatălui, preștiința și alegerea; Duhului Sfînt, sfințirea; și Fiului, realizarea mîntuirii obiective, prin ascultarea și stropirea cu sîngele Său. Ele prezintă doar momente deosebite ale «operei de mîntuire, care este lucrarea comună a Sfîntei

227. *Saînte Bible de Jérusalem...*, p. 1599; C. Spicq, *op. cit.*, p. 40; Eucumenius, *op. cit.*, col. 516; Teofilact, *op. cit.*, col. 1192; *Première Eptre de Saint Pierre*, în «La Sainte Bible, édition oecuménique», III, p. 398; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 6.

228. *Epistola către Diognet*, V—VI, *Părinții Apostolici*, P. G., II, 173—176 (în traducere, de Pr. Ioan Mihălcescu și Pr. Matei Pislaru, vol. I, p. 210—212).

229. *Διασπορά* (*διά + σπορά* = sîmîntă împrăștiată, aruncată prin) de la *διασπόμεν* = «a împrăștia, a semăna», deci împrăstiere, risipire, se întilnește și în Ioan VII, 35 și Iacob I, 1.

230. E. Jacquier, *Les Actes des Apôtres*, Paris, 1926, Excurs VI «*Diaspora iudaică*», p. 782—788.

231. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 310, 313; C. Spicq, *op. cit.*, p. 40.

232. J. Hastings, *op. cit.*, p. 11; F. W. Farrar, *Primele zile...*, III, p. 191—192.

233. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 30 și p. 66—67; J. Hastings, *op. cit.*, p. 11.

234. R. Knopf, *op. cit.*, p. 32. Unele traduceri au așezat cuvîntul «aleși» la sfîrșitul vers. 1 (ex. *La Sainte Bible de Jérusalem*); altele la începutul vers. 2 (ex.; *Noul Testament*, ed. 1937 și 1951; și tot așa: *Biblia românească*, ed. 1941 și ed. 1968); iar altele l-au repetat și la începutul vers. 2 (ex. Crampon, *La Sainte Bible*, ed. 1936).

235. Termenul *πρόγνωσις* se mai folosește în Fapte II, 23. Ca idee se constată și în Fapte XXVI, 5; Rom. VII, 29; XI, 21; I Petru I, 20; II Petru III, 17. Vezi Sf. Chiril al Alexandriei, *De recta fide ad reginam*, P. G., LXXVI, 1257 A: «Petru apostolul... ales după preștiința lui Dumnezeu-Tatăl...». După el au luat, probabil și Eucumenius, *op. cit.*, col. 512—513 și Teofilact, *op. cit.*, col. 1183.

Treimi»²³⁶. Aceste trei activități exprimate felurit de autorul Epistolei — indică motivul, mijlocul și scopul alegerii, făcute de Sfânta Treime²³⁷. Sfântul Ioan Gură de Aur lămurește alegerea după preștiință adăugând o idee deosebită: «Cei aleși, câtă vreme erau în preștiință, nu erau cunoscuți nimănui; dar după ce au fost pecetluiți cu Sfântul Duh (Efes. I, 13—14), s-au făcut cunoscuți»²³⁸.

Ideea exprimată succint aici (I, 2) de Apostolul Petru se află redată mai pe larg de Apostolul Pavel în Epistola către Romani (VIII, 28—30). Ambele texte dovedesc că «prin alegerea după preștiință nu se desființează libertatea omului (liberul arbitru), ci arată numai că nu totul depinde de om, și că este nevoie și de harul lui Dumnezeu»²³⁹. Așadar, conlucrarea omului cu harul Domnului este indispensabilă atât la alegerea inițială, cât și la cea finală, echivalentă cu mîntuirea definitivă. Numai harul Domnului, însoțit de voința lucrătoare a creștinului asigură acestuia sfințenia și mîntuirea. De aceea Sfântul Ioan Gură de Aur zice: «Numai aceia se vor mîntui care se vor arăta vrednici», subliniind alegerea lor și prin fapte, nu numai pe cea «prin credință»²⁴⁰.

«*Intru sfințirea Duhului*» (ἐν ἁγιασμῷ Πνεύματος)²⁴¹ arată că cei aleși sînt destinați sfințirii și mîntuirii²⁴². Ei trebuie să treacă prin focul purificator al Sfîntului Duh, de care Dumnezeu se servește pentru a sfinți și a atrage la Sine pe cei pe care i-a ales.

Expresia se află și la Apostolul Pavel (II Tes. II, 13): «...Dumnezeu v-a ales din început spre mîntuire, întru sfințirea Duhului și întru credința adevărului». Interpretînd ideea paulină din acest text, Sfîntul Ioan Gură de Aur o înțelege tot instrumental: «sfințindu-i prin Duhul», adică «prin sfințirea adusă de Duhul și prin credința adevărului»²⁴³. La același text paulin Teofilact explică: «Dumnezeu v-a ales pe voi pentru că v-a cunoscut dimăine ca fiind vrednici de mîntuire. Cum și în ce chip? Prin sfințirea Duhului, adică Dumnezeu v-a mîntuit, fiindcă v-a sfințit prin Duhul Său ... în sfințenia primită prin Botez...»²⁴⁴. Această sfințire este obiectivă — de sus — și sacramentală, acordată îndeosebi prin Sfintele Taine. Acesteia trebuie să-i urmeze sfințirea subiectivă (I, 15—16), care se dezvoltă²⁴⁵ și se desăvîrșește prin conlucrarea voinței omului cu harul divin, prin eforturile credincioșilor dovedite prin credința probată în încercări sau suferințe și prin fapte bune. Pentru a face mai ușor înțeleasă

236. Vezi Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1760—1761; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 67 și F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 319.

237. Sf. Justin Martirul, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, P. G., VI, 797 (în trad. cit., p. 306); Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1755—1756; Sf. Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfînt*, XIX, P. G., XXXII, 157 A; C. Spicq, *op. cit.*, p. 42; J. Hastings, *op. cit.*, p. 6.

238. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia II la Efezent*, P. G., LXII, 17 (și traducere de Theodosie Athanasu, Iași, 1902, p. 16—17).

239. Idem, *Omilia XVI la Romani*, P. G., LX, 539—541 (și traducere de Theodosie Athanasu, București, 1906, p. 255—256). 240. *Ibidem*, col. 562 (trad. cit., p. 291).

241. 'Εν este folosit în sens instrumental sau de însoțire; ἁγιασμῶς-ος, substantiv cu sens activ («sfințire, consacrare, purificare») și τῷ ἁγιασμῷ substantiv cu sens pasiv («lucru sfințit, templu, apa sfințită») derivat de la ἁγιάζεις = «a sfinți». Iar Πνεῦμα deși nearticulat reprezintă pe Duhul Sfînt, organul sfințitor.

242. C. Spicq, *op. cit.*, p. 42 și R. Knopf, *op. cit.*, p. 33.

243. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia IV la II Tesaloniceni*, P. G., LXII, 488 (și trad. de Th. Atanasu, București, 1905, p. 321).

244. Teofilact, *Comentariu la II Tesaloniceni*, P. G., CXXIV, 1345 (și traducere de Veniamin Costache, *Cele patrusprezece trimiteri ale slăvitului Pavel*, București, 1906, t. III, p. 102).

245. Hristu Andrușos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, traducere de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1943, p. 256.

expresia «*întru sfințirea Duhului*», unii comentatori au parafrazat-o astfel: «v-a ales pentru a vă da sfințenia Duhului Sfânt»²⁴⁶.

Apostolul nu spune cum săvârșește Duhul Sfânt sfințirea, dar din alté texte nou-testamentare reiese că o face prin Sfintele Taine (Matei XXVIII, 19; Efes. V, 26), lucrare care mai poartă și numele de «pecete» a Duhului (II Cor. I, 22) și de «ungere» (II Cor. I, 21; I Ioan II, 20, 27)²⁴⁷ etc. Această pecetuire, care are loc la Botez, prin Mirungere, imprimând creștinilor «chipul lui Hristos (cf. Gal. IV, 19) și caracterul său împărătesc» și preotesc (II, 5, 9), înfrățeste oamenii și popoarele²⁴⁸.

Lucrările Duhului Sfânt sînt nenumărate și toate constituie o unitate. Între éle, unele sînt daruri sau harisme extraordinare și temporale, dar nesfințitoare, date «spre zidirea Bisericii» (II, 4—5; IV, 10—11; I Cor. XIV, 12); iar altele sînt permanente, sfințitoare și mîntuitoare, care țin de slujirile lui Hristos (I Cor. XII, 5), transmise Apostolilor și prin ei preoților și ierarhilor cu succesiune apostolică (V, 1—3; Fapte VI, 1—7; XIV, 23; XX, 28 etc.). Acestea sînt: darul sau puterea de a învăța (Matei XXVIII, 19); harisma sau darul de a conduce sau păstori (V, 2; Ioan XXI, 15—17; Fapte XX, 28; I Cor. XII, 28; I Tim. III, 4—5) și cea de a sfinți (I, 3, 22, 23; III, 21; Matei XXVI, 26—28; XXVIII, 19; Ioan XX, 23 etc.) prin Sfintele Taine. De aceea se spune că sfințirea se face prin Duhul Sfânt, sau «prin sfințirea Duhului».

«(Aleși).. spre ascultare și stropirea cu singele lui Iisus Hristos» (εἰς ὑπακοὴν καὶ φαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ)²⁴⁹ indică scopul alegerii. Alegerea din preștiință s-a făcut în scopul aducerii celor aleși la ascultare și supunere deplină față de Hristos, Dumnezeu-Omul, care devine obiectul credinței (I, 8, 14, 22; Ioan XVI, 1) pentru că ne-a răscumpărat cu Singele Său (I, 18—19). Prin aceasta cei aleși devin «agonisirea» lui Hristos și prin El sînt aduși la Dumnezeu-Tatăl, ca «noul popor», «ales și sfinț» (II, 9). Cei mai mulți comentatori înțeleg că ascultarea — cu supunerea totală față de adevărul evanghelic — este față de Hristos, Care trebuie imitat, mărturisit și apărat pînă la martiraj²⁵⁰ (I, 22; II, 8; III, 15; Luca X, 16; Ioan XIV, 1, 6), întrucît ascultarea însumează toate îndatoririle²⁵¹: față de Dumnezeu (I, 8, 21; III, 17), față de con-

246. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 67.

247. Pentru mulțimea lucrărilor și a denumirilor Duhului Sfânt, a se vedea: Sf. Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt*, XIX, P. G., XXXII, 157 AB; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza IV*, 16, P. G., XXXIII, 456 (trad. cit., I, p. 117); Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XXXI (Teologica)* V, 29, P. G., XXXVI, 165—168.

248. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Ioan*, P. G., LIX, 75: ««Robi, liberi, greci, barbari, scîți, înțelepți sau neînțelepți, bărbați sau femei, copii sau bătrîni, notabili sau oameni de jos, cinstiți sau disprețuiți, bogăți și săraci, principii sau oameni simpli, toți s-au învrednicit de această cinste; căci credința și harul Duhului Sfânt, înlăturînd inegalitatea condițiilor omenești, i-a turnat pe toți într-o singură formă și i-a modelat (ἐπλασεν) după chipul Său într-un caracter împărătesc» al lui Hristos.

249. Întrucît cele două substantive ὑπακοή («ascultare, supunere, dependență») și φαντισμός («stropire») depind de un singur autor pus în cazul genitiv Ἰησοῦ Χριστοῦ («genitivul autorului») — unii comentatori au socotit că același genitiv poate fi luat pentru ὑπακοή ca genitiv obiectiv, iar pentru φαντισμός ca genitiv subiectiv (R. Knopf, *op. cit.*, p. 33—34). Alții, considerînd «αἷμα» («singe») singele lui Hristos ca putere personală (D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. 7), recomandă a se lega αἵματος de ὑπακοή ca ascultare de singele Lui.

250. Ecumenius, *op. cit.*, col. 513; Teofilact, *op. cit.*, col. 1193; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 67; L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible commentée d'après la Vulgate et les textes originaux*, t. VIII, Paris, 1925, p. 665 (se va cita: *op. cit.*).

251. A. Charue, *op. cit.*, p. 443; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 191; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 39; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 92.

ducătorii seculari (II, 13—14) și spirituali (V, 5) și față de semeni (I, 22; II, 12; III, 1—7, 8—9; IV, 8—11).

Există și opinia că ascultarea ar fi a lui Hristos însuși față de Dumnezeu-Tatăl ²⁵², față de Care El s-a dovedit ascultător pînă la moartea pe Cruce (Filip. II, 8). Autorul Epistolei nu s-a gîndit însă la această ascultare a lui Hristos, ci la ascultarea celor aleși față de Hristos și față de adevărul evanghelic (I, 22), care-i sfințește (III, 15). Numai o astfel de ascultare totală avea să-i pună sub stăpînire (domnia) lui Hristos, ca singura cale de mîntuire ²⁵³.

Expresia «...Și stropirea cu sîngele lui Iisus Hristos» este unică în Noul Testament. Expresia cultică (Ieș. XXIV, 3, 5—8 — Evr. IX, 19): «Stropirea cu sînge» sau «sîngele stropirii» (Evr. XII, 24) sau «stropire cu apa curățirii» (Lev. XIV, 49—54) este pusă în comparație cu stropirea cu sîngele lui Hristos, Măjlocitorul Noului Testament (Evr. IX, 15), spre a arăta superioritatea atît a jertfei Lui unice și universale, cît și a stropinîi cu sîngele Său sfînt (I, 2; Evr. XII, 24). Unicitatea și universalitatea jertfei Domnului Hristos reiese din cuvintele Sale rostite la Cină (anticipație a jertfei de pe Cruce, temeliea Noului Așezămînt): «Luați mîncăți acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi ... Beți dintru acesta toți, acesta este Sîngele Meu al Legii celei Noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor» (Matei XXVI, 26—28; Luca XXII, 19—20).

La întrebarea cine, cum, cînd și unde face stropirea, este clar că, dacă se are în vedere stropirea reală cu sîngele Lui, stropirea a făcut-o Domnul Hristos, pe Cruce în momentul autojertfirii, cînd El a fost «și Jertfă și Preot, jertfă după trup, dar Preot după Duh. Același a jertfit și s-a jertfit, dar după trup» ²⁵⁴. Vărsarea singelui Său a fost ca o stropire pentru și peste toată omenirea (πάντες, din Matei XXIV, 28; XXVIII, 19; Marcu XVI, 15—16, indică universalitatea), chiar dacă nu toți oamenii beneficiază de ea, ci numai unii, «mulți» (πολλοί). Dacă însă se au în vedere efectele sfințitoare, sau consecințele jertfei de pe Cruce, stropirea este numai simbolic cu sînge; în fapt, efectele ei se aplică creștinilor prin Sfintele Taine și deci vizibil prin săvîrșirea lor de clerul bisericesc, căci în chip tainic tot Hristos — și respectiv Sfînta Treime — operează în ele ²⁵⁵.

De aceea unii văd «stropirea» în momentul răstîgnirii lui Hristos pe Cruce ²⁵⁶; alții prin Taina Sfîntului Botez, sau a «botezului singelui» ²⁵⁷, sau a «Jertfei euharistice» ²⁵⁸. Apoi, unii înțeleg ca o «aluzie generală la curățirile de la Templu» ²⁵⁹; iar alții vorbesc de «curățirea zilnică de păcate a creștinilor ca de un mijloc permanent de curățire» ²⁶⁰. Diversitatea de interpretări arată sensul larg și imposibilitatea limitării lui la un singur moment și la un singur sens. În cazurile de stropire simbolică și enume cînd efectele jertfei de pe Cruce se transmit prin Sfintele Taine și

252. Ad. Schalter, *Die Briefe Petrus*, p. 7. 253. C. Spicq, *op. cit.*, p. 42.

254. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre cruce și tîlhar. Omilia I*, P. G., XLIX, 309—400; *Omilia II*, col. 408.

255. Idem, *Omilia XXV la Ioan*, P. G., LIX, 150—151.

256. Așa: *Epistola lui Barnaba*, V; *Părinții Apostolici*, P. G., II, 736 (în trad. cit., p. 53); *Ecumenius, op. cit.*, col. 513; *Teofilact, op. cit.*, col. 1193; *Ch. Bigg, op. cit.*, p. 93; *R. Knopf, op. cit.*, p. 34—35.

257. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XXXIX la Sfînta luminare (Botez)*, 18, P. G., XXXVI, col. 356; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III*, 10, P. G., XXXIII, 440 (trad. cit., vol. I, p. 96—97); *U. Holzmeister, op. cit.*, p. 191; *J. W. C. Wand, op. cit.*, p. 39.

258. *Ch. Bigg, op. cit.*, p. 95.

259. *A. Charue, op. cit.*, p. 444.

260. *D. Wohlenberg, op. cit.*, p. 7.

prin exercitarea celor trei puteri sau slujiri, cei care «stropesc» sînt în primul rînd Apostolii ²⁶¹ și în continuare ierarhia bisericească ulterioară. Toate aceste puncte de vedere au temei de adevăr, unele privind efectele sacramentale ale stropirii, iar altele latura practică a ei, care privește colaborarea sau eforturile creștinului în menținerea și desăvîrșirea sfințeniei.

Deși Jertfa răscumpărătoare a Mîntuitorului este unică și stropirea de pe Cruce este reală și unică, acțiunea ei însă e continuă și permanentă ²⁶², pentru că actul morții și învierii Domnului și roadele lor se reproduc tainic în cult, prin Sfintele Taine. Legătura intimă între moartea și învierea Domnului — ca și între efectele lor — o arată limpede Apostolul Petru în versetul următor, vorbind despre «nașterea de sus prin învierea lui Iisus Hristos, spre moștenirea cerească».

Prima parte a prologului se încheie cu salutarea și binecuvîntarea apostolică : «*har vouă și pacea să se înmulțească*». La formula de salutare «*har și pace*» folosită și în epistolele pauline, Apostolul Petru adaugă verbul «*să se înmulțească*», sau «*să sporească*», făcînd-o să fie și «binecuvîntare și rugăciune» spre sfințirea și desăvîrșirea mîntuirii lor. Expresia, deși folosită ca formulă de salutare — în sensul salutului ebraic — și de binecuvîntare, are și un conținut dogmatic și moral-social.

«Harul și pacea» — atît în sens dogmatic cît și în sens moral-social — sînt în strînsă legătură, ca derivînd din aceeași sursă. Ca daruri obiective ele sînt expresia dragostei divine : «Căci dragostea a hărăzit harul, iar harul a hărăzit pacea» ²⁶³. Acest har și această pace înlătură mai întîi războiul dintre trup și suflet (II, 11) și stabilește pacea lăuntrică (III, 4), pacea cu Dumnezeu (III, 15, 18) și cu semenii (III, 8—9). Sfîntul Vasile cel Mare, folosind această expresie petrină, accentuează îndeosebi acest sens al termenului pace ²⁶⁴.

3. Slăvirea lui Dumnezeu pentru opera mîntuirii (I, 3-12)

Cu versetul 3 începe a doua parte a prologului (I, 3—12), în care se reiau și se dezvoltă ideile din versetul precedent, care se vor desfășura apoi și mai pe larg, în restul Epistolei. Această parte începe cu o foarte scurtă doxologie pentru toate binefacerile lui Dumnezeu, din trecut, prezent și viitor ²⁶⁵, descrise de autor în ordine inversă : din viitor (I, 3—5), din prezent (I, 6—9) și din trecut (I, 10—12).

a) Slăvirea lui Dumnezeu pentru binefacerile viitoare (I, 3—5)

Cap. I, 3 : «Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care după mare mila Sa ne-a născut pe noi de sus, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, spre nădejdea vie...».

Doxologia aceasta (I, 3), în care persoanele divine sînt amintite în ordinea firească : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, este asemănătoare cu cea din Tit (III, 4—8) și mai apare, pe scurt, în Epistolă și după alte idei (I, 17 ; IV, 11 ; V, 11). Pe temeiul acestor scurte doxologii — considerate de unii «cateheze liturgice» — și a altor pa-

261. *Epistola lui Barnaba*, VIII, P. G., II, 748 (în trad. cit., p. 81).

262. Cf. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII la Ioan*, P. G., LIX, 116 ; *Epistola lui Barnaba*, în *Părinții Apostolici*, P. G., II, 736 (trad. cit., p. 53).

263. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a II la Romani*, P. G., LX, 399 (trad. cit., p. 18) ; *Ecumenius*, op. cit., col. 516 și *Teofilact*, op. cit., col. 1193.

264. Sf. Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmi*, P. G., XXXIX, 305 (în traducere de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Comentariu la Psalmi*, București, 1939, p. 120).

265. U. Holzmeister, op. cit., p. 190.

saje (I, 3—5; II, 22—25; III, 18—22) — considerate ca imne baptismale —, unii autori susțin că Epistola I Petru ne-ar pune în legătură cu «Liturghia primară a comunităților creștine»²⁶⁶.

Expresia «*Binecuvîntat fie Dumnezeu...*» este o formulă nu numai epistolară, ci și liturgică sau de cult. Termenul εὐλογητός cuprinde o întreagă doxologie, sau imn de laudă, binecuvîntare, mulțumire, slavă și închinăciune, ce se aduce pururea numai lui Dumnezeu cel în Treime slăvit, pentru mîntuirea oferită, în comun. Sub forma substantivală, termenul ὁ εὐλογητός constituie chiar un nume divin: «Cel binecuvîntat» (Marcu XIV, 61).

Pentru oameni se întrebuițează cuvîntul εὐλογημένος în sensul că binecuvîntarea este primită de ei de la Dumnezeu²⁶⁷, ca urmare a eforturilor lor pe calea desăvîșirii. La judecata de apoi dreptii sînt numiți «binecuvîntații» (οἱ εὐλογημένοι) Tatălui, chemați a moșteni împărăția Lui (Matei XXV, 34). În acest fel cînd «Dumnezeu binecuvîntează pe om îi acordă în același timp și diferite daruri spirituale sau materiale, pe cînd omul, binecuvîntînd pe Dumnezeu, exprimă numai o întoarcere de mulțumire și laudă, fără a-I putea dărui ceva»²⁶⁸.

Expresia «*Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos*» arată totodată Dumnezeirea și deoiființimea Fiului cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, precum și umanitatea Lui.

Dacă ὁ Θεός reprezintă pe Dumnezeu în unitatea naturii divine a Sfintei Treimi, unit cu Πατήρ exprimă pe Dumnezeu-Tatăl. Pe cînd Κύριος — «Domn, Stăpîn» — este una din numirile Mîntuitorului ca Dumnezeu, Împărat și Judecător. El «se numește Domn, nu în sens impropriu ca oamenii, ci ca unul care are domnie firească și veșnică»²⁶⁹. Cu acest cuvînt se completează numele Lui, pe care Apostolul Petru îl numește: «Domnul nostru Iisus Hristos». «Dumnezeu este Tatăl Său, după natură (κατὰ φύσιν), iar după iconomie (κατ' οἰκονομίαν) Tatăl este Dumnezeu lui Hristos, pentru că Acesta s-a făcut Om; nouă ne este Tată după har, totodată și Stăpîn și Dumnezeu. Deci cînd Apostolul spune: «Dumnezeul lui Iisus Hristos» are în vedere natura umană a lui Hristos, iar cînd zice: «Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» se referă la natura Lui divină»²⁷⁰.

În propoziția «*Care după mare mila Sa ne-a născut (pe noi) de sus*», pronumele ὁ reprezintă pe Dumnezeu-Tatăl, «Care săvîrșește acțiunea, arătîndu-ne «marea Lui îndurare (milă): El ne-a născut de sus» și ne-a înfiat. Termenul ἀναγεννησας²⁷¹ — specific Apostolului Petru în Noul Testament — are înțelesul lui γενῶν ἀνωθεν din Ioan (III, 3), «a naște de sus», conținînd și indicația Celui ce săvîrșește acțiunea — Dumnezeu-Tatăl. Întrucît însă verbul are și înțelesul de «a naște din nou» ne obligă să gîndim și la mijlocul acestei nașteri, la Taina Botezului (Ioan III, 5). Deși acest act

266. M. Bolsnard, *Quatre hymnes baptismales dans la première Epître de Pierre*, Paris, 1961, p. 15 ș. u. (informația după H. Holstein, în «Études», pe noiembrie 1961, p. 262). Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 43.

267. Dr. Diac. Haralambie Roventă, *Epistola către Efeseni*. Introducere și comentar, București, 1929, p. 20. 268. *Ibidem*, p. 20; Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 96.

269. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza X*, 4, P. G., XXXIII, 664 (și în trad. cit., part. I, p. 226).

270. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre întruparea Cuvîntului și contra arienilor*, P. G., XXVI, 997 A; L. Cl. Fillion, *La Sainte Bible commentée d'après Vulgate et les textes originaux*, t. VIII, Paris, 1925, p. 120.

271. Verbul ἀναγενῶν (ἀνά + γενῶν) este folosit numai de 2 ori în Noul Testament și numai în I Petru (I, 3 și 23).

are loc prin Botez, Apostolul subliniază că «nașterea» este «de sus», de la Tatăl. Care ne-a înfiat și trimițând pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, ne dă conștiința că-I sintem «fii» și ne face să-L numim «Tată» (Gal. IV, 6; Rom. VIII, 14—15; I Petru I, 17; cp. Ioan I, 12), întrucât noi «am devenit «fii ai lui Dumnezeu prin har, sau prin înfiere și prin imitare» (κατὰ θεοῦ καὶ κατὰ μίμησιν)²⁷².

«(Ne-a născut de sus) prin învierea lui Iisus Hristos din morți, spre nădejdea vie» arată că înfierea sau «nașterea de sus» are: un autor — pe Dumnezeu-Tatăl; o cauză primară — iubirea, sau «marea Sa milă»; o cauză secundară sau instrumentală (διὰ) «prin învierea lui Iisus Hristos din morți»; și o cauză finală — «spre nădejdea vie»²⁷³. «moștenirii cerești». Deși Apostolul Petru indică numai pe Dumnezeu-Tatăl «ca autor al naștenii de sus», în realitate, nașterea de sus prin Sfântul Botez este deopotrivă de la Tatăl și de la Fiul și de la Sfântul Duh, pentru că se săvârșește în numele Sfintei Treimi²⁷⁴ (cf. Matei XXVIII, 19) și prin Botez dobîndim diferite daruri²⁷⁵.

Formula «Spre nădejdea vie», unită cu expresia «spre moștenirea...» (vers. 4), constituie cauza finală sau scopul (εἰς). Pentru aceea, între darurile acordate «de sus» prin Duhul Sfînt și determinate de învierea Domnului și de Botez, Apostolul Petru indică aci «nădejdea vie»²⁷⁶, apoi credința mîntuitoare (I, 5, 9) și dragostea care aduce «bucuria negrăită și preamărită» (I, 8, 22). Aceste daruri, activate și însușite, însoțite de suferința pentru Hristos și pentru dreptate (III, 14—18 etc.), asigură creștinului «moștenirea nestrîcioasă» în ceruri (I, 4) și viața veșnică de slavă (I, 7), adică mîntuirea.

După izvorul din care purcede, după lucrarea, tînta și roadele ei, nădejdea (ἐλπίς) este înfățișată pe planuri diferite și este folosită în felurite expresii ca: «Dumnezeul nădejzii» (Rom. XV, 13); «Hristos este în noi nădejdea slavei» (Col. I, 27); aceasta este nădejdea care ne mîntuiește (Rom. VIII, 24); sau «nădejdea vieții veșnice» (Tit I, 2) etc. Apostolul Petru o numește «nădejde vie» (ἐλπίς ζωᾶς) — expresie specifică lui —, înțelegînd că ea își are originea și obiectivul în Dumnezeu cel viu (I, 21), adică în Sfînta Treime, și se înfăptuiește «prin învierea lui Iisus Hristos». Ea este «nădejde vie» și pentru că are viață din învierea lui Hristos din morți și pentru că procură credincioșilor certitudinea vieții adevărate și garanția «moștenirii împărăției cerești. Cînd Apostolul Petru a creat expresia «nădejde vie», el era un om nou, un «înviat» (după cădere) prin învierea Domnului, cînd în sufletul lui își făcuse loc nădejdea cea mare, rivna de a fi purerea cu Hristos în slava cerească (V, 1), consti-

272. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIII, 153. Vezi mai pe larg. Pr. Ioan Mîrcea, *Nașterea de sus*, în «Glasul Bisericii», 7—8/1972.

273. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 199.

274. Sf. Grigorie de Nisa, *Marea cuvîntare catehetică*, P. G., XLV, 100 (și traducere de D. Cristescu și N. Barbu, București, 1947, p. 106; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia II la II Timotei* (și traducere de Arhiepiscopul Theodosie Ploieșteanu, București, 1911, p. 193).

275. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIII, 156, 241 și 244; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXV la Ioan*, P. G., LIX, 150—151; și *Omilia XL, la Faptele Apostolilor*, 12. P. G., LX, 286.

276. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXIX la Romani*, P. G., LX, 651—652 (și în trad. cit., p. 446—447): «Nădejdea vine de la Duhul Sfînt... și dacă vom avea fapte bune, vom avea cu noi pe Duhul Sfînt»; Eucementus, *op. cit.*, col. 516; Teofilact, *op. cit.*, col. 1193—1196: «Apostolul o numește «nădejde vie» pentru că ea are viață din învierea lui Hristos din morți... și întîeste moștenirea cerească și veșnică»; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 93; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 91; A. Chauer, *op. cit.*, p. 444; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 99—100; C. Spicq, *op. cit.*, p. 45:

tuind elementul dinamic în activitatea lui jertfelnică pînă la mucenicie, ceea ce l-a și atras denumirea de «Apostolul slăvitei nădejdi».

Cap. I, 4: «Spre moștenirea nestrucăcioasă și neîntinată și neveștejită, păstrată pentru voi în ceruri».

Ideea care domină versetul acesta și următoarele este moștenirea cerească, echivalentă cu împărăția lui Dumnezeu pregătită dreptilor (Matei XXV, 34) și celor aleși (I, 4—5). Moștenirea determinată de cele trei adjective calificative: ἀφάρτος (nestrucăcios, nemuritor, veșnic), ἀμωτος (curat, nepătat, neprihănit, neîntinat de păcat) și ἀμώματος (neveștejit, nemuritor) este spirituală divină și veșnică. Cu termenul «nestrucăcios» sînt numite toate cele de ordin spiritual (I Cor. IX, 25; II Tim. IV, 8; I Petru I, 23; II, 4; I Cor. XV, 52; Evr. VII, 26; Iacov I, 27).

Unii comentatori greci au găsit în precizarea «păstrată în ceruri» un puternic argument cu care au combătut ca «fabuloasă» stabilirea unei împărății de o mie de ani pe pămînt²⁷⁷, ca și a altor erezii ulterioare, ca pelagianii și semipelagianii²⁷⁸.

În expresia «Spre moștenirea păstrată...», prepoziția «s» arată că această moștenire spirituală este pregătită dinainte de Dumnezeu și păstrată pentru cei aleși; ea nu este încă dobîndită de creștini, ci ei sînt doar în drum spre această moștenire, întrucît ea nu s-a realizat pentru că ei n-au făcut totul. De aceea, cei aleși se împărțășesc aici numai de începuturile și de o parte din binefacerile ei. Moștenirea deplină, ca și mîntuirea definitivă (I, 5), fiind de ordin eshatologic, sînt bunuri, aici, numai nădăjduite²⁷⁹. Între «nădejdea vie» (ca element subiectiv) și «moștenirea păstrată în ceruri pentru voi» — cei aleși (ca element obiectiv) — este o foarte strînsă legătură: moștenirea, avînd a se realiza în etapa finală, este obiectivarea nădejzii vii, care, atunci, va lua sfîrșit și «va înceta a mai fi ceva nădăjduit»²⁸⁰.

Cap. I, 5: «(Pentru voi) cei păziți cu puterea lui Dumnezeu, prin credință, spre mîntuire, gata să se dea pe față în vremea din urmă».

Completînd ideea cuprinsă în versetele precedente, versetul prezintă patru idei de seamă: păzirea credincioșilor de către Dumnezeu, spre a nu cădea din har — ca obiectiv; puterea lui Dumnezeu și credința lor — ca mijloace; mîntuirea pregătită — ca scop; și vremea cînd se vor bucura de ea²⁸¹ — ca timpul eshatologic (ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ).

Obiectivul arată că credincioșii sînt păziți (φρουρούμενοι, termen militar care sugerează o pază puternică) împotriva tuturor încercărilor «de foc» (IV, 12), provenite din partea necreștinilor (IV, 14, 16); ei mai sînt păziți împotriva atacurilor potrivnicului lor, diavolul (V, 7—10), care se silește a-i face să-și piardă «moștenirea».

Mijloacele de păzire sînt unele divine, «puterea lui Dumnezeu» și «harul» Lui, iar altele umane, de conlucrare cu cele dintîi: «credința încercată prin suferință» (I, 7; II, 21; IV, 12—13; V, 9) și faptele dragostei (I, 8, 22; III, 8, 10, 11; IV, 8—11).

Dumnezeu păzește pe creștini în toată ființa lor direct și permanent, prin atotputernicia, harul și purtarea Sa de grijă (V, 7, 10); și indirect prin «ingerii păzi-

277. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1757; Euclementus, *op. cit.*, col. 517; Teodolact, *op. cit.*, col. 1196. 278. C. Spicq, *op. cit.*, p. 47.

279. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 320, n. 212; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 100.

280. R. Knopf, *op. cit.*, p. 44—45. 281. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 101..

tori»²⁸² ai sufletelor și trupurilor. Iar credincioșii conlucrează la paza lor «prin credință», prin «veghere» și «rugăciune» (IV, 8; V, 8), prin «faptele bune» (I, 22; III, 8—9; IV, 8) și suferința pentru Hristos, sau pentru credință (I, 6; III, 14—17; IV, 12—16).

Scopul acestei puternice paze este «spre mîntuire» (σὺς σωτηρίαν), care, fiind numai începută, se află într-o continuă și ascendentă desăvîrșire, pînă în momentul final. Paza se numește «spre mîntuire», pentru că «puterea lui Dumnezeu este și spre pedeapsă»²⁸³. Credința ca și «mîntuirea» sînt deopotrivă obiective și subiective: ele sînt daruri de sus (I Cor. XII, 9), date, primite și însușite²⁸⁴. Obiectul credinței este Dumnezeu cel în Treime (I, 21; Ioan XIV, 1) și toate Tainele (III, 21) și adevărurile revelate (I, 22). Însușirea și punerea ei în lucrare este ceea ce numim credința subiectivă, cu care, pe măsura desăvîrșirii lui, creștinul biruie trupul (III, 1, 11; IV, 1, 15), ispitele lumii (IV, 3—4, 15) și pe diavolul²⁸⁵, vrăjmașul mîntuirii. *Mîntuirea obiectivă* este terminată, este «gata» (ἐτοιμην) pregătită de către Dumnezeu, prin planul din eternitate și prin Jertfa răscumpărătoare (I, 18—20) a lui Hristos, încheiată prin moartea și proslăvirea Lui; pe cînd *mîntuirea subiectivă* este numai începută și în curs de creștere (II, 2), de desăvîrșire, în tot decursul vieții fiecărui creștin.

Timpul acestei mîntuirii — atît al celei obiective, cît și al celei subiective, aflate în lucrare și pe cale de desăvîrșire — este cel de față, timpul prezent²⁸⁶, viața pămîntească. Dar timpul sigur al mîntuirii depline și definitive nu este decît cel eshatologic, momentul ei ultim, «la arătarea lui Hristos» (I, 7; IV, 5; V, 1) cînd prin dreapta judecată «se va da pe față» (ἀποκαλυφθῆναι), adică se va face cunoscută mîntuirea definitivă și bucuria cea mare.

b) Slăvirea lui Dumnezeu pentru binefacerile prezente (I, 6—9)

Cap. I, 6: «În care vă bucurați, deși acum ar trebui să fiți triști puțină vreme, cînd sînteți încercați de (multe și) felurite²⁸⁷ ispite».

Cu acest verset Apostolul Petru trece de la partea dogmatică a prologului la alta, mai mult parenetică, și de la binefacerile viitoare la cele prezente, pentru care Dumnezeu este slăvit. Ideea ce predomină versetele 6—9 este bucuria prezentă (umbră de suferințe) și cea viitoare (veșnică).

Expresia ἐν ᾧ («în care») se referă la cuvintele precedente (ἐν καρῶ...), deși unii comentatori, socotind-o de genul masculin, o referă Ță Dumnezeu, sau la Iisus Hristos²⁸⁸.

282. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omulia III la Coloseni*, P. G., LXII, 322 (și în traducere de Arhim. Theodosie Athanasiu, București, 1905, p. 39—40): «Îngerii sînt după numărul credincioșilor... și fiecare credincios are îngerul său păzitor»; Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, P. G., XXIX, 364 (trad. cit., p. 39—40).

283. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omulia III la Romani*, P. G., LX, 409 (trad. cit., p. 33—34).

284. Idem, *Omulia IV la Efeseni*, P. G., LXII, 33 (trad. cit., p. 38); Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V*, 10, 11, P. G., XXXIII, 517—520 (trad. cit., part. I, p. 144—146).

285. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 68.

286. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 101; C. Spicq, *op. cit.*, p. 666.

287. *Variante*: înainte de ποικίλοις p72 adaugă πολλοίς.

288. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 666.

Verbul ἀγαλλιάσθε este la prezent: «vă bucurați», dar poate fi luat și cu sens de viitor: «vă veți bucura»²⁸⁹, dacă se are în vedere bucuria viitoare și timpul eshatologic. Numai această bucurie (Χαρά) eshatologică, în slavă, este «bucuria cea negrăită și preamărită» (I, 8), fiindcă este veșnică și netulburată de nimic. Cum însă autorul Epistolei folosește adeseori stările de contrast concomitente sau succesive (I, 6, 8, 11, 17; II, 4, 23; III, 3, 20; IV, 4, 17; V, 2, 8 etc.), situații ce par paradoxale, se poate vorbi tot așa de bine de bucuria prezentă — ca anticipație a celei viitoare, ca o «inainte gustare a fericirii cerești, ca o mângiere», chiar în vremea aceasta a multiplelor ispite și suferințe; bucuria aceasta au simțit-o mai intens martirii²⁹⁰. Bucuria în suferință constituie una din temele caracteristice ale Epistolei, și ale creștinismului în genere. Motive de bucurie sau de fericire anticipată aveau creștinii multe: erau «aleși», iertați, răscumpărați, înfiați, plini de daruri și împreună-moștenitori cu Hristos-Fiul (Rom. VIII, 18) ai împărăției cerești; purtau numele lui Hristos și deveniseră «preoție sfântă», «preoție împărătească», noul popor al lui Dumnezeu. Dar ideea bucuriei viitoare și a fericirii cerești le da și mai mare strălucire în ființa lor și le sporea puterile în suportarea încercărilor și a chinurilor.

Termenul λυπηθέντες («întristați», participiul aorist, întrebuințat în loc de imperativ) exprimă stringerea de inimă și întristarea care-i cuprindea pe creștini pentru suferințele de moment (ἀρτι) (I, 6; II, 19; III, 14; IV, 12—13) — care erau de scurtă durată (βλίγον) — și pentru cele pe care le presimțeau că îi amenință (IV, 12—13). Cum suferința pentru credință și pentru Hristos are un rol sfințitor (III, 14—15), ducând la bucurie și slavă (I, 7; IV, 12—13), Apostolul Petru le înfățișează fericirea de a moșteni viața veșnică și cerească, pentru a-i întări în suferință.

Expresia εἰ θεόν («dacă trebuie») sugerează ideea că suferințele sînt o necesitate în viața creștinilor²⁹¹, pentru mîntuire — ca o imitare a lui Hristos (II, 21; III, 17—18) — și de aceea sînt îngăduite de Dumnezeu. Totuși avînd în vedere stările de contrast, ideea pare mai bine redată în forma: «vă bucurați, deși ar trebui să fiți triști (din cauza) multor și feluritor încercări» (πειρασμοί). Expresia «multe și felurite ispite» arată mulțimea și diversitatea suferințelor îndurate de creștini. Orice încercare de credință (III, 15—16) este considerată ca o πειρασμός — «ispită, încercare», dar mai ales «suferință», ca în textul de față, unde πειρασμοί are aci înțelesul de «suferințe nemeritate»²⁹², din partea necreștinilor birfitori, calomniatori și huliitori (II, 12; III, 9, 16; IV, 3—4), sau a stăpînilor, ca în cazul sclavilor, ori al slugilor de casă (II, 18—19) etc. Așadar, Apostolul vrea să spună că suferințele nu sînt generale și nici permanente, sau fără vreun scop, pentru că erau și timpuri cînd creștinii trăiau în pace (Fapte IX, 4).

Cap. I, 7: «Pentru ca credința voastră încercată, mult mai de preț decît aurul pieritor, dar lămurit prin foc, să fie găsită spre laudă și slavă și cinste la arătarea lui Iisus Hristos»²⁹³.

289. Cf. Eumenius, *op. cit.*, col. 517; Teofilact, *op. cit.*, col. 1196; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 666; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 45—47.

290. Cf. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 100; A. Charue, *op. cit.*, p. 444; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 320, n. 216; C. Spicq, *op. cit.*, p. 48.

292. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 103.

293. Variante: p72 p74 429 itz vg au δοκιμιον, în loc de δοκιμιον.

Versetul completează și exemplifică ideea precedentă a rostului divin și pedagogic al suferințelor nemeritate; ele ajută la sfințirea și desăvârșirea mîntuirii creștinilor²⁹⁴. „Iva» introduce scopul divin al lui *λυπηθέντες*²⁹⁵ și anume «slava și cinstea veșnică».

Termenul *τὸ δοκίμιον* (adjectiv substantivat: «încercare, lămurire, prețuire»), alături de *πίστεως* (tradus ad litteram «încercarea credinței» așa cum este redat în cuprinsul versetului), dă un non sens. De aceea, expresia aceasta trebuie redată prin «credința voastră încercată» sau «verificată», adică prin *δοκίμιον* (adjectiv — «încercat», așa cum au p72 și p74 și unele ms). Pentru că nu «încercarea» este mult mai de preț decît aurul pur, ci credința verificată, întărită, desăvârșită, deci rămasă statornică după trecerea prin «focul» încercărilor (IV, 12). Abia după aceasta se cunoaște adevărata ei valoare sfințitoare și mîntuitoare (I, 9; IV, 13).

Propoziția «Să fie găsită» (dennă) de laudă, slavă și cinste la arătarea lui Iisus Hristos» are în vedere credința care sporește, se desăvârșește și devine strălucitoare prin probele la care este supusă în viața creștinilor și numai așa ea poate fi găsită (*εὐρέθη*) dennă de mîntuire (I, 5, 9) și de corolarele ei, lauda, slava și cinstea. Cel care constată valoarea ei este Dumnezeu, prin Domnul Iisus Hristos, «la arătarea Lui» (IV, 5), cînd va împărtăși pe cei aleși de cele ce sînt proprii lui Dumnezeu cel în Treime și numai Lui I se cuvin (I, 3; IV, 11; V, 11; Matei XXV, 21, 34; Ioan XIV, 3; XVII, 22 etc.). «Laudă, slavă și cinste sînt aci sinonime și arată slava veșnică a celor ce vor stăruî în credință»²⁹⁶.

Cap. I, 8: «Pe care fără să-L fi văzut îl iubiți, în Care credeți și vă bucurați cu bucurie negrăită și preamărită, deși nu-L vedeți acum».

Pronumele relativ *ὅν* se referă la precedentul «Iisus Hristos». Folosind contrastul și cele două participii — *ἰδόντες* și *ὁρῶντες*, în sens adversativ —, Apostolul pune în lumină trei mari idei și sentimente: credința, bucuria și dragostea lui Hristos, care privesc trei momente sau etape succesive: trecutul («nu L-ați văzut» trupește)²⁹⁷, prezentul («nu-L vedeți nici acum, dar îl iubiți, credeți și vă bucurați») și viitorul («vă veți bucura») ²⁹⁸. Cîțitorii Epistolei nu cunoșteau pe Hristos decît din predica Apostolilor și misionarilor care-i evanghelizaseră, și totuși credeau în El, îl iubeau și-L adorau (II, 5; IV, 15; V, 11). Credința, dragostea și nădejdea vie dau celor aleși sentimentul profund de satisfacție și de bucurie al trăirii «în Hristos» (III, 16), acum și aici, și le va da fericirea trăirii și a bucuriei desăvârșite, «la arătarea» Lui. Cu toate că se observă aci o vădită aluzie la cuvintele Domnului rostite către Toma, după înviere (Ioan XX, 29), se consideră că totuși ar fi aci o formulă liturgică, în uz în primele comunități palestinieni și tradusă din aramaică²⁹⁹.

Ca și în versetul 6, *ἀγαλλιάσθε* este la prezent («vă bucurați»), dar are mai mult sens de viitor («vă veți bucura»), pentru că numai atunci credincioșii se vor împărtăși deplin de «bucuria cea negrăită și preamărită», văzînd pe Domnul «față către față» (I Cor. XIII, 12).

294. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente la Epistola I a Sfîntului Petru*, P. G., LXIV, 1053 A: «Căci dreptii suferă ca să fie incununați, iar păcătoșii ca să-și ispășească păcatele lor. Dar nu toți păcătoșii își ispășesc aici pedeapsa ca să nu se tîgăduiască învierea de cei mulți. Și nici toți dreptii sînt întristați ca să nu se socotești că trebuie lăudată răutatea și să urășm virtutea».

295. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 103.

296. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 666; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 47; D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. 19; C. Spicq, *op. cit.*, p. 50.

297. Ecumenius, *op. cit.*, 520; Teofilact, *op. cit.*, col. 1197; A. Charue, *op. cit.*, p. 445.

298. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 667.

299. C. Spicq, *op. cit.*, p. 51.

Cap. I, 9 : «Dobîndind roada credinței voastre, mîntuirea sufletelor».

Acest verset încheie motivele slăvirii lui Dumnezeu pentru binefacerile din prezent și din viitor, arătînd că «mîntuirea sufletelor» este scopul final, roada finală a credinței și a dragostei.

Expresia τὸ τέλος («sfîrșitul, scopul, roada, ținta») τῆς πίστεως poate însemna «sfîrșitul, scopul sau și prețul credinței»; dar în contextul de față ea exprimă roada sau lucrarea credinței, care este «mîntuirea sufletelor». Iar participiul κομιζόμενοι, indicînd pe cei aleși «care culeg roada credinței, sau răsplata strădaniilor lor», arată tocmai caracterul activ, lucrător, al credinței cu rezultat fericit. Credința ca și mîntuirea au, din punctul de vedere al credincioșilor, un început, o creștere (II, 2) și o desăvîrșire, încît «credința apare ca cel mai mare bun, fiind pricina întregii mîntuiri»³⁰⁰. După felul cum este tradusă expresia τὸ τέλος τῆς πίστεως reiese că credința are o limită oronologică, sau un «sfîrșit»³⁰¹, un scop³⁰² și o «răsplată» sau «preț»³⁰³. Unele traduceri au redat expresia τὸ τέλος adverbial, adică : «dobîndind în sfîrșit prin credință mîntuirea sufletelor voastre»³⁰⁴, înțelegînd că «scopul» e atins, credința în mîntuire a luat «sfîrșit» și așteaptă «răsplata» sau «prețul» luptei, «roada» ei, mîntuirea.

Termenul ψυχὴ înseamnă «suflet, duh, viață», dar aici are sensul de «persoană» în totalitatea ființei sale spirituale și fizice. Sufletul este chipul lui Dumnezeu în trei moduri : după fire — prin plămăuire ; după har — prin renaștere și înfiere ; și după slavă — prin fericirea cerească, devenind asemenea cu Dumnezeu»³⁰⁵. Folosînd expresia «mîntuirea sufletelor», Apostolul Petru înțelege omul în totalitatea ființei lui, ca persoană spirituală și fizică. Pentru că deși sufletele sînt partea conducătoare a ființei umane, ele sînt solidare cu trupurile la judecata de obște. Prin «mîntuirea sufletelor» se înțelege «împărtășirea de cele mai presus de fire»³⁰⁶, adică de toate bunurile spirituale ale împărăției cerești, care constituie viața de slavă, sau «viața veșnică» (Matei XXV, 46). Lucrarea credinței constă, așadar, în mîntuirea definitivă a sufletelor și intrarea lor în slava cerească³⁰⁷.

c) Slăvirea lui Dumnezeu pentru binefacerile din trecut (I, 10—12)

Cea de a treia parte a doxologiei din prolog schițează o teologie istorică a mîntuirii³⁰⁸, dorită și căutată de profeți, realizată de Hristos și propovăduită limpede de Apostoli și Evangheliști (I, 10—12). Conținutul acestor versete, ca și al celor circa 17 citate și nenumărate asemănări de idei sau expresii vechitestamentare folosite în Epistolă, demonstrează că Apostolul Petru înțelegea continuitatea firească și neîntreruptă între cele două Testamente (cf. Ier. XXXI, 31).

300. Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente la Epistola I Petru*, P. G., LXXIV, 1012 D.

301. Clement Alexandrinul, Sf. Maxim Mărturisitorul, Biblia în limba română, ediția 1914 și 1924, Vulgata, U. Holzmeister, A. Charue, Ch. Bigg, R. Knopf.

302. L. Cl. Fillion, W. Vrede, C. Spicq.

303. Ecumenius, *op. cit.*, col. 520 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1197 ; *Noul Testament*, ed. 1937, *Biblia în limba română*, ediția 1968. A. Petit și Crampon folosesc termenul «preț».

304. *Biblia în limba română*, ed. 1944 și *Noul Testament*, ed. 1941.

305. Ilie Miniș, *Didahii și Predicii*, trad. de Pr. D. Fecioru, București, 1945, p. 53—54.

306. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Thalaste*, P. G., XC, 609 (și în traducere de Pr. stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, *Filocalia*, vol. III, Sibiu, 1948, p. 316).

307. C. Spicq, *op. cit.*, p. 53.

308. *Ibidem*, p. 53.

Cap. I, 10: «Despre care mîntuire au căutat cu grijă și au cercetat cu de-amănuntul proorocii, care au proorocit despre harul care avea să vină la voi».

Cele două verbe (ἐξεγέρσαν și ἐξερεύσαν) folosite aci sînt sinonime, ilustrînd amîndouă același lucru: activitatea plină de rîvnă și dorința fierbîndă a proorocilor, care «căutau cu stăruință» și «cercetau cu de-amănuntul»³⁰⁹, urmărind perseverent ținta finală, adică economia mîntuirii sau a «harului» mîntuitor. Proorocii erau călăuziți de lumina harului, sau de «Duhul lui Hristos» (I, 11) care activa în ei, ca și în Apostoli (I, 12). Și, intrucît învățătura proorocilor stă alături de a Apostolilor la temelie Bisericii, creștinătatea îi cinstește și pe ei, în calitatea lor de prooroci³¹⁰, care «avînd har de la Hristos au proorocit despre El»³¹¹. Și, prin efectele Jerlfei Lui răscum്പාර်oare s-au făcut și ei părtași ai mîntuirii³¹²; iar Biserica a trecut în cult și în calendar pe prooroci — care în lucrarea lor nu sînt cu nimic mai prejos decît Apostolii — alături de toți sfinții, fără a contrazice ierarhia spirituală³¹³, stabilită de Mîntuitorul (Matei XI, 11).

Revenînd asupra mîntuirii, de care mai vorbise (I, 5, 9), Apostolul Petru găsește acesteia un sens nou și mai larg. Aci cuvîntul mîntuire (σωτηρία) exprimă Evanghelia care a fost revelată proorocilor prin Duhul lui Hristos și a cărei esență constă în suferințele lui Hristos și în proslăvirea Lui³¹⁴. Apostolul Petru spune că «proorocii au proorocit harul care avea să vină»; or, harul are aici sensul larg de întreaga operă a mîntuirii, ca în V, 10. El vorbește de prooroci în general, căci toți au prevestit timpurile mesianice: «Uneori Dumnezeu descoperirea unui prooroc o taină, iar tilcul ei, altuia»³¹⁵.

Cap. I, 11: «Cercetînd în ce timp și în ce împrejurări vor avea loc cele descoperite lor de Duhul lui Hristos, Care lucra în ei, cînd le mărturisirea de mai înainte despre patimile lui Hristos și despre mărirea de după ele».

Duhul lui Hristos dădea proorocilor numai anumite indicații³¹⁶, dar înțelesul profetiilor le rămînea adesea ascuns și lor. Abia referirile Mîntuitorului la ele au descoperit adevăratul lor sens, iar ulterior Sfinții Părinți au putut tilculi textele profetice cu caracter mesianic în lumina realizării lor³¹⁷.

309. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 613, 617 (trad. cit., III, p. 320, 322): «Toți sfinții prooroci pe de o parte au primit de la Duhul descoperiri, iar pe de alta au cerut să li se lămurească rațiunea celor descoperite... Sfinții (prooroci) aveau harul Duhului, care mișca puterea mintală și rațională a lor spre căutarea și cercetarea celor privitoare la mîntuirea sufletelor. Fără Duhul nu vedeau nimic din cele duhovnicești».

310. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1757—1758.

311. *Epistola lui Barnaba*, V, P. G., II, 736 (în trad. cit., I, p. 54); Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 604, 608—609 și 617 (trad. cit., III, p. 310, 312—314, 322); C Spicq, *op. cit.*, p. 55.

312. Sf. Ignatie, *Epistola către Filadelfeni*, V, Părinții Apostolici, P. G., V, 701 (și în trad. cit., II, p. 33).

313. Eumenius, *op. cit.*, col. 520—521; Teofilact, *op. cit.*, col. 1197—1200.

314. A. Charue, *op. cit.*, p. 445.

315. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 71.

316. Vezi indicațiile pe larg la Pr. Ioan Mircea, *Răscum്പාර်area în Noul Testament, după învățătura Sfinților Părinți*, în «Studii Teologice», nr. 1—2/1972, p. 29.

317. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXXVI la Matei*, 2, P. G., LVII, 416, 3: Interpretînd textul: «Veniți să înfigem lemn în pînea lui» (Ier. XI, 19 după Septuaginta), spune: «Profetiți știau că Hristos va fi răstignit pe cruce». Vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 108, 110—111. «Cînd profetiți se străduiau să înțeleagă cînd vor fi aceste lucruri venea un răspuns: nu încă, făgăduința este pentru alții».

«*În ce timp*» sau «*în care vreme*» arată, pe de o parte, timpul împlinirii și, pe de altă, împrejurările; adică, «*ce lei de timp*» arată acel timp cînd iudeii, după ce au trecut prin diferite robii, s-au întors la adevărata închinare a lui Dumnezeu și, devenind demni de chemarea Lui, au ajuns a fi primiți la taina în Hristos³¹⁸. Iar prin «*Duhul lui Hristos care lucra în ei*» se înțelege mai întîi «*Dumnezeirea Lui*»³¹⁹, și apoi supunerea totală a proorocilor față de Dumnezeu și conlucrarea lor desăvîrșită cu acțiunea divină. Dumnezeirea lui Hristos dovedește în același timp și preexistența Lui, căci «*Hristos exista din veșnicie, ca Logosul (Cuvîntul) lui Dumnezeu și El comunica Duhul Său profetilor pentru a le revela tainele vieții Sale pămîntești*»³²⁰. Iar Duhul lui Hristos preexistent, Care lucra prin profeti, și Duhul lui Hristos istoric, Care active prin Apostoli (I, 12), vădește unitatea celor două Testamente.

Partea ultimă a versetului: «*Mărturisindu-le de mai înainte despre patimile lui Hristos și despre mărirea cele de după ele*» precizează în ce au constat, mai cu seamă, revelațiile făcute profetilor de Duhul Lui, cu scopul de a încuraja pe cititori în încercările prin care treceau pentru Hristos. De asemenea, grija Apostolului Petru era să combată — cu argumente din Vechiul Testament, care vorbeau despre patimile și proslăvirea lui Hristos — și să respingă obiecțiile iudeilor împotriva morții și învierii Lui³²¹.

Proorocii au descoperit în amănunt toate momentele din viața Mîntuitorului Care venea să facă cunoscut Evanghelia mîntuirii³²². Ei au făcut cunoscut, cu lux de amănunte, îndeosebi patimile Lui³²³ și au prezis toate «*mărirea*»³²⁴ care au urmat patimilor Sale. Între «*mărirea*» sau actele Lui împărătești, în afară de înviere și proslăvire, trebuie socotite Parusia eshatologică și judecata finală. Atunci, «*glasul Domnului va despărți para focului*» spiritual (Ps. XXVIII, 7—9), făcînd ca «*partea cea crudă și arzătoare a focului să fie întunecoasă, ca osîndă veșnică a diavolului și a îngerilor lui; iar partea luminoasă și nearzătoare să fie sortită dreptilor și sfinților care au parte de veselia cea veșnică*»³²⁵.

Expresia «*patimile lui Hristos și mărirea de după ele*» are pentru Apostol atât un sens dogmatic și mesianic — că «*patimile lui Hristos*» sînt patimile Lui mîntuitoare, oîf și un sens religios-moral — că «*pătimirile în (etc) sau pentru Hristos*» sînt cele ale creștinilor îndurate pentru și în numele Lui (II, 19, 21; III, 14—17; IV, 12—13), devenind părtași la suferințele lui Hristos și dobîndind răsplata lor (IV, 13). Sensul mesianic-dogmatic al expresiei: «*patimile lui Hristos*», sau patimile îndurate de El pentru mîntuirea lumii, a fost indicat de prooroci; acest sens se cunoaște și din întreg conținutul Evangheliiei. Scrierile Noului Testament (ex. Matei V, 10—11; X,

318. Ecumenius, *op. cit.*, col. 520; Teofilact, *op. cit.*, col. 1197.

319. Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre adevărata credință către Teodosie*, P. G., LXXVI, 1257; Ecumenius, *op. cit.*, col. 521; Teofilact, *op. cit.*, col. 1197.

320. L. Cl. Filion, *op. cit.*, p. 667; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 83; A. Charue, *op. cit.*, p. 445.

321. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 50: «*Evreii nu aveau o doctrină despre un Mesia pătimitor*».

322. Cf. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, P. G., XXIX, 298 (trad. cit., p. 102); Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Isaia*, P. G., LXX, 632.

323. Vezi Pr. Ioan Mircea, *Răscumpărarea în Noul Testament...*, p. 22 și 29.

324. Despre «*mărirea*» de după patimi vezi Pr. Ioan Mircea, *Răscumpărarea în Noul Testament...*, p. 23 și 29.

325. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 297—301 (trad. cit., p. 113).

17—22; Luca XXI, 12—19; Filip. I, 29; Gal. II, 20; I Petru III, 14—17) și Sfinții Părinți arată și al doilea sens, cel religios-moral ³²⁶.

«Și mărirea de după ele», sau intrarea în slavă, ca și «patimile» sint, în primul rând, cele ale lui Hristos; apoi cele de care se împărtășesc creștinii pentru Hristos, spre a intra cu El în slavă. «Mărirea lui Hristos» sint actele Lui împărătești, începând cu iertarea păcatelor (Matei IX, 3), alungarea demonilor, învierea morților, intrarea triumfală în Ierusalim, cu pogorîrea la iad și zdrobirea puterii diavolului și a morții; apoi învierea, arătările de după înviere și înălțarea Lui la cer, Cincizecimea, și în fine Parusia, cînd se va arăta a doua oară ca Judecător al celor vii și al celor morți și ca Împărat al veșnicei Împărății (Matei XXV, 34). Deși slava cerească este una, Apostolul folosește pluralul «măriri» (δόξαι) care echivalează cu un singular, și «sugerează mulțimea și bogăția manifestărilor slavei Domnului» ³²⁷. În ce privește pe creștinii — ca și pe profeți —, care, pășind pe urmele lui Hristos (II, 21), au pățimit pentru El, «mărirea» sint intrarea lor în slavă (Ioan XVII, 22; I Petru IV, 3), răsplătă a celor îndurate «cu gîndul la El» (III, 19) și deci nemurirea și îndumnezeirea lor ³²⁸.

Cap. I, 12 : «Căroră s-a descoperit că nu pentru ei înșiși, ci pentru voi slujeau ei acestea care vi s-au vestit acum, prin cei ce, întru Duhul Sfînt trimis din cer, v-au propovăduit Evanghelia, spre care și îngerii doresc să privească».

Versetul încheie partea a doua a prologului și face legătura cu cele ce urmează, arătînd că mesajul propovăduit de proroci și de Apostoli și Evangheliști este același, întrucît și unii și alții erau inspirați de același Duh Sfînt.

Pronumele relativ οὗς (dativ plural) se referă la prorocii prin care a lucrat Duhul lui Hristos (I, 11). Apostolul precizează că descoperirile nu erau «pentru ei înșiși, ci pentru voi», citătorii Epistolei, adică pentru creștinii în general. Pe de altă parte, el aduce și o idee nouă că «și îngerii doresc să privească» taina Evangheliei, adică modul cum se realizează mîntuirea lumii. Deși descoperirile nu erau pentru ei înșiși, totuși, fiind conștienți că pregăteau calea Evangheliei și a mîntuirii, prorocii slujeau «tainele vieții pămîntesti» ³²⁹ a Domnului și ale mîntuirii pe care acum le vestesc «slujitorii Bisericii». În acest fel se vedește caracterul preînchipuit și pedagogic al Vechiului Testament (Rom. X, 4; Gal. III, 24).

Pronumele αὐτά se referă la aceste «taine» realizate prin viața, «patimile și mărirea» pe care acum (ἄ νῦν) creștinii le cunosc bine, de la vestitorii Evangheliei. Cele două verbe : ἀναγγέλειν («a face cunoscut, a vesti») și εὐαγγέλειν («a binevesti») indică activitatea prorocilor din trecut, și mai ales a Apostolilor și a slujitorilor Bisericii în perioada de după Hristos.

326. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 612 (trad. cit., vol. III, p. 317) : «Prorocii au... patimile în Hristos sau pentru Hristos... întru asemănarea morții Lui, prin osîndirea păcatului, dar și întru asemănarea învierii prin lucrarea virtuților».

327. A. Charue, *op. cit.*, p. 446; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 51; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 110.

328. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 612—613 (trad. cit., p. 318—319) : «Nesticăciunea sau nemurirea și îndumnezeirea celor ostenitori pentru Hristos are loc în «veacul celălalt... cînd îndumnezeirea după har îi va face pe toți întru asemănarea dumnezeiască».

329. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 667—668.

Unii comentatori, explicînd versetele 10—12, vîd aci și lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi³³⁰. Iar amintînd de «*Duhul Sfînt trimis din cer*» este limpede că Apostolul Petru se gîndea la Cincizecime, care a însemnat întemeierea efectivă a Bisericii, revărsarea harismelor, sau darurilor Sfîntului Duh, și călăuzirea și «protecția continuă a Bisericii»³³¹, în creștinarea lumii.

Adaosul «*spre care doresc să privească și Ingerii*» (adică să fie de față, să înțeleagă și să le slujească) — expresie specifică Sfîntului Petru — vrea să spună că nu «e vorba atît de o «curiozitate»³³² a ingerilor, cit de interesul și cunoașterea pe care ei înșiși le arată întregii opere de mîntuire, la care iau parte ca slujitori activi ai acestei opere, de binefacerile cărăia se împărtășesc și se bucură și ei. Expresia «*sic ă spre care*»³³³ se referă la tot ceea ce s-a înțeles mai înainte prin *aută*.

Ideea prinsă în expresia Apostolului Petru cu privire la ingeri se găsește și la Apostolul Pavel în formularea : «Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de ingeri, s-a propovăduit între oameni, a fost crezut în lume, (și) s-a înălțat întru slavă» (I Tim. III, 16). Explicînd această idee, Sfîntul Ioan Gură de Aur spune : «Împreună cu noi au văzut și ingerii pe Fiul lui Dumnezeu (întrupat), pe cînd mai înainte nu L-au văzut»³³⁴ și nu știau de întruparea Lui³³⁵.

Ca unii ce slujesc mîntuirii oamenilor, ingerii se bucură acum de orice păcătos care se pocăiește (Luca XV, 10) și înțeleg că oamenii muritori ajungînd la sfințenie și la desăvîșire — prin virtute și har — sînt meniți să intre în slava cerească și să devină «asemenea cu ei» (Luca XX, 36), luînd locul ingerilor căzuți³³⁶. Firește că nu poate fi vorba de «ingerii căzuți» în textul de față³³⁷.

După înțelesul pe care-l dau comentatorii verbului παραύπτειν³³⁸, folosit aci de Apostolul Petru și care are multe sensuri, diferă și felul activității ingerilor. Unii vîd la ingeri «o privire atentă»³³⁹ asupra desfășurării operei de mîntuire ; alții iau

330. Eucumenius, *op. cit.*, col. 521 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1200 ; vezi și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 111.

331. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 215.

332. *Ibidem*, p. 212 ; J. Hastings, *op. cit.*, p. 47—49.

333. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 668 : «In quae», acest pronume reprezintă adevărurile cuprinse în predicarea Evangheliei... După traducerea Vulgatei (care are «in quem») ar fi vorba de Duhul Sfînt, sau de (Domnul) Hristos».

334. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la I Timotei*, P. G., LXII, 554 (și în traducere de Arhleru Theodosie Ploieșteanu, București, 1911, p. 92).

335. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VII le Efeseni*, P. G., LXII, 92 (trad. cit., p. 63) : «aceasta se numește taină pentru că nici ingerii n-au știut-o» ; Chiril al Alexandriei, *Despre adorarea și despre închinarea în duh și în adevăr*, P. G., LXVIII, 525 B : «Toată firea văzută și nevăzută se împărtășește de Taina în Hristos. Ingerii, arhanghelii și heruvimii înșiși nu sînt sînși decît prin Hristos și în Duhul Sfînt» ; Idem, *Glaphyra, despre întruparea Celui Unui-Născut*, XXVI, P. G., LXXV (citată la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 71) : «Ingerii ard de dorința de a vedea ceea ce a mai rămas neîmplinit din profeții, adică : dezvoltarea împărăției lui Hristos, convertirea neamurilor, zilele celei de a doua veniri a Sa, învierea și proslăvirea sfinților... și bucuria de a vedea pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh».

336. Cf. *Teologia Dogmatică și Symbolică*, alcătuită de : Prof. N. Chițescu, Pr. Prof. Isidor Todoran și Pr. Prof. I. Petreuță, vol. II, București, 1958, p. 766.

337. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, P. G., IX, 730 ; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1759 ; Origen, *Omilia la Luca*, P. G., XIII, 1829 : «Fiecare om (persoană) este asistat de doi ingeri : unul al dreptății, altul al nedreptății. Cînd crește bunătatea ne călăuzește ingerul Domnului ; cînd gîndurile sînt rele, vin de la ingerul diavolului» ; Sf. Atanasie cel Mare, *Lucrare istorică și dogmatică*, part. I, P. G., XXV, 217 C. D.

338. Verbul παραύπτειν, folosit numai de cinci ori în Noul Testament, înseamnă : «a se apleca deoparte (sau alături), a se ocupa puțin (în treacăt), a privi alături, sau de sus în jos, a privi plecîndu-și capul» etc.

339. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 111.

verbul în sensul de «a privi cu uimire» socotind că «îngerii doresc slava sfinților»³⁴⁰; sau, în sensul că îngerii se pleacă atent, dornici a contempla taina mântuirii. Ei se minunează de variatele forme prin care lucrează Biserica: iertarea păcatelor, învățătura de credință, săvârșirea Sfintei Euharistii, libertate și dragoste frățească a celor renăscuți. «Îngerii se minunează de această actualizare deplină a mântuirii» (Efes. III, 10) și de a vedea pe aleșii din această lume așa de aproape de cetatea Dumnezeului celui viu³⁴¹ (Evr. XII, 22). Alții, în fine, vorbesc de «privirea cu uimire» și de «pizma îngerilor»³⁴², ceea ce nu se poate admite.

Aici, înțelesul verbului este acela de a se apleca de sus să privească cu toată luarea aminte pentru a cunoaște și a pătrunde aceste taine și idei revelate, pe care înainte nu le-au cunoscut. Și de acum, împăcat fiind cerul cu pământul, Dumnezeu cu lumea, îngerii și credincioșii se înfrățesc și sînt «împreună-slujitori» și «împreună-slăvitori» ai lui Dumnezeu cel în Treime, în toată lucrarea Bisericii. Mai cu osebire se cunoaște această «împreună-slăvire» în cultul liturgic. Așadar, îngerii nu sînt numai privitori; ci, fiind uimiți de măreția acestor taine ale lui Dumnezeu, ei le devin și slujitori și slăvitori; împreună cu ei fac la fel și cei aleși și întreaga fire. Căci «a slăvi pe Dumnezeu este un lucru îngeresc»³⁴³.

În continuare, Apostolul Petru, dezvoltînd ideile prologului, arată prelungirea activității Mîntuitorului pe toate planurile, și prin Biserică, în totalitatea ei.

Partea întâi a cuprinsului Epistolei

I. Îndemn general la sfințenie și la iubire frățească (I, 13—25). — II. Trăirea în comuniune cu Hrisos — izvorul vieții și al mîntuirii (II, 1—10).

I. — Îndemn la sfințenie și la iubire frățească (I, 13-25)

a) Nădejdea și rivna spre cer (I, 13); — b) Sfințenia divină, ideal al vieții și sfințeniei creștine (I, 14—16); — c) Dumnezeu-Tatăl este și Judecător și de act teama de judecata divină (I, 17); — d) Recunoștința față de Dumnezeu pentru opera de răscumpărare și viața consecventă acestuia (I, 18—19); — e) Hristos pre-existent și preștitut devenit persoană istorică (I, 20); — f) Învierea și slăvirea lui Hristos, temelul credinței și al nădejzii (I, 21); — g) Îndemnul la sfințenie și la iubire frățească, consecință a «nașterii de sus» (I, 22—25).

a) Nădejdea și rivna spre cer (I, 13)

Cap. I, 13: «Pentru aceea întărind cugetul vostru fiți treji și nădăjduiți desăvîrșit în harul adus vouă întru arătarea lui Iisus Hristos».

Cuvîntul «ὁτις» («de aceea, pentru aceea») se referă la cuprinsul general al versetelor I, 3—12 — sugerat de πρόγνωσις — și face legătura cu versetele ce urmează (I, 13—25), în care se dezvoltă înțelesul cuvîntului ἀγαπᾶς³⁴⁴, în viața de sfințenie (I, 15—17, 23).

340. Așa explică Pelagiu: «Petru spune că îngerii doresc slava sfinților» (citat la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 213).

341. C. Spicq, *op. cit.*, p. 58.

342. J. Hastings, *op. cit.*, p. 50.

343. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 301 (trad. cit., p. 117).

344. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 110; op. C. Spicq, *op. cit.*, p. 60.

Expresia «*Întărind cugetul vostru*» (literal — «încingînd coapsele cugetului vostru») constituie o metaforă proprie Sfîntului Petru, prin care exprimă îndemnul de a întări (înălța) puterea minții (cugetului).

Διάνοια («cuget, gînd, conștiință») desemnează aici toată ființa spirituală a creștinului, angajată în activitatea pentru Hristos și pentru mîntuire. Apostolul Petru — avînd în minte cuvintele Domnului (Luca XII, 35) sau poate și ale Apostolului Pavel (Efes. VI, 14) — îndeamnă pe creștini să-și concentreze toată atenția și toate forțele spirituale, și să le pună în «slujba mîntuirii»³⁴⁵.

Expresia «*fiți treji*» (în loc de «*fiind treji*») *νήφοντες* (participiu cu sens de imperativ) constituie un îndemn la înțelepciune și la prudență creștină, la trezvie spirituală, la «duhul osîrduitor» (ca în Matei XXVI, 41).

În fraza «*Nădăjduiți desăvîrșit în harul care vi s-a adus la arătarea lui Iisus Hristos*», adverbul *τελειως* lămurеște aci verbul *ἐπιλασσε* și nu verbul *νήφοντες*³⁴⁶; iar expresia *τὴν φερομένην Χάριν* indică harul prezent și lucrător care s-a adus și care se oferă neconținut pînă la a doua venire a Domnului.

Așadar, ceea ce trebuie nădăjduit, în chip desăvîrșit sau «cu toată ființa», este «harul» pe care ni l-a adus Hristos prin venirea sau întruparea Lui, zisă Parusia istorică. În timpul vieții pămîntești, mîntuirea subiectivă pentru creștini fiind încă nesigură, ci în perspectivă, este deci ceva sperat, este «în nădejde» (Rom. VIII, 24—25). Această nădejde a mîntuirii are deci ca obiect mîntuirea definitivă recunoscută la judecata finală și la intrarea în slavă³⁴⁷.

b) Sfințenia divină ideal al vieții și sfințeniei creștine (I, 14—16)

Cap. I, 14 : «Ca niște fii ascultători, să nu mai umblați în poștele de mai înainte, din vremea neștiinței».

Expresia «*fii ai ascultării*» este un ebraism³⁴⁸ (pentru «*fii ascultători*», care fac din ascultare principiul vieții lor) și desemnează pe cei «aleși» de Dumnezeu pentru a asculta (I, 2), ca : «*fii ai lui Dumnezeu*» (Matei V, 9; Gal. IV, 5—7), născuți «de sus» (I, 3, 17; Matei VI, 9), «*fii ai luminii*» (Ioan XII, 36; Efes. V, 9), «*fii ai împăției*» (Matei XIII, 39) și ai «*binecuvîntării*» (cf. Matei XXV, 34), «*asemenea cu îngerii* ... și *fii ai învierii*» (Luca XX, 36). Ei sînt numiți astfel, pentru că prin harul divin, călăuzindu-și viața după principiile credinței, se fac părtași ai luminii și ai slavei cerești. În opoziție cu ei sînt : «*fiii neascultători*» (Efes. II, 2; V, 6; Col. III, 6), «*ai miniei*» (Efes. II, 3), «*ai blestemului*» (II Petru II, 14), «*ai gheenei*» (Matei XXIV, 15), «*ai întunericii*» sau «*ai celui rău*» (Matei XIII, 39).

«*Să nu mai umblați în poștele de mai înainte, din vremea neștiinței voastre*» arată tocmai contrastul dintre viața creștină (II, 12; III, 8—9) care merge pe urmele lui Hristos (II, 21), și viața de dinainte, cînd Hristos și noile principii de viață nu erau cunoscute. «*Să nu mai umblați*» (*συσχηματιζόμενοι*)... vrea să dea ideea urmării lui Hristos, a conformării cu pilda și cu învățătura Lui; adică «*fiți următorii Celui ce v-a chemat*»³⁴⁹ la sfințenie.

345. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 668; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 94.

346. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 112.

347. Cf. și A. Charue, *op. cit.*, p. 446; și C. Spicq, *op. cit.*, p. 60.

348. Așa : L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 669; A. Charue, *op. cit.*, p. 447; C. Spicq, *op. cit.*, p. 62.

349. Eucumenius, *op. cit.*, col. 524; Teofilact, *op. cit.*, col. 1201; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 72.

Ideea de «neascultare și neștiință», sau de «umblare în întuneric» este aplicată de Mântuitorul iudeilor și păgînilor deopotrivă (Matei IV, 16). Termenul «neștiință» (ἀγνοία) este folosit de Apostolul Pavel pentru păgîni (Fapte XVII, 30 și Efes. IV, 18), pe cînd Apostolul Petru îl referă atît la iudeii care L-au răstignit pe Hristos (Fapte III, 15—17), cit și la păgîni (I Petru IV, 3—4)³⁵⁰. «Neștiința voastră» se referă la starea de dinainte de convertire a tuturor cititorilor Epistolei alcătuită dintre iudei și păgîni convertiți (care alcătuiau majoritatea). Prin «neștiința» ce se reproșă iudeilor «nu se înțelege necunoașterea lui Dumnezeu și a poruncilor Lui, ci o ignorare a Lui, prin răutate, ură, invidie sau zel fals»³⁵¹. «Pottele» (ἐπιθυμία): vizează tot felul de păcate, dar mai ales pe cele trupești, săvîrșite de unii și de alții. De aceea toți creștinii sînt îndemnați a se depărta de ele.

Cap. I, 15—16 : «Ci, după Sfințul care v-a chemat, fiți și voi sfinți în toată purtarea voastră» (16); «căci scris este: Fiți sfinți, pentru că Eu sînt sfînt».

Apostolul, continuînd pozitiv ideea precedentă de îndemn la sfințenie, o sprijină acum pe două argumente puternice: pe chemarea creștinilor la sfințenie («Sfințul care v-a chemat») și pe sfințenia lui Dumnezeu, care devine o poruncă și o țintă pentru ei.

«Fiți sfinți...», textul din Levitic (XIX, 2) este citat aci pentru a arăta oă ceea ce pentru evrei era o poruncă de viitor, pentru creștini este o poruncă și o realizare prezentă. Obiectiv, sacramental, cei chemați — și trecuți prin baia Botezului și a Mirungerii — primesc această sfințenie, care e o sfințenie sacramentală (Rom. I, 7; XV, 25—26; Efes. I, 1; Filip. I, 1 etc.). Dumnezeu are sfințenia desăvîrșită prin natura Sa, și o acordă prin har și sacramental și celor aleși, ca «sfințenie prin har și participare». Dar omul trebuie să și-o însușească tinzînd la asemănarea cu Dumnezeu. Subiectiv, adică în ceea ce depinde de om, creștinii trebuie să se silească a se desăvîrși în sfințenie³⁵² «prin toată purtarea lor». Cu alte cuvînte ei să devină sfinți și în sens moral, prin viața lor ireproșabilă, — nu numai sacramental (II, 12) — reprezentată aci prin ἀναστροφή, care înfățișează noul fel de a fi și de a trăi «în Hristos» (III, 16), avîndu-L pe El ca pildă de urmat (II, 21), pentru că urmarea lui Hristos este norma supremă a moralei creștine³⁵³.

c) Dumnezeu-Tatăl este și Judecător și de aci teama de judecata divină (I, 17)

Cap. I, 17 : «Și dacă numiți Tată pe Cel ce judecă cu nepărtinire pe fiecare după fapta sa, petreceți în frică timpul vremelniciei voastre».

Un alt motiv pentru care cititorii sînt îndemnați la sfințenie este teama de judecata nepărtinitoare sau cu necăutare la față a lui Dumnezeu-Tatăl. Acest Tată «Ziditor» (IV, 19) și «iubit» (I, 3), Care ne-a născut duhovnicește și ne poartă de grijă (V, 7), este în același timp și drept Judecător, răsplătînd pe fiecare după fapta sa.

350. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 114; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 53; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 669.

351. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 94.

352. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1759; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIV la Ioan*, P. G., LIX, 93—94 : «Sfinți sînt și ingerii și arhanghelii și heruvimii și serafimii, dar aici e deosebire de sfințenie între noi și puterile de sus... Noi ne-am mîntuit «prin har», prin participare și prin virtute».

353. A. Charue, *op. cit.*, p. 447; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 54.

Teama de judecata divină nu-i duce pe creștini la frica de pedeapsă și la deznădejde, ci, dimpotrivă, îi face să sporească în credință, în dragoste și în virtute, adică în sfințenie și în desăvârșire. Este o «teamnă filială» și «fințială» aceea de a nu mai păcătuți după înfiere, pentru a nu «cădea din har» (Gal. V, 4; Evr. VI, 6) și a nu supăra pe Dumnezeu-Tatăl, Care l-a împărțășit de sfințenia Sa ³⁵⁴.

Cuvintele «*Și dacă numiți Tatăl pe Cel ce judecă cu nepărținare*» redau succint două din ideile centrale intrate în Simbolul credinței : că Dumnezeu este Tatăl Atotțitorul și că El «va să judece viii și morții». Cum Rugăciunea domnească și Simbolul credinței se rostesc în cadrul Sfintei Liturghii, precum și la Taina Sfintului Botez, unii comentatori văd și în acest verset «o formulă a Liturghiei baptismale, prin care creștinul mărturisește credința și apartenența sa la Dumnezeu, pe Care îl adoră și-I mulțumește» ³⁵⁵ pentru toate darurile. Apostolul Petru atribuie aici judecata Tatălui ; dar «dacă a spus-o fără alegere că Tatăl judecă, este pentru ca să socotești că judecata este actul comun al Sfintei Treimi. Și cînd judecă Fiul, judecă și Tatăl» ³⁵⁶. Iar judecata Tatălui va fi cu altă mai necruțătoare, cu cît iubirea Lui față de lume n-a cruțat nici pe Fiul Său, pe Care L-a dat morții pentru mîntuirea ei (Ioan III, 16—17).

În propoziția «*Petreceți în frică timpul vremelniciei voastre*», ἀναστράφητε dă ideea trăirii, a întoarcerii cu gîndul la Dumnezeu și la judecata Lui, dat fiind că viața aceasta este trecătoare iar noi sîntem în ea ca niște străini și călători (II, 11). Autorul folosește expresia τὸν τῆς παροικίας (locuire departe de casă) ἡμῶν χρόνον, adică «timpul înstrăinării» sau al «vremelniciei pămîntești» în raport cu adevărata noastră patrie cerească și veșnică (cf. I, 4—5; II, 11). De aceea, Apostolul Petru îndeamnă pe creștini a petrece acest timp vremelnic «în frică» spre a nu pierde nici harul primit de la Dumnezeu, nici sfințenia dobîndită prin virtute. Frica aceasta nu este aceea a copilului care a greșit și se teme de pedeapsa tatălui, sau a sclavului pedepsit de stăpîn (II, 20) pentru greșeli ; ci este teama religioasă izvorîtă din credință și respect față de Dumnezeu : «teama» sau «frica» este un «dar al Sfîntului Duh», «duhul temerii de Dumnezeu» (Isaia XI, 3), dar și o virtute, care aduce «înfrînarea de la păcate». Între iubirea și teama de Dumnezeu există o legătură strînsă, ea între două daruri și virtuți surori ³⁵⁷. Duhul temerii de Dumnezeu «împinge pe creștini la adorare și la profundă recunoștință față de El, pentru mîntuirea și slava pregătită lor» (I, 5).

d) *Recunoștința față de Dumnezeu pentru opera de răscumpărare și viața creștină consecventă acesteia (I, 18—19)*

Cap. I, 18—19 : «Știînd că nu cu lucruri stricacioase, cu argint sau cu aur, ați fost răscumparați din viața voastră deșartă, pe care ați moștenit-o de la părinți» (19), «ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit».

354. Ecumenius, *op. cit.*, col. 524 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1204.

355. C. Spicq, *op. cit.*, p. 63.

356. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1750—1760 ; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXVIII la Ioan*, P. G., LIX, 219, 223 ; Ecumenius, *op. cit.*, col. 524 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1240.

357. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, III, col. 521 (trad. cit., p. 244) și col. 289 (trad. cit., p. 41) : «Temerea curată... este fințială... Cel ce se teme de Dumnezeu, îl iubește și-L adoră cu evlavie».

Ultimul argument și cel mai puternic spre a determina pe cititori și pe creștini în general la sfințenie și recunoștință față de Dumnezeu este răscumpărarea sau eliberarea lor din robia păcatului, a morții și a diavolului (Evr. II, 14—15), prin sîngele Fiului Său, Iisus Hristos.

Fraza «Știind că nu cu lucruri stricacioase ați fost răscumprați» constituie o aluzie la Isaia (LII, 3).

Verbul «știind» arată că e vorba de un principiu cunoscut din cateheza apostolică și nediscutat — privind «taina răscumpărării» (Matei XX, 28; Marcu X, 45) — și de universalismul mîntuirii, propovăduit de Apostoli (Fapte XV, 11). Cele două versete (18—19) lămuresc aceeași idee: răscumpărarea din robia păcatului prin sîngele lui Hristos. Răscumpărarea³⁵⁸, care pune problema plății unui preț și a persoanei căreia i se plătește acest preț de răscumpărare, trebuie înțeleasă ca o eliberare: pe de o parte «din robia păcatului, a morții și a diavolului» (cf. Evr. II, 14—15) (în sens dogmatic); iar pe de altă parte (în sens moral), ca o eliberare din felul de viață păgîneasă, moștenit «de la părinții» lor (idee exprimată prin verbul *λυτρούν*). Această «viață deșartă», vizînd pe păgîni, nu exclude nici pe iudei³⁵⁹. «Prețul răscumpărării este scumpul sînge al lui Hristos», care nu putea fi plătit diavolului care ținea pe oameni în robie. Aurul și argintul serveau pentru răscumpărarea din robia trupească. Apostolul Petru vorbește însă de răscumpărarea omîinrii «cu sîngele scump al lui Hristos», din robia spirituală a păcatului și aducerea ei la Dumnezeu ca o jertfă și ca un omagiu (III, 18; Fapte XXXVI, 18; Evr. II, 14—15); căci trupește mulți din ei erau încă robi la stăpîni (II, 18). Această robie spirituală este indicată prin viața lor «deșartă», imorală și idolatră (IV, 3) dînaite, deprinsă de la părinți (*πατροπαράδοτου*).

Cuvintele «Ca al unui miel nevinovat și neprihănit...» constituie o comparație, deși Sîngele scump al lui Hristos, ca și Jertfa Lui nu se puteau compara cu a nici unui miel, care-L prefigura. Expresia «miel nevinovat» (*ἀμνος ἄμωμος*) este în Noul Testament proprie Apostolului Petru, care o aplică Mîntuitorului. Apostolul auzise denumirea de «Miel» pentru Domnul din gura lui Ioan Botezătorul: «Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii» (Ioan I, 29). Expresia «miel nevinovat» se găsește și în Septuaginta (Ieș. XXIX, 38; Iez. XLVI, 4, 13), traducînd cuvintele ebraice «chebes tamim», fără referire la Mielul lui Dumnezeu.

Cele două cuvînte «nevinovat și neprihănit» (*ἀμωμος και ἄσπιλος*) aplicate la mieii care erau jertfiți la Templu — și care prefigurau Mielul lui Dumnezeu și jertfa Lui — însemnau: «fără pată și fără defect fizic». Referite însă la Domnul Hristos, ele au sensul că «sufletul Lui era neatins de răutate și lipsit de păcat» indicînd «perfectiunea morală și fizică»³⁶⁰, intrucît El a luat natura umană, dar «fără păcat» (II, 22), cu toate afectele ei, care fac «ostenitoare ascultarea de voia lui Dumnezeu și grea suportarea morții de răscumpărare».

Jertfa lui Hristos — prefigurată de mielul pascal (Ieș. XII, 5)³⁶¹ și descrisă la Isaia (LIII, 7) în chip profetic — este adusă pe de o parte ca un omagiu Tatălui (II, 5;

358. Vezi mai pe larg Pr. Ioan Mircea, *Răscumpărarea în Noul Testament...*, p. 24—44.

359. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 669; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 95; A. Charue, *op. cit.*, p. 447; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 119.

360. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 625 (trad. cit., p. 332); Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 730 A; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 670; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 119.

361. «Mielul pascal» (Ieș. XII, 5) era un «miel fără cusur, de un an, de parte bărbătească». În textul ebraic este «seh tamim zachar benšanah», pe care Septuaginta l-a tradus: *πρόβατον τέλειον ἄσπεν ἐνιαύσιον*, adică «Oaie — acest termen ebraic înseamnă «miel» —

IV, 11), iar pe de altă parte ca o satisfacție a maiestății Lui Jignite prin păcat, împăcînd astfel pe om cu Dumnezeu și, readucîndu-l la El (III, 18), îl înfișază (I, 3, 17) și-l fortifică (V, 8), reaşezîndu-l într-o stare de har, mai presus de cea dintîi, din care căzuse. Deci jertfa Domnului se numește «preț de răscumpărare», pentru El, Care i-a răscumpărat, făcîndu-i ai Săi, ca pe noul «popor agonisit de Dumnezeu» (II, 9).

Sfîntul Ioan Gură de Aur, explicînd aceste două versete (18—19), vede în ele o «conomie a răscumpărării» și o adevărată pedagogie divină³⁶², care trebuie înțeleasă ca o eliberare totală din robia spirituală, sau de sub puterea satanei și ca o reaşezare în starea de har și de libertate, de dinainte de căderea în păcat a lui Adam și chiar mai presus de ea.

e) Hristos preexistent și preștiut devenit persoană istorică (I, 20)

Cap. I, 20 : «Care a fost cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, dar care s-a arătat la sfîrșitul timpurilor, pentru voi».

Ideea exprimată de Apostol în acest verset este pusă într-o antiteză «cronologică»: în prima propoziție, el vorbește de preexistența lui Hristos ca Logos, ca Dumnezeu «cunoscut dinainte de întemeierea lumii», adică înainte de existența (Ioan XVII, 5, 24 ș.a.) timpului și de începutul istoriei (Luca XI, 50; Efes. I, 4; Evr. IV, 3); iar în a doua propoziție vorbește de Hristos istoric (dinainte rînduit a se întrupa și a realiza planul mîntuirii) și de începutul erei mesianice: «dar Care s-a arătat la sfîrșitul timpurilor», pentru voi. Prin «sfîrșitul timpurilor», sau «cel mai de pe urmă (ἐσχάτου) din timpuri», trebuie să înțelegem «cînd a venit plinirea vremii» (τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου) (Gal. IV, 4), cum se exprimă Apostolul Pavel.

Se presupune că cele două idei — Hristos preexistent și Hristos întrupat — trebuie să fie citarea dintr-o cateheză sau dintr-un imn liturgic primar³⁶³, iar termenul «timpurile» indică «stadiile istoriei lumii», sau «timpul neștiinței»³⁶⁴.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul lămurește taina lui Hristos preexistent și preștiut și apoi arătat în trup, astfel: «...Preștiința tainei lui Hristos după ființa (divină-umană) o are Sfînta Treime ... și să nu se întrebe nimeni cu nedumerire, cum Hristos, fiind unul din Sfînta Treime, este preștiut de Ea. Căci nu ca Dumnezeu a fost Hristos preștiut, ci ca Om, adică întruparea Lui cea după economie, pentru om. Pentru că Cel ce este veșnic existent ... niciodată nu este preștiut. Fiîndcă preștiute sînt numai acelea care au un început al existenței, fiind cauzate»³⁶⁵. Logosul pre-

fără cusur, de parte bărbătească de un an» sau berbecel, ceea ce este în perfect acord și cu rugăciunea de la Proscomidie: «Junghie-se Mielul lui Dumnezeu. Care ridică păcatele lumii». În Ieșire (XXIX, 38) și Iezechiel (XLVI, 13) se află chiar expresia folosită de Apostolul Petru: «miel nevinovat» (ἄμνος ἄμωμος). De aceea textul profetic din Isaia (LIII, 7, citat și în Fapte VIII, 32), devenit liturgic, trebuie tradus: «ca un miel spre junghiere s-a adus...». așa cum s-a corectat în noul *Liturgier*, București, ed. 1967, la textul Proscomidiei, p. 91 și cum s-a recușificat în noua *Biblie românească*, ed. 1968.

362. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1053 BCD: «Mîntuitorul ne-a răscumpărat prin Singele Său... Diavolul te cumpără dar nu cu preț de sînge, ci fără preț, căci te cîștigă prin păcat; te cîștigă prin destrîinare căci el este necurat; te cîștigă prinucidere căci el este ucigaș de oameni, și acestea sînt deprinderile și legile lui». J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 56.

363. Cf. M. E. Boisnard, *op. cit.*, p. 61 ș. u. (citată la C. Spicq, *op. cit.*, p. 69).

364. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 58.

365. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 624 (trad. cit., p. 330); Ecumenius, *op. cit.*, col. 521; Teofilact, *op. cit.*, col. 1204; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 670.

existent «s-a arătat» acum «pentru voi», a devenit Hristosul istoric, pentru mîntuirea voastră, în opera Lui văzută de voi ³⁶⁶.

f) Învierea și slăvirea lui Hristos, temei al credinței și nădejdi (I, 21)

Cap. I, 21 : «Cei ce, prin El, ați devenit credincioși în Dumnezeu, Care L-a înviat pe El din morți și I-a dat slavă, încît credința și nădejdea voastră să fie în Dumnezeu».

Scopul întrupării și al jertfirii lui Hristos a fost ca, prin răscumpărare, să aducă prin El pe oameni la Dumnezeu (III, 18), la credința și nădejdea în Dumnezeu (I, 21) și ca ei să devină «credincioși (πιστοῦς) prin El». Cîtă vreme ei nu crezuseră în Hristos, în moartea și învierea Lui, ei n-au putut crede nici în Dumnezeu cel adevărat (Ioan XIV, 1).

Expresia «Care L-a înviat pe El din morți și I-a dat slavă» arată în primul rînd răsplată pe care I-a dat-o Tatăl, înviindu-L și proslăvindu-L pentru opera răscumpărării. Expresia indică și cele două motive temeinice ale credinței și nădejdi în Dumnezeu : învierea lui Hristos și proslăvirea Lui, ambele acțiuni atribuite lui Dumnezeu Tatăl, prin «conomie». Cînd însă Apostolul Petru spune că «Dumnezeu L-a înviat», are în vedere firea omenească a lui Hristos, deși învierea este un act comun Tatălui și Fiului. Dar «este un act mai corect cu iconomia cînd el atribuie Tatălui învierea Fiului, ca să arate că aceeași este lucrarea și a Tatălui și a Fiului» ³⁶⁷.

Deci cînd Apostolul Petru spune : «Dumnezeu L-a înviat și I-a dat slavă», arată că Tatăl a acordat și firii omenești a lui Hristos nemurirea și slava, așezîndu-L și cu trupul de-a dreapta Sa (III, 22), în slavă și L-a pus împărtășitor al darurilor Sfîntului Duh ³⁶⁸. Credința, nădejdea și dragostea lucrătoare (I, 8), întărite prin învierea și proslăvirea Domnului, sînt condiții ale mîntuirii subiective.

g) Îndemnul la sfințenie și dragoste frățească, consecință a «nașterii de sus» (I, 22—23)

Cap. I, 22 : «Curățindu-vă sufletele prin ascultarea de adevăr ³⁶⁹, spre nefățarnică iubire de frați, iubindu-vă unul pe altul din inimă, cu toată stăruința».

Îndemnul făcut aici sînt consecința practică a adevărilor dogmatice expuse mai înainte. Apostolul Petru se întoarce la ideea din versetul 3, spre a adăuga două îndemnuri : «sfințirea sufletului» prin ascultarea de adevăr (ἀγνίσειν ἐν — «a purifica, a sfinți prin») și «nefățarnica iubire de frați» sînt strîns legate una de alta. «Sfințirea sufletelor» indică sfințirea interioară, curățirea conștiinței și a ființei lăuntrice, de orice întinăciune și este deci o sfințire morală, deosebită de cea rituală de la Templu, care era o curățire exterioară a trupului (cf. Evr. IX, 13).

³⁶⁶. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 670 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 448 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 121.

³⁶⁷. Eucumenius, *op. cit.*, col. 525 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1204 ; Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, 1938, p. 249—250. ³⁶⁸. A. Charue, *op. cit.*, p. 449.

³⁶⁹. Variante : PHL5 pm adaugă διὰ πνεύματος după ἀληθείας ; p72 Sinaiticus (M*) CHLS pl, text BA, pc vg au ἐκ καθαρᾶς καρδίας ; iar vg are : obedientia charitatis.

«*Prin ascultarea de adevăr*»³⁷⁰ se înțelege ascultarea de Hristos — Care este Calea, Adevărul și Viața (Ioan XIV, 6) — și de întreaga Lui Revelație, cuprinsă în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Adevărul mântuitor și harul divin primit prin Sfintele Taine luminează și curățește sufletele de păcate, le sfințește (Ioan XVII, 17) și dă început de viață nouă (ajutând — alături și împreună cu eforturile creștinului — la desăvârșirea lui morală); adevărul sfințește (I, 22; III, 15) și conduce la Dumnezeu, la dragostea și adorarea față de El (I, 8) și se manifestă în iubirea de oameni. Împărtășiiți totți de același Duh, creștinii devin frați duhovnicești, alcătuind o familie. Biserica (II, 5), sau o frățietate (III, 17; V, 9). De aci și porunca și nevoia de «a se iubi unii pe alții», din «toată inima», cu o iubire «nefărmică», sinceră și adevărată, «intensă, fierbinte și «cu stăruință»³⁷¹, sau continuă, ca mărturie a apartenenței la Hristos (Ioan XIII, 35).

Cap. I, 23: «Fiind născut de sus, nu din sămînță stricăcioasă, ci nestricăcioasă, prin cuvîntul lui Dumnezeu cel viu și care rămîne în veac».

Revenind la ideea din versetul 3, Apostolul Petru arată în ce chip se produce nașterea spirituală, care prin originea ei este «naștere de sus», «din Dumnezeu» (I Ioan III, 9). Comparația făcută între nașterea din sămînță stricăcioasă și cea din sămînță nestricăcioasă arată superioritatea și originea divină a acesteia, fie că se zice de la Tatăl prin Fiul, fie de la Tatăl și de la Fiul, ea este o lucrare comună. «Căci dacă Dumnezeu este una, a Tatălui și a Fiului, și El au comun creația și judecata ... la fel și Fiul poate deveni Tatăl celor care se nasc din nou, născîndu-i pe ei prin împărtășirea sfințeniei ... Îndumnezeirea lor se arată și prin cuvintele: născuți din nou, din sămînță nestricăcioasă... Sămînța se numește «nestricăcioasă» fiindcă este din puterea și din Duhul lui Dumnezeu, care se potrivesc»³⁷² (acestei nașteri). După însăși înțelesul înțelesului Domnului «sămînța este cuvîntul lui Dumnezeu» (Luca VII, 11), cuvînt creator și dătător de viață (Ioan VI, 63; Evr. IV, 12); iar cei renăscuți cresc și se desăvârșesc voluntar, prin punerea în lucrare a harului și a darurilor primite prin Botez și Mirungere, și de aceea se și numește «renaștere voluntară»³⁷³.

Instrumentul «nașterii de sus», sau «din nou», este «Cuvîntul lui Dumnezeu cel viu și care rămîne (în veac)». Am reținut ca o întărire a ideii, expresia «în veac» εἰς τὸν αἰῶνα, care se află în unele manuscrise. Ce se înțelege aci prin cuvîntul lui Dumnezeu cel viu și veșnic? Are el sensul de Logos, ca în Ioan (I, 1—4), cum gîndesc unii comentatori³⁷⁴, sau este o «semipersonificare»³⁷⁵? Cei mai mulți înțeleg aci prin «cuvîntul», învățătura Evangheliei³⁷⁶. Nu este exclusă nici formula sacramentală de la Botez, rostită în numele Sfintei Treimi, poruncită de Mîntuitorul însuși (Matei XXVII, 19) și precedată de învățătură. O idee paralelă acesteia aflăm în Epistola către Efeseni, unde Apostolul Pavel spune: «El s-a dat pe Sine pentru ea (Biserică),

370. J. Hastings, *op. cit.*, p. 86: «Adevărul este instrumentul prin care vine sfințirea... adevărul este fața neacoperită a lui Dumnezeu cel Sfînt de la care vine sfințenia noastră. Să fim supuși față de adevăr, ca față de Dumnezeu».

371. A. Charue, *op. cit.*, p. 449; C. Spicq, *op. cit.*, p. 75; J. Hastings, *op. cit.*, p. 85 și 86. 372. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1760—1761.

373. *Ibidem*, col. 1761; Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 280—281 (trad. cit. p. 32, 35); A. Charue, *op. cit.*, p. 449—450; C. Spicq, *op. cit.*, p. 75—76.

374. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 323, n. 235; C. Spicq, *op. cit.*, p. 76, n. 23.

375. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 61.

376. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 730 B; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1761; C. Spicq, *op. cit.*, p. 76; R. Knopf, *op. cit.*, p. 81.

pentru ca s-o sfințească, curățind-o cu baia apei prin cuvînt» (Efes. V, 25—26). Expresia de aci («baia apei») «prin cuvînt» este interpretată de comentatorii ortodocși³⁷⁷ ca: «formula de botez» rostită în numele Sfintei Treimi, fiindcă nu există o renaștere spirituală reală numai «prin cuvînt» fără cea sacramentală, prin Botez.

Atributele «viu» și «care rămîne» (în veac) sînt raportate de unii comentatori la λόγος³⁷⁸, în înțeles de «cuvîntul Evangheliiei» (I, 12, 25; Evr. IV, 12); iar de cei mai mulți, la Dumnezeu³⁷⁹ (sprijiniți pe Daniil VI, 27; și I Tesal. I, 9, etc.). Ambele păreri se sprijină pe texte și sensul nu se schimbă cu nimic. Onicum ar fi înțeles textul, autorul «nașterii de sus» este Dumnezeu cel viu și veșnic, Care strigă la «nașterea» fiecăruia, «de sus»: «și acesta este «fiul» Meu iubit», cum a grăit la Botezul Domnului (Matei III, 17 și loc. paral.).

Cap. I, 24: «Pentru că tot trupul este ca iarba și toată slava lui este ca floarea ierbii: cînd se usucă iarba, cade și floarea».

Conjunția «διότι» este întrebuințată de Apostolul Petru spre a introduce citatul din Vechiul Testament³⁸⁰ (luat din Isaia XL, 6—8, după Septuaginta), prin care arată deosebirea dintre ceea ce e vremelnic și pieritor și ceea ce este nestrucăcios și veșnic.

Cap. I, 25: «Iar cuvîntul Domnului rămîne în veac, și acesta este cuvîntul care vi s-a binevestit».

Versetul formează o concluzie a celor dinainte. Expresia «tot trupul» («kol basar») din versetul 24 are un sens mai larg, adică «tot ce este corporal și are duh de viață», animal și om. Iar «iarba» este chipul trecerii grabnice³⁸¹: «Cum se usucă iarba așa trece și firea omenească». Ideea se referă la orice trup în general, iar aci la om, în special. Vorbind de trupul însuflețit sau de carne, Apostolul are în vedere natura coruptă a omului, supusă morții³⁸². «Carnea este folosită pentru a exprima nu păcatul, ci slăbiciunea și vremelnicia»³⁸³. Prin urmare, prin «tot trupul» se înțelege natura vie³⁸⁴.

Propoziția «Iar cuvîntul Domnului rămîne în veac» reprezintă cuvîntul «care vi s-a binevestit», adică cel vestit și de proroci și de Apostoli (I, 22), ca o aluzie la cuvintele Domnului: «Cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece» (Matei XXIV, 35). Cuvîntul lui Dumnezeu, care a fost activ în toate timpurile, s-a împlinit în Evanghelia nașterii din nou³⁸⁵, dovedind Revelația progresivă și continuitatea neîntreruptă între cele două Testamente.

377. Așa îl culesc: Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XX la Efeseni*, P. G., LXII, 139 (și în trad. cit., p. 197); Teofilact, *Tîlcuire la Epistola către Efeseni*, P. G., CXXIV, 116 (și în trad. cit., t. II, p. 390). Vezi și Dr. Diacon Haralambie Roventza, *Epistola către Efeseni...*, p. 132.

378. A. Charue, *op. cit.*, p. 449.

379. Vulgata are: «per verbum Dei vivi et permanentis in aeternum» și după ea merge majoritatea comentatorilor moderni, raportînd expresia «viu și care rămîne veșnic» la Dumnezeu. Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 76, n. b. 380. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 123.

381. Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Hristos în Vechiul Testament*, Sibiu, 1944, p. 67.

382. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 671: «Caro — σάρξ — e natura umană, este omul slab și supus morții». 383. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 61.

384. Le evrei ideea de «carne» sau «trup» este nedespărțită de suflet și se aplică numai omului viu, nu și cadavrelor.

385. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 61; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 75.

II. — Trăirea în comuniune cu Hristos — Izvorul vieții și al mântuirii (II, 1-10)

a) Pruncia și creșterea duhovnicească spre mântuire (II, 1—3) ; — b) Desăvârșirea vieții creștine în Hristos și în Biserică (II, 4—8) ; — c) Misiunea Bisericii și a creștinilor în lume (II, 9—10).

a) Pruncia și creșterea duhovnicească spre mântuire (II, 1—3)

Pericopa primelor 10 versete din capitolul II cuprinde multe citate din profeți și nenumărate figuri metafore, fără prea mare legătură între ele. Mai toate ideile și expresiile de aci sînt vechitestamentare. Credincioșii sînt numiți «prunci de curînd născuți», care au nevoie de «laptele duhovnicesc» pentru a crește spre mântuire (II, 2—3). După «Piatra cea vie» — Hristos (II, 4), al Cărui Duh este dătător de viață (Ioan VI, 63 ; I Cor. III, 6), și creștinii sînt numiți «pietre vii». Uniți cu «Piatra Hristos», ei alcătuiesc un mare edificiu spiritual, sau o mare familie, Biserica. Prin alegerea și harul Botezului care face din ei un fel de «preoți», o «preoție împărătească», ei pot aduce lui Dumnezeu «jertfe spirituale» (II, 4—8). Sfințindu-se și progresînd continuu în sfințenie și desăvîrșire, și datorită acestor daruri, creștinii devin noul «popor ales».

Cap. II, 1 : «De aceea, lepădînd toată răutatea și tot vicleșugul și fățarniciile și pizmele și toate clevetirile».

După procedeul său obișnuit, de a prezenta ideile antitetic, Apostolul Petru arată, în acest verset sub forma negativă, ceea ce în versetul 2 prezintă sub formă pozitivă. El amintește o serie de «cinci vicii» sau «păcate antisociale», care împiedică dragostea frățească și progresul duhovnicesc³⁸⁶ al credincioșilor.

Verbul ἀποθέμενοι — «lepădînd», sau «dezbrăcîndu-vă de» — sugerează ideea mărturisirii credinței și angajamentul făcut de neofit la Botez, de a se lepăda de satana și de toate faptele lui. De aceea, ideea poate fi socotită și ca o aluzie la mărturisirea păcatelor.

«Toată răutatea» este primul păcat împotriva dragostei față de aproapele. Expresia arată atît intensitatea acestui păcat, cît și felurile lui manifestări. «Răutatea» (κακία) este dispoziția internă a sufletului de a face rău ; ea este satisfăcută numai dacă a reușit să facă cuiva vreun rău³⁸⁷, prin aceasta depășind adesea răutatea animalelor sălbatice³⁸⁸ și a dobitoacelor. De aceea se recomandă a fugi de răutate și a fi fără vicleșug ca «pruncii» (II, 2).

În expresia «și tot vicleșugul», «viclenia» este însușirea caracteristică diavolului și constituie mijlocul perfid prin care el a amăgit pe strămoșii omenirii, punîndu-i în vrăjmășie cu Dumnezeu și între ei (cf. Efes. II, 14, 16). «Vicleșugul sau înșelăciunea nu este altceva decît o răutate care se oferă aproapei în ascuns, sub forma unor binefaceri»³⁸⁹. Vicleșugul, ca și răutatea și pizma, figurează între păcatele care ies din inimă (Marcu VII, 22) și spurcă pe om. «Tot vicleșugul» înseamnă tot felul de apucături viclene³⁹⁰, prin care se caută vătămarea aproapei : cu gîndul, cu privirea, cu cuvîntul sau cu fapta.

386. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 671 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 63—64.

387. Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, p. 41—42 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 97.

388. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XV la Efeseni*, P. G., LXII, 111 (în trad. cit., p. 153—154).

389. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 373 (trad. cit., p. 191).

390. Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, p. 42.

«Și fățărnicile» arată multiplele forme de prefăcătorie sau de ipocrizie. Fățărnicia, înflerată de Mîntuitorul (Matei XXIII), este cu atît mai odioasă, cu cît îmbracă uneori haina evlaviei și a sfințeniei, sub care fățărnicii își ascund păcatele. În genere, fățărnicia era păcatul caracteristic fariseilor.

Pluralul «și pizmele» indică mulțimea și felurimea căilor de vătămare a semenilor : de la simpla gelozie, pînă la ură (Marcu XV, 10). Ea dă naștere în comunități și în familii la : dezbinări, certuri, rivalități și răzvrătiri etc. (cf. Marcu X, 41 ; Luca XXII, 24 ; Filip. I, 15)³⁹¹. Invidia este fapta diavolului, care pizmuieste pe oameni din pricina binefacerilor primite de ei de la Dumnezeu³⁹².

«Și toate clevețirile» se referă la păcatul neînfrînării limbii, păcat care este tot o formă a răutății și a pizmei, căci prin el se caută totdeauna a strica bunul nume al cuiva, sau a-i diminua meritele și calitățile. «Vicleșugul, fățărnicia și clevețirile sînt păcate împotriva adevărului»³⁹³.

Păcatele amintite în acest verset fac parte dintre «faptele moarte» (Evr. VI, 1), iar versetul constituie numai un îndemn de a se feri de aceste păcate, pe care de fapt ei nu le mai practicau.

Cap. II, 2 : «Ca niște prunci de curînd născuți, să doriți laptele duhovnicesc neprefăcut, ca prin el să creșteți spre mîntuire».

Cititorii Epistolei erau creștinați de peste 20 de ani — probabil — și totuși Apostolul Petru îi compară cu «niște prunci» (βρέφη) — spre deosebire de Apostolul Pavel care în Cor. III, 1—4 folosește termenul (νηπίος) — și încă «de curînd născuți» (ἀρτίγεννίτα). Expresia este o aluzie vădită la cuvintele Domnului (Matei XVIII, 3) și se referă la curățenia sufletească (III, 7), asemănătoare inocenței pruncilor³⁹⁴ prin care ei trebuie să progreseze continuu în mîntuire (I, 7—9 ; II, 2, 12 ; III, 10—16). În acest scop ei au nevoie a se hrăni cu o hrană deosebită, pe care s-o caute și s-o dorească neîncetat și cu pasiune³⁹⁵. Această hrană asemănată cu laptele este însă de natură spirituală. Termenul λογικόν — literal : «rațional, spiritual» — ne face să ne gîndim la cuvintele și respectiv la învățătura omenească, de orice fel, care este tot spirituală. Apostolul Petru îl folosește însă în sens religios, referindu-l la învățătura divină din Evanghelie³⁹⁶ și din Sfînta Tradiție, care constituie adevărata hrană pentru sufletul creștin : lapte duhovnicesc, adică «cuvintele lui Dumnezeu — scrise și nescrise». Acest «lapte duhovnicesc» trebuie să fie «neprefăcut» (ἄβολον), adică învățătura nefalsificată³⁹⁷, sănătoasă și neamestecată cu idei omenești și neatinsă de erezii (cf. II Cor. II, 17 ; IV, 3 ; I Tim. VI, 3 etc.). De aceea cultul creștin sau închinarea în

391. C. Spicq (op. cit., p. 77) amintește părerea lui B. Gartner (*The Temple and the Community in Qumran and the New Testament*, Cambridge, 1965, p. 72 ș. u., 99 ș. u.), care înclină a crede că aceste idei (expuse de Apostolul Petru) sînt mai mult sau mai puțin dependente de învățătura comunității de la Qumran. În realitate Apostolul Petru se inspire de la Hristos.

392. Cf. Sf. Vasile cel Mare, *Despre invidie*, P. G., XXXI, 374 ; Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, p. 42. 393. Ecumenius, op. cit., col. 529 ; Teofilact, op. cit., col. 1208.

394. Herma, *Păstorul*, Asemănarea IX, 29, P. G., II, 1003—1004 (trad. cit., II, p. 168—169) ; Clement Alexandrinul, *Pedagogul* I, VI, P. G., VIII, 289 (în traducere Dr. Nicolae Ștefănescu, București, 1939, p. 57) ; J. A. Petit, op. cit., p. 76—77 ; Ch. Bigg, op. cit., p. 126.

395. C. Spicq, op. cit., p. 79.

396. Clement Alexandrinul, *Pedagogul* I, VI, col. 293 (trad. cit., p. 60, 63) ; Ecumenius, op. cit., col. 532 ; și Teofilact, op. cit., col. 1208 ; L. Cl. Fillon, op. cit., p. 671.

397. L. Cl. Fillon, op. cit., p. 671 ; J. A. Petit, op. cit., p. 77 ; U. Holzmeister, op. cit., p. 235 ; A. Charue, op. cit., p. 450.

duh și în adevăr, cu jertfele sale spirituale, este numit λογική λατρεία (II, 5; Ioan IV, 24; Rom. XII, 1).

Unii autori referă «laptele duhovnicesc» nefalsificat chiar la Hristos³⁹⁸ gândind, probabil, atât la puritatea învățaturii Lui, cât și la învățătura despre persoana Sa leandrică și la învierea Lui, care aveau să fie puse în discuție mai târziu de către eretici. De aceea învățătura Epistolei I Petru nu are în vedere numai timpul scrierii, ci și vremurile ce aveau să urmeze. În acest caz, desigur, «laptele» este «învățătura despre Hristos», cuprinsă în Evanghelie și în Sfânta Tradiție. Așadar pentru Apostolul Petru, creștinii sînt mereu copii, nou-născuți care trebuie să se afle permanent într-o stare de nevinovăție sau de «pruncie în Hristos» și crescînd neîncetat, nu spre desăvîrșire, ci spre mîntuire³⁹⁹.

«Ca prin el să creștești spre mîntuire» se referă la laptele învățaturii creștine, hrană spirituală care ajută la creșterea în Hristos sau «spre mîntuire», idee exprimată și de Apostolul Pavel (II Tim. III, 14—15). Expresia «să creștești spre mîntuire» sau «în mîntuire» — proprie Sfîntului Petru — este echivalentă cu altă expresie, tot a lui: «creștești în harul și cunoștința Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos» (II Petru III, 18). Ideea de creștere o exprimă verbul αύξηθητε care alături de ελε σωτηριαν arată creșterea duhovnicească, progresul spiritual continuu, spre mîntuire. Cu alte cuvinte, darurile mîntuirii obiective (I, 3) — opera lui Hristos —, însușite, puse în acțiune, trăite deplin (II, 12; III, 15—16), ca mîntuire subiectivă, ca cea mai înaltă stare de virtute la care se poate ridica creștinul⁴⁰⁰, reprezintă mîntuirea integrală, echivalentă cu intrarea în slavă.

Cap. II, 3: «De vreme ce ați gustat că bun este Domnul».

Cu acest verset începe șirul citatelor și expresiilor luate din Vechiul Testament, care merg pînă la versetul 10, și începe cu un citat din Psalmul XXXIV (XXXIII), 8 (9), prin care Apostolul ilustrează ideea de hrană spirituală⁴⁰¹. Verbul έγεύσασθε «a gusta», și prin extindere, «a minca», introdus prin conjuncția εἰ, dă nuanța de cunoaștere prin gustare, de experimentare prin simțuri, de însușire a ceea ce a fost gustat și înghițit. Expresia «că bun este Domnul» confirmă că nu este vorba de o simplă gustare, ci de o mîncare adevărată, concretă, singura care dă sentimentul deplină încredințări, cit de «bun» (Χρηστός)⁴⁰² este Domnul. O astfel de «mîncare» satisface și mintea, prin sublima învățătură evanghelică, și sufletul și trupul, hrănite prin ea, constituind un stimulent al «vieții supranaturale»⁴⁰³.

Citînd acest verset din Psalmi, Apostolul Petru face îndeosebi o aluzie vădită la Hristos euharistic, la Taina Sfîntei Împărtășanii, practică din primele zile ale Bisericii, practică nedespărțită de învățatură și de rugăciune (Fapte II, 42; XX, 7; I Cor. XI, 23—29; Evr. XIII, 10). Această interpretare o găsim mai ales în cultul orto-

398. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, VI, col. 293 (trad. cit., p. 68); U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 236; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 65. 399. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 126.

400. J. Monnier (citat la C. Spicq, *op. cit.*, p. 80).

401. Edițiile românești la Ps. XXXIII, 8 (XXXIV, 8) au și verbul και ιδεσα «și vedeți», omis de Sfîntul Petru. Iar conjuncția εἰ nu exprimă îndoielă, ci dovada că condiția a fost împlinită.

402. Adjectivul Χρηστός, «bun, plăcut, duios», a fost tradus de unii prin «milostiv» sau «milos» (Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 127); iar alții (F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 325, n. 239) presupun aci un plăcut joc de cuvinte, bazat pe iotacism între Χρηστός și Χριστός.

403. Eucemenius, *op. cit.*, col. 532; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1208; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 98.

dox. Clement Alexandrinul, folosind acest text (cu forma iotacistă $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$) subliniază tocmai ideea împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului⁴⁰⁴. Sfântul Vasile cel Mare, tilcuind versetul «gustați și vedeți că bun este Domnul» (Ps. XXXIV, 9) în lumina Evangheliei, arată clar că este vorba de Hristos euharistic: «Deoarece Domnul este plinea cea adevărată și Trupul Lui este adevărată mîncare, este nevoie ca plăcerea bucuriei pe care o avem de pe urma plinii să ne devină înțeleasă prin gust. Aici se spune însă «gustați», dar ... va veni o vreme cînd logodna aceasta de acum și masa aceasta, a harului ne va duce la desăvîrșirea bucuriei noastre»⁴⁰⁵. Sfântul Chiril al Ierusalimului explică mai clar, într-una din Cateheze: «Noi gustăm, dar nu sîntem chemați să gustăm pline și vin, ci antitipul lor, Trupul și Sângele lui Hristos»⁴⁰⁶.

Această expresie, cu tilcul ei, a intrat de la început în Tradiția liturgică a Bisericii Ortodoxe⁴⁰⁷. De aci și cîntarea euharistică din timpul împărtășirii credincioșilor: «Trupul lui Hristos primiți și din izvorul cel fără de moarte gustați».

b) Desăvîrșirea vieții creștine în Hristos și în Biserică (II, 4—8)

Cap. II, 4: «Apropiați-vă de El, Piatra cea vie, lepădată de oameni, dar la Dumnezeu aleasă și de preț».

În versetele 4—8 sînt folosite noi metafore, atît pentru Hristos, cit și pentru creștini, cu ajutorul cărora autorul demonstrează antitetice ideile sale.

«Piatra cea vie» este Hristos însuși (cf. Matei XVI, 16, 18; I Cor. X, 4), atît în ce privește Persoana Sa teandrică, cit și învățătura și toată opera de răscumpărare, lăsată moștenire Bisericii. El este Hristos preexistent, istoric, Care s-a jertfit, Hristos euharistic, Hristos cel proslăvit și eshatologic. Pe acest Hristos, Apostolul Petru îl numește «piatră» încă din cuvîntarea către sinedriști (Fapte IV, 11; cp. II, 23—24, 32—33; X, 42). El devine piatra de temelie a Bisericii și a cultului (Matei XXVI, 26; Luca XXII, 19). «Piatra vie» dă imaginea «lui Hristos-Viața» (Ioan I, 4; XI, 25; XIV, 6) comunicată credincioșilor (Ioan III, 15—16; V, 25), sub forma de izvor țîșnitor și de apă vie (Ioan IV, 10—14; VII, 38), de pline a vieții (Ioan VI, 51—56), de cale nouă și vie (Evr. X, 20).

Expresia «Apropiați-vă de El, Piatra cea vie» constituie o puternică chemare la credința în Hristos și la atașarea de El. Verbul $\pi\rho\sigma\epsilon\rho\chi\acute{o}\mu\epsilon\nu\alpha\iota$ (participiul prezent ca imperativ) arată (cf. Ioan VI, 37, 44) «venirea continuă»⁴⁰⁸ a creștinilor către Hristos și viața de strînsă comuniune cu Hristos «piatra perpetuă a Bisericii»⁴⁰⁹, Care le dă viață (Ioan V, 12, 40), din viața Sa de «Piatră vie, divină și veșnică» (cf. Ioan X, 10)⁴¹⁰.

În «lepădată de oameni», Apostolul Petru prezintă prin opoziție felul cum este tratată de oameni «Piatra-Hristos, Mesia» și cum o privește Dumnezeu. Oamenii L-au

404. Clement Alexandrinul, *Strđmate*, V, 10, P. G., IX, 101 A.

405. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 365 (trad. cit. p. 181).

406. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistologică*, 20, P. G., XXXIII, 1124 (trad. cit., II, p. 268).

407. A se vedea *Peasna a 9-a la «Rînduiala Sfintei Împărtășanii» în Liturghier... p. 284; și în Ceaslov, București, 1970, p. 556—557. Vezi U. Holzmeister, op. cit., p. 237.*

408. U. Holzmeister, op. cit., p. 241; J. Hastings, op. cit., p. 107; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, 324, n. 241.

409. Paul Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Paris, 1959, p. 130.

410. C. Spicq, op. cit., p. 82; Ch. Bigg, op. cit., p. 128.

lepădat, adică L-au răstignit ⁴¹¹ dar pentru Dumnezeu a rămas «ales și de preț», fapt dovedit prin învierea (I, 21) și proslăvirea Lui (LII, 22) ⁴¹².

Cap. II, 5: «Și voi înșivă, ca niște pietre vii, zidiți-vă ⁴¹³ casă duhovnicească, preoție sfântă, ca să aduceți jertfe duhovnicești bineplăcute-lui Dumnezeu prin Iisus Hristos».

De la «pietre vii» Apostolul Petru trece la Biserica vie: «casa duhovnicească». «Hristos-Piatra vie» transmite creștinilor energia spirituală, Duhul Lui — prin Botez, Mirungere și Sfânta Euharistie — și devin și ei «pietre vii», spirituale, care, atrași de El ca de un magnet, sînt «zidiți» și incluși în «casa duhovnicească», marele edificiu spiritual — Biserica. Înainte de convertire și de creștinare ei erau doar niște «pietre moarte». Ceea ce sînt pietrele și materialul de construcție la locul de închinare (Ioan II, 16), aceea sînt «pietrele vii», sufletele și toată ființa creștinilor, incluse în «Casa spirituală» — Biserica sau obștea închinătorilor ⁴¹⁴. Ei alcătuiesc o familie, un «neam nou», au aceeași credință, se împărtășesc cu aceleași Taine și de același Duh, și în ei sălășluiește Dumnezeu cel în Treime, ca într-un templu (I Petru IV, 14; I Cor. VI, 19—20). Expresia «piatra vie»-«pietre vii» este proprie Apostolului Petru. Temelia, Arhitectul și Constructorul acestui edificiu spiritual este Hristos, Care spuse: dinainte: «pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului n-o vor birui» (Matei XVI, 18). La «zidirea» ei lucrează Sfânta Treime și cu Ea construiesc împreună îngerii și oamenii ⁴¹⁵, după puterea și harul primit.

Verbul *οικοδομοῦσθε* (imperativ mediu și pasiv cu sens de prezent) indică o acțiune continuă de zidire sufletească, de creștere și spor duhovnicesc, în viața desfințenie și de comuniune cu Hristos. «El face totul pentru noi și noi facem totul pentru El» ⁴¹⁶, încît, integrați în Hristos și în Biserică, alcătuim deci o sfințită unitate. De la Biserică sau Casa duhovnicească Apostolul Petru trece la preoția duhovnicească.

Fraza «(Zidiți-vă) ... (sic) în preoție sfântă, ca să aduceți jertfe bineplăcute lui Dumnezeu prin Iisus Hristos» arată că în Biserică, prin harul Botezului și prin Ungerea cu Sfîntul Mir, creștinii constituie în același timp și o «preoție sfîntă, duhovnicească», pentru a putea aduce lui Dumnezeu prin Hristos jertfe duhovnicești bineplăcute Lui. «Tot așa noi sîntem și un jertfelnic, adunați într-o unitate spirituală, irradiind ca o bună mireasmă credința în Hristos și aducînd prin El lui Dumnezeu și Tatăl ca o tămîie bine mirosoare ofrandele virtuților noastre» ⁴¹⁷.

Prin această «preoție sfîntă» sau duhovnicească, pe care o au toți cei creștinați, ei pot sluji lui Dumnezeu, Bisericii și semenilor (II, 9; IV, 10—11; I Tesal. I, 9); și-L pot slăvi prin cuvînt și fapte (II, 12; III, 16; IV, 11). Apostolul Petru folosește și numele de creștin (*Χριστιανός*, IV, 16) tocmai pentru a arăta că cei ce cred aparțin lui Hristos și că așa precum numele de Hristos înseamnă «uns» (*Χριστός*), tot așa și cel de creștin. «Căci o dată ce ați ajuns părtași ai lui Hristos, negreșit sînteți numiți

411. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 672; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 98; R. Knopf, *op. cit.*, p. 89.

412. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 241; R. Knopf, *op. cit.*, p. 89.

413. Variante: C al lat: T txt p72 BA Hl pm Cl Or au *ἐποικοδομοῦσθε*.

414. Sf. Chiril al Alexandriei, *Glaphyra*, P. G., LXXIX, 668; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 78; C. Spicq, *op. cit.*, p. 83.

415. *Păstorul lui Herma*, Asemănarea IX, 12—13, P. G., II, 991—992 (trad. cit., II, p. 152—153); Sf. Ignatie al Antiohiei, *Epistola către Efeseni*, IX, P. G., V, 652 (trad. cit., *Părinții Apostolici*, II, p. 5).

416. J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 78—79.

417. Sf. Chiril al Alexandriei, *Glaphyra*, col. 668; C. Spicq, *op. cit.*, p. 83.

unși» (Χριστοί), intrucit «după ce ați ieșit din colimvitra sfințelor ape (din Botez) vi s-a dat ungera, antițipul Duhului Sfînt, prin care a fost uns Hristos»⁴¹⁸. Și iată cum, trecînd din metaforă în metaforă, Apostolul Petru ne conduce cu ideea și la «preoția duhovnicească» sau «sfință» care decurge și ea tot (prin ungere de către preoția harică) din preoția lui Hristos Arhierul cel Mare (Evr. V, 6; VII, 1), sau «Păstorul și Izbăvitorul sufletelor» (II, 25) sau Arhipăstorul ceresc (V, 4). Prin ungeră, credincioșii, în clipa în care au devenit creștini au și îmbrăcat «preoția sfință», și au devenit preoți în sensul larg: «preoți» ai preoției duhovnicești sau «împărătești» (II, 9), acordată întregii Biserici a lui Dumnezeu⁴¹⁹. În felul acesta creștinii participă la Sfintele Taine, iar la nevoie, pot boteza prunci aflați în primejdie de moarte, în lipsa preotului slujitor. Preoția duhovnicească nu se poate exercita valabil însă decît în dependență de preoția ierarhică, sacramentală, de hirotonie — care este «otitorie divină» (Ioan XX, 21—23) — și în ascultare de Biserică. Sfîntul Iustin Mărtirul spune limpede că: «Dumnezeu nu primește de la nimeni jertfe, decît prin preoții Lui»⁴²⁰. Ambele sînt preoții prin participare «la Preoția Unică a lui Hristos». De observat că în greaca nou-testamentară, termenul *ιερεύς* (preot) este rezervat preoției împărătești — *ιεράτευμα*; iar preoția de hirotonie este desemnată prin *πρεσβύτερος* (preot). Hristos este singurul Preot prin ungeră; în fapt, singura consacrare preoțească prin ungeră este aceea a ungerii hrismale a preoției împărătești⁴²¹.

Cele trei metafore: «pietre vii», «casă duhovnicească» și «preoție sfință» indică aspectul văzut și nevăzut al Bisericii, precum și cultul ei extern și intern. Apostolul Petru se folosește de aceste metafore pentru a îndemna pe creștini să se unească strîns cu Mîntuitorul și întreolaltă prin credința vie, care trebuie să-i însuflețească, precum și prin dragostea care trebuie să-i înfrățească. Ei rămîn astfel legați cu Biserica, nu numai prin cultul extern, ci și prin cel intern care-i unește cu Hristos și întreolaltă, într-un mod viu⁴²². Așadar, «zidiți-vă casă duhovnicească, preoție sfință» nu are sens de acțiune în viitor, ci de un prezent de permanență, ca și în vers, 9, unde se spune: «*voi sînțeți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sînt...*».

Rolul acestei «preoții sfințe» sau duhovnicești⁴²³ este arătat în restul versetului: «*ca să aduceți jertfe spirituale bineplăcute lui Dumnezeu*». Creștinii sînt naște mici slujitori ai Domnului și trebuie să-L slăvească (IV, 11) prin cuvînt și faptă; iar prin viața lor ireproșabilă să aducă și pe necreștini la slăvirea lui Dumnezeu (II, 12), sau să reducă la tăcere pe calomnatori (III, 15—16). Astfel, însăși viața lor este o jertfă spirituală, o «jertfă vie, sfință, bineplăcută lui Dumnezeu, ca o închinare duhovnicească» (Rom. XII, 1). Și tot așa sînt privite și trupurile celor care pățimesc pentru Hristos și pentru credință (IV, 13—14, 16), sau primesc moartea martirică.

418. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza III Mistagogică*, I, P. G., XXXIII, 1068 (în trad. cit., col. II, p. 247—248).

419. Origen, *Omișia IX la părți alese din Levitic*. P. G., XII, 509, 521—522: «Oare, nu știți că preoția este dată și tuturor credincioșilor, adică întregii Biserici a lui Dumnezeu?... Nu vreau să te miri că acest jertfelnic (altarul Bisericii) este deschis numai preoților. Căci toți care sînt unși cu ungera Sfîntului Mir au fost făcuți preoți» (I Petru II, 5, 9).

420. Sf. Iustin Mărtirul, *Dialogul cu Iudeul Trifon*, P. G., VI, 745 (și în trad. cit., p. 256).

421. P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 165.

422. Pr. Prof. Sofron Vlad, *Lămurirea ortodoxă a unor texte biblice*, în «*Ortodoxia*», VI (1954), nr. 1, p. 58—60.

423. Vezi Pr. Ioan Mircea, *Preoția împărătească sau duhovnicească*, în «*Studii Teologice*», XXXII (1971), nr. 7—8, p. 483—496.

Prin «jertfele duhovnicești» se înțeleg însă nu numai cele de ordin spiritual — ca rugăciunea, meditația și faptele bune etc., ci și darurile materiale aduse cu inimă smerită și cu gând curat pentru ajutorarea aproapelui ori pentru Sfânta Euharistie.

Cea mai mare jertfă spirituală este Sfânta Euharistie, care reproduce în chip tainic și nesfîngeros Jertfa sfîngeroasă a Domnului Hristos pe Cruce. Or, aceasta nu s-ar putea săvîrși fără darurile materiale aduse de credincioși, pe care, după ce preotul slujitor le-a pregătit și le-a adus pe sfîntul Jertfelnic, la rugăciunile lui de invocare, Duhul Sfînt în prefața în Trupul și Singele Domnului pentru împărtășirea credincioșilor. Acestei jertfe euharistice i se integrează toate jertfele spirituale și materiale pe care Hristos le primește ca ale Sale și le prezintă Tatălui. Sînt înlăturate desigur definitiv jertfele de animale; dar sînt respinse și rugăciunile cînd sînt făcute de oameni nelegiuți, sau «cu mîinile pline de fărădelegi și de nedreptăți» (Isaia I, 15, 17), a căror inimă este plină de răutăți, sau de mînie (I Tim. II, 8).

«Jertfele spirituale» sînt nenumărate și de multe feluri. Ele se numesc spirituale sau duhovnicești, pentru că sînt făcute și aduse în duh. Apostolul Petru amintește: de binecuvîntarea și slăvirea lui Dumnezeu (I, 3; IV, 11); de omul tainic al inimii cu «duh blind și limiștit» (III, 4); de smerenia (III, 8; V, 5); de nerăsplătirea răului cu rău, ci cu binecuvîntare (III, 9); de inima înfrîntă și smerită, ca altar pe care se aduc aceste jertfe și în care este sfîntit Hristos (III, 7—9; 15—16); de dragostea nefățarnică, ce «acoperă mulțime de păcate» (IV, 8); de dreptate (III, 14); de rugăciunea, milostenia și compasiunea, iertarea, curățenia sufletească, răbdarea în suferință (I, 6—7; III, 14; IV, 8—11) etc. De altfel și orice lucrare în slujba aproapelui, făcută în numele Domnului, e tot o «jertfă duhovnicească» (IV, 9—11). Aceste «jertfe spirituale»⁴²⁴ trebuie să fie aduse lui Dumnezeu tot prin Biserică, prin preoții slujitori, care le unesc cu jertfa euharistică. De la ei, Hristos, «Preotul în veac» sau Arhiepiscopul cel Mare le primește ca ale Sale, le asimilează jertfei Sale și așa le aduce Tatălui, căci aceasta înseamnă «să aduceți jertfe duhovnicești bineplăcute lui Dumnezeu prin Iisus Hristos». Orice laudă la adresa Lui, orice rugăciune, orice act de sfîntenie, sau de slujire este o jertfă. Ele sînt aduse deopotrivă lui Dumnezeu Tatăl și lui Hristos însuși ca Dumnezeu întrupat⁴²⁵. Prin urmare, astfel de jertfe sînt bineplăcute lui Dumnezeu, nu alt și nu numai pentru că sînt «spirituale» sau «duhovnicești», ci, mai ales, pentru că ele sînt aduse «prin Iisus Hristos»⁴²⁶ și făcute în numele Lui (IV, 9—11).

Cap. II, 6: «Pentru că se scrie⁴²⁷ în Scriptură: «Iată pun în Sion piatră unghiulară, aleasă, de preț și cel ce crede în ea nu se va rușina».

424. Origen, *Părți alese din Levitic*, col. 509; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1762; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Evrei*, trad. cit., p. 171: consideră «jertfe» și trupurile mucenicilor: și sufletul și trupul lor sînt jertfe»; Eucumenius, *op. cit.*, col. 532; Teodact, *op. cit.*, col. 1209; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 79; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 679; A. Charue, *op. cit.*, p. 451; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 68.

425. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1762.

426. Unii comentatori iau prepoziția διὰ cu ἀνέγχεα, iar alții o iau cu εὐπροσδέχτους. În primul caz, jertfele sînt plăcute lui Dumnezeu pentru că sînt spirituale (J. W. C. Wand și Ch. Bigg); în al doilea caz ele sînt plăcute pentru că sînt aduse prin Iisus Hristos (U. Holzmeister, A. Charue, R. Knopf și C. Spicq).

427. Expresia διότι περτέλει ἐν γραφῇ specifică Apostolului Petru sub forma: «pentru că este cuprins în (Sfînta) Scriptură», sau, «este scris»...

În acest verset Apostolul reia ideea din versetul 4, întărind-o cu textul mesianic din Isaia XXVIII, 16 — citat liber după Septuaginta — căruia îi aduce unele modificări de adaptare. Cum același citat se află și în Epistola către Romani (IX, 33) în forma «piatră de poticnire și piatră de sminteală», unii autori au considerat că ar fi vorba de un împrumut de la Apostolul Pavel, iar alții au socotit, dimpotrivă, că Pavel ar fi împrumutat de la Apostolul Petru, ori că amândoi au avut o sursă comună⁴²⁸. Deosebirea între textele celor doi Apostoli se explică și prin punctul de vedere urmărit de fiecare din ei. Apostolul Pavel voia să arate că Israel, urmărind Legea și faptele ei, s-a poticnit de «piatra de poticnire și piatra de sminteală», pusă în Sion, și a căzut. Apostolul Petru face același lucru în versetul 8, unde este vorba tot de vechiul Israel; dar aci (II, 6) el vorbește despre creștini, noul Israel, pentru care Hristos n-a fost «piatră de poticnire și de sminteală», ci «piatră de unghi», și de zidire «aleasă și de preț»⁴²⁹ pentru că «a readus la Dumnezeu (III, 18) pe cei ce au crezut în El și i-a făcut «popor agonisit al lui Dumnezeu» (II, 9).

«Șionul» de care vorbise Isaia este Biserica creștină⁴³⁰ zidită pe Piatra-Hristos. El se numește «piatră unghiulară» sau «de unghi» pentru că unește într-o singură credință poporul Israel și celelalte neamuri printr-o unire spirituală⁴³¹. În edificiul spiritual al Bisericii, Hristos este Piatra și a unghiului de jos, care leagă, la temelie, cele două ziduri — popoarele — între care vrajba și ură ridicase ziduri despărțitoare (Efes. II, 14—15); și a unghiului de sus, la încheierea edificiului, pentru că El este totul, El ține toată Biserica⁴³².

În fraza «Și cel ce crede în El nu se va rușina» cuvintele ἐπ' αὐτῷ care se referă la Mesia-Hristos nu se află în Septuaginta. Ele au fost introduse de autorii unei antologii de texte biblice, cu scopul de a da textului o interpretare mai vădit mesianică⁴³³. «Nu se va rușina» înseamnă că cei ce cred în El și săvârșesc fapte demne de un creștin nu vor rămâne dezamăgiți, sau rușinați, în această nădejde⁴³⁴. De asemenea, momentul acesta nu trebuie înțeles numai în sens eshatologic⁴³⁵, ci și în sens istoric, că cel ce crede nu se rușinează nici în viața aceasta (Marcu VIII, 38).

Cap. II, 7—8 : «Deci vouă celor ce credeți — cinstea; iar pentru cei ce nu cred — piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta s-a făcut cap de unghi» (8) «și piatră de poticnire și piatră de sminteală, de care se poticnesc cei ce nu ascultă de cuvîntul spre care au și fost puși».

428. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 88—69, vorbește de o antologie de texte mesianice vechi-testamentare; C. Spicq, *op. cit.*, p. 86, consideră că e vorba de o culegere de texte scripturistice, din care a IV-a grotă de la Qumran a furnizat mai multe exemplare, culegere care exista înainte de redactarea Epistolei; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 131.

429. C. Spicq, *op. cit.*, p. 87.

430. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Isaia*, P. G., LXX, 632 și col. 1368; Sf. Eftrem Sirul, *Comentariu la Isaia*, după E. Médebielle, *L'Eglise*, în «Dictionnaire de la Bible», Suplem. II, col. 548.

431. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Isaia*, col. 632; Idem, *Fragmente la Epistola I Petru*, P. G., LXXIV, 1013; Teodoret al Cirului, *Comentariu la Isaia*, col. 371 și 1816.

432. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VI la Efeseni*, col. 44 (și în trad. cit., p. 53—54); Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 433 (în trad. cit., p. 169); A. Charue, *op. cit.*, p. 451; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 672. 433. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 69.

434. Textul ebraic are: «nu va fugi», sau «nu se va grăbi», în loc de «nu se va rușina» cum se află în Septuaginta; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 100; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 79.

435. R. Knopf, *op. cit.*, p. 93, consideră că aci este sensul eshatologic.

Aceste două versete trebuie luate împreună, pentru că exprimă aceeași idee, cu referire la cele două categorii: cei ce cred în Hristos și cei ce L-au respins, folosind două citate: primul luat din Psalmul CXVII, 22 și al doilea din Isaia VIII, 14 — prin care sprijină ideea pe care o expune și o extinde. El face aplicarea întâi la creștini, zicând: «Deci vouă celor ce credeți (vi s-a dat) cinstea» (ἡ τιμή), subînțelegându-se verbul δέδοται⁴³⁶. «Cinstea» (ἡ τιμή)⁴³⁷ este aceea pe care Dumnezeu o dă credincioșilor, în opoziție cu rușinarea din versetul precedent — care rușinare revine celor ce se poticnesc. Această «cinste» începe cu alegerea și răscumpărarea celor aleși și continuă cu nașterea de sus, sau înfierea, prin harul Botezului, prin care ei devin o «preoție sfântă» sau «impărătească», și o Biserică, sau noul «popor ales» al lui Dumnezeu (II, 9).

Timpul trăirii acestei cinștiri este în primul rând timpul actual, al vieții pămîntești, prin care se pregătește cinstea cea cerească în viața veșnică, de slavă, cînd vor fi primite «lauda, slava și cinstea» deplină (I, 7; IV, 13). În această fază finală, «cinstea» este echivalentă cu mîntuirea definitivă, după cum «poticnirea și sminteala celor necredincioși înseamnă pierirea lor»⁴³⁸. Deci, cinstea din viața aceasta condiționează cinstea eshatologică⁴³⁹, căci pe pămînt cinstea constă în a fi creștini și în a zidi și jertfi cu Hristos, participînd la slujirile Lui; iar după trecerea acestei vieți cinstea constă în a fi cu El în slava veșnică.

«Iar pentru cei ce nu cred — piatra pe care au lepădat-o ziditorii, aceasta s-a făcut cap de unghi», arată că cei ce nu cred sînt deopotrivă iudeii și păgînii necreștinați. «Ziditorii care L-au disprețuit și L-au respins pe Hristos sînt cărturarii, fariseii, saducheii și arhierii», sînt conducătorii spirituali ai iudeilor puși să-i îndrumeze spre Hristos (cf. Gal. III, 24; Rom. X, 4)⁴⁴⁰. Ei au împiedicat poporul iudeu să creadă în Iisus-Mesia și l-au instigat să-I ceară răstignirea (Matei XXVII, 20—23). Dar «Acesta» (Hristos) s-a făcut «cap de unghi», care «unește pe aceia dintre păgîni și iudei care au crezut, alăturîndu-i la Sine și aducîndu-i într-o singură închinare. El a făcut, firește, să dispară jertfele inutile ale unora și a schimbat superstiția demonică a altora, în adevărata închinare» (evlavie)⁴⁴¹.

«Piatra Hristos» nu s-a făcut numai «cap de unghi», ci «și piatră de poticnire și piatră de sminteală, de care se poticnesc cei ce nu ascultă de cuvîntul...». O «piatră

436. Eucumenius, op. cit., col. 533; Teofilact, op. cit., col. 1209; Didym Alexandrinul, op. cit., col. 1762.

437. Toate traduceri românești ale Bibliei și Noului Testament, inclusiv Biblia, ed. 1968 (cu excepția Bibliei, ed. 1914 și a celei britanice, ed. 1924 și 1966) redau substantivul ἡ τιμή prin adjectivul τιμος «de preț», ceea ce schimbă sensul. Pentru că nu e vorba de «piatră», ci de «cinstea» pe care a acordat-o Dumnezeu creștinilor. Vulgata traduce corect: «Vobis igitur, honor, creditibus»; și tot așa traduc: *La Sainte Bible de Jérusalem* (1966): «à vous... l'honneur»; și C. Spicq, op. cit., p. 88: «à vous donc, l'honneur, à vous, les croyants».

438. Didym Alexandrinul, op. cit., col. 1762.

439. J. A. Petit, op. cit., p. 79; A. Charue, op. cit., p. 451; J. W. C. Wand, op. cit., p. 66.

440. Didym Alexandrinul, op. cit., col. 1762; Eucumenius, op. cit., col. 533; Teofilact, op. cit., col. 1209; vezi Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1056; Teodoret al Cirului, *Comentariu la Psalmi*, P. G., LXXX, 1816.

441. Eucumenius, op. cit., col. 533; Teofilact, op. cit., col. 1209; R. Knopf, op. cit., p. 93.

de poticnire și de sminteală»⁴⁴² a fost Iisus Hristos nu numai pentru iudei (Luca II, 34) care nu concepeau un Mesia răstignit, ci și pentru mulți alții, unii chiar dintre creștini, care — în trecut și azi — nu concep Dumnezeuirea Lui și pe Hristos euharistic. Apostolii înșiși s-au smintit (Matei XI, 6; XXVI, 31, 56) de Hristos; iar Petru care fusese numit «piatră» s-a poticnit și a fost numit «sminteală» (Matei XVI, 18, 23; XXVI, 69—74). Sminteala și scandalizarea lor se datora falsei concepții iudaice despre Mesia. Pentru aceasta Apostolul Petru, autorul Epistolei, unește într-o expresie «piatră de sminteală» cele două cuvinte ce i-au fost adresate lui.

Deși prin antiteză se spune că unii se mintuiesc prin Hristos, iar alții pier⁴⁴³, pentru că s-au poticnit, Apostolul Petru afirmă totuși în aceste versete (II, 5—8, 10) principiul universalismului mântuirii, ca și în Fapte (XV, 11). Dumnezeu voinște ca toți oamenii să se mintuiască (I Tim. I, 15), dar acei care s-au făcut «vase ale miniei» și au urmat necredința, s-au pus ei înșiși în starea pe care și-au pregătit-o⁴⁴⁴. Ideea aceasta este confirmată de cuvintele care urmează îndată după încheierea citatului din Isaia.

În expresia «(Piatră) de care se poticnesc cei ce nu ascultă de cuvîntul lui Dumnezeu, spre care au și fost puși», verbul ἀπειθεῖν are înțelesul lui de «a nu asculta» și de «a nu crede». Poticnirea are loc deci numai pentru cei ce nu vor să creadă în cuvîntul lui Dumnezeu scris și grăit meci înainte prin profeți și apoi prin Hristos în-suși, «Cuvîntul intrupat», și prin Apostolii Lui. «Pe cei ce refuză a crede, Dumnezeu, pentru a-i pedepsi, îi lasă ca ei să se poticnească chiar de piatra mîntuirii, care îi zdrobește»⁴⁴⁵. Prin urmare ei se poticnesc de «Piatra-Hristos», pentru că nu au crezut că este Mesia cel prezis de profeți. De aceea El a fost, de cum a apărut, «semn de împotrivire» (Luca II, 34; cf. Matei XII, 30). Primul verb «se poticnesc» repetă și accentuează ideea precedentă pe care a încheiat-o ultimul citat. «Προσκόπτουσιν» reia ideea din προσκόμματος, iar după sens și ideea din σκανδάλου⁴⁴⁶.

Problema poticnirii — a reprobării⁴⁴⁷ iudeilor — este pusă și rezolvată, mai pe larg, de Apostolul Pavel în Epistola către Romani (cap. IX—XI), unde se spune că împietrirea lui Israel s-a făcut în parte, și numai pînă ce va intra tot neamul păgînilor, după care și tot Israelul se va mîntui (Rom. XI, 25—26); pentru că «Dumnezeu poate să-i altoiască iarăși» (Rom. XI, 23). La fel rezolvă problema și Apostolul Petru. El nu spune că prin poticnire iudeii și-au pierdut dreptul la mîntuire, ci că, deși s-au poticnit, le este deschisă ușa mîntuirii dacă se pocăiesc și vin la credința în Hristos.

Vulgata, dînd o punctuație deosebită întregii fraze — «et lapis offensionis, et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt» — leagă pe λόγος de προσκόπτουσι (respectiv «qui offendunt verbo») și cu aceasta schimbă sensul expresiei, dînd ideea de predestinare. De aceea, comentatorii care se țin aci de textul Vulgatei⁴⁴⁸ consideră că iudeii s-au poticnit de cuvînt și n-au crezut pentru că așa li s-a «ordonat», și că deci necredința lor a fost poruncită sau voită de Dumnezeu, iar ei predestinați osîndeii.

442. Expresiile «sminteală» și «cei ce se poticnesc» nu se află în Septuaginta, dar există în vechile versiuni: Teodotio și Simah, ceea ce, după afirmația lui Ch. Bigg, op. cit., p. 132, a făcut pe unii cercetători să conchidă că: «traducerea Septuagintei... a fost corectată într-o formă asemănătoare cu aceea dată de Sf. Apostol Petru și de Sf. Apostol Pavel (Rom. IX, 33) unde e forma corectă».

443. Didym Alexandrinul, op. cit., col. 1762.

444. Ecumenius, op. cit., col. 533; Teofilact, op. cit., col. 1209; J. A. Pettit, op. cit., p. 80.

445. L. Cl. Fillion, op. cit., p. 673. 446. R. Knopf, op. cit., p. 94.

447. Ch. Bigg, op. cit., p. 133.

448. J. A. Pettit, op. cit., p. 80; C. Spicq, op. cit., p. 89—90; C. Bigg, op. cit., p. 132.

Urmînd textul grec, *ideea se schimbă și interpretarea este alta*. «Cei care se poticnesc» (de piatră) sînt cei care nu cred în Hristos, sau nu ascultă de cuvîntul Domnului⁴⁴⁹. La această interpretare conduce însăși construcția frazei; căci articolul *οὗ* merge cu participiul *ἀπειθοῦντες*, iar nu cu *προσκόπουσιν*⁴⁵⁰, care este verb la indicativ plural. Amîndouă verbele întrunesc ideea neprimirii sau a respingerii lui Hristos de către iudei.

Propoziția «*La care au și fost puși*» se referă tocmai la misiunea poporului iudeu în lume de a întreține monoteismul și a face cunoscute ideile mesianice, pregătind calea venirii și a primirii lui Mesia-Hristos, Care aducea mîntuirea. Aceasta reiese clar din context (II, 4—10) și din spiritul general al Sfintei Scripturi. Cu alte cuvinte, iudeii «au fost puși» spre credință și spre mîntuire, iar nu spre cădere (sau poticnire) și spre osîndă⁴⁵¹.

Expresia *εἰς ὃ καὶ ἐπέθραυ* formează o propoziție independentă⁴⁵². Ea se întîlnește și în II Timotei I, 11 în forma *εἰς ὃ ἐπέθραυ* prin care Apostolul Pavel spune: «(Evanghelia) la care am fost pus eu propovăduitor și Apostol și învățător al neamurilor». În acest sens deci trebuie înțeleasă și expresia folosită aici de Apostolul Petru.

c) Misiunea Bisericii și a creștinilor în lume (II, 9—10)

Cap. II, 9: «Dar voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit (de Dumnezeu), ca să vestiți binefacerile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea mînunată».

În acest verset, Apostolul Petru unește într-o singură frază expresiile luate din Isaia (XLIII, 20—21), Ieșire (XIX, 6 și XXIII, 22, după Septuaginta) și din Maleahî (III, 17), expresii care arată că toate prerogativele lui Israel au fost trecute asupra Bisericii. Creștinii sînt puși într-un nou raport cu Dumnezeu, căci, devenind poporul Lui, înfiat și agonisit prin sîngele lui Hristos, au primit: o nouă misiune în lume de «seminție aleasă»; o viață nouă de «popor sfînt»; și o nouă slujire de «preoție împărătească»⁴⁵³, trăsături prin care se accentuează tot mai mult calea înnoirii lumii.

Semnul începător al acestei înnoiri sau al misiunii Bisericii în lume, apare o dată cu întruparea și apoi cu activitatea publică a lui Hristos, în care evenimentul Schimbării la față pe Muntele Tabor (Matei XVII, 1—5) ocupă un loc însemnat. La aceasta au fost de față reprezentanți ai Vechiului Testament — Moise și Ilie — și ai Noului Testament, așa-ziii «stîlpi ai Bisericii»: Petru, Iacob și Ioan. Din acest fapt autorul Epistolei a înțeles precis că «Duhul lui Hristos» a grăit și prin proroci despre «măririle Lui» (I, 10), așa cum le-a descoperit și Apostolilor⁴⁵⁴. Iar mai tîrziu, aducîndu-și aminte de Schimbarea la față (II Petru I, 16—20), Apostolul Petru, «ca văzător al măririi Aceluia», vorbește despre acest eveniment ca de «o făclie de lumină

449. Așa explică: Eumenius, *op. cit.*, col. 553; Teofilact, *op. cit.*, 1209; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1762; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 133.

450. K. Knopf, *op. cit.*, p. 94: «τῷ λόγῳ» aparține sigur de ἀπειθοῦντες.

451. Cf. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1762; Eumenius, *op. cit.*, col. 533; Teofilact, *op. cit.*, col. 1209; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 80.

452. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 673; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 70; R. Knopf, *op. cit.*, p. 94.

453. J. Hastings, *op. cit.*, p. 123.

454. Clement Alexandrinul, *Părți alese*, P. G., IX, 659: «arătîndu-se Domnul în slavă Apostolilor, pe Muntele Tabor, n-a făcut-o pentru El, ci pentru Biserica Sa, care e «neamul ales», pentru ca (prin ei) să învețe (lumea) după ieșirea Lui din trup».

ce luminează întunericul minții și al inimilor». Din toate evenimentele la care au fost martori oculari, Apostolul Petru și toți ceilalți Apostoli au înțeles că în adevăr Biserica creștină, Israelul spiritual, continuând în lume opera lui Hristos, a preluat toate titlurile, Scripturile și toate făgăduințele⁴⁵⁵ ce i-au fost transferate de la vechiul Israel. Încît termenii *γένος*, *ἔθνος* și *λαός* — deși cu nuanțe deosebite — arată pe poporul ales de Dumnezeu, și dacă pentru vechiul Israel termenii aveau sensul de rudenie de sine, pentru creștinii însă au numai sensul de rudenie spirituală. Aceeași credință în Hristos face din toate neamurile creștine o «frățietate universală», o comunitate spirituală — Biserica.

Expresia «*Dar voi sînteți seminție aleasă*» arată că creștinii alcătuiesc Biserica lui Hristos și sînt «obiectul alegerii și al dragostei Lui»⁴⁵⁶, fiind seminție aleasă și deosebită nu numai de iudei, ci și de păgîni⁴⁵⁷.

În expresia «... (Sînteți) *preoție împărătească*» (*βασιλειον ιεράτευμα*), termenul *βασιλειον* poate fi luat și ca substantiv: «împărăție», ca în originalul ebraic: «împărăție de preoți» (*mamleket kohanim*); și ca adjectiv: «împărătesc» — ca în Septuaginta: «preoție împărătească», unde *ιεράτευμα* (substantiv abstract) este folosit în locul substantivului concret «preoți»⁴⁵⁸.

Expresia «*preoție împărătească*» arată că creștinii — din clipa în care au trecut prin Tainele Botezului și a Mirungerii — au devenit deodată împărați și preoți în sens duhovnicesc. Expresia indică în același timp că harul general pe care-l primesc toți creștinii derivă din slujirile sau demnitățile lui Hristos ca Preot și Împărat, transmise prin Duhul Sfînt ca daruri. Hristos are deodată amîndouă aceste demnități de Împărat și Preot de la Tatăl; era necesar deci ca și creștinii «care se trag de la Hristos ca din Împărat să fie (de neam) împărătesc și ca din Preot să fie preoție»⁴⁵⁹. Ca urmare a acestui har, creștinii sînt în sens larg și «preoți» și «împărați». Această dublă calitate a lor se exercită în viața de acum prin «jertfele spirituale», ca rol al «preoției» și prin înfrînarea patimilor trupului care se luptă împotriva sufletului (II, 11), ca lucrare împărătească; iar în viitorul eshatologic creștinii vor fi «preoții lui Dumnezeu, împărățind apoi cu Hristos» (Apoc. XX, 6).

Expresia «(voi sînteți) *neam sfînt*» (*ἔθνος ἅγιον*) arată că, prin alegere și prin «nașterea de sus», creștinii sînt sfințiți de Dumnezeu prin harul Botezului și consacrați slujirii Lui cultice (I, 3, 15—16; II, 5) și misiunii universale ce li s-a încredințat, de a lumina și a atrage și pe alții la sfințenie, iradiind lumina și sfințenia lăuntrică din ei și din viața lor curată și pilduitoare (II, 12)⁴⁶⁰.

455. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 134; Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 673; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 99; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 71; R. Knopf, *op. cit.*, p. 95—96.

456. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 730; Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 330 (trad. cit., p. 158); J. A. Petit, *op. cit.*, p. 80; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 673; A. Charue, *op. cit.*, p. 452.

457. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 134; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 72.

458. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 248; vezi și V. Pietreanu, *Studiu exegetic-critic asupra textului din I Petru II, 9*, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 1, p. 84.

459. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1763; Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 730; Ecumenius, *op. cit.*, col. 533; Teofilact, *op. cit.*, 1212; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 80—81; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 673; A. Charue, *op. cit.*, p. 453; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 134; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 72; C. Spicq, *op. cit.*, p. 91.

460. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 330 (trad. cit., p. 158); Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1763; Ecumenius, *op. cit.*, col. 533; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1212; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 81; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 673; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 72; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 134; J. Hastings, *op. cit.*, p. 128—130; R. Knopf, *op. cit.*, p. 96.

Iar expresia «sinteti) *popor agonisit*» de Dumnezeu (*λαός εις περιποίησιν*)⁴⁶¹ arată că creștinia sint noul popor, răscumpărat prin sîngele lui Hristos (I, 18—19; Fapte XX, 28). Ei au devenit proprietatea lui Dumnezeu, încredințându-li-se o misiune specială⁴⁶² în lume. Poporul agonisit sau poporul lui Dumnezeu este numele de colectivitate al Bisericii și cuprinde pe toți: păstori și păstoriiți, de la Apostoli pînă la cel din urmă creștin⁴⁶³.

Ultima frază a versetului 9: «*Ca să vestiți (in lume) binefacerile (ἀρεταί) Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată*» indică «misiunea specială» a Bisericii în lume, care este aceea de a vesti adevărurile mîntuitoare revelate de Hristos. În cuvîntarea din Faptele Apostolilor (II, 11), pentru aceeași idee, Apostolul Petru folosește expresia: «*măririle lui Dumnezeu*» (*τὰ μεγάλα τοῦ Θεοῦ*). Poate de aceea au și tradus unii prin «măririi» termenul ἀρεταί⁴⁶⁴, care este o denumire generală pentru tot ce a făcut Dumnezeu pentru omenire: «nu numai minunile (cf. Matei XIII, 58), ci și manifestările prodigioase ale marelui și atotputerniciei divine în favoarea celor aleși care-L descoperă ca Mîntuitor al lumii». Preoția duhovnicească este astfel «areteologă» a cărei «liturgie constă în a cînta virtuțile (lucrările) divine»⁴⁶⁵.

Biserica este arătată deci în rolul ei misionar de învățătoare, sfințitoare și călăuzitoare spre mîntuirea oamenilor. Ea n-a vestit în lume numai «laudele» și «minunile», ci întreaga Revelație adusă de Hristos, ca: adevăruri, Taine, virtuți, puteri, laude, măririi și binefaceri etc. Toate acestea le-au făcut cunoscute creștinii prin: cuvîntul propovăduit, prin cîntările cultice (II, 9; III, 15; IV, 11), și «fără cuvinte» (III, 1), prin viața pilduitoare care constituie și ea o adevărată «slăvire a lui Dumnezeu», chiar și pentru necreștini (II, 12; III, 1, 15—16). În acest sens se spune că «preoția împărătească» este cunună de virtuți și totodată vestitoare a virtuților și a binefacerilor lui Dumnezeu în lume.

Prin propoziția « *Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată*» trebuie înțeles că chemarea, ca și alegerea, este atribuită deopotrivă Tatălui (I, 1—2, 17) ca și Fiului (Matei XI, 28); chemarea este deci un efect al puterii lui Dumnezeu⁴⁶⁶.

«*Întunericul*» desemnează vremea dinaintea de creștinare, cînd ei trăiau în «năstălniță», adică în întunericul păcatului și al idolatriei, departe de Dumnezeu. Din

461. Cuvîntul *περιποίησις* «posesie, agonisire, cîștig», este traducerea ebraicului «se-gullah», redat de Septuaginta în Ieș. XIX, 5 prin (*λαός*) *περιούσιος* sub forma de adjectiv: «ales», iar în Mal. III, 17, așa cum îl folosește și Apostolul Petru: *εις περιποίησιν*. Vulgata l-a redat prin «populus acquisitionis». Traducerile românești care au mers după originalul ebraic au tradus în Ieș. XIX, 5 prin «popor ales»; și în Mal. III, 17 prin «avere neprețuită» (Biblia românească, ed. 1944 și ed. 1966; ed. britanică 1904 traduce prin «al Mea»; iar cele care merg după Septuaginta traduc prin «popor ales», în primul text, iar în al doilea, prin «spre moștenire» (Biblia românească, ed. 1914); C. Spicq, *op. cit.*, p. 92, îl traduce prin «popor privilegiat». 462. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 81.

463. J. Hastings, *op. cit.*, p. 126.

464. Termenul *ἀρεταί* înseamnă: «putere, virtute, mărire (slavă), laudă, bunătate» etc. Traducătorii și comentatorii îl redau diferit. Astfel traducerea românească îl redau prin: «bunătățile» (Biblia, ed. 1914; Noul Testament, ed. 1937 și ed. 1951); «puterile minunate» (Biblia, ed. britanică 1924 și 1966); «desăvîșirea» (Biblia și Noul Testament, ed. 1944). Comentatorii la rîndul lor traduc prin «desăvîșire» (F. W. Farrar); «adevărurile venite» (J. A. Petit); «laudele» (U. Holzmeister); «minunile revelatoare ale slavei divine» (A. Charue); «perfecțiunile» (Crampon); «laude» (măririi) (*La Sainte Bible de Jerusalem*); «calitățile proeminente ale lui Dumnezeu», sau «renumele Lui» (J. W. C. Wand); «însușirile lui strălucite» (R. Knopf); «lucrările puterii» (C. Spicq).

465. C. Spicq, *op. cit.*, 92—93.

466. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 81. Vezi și R. Knopf, *op. cit.*, p. 97.

această robie spirituală a întunericului și a sațanei, creștinii au fost smulși și eliberați de Hristos (cf. I, 18—19; III, 18; Fapte XXVI, 18).

Îar «*lumina Sa cea minunată*» este lumina spirituală a mântuirii adusă de Hristos — «*Lumina lumii*». De aceea oricine crede în El nu mai rămâne în întuneric (Ioan XII, 46). Este «*lumina divină*»⁴⁶⁷ care transformă și dă viață nouă, și care conduce la slava cerească și se numește «*minunată*» (θαυμαστόν) pentru că are puterea de a transforma în chip minunat și de neînțeles ființa spirituală a omului. Acest epitet îl aplică Apostolul și operei pe care o face Biserica în lume, ducând mai departe peste veacuri opera mântuirii, opera lui Hristos.

Cap. II, 10: «*Voi care altă dată nu erați popor, dar acum sînteți poporul lui Dumnezeu, voi care odinioară nu erați miluiți, iar acum sînteți miluiți.*»

Acest verset constituie concluzia celor spuse mai înainte și indică aplicarea directă la creștini — noul popor al lui Dumnezeu — a tot ceea ce a avut specific vechiul Israel: titluri, făgăduințe, Scripturi, slujire cultică lui Dumnezeu etc., ca efect al lucrării milei divine. Apostolul folosește aci două expresii profetice simbolice din Oseaia I, 6, 9; II, 1, 23 (25) — numele fiilor lui născuți cu o desfrînată — pe care le vede realizate în creștini și care idei servesc scopului său: «*Lo-Ami*» care înseamnă «*nu este poporul Meu*» (Oseaia I, 9; II, 1, 25) și «*Lo-Ruhama*», adică «*fără milă*», sau «*nu mai este iubit(ă)*» (Oseaia I, 6; II, 25). Profetii redau «*ideea* alt de familiară lor, despre «*căsătoria*» lui Dumnezeu cu poporul Său și ideea de necredincioșie conjugală a poporului, sau de «*adulter*» (Oseaia I, 2—II, 20; IV, 15—18; V, 4; VIII, 9) care n-a dus totuși la rupere legămîntului-conjugal, ca și ideea despre «*un nou legămînt*» (Oseaia II, 18—24) și despre convertirea popoarelor care vor căuta pe Domnul» (Oseaia III, 5; XI, 8—11; XIV, 2, 16)⁴⁶⁸. Astfel numele copiilor «*Lo-Ami*» (nu (mai) este poporul Meu) și «*Lo-Ruhama*» («*nu mai am milă de el*» sau «*nu-l mai iubesc*») indică înlăturarea lui Israel și părăsirea lui de către Dumnezeu, pînă se va întoarce la El. Încheind un nou legămînt (Oseaia II, 2—24) cu aceia dintre fiii lui Israel, care s-au căit, primind pe Hristos și cu cei dintre neamuri, care s-au creștinat și numele celor doi copii s-au schimbat în: «*Ruhama*» = «*mă voi îndura*», respectiv «*il iubesc*» și «*Ami*» = «*poporul Meu*», pentru a face cunoscută noua alianță cu Dumnezeu a noului popor ales (Oseaia I, 2; II, 3), creștinii.

Cunoscînd semnificația precisă a acestei profetii a lui Oseaia și a numirilor simbolice, date de profet, Apostolul Petru o folosește arătînd că profetia s-a împlinit acum cu creștinii, care mai înainte nu făceau parte din poporul lui Dumnezeu și nu se bucurau de mila și iubirea Lui față de oameni. Cum se vede, el schimbă ordinea ideilor.

«*Voi care altă dată nu erați popor, acum sînteți poporul lui Dumnezeu ... și sînteți miluiți*» precizează că iudeii și păgînii care au crezut în Hristos au fost iertați și au devenit noul popor al lui Dumnezeu-Biserica.

467. J. Hastings, *op. cit.*, p. 131—132; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 73; R. Knopf *op. cit.*, p. 97.

468. *Studiul Vechtului Testament...*, p. 156—157; Vasile Tarnavski, *Introducerea...*, p. 444—446; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 253.

Citatul din Osea folosit de Apostolul Petru este folosit și de Apostolul Pavel (Rom. IX, 25—26) spre a justifica îndepărtarea de către Dumnezeu a lui Israel, pentru necredința lui. «Profetul, vorbind în numele lui Dumnezeu, s-a exprimat în termeni alți de generali, încît Apostolul (Pavel) poate spune că aceste cuvinte, în formularea pe care o au, s-au împlinit abia acum în înțelesul lor cel mai deplin. Celelalte popoare, care nu cunoșteau pe Dumnezeu și nu erau poporul Lui, au ajuns acum să fie popor iubit al lui Dumnezeu»⁴⁶⁹.

Expresia «*Voi care nu ați fost miluiți altă dată, iar acum sînteți miluiți*» arată că cei creștinați au beneficiat de iertarea și de mila Domnului și au devenit astfel părtași mîntuirii Lui.

Așadar această pericopă a Epistolei (II, 4—10) cuprinde multe elemente importante de ecleziologie, scoase de Apostolul Petru din citatele prin care demonstrează mesianitatea lui Hristos și Dumnezeirea Lui; caracterul spiritual al Bisericii, structura ei de frățietate comunitară, cultul ei spiritual și preoția ei specială și duhovnicească sau împărătească⁴⁷⁰.

Partea a doua a cuprinsului Epistolei

- I. Creștinii în mijlocul lumii și principalele lor îndatoriri (II, 11—III, 7).
 — II. Îndemnuri generale către toți creștinii la dragoste și sfințenie (III, 8—22). — III. Efectele mîntuitoare ale vieții și suferinței în Hristos (IV, 1—6). — IV. Îndemnuri generale cu privire la desăvîrșirea vieții duhovnicești (IV, 7—19).

După expunerea principiilor generale ale mîntuirii și ale rolului misionar al Bisericii, Apostolul Petru trece la consecințele practice ale viețuirii în Hristos și în Biserică. El este încredințat că exemplul bun al fiecărui creștin și viața pilduitoare a tuturor constituie cel mai eficace apostolat în mijlocul lumii necreștine. În acest scop el dă îndemnuri practice, cu caracter individual, familial și moral-social, pentru a face pe creștini, ca, imitînd exemplul lui Hristos, să fie întru toate pildă de viață corectă și sfîntă, încît să atragă stîmă și a celor mai ostili necreștini. Apostolul constatare că predica «prin viață», prin trăire este mai puternică și mai eficace, decît cea «prin cuvînt»; și că aceasta stă la îndemîna oricărui creștin, ea constituind în același timp și un neîntrecut mijloc de proslăvire a lui Dumnezeu. De aceea, el socotește că creștinii au datoria de a progresa în sfințenia atît morală, cît și sacramentală — prin comuniunea cu Hristos euharistic.

⁴⁶⁹. Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, p. 239; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 73; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 135. ⁴⁷⁰. A. Charue, *op. cit.*, p. 454; C. Spicq, *op. cit.*, p. 93—94.

I. — Creștinii în mijlocul lumii și principalele lor îndatoriri (II, 11 - III, 7)

a) Apostolatul exemplului bun, capabil a converti pe necreștini (II, 11—12); —
b) Supunerea față de autorități (II, 13—17); — c) Ascultarea slugilor față de stăpâni (II, 18—20); — d) Curajul și tăria în suferință (II, 21—24); — e) Hristos Marele Păstor și Biserica Sa (II, 25); — f) Datoriile mutuale ale soților creștini (III, 1—7).

a) Apostolatul exemplului bun, capabil a converti pe necreștini (II, 11—12)

Cap. II, 11: «Iubiților, vă îndemn, ca pe niște străini și călători, să vă feriți de poftete trupești care se luptă împotriva sufletului».

Desele îndemnuri ale Apostolului fac ca Epistola să apară ca o pastorală, cu specific propriu petrin⁴⁷¹. Iubiților (ἀγαπητοί)⁴⁷² vrea să spună că creștinii sînt obiectul dragostei lui Dumnezeu și a Apostolului, ceea ce îi obligă a se iubi și între ei, ca frați în Hristos. Și, ca un corolar, ei se fac iubiți pentru faptul că sînt dreptcredincioși și pentru că se iubesc ca frații.

După cuvîntul dogmatic, Apostolul Petru aduce învățătura morală. Și numește «iubiți» pe cei care sînt și credincioși și morali, iubind pe Dumnezeu și iubindu-se între ei frățește, nu pe cei care sînt iubiți pentru vreo pricină oarecare⁴⁷³. Prin Taina Hozelului creștinii au intrat în raport de iubire⁴⁷⁴ părintească și filială cu Dumnezeu (I, 8), iar între ei, în raporturi de iubire frățească (II, 22; III, 8; IV, 8), dîndu-și «sărutarea dragostei» (V, 12) și în cadrul cultului.

În propoziția «Vă îndemn ca pe niște străini și călători...» verbul παρακαλεῖν are un dublu sens: «a ruga» și «a îndemna»; de aceea unii îl traduc prin: «vă rog», iar alții prin: «vă îndemn». Apostolul însă nu-i roagă, ci le dă sfaturi, ca cel ce are toată autoritatea să facă aceasta.

Expresia «străini și călători» este o metaforă luată din Psalmul XXXVIII, 13 (17), după Septuaginta. Cuvîntul πάροιχοι — la plural — e folosit în Noul Testament numai aici și în Efeseni (II, 19). Etimologic, el indică pe cei care trăiesc vremelnice de parte de casa (παρα+οἶκος) sau de patria lor, plătind numai anumite dări țării în care trăiesc, dări numite πάροιχοι. Ei erau lipsiți de cetățenie și prin urmare de toate drepturile juridice oferite de cetățenie⁴⁷⁵. Amîndoi termenii «străini și călători» exprimă aceeași idee, care de fapt s-a explicat mai pe larg, la început (I, 1), unde autorul folosește prima dată termenul παρεπίδημος. Creștinii, în general vorbind, sînt trăitori în țara lor natală; dar sînt numiți din punct de vedere spiritual «străini și călători» în raport cu patria spirituală, cerească, și cu viața veșnică, fiind cetățeni ai cerului.

471. C. Șpică, *op. cit.*, p. 96, afirmă că Epistola aceasta prezintă motivări care nu seamănă cu ale nici unui alt aghiograf.

472. Adjectivul ἀγαπητός, ὅν este derivat — ca și ἀγαπή — de la verbul ἀγαπᾶν «a iubi» — referit aci la cititori este folosit și pentru Hristos: «Fiul iubit» al Tatălului (Matei III, 17; XVII, 5).

473. Ecumenius, *op. cit.*, col. 536; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1764.

474. Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani*, p. 8—9; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 674; C. Șpică, *op. cit.*, p. 97; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 74.

475. Diac. Dr. H. Roventă, *Epistola către Efeseni*, p. 64; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 82; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 674.

Unind cei doi termeni *παρεπίδημοι* (I, 1) și *πάροικοι* (I, 17) (respectiv *παροικία*), Apostolul Petru alcătuiește o formulă superlativă care exprimă psihologia creștină: creștinii au «altă măsură de valori» decât aceea a necreștinilor, căci ca cetățeni ai cerului ei se păzesc cu grijă de tot ce ar putea să le păteze sfințenia (cf. I, 13—15)⁴⁷⁶. Și prin viața lor exemplară ei antrenează și pe necreștini la cunoașterea lui Dumnezeu și la întoarcerea la preamărirea Lui (II, 12).

Indemnul «*să vă feriți de poftele trupești care se războiesc împotriva sufletului*» vizează nu atât latura negativă a feririi de poftă vătămătoare sufletului, cât, mai ales, latura pozitivă, practicarea virtuților, calea sigură a atragerii la Hristos a necreștinilor (II, 12; III, 1—4, 16). Cele două verbe *ἀπέχεσθαι* («a se îndepărta, a se abține, a se feri») și *σπαρτεύειν* («a se lupta, a se război») arată că între trupul material și sufletul spiritual nu mai există armonia de la început. Dînd acest sfat, Apostolul Petru știa că prin harul Sfințelor Taine, creștinii au primit, odată cu demnitatea înfierii, și puteri sporite pentru a lupta cu succes împotriva păcatelor și a poftelor trupești, stabilind astfel principiul că natura umană este bună, prin creație⁴⁷⁷. Deși coruptă și pervertită prin păcat, care a introdus dezordinea și războiul în om, după ce a fost repusă în har, prin Jertfa răscumpărătoare a lui Hristos, natura poate deveni virtuoaasă, bună și sfîntă, numai prin conlucrarea omului cu harul dăvin, restabilindu-se iarăși armonia deplină în ființa lui.

«*Poftele trupești*» nu sînt numai poftele carnale (IV, 3), sau «plăcerile destrăbălate», ci tot cortegiul de păcate săvîrșite cu gîndul, cu cuvîntul sau cu fapta, amintite de Mîntuitorul și calificate ca «fapte care spurcă pe om» (Marcu VII, 22—23), socotite drept fapte ale trupului» (Gal. V, 19—21; Rom. I, 26—31) sau «fapte moarte» (Evr. VI, 1; IX, 14), păcate «din lume», sau păcate trupești, spirituale și sociale. Ele sînt săvîrșite prin cele trei funcțiuni sau facultăți ale sufletului și prin cele cinci simțuri ale trupului. Și astfel: «poftele trupului, întorcîndu-se către plăcerea simțurilor, întunecă judecata (și voința) și o robește, aducînd sufletul în stare de robie»⁴⁷⁸. Creștinii însă, prin harul primit, au ieșit din această stare dinainte (IV, 4), fapt pentru care sînt și huliți. Și acum ei pot face mai ușor voia lui Dumnezeu și cu aceasta pot birui păcatul și pe diavolul (II, 12; V, 8; I Ioan II, 14; III, 9).

Cap. II, 12: «*Purtați-vă cu cinste între neamuri, pentru ca în ceea ce vă defaimă ca pe făcători de rele, privind ei mai*⁴⁷⁹ *de aproape faptele (voastre) bune, să preamărească pe Dumnezeu în ziua cercetării.*»

În expresia «*avînd frumoașă purtare*» în care (participiul *ἔχοντες* e folosit în loc de imperativ), Apostolul prezintă îndemnul în forma pozitivă: «*purtați-vă cu cinste*» (*frumos*) «*între neamuri*», făcîndu-vă pildă pentru toți. Prin «neamuri» nu trebuie înțeleși numai păgînii, ci și iudeii. Această comportare ireproșabilă sau «predică prin viață», urmărește un întreit scop: sporirea în sfințenia morală a creștinilor (I, 15—16, 22; III, 15), reducerea la tăcere a defăimătorilor (III, 16), și chiar aducerea la preamărirea lui Dumnezeu a unor calomnatori (II, 12). Apostolul Petru redă aci, aproape cuvînt cu cuvînt, ideea din predica de pe munte (Matei V, 11—16). /

476. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 257—258; C. Spicq, *op. cit.*, p. 97.

477. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1765.

478. Ecumenius, *op. cit.*, col. 536; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213; J. A. Pellet, *op. cit.*, p. 81; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 258; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 74.

479. Variante: APHL pm Cl au *ἐποπτεύσαντες* în loc de *ἐποπτεύοντες*.

Cu toate că nimic n-a contribuit mai mult la răspîndirea creștinismului ca viața pilduitoare a primilor creștini, care constituia o predică continuă, mai convingătoare și mai eficace decît cele mai frumoase cuvîntări⁴⁸⁰, totuși din invidie și sub diferite prețexte, necreștinii «calomniau pe creștini că ar fi făcători de rele»⁴⁸¹, spre a fi pedepsiți pentru că erau creștini (III, 13—16; IV, 16) și pentru că nu mai duceau aceeași viață ca ei (IV, 3—4). Creștinii erau acuzați că răzvrătesc sclavii (slugile) împotriva stăpînilor, femeile împotriva soților și pe toți față de stăpînire și față de legile statului. De asemenea, neparticiparea lor la cultul imperial și la cultele naționale, li se imputa ca o lipsă de patriotism și de nesupunere față de Cezar și față de stat. Asemenea învinuirii nedrepte (III, 13—16; IV, 16) nu puteau fi spulberate decît printr-o viațuire exemplară. De aceea Apostolul Petru sfătuiește pe cititori să opună tuturor acestor calomnii o purtare sfîntă și ireproșabilă; virtutea voastră va dezarma pe cei mai înfocați prigonitori ai voștri.

În fraza «*Pentru ca... privind ei mai de aproape faptele voastre, să preamărească pe Dumnezeu în ziua cercetării*», participiul ἐπικριτώντες indică pe defăimătorii creștinilor, care, ca «martorii oculari» ai faptelor și ai purtării acestora, chiar și ei se pot convinge de contrariu. Căci, în ciuda atitudinii lor ostile, ei se văd dezarmați și se trezesc în admirație⁴⁸² și nu arareori împîși la convertire și la slăvirea lui Dumnezeu (cf. Luca XXIII, 47; Fapte XI, 18; XXVI, 28 etc.). Ceea ce da creștinilor tăria rezistenței și ceea ce făcea frumusețea ținutei lor creștine era desigur puterea și lumina harului divin (V, 7, 10) și duhul înfierii primit prin Botez.

Expresia «*În ziua cercetării*» (ἐπίσκοπη) este de origine ebraică, folosită deseori în Vechiul Testament spre a arăta cercetarea poporului iudeu de către Dumnezeu, fie pentru a mîngîia, sau a elibera din robie, fie pentru a întrista și a pedepsi prin judecată. În Deuteronom (XVII, 18) Moise vestise fiilor lui Israel cercetarea dumnezeiască prin venirea Fiului lui Dumnezeu în lume, idee care a trecut și în Noul Testament. Cînd Mîntuitorul își începe activitatea, după învierea fiului văduvei din Nain, «toți slăveau pe Dumnezeu ... că a cercetat pe poporul Său» (Luca VII, 16). Iar ceva mai tirziu, profetînd dărîmarea Ierusalîmului, Domnul spunea că nu va rămîne «piatră pe piatră, pentru că n-ai cunoscut vremea cercetării tale» (Luca XIX, 44), unde se află același termen (ἐπίσκοπη), ca și în I Petru II, 12. Aceasta înseamnă că «ziua (timpul) cercetării»⁴⁸³ este venirea lui Hristos și vremea activității Lui pe pămînt, pînă la săvîrșirea răscumpărării. Această «cercetare» a fost pentru unii pricină de convertire și mîntuire (Fapte XI, 18; XIII, 48 etc.), iar pentru alții, care L-au respins și răstignit, pricină de osîndă (cf. Matei XXI, 43; Luca XIX, 44).

b) *Supunerea față de autorități (II, 13—17)*

Cap. II, 13—14: «*Supuneți-vă, pentru Domnul, oricărei stăpîniri omenești, fie împăratului, ca înalt stăpînitor*», (14) «*fie dregătorilor, ca unor trimiși de el, spre pedepsirea făcătorilor de rele și spre lauda făcătorilor de bine*».

480. Tertulian, *Apologeticum*, cap. 39, 7, P. L., I, 534; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 82.

481. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 137; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 82—83.

482. C. Spicq, *op. cit.*, p. 99.

483. Iustin Moisescu, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*. Editura centrului Mitropolitan al Olteniei, 1955, p. 44, n. 1: «În Luca XIX, 44 și I Petru II, 12 termenul ἐπίσκοπη (în Vulgata «visitatio») se referă la cercetarea oamenilor de către Dumnezeu, la venirea lui Hristos pe pămînt, ori în sufletele creștinilor». Vezi și Ecumenius, *op. cit.*, col. 536; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675; A. Charue, *op. cit.*, p. 455; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 325 n. 251; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 139; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 75:

În versetele ce urmează (II, 13—III, 17) Apostolul Petru dă cititorilor sfaturi care alcătuiesc un adevărat «cod de reguli moral-sociale» cu privire la purtarea lor în societate, în raport cu Dumnezeu, cu conștiința lor, și în familie. În acest scop îi îndeamnă pe toți la supunere față de autoritățile civile (II, 13—17), la respectul față de toți semenii și la «teama de Dumnezeu»; la respectarea legilor, la supunerea slugilor (sclavilor) către stăpîni (II, 18—20) și a soțiilor către soții lor (III, 1—6), chiar necreștini. Astfel de îndemnuri se află și în unele epistole pauline (Rom. XIII, 1—6; Efes. V, 22; VI, 5—6; Col. III, 18; IV, 1; Tit II, 9), ceea ce dovedește că exista un limbaj comun al catehezei apostolice, de care se serveau toți aghiograful și predicatorii creștini. Asemenea «coduri» erau forme obișnuite în literatura iudaică și chiar în literatura păgînă ⁴⁸⁴.

«Supuneți-vă ⁴⁸⁵, pentru Domnul, oricărei stăpîniri omenești» ⁴⁸⁶ constituie prima poruncă cu caracter general «de supunere», sau ascultare față de orice stăpînire omenească, adică tuturor formelor de guvernămînt rinduite de oameni ⁴⁸⁷ și tuturor slujitorilor lor. «Supuneți-vă, pentru Domnul» poate însemna fie urmarea exemplului lui Hristos, Care s-a supus Tatălui, ca și stăpînirilor pînă la moarte (Ioan XIX, 11; Filip. II, 8); fie împlinirea poruncii Lui: «Dați Cezarului ce este al Cezarului» (Matei XXII, 21); fie cinstirea numelui lui Dumnezeu și al creștinilor. Adică «din cauza lui Dumnezeu, Care voiește (II, 15) să existe o ierarhie și o conducere pentru ordinea și bunul mers al societății. Supunerea nu cere înjosire sau umilire în fața oamenilor, ci demnitate în manifestarea respectului funcției respectivelor persoane. Chiar dacă stăpînirile sînt necreștine, creștinii să li se supună «pentru Dumnezeu» și să respecte legile cetățenești. Numai cînd li s-a cerut renegarea credinței și adorarea făplurii, atunci ei au refuzat supunerea» ⁴⁸⁸, preferînd moartea martirică.

După învățătura creștină, toți oamenii sînt egali înaintea lui Dumnezeu și a legilor și liberi din punct de vedere spiritual. Dar egalitatea și libertatea aceasta nu este incompatibilă cu ierarhia socială și cu supunerea față de stăpînirile ⁴⁸⁹ lumești. Creștinii viețuind pe pămînt sînt cetățeni și ai statului și ai patriei pămîntești și nu pot fi scutiți de obligațiile impuse de starea lor naturală și de jocul lor în scara ierarhiei sociale. De aceea, însăși legea dumnezeiască poruncește în mod lămurit ca creștinii să se supună autorităților, să respecte legile statului și să contribuie, în rînd cu ceilalți oameni, la bunul mers al treburilor publice. «După Apostolul Pavel (Rom. XIII, 3—4) — ca și după Apostolul Petru (II, 14) — rațiunea supunerii civile stă deopotrivă și în scopul moral pe care trebuie să-l urmărească orice stăpînire omenească» ⁴⁹⁰.

484. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 75; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675.

485. Verbul ὑποτάσσειν (ὑποτάσσεισθαι) este întrebuintat în Noul Testament pentru a desemna orice fel de supunere: Luca II, 51; Efes. V, 24; Luca X, 17, 20; Rom. VIII, 7, 20; XIII, 11; I Petru II, 22; V, 5.

486. Expresia ἀνθρωπίνῃ κτίσει înseamnă «creatură» sau «făptură omenească» și uneori așezămînt omeneș; aici însă are sensul de «stăpînire omenească».

487. Ecumenius, *op. cit.*, col. 537; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 83—84.

488. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1766; Ecumenius, *op. cit.*, col. 537; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675.

489. Ecumenius, *op. cit.*, col. 537; Teofilact, *op. cit.*, col. 1213.

490. Dlac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Indatoriri sociale după Noul Testament*, în «Studii Teologice», VI (1954), nr. 7—8, p. 351.

Supunerea creștinilor avea și scopul de a reduce la tăcere și a dezarma pe defăimătorii lor (II, 15; III, 16; op. II, 12). De aceea, supunerea lor nu trebuie să fie din constrângere și ca pentru oameni, ci «din conștiință» (Rom. XIII, 5), sau «cu gândul la El» (II, 19) și ca pentru Domnul.

Expresia «*Fie împăratului ca înalt stăpînitor*», care, ca virf al ierarhiei sociale, reprezenta puterea și autoritatea supremă, în statul monarhic, nu trebuie înțeleasă ca implicînd cultul imperial, ori practicarea cultelor naționale, către zeitățile respective. Cînd li se impuneau acestea, creștinii preferau martiriul⁴⁹¹. Din porunca Apostolului Petru de supunere față de orice stăpînire, ca și din afirmația Apostolului Pavel că «stăpînirile sînt de Dumnezeu rînduite» (Rom. XIII, 1), trebuie înțeles că Apostolii au în vedere stăpînirea lumească, cea care sprijină binele și pedepsește săvîrșirea răului, arătîndu-se astfel slujitoare și mandatară a lui Dumnezeu în slujirea tuturor oamenilor⁴⁹². Statul și autoritatea de stat sînt înțelese ca avînd rolul de a organiza munca și de a menține și asigura ordinea și liniștea înăuntru și în afară, și de a purta grija de cetățenii lui, călăuzindu-i spre mai bine.

În fraza «(Supuneți-vă) ... *Îe dregătorilor ca unor trimiși de El spre pedepsirea făcătorilor de rele și spre lauda făcătorilor de bine*», termenul ἡγεμόνων («dregătorilor») are caracter general indicînd toate categoriile de slujitori ai statului⁴⁹³, de la mic, pînă la mare, cărora li se datorează supunerea pentru că ei activează în numele împăratului. Apostolul justifică supunerea față de ei pe principiul moral al dreptății și echității, întrucît ei răsplătesc pe făcătorii de bine cu laude; iar pe făcătorii de rele cu felurite pedepse. În acest fel se asigură buna ordine, disciplina în toate, liniștea, buna orînduială și securitatea individuală și obștească. Așadar îndemnul Apostolului la supunere față de autoritățile de stat are în vedere scopul moral pe care trebuie să-l urmărească orice stăpînire omenească.

Cap. II, 15: «Că așa este voia lui Dumnezeu, ca voi făcînd binele să închideți gura oamenilor fără minte și fără cunoștință»⁴⁹⁴.

Apostolul arată aci că supunerea (ascultarea), pe lângă împlinirea voii lui Dumnezeu, are și un scop practic: reducerea la tăcere a calomniatorilor creștinilor, pe care-i califică drept «oameni fără minte (ἀπόρον) și fără cunoștință» sau «ignoranți». «Fără minte, indică pe oamenii «inspirati de un prejudiciu nemotivat»; tot așa «neștilința» nu este lipsa de cunoștință, ci mai ales vinovăția de încăpătînire oarbă»⁴⁹⁵. Adică prin trăirea în modestie și dreptate, creștinii pot închide gura vrăjmașilor, oricare ar fi acuzațiile aduse lor de aceștia; prin supunerea desăvîrșită față de toate persoanele rînduite în funcții, creștinii pot anula acuzația de vrăjmași ai statului. În acest fel «viața pilduitoare a creștinilor poate constitui cea mai bună apărare din toate apologiile»⁴⁹⁶.

491. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 231.

492. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Indatoriri sociale...*, p. 352.

493. C. Spicq, *op. cit.*, p. 102; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 328, n. 256.

494. Variante: p 72 are ἀγνοίαν în loc de ἀγνωσίαν.

495. J. W. Wand, *op. cit.*, p. 78; C. Spicq, *op. cit.*, p. 103.

496. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 84-85; cp. A. Charue, *op. cit.*, p. 455.

Cap. II, 16 : «(Supuneți-vă) ca niște (oameni) slobozi, dar nu ca avînd libertatea (drept) acoperămînt⁴⁹⁷ al răutății; ci ca niște robi al lui Dumnezeu».

Răscumpărați din păcat, creștinii au dobîndit libertatea spirituală, devenind «slobozi», dar «robi lui Dumnezeu». Această libertate spirituală nu trebuie să fie însă pretext de nesupunere, sau de rea credință, căci «slobod» după Domnul este cel care nu este rob/ de nici un păcat⁴⁹⁸. «A fi robi lui Dumnezeu este un alt nume al libertății»⁴⁹⁹.

Cap. II, 17 : «Cinstiți pe toți, iubiți frăția, temeți-vă de Dumnezeu, cinstiți pe împărat».

Versetul constituie o concluzie generală a celor spuse anterior, dar și, un fel de «introducere» la cele ce urmează, relativ la respectul datorat oricărei ființe omenești.

«Cinstiți pe toți» constituie o datorie de ordin general, căci respectul către toți oamenii, creștini sau necreștini, se impune din respectul pe care l-a arătat Hristos tuturor⁵⁰⁰. De asemenea, creștinii știu că orice făptură omenească este creatura și «chipul» lui Dumnezeu, și de aceea cinstea dată celui creat se ridică la Creatorul însuși⁵⁰¹: (Matei X, 40—42; Luca X, 16; Ioan XII, 26; Evr. XIII, 7, 17; Iacob III, 9).

«...Iubiți frăția» este porunca ce privește îndeosebi pe creștinii, ca frați de credință, care poartă semnul și caracterul lui Hristos, ca membri aceleiași familii, Biserica⁵⁰², Trupul Său tainic. Abstractul ἀδελφότης (frățielate), propriu Epistolei I Petru, este întrebuițat cu sensul concret de Biserică⁵⁰³.

Expresia «Temeți-vă de Dumnezeu» pare o aluzie și o interpretare a cuvintelor Domnului Hristos: «Nu vă temeți de cei ceucid trupul dar sufletul nu-l pot ucide, ci vă temeți mai virtuos de cel ce poate să piardă și trupul și sufletul în gheena» (Matei X, 28). Teama de Dumnezeu este unul din darurile Sfintului Duh (cf. Isaia XI, 2—3), pentru că aceasta este «teama mîntuitoare care dă naștere la sfințenie, teamă care ia ființă în suflet prin sîrguința noastră, iar nu prin patimă. Cînd ai de gînd să săvîrșești un păcat, adu-ți aminte de acel tribunal înfricoșător și nefîdurat de judecată al lui Hristos ... la arătarea Lui cea slăvită»⁵⁰⁴. Adică este «teama din conștiință, a dreptei rațiuni, teama demnă de laudă»⁵⁰⁵.

Propoziția «Cinstiți pe împărat» trebuie înțeleasă ca o fină desacralizare a împăratului, care începuse deja a fi adorat ca Deus-Imperator. Adică, dați-i cinstea, ascultarea și supunerea datorate unui stăpînitor omenesc, dar nu cultul imperial, pe care, indirect și subtil, Apostolul îl combate⁵⁰⁶.

497. Termenul ἐπιτάφια (apax legomena) înseamnă: «acoperămînt» și figurat «motiv, pretext». Vezi și C. Spicq, *op. cit.*, p. 104.

498. Ecumenius, *op. cit.*, col. 540; Teofilact, *op. cit.*, col. 1216; C. Spicq, *op. cit.*, p. 104.

499. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 85; Cp. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 236. 500. Cf. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 78; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 142.

501. C. Spicq, *op. cit.*, p. 106.

502. Cf. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 85; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 675.

503. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 264; A. Charue, *op. cit.*, p. 456.

504. Sf. Vasile cel Mare, *Comentarii la Psalmi*, col. 365, 369 (trad. cit., p. 187).

505. Ecumenius, *op. cit.*, col. 540; Teofilact, *op. cit.*, col. 1217.

506. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 264; F. W. Farrar, *Primerle zile...*, I, p. 231.

c) *Ascultarea slugilor față de stăpîni e voită și plăcută lui Dumnezeu (II, 18—20)*

Cap. II, 18 : «*Slugilor, supuneți-vă stăpînilor (voștri) cu toată frica, nu numai celor buni și blînzi, ci și celor greu de mulțumit*».

Versetul deschide o nouă secțiune, privind comportarea sclavilor creștini față de stăpînii lor, în genere necreștini și aspri peste măsură. Totuși, Apostolul îndeamnă pe sclavi nu la revoltă, ci la supunerea din convingere, «cu toată frica», și la suferință eroică, după modelul lui Hristos, Care a pățimit ca un «rob» (Filip. II, 7—8). Viața creștină este o cale a crucii (II, 24), iar suferința nedreaptă este semnul imitației lui Hristos.

Cuvîntul *οἰκέται* indică în general slugile sau robii de casă, fie cumpărați, fie născuți în casă; dintre aceștia, unii deveniseră liberi, dar rămăseseră tot în serviciul stăpînilor, fiind folosiți la toate nevoile casei și făcînd parte din membrii inferiori ai familiei stăpînilor⁵⁰⁷. Spre deosebire de slugile de casă, exista o altă categorie de «robi» (*οἱ δοῦλοι*) cumpărați și ei sau născuți în casă, care erau întrebuințați mai mult ca «muncitori agricoli»⁵⁰⁸, sau în comerț. Apostolul Petru folosește ambii termeni în perspective diferite; *οἱ δοῦλοι* pentru creștini ca «robii lui Dumnezeu» (II, 16) sau ai lui Hristos (Rom. I, 1; Filip. I, 1; Efes. VI, 6), Care i-a răscumpărat; și *οἰκέται* pentru «sclavii creștini» supuși stăpînilor (II, 18). Nesupunerea sclavilor era aspru pedepsită de legile timpului. De aceea Apostolul Petru le recomandă slugilor supunerea «cu toată frica», dar «nu cu teama de pedeapsă», ci din teama care constă din disciplina și dreapta rațiune, căreia îi este proprie teama respectuoasă. Căci cine se teme de Dumnezeu este supus Lui, prin respect pentru Hristos și învățătura Lui⁵⁰⁹.

Între stăpîni, unii erau «buni și blînzi» (*ἐπιεικεῖς*), alții «greu de mulțumit» (*σκληροί*), urcicioși și răutăcioși. Viața exemplară a sclavilor creștini constituia, pe de o parte, o slăvire a lui Dumnezeu, iar, pe de altă, ea atrăgea la Hristos și pe unii necreștini și chiar pe unii dintre stăpînii lor. Sclavii au contribuit mult la răspîndirea creștinismului, unii din ei aducînd la Hristos tînulari întregi⁵¹⁰. Educîndu-i în aceste virtuți Biserica a ușurat sarcinile sclaviei și a pregătit, treptat, ridicarea stării sclavilor la demnitatea de om, egal cu toți ceilalți, în sinul Trupului lui Hristos. În același scop a obligat pe creștini stăpîni de sclavi să se poarte omenește față de sclavii lor frați în Hristos și a afirmat demnitatea muncii manuale, disprețuită pînă atunci și rezervată numai sclavilor.

Cap. II, 19 : «*Căci este lucru plăcut (Domnului), dacă îndură cineva necazuri pe nedrept cu gîndul la Dumnezeu*».

Supunerea aceasta este bineplăcută înaintea lui Dumnezeu, cum indică variaantele⁵¹¹; iar dacă se ia în considerație varianta cu adaosul *ἀγαθῶν* pus înaintea sub-

507. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 231.

508. C. Spicq, *op. cit.*, p. 107.

509. Sf. Atanasie cel Mare, *Spuria, Dialogul I împotriva lui Macedonie*, P. G., XXVIII, 1321 A, arată că există cinci feluri de supuneri; una prin fire, pe care o au animalele; alta prin credință (conștiință), aceea a neamurilor față de conducătorii lor; slugile se supun prin lege, deși prin virtute pot fi mai bune decît stăpînii lor; iar noi creștinii ne supunem unii altora prin dragoste; pe cînd Fiul, Care e de aceeași natură cu Tatăl, se supune Tatălui nu cu firea Dumnezeirii, ci prin economia firii Lui omenești. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1767.

510. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 86; Paul Allard, *Les esclaves chrétiens*, p. X (citat la J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 87); F. W. Farrar, *Primele zile...* I, p. 204; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 86—87.

511. Variante: C (33) 614 al sy ph introduc *παρὰ δὲ Θεόν* (după *Χάρις*), p 72 C 614 al sy adaugă *ἀγαθῶν* înainte de *Θεοῦ*; iar A*Ψ 33 îl adaugă după *Θεοῦ*.

stantivului Θεοῦ (cum se află și în III, 16 = Fapte XXIII, 1 și I Tim. I, 5, 19), trebuie să înțelegem că supunerea, chiar în cazul suferințelor îndurate «pe nedrept» (ἀδίκως) este cu atât mai plăcută lui Dumnezeu, cu cât ea izvorăște dintr-un cuget bun sau dintr-o conștiință curățită și luminată prin harul Botezului. În acest fel, «textul acestui verset demonstrează adevărul că faptele de binefacere sînt bineplăcute lui Dumnezeu»⁵¹², ca un titlu de merit.

Cap. II, 20 : «Căci ce laudă este dacă greșind răbdați cînd sînteți bătuiți ?⁵¹³. Dar dacă făcînd bine, pătimiti și răbdați, aceasta este plăcut înaintea lui Dumnezeu».

Apostolul Petru pune în opoziție versetul acesta cu cel precedent ; acolo cel ce suferă pe nedrept «cu gîndul la Hristos» — Care a pătimit pe nedrept, lăsîndu-ne pildă de urmat (II, 21) — merită laudă ; iar aici arată că cel care greșește și îndură bătăi nu are nici un merit. Prin cuvintele folosite (κλέος, κολαφίζειν și ὑπομένειν), autorul face anumite precizări și exemplificări. Greșelile se pedepsesc și de oameni — respectiv stăpîni — și de Dumnezeu, dacă cei greșiți nu se îndreaptă. La fel și «lauda» sau «slava» poate veni și de la oameni pentru faptele bune (II, 14), și de la Dumnezeu pentru nevoințele duhovnicești (II Cor. V, 12 ; VII, 14 ; IX, 2 ; I Tes. II, 12—20). Aci însă «κλέος vine de la Dumnezeu înaintea Căruia neglijarea datoriei pămîntești este un păcat»⁵¹⁴ ; iar suferința nedreaptă, suportată însă fără murmur este o virtute care atrage răsplata divină, la care n-au dreptul cei vrednici de osîndă⁵¹⁵.

În versetele 19—20 sînt arătate deci patru condiții care trebuie împlinite pentru lauda prin suferință : *obiectul* — suferința ; *cauza* — pedeapsa fără vină ; *modul* — să sufere fără cîntîre (murmur) ; și *intenția* — să îndure «ca pentru Dumnezeu»⁵¹⁶. Dînd astfel de îndemnuri, Apostolul Petru urmărea și «buna reputație a creștinilor printre păgîni, ceea ce constituia un lucru vital pentru ei»⁵¹⁷.

d) *Curajul și tăria în suferință, după exemplul pătimirii lui Hristos (II, 21—24)*

Cap. II, 21 : «Căci spre aceasta ați fost chemați : că și Hristos a pătimit pentru voi, lăsîndu-vă pildă ca să pașiți pe urmele Lui».

Prima parte a acestui verset (21 a) constituie concluzia celor spuse în versetele 13—20 ; iar partea a doua (21 b), care formează argumentul moral și dogmatic al celor spuse pînă aci, face parte din secțiunea următoare (21 b — 24), în care pătimirea Domnului Hristos devine temelie al credinței și al suferinței, precum și pildă de urmat.

În 21 a : «Căci spre aceasta ați fost chemați» se arată că chemarea creștinilor este chemarea la a urma întru totul pe Hristos, în credință ca și în suferință (aluzie la Matei V, 11). Ideea se întîlnește și la Apostolul Pavel, care spune creștinilor : «Vouă vi s-a dat pentru Hristos, nu numai să credeți, ci să și pătimiti pentru El» (Filip. I, 29). Prin urmare, suferința aceasta este un «dat», o datorie totodată, și numai

512. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 80 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 456 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 100.

513. *Variante* : p. 72 P 2138 al it syp au κολαζόμενοι în loc de κολαφίζόμενοι ; 1^a p. 72 al 69 latt au ὑπομένετε în loc de ὑπομέναιτε.

514. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 145.

515. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 86 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 81 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 456 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 100.

516. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 267.

517. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 80—81.

aceste «eforturi voluntare»⁵¹⁸ (pe «calea crucii» dau dreptul creștinilor la răsplata cerească (Matei XXV, 34).

Iar în 21 b: «Că și Hristos a pățimit pentru voi, lăsându-vă pildă ca să pășiți pe urmele Lui» este exprimat temeiul istoric, dogmatic și moral al suferințelor creștinilor. «Hristos a pățimit» atunci, odată, indică toate suferințele morale (Matei XVIII, 17; XXVI, 31, 38, 56—68) și fizice (Matei XXVII, 28—50; Ioan XIX, 16—42) pe care le-a îndurat El pentru noi, respectiv «pentru voi», cum zice Apostolul, pentru mîntuirea voastră și pentru a vă da pildă de urmat. Verbul ὑπομιμάνειν (forma atică de la ὑπολείπειν) ὑπογραμμόν (apax legomena) «a lăsa pildă», «model» sau «exemplu» de imitare în viață a virtuților firii omenești a lui Hristos, arată scopul moral al patimilor Domnului și motivul teologic al imitării și al pășirii pe urmele lui Hristos⁵¹⁹. În acest fel «pilda lui Hristos ... devine generală și se potrivește tuturor»⁵²⁰.

Cap. II, 22: «Care păcat n-a făcut, nici nu s-a aflat viclesug în gura Lui».

Întreg verset este un citat din Isaia (LIII, 9), după Septuaginta, pe care Apostolul îl aplică: la Hristos — înlocuind doar termenul ἀνομία (nelegiuire) cu ἁμαρτία (păcat) — la ale Căruia cuvinte: «cine din voi Mă va vădi de păcat» (Ioan VIII, 46) textul constituie o aluzie vădită. Schimbarea de termen o face Apostolul în scopul dovedirii și cu textul mesianic din Isaia că Iisus este fără de păcat.

Expresiile «n-a făcut păcat» și «nici nu s-a aflat viclesug în gura Lui» se referă la natura umană desăvârșită a Domnului, care nu putea păcătui, fiindcă «n-a avut voința înclinată spre păcat» (Ioan I, 29). Căci El, «fiind din fire Dumnezeu nepătimitor, a binevoit să se facă, potrivit economiei, în chip neschimbat, om prin fire pătimitor»⁵²¹, pentru a putea lua asupra Sa păcatele lumii.

Apostolul, amintind și de «viclesug» se gîndește, probabil, că viclesugul și minciuna erau păcate obișnuite, mai ales în lumea sclavilor, sau a slugilor, pentru a scăpa de pedepsele stăpînilor⁵²².

Cap. II, 23: «Care, ocărit fiind, nu răspundea cu ocară, și pătîmind, nu amenința, ci lăsa în seama Celui ce judecă cu dreptate»⁵²³.

Apostolul Petru redă aci în alți termeni ideea din Isaia (LIII, 7). Cele trei verbe — rar întîlnite — λοιδορεῖν («a insulta, a ocări») cu opusul său ἀντιλοιδορεῖν (apax legomena («a întoarce insulta, a răspunde la fel») și cu ἀπειλεῖν («a amenința») arată atitudinea Domnului față de vrăjmașii Săi și față de provocările lor de orice fel. «Ocări liiind» se referă la batjocurile și insultele (Matei XXVI, 65—68) prin cuvînt; iar ultimul la pămîuirile și amenințarea cu moartea (Matei XXVI, 59; XXVII, 28—35; Ioan V, 16, 18; VIII, 40; XIX, 11, 15). Batjocorit și hulit a fost El cînd I se spunea că

518. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1767; C. Spicq, *op. cit.*, p. 110.

519. Sf. Atanasie cel Mare, *Marea cuvîntare despre credință*, P. G., XXVIII, 1285, 31; și *Despre feciorie*, 3, P. G., XXVIII, 236 BC; Sf. Chiril al Alexandriei, *A doua cuvîntare despre dreapta credință*, P. G., LXXVI, 1389.

520. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 676; op. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 86; A. Charue, *op. cit.*, p. 456; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 145; D. Wohlenberg, *op. cit.*, p. XVIII.

521. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 408—409 (trad. cit., p. 148—149); Sf. Atanasie cel Mare, *Marea cuvîntare despre credință*, P. G., XXVIII, 1277.

522. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 677.

523. Variante: * (Sinaiticus) Vg au ἐλοιδορεῖ in loc de ἀντελοιδορεῖ; iar 6 lect. Vg Cypr. au ἀδίως in loc de δικαίως.

este: lacom, înșelător, samaritean, răzvrătit, defăimător, hulitor, păcătos (Ioan, IX, 24), demoniac (Ioan VII, 20; VIII, 48), vrăjitor, stricător de legi și că alungă demonii cu Belzebut (Marcu III, 22)⁵²⁴ etc. Iar «nu răspundea cu ocară» «ci lăsa în seama Celui ce judecă drept» indică atitudinea smerită și ireproșabilă a Domnului Hristos, tăcerea Lui absolută, la toate insultele și lovirurile, și încredințarea totală lui Dumnezeu, dreptul Judecător⁵²⁵.

Ideea acestui verset constituie legea morală și dreptarul oricărui creștin, care urmează lui Hristos și urmărește să devină desăvârșit. De aceea, Apostolul Petru propune imitării noastre răbdarea după pilda lui Hristos — victima nevinovată — și desăvârșita încredințare Tatălui ceresc, care a demonstrat nevinovăția Domnului, înviindu-L a treia zi și preaslăvindu-L (III, 22)⁵²⁶.

Cap. II, 24: «Care însuși a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn, pentru ca murind noi față de păcate, să viețuim pentru dreptate: cu a Cărui rană v-ați vindecat»⁵²⁷.

Apostolul Petru combină aici expresii și cuvinte din diferite versete de la Isaia (LIII, 4, 12, 5), luate după Septuaginta. Pe lângă aceasta se mai află aici încă alte două referințe: una la Deuteronom (XXI, 23), unde se spune că «cel spinzurat pe lemn este blestemat»; și alta, o aluzie mai puțin evidentă, la Levitic (XVI, 9—19), unde este vorba de țapul ispășitor asupra căruia, Marele preot, punându-și mâinile, trecea păcatele poporului întreg, pentru ca să fie ispășite. Apostolul Petru vedea proorocia lui Isaia (LIII, 4—12) aplicată la Hristos când vorbește de răscumpărarea omenirii înfăptuită de El (I, 18—20). Cu toate că nu avem în acest verset (II, 24) termenii care se referă la răscumpărare (ca în I, 18—19), totuși versetul exprimă în întregime ideea de răscumpărare, căci Hristos a murit pe Cruce pentru păcatele noastre.

Fiind «fără de păcat» Hristos se oferă de bunăvoie «victimă» luind asupra-și în trupul Său pe Cruce păcatele noastre, moment în care El a fost în același timp și «Arhiereul jertitor și Mielul (victima de jertfă)» sau «preotul propriei Sale jertfe»⁵²⁸. Substantivul τὰς ἀμαρτίας⁵²⁹ se referă la păcatele omenirii — și ale «noastre» — din trecut, prezent și viitor, pentru că jertfa adusă de Mântuitorul este unică și universală, iar efectele ei sînt veșnice⁵³⁰.

Lemnul (ξύλον) — de care vorbesc aghiografii (Ioan III, 14; Fapte V, 30; X, 39; Gal. III, 13 și I Petru II, 24) în limbaj profetic (Deut. XXI, 24; Isaia LIII, 4, 12) — este însăși Crucea pe care Mântuitorul Hristos a fost răstignit, răstignind pe ea, în firea Sa omenească, păcatele și firea noastră. Fiindcă, «deși Logosul este nepătimitor, fiind este înțeleș ca Dumnezeu după natură, totuși, după iconomia întrupării,

524. Cf. Eumenius, *op. cit.*, col. 544; Teofilact, *op. cit.*, col. 1220: Sf. Ioan Gură de Aur (citat la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 87).

525. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 731 A; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 88; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 271.

526. Teofilact, *op. cit.*, col. 1220; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 677; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 103; C. Spicq, *op. cit.*, p. 111; A. Charue, *op. cit.*, p. 457.

527. Variante: p 72 B pc h au ὁμῶν în loc de ἡμῶν; iar M* (Sinaiticus) HLS al au αὐτοῦ după μόλωψ.

528. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 960 C — 972 AB.

529. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 41.

530. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XIII la Ioan*, P. G., LIX, 116: «Cel ce ridică păcatele lumii face aceasta totdeauna;... dar nu răstignindu-se mereu, ci curățind totdeauna păcatele prin acea jertfă unică».

patimile trupului Său sînt atribuite și firii Lui divine»⁵³¹, datorită principiului perihoretic. În acest fel, prin Cruce a săvîrșit, în același timp, și răscumpărarea lumii și împăcarea oamenilor cu Dumnezeu (Efes. II, 16), încît «Crucea lui Hristos» a devenit «Altarul mîntuirii»⁵³².

În fraza «*Pentru ca murind noi față de păcat să viețuim pentru dreptate*», «a muri pentru păcat» (ἀποθνῄσκουσι) înseamnă a nu mai săvîrși păcatul. Moartea pentru păcat prin «*purtaarea Crucii*» (Marcu VIII, 34) include ideea de preoție și de jertfă a noastră (II, 5) pentru Hristos și prin Hristos. Adică să înfăptuim omorîrea poftei lumesti și trupești, mortificînd trupul, pentru ca acesta să nu mai lupte împotriva sufletului (II, 11)⁵³³. Iar «*a viețui pentru dreptate*» este a trăi în și pentru Hristos, sau după exemplul Său, care «ne-a îndreptat» și ne-a readus la starea de har și de «dreptate». În acest fel nou de «*viață în Hristos*» și «*în lumina Lui*», sau de trăire a lui Hristos în noi (II, 12; III, 15—16; Filip. I, 19—20), creștinul este ajutat nemișlocit de harul Domnului și de puterea și lumina Dubului Sfînt, «*necesară pentru viața cea nouă, în care trăiește pentru că îl ține lumina divină*»⁵³⁴. De aceea viața sfinților și a adevăraților creștini a fost și este o moarte pentru păcat și o viețuire «*pentru dreptate*», o «*jertfă vie*», un dar sfințit adus lui Dumnezeu (II, 5; Rom. XII, 1).

În expresia «*Cu a cărui rană v-ați vindecat*» cuvîntul μόλωψ (apax legomena) redă ebraicul «chaburah» și înseamnă «*vinătaie, strivitură, rană, urmă de lovitură*». Apostolul Petru — ca și Isaia (LIII, 5) — folosește termenul la singular: «*rană*» pentru că tot trupul Domnului era o rană și fiindcă toate rănile erau pe același trup și formau o unitate⁵³⁵.

Palimile și rana lui Hristos sînt ultimul argument pe care-l aduce Apostolul Petru pentru a îndemna pe sclavii creștini și pe toți ceilalți creștini să suporte orice suferință pe calea sfințeniei și a pășirii «*pe urmele Lui*».

Jertfa de pe Cruce și «*rana*» coastei Domnului — care încheiau «*Noul Legământ*» sau «*Legea cea nouă*», pecelluită cu singele Lui (Matei XXIV, 28; Luca XXII, 19—20) — au constituit laolaltă cu intruparea, viața, învierea și proslăvirea Domnului temelii Bisericii și a cultului euharistic, care, efectiv, iau naștere în ziua Cincizecimii. Sfîntul Ioan Gură de Aur, tilcuind îndeosebi termenul «*rană*» și faptul împingerii coastei Domnului pe Cruce, din care a curs sînge și apă, consideră acest fapt momentul și actul central în nașterea Bisericii⁵³⁶. Biserica însă nu ia ființă efectiv decît în clipa cînd Apostolii încep a boteza și a săvîrși Sfînta Euharistie sau Cîna, lucru care se petrece în chiar ziua Cincizecimii (Fapte II, 41—42).

531. Sf. Chiril al Alexandriei, *Epistola X*, P. G., LXXVII, 265 A; Idem, *Despre credință...*, P. G., LXXVI, 1296 D.; *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXXIV, 972.

532. Sf. Atanasie cel Mare, *Spuria, Cuvîntare la Patima (Domnului)*, P. G., XXVIII, 1056—1057; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII la Ioan*, P. G., LIX, 116; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 677; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 147; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 103; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 272—273; A. Charue, *op. cit.*, p. 457; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 329 n. 266.

533. Sf. Macarie Egipteanul, *Omilia duhovnicești. Omilia I*, 6, P. G., XXXIV, 456 (în traducere de Pr. Cicerone Iordăchescu, 1932, p. 4—5).

534. Idem, *Omilia I*, 7, col. 456 (trad. cit., p. 6); Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XX/X—Teologică II*, P. G., XXXVI, 100 C — 101 A; Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXXIV, 328 CD; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 677; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 84.

535. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 273.

536. Sf. Ioan Gură de Aur, *Cum trebuie să se conducă soții*, P. G., LI, 220; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XIII*, 21, col. 797—800 (trad. cit., vol. II, p. 27).

Precum Cîna cea de taină constituia instituirea anticipată a cultului euharistic (Luca XXII, 19—20) și în același timp și o anticipare a Jertfei de pe Cruce, așa și sîngele și apa izvorite din coasta împunsă anticipau Sfintele Taine ale Bisericii: Botezul și Euharistia. Căci «nu fără pricină sau la întîmplare au curs aceste izvoare — sînge și apă — ci fiindcă amîndouă au alcătuit Biserica ... și de aici își iau izvorul Sfintele Taine. Încît, cînd te apropii de înfricoșătorul Potir, așa să te apropii ca și cînd ai bea din coasta Lui»⁵³⁷.

Iată pentru ce se spune: «Cu a Cărui rană v-ați vindecat», adică v-ați izbăvit de păcat, de moarte și de slăbiciunea firii. Iar prin Botez și Sfînta Euharistie ne facem în chip tainic una cu El, un trup cu al Său (σώσωμα — concorporal). Deci «v-ați vindecat» înseamnă că ați primit prin acea «rană» înfierea, harul și dreptul de părtășie la viața de slavă cerească. Acestei mîntuirii obiective și sacramentale pe care o dă Domnul, trebuie adăugate efortul și participarea la suferințele Lui, sau conlucrarea creștinului cu harul mîntuitor, făcînd-o și «subiectivă», «a noastră», sau «a voastră». «Căci El ne-a vindecat prin rănilile Sale, dar noi nu sîntem vindecați decît prin participarea la suferințele lui Iisus Hristos; și nu sîntem părtași decît prin puterea acestor suferințe care ne dau toată puterea vindecătoare pe care o au ele»⁵³⁸.

Sfînta Tradiție a Bisericii Ortodoxe a exprimat în cuvinte de înaltă gîndire teologică, în rugăciuni și în imne inspirate, pline de adîncă evlavie, efectele mîntuitoare ale acestor patimi și ale rănii tămăduitoare a Domnului nostru Iisus Hristos.

Spre exemplificare, cităm: «Doamne Iisus Hristoase, Dumnezeu nostru ... cu patimile Tale vindecă patimile mele; cu rănilile Tale tămăduiește rănilile mele; cu sîngele Tău curățește sîngele meu și amestecă în trupul meu mireasma Trupului Tău, cel de viață făcător...»⁵³⁹.

Iar în Canonul de pocăință al Sfîntului Andrei, episcopul Cretei, se arată, ca și în alte multe cîntări ale Triodului, efectele jertfei răscumpărătoare⁵⁴⁰.

e) Hristos Marele Păstor al sufletelor și Biserica turma Sa (II, 25)

Cap. II, 25: «Căci rătăceți ca niște oi⁵⁴¹, dar acum v-ați întors la Păstorul și Izbăvitorul sufletelor voastre».

Ca și pînă aici, Apostolul Petru se adresează cititorilor la persoana II-a plural, spunîndu-le că după atîta rătăcire s-au întors la Păstorul lor. Expresia «căci rătăceți ca niște oi» este luată din Isaia (LIII, 6), care «văzuse» cum popoarele păgîne rătă-

537. Sf. Ioan Gură de Aur. Omilia LXXXV în Ioan, p. 6., I.IX, 463. Sf. Chiril al Ierusalimului, Cateheza III, 10, col. 440 (trad. cit., p. 96—97).

538. J. A. Petit, op. cit., p. 89; A. Charue, op. cit., p. 457.

539. Sf. Isaac Sirul, Rugăciunea (după Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos), vezi în Ceaslov, București, 1970, p. 245—246.

540. Sf. Andrei Criteanul, Miercurea din săptămîna I (și a V-a) din Post; Alte imne. «Întinzîndu-ți palmele pe cruce, Isuse, ai omofit blestemul cu moartea Ta și ai înviat cu patima Ta pe oameni» (Irmos, Cîntarea 3-a, Mierouri săptămîna brînzii); sau: «Coasta Ta, Hristoase, cea purătoare de viață, revărsîndu-se ca un izvor din Eden, adapă Biserica Ta, ca pe un rai cuvîntător... În patru Evanghelii» (Stihira IV-a după Evanghelia VI-a din Joia Patimilor), vezi Triodul, ed. VII, București, 1970.

541. Variante: p 72 CPHLS pl au πλανώμενα în loc de πλανώμενοι. Varianta πλανώμενα pune verbul la participiul nominativ plural neutru, acordîndu-l cu substantivul πρόβατα de gen neutru; pe cînd πλανώμενοι este corect întrebunțat la masculin plural, acordat și referit la creștini, care înainte rătăceau ca niște oi.

ceau în idolatrie și fărădelegi, departe de Dumnezeu și fără călăuză bună, risipite și răpite de lupii cei răpitori (Matei VII, 15; Fapte XX, 29). Ideea aceasta o amintise și Mântuitorul (Matei IX, 36; Marcu VI, 34), de la Care a auzit-o și Apostolul Petru. În pilda cu păstorul și cele o sută de oi (Matei XVIII, 12—14; Luca XV, 4), Mântuitorul înțelege, în mare — prin oaia cea pierdută și aflată — «omenirea întreagă»⁵⁴², pe care El a venit s-o mântuiască (cf. Ioan III, 17; X, 11—12). Iar după Apostolul Petru, toți oamenii descendenți din Adam, prin care firea umană a căzut în «rătăcirea»⁵⁴³ neștiinței și în negura păcatelor, erau ca niște oi, umblind în necunoștință de Dumnezeu și de mântuire. De la această rătăcire nu erau excluși nici iudeii, pentru că, deși aveau Lege, ei cei dintâi L-au respins și L-au răstignit pe Hristos, întrucât așteptau un Mesia național. Aceasta, din pricina corupției lor și a greșitei înțelegeri a Sfintei Scripturi⁵⁴⁴.

Prin fraza «*Dar v-ați întors la Păstorul și Izbăvitorul sufletelor voastre*», Apostolul Petru arată că, după vremea rătăcirii și a neștiinței, acum cititorii s-au întors la Păstorul lor, adică au ascultat glasul chemării (I, 15; III, 9) Marelui Păstor Hristos, Care a venit să-i caute ca să-i readucă la Dumnezeu-Tatăl (III, 18, cf. II, 9), oferindu-le binecuvântarea cerească (III, 9). Și răspunzând chemării Lui, El i-a adus la turma Sa — Biserica, pentru ca după ce ei vor birui în «lupta credinței», să-i urce în «Biserica slavei cerești», unind și împăcînd Biserica de pe pămînt cu Biserica cerească sub păstorirea Sa (cf. Filip. II, 10; Col. I, 20; I Petru V, 4). Credincioșii se pot menține însă în această stare de har și alegere numai atît timp cît conlucrează cu harul Domnului și se străduiesc necontenit să rămînă în lumină, în sfințenie și în comuniune cu Dumnezeu.

În expresia «*Păstorul și (Arhiereul) Izbăvitor al sufletelor voastre*» (cf. Efes. V, 26—27), «*Păstor și Episcop*» sau «*Izbăvitor*» sînt denumiri sau titluri pe care Apostolul Petru le dă Mîntuitorului Hristos, pentru a exprima prin ele întreaga operă mîntuitoare.

Titlul de «Păstor» și L-a aplicat Mîntuitorul Sîși cînd a spus: «Eu sînt Păstorul cel bun ... care-și pune sufletul său pentru oi» (Ioan X, 11; cf. Matei XXVI, 31; Marcu XIV, 27), adică pentru om și omenire. În aceste cuvinte se află nu numai ideea de păstorie a turmei Sale, ci și cea de răscumpărare a ei, prin jertfa și preoția Lui, activități împlinite aici pe pămînt. Iar titlul de «Episcop», pe care Sfînta Scriptură îl dă și lui Dumnezeu ca păzitor și Izbăvitor și «cunoșcător al inimii» (Întel. Sol. I, 6), este aplicat aici de Apostolul Petru lui Hristos mai ales în sensul de Arhiereul jertfitor (ca și în Evr. VII, 26—27), «Care s-a jertfit pentru mîntuirea sufletelor și poartă grija lor și după aceea. Deci prin acest titlu El e privit atît în opera Sa pămîntească, precum și în lucrarea Lui cerească de după proslăvire, unde activează⁵⁴⁵ neîncetat, ca Mijlocitorul și Apărătorul sufletelor, către Dumnezeu-Tatăl, pregătindu-le locaș în casa Domnului⁵⁴⁶ (Ioan XIV, 2—3).

542. Teofilact, *Comentariu la Matei*, P. G., CXXIII, 341.

543. C. Spicq, *op. cit.*, p. 113: «Păcatul nu e numai o boală, ci și o rătăcire».

544. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 89—90; A. Charue, *op. cit.*, p. 458.

545. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XV la Romani*, P. G., LX, 543 (trad. cit., p. 259).

546. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 480 CD — 481 A: «Arhiereul sufletelor noastre s-a arătat ca Om, deși era Dumnezeu prin natură... Hristos este și acum jertfă de ispășire pentru păcatele noastre și mijlocitor cu adevărat...».

f) *Datoriile mutuale ale soților creștini (III, 1—7)*

Cap. III, 1 : «De asemenea voi femeilor, supuneți-vă bărbaților voștri, pentru ea, chiar dacă unii nu ascultă de cuvînt, să fie cîștigați prin purtarea femeilor lor, fără propovăduire».

Cuvîntul *ὑποτάσσει*, care face începutul capitolului III, arată de fapt continuarea ideii (II, 12—13, 18) despre supunere și este pus pentru a arăta că și femeile au aceeași îndatorire, Apostolul trece acum la morala de familie, referindu-se la rapoorturile și îndatoririle mutuale dintre soți : mai întii ale femeilor creștine cu soții necreștini (III, 1—5), în familiile mixte ; apoi ale celor cu soți creștini ; și în fine ale bărbaților creștini către soțiile lor (III, 2—7). El stabilește în aceste versete (III, 1—7) principiul misionar al «apostolatului femeii în familie», cu specială privire la cele din familiile mixte.

Faptul că Apostolul vorbește de femei creștine cu soți necreștini dovedește că femeile s-au creștinat mai întii și în mai mare număr decît bărbații și că ele au avut un mare rol în căsătoriile mixte. Cu ajutorul lor, Biserica a înfăptuit mai ușor convertirea soților lor și transformarea familiei și a societății.

«Femeilor, supuneți-vă bărbaților voștri» (*ὑποτασσόμενα* participiu prezent, folosit pentru imperativ), nu pentru că din punct de vedere fizic ei sînt mai puternici, ci pentru că — deși în căsnicie soții își aparțin unul altuia — așa a rînduit Dumnezeu să fie ierarhia în familie (Efes. V, 22—24) și așa au consimțit soții la căsătorie ⁵⁴⁷. De îndată ce femeia a devenit liberă și căsătoria un act liber consimțit și un «așezămint dumnezeiesc», noile principii care au consolidat familia — aflată în descompunere în lumea păgînă — au contribuit în același timp și la transformarea societății și a lumii vechi ⁵⁴⁸.

Încreștinarea nu dădea însă nimănui dreptul la emancipare, nici sclavilor și nici femeilor care ar fi dorit desfacerea unei căsătorii mixte și cu atât mai mult «adoptarea unei atitudini de superioritate față de bărbat» ⁵⁴⁹. Supunerea — prima virtute a femeii creștine — este recomandată față de soții lor ⁵⁵⁰.

Supunerea femeii față de soț și principiul ierarhic în familie decurg și din faptul că «femeia este al doilea principiu în creație» ⁵⁵¹, ceea ce nu constituie o slăbire a demnității, a egalității și a libertății ei spirituale ; iar egalitatea aceasta nu anulează principiul organizării ierarhice a vieții în comun ⁵⁵². Apostolul Petru motivează îndemnul către femeile creștine la supunere cu un puternic argument de ordin soteriologic : pentru ca prin purtarea lor exemplară să cîștige pentru Hristos și pentru mînluire pe soții lor.

În fraza «*Pentru ea, chiar dacă unii nu ascultă de cuvînt ...*», este vorba, desigur, de bărbații necreștini, care nu primesc cuvîntul Evangheliei propovăduit de Apostoli, sau de păstori și de învățători și cu atât mai mult adus la cunoștință de soțiile lor. Aceștia pot fi «cîștigați» pentru credință numai «prin purtarea tăcută, smerită și demnă

547. C. Spicq, *op. cit.*, p. 115—116.

548. Eucumenius, *op. cit.*, col. 545 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1221 ; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 192. 549. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 91 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 89.

550. Adjectivul *ἰδίοτε* («propriu») cu articol are sens de pronume posesiv și poate fi la persoana II-a, sau a III-a plural. Dar la adresarea directă se înțelege că nu poate fi vorba decît de persoana II-a plural, ca și cînd ar fi *ἰδίον*. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 150 ; Ps. Parius, *Glossa interliniaris* (citată la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 277).

551. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XX la Efeseni*, P. G., LXII, 139 (trad. cit., p. 199).

552. Diac. N. I. Nicolaescu, *Îndatoriri sociale...*, p. 351.

a femeilor (lor), fără propovăduire (ἀνευ λόγου)»; adică «nu prin vorbe», ci prin fapte, prin viață, care e cea mai bună predică⁵⁵³. Harul divin care lucrează asupra femeii creștine va lucra în chip tainic și asupra soțului necreștin. Astfel, femeia credincioasă poate mîntui soțul necredincios și, invers, bărbatul credincios, pe femeia necredincioasă (cf. și I Cor. VI, 14, 16).

Cap. III, 2: «Văzînd ei de aproape⁵⁵⁴ purtarea voastră curată și plină de sfială».

Din nou Apostolul pune accentul pe «purtare» (ἀναστροφῆ) ⁵⁵⁵ pe viața pilduitoare, pe apostolatul faptei (aluzie la Matei V, 16), menit a impresiona și a influența și pe «cei dinafară» (τοὺς ἕξω — I Tes. IV, 12; I Petru II, 12). Dar fie că aceste fapte de apostolat s-au desfășurat în familie, fie în afara familiei, n-a lipsit cu totul cuvîntul, care trebuia rostit însă cînd era nevoie, cu toată sfiala și cuviința (III, 15—16), cu blîndețea și curăția inimii. Femeile, de altfel, nici nu aveau dreptul a propovădui (I Cor. XIV, 34—35; I Tim. II, 11—12), ci ele primeau de la Biserică învățătura în tăcere și o transmiteau celor de acasă.

Pentru serviciile aduse Bisericii în lucrarea ei misionară unele femei erau numite «diaconite» (ca Feve, Priscila și Junia etc. — Rom. XVI, 1, 3, 7), în înțelesul larg al cuvîntului; iar unele credincioase erau chemate să contribuie la desăvîrșirea lucrării creștine, în rîndul femeilor⁵⁵⁶.

Apostolul Petru cerea femeii creștine «purtare curată» sau oastă și «plină de sfială» sau de respect, care, unite cu teama de a nu supăra pe Dumnezeu și de a nu strica raporturile de armonie dintre soți, constituiau «cea mai puternică predică»⁵⁵⁷. Cu o astfel de comportare, în castitate, hărnicie și modestie, femeile fac din căminul lor un fel de Biserică, unde este proslăvit Dumnezeu⁵⁵⁸.

Cap. III, 3: «Podoaba voastră să nu fie cea dinafară: a împletirii părului și a purtării podoabelor de aur sau a îmbrăcării hainelor scumpe»⁵⁵⁹.

Pronumele relativ ὧν — care se referă la femei — poate fi tradus și ca demonstrativ, dar aci e mai corect ca posesiv pentru persoana a II-a plural: «Podoaba voastră să nu fie cea dinafară». Înțelegînd prin «podoaba dinafară»: împletirea meșteșugită a părului, purtarea bijuteriilor de aur și îmbrăcămîntea luxoasă, a hainelor scumpe, Apostolul Petru combate luxul, vanitatea, cochetăria exagerată și extravaganta femeilor de atunci și de totdeauna. Pentru femeia păgînă, această podoabă «dinafară» era totul, prin ea căutînd să cucerească bărbații pentru a le trezi «pomnile cărnii

553. Ecumenius, *op. cit.*, col. 545; Teofilact, *op. cit.*, col. 1221; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 91; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 678; A. Charue, *op. cit.*, p. 458; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 151; A. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 89.

554. Variante: p 72 (Sinaiticus) ἢ* pc au ἐποπτεύοντες în loc de ἐποπτεύαντες; 38 cl au λόγῳ în loc de φόβῳ; iar 378 are φόβῳ καὶ λόγῳ.

555. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 278: «ἀναστροφῆ este rațiunea vieții...»; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 678. 556. Justin Mciescu, *op. cit.*, p. 34.

557. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 92; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 278; A. Charue, *op. cit.*, p. 458; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 151; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 89.

558. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 11, col. 641 (trad. cit., p. 320); C. Spicq, *op. cit.*, p. 117.

559. Variante: 614 al atestă necorect ἐκπλαυῆς în loc de ἐμπλαυῆς; p 72 C ψ pc Cl omit τριχῶν.

spre poftă» (Rom. XIII, 14). Dimpotrivă, femeia creștină trebuie să cîștige pe bărbat pentru Hristos și pentru mîntuire, nu pentru păcat. Aceasta nu înseamnă că Apostolul Petru — ca și Apostolul Pavel (I Cor. VII, 34) — cere ca femeia creștină să fie neglijentă, murdară și nepăsătoare de exteriorul ei, căci ea trebuie să placă soțului. El recomandă însă simplitatea, cuviința, bunul simț și moderația în toate cele ce alcătuiesc «adevărata frumusețe sufletească, cea care duce la sfințenie»⁵⁶⁰. Adică adevărata podoabă a femeii creștine sînt virtuțile ei. Iar principala grijă a femeii trebuie să fie grija de bărbat⁵⁶¹. Inelul ce se dă femeilor, ca și bărbaților, la căsătorie nu constituie o podoabă, «ci el înseamnă paza, curăția și demnitatea familiei, prin îngrijirea de bunul mers al casei»⁵⁶².

Cap. III, 4 : «Ci omul cel tainic al inimii, în nestrîcătorească (podoabă) a duhului blînd și liniștit, care este de mare preț, înaintea lui Dumnezeu».

Completînd prin antiteză ideea din versetul precedent, autorul arată acum în sens pozitiv care trebuie să fie adevărata podoabă a creștinilor în genere și a femeilor în special, spre a fi plăcuți lui Dumnezeu. «Numele de om (ἄνθρωπος) este dat atît pentru bărbați cît și pentru femei»⁵⁶³, adică întregii naturi umane. Cuvintele: κρυπτός («ascuns, tainic») și καρδιά («inimă») nu indică propriu-zis anima, ci ființa lăuntrică, spirituală a omului, în totalitatea ei, indicînd starea de curăție sufletească și de smerenie, sau «omul dinăuntru» (Rom. VII, 22; II Cor. IV, 16; Efes. III, 16), opus «omului dinafară» (II Cor. IV, 16).

Expresia «*Omul cel tainic al inimii*» (sau curat cu inima) este specifică Epistolei I Petru, reprezentînd pe creștinul cu inima curată, inimă în care a luat chip Hristos (III, 15; Gal. IV, 19). În inima acestuia domnește blîndețea, dreptatea, credincioșia, iubirea și pacea, sfințind pe Hristos în inimă (III, 15—16; op. II Tim. II, 22) și îmbrăcînd astfel haina dreptății și a mîntuirii, spre asemănarea cu Dumnezeu⁵⁶⁴. Cînd inima omului devine, prin lucrarea harului și a Duhului Sfînt, «casa, sau Biserica lui Dumnezeu» (I Cor. III, 16; VI, 19; II Cor. VI, 16), Duhul Sfînt, intrînd și sălășluindu-se în ea (III, 15; IV, 14), o sfințește și o desăvîrșește în colaborare cu omul, făcînd din ea «adevărata podoabă nestrîcătorească», bineplăcută lui Dumnezeu⁵⁶⁵.

«Duhul (πνεῦμα)⁵⁶⁶ blînd și liniștit, intruchiparea smereniei — echivalent aci cu sufletul — este și un dar de sus, și o virtute umană, rezultatul colaborării harului cu omul, spre desăvîrșire și mîntuire. Cu asemenea virtuți și podoabe, femeile creștine au contribuit și ele la răspîndirea creștinismului în lume.

Expresia «*Care este de mare preț înaintea lui Dumnezeu*» arată că, dacă toate virtuțile amintite sînt plăcute lui Dumnezeu, smerenia sau «*omul cel tainic al inimii*»

560. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, II, 12, col. 544 (trad. cit., p. 253—254).

561. *Ibidem*, cartea II, 10, col. 947 (trad. cit., p. 237—240); J. A. Petit, *op. cit.*, p. 92.

562. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 11, col. 629—630 (trad. cit., p. 312); A. Charue, *op. cit.*, p. 458.

563. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, I, 9, col. 261 (trad. cit., p. 35).

564. Sf. Ican Gură de Aur, *Omilia XIII la Efeseni*, col. 96 (trad. cit., p. 131—132); Diac. Dr. Har. Roventă, *Epistola către Efeseni*, p. 78; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 679; J. A. Petit., *op. cit.*, p. 92.

565. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXVIII la Evrei*, P. G., LXIII, 201 (trad. cit., p. 339); C. Spicq, *op. cit.*, p. 121.

566. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 280: «[Πνεῦμα este sufletul omenesc sădit de Dumnezeu sau de Duhul Sfînt, care împinge pe om la fapte morale»; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 152: «Duhul — πνεῦμα — arată natura interioară, ca imaterială, invizibilă și neptăpăbilă; dar această natură în raportul ei cu Dumnezeu este ψυχή suflet».

împodobit cu «podoaba nepieritoare a duhului blind și liniștit» stă înaintea tuturor și este «de mare preț înaintea Lui». Iar când sufletul este plin de Duhul Sfânt și este în-sufflat cu luminile care izvorăsc din El devine mai frumos duhovnicește, iar în acestea, femeile întrec bărbații ⁵⁶⁷.

Cap. III, 5 : «Că așa se împodobeau odinioară și sfințele femei care nădăjduiau în Dumnezeu, supunându-se bărbaților lor».

Apostolul aduce un nou argument în sprijinul îndemnului la supunere și la podoaba sufletească și «nume «exemplul sfințelor femei» din Vechiul Testament ⁵⁶⁸. Desigur că Apostolul Petru nu s-a gândit numai la cele «patru mame al poporului iudeu : Sara, Reveca, Lia și Rahela» ⁵⁶⁹, ci și la : Sfânta Ana, mama lui Samuel, Sfânta Ana, mama Maicii Domnului și Sfânta Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul și la altele asemenea acestora. Podoaba sufletească și sfințenia acestor femei a fost rezultatul credinței și al evlaviei lor ⁵⁷⁰ ; și, împletite cu supunerea și nădejdea în Dumnezeu, ele întrețineau vie flacăra credinței lor mesianice. Cu cât mai mult dar sînt datoare femeile creștine să trăiască în supunere și sfințenie, cînd ele au văzut implinite vechile făgăduințe și s-au împărtășit de binefacerile și darurile jertfei răscum-părătoare prin Sfințele Taine.

Cap. III, 6 : «Precum Sara asculta de Avraam, numindu-l «domn», ale cărei fiice sînteți și voi, dacă faceți bine și nu vă temeți de nimic».

Apostolul Petru, după ce amintește în general de «sfințele femei», aduce exem-plul binecunoscut al Sarei, soția lui Avraam, care, pe lângă supunerea cu profund de-votament, îl numea pe el «domnul meu», «arătînd raportul de supunere față de băr-bat» (Fac. XVIII, 12). Dar Sara este în același timp model de supunere și față de Dum-nezeu, încredințându-se deplin de puterea Lui în momentele grele din viața ei, și în-deosebi prin credința dovedită cînd i s-a dat vestea că va naște la bătrînețe. Credința, supunerea și faptele ei bune au făcut din ea mama spirituală a tuturor creștinilor și au creat condițiile filiației femeilor creștine către Sara. Fiice ale Sarei sînt considerate toate femeile creștine, atît cele de origine păgînă, cît și cele dintre iudei ⁵⁷¹.

«Dacă faceți bine și nu vă temeți de nimic» constituie probabil o aluzie la soții — creștini sau necreștini — care împiedicau pe femei în exercitarea milosteniei și a îndatoririlor lor religioase și chiar le amenințau ⁵⁷². Acest verset vădește, ca și în II, 9—10, că Biserica este noul Israel, iar femeile creștine sînt fiicele Sarei, asemenea doctrinei pauline care consideră pe creștini fiii lui Avraam (Rom. IV, 16 ; Gal. III, 7).

567. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, III, 11, col. 640 (trad. cit., p. 317, 318) ; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omul XIII la Efeseni*, col. 98 (trad. cit., p. 135—136).

568. Ecumenius, *op. cit.*, col. 545 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1224. Iar Tertulian, *De cultu feminarum*, II, 11 (citat la F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 196) zice : «împodobiti-vă cu frumusețea și podoabele proorocilor și Apostolilor ; găsiți-vă luxul în simplitate, și podoaba în smerenie ; împodobiti-vă ochiul cu rușinea și gura cu tăcerea ; atîrnați la urechi cuvîntul lui Dumnezeu și luați pe grumaji jugul lui Hristos ; plecați-vă capul înaintea soțului și veți fi destul de împodobite...».

569. Așa consideră : U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 270 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 121 ; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 92—93. 570. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 679.

571. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 381 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 104 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 91 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 154.

572. Cuvîntul $\pi \tau \acute{o} \eta \sigma \iota \varsigma$ (apax legomena) care înseamnă : «consternare, încremenire, frică, spaimă», aci are sensul de «frică de amenințare și este o întărire a verbului $\rho \omega \beta \acute{\epsilon} \iota \nu$, «a se teme».

Cap. III, 7: «(Voi) bărbaților, de asemenea, trăiți înțelepțește împreună cu ele, ca și cu niște făpturi mai slabe, dându-le cinste ca unora ce sînt și împreună-moștenitoare cu voi ale harului vieții, spre a nu fi stingerite rugăciunile voastre»⁵⁷³.

Căsătoria implică îndatoriri de reciprocitate, mai ales cînd ambii soți sînt creștini și știu că unirea lor este în Domnul și căsătoria e o Taină. Viața conjugală între creștini impune bărbaților și femeilor o comportare deosebită unii față de alții (I Cor. VII, 1, 3—5), nu numai la «procrearea și menținerea neamului omenesc»⁵⁷⁴, ci și la bunul mers al familiei lor și implicit al societății. Soții se sprijină reciproc și se ajută chiar la mîntuirea lor, ca «împreună-moștenitori ai harului». Bărbații, ca și femeile, sînt făpturile lui Dumnezeu, egal îndreptățiți la harul mîntuirii, sau «împreună-moștenitori ai harului vieții». Apostolii îi numesc și «vase» de uz reciproc, adică femeia este «vasul» soțului, iar bărbatul «vasul» soției, numai că femeile sînt vase mai slabe⁵⁷⁵, făpturi mai plătînde.

De aceea, Apostolul Petru arată că și bărbații au datorii față de soțiile lor, căci zicînd: «De asemenea și voi bărbații...», formulează aceste îndatoriri în trei mari sfaturi cu motivările respective și anume: să trăiască înțelepțește cu soțiile lor, fiindcă sînt firi mai slabe; să le dea cinstea și respectul cuvenit, ca unor împreună-moștenitoare ale harului mîntuitor; și în fine, să poarte de grijă ca prin comportarea lor față de ele să nu slingherească, sau să facă fără folos rugăciunile lor personale, comune sau publice.

«Trăiți cu înțelepciune» sau «după cunoștință»⁵⁷⁶ (κατὰ γνῶσιν) cu femeile voastre, adică după voia lui Dumnezeu ca unii care cunoașteți voia Lui, exprimată în preceptele Evangheliei. Îndemnul echivalează cu porunca: «iubiți-vă femeile voastre». Apostolul vizează direct asprimile bărbaților față de soțiile lor, întrucît căsătoria are un întreit scop: 1) ajutorul reciproc (Fac. II, 18); 2) procrearea și înmulțirea pentru continuarea neamului omenesc (Fac. I, 28); și 3) evitarea desfrului (I Cor. VII, 5) în scopul sfințirii.

Cu toate că Apostolul Petru nu se ocupă în special de această problemă a sfințeniei și a feririi de desfrîu — de care vorbește Apostolul Pavel în I Tesaloniceni (IV, 3—5, 7) — el a cuprins-o în îndemnul larg al conviețuirii cu toată înțelepciunea a bărbaților cu soțiile lor. «Mi se pare însă că Petru urmărește prin aceste cuvinte și mai înțelept și mai plăcut decît Pavel să facă aluzie la legătura conjugală dintre soți. Și el se exprimă mai demn cînd spune: «trăiți cu înțelepciune», făcîndu-i prin aceasta să înțeleagă datoria de soți și îndemnîndu-i să fie mai îngăduitori cu partea femeiască, să le facă să accepte împreună-înfrînarea pentru un timp (I Cor. VII, 5) ... procedînd cu grijă»⁵⁷⁷.

573. Variante : B omite artic. oi de la ἀνδρες; M* (Sinaiticus) are συνομιλοῦντες în loc de συνοικοῦντες. 574. Dr. W. Vrede, op. cit., p. 105.

575. Expresia «ca și cu un vas femeiesc mai slab», deși aflată la singular, am tradus-o cu pluralul, în acord cu γυναῖκες care se subînțelege, adică: «(purtați-vă)... ca și cu niște (vase) făpturi mai slabe...». Substantivul oi ἀνδρες constituie o construcție participială cu συνοικοῦντες (apax legomena) și de aceea l-am tradus: «bărbaților» (ca un vocativ), sau și «voi bărbații trăiți înțelepțește cu ele».

576. C. Spicq, op. cit., p. 123 socotește că κατὰ γνῶσιν s-ar putea traduce: «cu o prudență supranaturală», o conștiință cunoscătoare a voii lui Dumnezeu și grijulie a o aplica în nenumerabile situații mărunte. Ecumenius, op. cit., col. 548; Teofilact, op. cit., col. 1224; L. Cl. Fillion, op. cit., p. 679; A. Charue, op. cit., p. 450.

577. Ecumenius, op. cit., col. 548; Teofilact, op. cit., col. 1224.

În fraza «*Dați-le cinste, ca unora ce sînt împreună-moștenitoare ale harului vieții*», ἀπονέμοντας («*dați-le, acordați-le cinste*») înseamnă recunoașteți-le cinstea, libertatea, demnitatea pe care le-a dat-o Dumnezeu : de «*împreună-moștenitoare*», cu bărbații ale harului, și de ajutoare ale lor (III, 7). Ca atare femeile au dreptul și temeiul divin a pretinde soților respect, dragoste, fidelitate și menajament, nu doar pentru că sînt mai slabe ⁵⁷⁸, ci și, mai ales, pentru că sînt părtașe la har. De această cinste, datorată de bărbați, depinde și sfințirea și mîntuirea lor înșiși, căci Taina Căsătoriei oferă ambilor soți (Efes, V, 25—33) un har deosebit, pentru buna lor conviețuire. prosperitate și sfințenie în viața de cămin ⁵⁷⁹.

«*Harul vieții*» este unul din darurile primite în Taina Botezului și sporit în Taina Căsătoriei : este harul care ajută la sfințirea și desăvîrșirea pe pămînt și prin aceasta la moștenirea vieții veșnice ⁵⁸⁰.

În propoziția «*Spre a nu fi stingherite rugăciunile voastre*», cunoscînd folosul rugăciunilor pentru mîntuirea sufletului, Apostolul, ca ultim argument, atrage atenția soților să nu fie abuzivi și fără menajamente cu soțiile lor — insultindu-le, maltrătuindu-le și disprețuindu-le — fiindcă aceasta zădărnicește posibilitatea și efectul rugăciunilor. Pentru ca «*rugăciunile voastre*» — rugăciunile fiecăruia, rugăciunile lor comune, în familie și chiar rugăciunea publică în biserică, laolaltă cu ceilalți creștini, și primirea Sfintei Împărtășanii — să nu fie stingherite.

Nu mai în astfel de situații «*buna conviețuire a soților face din căminul creștin un templu în care oficiază preoția împărătească*» (II, 5, 9); comunitatea conjugală, judecată în funcție de viața spirituală a soților, este în cele din urmă o κοινωμία (comuniune) cu Dumnezeu ⁵⁸¹, adică o unire nedespărțită cu El. După cum se vede, morala conjugală a Epistolei I Petru este la fel cu morala familiei din epistolele pauline. În această atmosferă de evlavie, părinții și copiii se întrec în cinstirea reciprocă și în slăvirea lui Dumnezeu. «*Mama e slava copiilor, soția e slava bărbatului ; și unii și ceilalți sînt slava femeii, iar Dumnezeu e slava lor, a tuturor*». Astfel familiile creștine devin reflex al Bisericii ⁵⁸².

II. — Îndemnuri generale către toți creștinii la dragoste și sfințenie (III, 8—22)

1. Principalele îndatoriri creștine (III, 8—17) ; — 2. Activitatea mîntuitoare a lui Hristos (III, 18—22).

1. Principalele îndatoriri creștine (III, 8—17)

a) Iubirea, răbdarea, smerenia, dreptatea și pacea (III, 8—10) ; — b) Roadele binefăcătoare ale vieții și suferinței în Hristos (III, 11—17).

a) Iubirea, răbdarea, smerenia, dreptatea și pacea (III, 8—10)

Cap. III, 8 : «*În sfîrșit, fiți toți într-un gînd, împreună pătimitori, iubitori de frați, îndurători, milostivi, smeriți*» ⁵⁸³.

⁵⁷⁸. Cum socotesc comentarii romano-catolici, care merg după Vulgata (vezi J. A. Petit, *op. cit.*, p. 94). ⁵⁷⁹. C. Spicq, *op. cit.*, p. 123.

⁵⁸⁰. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXX la Evrei*, col. 210 (trad. cit., p. 352—353) ; A. Charue, *op. cit.*, p. 459 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 124—125 ; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 94.

⁵⁸¹. C. Spicq, *op. cit.*, p. 125.

⁵⁸². Clement Alexandrinul, *Stromata II*, 8, 71, P. G., VIII, 972 ; și Tertulian, *Ad Uzores*, II, 9 (citați la F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 193—194).

⁵⁸³. Variante : PHL al au φιλόφρονες în loc de ταπεινόφρονες iar L pe m vg cl au și φιλόφρονες și ταπεινόφρονες.

De la sfaturile speciale date creștinilor din cele patru «condiții sociale»: cetățeni, sclavi, femei și bărbați, Apostolul trece la sfaturi de ordin general, care (ca și în II, 12) privesc, deopotrivă, pe toți creștinii. Expresia τὸ δὲ τέλος este în același timp și o concluzie a celor de mai înainte dar și o «trecere» spre cele ce urmează⁵⁸⁴, adică sfințirea și mîntuirea, prin «legea dragostei»⁵⁸⁵, din care odrălesc toate celelalte virtuți. Obiectul acestor recomandări se întinde pînă la versetul 12. După caracterul lor, sfaturile privesc atitudinea creștinilor față de trei categorii de membri ai societății: față de membrii Bisericii (III, 8 a); față de toți oamenii (III, 8 b); și față de persoanelor ei (III, 9 a), încheind cu îndemnul de a-i binecuvînta și pe aceștia (III, 9 b).

Cu privire la membrii Bisericii, sînt accentuate trei virtuți: creștinii să fie uniți în același gînd (ὁμόφρονες); să domnească între ei comuniune de simțăminte (συνπαθεῖς); și să fie «iubitori de frați» (φιλάδελφοι), manifestînd această dragoste frățiească față de toți oamenii, îndeosebi prin forma de a fi îndurători sau milostivi (εὐσπλαγχνοὶ) și smeriți (ταπεινόφρονες)⁵⁸⁶. Cultivarea acestor virtuți va constitui cartea de recomandare a Bisericii sau a «comunității creștinilor» față de lumea păgînă. În aceste două versete (8—9), este prezentat succint un «cod de reguli» moral-sociale (II, 11 — III, 7).

Prima din aceste virtuți este «să se comporte toți la fel» în cuvînt, în faptă și în sentimente, adică «uniți în cuget și în simțire», expresie care nu înseamnă numai o unire de voință și de simțire, ci și de vorbire, încît «ca din în aceeași inimă și din aceeași gură ei să preamărească pe Dumnezeu»⁵⁸⁷.

A doua virtute este «compasiunea», sau părtașia la suferințele și necazurile celorlalți, în scopul ușurării lor și al mîngierii fraților de credință și chiar ale altora (cp. Rom. XII, 15); compătimirea, adică mila față de cei care suferă, este o identitate de sentimente și o unitate în duh⁵⁸⁸.

A treia virtute este (ca și în I, 22) «iubirea de frați», care în sens strict vizează iubirea numai față de cei de aceeași credință, care sînt numiți «frați» și sînt membri ai Bisericii, ca o aluzie limpede și o aplicare a cuvintelor Domnului: «Iubiți-vă unul pe altul, precum v-am iubit Eu» (Ioan XIII, 34; XV, 12, 17; cp. I Tes. IV, 9; I Ioan II, 10).

Celelalte două virtuți care urmează, «milostenia» și «smerenia», se manifestă nu numai către frații de aceeași credință, ci și către toți oamenii, deci și către necreștini. «Milostenia» este inclinarea de a face bine aproapelui⁵⁸⁹ și este exprimată aici sub forma adjectivală. Iar ultima virtute, smerenia, constă uneori în «recunoașterea propriilor greșeli față de cei jigniți»⁵⁹⁰, alteori într-o «umilire voluntară» pentru a face și pe alții mai blînzi și răbdători după exemplul Domnului Hristos (Matei XI, 29; cf. Efes. IV, 1—2). Smerenia trebuie să fie însă nu numai o atitudine exterioară, ci și o expresie fidelă a smereniei lăuntrice a sufletului.

584. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 288; C. Spicq, *op. cit.*, p. 126.

585. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549.

586. Vulgata redă cuvîntul ταπεινόφρονες prin: «modesti et humiles».

587. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teofilact, *op. cit.*, col. 1225; C. Spicq, *op. cit.*, p. 125; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 156; Vezi J. A. Petit, *op. cit.*, p. 95; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 680.

588. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teofilact, *op. cit.*, col. 1225; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 680.

589. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teofilact, *op. cit.*, col. 1225.

590. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teofilact, *op. cit.*, col. 1225; C. Spicq, *op. cit.*, p. 127.

Cap. III, 9: «Nerăsplătind răul cu rău, sau ocară cu ocară, ci dimpotrivă binecuvîntînd, căci spre aceasta ați fost chemați, ca să moșteniți binecuvîntarea»⁵⁹¹.

Prima parte o versetului sugerează vechea lege a talionului, pe care Mîntuitorul a desființat-o (Matei V, 38—41; I Petru II, 23; Luca XXIII, 34). Din această atitudine, Apostolii au scos preceptul creștin de «a nu răsplăti răul cu rău și ocară cu ocară» (II, 23; I Tes. V, 15), ci de a «birui răul cu binele» (Rom. XII, 17—21). Prin acest îndemn se urmărea a face pe creștini să «progreseze neconținut în viața plăcută lui Dumnezeu, în sfințenie și desăvîrșire», prin «dragostea desăvîrșită», care răsplătește răul cu binele și ocară și blestemul cu «binecuvîntarea»⁵⁹². Din spusele Domnului (Matei V, 44—45), Apostolul Petru avea viu întipărită această idee în mintea și în inima sa: înfrînarea limbii de la rău (III, 10) și biruirea «răului cu binele» arată pe bărbați desăvîrșiți, în stare a frîna tot trupul (Iacob III, 2)⁵⁹³.

În partea a doua, Apostolul Petru recomandă fapta pozitivă, «talionul dragostei»⁵⁹⁴, binecuvîntarea, care, ca expresie a iubirii desăvîrșite, trebuie să se manifeste nu numai față de «frații» de credință, ci și față de vrăjmași. Binecuvîntarea este o aplicare a poruncii Domnului Hristos: «binecuvîntați pe cei ce vă blestemă» (Matei V, 44). Formula era «Doamne, binecuvîntează-i!» sau «Dumnezeu să vă binecuvînteze!» tot ca o rugăciune. Formula a intrat în uzul creștinilor ca un fel de salutare între ei, cînd se întîlneau, sau între slujitori, cînd primul zicea «binecuvîntează și iartă», celălalt răspundea «Domnul să te binecuvînteze». Între credincioși devenise ceva obișnuit, ca atunci cînd se întîlneau cu preotul, în loc de orice alt salut, să i se adreseze cu cuvintele: «binecuvîntează-mă (ne) Părinte» și el le răspundea «Domnul, sau Dumnezeu să te (vă) binecuvînteze» fiule (fiică). Acest lucru se mai păstrează și astăzi încă, la unii creștini, care înțeleg rostul acestei binecuvîntări.

Fraza «Căci spre aceasta ați fost chemați, ca să moșteniți binecuvîntarea» arată că pentru creștini datorită de a binecuvînta pe vrăjmași rezultă din însăși chemarea lor, care, după cum arată Apostolul, a fost «ca să moșteniți binecuvîntarea». Această binecuvîntare începe din clipa creștinării și sporește pe măsura harului și a efortului voluntar în virtute, sau în fapte demne de binecuvîntare și se încheie cu răsplata acestora la judecata rostită de Hristos-Impăratul; căci «binecuvîntarea față de vrăjmași menține pe creștini în Hristos, trupește și duhovnicește»⁵⁹⁵.

Cap. III, 10—12: «Căci cine vrea să iubească viața și să vadă zile bune să-și oprească limba de la rău și buzele de la a grăi vicleșug»; (11) «să se ferească de rău și să facă binele, să caute pacea și s-o urmeze». (12) «Căci ochii Domnului sînt peste cei dreπți și urechile Lui spre rugăciunea lor, iar fața Domnului este asupra celor ce fac rele».

Aceste trei versete formează un citat reprodus liber din Psalmul XXXIII, 13—17, după Septuaginta. Urmărind a demonstra că binecuvîntarea cerească și bunurile vieții

591. Variante, PHLS pm syhmg adaugă εἰδόντες după εὐλογοῦντες.

592. Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teofilact, *op. cit.*, col. 1225; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 96.

593. R. Knopf, *op. cit.*, p. 134, consideră că Apostolul Petru ar fi avut în vedere «un scop practic de a feri comunitățile creștine de persoane provocatoare, și — prin sfatul dat — să se preîntîmpine ascuțirea vrăjmașilor păgîne». L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 680; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 289. 594. C. Spicq, *op. cit.*, p. 127.

595. Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Efesenii*, X, Părinții Apostolici, col. 653 (în trad. cit., II, p. 5—6).

veșnice nu pot fi dobândite decît prin virtute, prin eforturi voluntare, prin viața în Hristos (III, 16), și tot ceea ce fac creștinii trebuie să fie raportat la El, Care vede și aude totul, citatul înfățișează: scopul ce trebuie atins (10 a); ce să se evite (10 b — 11 a); ce trebuie făcut (11 b); și motivarea acestora (12)⁵⁹⁶.

«Cine vrea să iubească viața și să vadă zile bune» arată dorința și scopul existenței creștinilor. Dacă pentru Psalmist cuvintele acestea vizau viața și fericirea pămîntească, pentru Apostolul Petru și pentru cititorii săi, ele aveau o semnificație mai largă; ζωή, incluzînd viața aceasta, țintește la viața veșnică de slavă, cum spune Sfîntul Vasile cel Mare, explicînd aceste cuvinte⁵⁹⁷.

«A vedea zile bune» înseamnă zilele fericite trăite cu Dumnezeu aici și mai ales în veșnicie, cum împede explică aceste cuvinte Sfîntul Vasile cel Mare⁵⁹⁸. Însă Apostolul Petru are în vedere viața de slavă veșnică, singura nădejde care-i întărea pe creștini în încercările lor.

Fraza «...Să-și oprească limba de la rău și buzele de la a grăi vicleșug» arată că orice abatere a limbii de la misiunea ei sublimă este un vicleșug și un păcat⁵⁹⁹. Acest organ — lăsat spre slăvirea lui Dumnezeu, spre «slujirea cuvîntului», spre învățătură și pentru buna înțelegere între oameni — este folosit la tot felul de defăimări, blestemuri, hule, vicleșuguri și răutăți etc. (II, 1; III, 9, 16; IV, 14 și Iacob III, 5—6); după cum ne-a prevenit Dumnezeu prin gura lui Solomon (Prov. XVI, 21), și cum a tilcut aceasta Sfîntul Ioan Gură de Aur⁶⁰⁰.

De aceea creștinul trebuie «Să se ferească de rău și să facă binele, să caute pacea și s-o urmeze». După ce interzisese înșelarea aproapei prin vorbe, Apostolul îndeamnă la ferirea de răul cu fapta și la săvîrșirea binelui, în general, față de oricine și în special față de necreștini, căci binele care este «un fel de poartă a evlaviei»⁶⁰¹ nu moare, ci chiar cînd este desconsiderat ori îngropat (ascuns), el reapare triumfător, ca și Hristos din mormînt.

Fraza «Să caute pacea și s-o urmeze» arată că pacea este unul din obiectivele majore și trebuie căutată cu ardoare și urmărită cu perseverență pe plan sufletec, social și religios, adică: pacea cu sine însuși, cînd a încetat războiul trupului împotriva sufletului (II, 11); pacea cu toți oamenii; și pacea cu Dumnezeu, prin sfințenie, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu (Evr. XII, 14; Rom. 1, 7; V, 1). Fără această pace de la Dumnezeu și cu El nu poate fi realizată pacea cu noi înșine și cu semenii, căci numai în Hristos și prin El creștinii păstrează unitatea Duhului și legătura păcii (Efes. IV, 3) și pot revărsa harul ei și asupra altora⁶⁰². Această pace o cere creștinilor Apostolul.

Versetul «Căci ochii Domnului sînt peste cei dreapți și urechile Lui spre rugăciunile lor, iar fața Domnului este asupra celor ce fac rele», care încheie citatul, con-

596. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 290.

597. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 372 (trad. cit., p. 188—189). Vezi și Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 731 A; Ecumenius, *op. cit.*, col. 549; Teoflact, *op. cit.*, col. 1228; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 96; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 680; Dr. Vrede, *op. cit.*, p. 106; A. Charue, *op. cit.*, p. 460. Pentru Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 157, ζωή este doar viața pămîntească.

598. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 373 (în trad. cit., p. 189—190).

599. *Ibidem*, col. 376 (trad. cit., p. 190—191).

600. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1056 B. «Limba nu este numai grăitoare de rău, ci și urzitoare de felurite vicleșuguri (inspirate) de satana, vrăjmașul adevărului».

601. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 376 (trad. cit., p. 191—192).

602. *Ibidem*, col. 376 (trad. cit., p. 192—193); J. A. Petit, *op. cit.*, p. 96; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 680

stituire o concluzie a ideilor anterioare. Expresia «ochii, urechile și fața Domnului» sînt metafore care arată felul prin care Dumnezeu ia cunoștință de faptele și cuvintele oamenilor ⁶⁰³. Psalmistul a numit ochi și urechi Puterea care ne supraveghează și Puterea care primește rugăciunile noastre, căci «ochii Domnului sînt asupra celor dropti» și orice faptă a celui drept este vrednică de a fi privită de Dumnezeu ⁶⁰⁴. «Fața Domnului», «ochii» și «urechile» Lui nu trebuie înțelese antropomorfic, ci ca «manifestări ale prezenței lui Dumnezeu» ⁶⁰⁵.

b) *Roadele binefăcătoare ale vieții și suferinței în Hristos (III, 13—17)*

Cap. III, 13: «Și cine vă va face vouă rău, dacă sînteți rivnitori al binelui?» ⁶⁰⁶.

În versetele 13—17, Apostolul reia ideea suferinței (din I, 6; II, 19—24) și o prezintă sub noi aspecte, arătînd rolul ei sfințitor și asigurînd pe cititori că, pînă la urmă, răul cedează în fața binelui. Răul de care vorbește Apostolul este răul venit din partea necreștinilor (II, 12; III, 14—16; IV, 3—4), de ordin moral sau fizic — calomnii, loviri, ucideri, închisori etc. (Fapte IV, 3; VII, 6, 59; IX, 1; XII, 1—5; XVI, 25; XVIII, 10 etc.). Dar creștinii nu au a se teme decît de Dumnezeu, Stăpînul vieții și al morții. De aceea grija lor trebuie să fie rivna în facerea binelui ⁶⁰⁷.

A rivni binele înseamnă a face și a grăi numai ceea ce este plăcut lui Dumnezeu (II, 15, 19; III, 17), adică a urmări cu zel ⁶⁰⁸ binele aproapelui și implicit desăvîrșirea proprie, căci nimeni și nimic nu poate vătămă pe om, decît păcatul și diavolul (II, 1; IV, 3—4; V, 8). Intrucît, împotriva binelui nu este lege (cf. Gal. V, 22—23), «iar răul se biruiește cu binele» (Rom. XII, 21) — ca lege a celor contrarii —, urmează că răul se poate întoarce spre bine și poate contribui la binele celor care iubesc pe Dumnezeu. Pentru că fiind iubiți de El, ei rămîn biruitori asupra tuturor relilor care li s-ar întîmpla ⁶⁰⁹.

Cap. III, 14: «Dar de veți și pătimi pentru dreptate, fericiți veți fi. Iar de urgia lor să nu vă temeți, nici să vă tulburați» ⁶¹⁰.

După ce a vorbit pe rînd de pătimirea nedreaptă (I, 6; II, 19, 23), de suferința pentru propriile greșeli (II, 14, 20) și de suferința pentru binele făcut (II, 20 b), Apostolul vorbește acum de suferința «pentru dreptate». Dreptatea este adevărul creștin (I, 22), pe care creștinii îl mărturisesc și îl apără în chip demn (III, 15) și cu o stare sufletească de pace și fericire. Versetul constituie o aluzie la cuvintele Mîntuitorului

603. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 731 A.

604. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 377 (trad. cit., p. 193); Ecumenius, *op. cit.*, col. 549—552; Teofilact, *op. cit.*, col. 1228; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 96.

605. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 377 (trad. cit., p. 193—194); J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 95; «Fața Domnului» e un ebraism pentru manifestarea prezenței Lui». Vezi și L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 680; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 290; C. Spicq, *op. cit.*, p. 123.

606. Variante: B folosește γενοῖσθε pentru γένεσθε; iar HL pm întrebuintează μιμηταί în loc de ζηλωταί. 607. Ecumenius, *op. cit.*, col. 552; Teofilact, *op. cit.*, col. 1228.

608. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 291: ζηλωτής este în sensul de «bărbat care caută cu ardore desăvîrșirea», ca în Tit II, 14.

609. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 97; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 157; J. W. C. Wand *op. cit.*, p. 96.

610. Variante: M C adaugă ἵστέ după μακάριοι; iar p 72 BL omit μηδὲ ταραχῆτε.

(Matei V, 10), Care ferește pe cel ce suferă pentru dreptate, exprimând concomitența sau simultaneitatea între suferință și fericirea de a fi creștin ⁶¹¹. Ei *καί* cu optativul *πάσχοιτε* arată probabilitatea sau incidența, nu și pălimiri provocate de persecuții organizate. Suportarea suferinței, cu acea stare de beatitudine a trăirii în Hristos, dovedește concomitența lor cu toate că Apostolul condiționează aci fericirea de suferința pentru dreptate: «suferind pentru dreptate creștinii trebuie să se simtă mai de grabă fericiți» ⁶¹².

Fericirea aceasta este «simultană» sau «concomitentă cu suferința», dar ea continuă și este deplină în cer, cu toate că nu totdeauna fericirea este condiționată de suferința de acest fel ⁶¹³.

În fraza «Iar de urgia lor să nu vă temeți, nici să vă tulburați», termenul *φόβος* exprimă frica de «urgie» sau de «amenințarea» din partea necreștinilor. Această frază împreună cu prima parte din versetul 15 constituie un citat din Isaia (VIII, 12—13) și demonstrează că oricât de furioasă ar fi pornirea vrăjmașilor, creștinii nu au a se teme decât de Dumnezeu (II, 17; Matei X, 28), pentru că cei care înspăimântă pe creștini cu urgia lor nu-i pot lipsi pe aceștia decât de bunurile temporale (le pot răpi libertatea, îi pot defăima și le pot ponegri reputația), dar nu le pot lua virtutea, nevino-văția, nădejdea bunurilor viitoare, bucuria Sffntului Duh, credința care e comoara lor, dragostea care e forța lor. Aceia nu pot smulge pe creștini din slava care le este rezervată în cer de Supremul Judecător; ei îi pot ucide, dar nu-i pot vătăma ⁶¹⁴.

Cap. III, 15: «Ci, sfințiți pe Domnul, pe Hristos, în inimile voastre și fiți totdeauna gata de răspuns oricui vă cere socoteală de nădejdea voastră» ⁶¹⁵.

Aplicînd citatul — adus mai înainte — la Iisus, pe Care «Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos» (Fapte II, 36), Apostolul Petru adaugă expresiei lui Isaia cuvintele (sfințiți-L) «pe Hristos în inimile voastre». Adică, avîndu-L în inimi, să-L slăviți, să-L adorați și să-L cinstiți ca pe Domnul Dumnezeu, făcînd din inimile voastre un altar, o Biserică, în care să aduceți jertfe spirituale, și așa să vă închinați lui Hristos, mărturisindu-L din inimă și prin viață. Căci acest fel de sfințenie l-a avut Maica Domnului cînd a rostit: «Mărește suflete al meu pe Domnul ...» (Luca I, 46); acest fel de sfințenie îl recomandă Mîntuitorul cînd ne poruncește să ne rugăm, zicînd: «Sfîntească-se numele Tău» (Matei VI, 9); și acest fel de sfințenie l-au practicat sfinții. Altfel «cine mărturisește pe Hristos cu gura, dar îl tăgăduiește cu faptele, îl dezonorează» ⁶¹⁶.

În partea a doua a versetului: «Să fiți totdeauna gata de răspuns oricui vă cere socoteală de nădejdea voastră», Apostolul Petru face aluzie aci la persecuțiile locale, din partea necreștinilor printre care trăiau, nefiind deci vorba atît de o apărare ina-

611. C. Spicq, *op. cit.*, p. 131.

612. Ecumenius, *op. cit.*, col. 552; Teofilact, *op. cit.*, col. 1228; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 681; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 96—97; A. Charue, *op. cit.*, p. 460; C. Spicq, *op. cit.*, p. 131; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 106.

613. A. Charue, *op. cit.*, p. 460; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 292.

614. Sf. Justin Martirul și Filozoful, *Apologia I*, 2 (citat la J. A. Petit, *op. cit.*, p. 97); A. Charue, *op. cit.*, p. 461; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 156.

615. Variante: p 72 PHLS pm au Θεόν in loc de Χριστόν; iar A pe au ἀπειτούντι in loc de αἰτούντι.

616. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1769; Ecumenius, *op. cit.*, col. 552; Teofilact, *op. cit.*, col. 1228; C. Spicq, *op. cit.*, p. 131.

intea tribunalelor ⁶¹⁷, cit de răspunsul privind credința și nădejdea creștină. Creștinii sînt datori să cunoască bine religia lor pentru a răspunde la nedumeririle și întrebările păgînilor și iudeilor ⁶¹⁸, care nu înțelegeau creștinismul, de vreme ce unii considerau răstignirea lui Hristos «nebumie», iar alții «sminteală» (I Cor. I, 23).

Deși se pare că «nădejdea este aci același lucru cu credința» ⁶¹⁹, ea este totuși o virtute teologică deosebită, cu rolul ei aparte în mintuire, căci ajută «a crede cu nădejde» (Rom. IV, 18). Este acea forță spirituală care depășește omenescul și temporalul fixîndu-se în eternitate, în Dumnezeu, în ceea ce este spiritual, permanent și veșnic. Nădejdea ia sfîrșit la învierea morților și începutul vieții veșnice (cp. Efes. I, 18; Tit I, 2; II, 13; I Tes. V, 8; Evr. III, 6; Rom. VIII, 24—25; I Cor. XV, 19).

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că nădejdea privește «toate bunurile vieții veșnice», care toate sînt nădăjduite, pentru că toate bunurile spirituale de care ne împărtășim aici sînt numai o «arvună», sau un «gaj» a celor viitoare care se vor acorda numai după ce și noi vom lucra totul, dar pe care acum le nădăjduim doar ⁶²⁰.

Cap. III, 16 : «Însă cu blîndețe și cu cuviință, avînd cuget curat ca în ceea ce sînteți clevețiți să fie rușinați cei ce grăiesc de rău purtarea voastră cea bună în Hristos» ⁶²¹.

Întreg versetul 16 este o completare a ideii exprimate în versetul 15, arătînd că răspunsul, sau expunerea învățăturii creștine trebuie să fie dat de credincioși cu calm, cu blîndețe, bunătate și cu «sfinală», adică fără ton de polemică și fără aroganță. Să se răspundă deci «cu cuget curat» ca în fața lui Dumnezeu ⁶²², fără intenția de a jigni pe adversar, ca și cînd s-ar vorbi cu un frate. Să nu se răspundă cu gîndul de «a-l pune în încercătură», ci «spre a-l lumina și a-l atrage la Hristos».

Viața curată și pilduitoare «în Hristos» are prin ea însăși darul de a face pe calomniatori (ἐπιπράζοντες) să se rușineze (II, 15; III, 16) și să-i determine a slăvi pe Dumnezeu (II, 12). În primele veacuri iubirea frățască între creștini și faptele lor bune, față de oricine, au pus în uimire pe păgîni și i-au făcut să exclame: «Vedeți cum se iubesc creștinii între ei?» ⁶²³ Numai «purtarea exemplară a creștinilor, sau adevărata viață în Hristos», cum o descriu Sfîntii Părinți ⁶²⁴, a fost în măsură a-i face

617. Expresia ἀπολογία λόγων αἰτεῖν, «a cere socoteală», dă impresia de înfățișare în fața instanțelor judiciare, dar nu era o persecuție de stat, ci ceva local, poate o tendință de generalizare (*La Sainte de Jérusalem*, p. 1601, nota explicativă); A. Charue, *op. cit.*, p. 461.

618. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1769; Ecumenius, *op. cit.*, col. 552; Teofilact, *op. cit.*, col. 1228; C. Spicq, *op. cit.*, p. 131.

619. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 293; vezi alte explicații despre «nădejde» la p. 47.

620. Vezi Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V la Evrei*, col. 50 (trad. cit., p. 106) și *Omilia II la Efeseni* (trad. cit., p. 17—18).

621. Variante : HLS pm ; p72 B 614 al syh Cl adaugă ὁμῶν ὡς κακοποιῶν înainte de καταλαλεῖσθε (după II, 12). În traduceriile românești cuvintele «însă cu blîndețe și cu sfinală (respect)» sînt atașate ca sfîrșit al versetului 15.

622. Ecumenius, *op. cit.*, col. 552; Teofilact, *op. cit.*, 1229; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 98.

623. Tertulian, *Apologeticul*, cap. 39, P. L., I. 534.

624. Origen, *Comentariu la Cîntarea Cîntărilor*, P. G., XIII, 62 ș. u.; 145 ș. u.; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VII la Faptele Apostolilor*, P. G., LX, 65—66; Dionisie al Alexandriei, *Epistola* (la Eusebiu, *Istoria Bisericească*, VII, 22, P. G., XX, 685—692), vorbește de jertfelnicia creștinilor față de aproapele — chiar vrăjmași — și de vizitarea și îngrijirea bolnavilor contagioși, cînd mulți dintre ei, preoți, diaconi și credincioși ai Bisericii au căzut victime ale contagionului (ciumei), reducînd la tăcere pe calomniatori și împingîndu-i la admirație pe necreștini și la atracție spre Dumnezeu.

pe calomnatori să se rușineze, sau să se întoarcă cu fața și cu inima spre Hristos și să slăvească pe Dumnezeu.

Cuvintele «ca în ceea ce sînteți clevetiți ca niște făcători de rele» sînt luate după II, 11 și nu fac decît să întărească verbul.

Expresia «în Hristos» — frecventă la Apostolul Pavel — e folosită de Apostolul Petru aici și în V, 10 și 14 și precizează că viața creștină trebuie trăită într-un fel de identitate cu Hristos, adică după principiile și exemplul Lui. De fapt viața creștină sau «viața în Hristos» a și fost argumentul cel mai puternic de care se serveau și la care apelau continuu vechii apologeti ⁶²⁵.

Cap. III, 17 : «Căci mai bine este — dacă așa este voia lui Dumnezeu — să pătimiți făcînd bine, decît făcînd rău».

Apostolul reia ideea din II, 19—20 pentru a o generaliza. El precizează aici că în toate cazurile, în care cei ce fac bine suferă, ei imită prin aceasta pe Hristos, fiind încredințați că așa e voia Domnului. Deci după arătarea roadelor binefăcătoare ale vieții «în Hristos» și ale pătimirii pentru dreptate, în acest verset, care încheie secțiunea (III, 13—17), Apostolul Petru adaugă «dacă așa este voia lui Dumnezeu». Aceasta dovedește, pe de o parte, că nu totdeauna cei ce fac bine au și de suferit (II, 14; Rom. XIII, 3) și că, pe de altă parte, nimic nu se petrece cu noi fără știrea și voința lui Dumnezeu. Iar cele survenite împotriva așteptărilor — răsplata binelui cu răul — sînt fie pentru întărirea în credință, fie pentru ușurarea păcatelor, fie pentru slava lui Dumnezeu (cf. Ioan IX, 2—3) și apoi spre mîntuirea noastră și a altora ⁶²⁶.

«Căci e mai bine .. să pătimiți făcînd bine», ca și marele model — Hristos (I, 7). Numai suferința pe nedrept este o imitare a lui Hristos și are valoare pentru mîntuire. De aceea, Apostolul Petru face aici «un paralelism între suferințele creștinilor și ale lui Hristos» ⁶²⁷, arătînd că creștinii nu trebuie să pătimească «făcînd rele» (IV, 15).

2. Activitatea mîntuitoare a lui Hristos (III, 18-22)

- a) Activitatea lui Hristos pe pămînt (III, 18) ; — b) Activitatea lui Hristos la iad (III, 19—20) ; — c) Activitatea sacramentală a lui Hristos (III, 21) ; — d) Activitatea lui Hristos după înălțarea la cer (III, 22).

a) Activitatea lui Hristos pe pămînt (III, 18)

Cu acest verset Apostolul Petru începe o nouă secțiune (III, 18—22), în care expune pe rînd ideile ce decurg din moartea și jertfa lui Hristos. Moartea lui Hristos a fost «răscumpărătoare pentru noi» (18), El s-a coborît la iad (19), a înviat (21) și s-a înălțat la cer (22). În această secțiune sînt expuse ideile centrale ale credinței creștine. Ele privesc «continua activitate a Mîntuitorului, în toate compartimentele universului, pe pămînt, sub pămînt și în cer» ⁶²⁸. Între activitatea desfășurată la iad (19—20 a) și cea cerească (22), Apostolul introduce activitatea sacramentală a lui Hristos în Biserică (20 b—21) prin Sfintele Taine. Apostolul Petru a împăr-

625. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 98 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 132—133.

626. E. Cumenius, *op. cit.*, col. 553 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1229 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 99 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 681 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 107.

627. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 159 ; Holzmeister, *op. cit.*, p. 294 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 133.

628. Cf. C. Spicq, *op. cit.*, p. 134 ; K. Knopf, *op. cit.*, p. 143—144, unde, lărgind exemplul, aduce tot felul de completări.

țit această activitate în trei părți, fiecare cu ideile ei, avînd în vedere timpul, locul, persoanele și scopul urmărit ⁶²⁹.

Prima activitate a lui Hristos a fost «pe pămînt», și s-a încheiat prin moartea Sa. Ea s-a făcut în folosul oamenilor, adică «pentru noi», cu scopul «ca să ne aducă la Dumnezeu» (III, 18).

A doua activitate, «desfășurată în cele trei zile» (Luca XXIV, 7) cît a stat trupul în mormînt, a avut loc «în închisoare», adică în iad, către «duhurile» de acolo, cărora le-a vestit (ἐκήρυξεν) «ieșirea» și «mîntuirea». Înviind din mormînt, El a inaugurat *activitatea sacramentală și mîntuitoare a Bisericii*, acordînd Apostolilor, chiar în ziua învierii (Ioan XX, 19—23) apostolatul definitiv (Matei XXVIII, 18—19; Marcu XVI, 15—16; cf. Luca XXII, 19—20).

Ultima activitate se inaugurează prin «înălțarea la cer», unde Mîntuitorul șade de-a dreapta Tatălui și de unde conduce Biserica.

Cap. III, 18 : «Că și Hristos, omorît fiind cu trupul, dar viu fiind făcut cu duhul, a murit odată pentru păcate ⁶³⁰, El Cel drept pentru cei nedrepti, ca să ne aducă la Dumnezeu».

Cuvintele «Că și Hristos a murit odată» arată contrastul între jertfa Sa unică, universală și desăvîrșită și între jertfele imperfecte și continuu repetate din Legea Veche ⁶³¹. Această jertfă universală s-a adus lui Dumnezeu-Tatăl pentru toate păcatele din toate timpurile și pentru toți oamenii — vii și morți.

Verbul ἀπέθαιεν arată că opera de răscumpărare s-a încheiat și a fost pecetluită prin moartea Sa, care a avut loc odată pentru totdeauna. Scopul jertfirii și al morții Celui drept, «Care n-a cunoscut păcatul» (II, 22; Ioan VIII, 46), a fost răscumpărarea celor nedrepti sau păcătoși ⁶³², pentru ca «să-i aducă la Dumnezeu», după împăcarea cu El.

«Omorît fiind cu trupul, dar viu fiind făcut cu duhul» sînt două fraze antitetice : prima arată ce l-au făcut Lui oamenii, ca Om; iar cealaltă ce l-a făcut Dumnezeu, și ce a făcut Hristos, ca Dumnezeu și Om, pentru ei. Cele două participii aoriste corespund reciproc și vor să precizeze în ce condiții Hristos a împlinit răscumpărarea celor vii și a celor morți. Expresia «omorît fiind cu trupul» (θανατωθεὶς μὲν σαρκί) arată că moartea Lui nu a fost naturală, ci o moarte violentă, pricinuită de oameni, pe care El a acceptat-o de bunăvoie (Luca XXII, 42).

Felul cum este tradus sfîrșitul acestui verset — «Omorît fiind cu trupul, dar viu fiind făcut cu duhul» — pune pe exegeți în mare dificultate. Eforturile de a explica, îndeosebi, expresia «dar viu fiind făcut cu duhul», nu ajung să clarifice îndeajuns

629. U. Holzmeister, op. cit., p. 207, prezintă aci următorul tablou schematic :

	Activitatea primă (18)	Activitatea a doua (19)	Activitatea a treia (22)
Timpul :	Ziua morții	Cele trei zile de moarte	La înălțare
Locul :	Pe pămînt	În închisoare	Cerul
Acțiunea :	A pățimit	A vestit ieșirea	Rîdicarea
Persoanele :	pentru noi	Duhurile	Îngerii
Efectul obținut :	Să ne aducă la Dumnezeu	Mîntuirea	Supunerea îngerilor

630. Variante : BHLS al folosesc forma ἐπαθεν; iar B p 72 A* Ψ omit τῷ θεῷ.

631. Cf. L. Cl. Fillion, op. cit., p. 681; J. W. Wand; op. cit., p. 100.

632. R. Knopf, op. cit., p. 143—144.

ideea, fiindcă duhul, respectiv sufletul, nu moare și deci nu poate fi făcut viu, sau înviat. Sufletul însuși este viața trupului, el îi dă viață. Cazurile de înviere săvârșite de Mântuitorul au constat tocmai în readucerea sufletului în trupurile moarte (Luca VIII, 54—55; cf. VII, 14; Ioan XI, 43—44). Același lucru se va petrece și la ziua de apoi, la învierea tuturor morților. Adică revenirea sufletelor, la glasul Domnului, în trupurile lor.

După această logică, trupul Domnului a înviat când El a revenit cu Duhul și cu Dumnezeiera Sa și a dat viață trupului. Aceasta s-a întâmplat «a treia zi» (III, 22; Matei XVI, 21; Marcu VIII, 31; Luca IX, 22; XXIV, 7), după ce și-a încheiat activitatea la iad. Înainte de a muri și de a rosti ultimele cuvinte: «*Săvișitu-s-a*» (Ioan XIX, 30), Mântuitorul Hristos a încredințat Tatălui Duhul Său (Luca XXIII, 46), Care I L-a redat îndată. Căci, deși încredințat Tatălui, El a mers la iad și cu Duhul, sau cu sufletul unit cu Dumnezeirea, având deci «O nouă vitalitate, adică o putere sporită (pneuma, în sensul din Rom. I, 4; I Tim. III, 16; Evr. IX, 14), ca duh de viață făcător» (Ioan V, 21; I Cor. XV, 45) ⁶³³.

În virtutea perihorezei dintre firile Logosului intrupat, sau a principiului comunicării însușirilor (communicatio idiomatum), orice lucrare a săvârșit Mântuitorul cu Dumnezeiera Sa a aparținut și firii lui omenești, ambele firi lucrând împreună. De aceea, Sfântul Grigorie Teologul zice: «Iisus Hristos a fost botezat ca Om, dar ca Dumnezeu a iertat păcatele, El neavând trebuință de curățire, ci ca să sfințească apele; a fost ispitit ca Om, dar a biruit ca Dumnezeu și a poruncit să îndrăznim că El a biruit lumea; a flămânzit, dar a hrănit mii de oameni și însuși este Piinea vieții, și Piinea cerească; a însetat, dar a zis: «de însetează cineva să vină la Mine și să bea» ... Iși dă sufletul, dar are putere să-l ia iarăși. Se rupe catapeteasma (arătând cele de sus) și pietrele se despică, dar înviază morții (din morminte). Moare, dar înviază, și înviază și pe alții, și prin moartea Sa distruge moartea. Este îngropat dar înviază. Coboară la iad, dar slobozește sufletele de acolo și le urcă în ceruri; și iarăși va să vie să judece viii și morții...» ⁶³⁴.

În fraza «*Dar viu fiind făcut cu duhul*», verbul ζωοποιεῖν («a face viu») este același cu cel folosit în diverse locuri în Noul Testament (Ioan V, 21; VI, 63; Rom. IV, 14; II Cor. III, 6). Aceste texte pot ajuta la înțelegerea ideii din expresia de mai sus, cu excepția ultimului text (II Cor. III, 6), unde prin «duhul face viu» se înțelege harul Botezului care «face vii», adică înviază pe cei morți prin păcat (Efes. II, 5) ⁶³⁵; toate celelalte locuri indică puterea divină de «a face viu», sau a învia.

Astfel, expresia «*dar viu fiind făcut cu duhul*» înseamnă că Domnul Hristos, în calitate de Dumnezeu-Om, avea de la Tatăl (Ioan V, 21—22), și ca Dumnezeu, puterea de a face și pe alții vii, întorcându-i de la viața de păcat la viața în Dumnezeu, ori, cum a zis Apostolul: «*ca să ne aducă la Dumnezeu*» (III, 18), înviind chiar și morții. Ca împărat ceresc El era Duh de viață făcător; și cu acest Duh de viață făcător, unit cu sufletul Său omenesc, a coborât Hristos la iad, pentru a duce dreptilor de acolo vestea mântuirii și a izbăvirii lor.

Zicând «*viu fiind făcut cu duhul*» nu înseamnă că El a fost «înviat» ca cei morți, ci că El a avut de la Sine — ca Dumnezeu — și de la Tatăl prin iconomie, ca Om, puterea de a face vii și de a se învia și pe Sine și pe alții. De aceea, după înviere,

633. C. Spicq, op. cit., p. 135—136.

634. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XXIX teologică*, II, P. G., XXVI, 100 C — 101 A.

635. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VI la II Corinteni*, traducere de Arhim. Theodosie Ploieșteanu, București, 1910, p. 90; *Omilia XLI la I Corinteni*, VI, 45, trad. cit., p. 587.

sufletul omenesc, sau Duhul Lui, încredințat Tatălui (Luca XXIII, 46), devine mai puternic, mai glorificat, mai victorios și mai «viu făcător» sau «de viață făcător».

Așadar, când se spune: «*omorât fiind cu trupul, dar viu fiind făcut cu duhul*» se arată, mai întâi, cele două domenii de activitate: pe pământ și în iad; apoi că nu este vorba aici de învierea lui Hristos cu trupul, deoarece acest fapt se produce ulterior, a treia zi (III, 22). El a posedat prin fire, ca Dumnezeu-Împărat, puterea dătătoare de viață și cu ea a lucrat și asupra celor vii, dar morți în păcat (cf. II, 25; Ioan X, 10), și asupra celor morți. Pe unii din aceștia i-a înviat și cu trupul (cf. Luca VII, 15; VIII, 54; Ioan XI, 44; Matei XXVII, 52—53); iar pe alții i-a scos cu sufletul din iad, ca pe cei drepli și pe tilharul pocăit, readucându-i la viața după Dumnezeu, «în duhul» (IV, 6) și întorcându-i în raiul desfătării, deschis de El (Luca XXIII, 43)⁶³⁶.

b) Activitatea lui Hristos la iad (III, 19—20 a)

Cap. III, 19: «În Care⁶³⁷ pogorîndu-se a binevestit și duhurilor din închisoare».

Termenii care sînt puși în discuție în acest verset sînt: *πορευθεῖς* («a merge, a se duce», iar când direcția acțiunii este în jos, ca aici, «a coborî»), care arată «o mișcare de deplasare»⁶³⁸, dintr-un loc într-altul, și aici, ca și în III, 22, dintr-o lume în alta, de pe pământ, la iad. Al doilea termen este verbul *κηρύσσειν* care are același înțeles ca și *εὐαγγελίζεῖν*, indicînd acțiunea desfășurată către «duhurile» (τὰ πνεύματα) sau sufletele morților, aflate în «închisoare». Termenul *φυλακή* e folosit aci în sens abstract de «închisoare subterană», ca o «localizare»⁶³⁹. Conjunția *καί* din expresia *ἐν ᾧ καί* are sensul de «chiar și»: s-a binevestit chiar și duhurilor din închisoare, arătînd activitatea Mîntuitorului într-un nou domeniu»⁶⁴⁰.

Unii exegeți din «școala mitologică», invocînd tendențios textul din Epistola lui Iuda versetul 14 și textul din cartea apocrifă Enoh XII, 1 ș.u., susțin că în textul din acest verset (III, 19) ar fi vorba de Enoh, și, considerînd textul acesta ca un «împrumut din mitologia greacă sau orientală» (H. Windisch), socotesc că trebuie eliminat din Epistolă. Inițial — zic ei — expresia *ἐν ᾧ καί* ar fi fost *ἐνώχ* (*χ* prescurtat din *καί*) și ar fi alcătuit un singur cuvînt *ἐνώχ* (Bowler) și numai printr-o greșeală de copist s-a ajuns a se citi — prin haplografie — *ἐν ᾧ καί*⁶⁴¹. Alții adaugă lîngă aceste cuvinte și pe cel de *ἐνώχ* (Harris), cum indică varianta. Și pentru că acești exegeți vor să lege cu orice preț «activitatea» aceasta de Enoh, ei atribuie și termenului τὰ πνεύματα alt sens, înțelegînd prin el nu sufletele morților, ci pe «îngerii căzuți». De

636. Sf. Atanasie cel Mare, *Marea cuvîntare despre credința ortodoxă*, P. G., XXVI, 1281 A, 24 explică astfel: «Hristos a murit cu trupul pentru noi, nu și cu sufletul și cu firea lui dumnezeiască, aceasta fiind nemuritoare și viu-făcătoare, sau dătătoare de viață. Viața Lui — ca Dumnezeu — nu moare, ci dîmpotriva înviază morții (cf. Ioan V, 21)... Căci Dumnezeirea Cuvîntului este neschimbătoare și veșnică»: Eucumenus, *op. cit.*, col. 556; Teofilact, *op. cit.*, col. 1232: «Cuvîntul πνεῦμα va să reprezinte pe Dumnezeu, iar α ἄ ρ ε pe Om»; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 682; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 299.

637. Variante: Bowyer *cj* are *ἐνώχ*; Harris *cj* are *ἐν ᾧ καί ἐνώχ*.

638. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 682.

639. A. Charue, *op. cit.*, p. 462; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 299.

Sfinții Părinți înțeleg prin această «închisoare» iadul, în care se aflau — separat — și sufletele dreptilor, pentru că raiul fusese închis după alungarea din el a lui Adam și a Evei; și a fost deschis prin moartea și învierea Domnului (cf. Luca XXIII, 43).

640. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 682; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1768.

641. C. Spicq, *op. cit.*, p. 134; p. 136, n. 19 a.

aci și tălmăcirea pe care o dau textului: «Enoh a predicat fingerilor căzuți»⁶⁴², în felul acesta reducând credința creștină la o legendă despre Enoh. Falsitatea acestei interpretări reiese din contextul Epistolei.

După sensul care s-a atribuit verbului *κηρύσσειν*, unii din vechii comentatori⁶⁴³ au înțeles această activitate a Domnului Hristos la «iad» ca o «evangelizare» în scopul convertirii; iar alții⁶⁴⁴ ca o veste a «eliberării» celor de acolo, a dreptilor Vechiului Testament.

Textul în discuție prezintă o idee nouă și unică în felul cum ea este formulată de Apostolul Petru. Trebuie să ținem seama că ideea face parte din concepția de ansamblu a Apostolului despre opera de răscumpărare a lui Hristos, extinsă și asupra morților dinainte de venirea Lui.

Ecumenius și Teofilact, încercând să explice acest text, șocotesc că Apostolul Petru și-ar fi propus să răspundă întrebării: «Dacă întruparea Domnului s-a făcut în vederea mântuirii oamenilor, ce fel de mântuire au primit cei ce muriseră înainte de învierea lui Hristos? Slăvitul Petru — zic ei — dezleagă ambele chestiuni printr-un singur răspuns, spunând că moartea Domnului le-a săvârșit pe amindouă: prin învierea Sa El a adus nădejdea învierii și a săvârșit și mântuirea credincioșilor mai dinainte adormiți»⁶⁴⁵.

Această idee, exprimată de Apostolul Petru doar în câteva cuvinte, era bine cunoscută primilor creștini, din cateheza apostolică⁶⁴⁶ și de aceea este formulată așa de succint și incidental. Într-adevăr, întemeierea scripturistică⁶⁴⁷ a acestei idei poate îndreptăți afirmația că ea intrase adînc în conștiința creștinilor din primele decenii ale Bisericii și nu mai necesita explicații speciale.

La iad Mîntuitorul, ca Împărat biruitor, «zdrobește incuietorile iadului și, robind pe diavolul și moartea, dezleagă blestemul și păcatul și eliberează pe dreptii ținuți în acea robie (cf. Evr. II, 14—15)⁶⁴⁸, care slăveau neîncetat pe Dumnezeu (Apoc. XIV, 3; XIX, 6). Întrucît sufletul omenesc este nemuritor, își păstrează și după despărțirea de trup toate facultățile și își continuă viața dincolo, pe alt plan, cu o nouă activitate, de altă natură (cf. Luca XVI, 22—31), avînd conștiința luminată și recunoscînd și știind toate din trecut. Scopul coborîrii și activității lui Hristos în iad a fost să ducă și acolo vestea învierii și a mîntuirii depline»⁶⁴⁹. Expresia *ἐν ᾧ καὶ care*

642. Așa susțin: Rendel Harris, Spitta, Gunkel, Bousset, Moffat, indicați la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 317; J. W. Wand, *op. cit.*, p. 110; R. Knopf, *op. cit.*, p. 150—152; și Bo Reicke, la C. Spicq, *op. cit.*, p. 136.

643. Origen, Clement Alexandrinul, Sf. Grigore Teologul, Sf. Irineu, Sf. Ipolit, Sf. Chiril al Alexandriei, Sf. Ioan Damaschinul și alții.

644. Sf. Justin Marturul, Sf. Epifaniu, Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Chiril al Ierusalimului, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Ioan Damaschin, Ecumenius și Teofilact.

645. Ecumenius, *op. cit.*, col. 556; și Teofilact, *op. cit.*, col. 1232.

646. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1769; cp. J. Chaine, *La Descente du Christ aux enfers*, în «Dictionnaire de la Bible», Suplem. II, col. 416.

647. Textele din Vechiul Testament: Psalmii: VI 5; XV, 10; XXIX, 3; XLVIII, 16; Isaia XXIV, 22; XLIV, 19; Osea XIII, 14; Maleahi II, 17 etc.; texte din Noul Testament: Matei XII, 30—40; XXIV, 37—39; Luca XXIII, 43; Ioan V, 25, 29; Fapte II, 24, 25, 31; Efes. I 21—22, etc.

648. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Efeseni*, IV, 8—9 (trad. cit., p. 110); Diac. Dr. Har. Roventă, *Epistola către Efeseni*, p. 91—93.

649. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 400 (și în trad. cit., p. 223); P. Evdokimov, *op. cit.*, p. 326; Cf. Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea II-a împotriva lui Apollinaris*, P. G., XXII, col. 1145 A B; Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente...*, col. 1013; *Omilia III Pascală*, P. G., LXXVII, 449; Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 731 B; Sf. Atanasie cel Mare,

determină precedentul Πνεύματι arată că Hristos s-a coborât la iad «cu Duhul», adică cu sufletul Său omenesc unit cu Dumnezeu⁶⁵⁰.

Așadar, după felul cum comentatorii interpretează verbul κηρώσσειν este considerată și activitatea lui Hristos; după unii ea ar fi o activitate de evanghelizare și de convertire, iar după alții ea constă în vestea de eliberare a dreptilor⁶⁵¹.

Cap. III, 20 : «Care fuseseră neascultătoare odinioară, când îndelunga răbdare a lui Dumnezeu aștepta, în zilele lui Noe, când se pregătea corabia, în care puțini, adică opt suflete, s-au mântuit prin apă».

Prima parte din acest verset se leagă cu versetul precedent (III, 19), iar partea a doua se leagă mai bine cu ideea din versetul următor (21). Verbele ἀπειθήσασι și ἀπεξέβηκε⁶⁵² arată atitudinea de neascultare permanentă a contemporanilor lui Noe, care desconsiderau îndelunga așteptare a lui Dumnezeu, cât timp s-a construit corabia. Pronumele ἡν reprezintă corabia salvării; iar ψυχαί are aci sensul larg de persoane. De aceea varianta ὀλίγοι nu are sens, fiindcă nu sufletele au fost salvate, ci oamenii — Noe și ai lui.

Apostolul Petru citează exemplul generației lui Noe, pe care-l amintise Mîntuitorul însuși (Matei XXIV, 37—39), generație renumită prin necredință, fărădelegi și nepăsare, pentru care Dumnezeu a pedepsit-o prin potop.

Căutînd să afle pricina introducerii acestui exemplu, comentatorii vechi consideră că prin el Apostolul Petru ar da răspuns unor întrebări. Astfel, Sfîntul Ioan Gură de Aur, referindu-se la comparația făcută de Mîntuitorul, se întreabă : «De ce n-a dat Domnul ca pildă nenorocirile venite asupra Sodomei și Gomorei?» Și răspunde : «El a vrut să dea pildă o nenorocire care a cuprins întreaga lume, o nenorocire care n-a fost crezută, deși a fost prezisă. Pentru că oamenii nu cred în cele viitoare, Domnul îi încredințează prin cele întimplate în trecut, ca să le zguduie sufletul. Dumnezeu vestise oamenilor voia Sa și urmările neascultării ei, prin mulți propovăduitori de demult, dintre care Enoh este «al șaptelea» (Iuda 14), iar Noe, «al optulea propovăduitor al dreptății» (II Petru II, 5). Noe propovăduiește contemporanilor săi, și prin cuvînt și prin faptul construirii corăbiei, că dacă nu se vor pocăi, minia lui Dumnezeu îi va nimici prin potop⁶⁵³. Ecumenius și Teofilact socotesc că Sfîntul Petru a arătat că chiar de la început s-a predicat oamenilor mîntuirea, dar ei au desconsiderat nevoia curățirii de fărădelegile lor⁶⁵⁴. Folosirea exemplului acestei generații este făcută pentru a demonstra, pe de o parte, că mîntuirea este opera con-

Despre factorie, 16, P. G., XXVI, 272 A B : Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XIV*, 19, P. G., XXXIII, col. 848 (trad. cit., vol. II, p. 72—73); iar Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre dreapta credință către Teodosie*, P. G., LXXVI, 1165 (el folosește textul I Petru III, 18—19 pentru combaterea dochetșilor) : A. Charue, *op. cit.*, p. 462.

650. Sf. Ioan Damaschin, *Despre credința ortodoxă*, cart. III, cap. XXXIX, P. G., XCIV, 1101 (trad. cit., p. 231); U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 229 : «În care duh» al Său se înțelege fie sufletul, fie Divinitatea unită cu El.

651. Vezi pe larg Pr. Ioan Mircea, *Coborîrea la iad a lui Iisus Hristos*, «Studii Teologice», XXIV (1972), nr. 3—4, p. 230—249.

652. Verbul ἀπειθήσασι (participiu aorist în cazul dativ plural acordat cu πνεύματι din versetul precedent) de la ἀπειθεῖν, «a nu asculta, a nu crede, a nu se supune» este opusul lui πιστεύειν și ἀκούειν și arată păcatul pentru care se află acele duhuri în «Inchisoare» : iar ἀπεξέβηκε, «a aștepta» indică atitudinea răbdătoare a lui Dumnezeu.

653. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia LXXVII la Matei*, P. G., LVIII, 704—705; vezi și J. A. Petit, *op. cit.*, p. 101; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 683.

654. Ecumenius, *op. cit.*, col. 556—557; Teofilact, *op. cit.*, col. 1233.

lucrării omului — prin credință și fapte bune — cu Dumnezeu; iar pe de alta, că harul mântuitor îl primim prin Botezul care a fost preînchipuit de potop. Așadar, după cum afirmă toți comentatorii⁶⁵⁵, Mântuitorul a coborât în iad către toate sufletele, ale tuturor dreptilor și ale tuturor păcătoșilor, deci nu numai la păcătoșii din vremea lui Noe.

Cine s-a folosit la iad de mesajul dus de Hristos? În general, toți comentatorii sînt de acord că cei dinții dintre morții din iad care au beneficiat de această activitate a Domnului sînt dreptii Vechiului Testament⁶⁵⁶. Alții extind harul răscumpărării și efectele «evangelizării» și asupra unor necredincioși dintre păgîni, care deși nu-L cunoșteau pe Dumnezeu au avut totuși o viață morală⁶⁵⁷, acordîndu-li-se «iertarea prin milă și pentru mîntuire»⁶⁵⁸. Mesajul a fost vestit tuturor morților drepti și păcătoși, dar nu le-a folosit tuturor, ci numai unora⁶⁵⁹.

Această interpretare este în perfect acord cu concepția de ansamblu a Noului Testament că Dumnezeu are putere a ierta păcatele și în acest veac și în cel ce va să fie; sînt însă și păcate care nu se iartă nici în acest veac, nici în cel viitor, după cuvîntul Mîntuitorului (Matei XII, 32). Acestea sînt păcatele împotriva Duhului Sfînt, între care se consideră și necredința, care, unită cu necăința, constituie păcatul cel mare al generației potopului. Și dacă ei n-au fost iertați aici — fiind osîndiți să piară «prin apă» —, au putut fi, oare, iertați în iad? Unii exegeți susțin izbăvirea sau eliberarea tuturor păcătoșilor din iad. Această teorie a fost numită apocatastază — ἀποκατάστασις τῶν πάντων — (cf. Fapte II, 21), sau restabilirea tuturor⁶⁶⁰. Alți comentatori referindu-se special la cei din vremea potopului, consideră că nu este exclus ca unii dintre ei să se fi căit și convertit «in extremis», adică chiar în clipa morții în apele potopului⁶⁶¹, așa cum tilharul, pocăit pe cruce, a fost iertat și mîntuit.

655. Exegeții moderni găsesc și alte explicații. Vezi: Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 109; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1767, 1770; J. Chaine, *op. cit.*, p. 419—420; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 305: «Sufletul Apostolului Petru era inundat de imaginea potopului, ca chip de curățire a lumii, la început, prin moarte, iar după aceea prin izbăvire...»; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 112. 656. *Invățătura de credință creștină ortodoxă*, București, 1962, p. 110.

657. Clement Alexandrinul, *Stromata* VI, 6, P. G., IX, 265—268 AB (vezi și *Stromata* II, P. G., XVIII, 980 A); Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente...*, col. 1013; Idem, *Omilia X Pascală*, P. G., LXXVII, 605 D; Sf. Ioan Damaschin, *Despre cei ce au adormit în credință*, 13, P. G., XCV, 257 (citat la J. Turmel, *La Descente du Christ aux enfers*, Paris, 1908, p. 28; și H. Quilliet, *La Descente de Jésus aux enfers*, in «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. IX, col. 598; Eucumenius, *op. cit.*, col. 556—557; Teofilact, *op. cit.*, col. 1232.

658. Sf. Epifaniu, *Impotriva ereziilor*, P. G., XLI, 368—369 și 844.

659. Sf. Ioan Gura de Aur, *Omilia XXXVI la Matei*, 3=4, P. G., LVIII, 416—417: «Tirania morții a fost înlăturată prin Trupul lui Hristos care a devenit nemuritor... Dar aceasta nu înseamnă că au fost iertate păcatele tuturor celor ce au murit înainte de venirea Lui... Dacă prin pogorirea Lui la iad ar fi scăpat de gheenă pe toți păcătoșii dinaintea venirii Sale..., n-ar mai fi spus Domnul: «Mai ușor va fi Sodomei și Gomorei la ziua judecării (Matei X, 15).

660. Susțin apocatastaza: Origen, *Contra lui Cels*, II, P. G., XI, 864 C; Sf. Grigorie de Nisa, *Marele cuvînt catehetic*, cap. XXVI, P. G., XLV, col. 69 (și trad. cit., p. 81) și în *Cuvîntare la Invierea lui Hristos*, P. G., XLVI, 609—610 A; Sf. Chiril al Alexandriei, *Omilia VII Pascală*, P. G., LXXVII, 552 A; Marcion (la Holzmeister, *op. cit.*, p. 324 și 327); J. Hastings, *op. cit.*, p. 328—330; R. Knopf, *op. cit.*, p. 170.

Însă dogmatismul grec, Hristu Andrușos (*Dogmatica*, trad. cit., p. 440) afirmă că «Biserica a condamnat opinia origenistă, cum că sufletul se dezvoltă și se curățește după moarte de păcat și că toți se vor întoarce la Dumnezeu, chiar și diavolii».

661. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 683; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 109; A. Charue, *op. cit.*, p. 464; C. Spicq, *op. cit.*, p. 139.

Corabia și potopul din vremea lui Noe sînt tipuri sau preînchipuirî ale Bisericii ⁶⁶² și respectiv ale Botezului. Expresia «prin apă» (δι' ὕδατος) este înțeleasă de unii comentatori în sens local ⁶⁶³, ca loc și mod de pîiere; iar de alții în sens instrumental, ca mijloc de salvare ⁶⁶⁴, și deci numai în acest ultim sens «potopul poate fi tip al Botezului». Ceea ce trebuie reținut și ceea ce textul ne învață este că nu există minuire veșnică, pentru vii și pentru morți, decît prin Hristos.

c) Activitatea sacramentală a lui Hristos (III, 21)

Cap. III, 21: «Iar acum Botezul, ca antitip (al ei), vă mîntuiește și pe voi; dar nu ca spălare de necurăția trupului, ci ca o îndreptare a conștiinței bune către Dumnezeu, prin învierea lui Hristos».

Pronumele relativ ὅ se referă la tot ce s-a spus despre potop. Înlocuirea nominalivului acestui pronume cu dativul ᾧ, în unele manuscrise, a urmărit înlăturarea construcției defectuoase a textului. Potopul este prezentat aci ca preînchipuire (tip) a Botezului (ἀντίτυπον), așa cum în versetul precedent corabia preînchipuie Biserica lui Hristos. Ideea este că precum Noe și ai săi au fost salvați prin corabia purtată pe deasupra apei, tot așa și creștinii se mîntuiesc prin Botez și prin Biserică.

Termenul ἀντίτυπον, care aici determină pe βόπτισμα ⁶⁶⁵, este folosit odată și de Apostolul Pavel în Epistola către Evrei (IX, 24), dar la plural (ἀντίτυπα) și în altă perspectivă. Pentru el, antitipuri sînt Templul pămîntesc cu Sfînta Sfințelor și cele dinăuntrul lui, care sînt închipuirî ale celor cerești; iar cele din cer sînt realitatea veșnică, tipul sau modelul celor pămîntesci. Apostolul Petru dimpotrivă înțelege prin antitip (ἀντίτυπον) realitatea ⁶⁶⁶ adică Botezul, care a fost preînchipuit de potop (tipul). Deci Botezul nu e «închipuire» ci realitate, este Taina lucrătoare și sfințitoare; căci «Botezul vă mîntuiește acum». La Apostolul Pavel, Botezul a fost prefigurat și prin Marea Roșie, prin care a trecut Israel la ieșirea din Egipt și prin norul care l-a acoperit (I Cor. X, 1—2).

Prin Taina Sfîntului Botez, Hristos operează sacramental moartea și învierea creștinilor (cf. Rom. VI, 3) și cu ea întrarea lor în Biserică ⁶⁶⁷. Sfîntul Vasile cel Mare, tilcuind textul «Domnul a împărățit peste potop» (Ps. XXVIII, 10), vede în el lucrarea Botezului ⁶⁶⁸.

Cuvintele «Iar acum botezul vă mîntuiește și pe voi ... prin învierea lui Iisus Hristos...» arată că harul mîntuitor al Botezului vine «prin» și după învierea Lui. Instituit ca Taină mîntuitoare (Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 16), Botezul mîntuiește, pentru că este; săvîrșit în chip nevăzut de Sfînta Treime cu harul obținut prin învierea Domnului ⁶⁶⁹.

662. Ecumenius, *op. cit.*, col. 556—557; Teofilact, *op. cit.*, col. 1233; Tertulian, *De baptismo*, 8 (citat la Andrușos, *op. cit.*, p. 285); J. A. Petit, *op. cit.*, p. 102; A. Charue, *op. cit.*, p. 465.

663. Cf. A. Charue, *op. cit.*, p. 465; și F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 333, n. 283.

664. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 102.

665. Cf. A. Charue, *op. cit.*, p. 465.

666. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 302; *La Sainte Bible de Jérusalem*, traduce «antitip» prin «ceea ce ce-l corespunde»; iar în nota explicativă h, spune că «antitipul» este realitatea prefigurată prin «tip».

667. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 683.

668. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 304 (trad. cit., p. 119); Ecumenius, *op. cit.*, col. 557; Teofilact, *op. cit.*, col. 1233.

669. A. Charue, *op. cit.*, p. 465; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 684.

Expresia «nu ca o spălare de necurăția trupului» este adusă ca o comparație explicativă, pentru a arăta superioritatea și eficacitatea Botezului creștin față de efectele jertfelor de animale pentru ispășire și se referă la spălările iudaice care constau din spălarea sau numai din «stropirea cu apa curățirii»⁶⁷⁰. Dimpotrivă, Botezul creștin curățește și sfințește, prin sîngele și învierea lui Hristos, conștiința (cugetul) și întreg sufletul de întinările păcatului, «care sînt cea mai grozavă necurăție»⁶⁷¹. În același înțeles, ideea o aflăm și la Apostolul Pavel, care vorbește de «curățirea conștiinței (συνείδησις) de faptele moarte» spre a sluji lui Dumnezeu (Evr. IX, 13—14). Dar prin Botez avem nu numai «curățirea conștiinței, ci și începutul bunurilor spirituale : iertarea păcatelor, sfințirea, împărtășirea Duhului Sfînt, înfierea și viața veșnică»⁶⁷², ca efecte ale jertfei de pe Cruce.

În acest context ἐπερώτιμα exprimă efectul Botezului asupra conștiinței curățite de păcat, sfințite și readuse la Dumnezeu, la slujirea Lui. Apostolul Petru pune aici partea (conștiința, sau cugetul) pentru întreg (sufletul), pentru faptul că conștiința este factorul diriguitor al omului, în raport cu Dumnezeu. Cuvîntul ἀγαθῆς, care califică conștiința (συνείδησις) înseamnă deopotrivă : «bună», «curată», «virtuoasă», «capabilă» și «demnă de» ; deci o «conștiință demnă de Dumnezeu», sau «de slujirea lui Dumnezeu». Această calitate și virtuozitate îi vine ei de la Dumnezeu, Care a convertit-o spre El, a purificat-o, a sfințit-o și a luminat-o prin har, făcînd-o proprie pentru menirea ei.

Termenul ἐπερώτιμα (apax legomena) nu poate fi redat, aci, cu sensul clasic sau literal de : «cerere, întrebare» (de la ἐπερωτᾶν, «a întreba, a cere»). De aceea traducătorii și exegeții au căutat să-i dea un sens care să se apropie de ideea contextului, fără ca s-o fi putut cuprinde integral. Și pentru că este pus în legătură cu efectul Botezului, unii, privind aspectul lui obiectiv, s-au gîndit la lucrarea lui Dumnezeu sau a harului asupra omului ; iar alții la latura subiectivă, la ce face omul, gîndind la dialogul dinaintea Botezului, între preot și cel ce primește Botezul. Mîntuirea fiind însă un act sinergetic, sensul dat termenului «eperotima» trebuie deci să dea nuanța ambelor aspecte, obiectiv și subiectiv. Latura obiectivă a Botezului este scoasă în evidență, pe de o parte, de prefigurarea lui prin potop și de efectele și superioritatea lui, exprimate ontologic, față de așa-zisul botez iudaic, sau de spălările de curățire, care erau doar exterioare ; iar, pe de altă parte, prin afirmarea precisă că «botezul vă mîntuiește ... prin învierea lui Hristos».

Ecumenius și Teofilact, referindu-se la aspectul obiectiv, traduc și explică termenul «eperotima» prin ἀρπαδών («arvună», «gaj», adică «împărtășirea Duhului»), pe care o oferă Dumnezeu odată cu iertarea, sfințirea și înfierea⁶⁷³. Ei s-au gîndit, desigur, la ideea paralelă și la sensul pe care-l dă Apostolul Pavel cuvîntului ἀρπαδών folosit în expresiile : «arvuna Duhului în inimă» (II Cor. I, 22 ; V, 5) ; și «arvuna moștenirii noastre» (Efes. I, 14), adică «a răscumpărării»⁶⁷⁴, sau a mîntuirii. Acesta

670. «Apa curățirii» era apa în care se punea cenușa rezultată din arderea integrală a junincii roșii, în flăcările jertfei aruncîndu-se lemn de cedru, isop și lînă roșie (Num. XIX, 2—21 ; XXXI, 23—24 ; Evr. IX, 13, 19). Cu această apă se stropeau și se spălau spre curățire cei întinați prin contactul cu morții etc.

671. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XV la Evrei*, col. 120 (trad. cit., p. 213) ; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 102.

672. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XL la Faptele Apostolilor*, P. G., LX, 285.

673. Ecumenius, *op. cit.*, col. 557—560 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1233.

674. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia II la Efeseni*, P. G., LXII, 18 (trad. cit., p. 17—18).

este și sensul la care gîndește Apostolul Petru, care vrea să arate lucrarea harului asupra conștiinței.

Comentarii moderni îl traduc prin «cerere», «rugăminte», «făgăduință», «îndemn», sau prin «angajament»⁶⁷⁵. La fel și traduceri românești⁶⁷⁶, dintre care Noul Testament, ed. 1951, și Biblia, ed. 1968 redau ideea mai aproape de context prin : «deschiderea cugetului bun către Dumnezeu».

Toate aceste sensuri privesc însă numai lucrarea omului și sint «antecedentul subiectiv al Botezului»⁶⁷⁷, dar ele sint o lămurire insuficientă a puterii mîntuitoare a Botezului. Or, tocmai acest lucru vrea să arate «eperotima» în context : «puterea mîntuitoare a Botezului» sau lucrarea harului Botezului asupra conștiinței, pe care o curățește, o sfințește și o luminează (cp. Evr. IX, 13—14).

De aceea noi, ținînd seama de aceste considerente, ne-am îngăduit a traduce ἐπερωτήματα prin «orientare» sau «îndreptare» spre Dumnezeu a conștiinței curățite, făcute bună și «reașezată» în funcțiunea sau rolul ei dinainte de căderea omului în păcatul strămoșesc. Pentru că termenul vrea să arate atît efectul Botezului asupra conștiinței, ca urmărirea a «stropirii cu Singele lui Hristos» și a învierii Lui (I, 2—3 ; III, 21), cît și efortul creștinului pentru a o menține în această legătură cu Dumnezeu. Sfîntul Grigore de Nazianz spune despre roadele Botezului : «Botezul este luminarea sufletelor, schimbarea vieții în mai bine, întoarcerea, îndreptarea (ἐπερωτήματα) conștiinței către Dumnezeu ..., reluarea legăturii cu Dumnezeu ...»⁶⁷⁸ etc.

d) *Activitatea lui Iisus Hristos după înălțarea la cer (III, 22)*

Cap. III, 22 : «Care, suindu-se la cer, șade de-a dreapta lui Dumnezeu, supunîndu-I-se îngerii și stăpîniile și puterile».

Adaosul aflat în Vulgata (înaintea lui πορευθεῖς) : «deglutiens mortem ut vitae aeternae heredes efficeremur» («acceptînd moartea pentru ca noi să devenim moștenitori ai vieții veșnice») nu se află în nici unul din manuscrisele grecești și nici nu este necesar în contextul de aici.

Înălțarea Domnului la cer cu trupul e unul din actele Sale împărătești. «Care suindu-se la cer» indică lucrarea împărătească a lui Hristos, suindu-se cu propria-I putere. Expresia «șade de-a dreapta lui Dumnezeu» (Tatăl) arată puterea și locul de cinste ce s-a acordat și fiului Sale omenești. Șederea de-a dreapta lui Dumnezeu înseamnă «egalitatea și deoiființimea Fiului cu Tatăl, pe lângă Care El mijlocește neînțecat pentru noi»⁶⁷⁹. Deci această «ședere» nu este o stare pasivă, ci o activitate continuă, pe care Mîntuitorul Hristos o desfășoară cu noua putere primită prin înăl-

675. R. Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart, 1933, p. 686 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 302 ; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 102—103 ; *La Sainte Bible de Jérusalem*, p. 1601, n. j. ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 140 ; Crampon, *La Sainte Bible* ; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 302, n. 175.

676. Traducerile românești îl redau fiecare diferit, astfel : Biblia și Noul Testament, ed. 1914 : «întrebarea științei celei bune către Dumnezeu» ; Biblia (britanică), ed. 1924 și 1966 : «mărturia unui cuget curat înaintea lui Dumnezeu» ; Noul Testament, ed. 1937 : «rugăminte către Dumnezeu pentru un cuget bun» ; Biblia și Noul Testament, ed. 1944 : «Făgăduința lui Dumnezeu că vom duce o viață bună».

677. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 110.

678. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XL despre Sfîntul Botez*, P. G., XXXVI, 361 A.

679. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XV la Romani*, P. G., LX, 543 (trad. cit., p. 259) ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 110.

țare ⁶⁸⁰. Un temei al acestei activități cerești l-a arătat Mîntuitorul prin făgăduința adresată Apostolilor (Ioan XII, 32; XIV, 2—3).

«Și I se supun îngerii și stăpîniile și puterile», adică toate puterile cerești ⁶⁸¹. «Puterile cerești s-au mirat văzînd urcînd la cer un trup omenesc, al lui Dumnezeu-Omul, căci nu șiau că este Logosul întrupat; văzînd însă cine este, I s-au supus bucuros toate, care neîncetat îl preamăresc» ⁶⁸². De aceea trebuie înțeles că de opera răscumpărătoare a Domnului, Care a împăcat cerul cu pămîntul, au beneficiat și îngerii buni, cu toate Puterile cerești, care se aflau în conflict și neînțelegere cu oamenii ⁶⁸³.

Din cuprinsul acestui verset rezultă că numai cetele cerești — îngerii buni — s-au supus de bunăvoie, ca Împăratului și Celui prin care s-au creat toate (Col. I, 16). Unii comentatori susțin că prin cele trei cete amintite de Apostolul Petru s-ar înțelege și îngerii răi ⁶⁸⁴. Or, nu pot fi amestecați îngerii cu demonii, chiar dacă îngerii căzuți ar fi din toate cetele celorlalți, pentru că cei dinții erau supuși Lui și înainte de întrupare, pe cînd demonii l-au fost și au rămas nesupuși și răzvrățiți. Prin umare, numai îngerii buni s-au împăcat în Hristos cu oamenii, slujindu-le spre mîntuire (Evr. I, 14) și ajutîndu-i să ia în cer locul îngerilor căzuți (Luca XX, 36), pe cînd demonii au rămas tot vrăjmașii omului (Efes. VI, 12; I Petru V, 8) și pizmașii mîntuirii lui. Îngerii buni asistă la Botez și devin păzitorii celor botezați, dar demonii sînt alungați prin Botez ⁶⁸⁵.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul, vorbind de unirea oamenilor cu îngerii, prin Hristos. în Biserică, spune: «Sub raportul existenței veșnice, Dumnezeu va cuprinde pe toți, fiind în toți prezent; dar sub raportul fericirii veșnice va cuprinde în chip deosebit numai pe îngerii și pe sfinții» ⁶⁸⁶. Îngerii și sfinții alcătuiesc «Biserica cerească» (Evr. XII, 23; Apoc. V, 14) sau «biruitoare» și liturghisesc în cer împreună cu Hristos-Arhiereul. Hristos liturghisește în chip nevăzut și în «Biserica luptătoare» sau pămîntească, înconjurat, în chip nevăzut, de îngerii. Toată firea văzută și nevăzută slăvește neîncetat pe Ziditorul și Mîntuitorul ei ⁶⁸⁷. În *Liturghia Darurilor mai înainte slințite*, înainte de ieșirea cu Sfintele Daruri, preoții rostesc în taină și strana cîntă: «Acum Puterile cerești împreună cu noi nevăzut slujesc; că iată intră Împăratul slavei, iată jertfa tainică săvîrșită, de dîneze se înconjoară. Cu credință și cu dragoste să ne apropiem, ca părtași ai vieții veșnice să ne facem» ⁶⁸⁸.

680. Prof. Dr. Stăniloae, *Isus Hristos, sau răscumpărarea omului*, Sibiu, 1943, p. 376.

681. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 781 C, vede în cele trei numiri doar trei ranguri îngeresci.

682. Sf. Chiril al Alexandriei, *Epistola XLI*, P. G., LXXVII, 216 A; Didym Alexandrinul,, *op. cit.*, col. 1770.

683. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia III la Coloseni*, P. G., LXII, 322 (trad. cit., p. 37—38): «Îngerii se arată iarăși pe pămînt, fiindcă și Omul s-a arătat în ceruri. Pacea de pe pămînt a fost dublată, ca o împăcare și cu cele cerești»; Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1770.

684. C. Spicq, *op. cit.*, p. 142—143.

685. Eucumentus, *op. cit.*, col. 560; Teofilact, *op. cit.*, col. 1233; C. Spicq, *op. cit.*, p. 243. Vezi și în *Evhologiu*, rugăciunile de alungare a demonilor (exorcisme) dinaintea Tainei Sfîntului Botez.

686. Sf. Maxim Mărturisitorul. *op. cit.*, col. 645 (trad. cit., *Scolia* 19, p. 348).

687. Sf. Vasile cel Mare, *Comentariu la Psalmi*, col. 301 (trad. cit., p. 117).

688. Vezi *Liturghierul*, București, 1970, p. 261. Aceeași idee o aflăm la Vohodul mic în *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur*, și a Sfîntului Vasile cel Mare.

III. — Efectele mîntuitoare ale vieții și suferinței în Hristos (IV, 1-6)

a) Hristos, idealul în suferință și în viață (IV, 1-2) ; — b) Depărtarea de viețuirea păgînă ferește pe creștini de osinda judecării (IV, 3-6).

a) *Hristos, idealul în suferință și în viață (IV, 1-2)*

Cap. IV, 1 : «Așadar, fiindcă Biserica a pățimit cu trupul, înarmați-vă și voi cu gîndul acesta, că cine a suferit cu trupul a încetat de a mai păcătui».

Apostolul face iarăși din moartea și proslăvirea Domnului un motiv spre a-i îndemna pe cititori la virtute⁶⁸⁹ și la urcuș, pe calea sfințeniei. Apostolul Petru repetă și accentuează că «Hristos a pățimit cu trupul» ca Om «pentru păcatele noastre» — cum au unele manuscrise, sau «pentru păcatele voastre» — cum au altele, cu scopul de a nu se crede că El a pățimit și ca Dumnezeu ; și cu scopul de a îndemna pe credincioși să sufere și ei pentru Hristos, cum a îndurat El pentru ei.

În legătură cu această idee, Sfîntul Atanasie cel Mare afirmă că Hristos a pățimit nu cu Dumnezeirea, ci «în trup pentru noi», ca să arate că afectele nu-I sînt proprii după firea Logosului însuși, ci sînt «proprii firii trupului»⁶⁹⁰.

«*Înarmați-vă și voi cu gîndul acesta*» este o expresie folosită în loc de «în acest scop»⁶⁹¹. «*Înarmați-vă*» (ὁπλισασθε) exprimă în chip metaforic ideea de luptă a creștinului pentru a birui⁶⁹². Armele acestei «lupte» sînt «armele luminii» (Rom. XIII, 12) și «armele dreptății» (II, Cor. VI, 7), sau «armătura lui Dumnezeu» (Efes. VI, 11-17). Numai cu astfel de arme se poate lupta «împotriva uneltirilor diavolului» (V, 8-9 ; Efes. V, 11-12) și ale «duhurilor răutății din văzduh» deci și împotriva păcatului, care depărtează de Dumnezeu. De aceea, ἐννοια («gînd») e considerat ca o armă spirituală⁶⁹³.

În fraza «*Că cine a suferit cu trupul a încetat a mai păcătui*», cuvintele «cu trupul», folosite pentru Hristos, sînt întrebunțate și pentru orice creștin, întrucît unindu-se cu Hristos prin Botez și pășind pe urmele Lui (II, 21 ; III, 21) creștinul încetează a mai păcătui. Felul cum este formulată ideea de Apostolul Petru, aci ca și în IV, 12-13, dă impresia că creștinii ar fi fost deja supuși unei persecuții. Dar nu poate fi vorba de o persecuție de stat și încă generală. De aceea, prin cuvintele : «Că cine a suferit cu trupul încetează a mai păcătui» se înțelege moartea sacramentală împreună cu Hristos, prin Botez. Pentru că de cînd Hristos a osîndit păcatul în trup, a răsturnat rostul morții, prefăcînd-o în osîndă a firii. Astfel «Sfinții trecînd prin multe pătîmîri, punctate cu bărbăție pentru adevăr și dreptate, au eliberat firea din ei de moartea ca osîndă pentru păcat ; arma morții, care slujea spre nimicirea firii, au folosit-o spre nimicirea păcatului după pilda lui Iisus, căpetenia mîntuirii lor»⁶⁹⁴. Că acesta este sensul, reiese din context, care indică voința de a nu mai păcătui, cum spune și Evanghelistul Ioan : «Căci oricine este născut din Dumnezeu nu mai săvîr-

689. Teofilact, *op. cit.*, col. 1236 ; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 684.

690. Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea III împotriva arienilor*, P. G., XXVI, 396-400 ; Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente...*, col. 1016 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 103.

691. Eucumenius, *op. cit.*, col. 560 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1236. C. Spicq, *op. cit.*, p. 143. 692. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 684.

693. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 356 ; C. Spicq *op. cit.*, p. 143.

694. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, III, col. 436-437 (trad. cit., p. 338, 340, 341).

șește păcat» (I Ioan III, 9 ; V, 4), adică este mort pentru păcat. Așa fiind, trăirea întru Hristos, pe de o parte, purifică și sfințește sufletul, iar, pe de altă parte, îl întărește și-i dă biruința asupra păcatului și a diavolului, care nu-l mai pot robi.

Cap. IV, 2 : «Ca să nu mai trăiască — vremea ce mai au de trăit în trup — după poftele oamenilor, ci după voia lui Dumnezeu».

Continuând a explica ideea precedentă, Apostolul Petru exprimă succint și anti-tetic cele două feluri de viețuire: păgînă și creștină ; adică viețuirea după trup și după poftele oamenilor și cea «după voia lui Dumnezeu». Înainte ei duceau viața de păcat (II, 1 ; IV, 2—3), cînd poftele trupului luptau împotriva sufletului (II, 11) ; iar acum trebuie să ducă o viață de har (III, 7). În trăirea «după voia lui Dumnezeu» sufletul e locașul Lui, care-l călăuzește, iar trupul este supus sufletului, și atunci purtarea credinciosului este virtuoaasă, fiindcă este după voia Domnului (II, 11, 15 ; III, 11—17). Poftele omenești sînt multe, pe cînd voința lui Dumnezeu este una pentru toți⁶⁹⁵. «Ca să nu mai trăiască...» arată deci consecințele încetării păcatului⁶⁹⁶ ; iar «vremea (timpul vieții τοῦ βίου, ca în PHL) ce mai are de trăit în trup» indică restul vieții pămîntești în care creștinul trebuie să fie mort pentru păcat, dar trăind după voia lui Dumnezeu.

b) *Depărtarea de viețuirea păgînă ferește pe creștini de osînda judecării (IV, 3—6)*

Cap. IV, 3 : «Destul că în trecut ați făcut voia păgînilor, umblînd în desfrînări, în poftă, în beții, în îmbuibări de mîncări și băuturi și în neiertate slujiri idolești».

Apostolul amintește acum viața plină de păcate trăită de creștini, mai înainte, după voia păgînilor (βούλημα), opusă voinței (θέλημα) lui Dumnezeu (v. 2). «Destul (ἀρκετός) că în trecut (ὁ παρεληλυθὼς χρόνος) ați făcut voia păgînilor» constituie o mustrare și o avertizare. Pentru ca, amintindu-le de acea viață de care acum se rușinează, să le trezească și mai mult scirba și ura față de păcat și de viața dusă în păgînism⁶⁹⁷, caracterizată nu numai prin idolatrie, ci și prin o seamă de păcate individuale, publice și colective, cele mai multe legate și de practicile idololatrice. Dintre ele autorul amintește șase, care sînt «cele mai rele vicii ale lumii păgîne» (cf. Rom. XIII, 13). Primul viciu este ἀσελγεία («desfrînarea»), un păcat general care cuprinde toate formele de păcate ale senzualității ; celelalte păcate : poftă, beții, îmbuibări de mîncări și băuturi au fost păcate obișnuite în viața păgînă. Aceste păcate aveau loc mai ales la ospățurile (ἑσπεῖαι) ce se făceau la anumite sărbători ; datorită lor, aceste sărbători ajunseseră a se numi «κονίσματα», pe care romanii le considerau, de regulă, ca acte religioase, în cadrul cărora se făceau adesea mari orgii⁶⁹⁸.

Ultima categorie dintre păcatele amintite erau «neiertatele (ἀθεμίτοις) slujiri idolești»⁶⁹⁹. Creștinii proveniți dintre păgîni le cunoșteau pentru că le practicaseră

695. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 357 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 104.

696. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 684 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 144.

697. Cf. Ecumenius, *op. cit.*, col. 560 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1236 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 685.

698. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 357 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 145 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 167 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 695.

699. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 105 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 358 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 145.

mai înainte. Apostolul le amintește pentru a le trezi scirba și groaza, spre a nu se mai lăsa iară ispițiți de ele.

Cap. IV, 4 : «De aceea se miră (păgînii) că nu mai umblați cu ei în aceeași revărsare a desfrului, și vă hulesc».

Cuvintele ἐν ᾧ sint o expresie adverbială pusă în loc de διό (de aceea); iar verbul ἐπιζομαί («a primi oaspeți, a pune în uimire») e pus aici în loc de θαυμάζειν («a uimi, a se mira») ⁷⁰⁰.

Apostolul Petru constată cu satisfacție că viața curată și pilduitoare a creștinilor i-a pus în uimire pe păgîni: unii din ei erau atrași de purtarea creștinilor și se converteau, slăvind pe Dumnezeu (II, 12); alții erau numai reduși la tăcere (II, 15) și rușinați (III, 16); sau deveneau și mai furioși, calomniindu-i și hulindu-i cu mai mare înverșunare. Verbul βλασφημεῖν («a huli») se folosește deopotrivă pentru hulirea lui Dumnezeu și pentru hulirea credinței și a creștinilor ⁷⁰¹.

Cap. IV, 5 : «Ei care vor da seama Celui ce este gata să judece ⁷⁰² viii și morții».

Apostolul Petru auzise din gura Domnului Hristos că în ziua judecării oamenii «vor da seama de orice cuvînt nefolositor» (Matei XII, 36—37) și cu aceste cuvinte încurajează pe creștini să nu se tulbure de hulele și defăimările păgînilor, precizînd că aceștia își vor primi dreapta osîndă, la judecata din urmă.

«Cel ce este gata să judece viii și morții» este însuși Domnul Hristos (Ioan V, 22; Fapte X, 42), Care după ce și-a îndeplinit misiunea de Mîntuitor, o exercită acum și pe aceea de Împărat și de Judecător. Judecata Lui începe de aici și de acum, întîi cu cei vii (IV, 17; Ioan IX, 39; Rom. XII, 31), după cum au primit sau nu lumina Evangheliei; uneori, ea începe chiar de la «casa lui Dumnezeu» (IV, 17) ⁷⁰³.

Judecata unor păcătoși se face deci întîi în viață, apoi îndată după moarte, cînd are loc judecata particulară a sufletului (Luca XVI, 22). După aceasta urmează judecata generală la venirea a doua a Domnului, cînd toți cei aflați atunci în viață și toți morții, înviați mai întîi (I Tes. IV, 16—17), vor fi judecați laolaltă și răsplătiți după faptele și consecințele faptelor lor asupra semenilor. În textul de față, nu poate fi vorba de o «parusie iminentă» așa cum socotesc unii comentatori ⁷⁰⁴.

Cap. IV, 6 : «Căci spre aceasta s-a binevestit și morților, ca să fie judecați ca oameni, după trup, dar să viețuiască, după Dumnezeu, în duhul».

Acest verset are legătură cu cele spuse în textul din III, 19—20, și cu cele din versetul precedent (IV, 5). Dacă în prima parte este vorba de «binevestirea» făcută (καί «chiar și», «de asemenea») și morților, în partea a doua se expune ideea antitetice: «judecați ca oameni, după trup, dar să viețuiască, după Dumnezeu, în duh».

700. Ecumenius, *op. cit.*, col. 561; Teofilact, *op. cit.*, col. 1236; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 685; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 138; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 169; A. Petit, *op. cit.*, p. 105.

701. Ecumenius, *op. cit.*, col. 561; Teofilact, *op. cit.*, col. 1236; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 685; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 539; C. Spicq, *op. cit.*, p. 145—146.

702. Variante: p72 are $\chi\rho\iota\nu\alpha\iota$; iar BC 614 al H au $\chi\rho\iota\nu\omicron\nu\tau\iota$.

703. Ecumenius, *op. cit.*, col. 561; Teofilact, *op. cit.*, col. 1237; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 362; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 105.

704. A. Charue, *op. cit.*, p. 467 și J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 105.

Conjuncția γάρ introduce o explicație pentru cuvintele imediat precedente⁷⁰⁵. Iar termenul folosit aci pentru binevestirea către morții este εὐαγγελίζειν, ca și în povăduirea către cei vii; dar, deși verbul este același, felul exprimării mesajului mântuirii pare a fi altul. Anume că celor din iad «le-a binevestit cu fapta (πράγματι) și nu cu cuvântul»⁷⁰⁶. Expresia «căci spre aceasta», adică în acest scop, s-a binevestit și morților, înseamnă că într-un fel sau altul toți morții au luat cunoștință de venirea Mântuitorului, chiar dacă n-au beneficiat toți de ea.

«Ca să fie judecați ca oameni, după trup», li s-a binevestit și morților ca să știe pentru ce au fost judecați și osândiți în trup, prin moarte, cei care au trăit «după trup», adică «după poftele trupului» sau ale oamenilor (II, 41; IV, 2; Gal. V, 17, 19—21); căci «morții de care se vorbește aci sînt oameni morți cu trupul înainte de venirea lui Hristos...»⁷⁰⁷.

Pentru «Ca să trăiască după Dumnezeu, în duh», sau duhovnicește, morții au primit, chiar în iad fiind, cunoștință de Dumnezeu, dat fiind că Mântuitorul s-a pogorât la iad, ca «să mîntuiască și pe morții care au crezut». Și ținînd seama de antihronie (schimbarea timpurilor) pentru a înlătura dificultatea și a da sens textului, Sfîntul Maxim Mărturisitorul, după această explicație, propune formula: «S-a binevestit și morților care au fost odată judecați cu trupul, după om, ca să trăiască cu duhul, după Dumnezeu»⁷⁰⁸. Cînd e vorba de cei din iad⁷⁰⁹ trăirea «după Dumnezeu, cu duhul» se referă la dreptii care au trăit viața de aici în credință, cu gîndul la El.

Deși cele două texte paralele (III, 19 și IV, 6) vorbesc de aceeași coborîre la iad a Domnului către toți morții, totuși unii comentatori au văzut această coborîre numai în III, 19, iar alții numai în IV, 6 (de exemplu R. Knopf). Cei care nu admit că în IV, 6 este vorba de coborîrea la iad fac o serie de obiecțiuni⁷¹⁰ care sînt infirmate de explicațiile date de alți comentatori. Astfel, dificultatea cea mare a «contrazicerii» din cauza timpurilor se explică prin antihronie, care e întilnită frecvent în Sfînta Scriptură. Așa, Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune în legătură cu acest text (IV, 6): «Este uneori obiceiul Scripturii să schimbe timpurile și să le înlocuiască între ele, în așa fel ca viitorul să-î înfățișeze ca trecut și trecutul ca viitor, iar prin prezent să exprime vremea dinainte sau de după el. Lucrul acesta este limpede pentru cei deprinși cu Scriptura»⁷¹¹. Așadar, cuvintele: κριθῶσι și ζῶσι se iau după antihronie folosind în locul timpurilor trecute pe cele viitoare. Celorlalte obiecțiuni le răspund alți comentatori.

Scopul (binevestirii și morților) este descris în două propoziții paralele care conțin trei antiteze: «să fie judecați», opus expresiei «să viețuiască»; «după om», opus cuvintelor «după Dumnezeu» și «în trup» opus expresiei «cu duhul». Verbul κριθῶσι este pus la aorist pentru că este vorba de un fapt trecut. Persoanele la care se referă au suferit deja judecata comună tuturor oamenilor, moartea în trup. Apos-

705. Ch. Bigg *op. cit.*, p. 170; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 686.

706. Ecumenius, *op. cit.*, col. 561; Teofilact, *op. cit.*, col. 1237; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 105; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 170; C. Spicq, *op. cit.*, p. 146.

707. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 284 (trad. cit., p. 36); R. Knopf, *op. cit.*, p. 169.

708. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 284 (trad. cit., p. 36); R. Knopf, *op. cit.*, p. 169—170; C. Spicq, *op. cit.*, p. 147.

709. J. Chaine, *op. cit.*, col. 426; R. Knopf, *op. cit.*, 170.

710. De exemplu: U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 365—366.

711. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 284 (trad. cit., p. 35—36). Vezi și Ecumenius *op. cit.*, col. 564; Teofilact, *op. cit.*, col. 1240.

tolul Petru n-are deci în vedere judecata finală pe care el a menționat-o în versetul 5, ci pe cea care se petrece în trup, adică în viață, sau prin moarte, și privește trupul muritor ⁷¹². Fiindcă, în adevăr, moartea este pedeapsa păcatului. În legătură cu obiecțiunea lipsei de articol a substantivului νεκροί care se referă la «întregul neam al morților», trebuie amintit că articolul generic poate lipsi la pluralul cuvintelor cu caracter general ca : νεκροί, ἀνθρώποι și ἔθνοι ⁷¹³.

IV. — Îndemnuri generale cu privire la desăvârșirea vieții duhovnicești (IV, 7-19)

1. Conlucrarea creștinilor cu harul și cu harismele (IV, 7—11). — 2. Părtașia la suferințele lui Hristos (IV, 12—19).

1. Conlucrarea creștinilor cu harul și cu harismele (IV, 7-11)

- a) Comportarea creștinilor în situația existentă (IV, 7) ; — b) Dragostea și harismele în slujba Bisericii și a slăvirii lui Dumnezeu (IV, 8—11).

a) Comportarea creștinilor în situația existentă (IV, 7)

În restul capitolului (IV, 7—19) se disting două mari secțiuni : prima (IV, 7—11), care se termină cu o doxologie (IV, 11), evocă viața liturgică și activitatea caritabilă a Bisericii ; creștinii practică rugăciunea (8) și se iubesc unii pe alții (IV, 8—9), fiecare silindu-se a face pe semenii săi să beneficieze de darurile pe care le-au primit gratuit de la Dumnezeu (10—11). A doua secțiune (IV, 12—19) dezvăluie fericirea celor prigoniți, care, întăriți de Duhul Sfânt, se fac părtași la suferințele lui Hristos și nu încetează în această perioadă a asculta de Evanghelie (12—17). Amândouă secțiunile sînt dominate de sfîrșitul timpurilor (7, 17), de arătarea Domnului și a slăvirii lui Dumnezeu (11, 16 ; cf. I Cor. X, 31).

Cap. IV, 7 : «Iar sfîrșitul tuturor a venit : fiți deci înțelepți și privegheați în rugăciuni».

Amintindu-le din loc în loc de arătarea Domnului și de judecată, Apostolul Petru face atenți pe cititori că «sfîrșitul tuturor a venit» (s-a apropiat). Asupra înțelesului acestei expresii, părerile comentatorilor sînt împărțite, după sensul dat atît expresiei întregi, cît și verbului ἤγγικεν («a se apropia, a veni»). Cei care referă τὸ τέλος la versetul 5 (care avea în vedere judecata finală) și iau verbul în sensul de «s-a apropiat» înțeleg că este vorba de «Parusia eshatologică, iminentă». Această interpretare este socotită ca «o eroare istorică, dar nu dogmatică» ⁷¹⁴.

Apostolul Petru nu se putea gîndi la un sfîrșit apropiat, întrucît auzise din gura Domnului că «de ziua și ceasul sfîrșitului acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul (ca Om), ci numai Tatăl» (Matei XXIV, 36). El s-a gîndit probabil la persecuția iminentă asupra creștinilor și a Bisericii, pe care o descrie în IV, 16—17 ca pe o judecată, și care începuse deja în alte părți (V, 9) ale lumii creștine.

712. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 686 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 467.

713. R. Knopf, *op. cit.*, p. 167.

714. J. Belser, *Iacobusbrief*, p. 188 (citat la U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 367) amintește între susținătorii Parusiei iminente pe : De Wette, Hutter, B. Weiss și alții. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 111.

Unii comentatori înțeleg prin τὸ τέλος «dărmarea Ierusalimului și împrăștierea lui Israel»⁷¹⁵; iar alții înțeleg «sfârșitul lumii», când va avea loc judecata finală⁷¹⁶. Comentatorii care iau verbul ἤγγικεν cu sensul de: «a venit, a sosit» — în comparație cu textul din Matei (III, 2 și IV, 17), unde se spune că «împărăția lui Dumnezeu s-a apropiat», a venit (ἤγγικεν) — cred că este vorba de prima venire a lui Hristos în lume și că aceasta are semnificația unei judecăți: «Acum este judecata lumii acesteia; acum stăpînitorul lumii acesteia va fi aruncat afară» (Ioan XII, 31). În acest sens explică vechii comentatori și unii dintre cei moderni. «Sfârșitul» (τὸ τέλος) pus în loc de συμπλήρωσις («împlinire») sau συντέλεια («desăvîrșire») înseamnă că sfârșitul tuturor profețiilor a venit, adică profețiile mesianice s-au realizat. Iar acest «sfârșit» în adevăratul sens este Hristos, căci «El este plinirea tuturor profețiilor și a venit timpul mîntuirii»⁷¹⁷. Evanghelistul Ioan vorbește (cître anul 90) de «ceasul din urmă» (I Ioan II, 18) prevestit de apariția lui antihrist; dar nici aceasta nu înseamnă că Parusia este iminentă. Timpul în care se poate «lucra» mîntuirea este viața trăită pînă la moarte, iar «sfârșitul tuturor lucrurilor» poate fi considerat că are loc «prin moartea fiecăruia»⁷¹⁸. Atenția Apostolului Petru nu era de a amenința pe adversarii creștinilor prin acest «sfârșit apropiat»; ci de a face pe creștini să privegheze în rugăciuni și să sporească în virtute și în sfințenie, știind că viața fiecăruia e scurtă și sfârșitul ei nesigur.

În fraza «*Fiiți deci înțelepți și privegheați în rugăciuni*», prima parte amintește de îndemnul Domnului către ucenici: «Fiiți înțelepți ca șerpii» (Matei X, 16). Verbul σωφρονεῖν nu înseamnă numai «a fi înțelept», ci și «a se purta cu înțelepciune» (σοφίᾳ), dar nu cu înțelepciunea omenească — pe care Iacob o numește «pămîntească, trupească, drăcească» (Iacob III, 14—16) — ci cu înțelepciunea «dumnezeiască, cea în Hristos, care vine de sus, de la Părintele luminilor» (Luca I, 17; Iacob I, 17). Apostolul Petru recomandă această înțelepciune «de sus» care ajută pe creștini să-și «conformeze viața lor cu Evanghelia Lui»⁷¹⁹.

Celelalte două sfaturi amintesc de îndemnul Mîntuitorului din preajma patimilor: «privegheați și vă rugați, ca să nu cădeți în ispită; că duhul este osîrduitor, dar trupul este neputincios» (Matei XXVI, 41).

Aceste trei îndemnuri — înțelepciunea, privegherea și rugăciunea — sînt în strînsă legătură, sprijinindu-se unul pe altul în lucrarea comună, mîntuirea creștinului⁷²⁰.

b) Dragostea și harismele în slujba Bisericii și a slăvirii lui Dumnezeu (IV, 8—11)

Cap. IV, 8: «Mai presed de toate (să) aveți dragoste fierbinte unii către alții, pentru că «dragostea acoperă mulțime de păcate».

715. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 106.

716. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 173; cp. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 686; R. Knopf, *op. cit.*, p. 170.

717. Ecumenius, *op. cit.*, col. 565; Teofilact, *op. cit.*, col. 1241; A. Charue, *op. cit.*, p. 467; C. Spicq, *op. cit.*, p. 149; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 367.

718. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia LXXXII la Matei*, P. G., LVIII, 702; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 368.

719. Ecumenius, *op. cit.*, col. 565; Teofilact, *op. cit.*, col. 1241; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 106.

720. Îndemnurile la înțelepciune, la priveghere și la rugăciune par o aluzie la sfaturile evanghelice.

Dragostea în Hristos este cununa virtuților (Matei XXII, 36—38 ; Rom. VIII, 35—39) și a darurilor duhovnicești (I Cor. XIII, 1—13) care vine «de sus», ca dar al răscumpărării. Acest dar devine virtute lucrătoare la creștini, împingându-i la dragoste mutuală și altruistă (I Ioan IV, 7). Căci dragostea este semnul distinctiv al ucenicilor lui Hristos și după ea îi va recunoaște ușor lumea (Ioan XIII, 34—35). Chiar și vrăjmașii trebuie considerați ca aproapele nostru (cf. Matei V, 44—45).

Apostolii au trăit această dragoste, pe care o și recomandă creștinilor. De aceea și Apostolul Petru cere creștinilor ca «mai presus de toate să aibă dragoste fierbinte unii față de alții», adică dragostea cu «dăruire de sine», pentru că numai această «dragoste acoperă multime de păcate»⁷²¹. Aceste ultime cuvinte sînt un citat din Proverbe (X, 12), căruia Apostolul i-a adăugat cuvîntul *πληθος* («mulțime») și i-a dat o aplicare deosebită. Apostolul Petru avea fixate în minte cuvintele Domnului la adresa femeii păcătoase : «iartă-se păcatele ei cele multe, că a iubit mult» (Luca VII, 47) și de aceea încheie versetul cu acest citat.

Dragostea este «legea împărătească» (Iacob II, 8) a lui Dumnezeu și darul comuniunii cu El și al intercomuniunii creștinilor între ei, ca fii ai Bisericii. Dragostea iertătoare trebuie să fie o lucrare pozitivă și pe linie de adevăr. Căci «nimic nu ne este de folos și nimic nu ne este bun fără dragostea care «acoperă multime de păcate...». Dar nu-i de ajuns să nu urăști, ci trebuie să și iubești cu adevărat»⁷²².

Unii⁷²³ înțeleg că dragostea de care este vorba aici este dragostea față de Dumnezeu ; alții⁷²⁴ socotesc că este dragostea față de aproapele. Această dragoste cu îndoit obiect și dublă perspectivă — în sus, spre Dumnezeu și în jos, spre aproapele — este izvorul faptelor bune, al milosteniei de ordin material și spiritual, sau al așa-zisei «mille trupești» (IV, 9 ; Matei XXV, 34—36 ; Luca VI, 36), și al așa-numitei «mille sufletești» (Matei VI, 14—15 ; XVIII, 15—17 ; Tit III, 10—11 ; Iacob V, 20).

Dragostea iertătoare, ca și cea «dăruitoare», decurg în chip firesc din dragostea către Dumnezeu și din iertarea și darurile Lui către noi (Matei V, 7 ; VI, 14—15 ; cp. I Cor. XIII, 1—8) și contribuie la desăvîrșirea creștinului, după pilda Tatălui (Matei V, 48). Cel ce face asemenea acte de iubire către aproapele poate fi încredințat că, iubind și iertînd astfel pe semenii săi, iubește pe Dumnezeu (I Ioan IV, 21), Care îi iartă și lui multime de păcate⁷²⁵.

Cap. IV, 9 : «Fiți primitori de oaspeți, unii față de alții, fără cîrtire».

De la dragostea care iartă, Apostolul Petru trece la dragostea dăruitoare și slujitoare, recomandînd (IV, 9—11), mai întii, ospitalitatea sau primirea de străini. Dînd acest îndemn, el s-a gîndit la cuvintele Domnului : «Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv» (Luca VI, 36).

Primirea de străini este un dar (Rom. XII, 8—13) și o virtute care a fost practică de creștini mai întii față de Apostoli și de misionarii Bisericii ; și apoi față de

721. C. Spicq, *op. cit.*, p. 150.

722. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Faptele Apostolilor*, P. G., LX, col. 285—286.

723. Așa : Clement Alexandrinul, Tertulian și Fericitul Augustin (amintiți de J. A. Petit, *op. cit.*, p. 108).

724. Ecumenius, *op. cit.*, ecl. 565 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1241 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 111 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 687. 725. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 378.

«frații» călători, constituind o notă caracteristică a Bisericii primare ⁷²⁶. Fără practica dragostei față de aproapele, creștinismul ar fi fost lipsit de viață și misiunea Bisericii imposibilă ⁷²⁷. Prin dragoste însă se făcea legătura și comuniunea frățească între creștinii de pretutindeni.

Ospitalitatea cere, desigur, sacrificii morale și materiale. Dar cînd intervine și abuzul sau «ingratitudea» celor ospitalizați, ea poate da naștere la «cîrtiri», din partea celor ce o săvîrșesc ⁷²⁸. De aceea Apostolul îndeamnă pe creștini ca primirea de străini să fie «fără cîrtire» (γῳγγισμοῦ), ca și cum ar primi pe Hristos. Căci iubirea de străini e o pîrtășie la nevoile sfinților (Rom. XII, 13), cum arată pe larg Sfinții Ioan Gură de Aur condițiile ospitalității creștine ⁷²⁹.

Cap. IV, 10 : «Fiecare precum a primit darul, așa slujiți unii altora ca niște buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu».

În versetele 10 și 11, Apostolul Petru vorbește de «dragostea slujitoare», susținută nu numai de lucrarea și voința omului, ci, mai ales, de harul lui Dumnezeu, care se manifestă în multe feluri. Toate darurile spirituale și materiale, naturale și supranaturale, vin de la Dumnezeu. Pentru aceasta unii le numesc pe toate «harisme». Harisma (χάρισμα) este un dar duhovnicesc care are originea de la Duhul Sfînt (I Cor. XII, 4), sau din «harul cel de multe feluri al lui Dumnezeu». Unele din aceste harisme sînt excepționale și extraordinare, temporale și spectaculare, ca : proorocia, glosolalia (vorbirea în limbi), tilcuirea limbilor, deosebirea duhurilor, facerea de minuni etc. (Fapte II, 4 ; X, 46 ; XIX, 6 ; I Cor. XII, 28 etc.) ; altele sînt obișnuite și cu caracter de permanență (I Cor. XII, 7—9 ; Rom. XII, 6). Apostolii aveau «toate harismele» — ordinare și extraordinare — în gradul cel mai înalt ⁷³⁰.

Cînd Apostolul Petru spune : «Cu darul (harisma) pe care l-a primit fiecare, slujiți altora», afirmă că fiecare om, fiecare credincios are un dar. Păstorii (V, 2—3), pentru că și lor le sînt adresate aceste cuvinte, aveau mai multe. Unele din aceste daruri sînt permanente și generale. Toate aceste daruri — generale și speciale, ordinare și extraordinare ⁷³¹ — ale credincioșilor și păstorilor sînt lucrări ale «harului lui Dumnezeu cel de multe feluri» ; iar cei care le folosesc în scopul dat sînt ca «niște iconomi» ai acestui «har de multe feluri». Cu aceste daruri de multe feluri, toți — păstori și credincioși — au datoria de «a sluji altora» (cf. Rom. XV, 27 ; Gal. VI, 6), căci toate harismele și darurile au scop altruist, comunitar și chiar soteriologic. Ca atare, trebuie puse în slujba Bisericii și a comunității umane ⁷³². Numai folosindu-le în acest sens

726. Practicată individual de primii creștini, ospitalitatea a fost organizată, mai apoi, de Biserică în stil mare, prin marii ei ierarhi : Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur și Ioan cel Milostiv ș. a. ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 151.

727. Ch. Bigg, *op. cit.*, 173 ; R. Knopf, *op. cit.*, p. 174.

728. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 108.

729. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1056 C ; Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente...*, col. 1016 ; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 108.

730. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XI la Efeseni*, col. 82 (și în trad. cit., p. 111).

731. Harismele extraordinare nu se acordau după dorința omului, ci Duhul Sfînt le împărțea cu voia. Posesorii lor se numeau harismatici, și erau atît dintre credincioșii de rînd, cît și dintre slujitorii bisericești. Între harismatici se disting mai multe categorii ; apostolii, evangheliștii, păstorii și învățătorii ; unecii și proorocii, care sînt amintiți și aparte (cf. I Cor. XII, 28—30 ; Efes. IV, 11). Preoții puteau fi harismatici (Fapte XV, 22—23, 32) unii din ei, dar harismatici laici nu aveau și preoția specială, sau de hirotonie.

732. Teofilact, *op. cit.*, col. 1241 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 378 ; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 687 ; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 112 ; R. Knopf, *op. cit.*, p. 175 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 468 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 174 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 115.

«spre folosul altora» sau al tuturor, membrii Bisericii — credincioșii și păstori — sînt numiți «niște buni iconomi ai harului lui Dumnezeu cel de multe feluri» și se pot mîntui. Apostolul Petru numește aci pe toți creștinii «ca niște iconomi» ai harismelor sau darurilor de orice fel permise, pentru că și ei pot sluji cu ele și pot ajuta la mîntuirea altora ⁷³³.

Cap. IV, 11: «Dacă vorbește cineva, să spună cuvinte ca ale lui Dumnezeu; dacă slujește cineva să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru ca în toate să fie slăvit Dumnezeu prin Iisus Hristos, Căruia se cuvine slava și puterea în vecii vecilor. Amin».

Autorul amintește aici două categorii de daruri duhovnicești: darul «vorbirii» (λαλεῖν) sau al «slujirii cuvîntului» și darul «slujirii» (διακονεῖν), care sînt daruri comunitare, adică date de Dumnezeu spre folosul obștesc al semenilor, nu în folosul personal. De aceea ele trebuie exercitate «ca din puterea lui Dumnezeu» și «ca pentru Dumnezeu» (Col. III, 23).

Apostolul Petru vizează aci nu numai pe harismaticii cuvîntului și ai slujirii — care sînt desigur pe primul plan (cf. I Cor. XIV, 26—27) — ci și pe neharismaticii care au darul sau talentul vorbirii, ca și pe cei care sînt în servicii publice, considerate și ele ca o slujire a lui Dumnezeu, ca o «diaconie» pentru că și «ei sînt slujitori ai lui Dumnezeu» (Rom. XIII, 6). Aceștia sînt îndemnați să-și îndeplinească slujirea «ca pentru Dumnezeu, nu ca pentru oameni» (Col. III, 23); iar celor harismatici le dă sfatul să facă slujirea lor «ca din puterea pe care le-a dat-o și le-o dă Dumnezeu» ⁷³⁴ (cp. și I Cor. XIV, 26—32). Prin urmare, cînd Apostolul Petru spune «Dacă vorbește cineva ...cuvinte ca ale lui Dumnezeu» are în vedere, în primul rînd, pe cei ce au și misiunea «slujirii cuvîntului» (Fapte VI, 4), adică pe harismatici, apostoli, evangheliști, prooroci, glosolali, păstori și învățători; și apoi orice formă de transmitere a Evangheliei (Fapte II, 42; XI, 20—21); «Cel ce are cuvîntul de învățătură (căci aceasta vrea să însemne cuvintele ὡς λόγια Θεοῦ) să-l împărtășească celui ce are nevoie de el» ⁷³⁵. În sens larg, orice creștin trebuie să fie un crainic al cuvîntului, pe care ascultîndu-l de la cei care-l predică în biserică îl transmite altora, fie prin cuvînt (II, 9), fie «fără propovăduire». Slujitorii Bisericii să predice prin exemplul vieții (II, 12; III, 1—4; 15—17; IV, 11), și «prin cuvînt» grăind numai «cuvinte ca ale lui Dumnezeu», nu cuvinte omețești, ca și cînd Dumnezeu însuși ar vorbi prin gura lor ⁷³⁶.

Expresia «Dacă slujește cineva» arată că orice activitate și orice funcțiune sau demnitate făcută spre folosul colectivității sociale sau al membrilor ei se numește slujire (διακονία) (Fapte I, 25; Rom. XII, 7; XIII, 4). Cînd este vorba însă de harisma slujirii în sens strict nu se poate înțelege decît apostolatul și preoția ce derivă din el, ca săvîrșitoare a Sfințelor Taine ⁷³⁷. Apostolul Petru precizează că preoția slujitorilor Bisericii vine «din puterea lui Dumnezeu», de la Hristos prin Duhul Sfînt (Ioan XX, 21—23; Fapte VI, 6; Rom. XII, 7; I Petru V, 1); fiindcă și apostolatul este slujbă

733. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 109.

734. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 687.

735. Ecumenius, *op. cit.*, col. 565; Teofilact, *op. cit.*, col. 1241; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 687; A. Charue, *op. cit.*, p. 468.

736. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 110; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 378; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 112; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 174; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 115; R. Knopf, *op. cit.*, p. 176; C. Spicq, *op. cit.*, p. 152.

737. *La Sainte Bible de Jérusalem*, p. 1602, n. b. socotește că «slujirea» este serviciul liturgic.

precum și orice acțiune duhovnicească se numește slujbă ⁷³⁸. Apostolul Petru înțelege aci prin «slujire» preoția, și prin slujitori pe membrii ierarhiei bisericești (V, 1—3). În sens larg el are în vedere pe toți creștinii care colaborează la slujirea cuvîntului, desigur, sub îndrumarea slujitorilor Bisericii (Fapte XI, 29—30; I Tim., III, 5, 9, 16—17). La marea operă de zidire a Bisericii trebuie să participe alături de cler toți creștinii fiecare după măsura darului și a puterii (ἰσχυος) pe care i-a dat-o (Χρηγῆι) Dumnezeu ⁷³⁹.

«Pentru ca întru toate să se preamdrească Dumnezeu, prin Iisus Hristos» repetă sub altă formă ideea din II, 12. Puterea harului și a harismelor de orice fel vin de la Dumnezeu prin Iisus Hristos, în scopul slujirii: învățătoare, sfințitoare și conducătoare. Această putere a întregii slujiri trebuie folosită în așa fel încît să se întoarcă spre slăvirea lui Dumnezeu prin Iisus Hristos. Acest îndemn se încheie cu doxologia: «Căruia se cuvine slava și puterea în vecii vecilor». Adică, slava și puterea veșnică se cuvin și sînt de asemenea ale lui Hristos ca Dumnezeu și Mîntuitor. «Amin», care are sensul de «așa este», a devenit expresie liturgică ⁷⁴⁰, ca o formulă de laudă și de slăvire a lui Dumnezeu.

2. Părtășia la suferințele lui Hristos (IV, 12-19)

a) Răbdarea în suferință cu gîndul la Hristos (IV, 12—13); — b) Cum poate fi suferința o binecuvîntare (IV, 14—16); — c) Cu gîndul la judecată creștinii să practice binefacerea (IV, 17—19).

a) Răbdarea în suferință cu gîndul la Hristos (IV, 12—13)

Cap. IV, 12: «Iubiților, nu vă mirați de focul aprins spre încercarea voastră ca și cum vi s-ar întîmpla ceva străin».

Apostolul Petru justifică necesitatea și urmările suferinței pentru Hristos binefăcătorul, arătînd că ele întăresc pe creștini în persecuțiile care se înteteau. «Iubiților» este aceeași adresare părintească folosită și în II, 11. Trăind într-o «solidaritate plină de dragoste» ⁷⁴¹, creștinii se întăresc reciproc în suferințele survenite.

Propoziția «Nu vă mirați de focul aprins spre încercarea voastră» constituie îndemnul de a nu se lăsa abătuti sau descurajați de nici un fel de încercare. «Μὴ ἐνίστεθε» este întrebuițat în loc de μὴ θαυμάζετε nu vă mirați ⁷⁴², adică suferința să nu vi se pară ceva de neînțeles sau contra rațiunii, pentru că ea are ca scop purificarea. Metafora «focul aprins între voi» dă categoric impresia unei persecuții de stat, pornită undeva în imperiu și care, deși n-a ajuns la ei, îi poate atinge și pe ei ca și pe ceilalți creștini (V, 9).

Prin cuvîntul πάρωσις («aprinde»), care are sens de «încercare» ⁷⁴³ ca de foc, se înțeleg necazurile și suferințele de tot felul la care erau expuși credincioșii din partea

738. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXII la Romani*, col. 603 (trad. cit., p. 362); Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani...*, p. 288 vorbește de harisma serviciului special al Bisericii.

739. Cf. Eucumenius, *op. cit.*, p. 568; Teofilact, *op. cit.*, col. 1241; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 110, vorbește despre slujirea preoțească dar și de serviciile aduse de mireni în Biserică, în opera misionară și samarineană. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 379; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 115. 740. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 116; C. Spicq, *op. cit.*, p. 153.

741. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 113.

742. Teofilact, *op. cit.*, col. 1244; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 117: «ca și ἐνίστετε termenul ἐνός se poate lua în sensul de «greu de înțeles» sau «de neînțeles».

743. Eucumenius, *op. cit.*, col. 568; Teofilact, *op. cit.*, col. 1244.

celor care nu recunoșteau religia creștină. Însă «nimic nu îndreptățește să se creadă că Apostolul Petru ar avea în vedere o persecuție oficială»⁷⁴⁴.

Creștinii nu trebuie să fie surprinși și nici uimiți de ceea ce li se întâmplă, fiindcă au fost preveniți (Ioan XVI, 33) și fiindcă știu că suferința e legată de credință lor (Filip. I, 29) și ea este necesară⁷⁴⁵ pentru că îi face părtași la suferințele lui Hristos și la slava Lui.

Cap. IV, 13: «Ci, întrucît sînteți părtași la suferințele lui Hristos, bucurați-vă, pentru ca și la arătarea slavei Lui să vă bucurați, veselindu-vă».

De la mirarea și mîhnirea pentru suferința nedreaptă și «de neînțeles», cititorii sînt purtați cu gîndul la starea de bucurie care e supraomenească, pentru că înfrînge orice lege naturală. Ea apare ca un sentiment puternic de pace și de bucurie lăuntrică, în suflet, în ciuda suferințelor și chiar ca o culme a lor, căci «este la mijloc o lege nouă de biruință, aceea de a stăpîni pe vrăjmași prin cele contrare și de a nu fi biruit niciodată»⁷⁴⁶.

Pătimirile pentru credință dau creștinilor conștiința părășiei la suferințele lui Hristos, și de aci sentimentul de bucurie și nădejdea slavei⁷⁴⁷, idee întilnită și la Apostolul Pavel (Col. I, 24). Bucuria aceasta este progresivă și extensivă, începînd de aici, dar devine desăvîrșită «la arătarea Domnului», în cer. Verbul χαίρετε arată că chiar acum se poate bucura creștinul la gîndul că el este părtaș la suferințele Stăpînului său; dar dacă «pe pămînt bucuria e simplă, în cer ea va fi o bucurie nespus de mare»⁷⁴⁸ și de negrăit (I, 8), pentru că este alături de Domnul, în slavă. De aceea zice: «Vă veți bucura, veselindu-vă», atunci. Părășia la suferințele lui Hristos este și morală și fizică. Vor fi suferit unii dintre creștini și bătăi de la autoritățile locale pentru diferite acuzații nedrepte și pentru că erau creștini (IV, 14—16), dar nu e vorba de martiraj ca în persecuțiile organizate.

b) Cum poate fi suferința o binecuvîntare ? (IV, 14—16).

Cap. IV, 14: «De sînteți ocăriți pentru numele lui Hristos, fericiiți sînteți, căci duhul slavei și cel al lui Dumnezeu odihnește peste voi»⁷⁴⁹.

Între variantele de text se observă două mai importante: prima, care adaugă (după «duhul mării») cuvintele «și al puterii» ca în textul Vulgatei «et virtutis»; și a doua, care are adaosul cel mare «după aceea se hulește, iar după voi se preamărește». Această variantă a pătruns și în traduceri românești (cu excepția ediției britanice din 1924 și 1966). Acest ultim adaos «este omis de mărturiile cele mai vechi»⁷⁵⁰ și de Vulgata, și nu este necesar versetului. El a fost adăugat de unii copişti, de aceea se impune eliminarea și trecerea lui la variante.

• 744. A. Charue, *op. cit.*, p. 468; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 111.

745. C. Spicq, *op. cit.*, p. 155.

746. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVI la Romani*, col. 545 (trad. cit., p. 262—263).

747. C. Spicq, *op. cit.*, p. 155.

748. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 176; J. A. Pettit, *op. cit.*, p. 111; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 688.

749. Variante: p72 BHL al vg cod ayp cl Tert adaugă και (+ τῆς in M (Sinaiticus) pe δυνάμειος; iar PHLS pin q vg codd sa Cyr hr; txt p72 al vg Cl Tert adaugă κατὰ μὲν αὐτοῦς ἁλασφημεῖτε, κατὰ δὲ ὑμᾶς βοῶσάεται.

750. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 688; R. Knopf, *op. cit.*, p. 181.

Fraza «*De sînteji ocăriți pentru numele lui Hristos, fericiți sînteji*» constituie o aluzie vădită la cuvintele Domnului: «*Fericiți cei ocăriți ... pentru Mine*» (Matei V, 11). Autorul folosește «*pentru numele lui Hristos*», în loc de «*pentru Hristos*», ca să deducă numele de *Χριστιανός*, «*creștin*»⁷⁵¹.

Cele arătate în versetele 14—16 dovedesc că este vorba de fapte private, injurii și calomnii pe care puritatea vieții lor de creștini le atrăgea din partea păgînilor, ale căror destrăbălări le părăsiseră⁷⁵².

«*Ocăriți pentru numele lui Hristos*» arată că ei sînt nu numai calomniați (II, 12; III, 16) și huliti (IV, 4), ci și batjocoriți pentru credința lor, adică «*pentru Hristos*». Căci «*pentru numele lui Hristos*» înseamnă pentru însăși Persoana Lui; nu este vorba însă de o persecuție de stat, de întemnițări sau de moarte martirică, ci de defăimări determinate de viața lor creștină și de «*apărarea adevărului*», de mărturisirea lui Hristos⁷⁵³.

Expresia «*Fericiți sînteji*» urmărește să demonstreze că aceste suferințe morale nu sînt în măsură a-i descuraja, ci dimpotrivă să se simtă fericiți că le îndură «*pentru Hristos*», «*pentru numele lui Hristos*». Fericierea creștinului nu este aceea de a fugi de suferință, ci de a trage folos din ea⁷⁵⁴. Prin «*Fericiți sînteji*» se înțelege mai întîi fericirea prezentă, care e numai o palidă anticipare a fericii viitoare (IV, 13). Creștinii se simt fericiți încă de aici pentru că «*duhul slavei și al lui Dumnezeu odihnește peste ei*», adică sălășluiește în ei. «*Duhul slavei*» este însuși Duhul Sfînt al lui Dumnezeu, numit astfel pentru că pregătește pentru cei persecutați, îndeosebi, slava viitoare⁷⁵⁵.

Cap. IV, 15: «*Nimeni din voi să nu sufere ca ucigaș sau ca fur, ori ca făcător de rele, sau ca provocator*».

După ce a reamintit (I, 2, 12; III, 14) lucrarea Sfintei Treimi asupra creștinilor, Apostolul Petru atrage atenția asupra altor suferințe, cum sînt cele datorite infracțiunilor săvîrșite de unii, amintind patru păcate și delictе osîndite de Dumnezeu (I Cor. VI, 10) și de legile omenești⁷⁵⁶.

«*Nimeni dintre voi să nu sufere ca ucigaș sau ca fur*» constituie o prevenire și un avertisment la adresa celor de curînd convertiți, care nu renunțaseră total la unele păcate dinainte. Cu toată puritatea și sfințenia, recunoscute comunităților primare, au putut exista și asemenea excepții, de vreme ce Apostolii sesizează și combat asemenea cazuri (vezi pentru ucidere: Apoc. IX, 21; XXI, 15; cp. Matei XV, 19; Marcu VII, 21—22; Gal. V, 21; și pentru furt: I Cor. VI, 10; Efes. IV, 28 etc.). Clement Alexandrinul istorisește despre un ucenic al Sfîntului Ioan Evanghelistul devenit căpetenie de tilhari⁷⁵⁷ pe care Apostolul iubirii l-a reconvertit și l-a readus în sinul Bisericii. Chiar creștinii din Corint și Efes au fost certați pentru furt.

751. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 176.

752. *La Sainte Bible, Première édition oecuménique*, III, p. 282 (Introductions aux épîtres catholiques).

753. C. Spicq, *op. cit.*, p. 156; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 688; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 111.

754. A. Charue, *op. cit.*, p. 469; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 382.

755. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 383; C. Spicq, *op. cit.*, p. 156, 157; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 688; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 111; A. Charue, *op. cit.*, p. 469; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 113; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 118; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 117.

756. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 688.

757. Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mintui*?, P. G., IX, 649, amintit de Eusebiu, *Istoria Bisericească* III, 23, 9, P. G., XX, 257, care în cap. V, 18, 19 amintește — după spusa lui Apolonius — de un oarecare Alexandru (creștin) condamnat pentru tilhărie la drumul mare.

«Sau ca făcători de rele» indică orice faptă rea, dezaprobată de legea morală divină și sancționată de legile civile: calomnii, intrigi, înșelătorii sau excocherii, fapte abominabile, cuvinte urite care dezonorează, fapte odioase pentru creștini (I Cor. V, 1)⁷⁵⁸ etc.

«Sau ca provocator» (ἄλλοτριπίσκοπος este un apax legomena) vizează un delict social sancționat de legile statului, dar este greu de spus în ce anume consta. Literal înseamnă «rivnitor la lucrurile altuia»; aci, cuvântul poate avea sensul de: «furt de lucruri sfinte» (Rom. II, 22); «răzvrătit⁷⁵⁹ împotriva ordinii sociale» (II, 13, 15; Rom. XIII, 1—6); «profanator» al templelor zeilor, «rivnitor de lucruri străine»⁷⁶⁰, sau «delator» (pîrîtor sau denunțător)⁷⁶¹. E greu de spus care din aceste sensuri e cel la care s-a gândit Apostolul.

Exegeții greci înțeleg prin acest termen pe «cel ce iscodește cu curiozitate cele ale altuia ca să aibă motiv de a-l ocări», ceea ce constituie o faptă de ticălos și de mișel gata de orice rău⁷⁶². Noi am socotit că mai potrivit cu contextul este termenul: «provocator», sau «iscoditor».

Așadar, Apostolul Petru amintește aceste păcate, care desigur n-au existat — decît poate cu totul excepțional — în comunitățile cărora le scrie, ca să-i facă atenți pe creștini să nu se contamineze de la păgîni, care le practica.

Cap. IV, 16: «Iar de suferă ca creștin, să nu se rușineze, ci să preamărească pe Dumnezeu pentru numele acesta»⁷⁶³.

După indicarea suferințelor «pentru numele lui Hristos» și a faptelor rușinoase și nedemne pentru un creștin, autorul revine la suferința «pentru numele de creștin». Existau probabil firii timide care se rușinau de acest «nume» și de suferința pentru El. De aceea, pentru a-i încuraja, spune: «Iar de suferă ca creștin, să nu se rușineze», fiindcă a crede și a mărturisii pe Hristos în calitate de creștin nu era o rușine, ci o cinste; era dovadă de curaj și demnitate cînd martirii declarau: «sînt creștin»⁷⁶⁴. Numele de creștin (Χριστιανός) derivat și format din numele lui Hristos (Χριστός) înseamnă adept sau ucenic fidel al Lui. Ucenicii au primit numele de creștin pentru prima dată în Antiohia (Fapte XI, 26), nume ce s-a generalizat repede⁷⁶⁵. Că acest nume li s-a dat în batjocoră de către necreștini⁷⁶⁶ este puțin probabil; dar că el a fost motiv de ocară și de deridere este cert, fiindcă pentru acest nume erau supuși la suferințe⁷⁶⁷.

758. C. Spicq, *op. cit.*, p. 157; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 112.

759. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 688.

760. Așa: Vulgata «alienorum appetitur»; Itala: «alieni speculator», sau «amestec în treburile altora». În acest sens traduc și edițiile românești: Biblia românească, ed. 1914: «ispititor de lucruri străine»; Noul Testament, ed. 1937 și 1951: «rivnitori de lucruri străine»; Biblia și Noul Testament, ed. 1944 și Biblia ed. 1968 au: «rivnitori de lucru străin»; Biblia britanică, ed. 1924, și 1966: «cel ce se amestecă în treburile altuia».

761. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 783; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 383—384; *La Sainte Bible de Jérusalem*, h. 1.; C. Spicq, *op. cit.*, p. 158.

762. Ecumenius, *op. cit.*, col. 568; Teofilact, *op. cit.*, col. 1244; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 178; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 119.

763. Variante de M* Sinaiticus are Χρηστός în loc de Χριστιανός; și PHL pm au μέρει în loc de όνόματι. 764. C. Spicq, *op. cit.*, p. 159.

765. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 689: «În anul 64 el era pe buzele tuturor locuitorilor din Roma»; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 112. 766. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 179.

767. R. Knopf, *op. cit.*, p. 183; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 180.

«Să nu se rușineze și să preamărească pe Dumnezeu pentru numele acesta» de creștin constituie însăși cinstea pe care le-a dat-o Dumnezeu (II, 7), de a-i fi ales și a face din ei noul Său popor (II, 9—10). De aceea, se cuvine ca să-L slăvească pentru numele cu care i-a cinstit și pentru starea și numele lor de creștini ⁷⁶⁸.

c) *Cu gândul la judecată creștinii să practice facerea de bine (IV, 17—19)*

Cap. IV, 17: «Căci este vremea ca să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu. Și dacă începe întâi de la noi, care va fi sfârșitul celor ce nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu?»

Apostolul Petru aduce un ultim argument spre a arăta pentru ce suferința creștină face parte din planul lui Dumnezeu și este voită de El: pentru că, pe de o parte, suferința este un mijloc de ispășire și de mîntuire (I, 7—9) căci numai «cel ce rabdă pînă la sfîrșit, acela se va mîntui» (Matei X, 22); iar, pe de altă parte, este și o judecată pe care creștinii o suportă încă de aici.

Judecata aceasta este actuală, în timp, nu eshatologică și peste timp. «Este vremea să înceapă judecata...», adică este timpul încercărilor și al purificărilor prin suferință. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, tilcuind acest text, spune că «timpul sau vremea» de care este vorba începe odată cu întruparea Domnului, cu Parusia istorică, iar «judecata care va să înceapă» are mai ales tolu osîndirii păcatului. Pînă la Hristos nu era vremea să se înceapă judecata spre deplina osîndă a păcatului ⁷⁶⁹. Creștinii sînt cei rînduiți ca în vremea lor și prin ei, prin harul primit de la Hristos, să se producă osînda, sau moartea păcatului, pentru că în creștinism prin har se osîndește păcatul în trup.

Judecata «Incepe de la Casa Domnului» — alt nume al Bisericii —, adică de la creștinii care alcătuiesc marea familie spirituală în care «casnicii sînt: unii părinți, alții fii duhovnicești» (V, 2, 5). Se pare că spunînd aceste cuvinte, Apostolul Petru îi pregătea și în vederea unei persecuții iminente care era un fel de judecată asupra Bisericii. Apostolul Petru cunoștea din proorocia lui Iezechiel (IX, 4—9) și din cea a lui Maleahi (III, 1—5) faptul analog al unei judecăți care a început de la Casa lui Dumnezeu ⁷⁷⁰. Textul din Iezechiel spune că Dumnezeu, văzînd profanarea Templului prin idolatrie și nelegiuirile fiilor lui Israel, a hotărît o judecată nimicitoare asupra profanatorilor. În acest scop, a trimis pe profet să însemneze mai întâi cu semnul † (semnul crucii) pe frunte ⁷⁷¹ pe credincioșii neintinați. Celălalt text, din Maleahi (III, 1—5), vorbește și el de o judecată care începe de la slujitorii Templului, judecată care va fi cusașitoare, asemenea focului care lămurește metalele, aurul și argintul etc. Ambele texte sînt însă analoge doar parțial cu textul din I Petru IV, 17, pentru că judecata celor de care vorbesc Iezechiel și Maleahi este o osîndă pentru păcatul lor, deci este o judecată pierzătoare. Judecata de care amintește Apostolul Petru însă constă în încercările și suferințele de tot felul, mai ales morale, pe care Dumnezeu le îngăduie asupra creștinilor în scopul desăvîrșirii și al mîntuirii veșnice. Această «jude-

768. R. Knopf, *op. cit.*, p. 183.

769. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 637 (trad. cit., p. 338—340): «Dacă în Adam moartea era osînda firii... în Hristos moartea a devenit osînda păcatului, firea recăpătînd din nou în El o obîrșie liberă de plăcere...».

770. C. Spicq, *op. cit.*, p. 160.

771. Vezi și Pr. Ioan Mircea, *Prefigurările crucii în Vechiul Testament și semnificația lor în tradiția cultică creștină*, în «Studiul Teologice», XXI (1969), nr. 3—4, p. 179—198.

cată» care începe odată cu intruparea lui Hrislos, s-a făcut și asupra Lui, ca și asupra creștinilor — Biserica Sa (Ioan XV, 18, 20).

Cînd Apostolul Petru spune: «*Este timpul*⁷⁷² să înceapă judecata de la Casa lui Dumnezeu», pare a prevesti începutul marilor prigoane martirice ale împăraților păgîni, începute de Nero, care s-au dezlănțuit asupra Bisericii creștine timp de aproape 300 de ani. Este clar deci că din moment ce spune «*este timpul să înceapă...*» înseamnă că o astfel de prigoană organizată de statul păgîn și generalizată nu începuse, sau în orice caz, dacă se pornise la Roma, nu ajunsese încă pînă la cei din Asia Mică.

În explicarea acestui verset, Sfîntul Maxim Mărturisitorul arată că scopul acestei prigoane-judecăți era osînda păcatului chiar prin suferințele creștinilor, urmașii lui Hristos, Care a nimicit păcatul și moartea. «A venit vremea să se înceapă judecata de la Casa lui Dumnezeu», adică începînd să fie osîndit păcatul prin pătimirile celor ce cred și au cunoscut adevărul și și-au lepădat prin Botez nașterea din plăcere (pe omul cel vechi născut din plăcere). Căci pe acești creștini i-a numit Petru «Casa lui Dumnezeu»⁷⁷³. Așadar, prin «judecată» (κρίμα) este numită încercarea prin felunile necazuri care au fost aduse creștinilor din partea necreștinilor⁷⁷⁴. Iar creștinii interpretau și interpretează orice suferință ca o încercare a credinței, sau chiar ca o judecată și o pedeapsă⁷⁷⁵ divină pentru păcatele lumii și totodată pentru purificarea, sfințirea, desăvîșirea și mîntuirea lor finală.

Partea a doua a versetului: «*Și dacă ea începe întii de la noi, care va fi sfîrșitul celor ce nu ascultă de Evanghelia lui Dumnezeu?*» arată că nimeni nu este scutit de judecata lui Dumnezeu, ci toți sînt supuși ei. Numai că prin separația aceasta în: creștini și necreștini, prigoniti și prigonitori, unii suportă toate cîte li se întîmplă cu smerenie și răbdare, temeinicîți pe adevărul credinței spre mîntuire, iar ceilalți disprețuiesc totul și refuză chemarea la mîntuire oferită tuturor, spre mai greaua lor osîndă⁷⁷⁶. «Dacă noi — zice Sfîntul Maxim Mărturisitorul — care am fost învrednicîți să devenim, din darul lui Dumnezeu, Casa Lui, prin Duh, sîntem datori să arătăm o așa de mare răbdare în pătimirile pentru dreptate, spre osînda păcatului și să primim cu dragă inimă moartea de ocară, ca niște răufăcători, măcar că sîntem buni, care va fi sfîrșitul celor ce nu ascultă de cuvîntul Evangheliei și nu primesc nici pe Dumnezeu. Care ne cheamă, nici pe însuși Mijlocitorul și Fiul, trimis al Tatălui?»⁷⁷⁷. Așadar, după tîlcuirea Sfinților Părinți, suferințele de acum ale creștinilor sînt «o judecată înaintea judecării finale».

Cei «care n-au primit Evanghelia» sînt lăsați să fie judecați mai pe urmă, după «casnicii lui Dumnezeu», pentru ca, pe de o parte, să se arate «îndelunga-răbdare a lui Dumnezeu» (II Petru III, 9, 15) și bunătatea Lui, Care i-a prevenit și prin «judecata casnicilor Săi» și i-a așteptat să se pocăiască, dar n-au făcut-o, ca și contemporanii lui Noe; iar pe de altă parte, pentru ca ei să nu obiecteze că n-au fost preveniți, și deci să nu se poată dezvinovăți de nelegiuirile lor la dreapta judecată⁷⁷⁸.

772. R. Knopf, *op. cit.*, p. 184; socotește că «*κατ'ἀρχήν* înseamnă o anumită măsură de timp, termenul stabilit».

773. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 637 (trad. cit., p. 342).

774. Eucumenius, *op. cit.*, col. 568—569; Teofilact, *op. cit.*, col. 1244.

775. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 236.

776. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 589; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 114.

777. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, col. 637 (trad. cit., p. 342).

778. A. Charue, *op. cit.*, p. 469: «Cu moartea Mîntuitorului a început perioada eshatologică și mai ales opera de judecată a lui Dumnezeu pentru oameni!». Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 180; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 120; R. Knopf, *op. cit.*, p. 184; C. Spicq, *op. cit.*, p. 160.

Cap. IV, 18 : «Și dacă dreptul abia se mîntuiește, ce se va face necredinciosul și păcătosul?»

Versetul este un citat de Proverbe (XI, 31), după Septuaginta, pe care Apostolul Petru îl folosește pentru a întări, ideea precedentă și a evidenția contrastul dintre cei drepti și cei păcătoși. Textul ebraic are sensul: «Iată cel drept este răsplătit pe pămînt; cu cît mai mult cel nelegiuit și păcătos».

Apostolul se întrebă aci: «Dacă dreptul abia se mîntuiește, ce se va întîmpla, în veacul viitor, cu cei necredincioși și păcătoși, care trăiesc acum viața destrăbălată și plină de plăceri?»⁷⁷⁹. «Necredincios» este cineva în raport cu credința în Dumnezeu, sau în Hristos pe care nu o are; iar «păcătos» este atunci cînd trăiește în disprețul moralei divine⁷⁸⁰.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul definește aceste categorii de oameni și mîntuirea dreptilor, astfel: «Drept» numește pe cel credincios și pe cel ce păstrează darul dat lui la Botez... prin Duhul. Iar «mîntuire» numește harul deplin al îndumnezeirii, pe care-l va da Dumnezeu celor vrednici și pe care abia îl va primi cel ce stăruie cu toată puterea în toate cele dumnezeiești. În sfîrșit, «necredincios» și «păcătos» numește pe cel străin de harul Evangheliei: «necredincios» pentru necredința în Hristos; iar «păcătos» deoarece calcă poruncile evanghelice și nu păstrează curată cămașa nesticăciunii primită prin Sfîntul Botez»⁷⁸¹.

Expresia «Dacă dreptul abia se mîntuiește» arată că mîntuirea nu este numai opera harului divin, ci și a efortului uman, adică a conlucrării omului cu harul, prin credință și fapte bune. Între faptele de mîntuire poate fi socotită și suferința pentru Hristos și suferința pe nedrept. Pentru cei necredincioși, nedrepti și păcătoși, cărora le lipsește și harul mîntuitor și credința adevărată și faptele morale, se înțelege că nu există «loc la Dumnezeu». Pentru aceștia mîntuirea este definitiv pierdută, dacă mor în această stare. Iar la judecată, ei vor căuta să fugă din fața Dreptului Judecător. De aceea, la judecata finală dreptii sînt numiți «binecuvîntații». Tatălui ceresc și chemați să moștenească împărăția slavei și viața veșnică cu Hristos; pe cînd păcătoșii sînt «blestemați» și trimiși în «focul cel veșnic care este gătît diavolului și îngerilor lui» și deci «la osîndă veșnică» (Matei XXV, 31—46). «Simplu vorbind, dacă dreptul se mîntuiește cu multă greutate, ce se va alege de cel care nici gînd n-a avut de credință și de virtute în viața de aici?»⁷⁸².

Cuvintele «ce se va face» (sau «ce se va întîmpla» cu cel necredincios și păcătos) traduc expresia *ποῦ φαίνεται*, expresie care literal înseamnă: «unde (cum) va apare» sau «unde se va arăta». Întrebarea «unde» (*ποῦ*) se va duce, sau «unde se va ascunde», «unde va fugi păcătosul», amintește de întrebarea lui Dumnezeu către Adam după ce acesta a păcătuît și s-a ascuns de la fața Domnului: «unde ești, Adame?» ('Αδάμ, ποῦ εἶ; — Fac. III, 9). Ceea ce înseamnă că acest «unde» nu mai este locul sau starea fericită dinainte de păcat, cînd Adam și Eva se simțeau că locuiesc în Dumnezeu și El în ei. Tilcul ei îl găsim tot la Sfîntul Maxim Mărturisitorul: «Cuvîntul

779. Ecumenius, *op. cit.*, col. 569; Teofilact, *op. cit.*, col. 1245; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 114.

780. Didym Alexandrinul, *op. cit.*, col. 1772.

781. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*, întrebarea 61, col. 640 (trad. cit., III, p. 343).

782. *Ibidem*, col. 640 (trad. cit., p. 345).

unde (cum) indică desigur un loc care nu e lipsit de o circumscriere spațială. Față de locul acestora, locul dreptilor se deosebește prin aceea că el nu e înfățișat prin cuvântul «unde», căci dreptul a primit prin har ca loc mai presus de «unde» pe Dumnezeu însuși, cum i s-a făgăduit, deoarece Dumnezeu nu este undeva, ci în chip absolut dincolo de orice «unde» și El este locașul tuturor celor mintuiți»⁷⁸⁵.

Unli comentatori moderni⁷⁸⁶ consideră — fără nici un temei — că în versetele IV, 17—18 ar fi vorba de distrugerea Ierusalimului și a Templului, în anul 70.

Cap. IV, 19: «Încît și cei ce sufăr după voia lui Dumnezeu să-și încredințeze Lui, Credinciosului Ziditor, sufletele lor, prin facerea de bine»⁷⁸⁵.

Cu acest verset Apostolul trage concluzia celor spuse în versetele 12—18 și mai înainte (II, 19; III, 17) despre suferințele creștinilor și face o scurtă recapitulare a ideilor de seamă. El caută, încă o dată, să convingă pe creștini că suferința lor este «după voia lui Dumnezeu», constituind o «disciplină divină»⁷⁸⁶. Creștinii știu că orice suferință, care nu-și are cauza în păcat, este «după voia lui Dumnezeu» și de aceea o suportă cu răbdare și cu nădejde de mîntuire. Dumnezeu este numit aci «Credinciosul Ziditor» deoarece nu numai că i-a creat, ci le poartă și de grijă, ca un Tată iubitor. El este «Credincios, adică nu se schimbă, ci rămîne pururea același: dă cele ce a făgăduit ... și ascultă pe cei ce se roagă și nu-i lasă a se rătăci»⁷⁸⁷, sau a cădea în ispite și încercări (cf. I Cor. X, 12—13). În acest sens se explică și ideea din acest verset (IV, 19). Cuvintele «Credincios» și «Ziditor» se pot aplica deopotrivă și lui Hristos — ca «împreună-ziditor cu Tatăl Său»⁷⁸⁸.

«Încît și cei ce sufăr să încredințeze Lui sufletele lor... prin facerea de bine», dar nu numai cei care suferă, ci deopotrivă și cei care nu sufăr, toți au aceeași datorie, aceeași poruncă⁷⁸⁹, anume «să încredințeze lui Dumnezeu ... sufletele lor».

Expresia «prin facerea de bine» indică înfăptuirea virtuților. Există și suflete lipsite de orice virtute care încredințază lui Dumnezeu numai păcatele și prin pocăință cer iertare, făgăduind îndreptarea. Dar la cei credincioși — fie că sufăr sau nu — se cere ca sufletele să fie predate și încredințate lui Dumnezeu «prin facerea de bine» (cf. Ioan XV, 5; Filip. II, 13)⁷⁹⁰, adică împodobite cu faptele de iubire frățască și deprinse cu practicarea milosteniei (cf. Matei XXV, 34—36). Numai acestea dau dreptul la moștenirea slavei cerești, la judecata de apoi și pregătesc «cununa dreptății» (II Tim. 4—8) și a mării (V, 4)⁷⁹¹.

783. *Ibidem*, col. 640 (trad. cit., p. 343—344); U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 389; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 689; R. Knopf, *op. cit.*, p. 185.

784. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 113 amintește părerea acestora și indică numele lor.

785. Variante: PHL 33 pl sy adaugă $\omega\varsigma$ înainte de $\pi\iota\sigma\tau\omega\upsilon$; BH omit $\alpha\upsilon\tau\omega\upsilon$; p 72 A 33 vg sy: S au dativ plural ($\alpha\gamma\alpha\theta\omicron\pi\omicron\iota\alpha\tau\omicron\varsigma$). 786. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 120.

787. Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea II-a contra arienilor*, P. G., XXVI, 165—166.

788. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIII, 77 și P. G., LXXIV, 713—716 A; Ecumenius, *op. cit.*, col. 569; Teofilact, *op. cit.*, col. 1245; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 689; A. Charue, *op. cit.*, p. 469; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 182; R. Knopf, *op. cit.*, p. 186; C. Spicq, *op. cit.*, p. 161. 789. A. Charue, *op. cit.*, p. 469.

790. Ecumenius, *op. cit.*, col. 569; Teofilact, *op. cit.*, col. 1245; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 114; C. Spicq, *op. cit.*, p. 161.

791. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 114; C. Spicq, *op. cit.*, p. 162.

Partea a treia a cuprinsului Epistolei

I. Îndatoriri speciale ale membrilor Bisericii (V, 1—11). — II. Epilogul (V, 12—14).

I. — Îndatoriri speciale ale membrilor Bisericii (V, 1—11)

1. Îndatoriri ale păstorilor și credincioșilor (V, 1—5a). — 2. Îndatoriri ale tuturor creștinilor (V, 5b—11).

1. Îndatoriri ale păstorilor și credincioșilor (V, 1—5a)

Secțiunea care urmează (V, 1—11) cuprinde o seamă de îndemnuri speciale adresate: unele păstorilor Bisericii (V, 1—4), altele păstorilor lor (V, 5 a), și, în fine, altele de ordin general, care privesc pe toți deopotrivă — păstori și păstoriți (V, 5 b—11). Cum autorul Epistolei avea în vedere pe toți membrii comunităților, nu putea trece cu vederea pe nici una din cele două clase componente ale Bisericii, deoarece fiecare din ele are îndatoriri și responsabilități speciale.

Cap. V, 1: «Pe cei care sînt preoți între voi îi îndemn eu, cel împreună-slujitor (preot) și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al slavei ce va să se descopere».

Apostolul dezvăluie aci cele trei caracteristici ale apostoliei lui: el este «martor al patimilor lui Hristos»; «împreună-slujitor» (preot cu ceilalți preoți, dar în rang de Apostol); și «părtaș al slavei».

«Pe cei care sînt preoți între voi îi îndemn eu, cel împreună-slujitor (preot)...» constituie o adresare cu «o notă de intimitate personală față de cititori». Verbele și pronumele care urmează au fost puse la persoana doua plural, încît cele spuse apar ca o convorbire cu ei. «Pe preoții voștri» este o adresare indirectă⁷⁹². Apostolul Petru numește pe păstori, adică pe preoți: *πρεσβύτεροι*, iar pe sine — *συμπρεσβύτερος*, termeni pe care Vulgata i-a tradus prin: «seniores» și «consenior», redați diferit de alte traduceri și de exegeți.

Sfîntul Chiril al Alexandriei consideră că acești «prezbiteri» au fost adevărați episcopi și că «dumnezeiescul Petru» se adresează aici «celor chemați la episcopat»⁷⁹³, iar el ar fi «împreună-episcop» cu ei. Ecumenius și Teofilact spun că Apostolul Petru se numește pe sine *ὁ συμπρεσβύτερος*, fie pentru vîrsta lui, fie pentru cinstea de episcop, căci cunoaște (din Fapte XX, 17, 18) pe cei care se numesc deopotrivă preoți și episcopi⁷⁹⁴. Mai tîrziu, canonul 4 al Sinodului al VII-lea Ecumenic consideră că acești «prezbiteri» cărora se adresează Epistola I Petru (V, 1) sînt «arhierei»⁷⁹⁵. Între comentarii moderni, unii consideră că Apostolul adresează acest îndemn episcopilor⁷⁹⁶; alții cred că aceleași persoane se numeau și «preoți și episcopi»⁷⁹⁷, sau «preoți-

792. C. Spicq, *op. cit.*, p. 163; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 123; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 188. 793. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Isaia*, III, 12, P. G., LXX, 112 C.

794. Ecumenius, *op. cit.*, col. 572; Teofilact, *op. cit.*, col. 1248.

795. Vezi ilcuirea acestui canon în *Pidationul cel mare* și la Dr. Nicodim Milaș, *Canioanele Ortodoxe*, vol. I, part. II, Arad, 1931, p. 497.

796. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 115.

797. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 398.

episcopi»; sau simpli prezbiteri ori conducători ai comunităților⁷⁹⁸, iar Apostolul «copezbiter».

Este adevărat că la vremea când scria Apostolul Petru, nu se precizase distincția între acești termeni, care exprimau când pe preoți, când pe episcopi, când amândouă categoriile împreună (Fapte XI, 30; XX, 17, 28; Filip. I, 1)⁷⁹⁹. Ulterior însă — odată cu apariția epistolelor pastorale — încep a se preciza termenii treptelor ierarhice, rămânând cel de episcop pentru treapta superioară a ierarhiei bisericești (Fapte XX, 28; I Tim. III, 1, 15; V, 22; Tit I, 7), iar cel de prezbiter, pentru preot, a doua treaptă ierarhică (Fapte XI, 30; XIV, 23; XV, 2, 4, 6, 23; XVI, 4; XX, 17; XXI, 18; I Tim. IV, 14; V, 17, 19—22; Tit I, 5; Iacob V, 14 etc.)⁸⁰⁰. În Epistola către Filipeni (I, 1) termenul ἐπίσκοπος exprimă înțelesul de episcopi și preoți (a doua treaptă ierarhică în Biserică).

Mergind pe linia sensului etimologic al cuvintelor, alți comentatori (indeosebi din ramura protestantă) au tradus termenii: πρεσβύτεροι prin «bătrâni», iar pe cel de ἐπίσκοπος prin «supraveghetor», — traducere greșită care a trecut și în unele traduceri românești. Membrii ierarhiei bisericești erau persoane hirotonite special și nu toți erau bătrâni. Apostolul Ioan era cel mai tânăr dintre Apostoli; iar Timotei episcopul de asemenea era tânăr, de aceea Apostolul Pavel îi scrie: «Nimeni să nu defaimă tineretea ta» (I Tim. IV, 12). Pentru a evita asemenea confuzie, socotim necesar ca în toate locurile Noului Testament, unde cei doi termeni «episcop» și «prezbiter» se referă la organizarea comunităților creștine să fie redată, ca atare, prin «episcop» și «preot»⁸⁰¹.

În aceste pasaje, preotul (prezbiterul) apare ca un iconom (Fapte XI, 30), membru delegat al Sinodului Apostolic (Fapte XV, 23) și păstor; ca învățător și ca unul care exercită o autoritate în credință și disciplină, ca cel care își trage puterea de la Duhul Sfânt, ca hirotonit de Apostoli, întrucât, de regulă, în fiecare Biserică au fost mai mulți preoți (prezbiteri). Ei au puterea harică de a păstori (V, 2) sau a conduce pe credincioși, de a învăța și de a administra Sfintele Taine⁸⁰².

Dacă în general prin «păstori» pot fi înțeleși deopotrivă și episcopii și preoții, în textul de față (V, 1—5) nu poate fi vorba decât de preoți care conduceau fiecare comunitatea (parohia) sa și se afla în directe legături cu enoriașii săi; episcopii conduceau eparhii, ca Timotei pe a Efesului și Tit pe a Cretei etc.

798. A. Charue, *op. cit.*, p. 470; cp. R. Knopf, *op. cit.*, p. 187.

799. C. Spicq, *op. cit.*, p. 164, consideră că: «Biserica a împrumutat în mare parte organizația ierarhică din iudaism și ... de la comunitatea din Qumran, mai ales desemnarea însăși a slujitorilor».

800. Vezi Pr. Ioan Mîrcea, *Organizarea Bisericii și viața primilor creștini după Faptele Apostolilor*, în «Studii Teologice», VII (1955), nr. 1—2; Idem, *Cei șaptezeci de ucenici și problema ierarhiei*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 9—10; Idem, *Apostolatul după Noul Testament*, în «Studii Teologice», XXIII (1970), nr. 5—6.

801. Prof. Iustin Moisescu, *op. cit.*, p. 34—50; Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Mărturia documentare de procedură sinodală în cartea Faptele Apostolilor*, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 3, p. 430 arată că aci (V, 1) Sfântul Petru «se rînduiește la același nivel cu ceilalți păstori sufletești ai Bisericii».

802. C. Spicq, *op. cit.*, p. 164, 165; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 186; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 122.

Apostolul Petru «se numește συμπεσδύτερος, declarind că face parte din ceata slujitorilor bisericești, dar nu uită să adauge că totodată, spre deosebire de slujitorii bisericești din cele trei trepte ale ierarhiei, el este și «Apostol», înfățișându-se și ca «martor» al patimilor lui Hristos și «părtaș» al slavei ce va să se arate»⁸⁰³. Prin «slava ce va să se arate» trebuie înțeleasă slava de la Parusie, anticipată de Schimbarea la față⁸⁰⁴.

Cap. V, 2 : «Păstoriți turma lui Dumnezeu care vi s-a încredințat : nu cu silă, ci de bunăvoie, după Dumnezeu ; nici pentru câștig urit, ci din dragoste»⁸⁰⁵.

De la adresarea indirectă, Apostolul trece la cea directă : «Păstoriți ...», pentru că din porunca ce primise : «De Mă iubești, Petre, păstorește oile Mele» (Ioan XXI, 15—17), el știa că Apostolilor li s-a încredințat grija pentru mîntuirea păstoriților lor, avînd a da seama de ei (V, 2 ; Fapte XIX, 28 ; Evr. XIII, 17) ; de aceea cu autoritatea pe care o are, Apostolul dă păstoriților porunca : «Păstoriți turma lui Dumnezeu care vi s-a încredințat». «Turma lui Dumnezeu» — care însumează totalitatea credincioșilor păstoriți — este un alt nume metaforic al Bisericii, care cuprinde păstori și păstoriții. Este o figură metaforică, folosită de Mîntuitorul însuși (Matei XXVI, 31 ; Luca XII, 31) și presupune păstori, care s-o călăuzească pe calea mîntuirii. Verbul ποιμαίνειν «a păstori» rezumă aci toate îndatoririle de bun păstor.

Deși numiți metaforic «turmă» creștinii nu sînt însă elemente pasive ca oile, ci elemente active ; ei ascultă de păstoriții lor și în această ascultare ei sînt și colaboratori ai preoțimii și ierarhiei în toate domeniile de activitate : în cultul liturgic, în misionarism și opera samarineană și în organele de conducere ale Bisericii⁸⁰⁶. «Turma» împreună cu expresia ἐν ὀμίῳ înseamnă «turma care vi s-a încredințat», sau «care este între voi»⁸⁰⁷, care ascultă și colaborează cu voi. «Turma» sau Biserica este a lui Dumnezeu pe care a câștigat-o Hristos cu singele Său (II, 9 ; Fapte XX, 28) și este încredințată slujitorilor Bisericii numai spre administrare, spre păstorie, pentru învățatură, sfințire și călăuzire pe calea mîntuirii.

Fraza «Păstoriți... nu de silă ci de bunăvoie, după Dumnezeu» cuprinde principiile pastorale care constituie «o paralelă între atitudinea păstorului cel rău și atitudinea bunului păstor»⁸⁰⁸. Ele sînt precedate în unele manuscrise de ἐπισκοποῦντες («vegînd») care indică îndeosebi latura pastorală a activității preoților. Pe temelul acestui verb (de la care derivă termenul ἐπίσκοπος) unui comentator consideră că acei πρεσβύτεροι erau în realitate «episcopi»⁸⁰⁹.

803. Prof. Iustin Moisescu, *op. cit.*, p. 38 și 62 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 186 : «Μάρτυς este echivalent cu ἀπόστολος».

804. C. Spicq, *op. cit.*, p. 165.

805. Variante : p72 AHL pl lat ay : hr S : txt B μ * (Sinaiticus) 33 pe adaugă ἐπισκοποῦντες (ἐπισκοπεύοντες 614 al) ; BHL : H : txt p 72 pm vg syh : hr adaugă κατὰ Θεόν ; iar AL it syh adaugă μῆ.

806. Dr. Liviu Stan, *Mînteni în Biserică*, Sibiu, 1939, p. 5, 27.

807. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 188 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 123.

808. A. Charue, *op. cit.*, p. 470.

809. J. A. Peut, *op. cit.*, p. 116 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 471.

«De data aceasta Apostolul Petru vorbește însă numai despre păstoria credincioșilor de către preoți. Tocmai din această pricină *οι πρεσβύτεροι* apar aci ca *ἐπισκοποῦντες*, adică împlinind lucrarea preotească de păstorie, care constituie îndatorirea principală a episcopilor; de aceea, socotim că termenul *ἐπισκοποῦντες* a fost ales de Apostolul Petru gândindu-se la lucrarea de cîrmuire a fiecărei Biserici de către preoți, ca păstori»⁸¹⁰. Nu este de loc exclus ca între păstorii acestor Biserici să fi fost — mai ales în principalele orașe ale acestor provincii — și unii episcopi desemnați prin același termen: *πρεσβύτεροι* (Fapte XX, 17, 28)⁸¹¹.

Păstorii — episcopi și preoți — aveau «să evite trei mari păcate și în același timp să îndeplinească trei condiții în slujirea lor»⁸¹². Primul păcat era slujirea cu sila, de aceea spune: «păstoriți nu de silă (sau cu silnicie), ci de bunăvoie»⁸¹³, adică din chemare și zel, din dăruire de sine, expresie a dragostei. Adverbul *ἀγαπᾶσθως* cu negația *μή* indică și sila sau păstoria de silă, «greoaie» dar și cu silă, apăsătoare. Contextul se acordă mai ales cu ultimul sens, dar nu este exclus nici primul sens. Și adaugă «după Dumnezeu» — expresie puternic atestată de unele manuscrise (HLB p 72) — «de bunăvoie», implicînd atît chemarea la misiunea preoției, cit și dragostea care e însuși temeiul principal al păstoririi. Expresia «după Dumnezeu» (*κατὰ Θεόν*) reproduce, sub altă formă, pe aceea din IV, 2, arătînd cum trebuie să fie această păstorie: nu după bunul plac al păstorului, sau al oamenilor, ci «după voia lui Dumnezeu», așa cum a exercitat-o Hristos⁸¹⁴ și cum îi place Lui, Păstorului Care și-a pus sufletul pentru oi (Ioan X, 11—16).

În fraza «Nici pentru cîștig urît, ci din rîvnă» (dragoste) este arătat că al doilea mare păcat al unor păstori este arghirofilia, lăcomia, sau iubirea de «cîștig urît». Acestui păcat Apostolul îi opune virtutea dragostei pentru Hristos — de la Care a primit harul slujirii preotești — și al dragostei față de păstoriți. Cînd însă slujitorii au început a primi recompense benevole, direct de la credincioși pentru serviciile religioase, «era inevitabil ca cei mai puțin zeloși să abuzeze de aceasta»⁸¹⁵. În epistolele Apostolilor aflăm suficiente aluzii la acest păcat (I Tim. III, 3; Tit I, 7; I Petru V, 2; II Petru II, 1—3; Iuda 12, 16).

Cap. V, 3: «Nu ca stăpîni ai păstoriților, ci pilde făcîndu-vă turmei».

Al treilea păcat combătut este păstoria despotică sau tiranică, păcat căruia Apostolul Petru îi opune păstoria blîndă și pilduitoare. Termenii noi ce vin în discuție aci, sînt: *κατακυριεύειν* («a domni forțat sau abuziv») — care dă nuanța de opresiune, de tiranie; și *κλήροι* («cei dați spre păstorie»). Folosind expresia «nu ca stăpîni», Apostolul Petru combate autoritatea abuzivă, despotică, în pastorație, pentru că «abuzul de autoritate sau tirania dictează acolo unde ar trebui date sfaturi»⁸¹⁶ blînde și părintești (cp. Matei XX, 25—26; Marcu X, 42; Luca XXII, 25—26).

810. Prof. Justin Moisescu, *op. cit.*, p. 37.

811. Dorotei al Tirului, în *Lista celor Șaptezeci de Ucenici* (P. G., XCII, 1061—1065) arată că dintre aceștia mulți au ajuns episcopi: Filip în Tralia Asiei, Prohor în Nicomidia Bitiniei, Ampeles în Smirna, Filolog în Sinope din Pont, etc.

812. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 690. 813. C. Spicq, *op. cit.*, p. 167.

814. A. Charue, *op. cit.*, p. 471. 815. *Ibidem*, p. 471; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 188.

816. A. Charue, *op. cit.*, p. 471; R. Knopf, *op. cit.*, p. 190; C. Spicq, *op. cit.*, p. 166; L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 691; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 123.

Termenul *οι κληροι* nu se întâlnește în forma de plural în Noul Testament, dect aici. Etimologic înseamnă «vot, sort, partea căzută la sorți», iar în sensul bisericesc de mai târziu: «cler, colegiu de preoți». Apostolul Petru îl aplică aci — la plural — păstoriților.

Ecumenius și Teofilact înțeleg prin *οι κληροι* «obștea» sau «ceata» sfântă⁸¹⁷. Canonul 4 al Sinodului al VII-lea Ecumenic, care a înțeles prin prezbiteri pe arhieri (episcopi), tâlcuiește că cei desemnați aci prin termenul *οι κληροι* ar fi clericii sau slujitorii bisericești de sub conducerea lor, pe care nu trebuia să-i conducă tiranic sau despotice, ca stăpâni⁸¹⁸ peste robi. Nu este exclus nici acest sens, dar e o limitare numai la ierarhie. Contextul nu permite însă o astfel de interpretare limitată, ci arată că Apostolul nu vorbește în întreaga pericopă dect de aceleași două grupuri de persoane, care alcătuiesc Biserica: păstorii și păstoriții lor, cărora în fiecare verset le aplică alți termeni, cu noi nuanțe. Așa, păstorii sînt cuprinși în termenii: *πρεσβυτεροι*, *επισκοπουντες* și *κατακυριεουντες*, iar credincioșii păstoriți sînt desemnați prin expresiile: «turma lui Dumnezeu» (*το ποιμνιον του θεου*), *οι κληροι* — «păstoriții», sau «turmă» (*το ποιμνιον*); și mai departe (V, 5 a) «fiii duhovnicești» sau păstoriții (*οι νεωτεροι*).

De aceea nu se poate da altă traducere și interpretare cuvîntului *οι κληροι* dect aceea de «parohie» condusă de un păstor (preot), cu «păstoriții ei»⁸¹⁹. Traducerile românești l-au redat diferit⁸²⁰.

Propoziția «*Ci pilde făcîndu-vă turmei*» arată că păstoriți trebuie să devină ei înșiși — după pilda Marelui Păstor (II, 21; Ioan XIII, 12, 17) — exemple de urmat, pentru păstoriții lor (cf. I Cor. II, 1; Filip. III, 17). Iar păstorilor — episcopi și preoți — le dă (ca și Pavel prin Timotei) îndemnuri cum să păstorească, deoarece de păstorirea lor depinde atît mîntuirea păstorilor, cît și a păstoriților (I Tim. IV, 12, 16).

Urmînd acestor îndemnuri, Sfîntul Grigorie Teologul sfătuiește preoții din eparhia sa, zicînd: «Aveți-ne pildă pe noi, o păstori și împreună păstori; aveți-ne exemplu pe noi, o turmă sfîntă și demnă de Arhipăstorul Hristos»⁸²¹. Iar în altă cuvîntare, el îndeamnă pe clerici: «Păstoriți și mă mîntuiți pe mine și această turmă, prin învătătură și rugăciuni»⁸²². Așadar, viața pilduitoare a păstorilor — personală, familiară și publică —, în cuvînt și faptă smerită, este cea mai bună metodă de păstorie. Sfîntul Ioan Gură de Aur vorbește de o păstorie smerită și pilduitoare, care înalță pe păstori⁸²³.

817. Ecumenius, *op. cit.*, col. 572; Teofilact, *op. cit.*, col. 1248.

818. Vezi tâlcuirea canonului în *Pidalionul cei mare* și la Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, p. 479.

819. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 395; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 691; A. Charue, *op. cit.*, p. 471; F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 357, n. 394; J. Hastings, *op. cit.*, p. 126; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 188—189; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 123; R. Knopf, *op. cit.*, p. 190; C. Spicq, *op. cit.*, p. 166 și *La Sainte Bible de Jérusalem...*, ad locum.

820. Numai Noul Testament, ed. 1937, redă termenul prin «păstoriți»; celelalte traduceri îl redau diferit prin: «Kliruri» — Biblia românească, ed. 1914; «moștenirea lui Dumnezeu» — Biblia și Noul Testament, ed. 1944; «Biserici» — Noul Testament, ed. 1951 și Biblia ed. 1968; sau «cei căzuți la împărțeală» — Biblia britanică, ed. 1924 și 1966.

821. Sf. Grigorie Teologul, *A II-a Cuvîntare apologetică*, P. G., XXXV, §13 A.

822. Idem, *A IV-a cuvîntare împotriva lui Iulian I*, P. G., XXXV, §25.

823. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1056 D; A. Charue, *op. cit.*, p. 471.

Cap. V, 4 : «Și când se va arăta Arhipăstorul, veți lua cununa cea nevestejită a slavei».

Înceind sfaturile pastorale, Apostolul Petru încredințează pe păstorii destoinici că activitatea lor jertfelnică și pilduitoare va fi răsplătită de Însuși Hristos, Arhipăstorul ceresc, când se va arăta la Parusie ca «Împărat-Păstor» și «Drept Judecător»⁸²⁴. Atunci «veți lua cununa cea nevestejită a slavei» de care Apostolul Petru (V, 1) este încredințat că o va primi, ca și Apostolul Pavel, care o numește «cununa dreptății» (II Tim. IV, 7).

Expresia «cununa slavei» este un ebraism pentru «cununa măreată», sau pentru «slava» însăși, și exprimă ideea de biruință a credinței⁸²⁵ (II Tim. IV, 7). «Cununa slavei», care nu este răsplata exclusivă a slujitorilor bisericești, ci și a tuturor creștinilor cu trăire sfântă, redă aci ideea încununării cu lumina slavei veșnice, care în pictura bisericească înfățișează simbolul sfințeniei pe capul sfinților. «Cununa» este o metaforă pentru lumina divină care îi învăluie și umple toată ființa lor. Răsplata aceasta poartă diferite numiri : «cununa nestrăcioasă» (I Cor. IX, 25), «cununa dreptății» (II Tim. IV, 8), «cununa vieții» (Iacob I, 12) sau «a slavei», sau chiar «cununa de aur» (Apoc. IV, 4).

În ultima parte a pasajului V, 1—5 a, Apostolul Petru se ocupă îndeosebi de îndatoririle păstoritilor, ca fii duhovnicești ai păstorilor.

Cap. V, 5 a : «Asemenea și voi, fiii lor duhovnicești, ascultați de preoții voștri».

Prin adverbul *ὡμοίως* se face trecerea la o altă categorie de cititori pe care de astă dată li numește *νεώτεροι* («mai tineri»). Se observă că versetul 5 cuprinde două idei, ca două feluri de îndemnuri adresate : prima (V, 5 a) unei singure categorii — credincioșii păstoriți ; iar a doua (V, 5 b) ambelor grupuri de cititori : păstori și păstoriți deopotrivă. De aceea, comentatorii⁸²⁶ au împărțit versetul în 5 a și în 5 b, după ideile și îndemnurile ce cuprind. «Asemenea și voi, fiii lor duhovnicești, ascultați de preoții voștri», sau «supuneți-vă preoților voștri» care sînt părinții voștri spirituali, cei care v-au născut «în Hristos».

Verbul *ὑπακούειν* are aci sensul de : «a asculta», «a da ascultare», ascultare cu supunere. Ideea este similară celei din Epistola către Evrei (XIII, 17). Termenul *νεώτεροι* a fost tradus de Vulgata prin «adolescentes», care etimologic înseamnă cei «mai tineri» în raport cu cei mai în vîrstă, cu bătrînii (*οἱ πρεσβύτεροι*). Cum însă termenul *πρεσβύτεροι* nu mai are aci (V, 1, 5) sensul clasic de «bătrînii», ci pe cel creștin, bisericesc, de «preoți» sau «slujitori bisericești», care au primit preoția prin hirotonie de la Apostoli (Fapte XIV, 23 ; I Tim. IV, 14) sau de la episcopi (I Tim. V, 22 ; Tit I, 5 etc.), înțelegem că și *νεώτεροι* trebuie luat în sens creștin și figurat de «păstoriți», sau «fii duhovnicești». Numai în această calitate pe care o au ei de «fii duhovnicești» li se dă sfatul de a se supune, de a asculta pe preoți, părinții lor spirituali,

824. C. Spicq, *op. cit.*, p. 169.

825. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 396 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 471 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 124 ; R. Knopf, *op. cit.*, p. 191 ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 189 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 169.

826. Așa : L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 691 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 397 și 401 ; A. Charue, *op. cit.*, p. 471 ; C. Spicq, *op. cit.*, p. 170.

care i-au născut duhovnicește în Hristos, prin harul Botezului. Mulți dintre acești «fii duhovnicești» erau adesea — atunci ca și azi — mai bătrâni decât păstorii lor și totuși ei se considerau «fii», iar pe păstorii lor îi considerau și-i respectau ca «părinți spirituali», adresându-se cu formule ca : «Părinte», «Tată Părinte» sau «(Prea) Cucernice Părinte» (cp. I.Tim. IV, 14).

Așadar, termenul νεώτεροι nu trebuie tradus aci (V, 5) literal prin cei «mai tineri», pentru că : în primul rând termenul este corespondentul opus termenului πρεσβύτεροι care nu mai are aci sens literal, de aceea și el trebuie luat tot în sens figurat de «fii spirituali», fiindcă nici un principiu exegetic nu admite ca în același text și context termenii corespondenți sau comparativi să fie luați unul în sens figurat și altul în sens literal ; în al doilea rând, dacă am admite traducerea «de asemenea și voi cei mai tineri supuneți-vă preoților», ar trebui să avem elementul de comparație (mai înainte, sau după), adică așa cum se supun și bătrâni, ceea ce ar fi un motiv în plus de supunere și a celor mai tineri, care ar părea mai nedisciplinați. Or, cum nu există acest element de comparație între bătrâni și tineri, ca grupuri deosebite cu atitudini opuse, este clar că νεώτεροι sînt toți creștinii comunității — tineri și bătrâni — păstoriți de preoți. Adică «fiii duhovnicești» ai acestora, care în versetele anterioare au fost indicați cu alți termeni : «turma lui Dumnezeu» și «păstoriții» (οἱ κληροί).

Așa fiind, pentru a se înlătura această confuzie de sens, din cauza traducerii literale a cuvintelor respective trebuie să se traducă termenul πρεσβύτεροι prin preoți, iar termenul νεώτεροι prin ceea ce exprimă ei, păstoriți⁸²⁷, cum interpretează majoritatea comentatorilor, sau «fiii duhovnicești» ; însă în nici un caz prin «tineri»⁸²⁸.

Dacă Apostolul Petru a găsit necesar să dea sfaturi preoților ca păstori ai credincioșilor, era firesc să dea îndată îndemnuri și credincioșilor păstoriți de ei, care nu sînt numai tineri, ci de toate vîrstele : copii, tineri și bătrâni. Îndemnul către credincioși este scurt : «supuneți-vă preoților» sau «ascultați de păstorii (preoții) voștri». Verbul ὑπατάγητε rezumă toate îndatoririle pe care le au creștinii față de păstorii lor.

Ascultarea, drept condiție a mîntuirii, este poruncită de Mîntuitorul (Luca X, 16). Această poruncă divină a fost aplicată de Apostoli (I Petru II, 22) și de urmașii lor în slujba Bisericii și e recomandată de ei tuturor creștinilor. Această idee o exprimă limpede Apostolul Pavel în Epistola către Evrei (XIII, 17). Supunerea față de cler este egală cu supunerea față de Dumnezeu, pentru că păstorii (episcopi, preoți și diaconi) sînt slujitorii Lui, activează în numele Lui, după cum îndeamnă pe creștini și Sfîntul Ignatie⁸²⁹.

827. Așa traduc și interpretează : J. A. Petit, *op. cit.*, p. 120 ; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, 691 ; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 397 ; *La Sainte Bible de Jérusalem*, deși traduce prin «tinerii» (les jeunes) totuși, în nota explicativă i) lămurește : «Nu adolescenții în opoziție cu adulții, ci simplii credincioși («les simples fidèles») ; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 190 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 124.

828. Așa traduc și interpretează : C. Spicq, *op. cit.*, p. 170 ; R. Knopf, *op. cit.*, ad. loc. și D. Wohlenberg, *op. cit.*, ad. loc. Traducerile românești redau textul astfel : «Voi cei tineri, plecați-vă celor bătrâni» — (Biblia, ed. 1914 ; Biblia și Noul Testament, ed. 1944 și Noul Testament, ed. 1951). Iar Noul Testament, ed. 1937 : «Voi cei mai tineri, supuneți-vă preoților» ; Biblia ed. 1968 a redat corect : «asemenea și voi fiii lor duhovnicești, supuneți-vă preoților».

829. Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Magnezieni*, XIII, P. G., V, 1967—1970 (trad. cit., *Parinții Apostolici*, vol. II, p. 15) ; la fel și în *Epistola către Smirneni*, VIII.

2. Îndatoriri ale tuturor creștinilor: smerenia, privegherea și încrederea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu (V, 5b—11)

Cap. V, 5 b: «Dar toți⁸³⁰, unii față de alții, îmbrăcați-vă în smerenie, pentru că «Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, iar celor smeriți le dă har».

Apostolul Petru revine la îndemnuri generale către toți, recomandând smerenia, fără de care nu poate exista viața comunitară⁸³¹. «Toți» (πάντες) păstorii și credincioșii⁸³², adică toți membrii Bisericii sint sfătuiți a practica smerenia, unii față de alții (ἀλλήλους)⁸³³. Verbul ἐγκομβουθεῖν («a se îmbrăca, a se acoperi cu o haină, a-și încheia nasturii, a se încinge»), asociat cu virtutea smereniei, sugerează ideea de purtare virtuoaasă în smerenie, adică umilința să fie ca o haină⁸³⁴. Smerenia este o virtute specific creștină. Ca armă împotriva mândriei sau trufiei, smerenia constă nu numai în a nu disprețui pe alții, ci a se și umili pe sine, în inima sa, în așa măsură, încît să recunoască fiecărui semen meritul și calitățile lui⁸³⁵, trecînd sub tăcere pe ale sale. După părerea unora, smerenia ar trebui exclusă din creștinism⁸³⁶, pentru că-i slăbește forța și-l degradează. Ea constituie totuși, în poiză aparențelor, țaria creștină și prezintă demnitatea creștinismului înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. De aceea, Apostolul Petru mergînd pe urmele Domnului (cp. Matei XI, 29; Ioan XIII, 1—6) recomandă tuturor să-și însușească și să practice smerenia, încît să le fie ca o haină, ca o îmbrăcămintă indispensabilă. «Smerenia așază pe om în adevăratul raport față de Dumnezeu, față de aproapele și față de el însuși»⁸³⁷. Ea sporește valoarea omului: «*Pentru că Dumnezeu le stă împotriva celor mândri, iar celor smeriți le dă har*». Apostolul aduce aici un argument biblic din Proverbe III, 24 (citat și în Iacob IV, 6) pentru a ilustra superioritatea concepției creștine despre smerenie.

De existența sau inexistența smereniei depinde și acordarea sau retragerea harului divin. Adjectivul ὑπερήφανος («mîndru, orgolios, trufaș, disprețuitor») arată o stare sufletească și o atitudine nefirească, ridicată mai presus (ὑπέρ) de ceea ce este omul în realitate. Această atitudine, denumită mîndrie, se manifestă nu numai față de oameni, ci se ridică și împotriva lui Dumnezeu, obligîndu-l să fie potrivit celor mândri. Mîndria, care a pricinuit căderea din cer a arhanghelului Lucifer cu îngerii care l-au urmat (Isaia XIV, 10—15; Luca X, 18; Apoc. XII, 7—9), este un întreit păcat: față de sine însuși, față de semenii și față de Dumnezeu. De aceea «celor mândri Dumnezeu le stă împotriva» și le retrage harul Său mîntuitor; în schimb, Dumnezeu «celor smeriți le dă har».

830. Variante: PHL, pl syh adaugă ὑποτασσόμενοι (-τάωμεν 614 pc).

831. C. Spicq, *op. cit.*, p. 171.

832. L. Cl. Fillon, *op. cit.*, p. 691; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 120.

833. R. Knopf, *op. cit.*, p. 192: «ἀλλήλους este datusus commodi: unul pentru altul, unul față de altul, în comunitate».

834. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 402.

835. Sf. Atanasie cel Mare, *Spuria*, P. G., XXVIII, 1261 A, 56, tilcuind ideea aceasta spune: «Este greu a-și însuși cineva smerenia. Căci dacă nu se va lipsi de orice slavă, nu va putea dobîndi acest tezaur. Smerenia este însă așa de mare, încît, deși diavolul pare a imita toate virtuțile, pe aceasta însă nici n-o poate ști ce este ea întru totul...»; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 402; C. Spicq, *op. cit.*, p. 171—172.

836. Origen, *Contra lui Cels*, 6, 15, P. G., XI, 1312 C, arătînd superioritatea virtuții smereniei creștine combate ou țarie pe filozoful păgîn Cels, care lua în deridere poruncile lui Hristos și considera smerenia marea slăbiciune a creștinismului.

837. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 115; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 191; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 124.

Cap. V, 6 : «Smeriți-vă deci sub mîna cea tare a lui Dumnezeu, ca să vă înalțe la timpul potrivit»⁸³⁸.

După ce a vorbit de smerirea de sine și de smerirea față de aproapele. Apostolul Petru trece la smerirea față de Dumnezeu, ca un semn al desăvîrșitei supunerii față de El. Smerenia este un har special și o virtute personală, un act de voință, realizat printr-un efort propriu și continuu și printr-o disciplină interioară, «printr-o silință nouă»⁸³⁹. Numai prin această smerire voluntară, prin care omul recunoaște că nu poate face nimic bun fără ajutorul lui Dumnezeu, el este menținut «sub mîna cea tare a lui Dumnezeu cel atotputernic»⁸⁴⁰. «Mîna» exprimă metaforic puterea pronietoare a lui Dumnezeu. «La timpul potrivit» este «timpul eshatologic» (I, 5), hotărît de Dumnezeu.

«Smeriți-vă» înseamnă încredeți-vă în Dumnezeu, ascultați de voia Lui, supuneți-vă Providenței Lui; smeriți-vă de asemenea și față de cei pe care El i-a pus, spre a vă conduce pe calea mîntuirii. Faceți toate acestea cu conștiința că așa este voia lui Dumnezeu și că fără ajutorul Său nu puteți face nimic bun⁸⁴¹.

Propoziția «Ca să vă înalțe la timp» arată că puterea de a înălța o are numai Dumnezeu și ea privește «înălțarea în veacul viitor»⁸⁴². Ea începe de fapt îndată după moarte, dar este definitivă la judecata de apoi, cînd și trupurile — reunite cu sufletele — vor primi, ca semn al înălțării, slava veșnică⁸⁴³.

Cap. V, 7 : «Lăsați-I Lui toată grija voastră, pentru că El poartă grijă de voi».

După smerenie, Apostolul Petru amintește purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de creștini, exprimînd pe scurt dogma Providenței divine⁸⁴⁴.

Verbul ἐπιτροφᾶντες (participiul aorist folosit în loc de imperativ) se referă la toate grijile și nevoile omului, spirituale și materiale, necesare vieții creștine, spre dobîndirea vieții veșnice. Cum orice act, orice lucrare — de la credință și fapte bune, de la muncă, rugăciune și suferință, pînă la mîntuire — este un sinergism, a lăsa toată grija în seama lui Dumnezeu nu înseamnă că omul, creștinul, trebuie să se scutească de aceste griji; ci înseamnă că creștinii nu trebuie să creadă că, fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu și fără ajutorul Lui, pot face ceva bun și de folos, căci El are toată purtarea de grijă pentru toți oamenii⁸⁴⁵, iar ei sînt datorți să pună de acord grija lor de ei, cu grija Lui de ei.

Pentru cei «aleși prin preștiință», Dumnezeu este un Tată iubitor și un bun Păstor, Care îi călăuzește spre mîntuire și le poartă de grijă de la naștere pînă la moarte⁸⁴⁶, și chiar după moarte, prin răsplata faptelor; dar cine nu conlucrează cu El își pierde mîntuirea. «Toată grija» se referă, evident, la grija și de cele necesare existenței pămîntești. Îndemnul Apostolului Petru nu se referă la lipsa de grijă și la inactivitate și trîndăvie, ci, dimpotrivă, la grijă și activitate sporită pe plan spiritual și material, cu toate că el cunoștea cele spuse în Sfînta Scriptură (Ps. LIV, 23; Matei VI, 25, 31—32).

838. Variante : AL al lat syh adaugă ἐπισκοπῆς după καιρῶ.

839. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 402.

840. C. Spicq, *op. cit.*, p. 172; A. Charue, *op. cit.*, p. 471.

841. Vezi și J. A. Petit, *op. cit.*, p. 220.

842. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1057 A.

843. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 120; C. Spicq, *op. cit.*, p. 173.

844. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 404.

845. Eucumenius, *op. cit.*, col. 573; Teofilact, *op. cit.*, col. 1248—1249.

846. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 120—121; Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 115.

Grija lui Dumnezeu pentru creștinii este din veșnicie pînă în veșnicie, căci ei sînt «aleși prin preștiință» (I, 1—2) și pregătiți pentru moștenirea împărăției cerești (I, 4—5), pregătiți pentru ei de la întemeierea lumii (Matei XXV, 34). Între cele două veșnicii, respectiv între nașterea și moartea fiecăruia, după ce le-a dat viață, sănătate, libertatea spirituală (II, 16), harul și puterile de activare (IV, 11), se îngrijește a-i ajuta să-și câștige cele pentru existență, să se apere de cel rău, sau de ispitele și cursele diavolului (V, 8; Matei VI, 13; Ioan XVII, 15; Efes. VI, 11); iar în caz de persecuții⁸⁴⁷, le arată prin Duhul Sfînt ce să răspundă (Matei X, 17—20).

Cap. V, 8 : «Fiți treji, privegheați că potrivnicul vostru diavolul umblă rîcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită».

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu cere și credincioșilor, pe lingă post și rugăciune (IV, 8; Matei XXVII, 21), conlucrarea, prin energia, trezvia și privegherea lor, care constituie arme puternice cu care ei pot rezista împotriva uneltirilor diavolului. Dacă în versetul precedent accentul este pus pe acțiunea lui Dumnezeu, pe Pronia Lui, aici accentul cade pe lucrarea omului, care trebuie să fie mereu activ și veghetor⁸⁴⁸, spre a nu cădea în cursele diavolului. Acesta este cel mai aprig dușman al creștinilor și «autorul principal»⁸⁴⁹ al tuturor nelegiuirilor, ereziilor și apostaziei (Matei XV, 19; Luca XXII, 3, 31; II Cor. XI, 14—15; Efes. VI, 11).

Verbul $\nu\eta\epsilon\iota\upsilon$ vizează cumpătarea și înfrînarea de la păcate, iar $\gamma\rho\eta\gamma\omega\rho\epsilon\iota\upsilon$ indică vegherea și «lupta spirituală»⁸⁵⁰ permanentă. Pentru a lupta cu succes și «a sta împotriva uneltirilor diavolului» (Efes. VI, 11), Dumnezeu a dat creștinilor harul Sfîntului Duh, prin care ei pot zădărnici uneltirile și cursele lui. Așa pot ei cunoaște și deosebi «duhul adevărului» de «duhul rătăcirii» (I Ioan IV, 6; Matei VII, 15; I Tes. V, 22; II Petru II, 1—3 etc.)⁸⁵¹.

Îndemnul dat de Apostolul Petru amintește porunca Mîntuitorului : «Privegheați și vă rugați, ca să nu cădeți în ispită» (Matei XXVI, 41; Luca XXII, 31).

«Pentru că potrivnicul vostru diavolul umblă rîcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită» arată că vrăjmașul de moarte al creștinilor este diavolul. Cei doi termeni : «potrivnicul» sau «vrăjmașul» ($\alpha\nu\tau\epsilon\lambda\iota\kappa\omicron\varsigma$) și diavolul ($\delta\iota\acute{\alpha}\beta\omicron\lambda\omicron\varsigma$) sînt o traducere a cuvîntului ebraic «Satan» și care are dublu înțeles de «destructor» («ucigător») (Ioan VIII, 44) și de «calomniator» sau «piritor», de «viclean» sau «cel rău»⁸⁵². Îndemnul Apostolului Petru la veghere dovedește că oricît de multe și felurite, deghizate sau furioase ar fi cursele și atacurile diavolului, el nu poate să ne biruie fără îngăduința lui Dumnezeu și fără voia și consimțirea noastră (cp. Matei VIII, 31; Iacob IV, 7). Un exemplu concret în această privință ne prezintă Sfînta Evanghelie, în persoana lui Iuda (Iscariotul) despre care Sfîntul Ioan Gură de Aur spune : «Cînd diavolul a

847. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 192 : « Μερίμνα e aci alarma creștinului persecutat».

848. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 125.

849. C. Spicq, *op. cit.*, p. 173—174.

850. R. Knopf, *op. cit.*, p. 194.

851. Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola către Episcopi Egiptului și Libiei*, P. G., XXV, 540; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza VI*, 12, P. G., XXXIII, 556 (trad. cit., vol. I, p. 161); Eucumenius, *op. cit.*, col. 573; Teofilact, *op. cit.*, col. 1240.

852. J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 125; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 192; C. Spicq, *op. cit.*, p. 174.

năvălit asupra lui Iuda, nu a cutezat a-l lua sub stăpînirea sa și a intra în el, pînă ce nu l-a rupt de Hristos și de ceata Sfinților Apostoli. Mai întîi îl cucerise pe din-afară, dar nu îndrăznea să intre în el; dar cînd l-a văzut rupt de ceata sfință a Apostolilor, s-a repezit asupra lui, mai grozav decît un lup flămînd, și nu l-a lăsat pînă ce nu l-a nimicit, cu o indoită moarte»⁸⁵³.

Verbul περιπατεῖν arată că satana nu-și limitează activitatea sa dușmănoasă la un singur om, ci el cuteieră toată lumea (V, 9) ca să-și găsească prada. Tot așa verbul καταπιεῖν («a devora, a bea, a înghiți») ⁸⁵⁴ indică acțiunea lui distrugătoare, prin care face pe oameni nu numai să greșească, ci îi ia cu totul în posesia sa, ca «să-i înghiță» iadul ⁸⁵⁵.

Cap. V, 9: «Căruia stați-i împotriva, tari ⁸⁵⁶ în credință, știind că aceleași suferințe îndură și frații voștri în lume».

În luptă spirituală împotriva vicelanului diavol, Apostolul Petru recomandă creștinilor ca pavază puternică — credința. Ideea «stați-i împotriva (diavolului) tari în credință» este aplicarea îndemnului Domnului Hristos către Petru în preziua Patimilor: «Simone, Simone, iată satana v-a cerut să vă cearnă ca grîul; dar Eu m-am rugat pentru tine ca să nu pieră credința ta; și tu întorcîndu-te întărește pe frații tăi» (Luca XXII, 31—32). După ce a făcut experiența căderii și a fost reabilitat și întărit, el știa cît de mult face întărirea în credință pentru cei ce trec prin grele primejdii pentru mîntuirea sufletului, așa cum o făcea și Apostolul Pavel prin sfatul către efeseni (Efes. VI, 10—18). De aceea, îndemnul său urmărește să întărească și să ferească de cădere și de apostazie. Apostolul Petru știa, din practica vieții misionare, că, odată, din pricina «necredinței» lor, Apostolii n-au putut să vindece un îndrăcit (Matei XVII, 19—20). Dar cînd ei au avut credința puternică și neclintită, au făcut tot felul de minuni și au scos demoni etc. (Marcu XVI, 17—18; Luca X, 17; XVI, 16—18). Sfințul Justin Martirul și Filozoful explică pricina furiei diavolului împotriva creștinilor, astfel: «Înainte de venirea Domnului, diavolul nu știa în chip evident intensitatea pedepsei lui, aceasta fiind arătată de profeti în chip acoperit. Dar venind Domnul, diavolul a înțeles lămurit că focul cel veșnic i-a fost rezervat și pregătit lui și îngerilor lui; de aceea el nu încetează a întinde curse credincioșilor, voînd să aibă pe mulți părtași pierzării lui, ca să nu se rușineze înfruntînd singur rușinea osîndirii, el se mîngîie cu această înșelătoare consolare» ⁸⁵⁷.

Fraza «Știind că aceleași suferințe îndură și frații voștri în lume» arată că suferința generală — nu ca persecuție de stat — asupra întregii Biserici ⁸⁵⁸ constituie

853. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VII la Filipeni*, P. G., LXII, 237 (trad. cit., p. 67); Sf. Atanasie cel Mare, *Spuria: Quaestiones in Novum Testamentum*, Quaest. XXX—XXXI, P. G., XXVIII, 270 CD—272; Teofilact, *Comentariu la Luca*, P. G., CXXIII, 1001.

854. C. Spicq, *op. cit.*, p. 175—176.

855. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 115—116; J. A. Petit, *op. cit.*, p. 121; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 125; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 192; R. Knopf, *op. cit.*, p. 194.

856. Variante: p72 are ἔδρειοι în loc de στέρειοι.

857. Sf. Iustin Martirul, *Împotriva lui Marcion* (la Sf. Irineu V, 26 și reproduș de Ecumenius, *op. cit.*, col. 575; Teofilact, *op. cit.*, col. 1249).

858. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 405: «Abstractul «îrățietate» ἀβαλότης se întrebuințează cu sens concret pentru ἐκκλησία».

un nou motiv de încurajare pentru cititori. Spiritul de solidaritate creștină și mai ales solidaritatea în necazuri și prigoane ușurează greutatea suferinței⁸⁵⁹. Prin simpatia unora față de alții (III, 8) și prin părtașia comună la eforturile și suferințele îndurate de toți frații în lupta pentru credință, se relevă așa-zisa «comuniune a sfinților», ale căror suferințe și răni s-ar putea numi «o liturghie a crucii»⁸⁶⁰.

Cap. V, 10 : «Iar Dumnezeu a tot harul, Care v-a chemat la slava Lui cea veșnică, în Hristos, după ce veți suferi puțin timp, El însuși vă va îndrepta, vă va întări, vă va împuternici și vă va desăvârși»⁸⁶¹.

După credința probată prin suferință și după faptele de dragoste, care alcătuiesc armătura creștinului, Apostolul Petru reamintește lucrarea lui Dumnezeu. În această luptă pentru mântuire, pe care El o începe și o desăvârșește. Dumnezeu face aceasta în multe chipuri, îndeosebi prin harul și harismele acordate Bisericii. De aceea, zice : «Dumnezeu a tot harul, Care v-a chemat la slava cea veșnică, în Hristos», pregătită celor mântuiți. Dumnezeu este numit «a tot harul», pentru că este dăătorul tuturor bunurilor⁸⁶² (cp. Iacob I, 17).

«Tot harul» înseamnă, în primul rând, harul mântuitor : de la cel premergător și chemător, pînă la cel primit prin Botez și cel desăvârșitor ; și apoi «harul sau harismele spirituale cele de multe feluri» (IV, 9—11 ; cp. I Cor. XII, 5—30 ; Rom. XII, 1—8 ; Efes. IV, 11). Prin har, Dumnezeu lucrează în creștini : «și a voi și a lucra pentru a binevoi» (Filip. II, 13).

«Care v-a chemat la slavă...» înseamnă că chemarea pe care le-a făcut-o Dumnezeu, la credință, prin, sau «în Hristos» este în același timp o chemare la slava cerească⁸⁶³. Expresia «în Hristos» sau «slava Lui cea veșnică, în Hristos» arată că această slavă este cea pregătită de Hristos prin opera de răscumpărare, care se însușește prin viața trăită pentru Hristos și în Hristos⁸⁶⁴. Pentru că mântuirea și intrarea în slavă nu se poate dobîndi fără trăirea adevărului de credință și comuniune cu Hristos prin Sfintele Taine.

«După ce veți suferi puțin» arată că suferința creștină e de scurtă durată în raport cu răsplata ei cerească ; ea este unul din mijloacele prin care creștinul sporește pe calea mântuirii.

În fraza «El însuși vă va îndrepta, vă va întări, vă va împuternici și vă va desăvârși», cele patru verbe puse la viitor indică acțiunea necurmată a lui Dumnezeu

859. Eucumenius, *op. cit.*, 576 ; Teofilact, *op. cit.*, col. 1249.

860. C. Spicq, *op. cit.*, p. 175.

861. *Variante* : K 0206 al q vg syp citece ἡμῶν ; B adaugă τῷ la Χριστῷ ; iar p72 AHL pm vg ; S txt M Sinaiticus 614 al adaugă : Ἰησοῦ la Χριστῷ ; PHL pm/ter — al 614 al au κατάρτισαι ὑμᾶς ; iar Ba 0206 pc lat ; H omit θεμελιώσσει.

862. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes*, col. 732 A.

863. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 692.

864. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 195 ; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 126 : «În Hristos» poate fi luat : 1) sau cu «chemați», în înțelesul că Dumnezeu s-a folosit de Hristos ca instrumentul Său ; 2) sau cu «slavă», însemnînd că participarea la slava lui Dumnezeu le vine prin Hristos ; 3) sau cu toată fraza, în înțelesul că toată viața creștină, de la catehumenat pînă la binecuvîntarea finală este în Hristos».

asupra creștinilor, pentru a-i duce la biruință și la recompensă. Adăugând fiecare o nuanță deosebită, aceste verbe lămuresc aceeași idee a formării depline a luptătorului creștin pentru a fi de neclintit în credință⁸⁶⁵ și a-și asigura biruința finală a luptei.

Cap. V, 11 : «Lui fie slava și puterea în vecii vecilor⁸⁶⁶, Amin».

Versetul constituie încheierea Epistolei. Este o scurtă doxologie în care se preamărește atotputernicia lui Dumnezeu pentru opera mântuirii și pentru «tot harul» și darurile acordate creștinilor⁸⁶⁷.

Cuvintele ἡ δόξα καὶ («slava și») — omise aci, dar existente în alte manuscrise — sînt folosite de Apostolul Petru în doxologia din IV, 11 și ele sînt necesare oricărei doxologii. «Lui fie slava» înseamnă că credincioșii recunosc lui Dumnezeu ceea ce-I aparține Lui. Și slava care-I este proprie ca un atribut, El o împărtășește și făpturilor Sale spirituale, cum o împărtășește și sfinților (cf. Ioan XVII, 22; Matei XIII, 43; XXV, 31, 34, 46; Luca XX, 36).

De asemenea, se recunoaște lui Dumnezeu «și puterea» care este un atribut divin pentru care El este slăvit⁸⁶⁸. Din «puterea Sa» El împărtășește pe creștini prin harul și energiile Lui spirituale, cu puterea de a conlucra la mântuirea și triumful credinței; de aci un nou motiv de slăvire a Lui⁸⁶⁹.

«Slava și puterea» aparțin și se cuvin deopotrivă și lui Hristos — realizatorul mântuirii — pentru aceleași motive pentru care este slăvit Tatăl. Ele se cuvin de asemenea și Duhului Sfînt.

Expresia «în vecii vecilor» arată că slava și puterea sînt veșnice, iar Dumnezeu cel în Treime este slăvit neîncetat, în cer și pe pămînt: de îngeri și sfinți, sus, și de oameni, jos, în Biserica pămîntească. «Amin» este adăugat pentru confirmare⁸⁷⁰, adică: «așa fie» sau «așa să fie»!

II. — E p i l o g u l (V, 12-14)

a) Arătarea scopului Epistolei (V, 12); — b) Salutări finale și binecuvîntarea păcii (V, 13-14).

a) Arătarea scopului Epistolei (V, 12)

Cap. V, 12 : «V-am scris pe scurt, prin Silvan, după cum știu, fratele vostru de încredere, ca să vă îndemn și să vă mărturisesc că adevăratul har al lui Dumnezeu acesta este, în care stați»⁸⁷¹.

Deși doxologia încheie Epistola, Apostolul Petru nu poate termina fără să adauge acest epilog (V, 12-14), în care arată mai întîi ceea ce l-a determinat îndeosebi să

865. C. Spicq, *op. cit.*, p. 176; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 692.

866. Variante: PL al 33 614 al vgcl; S txt p72 Ba pe au ἡ δόξα καὶ iar p72 B pc: H omit τῶν αἰώνων. 867. C. Spicq, *op. cit.*, p. 176.

868. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 407; A. Charue, *op. cit.*, p. 473.

869. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 116; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 195.

870. U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 407.

871. Variante: p72 Ψ 0206 pc adaugă — τοῦ la Θεοῦ; PHL pm; W folosesc ἐστὶ κατε in loc de στῆτε.

le scrie, adică scopul principal al Epistolei (V, 12). Apoi, după obiceiul epistolar, ține să trimită cititorilor salutări din partea Bisericii locale și a lui Marcu (V, 13—14), în-
demnându-i la îmbrățișări frățești și urându-le «pacea în Hristos».

«V-am scris pe scurt prin Silvan»⁸⁷² arată că Apostolul avea încă multe lucruri a le spune în scris, dar fie că timpul nu i-a permis, fie că spațiul epistolei nu i-a îngăduit, el se mulțumește cu cele cîte le-a scris, care însă sînt puține cuvinte (ὅτι ὀλίγων — pe scurt, ceea ce Apostolul Pavel redă prin διὰ βραχέων — Evr. XIII, 22). Cele ce voia să le mai comunice le-a lăsat, desigur, în seama lui Silvan, care le ducea Epistola. Silvan avea în același timp și calitatea și autoritatea de a completa ceea ce mai lipsea, ca unul ce cunoștea gîndurile Apostolului Petru, al cărui colaborator apropiat era⁸⁷³. El era binecunoscut cititorilor din predicarea Evangheliei și aceștia aveau toată încrederea în el, de aceea Petru le spune: «Silvan, după cum știu, credinciosul vostru frate», sau «fratele vostru de încredere»⁸⁷⁴.

«Ca să vă îndemn și să vă mărturisesc...» arată că scopul sau motivul scrierii Epistolei a fost moral-religios. Adică, să-i mîngie și să-i încurajeze în suferințele lor, întărindu-i și mărturisindu-le⁸⁷⁵ că credința pe care au primit-o și pe care o țin cu tărie și statornicie, «în care stați», este «adevăratul har a lui Dumnezeu», Care-i călăuzește și le asigură mîntuirea⁸⁷⁶.

b) Salutări finale și binecuvîntarea păcii (V, 13—14)

Cap. V, 13: «Vă îmbrățișează împreună-aleasa (Biserică) din Babilon⁸⁷⁷ și fiul meu Marcu».

Apostolul prezintă în acest verset două salutări: a Bisericii din Babilon și a lui Marcu, colaboratorul său. Verbul ἀγαπάω («a iubi, a saluta, a îmbrățișa») este des întrebuițat în formele de salutare, mai ales, în epistolele pauline.

«Vă îmbrățișează împreună-aleasa (Biserică) din Babilon» arată că îmbrățișările sau salutările sînt din partea întregii Biserici, iar din partea sa, Apostolul nu le trimite salutări, ci binecuvîntări. Termenul de «Biserică» (ἐκκλησία) nu apare în Epistolă, dar noțiunea de Biserică este prezentată de Apostolul Petru în multe locuri, prin diferite expresii metaforice. La acestea adaugă acum pe cea de «împreună-aleasă» (συνεκληκτῆ) în sensul de comunitate (ca și pe cea de «frățietatea» (ἀδελφότης), noul «popor al lui Dumnezeu» sau «turma», și «casa lui Dumnezeu». Toți creștinii sînt

872. Chestiunile ridicate de această expresie au fost discutate în Introducere la pag. «Autorul Epistolei».

873. C. Spicq, *op. cit.*, p. 177: «Silvan (forma latinizată) sau Sila (forma grecizată), derivată din aramaicul Sch'ilach (trămis, cf. Ioan IX, 7) «om de încredere». Nu numai că el (Silvan) este calificat pentru a comenta scrisoarea și a exprima corect gîndul Apostolului, dar Apostolul Petru, acoperindu-l cu autoritatea sa, dă greutate interpretărilor și giselor colaboratorului său: Ascultați-l ca pe mine însumi».

874. O mică nuanță deosebitoare dau: Noul Testament, ed. 1951 și Biblia, ed. 1968: «Silvan pe care-l știu... credincios».

875. C. Spicq, *op. cit.*, p. 179.

876. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 124; L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 693; Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 198; și J.W. C. Wand, *op. cit.*, p. 120.

877. Variante: 2138 introduce Ρωμῆ, în loc de βαβυλῶνι; iar M Sinaiticus pe vg syh adaugă ἐκκλησία înainte de συνεκληκτῆ.

«aleși» (ἐκλεκτοί — I, 1) iar comunitatea e «aleasă» (ἐκλεκτή). Și pentru că toate comunitățile creștine de pretutindeni erau alcătuite din «cei aleși» și ele erau «alese», de aceea o numește pe cea din Babilon «împreună-aleasă» de Dumnezeu ca și Bisericile cărora le scria. Așa se explică, desigur, de ce Codicile Sinaitic și o seamă de manuscrise cursive și traduceri au adăugat ἐκκλησία înaintea lui συνεκλεκτή, pentru mai mare limpezime. Găsim acești termeni împreună și în textul comentat de Ecumenius și Teofilact, care spun că cea «aleasă» (ἐκλεκτή) este Biserica⁸⁷⁸. Ideea este deci clară fie că se subînțelege, fie că se adaugă ἐκκλησία, cum face și Vulgata («Ecclesia, quae est in Babylone coelecta») și siriaca Peșito (syh) și cum o înțeleg majoritatea comentatorilor⁸⁷⁹.

Sînt însă și unii comentatori care susțin că prin συνεκλεκτή ar trebui să fie înțeleasă soția Apostolului Petru⁸⁸⁰; dar nu există temeiuri că Apostolul Petru putea trimite salutări din partea soției sale, pe care Bisericile n-o cunoșteau și care n-avusesese un rol misionar printre ele, ca Marcu și Silvan. Deosebit de aceasta, denumirea de «Doamnă» (κυριακή) nu se folosea decît pentru Biserică (II Ioan I, 1); și apoi — cum foarte bine remarcă un comentator nou — Apostolul Petru care ar fi considerat pe soție «împreună-moștenitoare a harului vieții» (III, 7), ar fi trebuit să zică atunci împreună-aleasa mea, nu «împreună-aleasa voastră» și n-ar fi situat-o emfatic în Babilon⁸⁸¹. Așadar, «este mult mai firesc să înțelegem aici prin συνεκλεκτή, ἐκκλησία în sens de Biserica Babilonului⁸⁸² (înțelegînd literal prin Babilon, Babilonul, nu Roma)⁸⁸³.

Dacă unii din cei mai vechi (Papia, Clement Alexandrinul, Eusebiu de Cezareea, Ecumenius și Teofilact) au luat Babilonul în sens figurat, explicația stă în faptul că «acest verset (V, 13) a suferit adaosuri explicative: ἐν Ρωμῆι καὶ τῆ Ἐκκλησίᾳ»⁸⁸⁴.

«Vă îmbrățișează ... și fiul meu Marcu» dovedește că Marcu, unul din cei 70, care cunoscuse pe Hristos, l-a însoțit pe Apostolul Petru în ultimul timp la Roma, unde «după felul de predicare» al Apostolului a și scris Evanghelia a doua, care îi poartă numele. El însă nu este fiul său trupesc, ci «este fiul lui duhovnicesc»⁸⁸⁵. Dar nu pentru că «Apostolul Petru îl născuse în har»⁸⁸⁶, ci pentru că îi era un ucenic privilegiat⁸⁸⁷, un confident iubit.

Apostolul trimite cititorilor salutare din partea lui Marcu, care le era binecunoscut și nu se putea duce să-i îmbrățișeze personal, cum avea s-o facă Silvan care le ducea Epistola.

878. Ecumenius, *op. cit.*, col. 576; Teofilact, *op. cit.*, col. 1252.

879. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 693: «Participiul «coelecta» reprezintă deci Biserica «aleasă», adică aleasă de Dumnezeu, ca și celelalte Biserici. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 125; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 412.

880. Bengel și o seamă de autori protestanți, indicați la: L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 693 și la Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 116. De aceeași părere este și Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 197.

881. C. Spicq, *op. cit.*, p. 180.

882. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 339, n. 302.

883. A se vedea — «Locul și data scrierii Epistolei», la Introducere.

884. A. Charue, *op. cit.*, p. 474.

885. Ecumenius, *op. cit.*, col. 576; Teofilact, *op. cit.*, col. 1252.

886. L. Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 693.

887. C. Spicq, *op. cit.*, p. 181.

Cap. V, 14: «Îmbrățișați-vă unul pe altul cu sărutarea dragostei. Pace vouă, tuturor, celor în Hristos (Iisus. Amin)»⁸⁸⁸.

Cuvintele «Iisus» și «Amin» nu există în text și nu sînt necesare.

Apostolul Petru își îndeamnă acum și cititorii a se îmbrățișa unii cu alții în duhul dragostei creștine și-i binecuvîntează cu «pacea în Hristos». «Sărutarea dragostei», care se află și la Apostolul Pavel în forma de «sărutare sfîntă» (Rom. XVI, 16; I Cor. XVI, 20 etc.), nu era o sărutare, ci o îmbrățișare frățească și o sărutare pe umeri.

Rostul acestui îndemn era întărirea duhului creștin de frățietate și de solidaritate comunitară. Practicînd această «sărutare a dragostei» la agapele sau mesele dragostei și la adunările cultice, în biserică, creștinii aveau sentimentul că Hristos este între ei⁸⁸⁹. Practica acestei îmbrățișări cu «sărutarea dragostei»⁸⁹⁰ și frăției în Hristos — se mai păstrează doar între preoți, cînd slujesc în sobor Sfînta Liturghie, rostind cuvintele: «Hristos în mijlocul nostru, este și va fi». Este o sărutare a păcii, care dovedește că cei ce se îmbrățișează o fac în numele lui Hristos și trăiesc în pace. «Sărutarea păcii (în Hristos) era semnul dragostei reciproce între creștini și al unirii lor în același sentiment și în aceeași credință»⁸⁹¹.

«Pace vouă tuturor celor în Hristos» este formula de binecuvîntare pe care le-o trimite Apostolul Petru, ca rugăciune pentru ei, ca să trăiască toți în pacea lui Hristos și ca o dorință de a-i revedea. Această urare de pace care este deopotrivă o salutare, o binecuvîntare și o rugăciune, constituie o actualizare a cuvintelor Domnului către Apostoli (Matei X, 13; Luca X, 5; Ioan XIV, 27; XX, 19, 21, 26) despre pacea care «înglobează toate bunurile mesianice»⁸⁹².

Prin această formulă de salutare (binecuvîntare-rugăciune) Apostolul Petru «pecetluiește cele spuse în rugăciunea sa, punînd pacea ca un sigiliu al celor pe care le-a scris»⁸⁹³. Dacă creștinii au realizat aici pacea în Hristos — adică cu ei înșiși, cu semenii și cu Dumnezeu — prin aceasta ei sînt asigurați și de pacea veșnică în ceruri. Pacea este dar al Duhului Sfînt (Gal. V, 20), dar și «cel mai frumos fruct al vieții creștine: pacea lăuntrică în timpul necazurilor de aici și pacea dinafară, acolo sus, în strălucirea cerească a lui Dumnezeu»⁸⁹⁴. Formula «Pace vouă tuturor» a rămas ca un salut între creștini și a intrat în cult.

888. Variante : Sfirșitul versetului : «Pace vouă tuturor celor în Hristos» este omis în p72 (Bodmer VII—VIII, Geneva) și sînt introduse alte cuvinte, care sînt de prisos : «I-a Epistola a lui Petru. Pace celui care a scris și celui care o citește».

889. Dr. V. Gheorghiu, *Epistola către Romani...*, p. 356.

890. Sf. Justin Martirul (*Apologia I*, cap. 65, P. G., VI, 428) vorbește de «sărutarea dragostei», între creștini, care avea loc în cadrul cultului, în timpul Sfîntei Liturghii; Vezi și Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza V Mistagogică*, 3, P. G., XXXIII, 1112 (trad. cit., vol. II, p. 259; Tertulian, *De oratione*, 18 (citat la F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 187); *Constituțiile apostolice II*, 57 (citat la F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 225).

891. Eucumentus, *op. cit.*, col. 576; Teofilact, *op. cit.*, col. 1252, consideră «sărutarea dragostei» sau «sărutarea sfîntă», un act sacru făcut în numele lui Hristos și al dragostei Lui. J. A. Petit, *op. cit.*, p. 126.

892. L. Cerfaux, *Discours de Mission*, Tournai, 1957, p. 51⁴ ș. u., citat la C. Spicq, *op. cit.*, p. 182.

893. Sf. Ioan Gură de Aur, *Fragmente...*, col. 1057 A; U. Holzmeister, *op. cit.*, p. 428.

894. Dr. W. Vrede, *op. cit.*, p. 117; J. W. C. Wand, *op. cit.*, p. 130.

«*Pace vouă... celor ce sînteți în Hristos*» arată că, dorindu-le pacea în Hristos sub toate aspectele ei, Apostolul urmărește realizarea desăvîrșirii creștine⁸⁹⁵ prin sfințenie și desăvîrșire morală și sacramentală, care dau dreptul la mîntuirea finală. Numai unde este pacea între oameni, acolo este și Dumnezeu, acolo este și Hristos între ei (Matei XXVIII, 20). De aceea prin expresia «*Care sînteți în Hristos*» se înțelege deopotrivă trăirea în Hristos — lăuntrică și exterioară —, adică a-L avea și a-L sfinți pe Hristos în inimi (III, 15). Trăirea interioară este starea în care Hristos trăiește în noi (Gal. II, 20; Filip. I, 21) și noi în El; iar trăirea exterioară prin «*purtarea cea bună în Hristos*» (III, 16) este starea capabilă a întoarce și pe necreștini la slăvirea lui Dumnezeu. Numai această dublă perspectivă, care ține cont de cele două feluri de relații ale credincioșilor cu semenii și cu Dumnezeu, realizează pe deplin «*viața în Hristos*» și pe adevăratul creștin. Această trăire creează raporturi de strînsă comuniune cu Dumnezeu cel în Treime și cu semenii. Puterea și duhul acestei trăiri își începuse odată cu harul primit prin Botez; iar creștinul, care se menține permanent «*în Hristos*» prin har și virtute, este asigurat că va deveni «*părtaș al dumnezeieștii firi*» (II Petru I, 4) și al intrării în slavă.

Versetul acesta constituie un foarte succint rezumat al teologiei Apostolului Petru, care în esență indică realizarea mîntuirii prin trăirea în Hristos, cheazășie și certitudine a intrării în slava cea veșnică⁸⁹⁶.

895. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 196 : «*Expresia τοῖς ἐν Χριστῷ este un alt nume al creștinilor*».

896. C. Spicq, *op. cit.*, p. 182.

TEOLOGIA EPISTOLEI I A SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

Teologia creștină este o teologie a mântuirii, ca act comun Sfintei Treimi, și a viețuirii în Hristos. În centrul acestei teologii stă Persoana lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care a înfăptuit actul Răscumpărării prin Jertfa de pe Cruce, act inseparabil unit cu învierea și proslăvirea lui Hristos și cu lucrarea Sfântului Duh, începînd de la Cincizecime. Învățătura creștină — unitară în esența și principiile ei fundamentale, după Autorul care a revelat-o — prezintă totuși nuanțe deosebite la aghio-grafii noutestamentari, după accentul pus de fiecare din ei pe anumite adevăruri de credință, sau după interpretarea specifică dată de ei adevărilor de credință. În acest sens se vorbește de teologia: sinopti-cilor, a Evanghelistului Ioan, a Apostolului Pavel, a Apostolului Petru, sau a Sfântului Iacob, «fratele» Domnului, toate completîndu-se una pe alta și alcătuiind ceea ce se numește teologia Noului Testament.

Teologia Apostolului Petru este cuprinsă în cele opt cuvîntări ale sale aflate în Faptele Apostolilor și în cele două Epistole care-i poartă numele. Epistola I Petru, deși considerată «epistolă de învățatură» sau de «mîngiere», nu cuprinde numai sfaturi practice și îndemnuri morale, ci aceste îndemnuri morale sînt permanent întemeiate pe adevărurile de credință. Pentru aceasta s-a putut spune pe drept cuvînt că în fapt Epistola-I Petru este «un mic tratat de teologie în care adevărurile dog-matice servesc drept baza regulilor morale»⁸⁹⁷. Însă cum ea cuprinde și adevăruri și sfaturi de diferite genuri, se poate afirma că Epistola I Petru formează o mare cateheză apostolică expusă epistolar, imbinînd pe scurt toate genurile de cateheză : istorică, dogmatică, liturgică, moral-socială și omiletic-pastorală, care dau tot atîtea aspecte și nuanțe teo-logiei Apostolului Petru.

Datorită faptului că, în înfățișarea mîntuirii subiective, autorii scrie-rilor din Noul Testament insistă în special fie asupra credinței, fie asu-pra nădejzii, ori asupra dragostei sau a faptelor bune, fără a nesocoti pe celelalte, ei, ca și teologia lor, au fost caracterizați după aceste trăsături. Și astfel au fost numiți : Apostolul Pavel — «Apostolul credin-ței» ; Apostolul Petru — «Apostolul nădejzii» sau al «slăvitei nădejdi» ; Evanghelistul Ioan — «Apostolul iubirii» ; iar Sfîntul Iacob — «al fap-telor». Dar «viața creștină este sinteza acestor daruri dumnezeiești, iar faptele sînt rezultatul comun al credinței active care trezește iubirea și nădejdea curățitoare»⁸⁹⁸, de aceea, ideile caracteristice și interpretarea lor sau expresiile proprii fiecărui autor noutestamentar constituie apor-

897. E. Jacquier, *Hist. des Livres du N. T.*..., III, p. 186.

898. F. W. Farrar, *Primele zile...*, I, p. 186.

tul sau completarea adusă de el tezaurului comun al teologiei Noului Testament.

În această privire de ansamblu, Epistola I Petru constituie un admirabil rezumat al teologiei creștine, comună epocii apostolice, expus cu o căldură mișcătoare prin simplitatea sa ⁸⁹⁹.

Problemele teologice fundamentale ale Epistolei I Petru care stau la baza vieții creștine și interpretările date lor de Apostol încadrează organic teologia Epistolei I Petru în iconomia teologiei noutestamentare. Iar formulările date de el ideilor teologice din această Epistolă au slujit Apologeților și Sfinților Părinți la combaterea multor erezii; și au contribuit la precizarea unor dogme fundamentale, intrate în Simbolul de credință general al Bisericii și în Tradiția ei cultică. Așa de pildă, ideea pogoririi la iad a lui Hristos — idee specifică Epistolei I Petru, în felul cum este formulată (ca și preoția generală, iarăși specifică) — este învățătură a întregii Biserici. Ea a intrat în cîntările cultului ortodox și a devenit al cincilea articol de credință în Simbolul Apostolic și cel Atanasian ⁹⁰⁰, acceptat oficial în Biserica Apuseană.

Cu această învățătură despre coborîrea lui Hristos la iad cu sufletul ⁹⁰¹ unit cu Dumnezeu, sau «cu sufletul îndumnezeit» ⁹⁰², Sfintul Atanasie cel Mare a combătut pe apolinariști ⁹⁰³; iar cu textul: «Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» (I, 3; ca și cu textele din I Petru III, 18 și IV, 1 etc.) ⁹⁰⁴ a combătut pe arieni și nestorienii ⁹⁰⁵.

Teologia Epistolei I Petru are ca trăsătură fundamentală «viața în Hristos» (III, 16; V, 10, 14), sau viața trăită în strînsă comuniune cu Mîntuitorul Hristos, sub toate aspectele și în toate relațiile și situațiile sociale existente. Alte trăsături generale ale Epistolei sînt: ecumenismul și universalismul creștin înțeles în sens larg (cf. II, 9—17; III, 9—11; IV, 8—11; V, 9 etc.).

Viețuirea în Hristos este înțeleasă ca realizarea sau conformarea cu principiile expuse de Apostol în Epistolă, urmînd pilda lui Hristos (II, 21, 23; III, 8—9, 16). În virtutea preștiinței lui Dumnezeu creștinii sînt aleși (I, 1—2) dintre toate neamurile și chemați să moștenească binecuvîntarea (III, 8); sînt «nou-născuți» (I, 3, 23; II, 2) prin «nașterea de sus», act al Sfintei Treimi produsă de Tatăl prin învierea lui Hristos, «întru sfințenia Duhului, spre ascultarea și stropirea cu singele lui Hristos, spre nădejdea vie și spre moștenirea vieții veșnice» (I, 2—4). Ei au deja pregătită mîntuirea obiectivă, care le aduce «bucuria negrăită și preamărită» (I, 5, 8), dacă au realizat mîntuirea subiectivă.

899. *La Sainte Bible de Jérusalem. Introduction la Epistoles catholiques*, p. 1593; C. Spicq, op. cit., p. 11.

900. Hr: Andrușos, *Simbolica*, tradusă de Prof. Iustin Moiescu, Editura Centrului Metropolitan al Olteniei, 1955, p. 23, 25 și 32.

901. Sf. Chiril al Alexandriei, *Fragmente...*, col. 1013; Idem, *Omilia III Pascală*, P. G., LXXVII, 449 B.

902. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cap. XXI (trad. cit., p. 231).

903. Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea împotriva lui Apolinariu II*, P. G., XXVI, 1145; și *Cuvîntarea III-a împotriva arienilor*, P. G., XXVI, 397.

904. Idem, *Despre Intruparea Cuvîntului și împotriva arienilor*, P. G., XXVI, 997.

905. Idem, *Cuvîntarea a III-a împotriva arienilor*, col. 396—400.

După ce au fost răscumpărați prin singele lui Hristos din viața deșartă (I, 18) dinainte, cei aleși devin înfiați prin Botez care le dă o nouă naștere (I, 3, 17, 21). Ca atare, sînt «fii ascultători» (I, 14) ai lui Dumnezeu, Care i-a răscumpărat și i-a născut de sus; și au datoria de a trăi ca oameni liberi (de păcat) și ca «robi ai lui Dumnezeu» (II, 16). Adică să se ferească de păcat, să stăruiască în ascultarea de adevăr care sfințește sufletele și în iubirea frățească (I, 22), iubind pe Dumnezeu (I, 8) și «sfințind pe Hristos în inimi» (III, 15). Creștinii au într-ajutor pe lîngă adevărul mîntuitor, care constituie hrana lor spirituală sau «laptele duhovnicesc nefalsificat» și harul Sfințelor Taine. Harul și adevărul îi ajută să crească «spre mîntuire» (II, 1—3); și să rămînă tari în credință, în toate încercările și suferințele îndurate pentru Hristos și pentru că sînt creștini (I, 7; II, 12, 19; III, 14—16; IV, 12—16). Numai această credință iubitoare și pătimitoare aduce «mîntuirea sufletelor» (I, 9) și este capabilă să reziste împotriva vrăjmașului diavol (V, 8), sprijinind-o cu priveghere și cu rugăciuni (III, 7, 12; IV, 7; V, 8). Creștinul care pășește «pe urmele lui Hristos» este un om nou, un om duhovnicesc, «omul cel tainic al inimii în nesticăcioasa podoabă a duhului blînd și liniștit, care e de mare preț înaintea lui Dumnezeu» (II, 4). El este de asemenea iubitor, iertător, smerit, jertfelnic, capabil a întoarce prin pilda sa la Dumnezeu și la slăvirea Lui și pe necreștini; sau a reduce la tăcere pe calomnatori (II, 12, 15; III, 15—16), făcîndu-i inofensivi. Creștinii trebuie să biruiască răul prin facerea de bine (II, 15; III, 11, 13, 17; IV, 19); nerăsplătînd răul cu rău, sau ocară cu ocară, ci dimpotrivă binecuvîntînd (III, 9), după pilda Domnului (II, 13). Căci ei sînt slujitorii (robii) lui Dumnezeu pe care-L adoră și-L slăvesc (I, 3, 17; IV, 11; V, 11) puși totodată și în slujba oamenilor, prin misiunea (II, 9) și pilda lor.

Înfățișată sistematic, teologia Epistolei I Petru cuprinde:

1. Învățătura despre Sfînta Treime. — Învățînd că Dumnezeu este binecuvîntat de creștini în Unite și slăvit în Treime (I, 2—3), Apostolul Petru amintește în Epistolă numele Persoanelor Sfîntei Treimi cu rolul fiecăreia din Ele în opera mîntuirii, prezentîndu-le însă nu în ordinea manifestării și a operei Lor soteriologice, ci în aceea a Revelației progresive: Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Duhul și Dumnezeu-Fiul, Iisus Hristos. Tatăl naște pe Fiul (I, 3) și porcede pe Duhul Sfînt (IV, 14).

a) *Dumnezeu-Tatăl* este arătat ca «Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» (I, 3); Tatăl îi este după natură, dar ca Fiul (Logos) întrupat, îi este și Lui «Dumnezeu după iconomie»⁹⁰⁶. El este însă și Dumnezeu și Tatăl tuturor creștinilor (I, 17), pe care alegîndu-i din preștiință i-a făcut «fii prin har», căci «după mare mila Sa ne-a născut de sus...» (I, 3). Dumnezeu este «Credinciosul Ziditor» (IV, 19) al tuturor; este

906. Idem, *Despre Întruparea Cuvîntului și împotriva ardenilor*, P. G., XXVI, 997: «Dumnezeu este Tatăl Lui după natură, iar al nostru după har; prin iconomie Tatăl este Dumnezeu și al Domnului Hristos, pentru că Acesta a fost și Om; dar nouă ne este Dumnezeu și Stăpîn».

«Cel viu și veșnic» (I, 23), sfânt (I, 15, 16), atotțiitor și purtător de grijă (V, 7, 10); este bun, milostiv și iertător, dar și drept Judecător, Care va răsplăti după fapte (I, 17; IV, 5). Ca milostiv și iubitor de oameni, prevăzînd⁹⁰⁷ căderea omului, a conceput planul mîntuirii «dinainte de întemeierea lumii» (I, 20), mîntuire ce trebuia realizată de Fiul Său întrupat. Dumnezeu-Tatăl este și dătătorul a «tot harul» sfințitor și al harismelor (IV, 10—11; V, 10); El este adorat⁹⁰⁸ și iubit, și primește rugăciunile, laudele și slăvirea creștinilor (I, 3, 17; III, 4, 7, 12; IV, 7, 11; V, 11).

b) *Dumnezeu-Fiul* este înfățișat ca născut din veșnicie, preexistent dinainte de întemeierea lumii (II, 20). El a devenit însă Persoană istorică prin întruparea, activitatea, patimile, învierea și înălțarea Sa (I, 11, 19—20; III, 22). Luînd și trup omenesc cu suflet rațional, El este și Om adevărat, numindu-se «Fiul-Omului», pentru a mîntui pe oameni (II, 24)⁹⁰⁹. El este sfânt, drept și «fără de păcat» (I, 19; II, 22; III, 18), precum și iubitor de oameni, «murind pentru păcatele lor, El cel drept pentru cei nedrepți», ca «să ne aducă la Dumnezeu» (III, 18), și astfel să se preamărească Dumnezeu prin El (II, 12; IV, 11; V, 11). Prin jertfa Sa răscumpărătoare, oamenii sînt așezați în relații noi cu Sfînta Treime: în raport de filiație cu Tatăl (I, 17); în relații de comuniune și frățietate spirituală cu Fiul (I, 3, 17); și în raport de sfințenie cu Duhul Sfînt (I, 2, 15, 16, 22; III, 15—16; IV, 14). După împlinirea operei de mîntuire, Tatăl L-a înviat din morți (I, 3, 21; III, 21), proslăvindu-L prin înălțarea de-a dreapta Sa și cu trupul omenesc (III, 21—22) și supunîndu-I cetele cerești, ca Domn și Hristos (I, 3; III, 22); ca Dumnezeu, Fiului îi erau supuși îngerii și mai înainte, dar acum I se supun și Omului sau Dumnezeu-Omului. De acolo, Hristos conduce în chip nevăzut Biserica — întemeiată pe învățatura și actele Sale mîntuitoare — ca Păstorul și Mîntuitorul sufletelor (II, 24), de unde va veni ca Împărat-Judecător și Arhipăstor ceresc, sau «Împărat-Arhiereu», să răsplătească fiecăruia (IV, 5; V, 4), după faptele lui.

c) *Dumnezeu-Duhul Sfînt* are ca lucrare specifică sfințirea și transmiterea harului mîntuitor prin Sfintele Taine (I, 2; III, 21). El a inspirat pe profeți și Apostoli (I, 11—12) și prin El se preamărește Dumnezeu; ca Cel ce este Duhul lui Dumnezeu și al mării, sălășluiește în credincioși (I, 2—3; IV, 14), îndemnîndu-i la slăvirea lui Dumnezeu.

Duhul Sfînt este prezent în toată lucrarea de mîntuire. Este trimis din cer la Cincizecime⁹¹⁰, cînd începe lucrarea Lui proprie prin revărsarea harismelor și prin Sfintele Taine (I, 12; III, 21; IV, 10—11). El dă impulsul la acțiune și tăria în suferințe, purtînd pe creștini spre slava veșnică (I, 7—8; IV, 14) în Hristos; El poartă diferite numiri: Duhul

907. A. Tricot, *op. cit.*, col. 1765.

908. Ch. Bigg, *op. cit.*, p. 41: «Teologia lui Petru privește pe Dumnezeu ca obiectul gîndului, aspirației și adorației».

909. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre feciorie*, 3, P. G., XXVIII, 236; și *Despre Întruparea Cuvîntului și împotriva arienilor*, P. G., XXVI, 996.

910. Eucumenius, *op. cit.*, col. 521: «Duhul trimis din cer indică puterea lui Dumnezeu care conduce»; F. H. Chase, *op. cit.*, p. 793.

Sfânt, Duhul lui Dumnezeu și al slavei (IV, 14), Duhul lui Hristos (I, 11) Care a lucrat prin profeți etc. și este desăvârșitorul Revelației⁹¹¹ (cf. Ioan XVI, 13—14).

2. Învățătura hristologică. — Epistola I Petru are în vedere Persoana lui Hristos : preexistent, istoric, proslăvit, euharistic și eshatologic.

a) *Hristos preexistent* este Cuvîntul lui Dumnezeu, sau Fiul existent din veșnicie, dar încă neîntrupat. El este părtaș la creație, ca Împreună-Ziditor (IV, 19)⁹¹² și a fost prezent la alcătuirea planului mîntuirii, pe care avea să-l realizeze (I, 18—20 ; II, 23—24). Viața Lui se desfășoară pe două planuri : pe plan pămîntesc sau istoric, după întrupare ; și pe plan ceresc sau de slavă, ca preexistent și ca Hristos proslăvit și eshatologic.

b) *Hristos istoric* este Fiul lui Dumnezeu devenit prin întrupare și «Fiul Omului»⁹¹³, iar apariția Lui pe pămînt este ceea ce se numește Parusia istorică. Din activitatea desfășurată de Mîntuitorul Hristos, «Uns» de Tatăl ca Mesia, în cele trei slujiri : de Prooroc și Învățător, Împărat sau Domn, și Arhieru, «spre Arhiera supraomenească»⁹¹⁴, Apostolul Petru se oprește mai ales asupra activității Sale de Arhieru. În această calitate El «slujește» și se jertfește, «purțînd păcatele noastre în trupul Său pe Cruce» (II, 24), săvîrșind Răscumpărarea «prin sîngele Său» (I, 18—19) ca al unui miel nevinovat. În acest moment El a fost și Arhierul jertfitor și Mielul de jertfă⁹¹⁵. În această calitate El jertfește și se jertfește în chip tainic neconținut pe altarele bisericilor, ca «Cel ce aduce (jertfa) și Cel ce se aduce» ; și tot El împărtășește pe credincioși cu Trupul și Sîngele Său (II, 2—3), — cu Hristos euharistic. De aci și formula de împărtășire : «Se împărtășește ...» adică Mîntuitorul face lucrarea, ca Cel ce săvîrșește în chip nevăzut Sfintele Taine (I, 3 ; II, 2—3 ; III, 21 ; cf. Matei XXVIII, 19).

De asemenea Apostolul Petru stăruie asupra faptului că Mîntuitorul a coborît la iad (III, 18—20) ca Împărat și, biruind moartea și iadul, a dus celor de acolo mesajul mîntuirii. Învîiat din morți, El acordă harul apostoliei în ziua învierii, prin suflarea Sfîntului Duh peste Apostoli și după multe arătări se înalță la cer, de-a dreapta Tatălui (III, 22), de unde va veni iarăși, ca «Împărat-Judecător», să judece viii și morții (IV, 5).

Pentru toate aceste activități felurite, Fiul întrupat poartă diferite numiri : numele lui propriu este Iisus Hristos ; numele de «Mîntuitor» nu-L folosește Apostolul, dar el se înțelege din denumirea de Iisus, care înseamnă Mîntuitor (nume aflat în II Petru I, 1, 11 și III, 2) și din mîntuirea adusă de El. Alte numiri atribuite lui Hristos în Epistola I Petru sînt : «Domn sau Împărat, Miel, Arhieru, Episcopul și Păstorul sufletelor» (II, 25), sau Arhipăstorul ceresc (V, 4) ; «Piatra vie» sau «unghiulară» și Model (II, 21) etc.

911. Sf. Grigorie Teologul, *Cuvîntarea XXXIX despre Sfînta Lumină*, 18, P. G., XXXVI, 356.

912. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIII, 77.

913. Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Întruparea Cuvîntului...*, col. 996—997.

914. Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza X*, 4, 11, col. 664 (676) (trad. cit., p. 226 și 233).

915. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia I despre Sfînta Cruce și tilhar*, col. 399—400.

c) *Hristos cel proslăvit* este Mîntuitorul intrat în starea de preaslăvire prin învierea și înălțarea Sa la cer. El ridică de-a dreapta Tatălui (III, 22) și natura Sa umană, așezînd-o în aceeași cinstire și slavă pe care a avut-o dinaintea firea Sa divină. Acolo El desfășoară altă activitate, liturghisind ca Arhiereu și Miel, înconjurat de cetele cerești, de îngeri și de sfinți (cf. III, 22; Apoc. XIV, 1—18; XX, 6) și mijlocind neconținut la Tatăl, pentru lume; fie primind de la credincioșii de pe pămînt «jertfele lor spirituale» spre a le aduce Tatălui (II, 5); fie mijlocind pentru iertarea păcatelor lor. «Aceasta este puterea preoției (Lui). El este preotul jertfei noastre. Căci nu s-a adus pe Sine și nu s-a jertfit odată, ca apoi să-și lase preoția, ci necurmat îndeplinește pentru noi această slujire, prin care este și mijlocitor al nostru către Dumnezeu fructuosi»⁹¹⁶. «Ca mijlocitor și Arhiereu, El cere pentru noi cele bune, deși este împreună-dătător și împreună-împărțitor cu Tatăl Său de daruri dumnezeiești și de harisme duhovnicești, căci împarte după voia Sa oricui vrea Duhul lui Hristos»⁹¹⁷. Din această stare de proslăvire, dar de necurmată activitate cerească, Hristos va veni «la arătare» (IV, 13; V, 4), adică la Parusia eshatologică și va răsplăti ca Împărat-Păstor (cf. Matei XXV, 31 ș.u.) fiecăruia precum a lucrat (IV, 5; V, 4). El primește rugăciunile credincioșilor și e preaslăvit de ei împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt (II, 5; IV, 11; V, 11). Multe din aceste adevăruri, tangențial atinse de Epistolă sau numai subînțelese, erau cunoscute cititorilor din cateheza (predica) apostolică.

3. Învățătura soteriologică. — a) Viața, patimile, moartea și proslăvirea lui Hristos sînt pricina și mijlocul mîntuirii noastre⁹¹⁸. Ele alcătuiesc ceea ce se numește mîntuirea obiectivă, oferită în dar. Opera Lui mîntuitoare este îndreptată: către Tatăl, către natura umană însușită și către oameni. *Față de Tatăl* Jertfa răscumpărătoare a Domnului Hristos a avut, pe de o parte, valoarea unui preț de răscumpărare (I, 18—19) sau de satisfacție și împăcare a Lui cu omenirea; iar, pe de altă parte, ea constituie un act de supunere și ascultare pînă la moartea pe Cruce (II, 21, 24; cf. Filip. II, 8) și e adusă ca un omagiu, ca o cinstire și o preaslăvire Tatălui (I, 3; II, 21, 24; IV, 11).

Față de natura umană, viața asupra-și, viața jertfelnică și neprihănită ca și jertfa însăși au avut rolul de a o întări, a o reface, a o sfinți

916. N. Cabasila, *Tilcuirea Sfintei Liturghii*, P. G., CL, 428 (și în traducere, de Dac-Ene Braniște, București, 1946, p. 72).

917. Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Ioan*, P. G., LXXIV, 481 A.

918. *Ibidem*, col. 480; A. Tricot, *op. cit.*, col. 1766: «Patimile și moartea Domnului au fost pentru Sf. Petru o mare școală, o mărturie a evoluției desfășurate în duhul Apostolului, sub influența luminii venite de sus și de asemenea a experiențelor făcute de el însuși în timpul apostolatului său. El a înțeles că suferința și moartea lui Hristos erau mijloacele alese de Dumnezeu pentru a realiza planul mîntuirii. La început el se revoltase în fața perspectivei crucii (Matei XVI, 22); apoi s-a plecat înaintea voinței divine a cărei expresie o găsea în profețiile referitoare la patimă; și în primele sale cuvîntări el vorbește de aceste evenimente dureroase ca de o necesitate voită de Dumnezeu (Fapte II, 23; III, 18; X, 37—40; I Petru II, 19, 21, 24; III, 17—18; IV, 13); în sfîrșit, se făcuse lumină în duhul său: via crucis, via vitae aeternae».

și a o readuce la ascultarea de Dumnezeu (I, 3, 19, 21 ; II, 22—24 ; III, 22). Fiindcă, deși Iisus personal era fără păcat (I, 15, 18 ; II, 22), natura umană, luată ca trup, era supusă stricăciunii (Rom. VIII, 21) și morții prin păcatul inițial și depărtată de Dumnezeu. De aceea, ea trebuia ridicată din starea aceasta, sfințită și readusă la Dumnezeu (III, 18), pentru ca prin ea să fie întărită, înnoită și îndumnezeită întreaga fire ; și deci și oamenii să se poată face «părtași dumnezeieștii firi» (II Petru I, 4). Urmarea, pentru Hristos, a fost că Tatăl «L-a înviat din morți și I-a dat slavă» (I, 21 ; II, 4) și ca Om, învrednicindu-L de aceeași adorare (I, 3 ; IV, 11 ; V, 11).

Pentru oameni, pentru credincioși, actul Răscumpărării i-a readus la Dumnezeu (III, 18), i-a sfințit și i-a înfiat. Răscumpărarea îi mîntuiește (III, 21) și le dă toate darurile mîntuitoare. Efectele ei se transmit prin Sfintele Taine, îndeosebi : Botezul, Mirungerea și Sfînta Euharistie, sau împărtășirea cu Hristos euharistic. Statornicindu-se cultul spiritual, cu Sfînta Euharistie ca centru (II, 3) al vieții creștine, credincioșii aduc lui Dumnezeu, prin Hristos Arhiereul, Jertfa euharistică și tot prin El — și împreună cu preoții lor — și «jertfele spirituale» (II, 5). Epistola pare o cateheză mai dezvoltată a celor patru acte la care participau din început creștinii : «învățătura Apostolilor, Sfînta Euharistie (împărtășirea — *κοινωνία*, cf. I Cor. X, 16), agapa și rugăciunile» (Fapte II, 42).

În legătură cu rolul simbolului crucii în cultul și credința creștină, Apostolul Petru arată că crucea a devenit altarul Jertfei ⁹¹⁹ răscumpărătoare și al mîntuirii noastre. Ea este și locul unde s-a săvîrșit împăcarea lui Dumnezeu cu oamenii (III, 18), cînd Hristos a rostit ultimul cuvînt : «Săvîrșitu-s-a !» (Ioan XIX, 30, 34). Și tot prin Cruce, «prin singele (jertfei) Crucii» a fost nimicită moartea și înfrîntă puterea diavolului (I Petru II, 24 ; III, 19 ; V, 9). Și astfel, Hristos își reia în stăpînire propria-I casă și templu, omul ⁹²⁰. De atunci, crucea a devenit indispensabilă în cultul autentic creștin și în viața creștinilor și este semnul creștinismului.

b) *Coborîrea la iad* este o altă activitate desfășurată de Mîntuitorul printre sufletele morților pentru nimicirea iadului și a puterii morții, constituind încheierea operei de mîntuire ⁹²¹. Domnul coboară la iad ca să ducă și celor de acolo — care adormiseră în credință — vestea mîntuirii. Păcătoșii au auzit glasul Lui, dar n-au văzut fața lui Hristos în iad ⁹²².

Binefacerile acestei activități a Domnului la iad și efectele ei nimicitoare pentru vrăjmașii sufletelor (V, 8 ; cp. III, 19) le descriu impresio-

919. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omlia II despre Sfînta Cruce și tilhar*, col. 408.

920. Sf. Macarie Egipteanul, *Omlia duhovnicești. Omlia I*, 7, P. G., XXIV, 452 (și în trad. cit., p. 5).

921. P. Evdokimov, *L'Orthodoxie*, Paris, 1959, p. 326.

922. Clement Alexandrinul, *Hypotyposes...*, col. 731 B.

nant Sfinții Părinți și multe din aceste descrieri⁹²³ patetice se găsesc adunate în «Cazania din Simbăta cea Mare».

c) *Proslăvirea lui Hristos* (I, 21 ; III, 22) s-a înfăptuit — ca urmare firească a Jertfei Sale răscumpărătoare — prin învierea Domnului și înălțarea Sa la cer, care a însemnat biruința asupra morții și deschiderea raiului pentru tilharul pocăit și pentru cei drepti.

Apostolul Petru, care fusese martor ocular al tuturor acestor momente importante din viața lui Hristos, devenite pietre de temelie pentru Biserică, a înțeles că învierea și înălțarea — ca și Jertfa Lui pe Cruce — aveau valoare soteriologică (I, 3 ; III, 21) pentru toți credincioșii ; pentru aceasta el se socotește «părtaș al mării ce se va descoperi» (V, 1, 4).

Urmarea evenimentelor soteriologice este pentru creștini «nașterea de sus» (I, 3), act al cărui autor este Dumnezeu-Tatăl, împlinitorul este Fiul și desăvârșitorul este Duhul Sfânt. «Nașterea de sus», ca și tot ce constituie «mîntuirea obiectivă», este opera Sfintei Treimi. Cealaltă latură a mîntuirii, adică însușirea ei de către creștini prin virtutea și viața sacramentală, sau «viața în Hristos» în comuniune cu El (II, 2, 5), este ceea ce numim mîntuirea subiectivă⁹²⁴.

4. Învățătura eclezialogică. — Apostolul Petru arată că în lucrarea ei mîntuitoare asupra omului, Biserica este ajutată și de alte «puteri» sau forțe spirituale, îngerii buni, pe care Dumnezeu i-a făcut păzitorii noștri (I, 5, 12 ; III, 22) și care alcătuiesc împreună cu sfinții Biserica cerească⁹²⁵. Lucrarea Bisericii a redus puterea satanică și a întărit pe creștini în lupta cu «potrivnicul lor, diavolul, care umblă răcnind, ca un leu, căutînd pe cine să înghită» (V, 8—9).

Fără a folosi termenul de Biserică (*ἐκκλησία*), Apostolul Petru are o concepție largă despre Biserică, pe care o exprimă prin diferite comparații și figuri metaforice, fiecare din ele indicînd anumite aspecte sau lucrări ale ei în lume. Unele din acestea sînt luate din Vechiul Testament, iar altele create de el, precum : «Casă duhovnicească» (II, 5), «Comunitatea creștină» (frățietatea) (II, 17 ; V, 9), «Corabie» (III, 20—21) a mîntuirii, «Turmă și Păstor» (V, 2), «Împreuna-aleasa» (V, 13), sau «Casa lui Dumnezeu» (IV, 17) etc. După el, Biserica este și o comunitate spirituală și universală, ca o casă ai cărei fii sînt : «pietre vii» (II, 4—5), în construcția ei ; dar este mai ales «poporul lui Dumnezeu», sau cum definește el Biserica : «Voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți în lume binefacerile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea

923. Vezi și : Sf. Atanasie cel Mare, *Despre feciorie*, 16, P. G., XXVI, 272 ; Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza XIV*, 19, col. 484 C (și în trad. cit., vol. II, p. 72—73) ; iar mai pe larg a se vedea în *Cazania din Simbăta cea Mare* (retipărită în 1911, după ediția lui Grigore Ieromonahul de la Rimnicul Vilcea, 1781).

924. F. H. Chase, *op. cit.*, p. 749 : «Scopul creșterii divine susținută (II, 2) și a disciplinei creștinului (I, 5) este «mîntuirea fiindcă ea este starea desăvârșită ce corespunde scopului lui Dumnezeu în creație».

925. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 766 : «Locurile rămase goale, prin căderea unor îngeri, sînt ocupate de sfinți».

minunată» (II, 9). Prin aceasta, reproducînd definiția vechiului Israel, Apostolul Petru înțelege că toate titlurile și prerogativele divine ale acestuia au trecut asupra Bisericii, «Noul Israel»⁹²⁶, pentru misiunea ei în lume.

Metaforele și comparațiile prin care este înfățișată Biserica în Epistola I Petru indică totodată aspectul ceresc și pămîntesc al Bisericii, cu elementele sale componente (spiritual și uman : II, 4—5 ; V, 1—5), care vădesc latura ei vizibilă, de societate organizată și latura invizibilă în care lucrează harul și mijloacele spirituale (I, 2—3 ; IV, 10—11 ; V, 10). Aspectul ei vizibil și invizibil se constată și din cultul creștin, care e deopotrivă intern și extern, material și spiritual, și cuprinde toate mijloacele necesare «progresului spiritual»⁹²⁷ al credincioșilor. Sub metafore foarte simple autorul arată că «Biserica este locul unde se primește harul lui Dumnezeu (cf. III, 21 ; IV, 10 ; V, 10, 12), pentru că ea adună pe cei aleși (I, 1) în jurul Pietrei unghiulare» (II, 4)⁹²⁸.

În rolul ei mîntuitor Biserica este comparată cu corabia lui Noe și numită «Corabia mîntuirii», iar «Botezul care mîntuiește» este văzut ca antitip al potopului (III, 20—21). Credincioșii ei sînt «iconomi ai harului lui Dumnezeu cel de multe feluri» (IV, 10) ; iar slujitorii Bisericii organizați ierarhic au îndatorirea de a «păștori turma lui Dumnezeu», încredințată lor (V, 1—3).

5. Învățătura despre Sfintele Taine. — Hristos acordă credincioșilor harul Său mîntuitor prin Sfintele Taine, ca mijloace sfințitoare. Unele sînt amintite direct în Epistola I Petru, iar altele indirect sau subînțelese, fiindcă erau prea cunoscute cititorilor, care primeau pe cele mai multe aproape zilnic.

Taina Botezului este cea mai vădit arătată ca «ușa intrării» în viața creștină, subînțeleasă (I, 3, 23 ; II, 2) ca mijloc al «nașterii de sus», ea este amintită expres ca taină mîntuitoare în III, 21. Pentru dese aluzii la această Taină și pentru repetatele îndemnuri la sfințenie, Epistola a fost numită de unii critici «omilie la Botez».

Taina Mirungerii nu este amintită, dar aflăm aluzie la ea în expresia «întru sfințirea Duhului» (I, 2—3). Creștinii primind fiecare harisma sau harismele Botezului și Mirungerii — iar păstorii și pe aceea a Preoției —, sînt îndemnați a folosi darurile Duhului Sfînt spre slujire semenilor (IV, 10—11).

Taina Sfintei Euharistii urma îndată după Botez și se săvîrșea zilnic (cf. Fapte II, 42), constituind centrul cultului creștin, dintru început. Aluzie vădită la această Taină aflăm în cuvintele Psalmistului (Ps. XXXIV, 8) reproduce și adaptate aci, în forma : «De vreme ce ați gustat și ați văzut că bun este Domnul» (II, 3). Sfinții Părinți, care au tilcuit aceste cuvinte, au văzut în ele o împărtășire, sau o invitație la împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului, în timpul Sfintei Liturghii. Poate tocmai

926. Ph. H. Menoud, *Peuple*, în «Vocabulaire biblique», Neuchâtel, 1966, p. 229. *Eglîse*, p. 86 : «Biserica este poporul lui Dumnezeu, al noii Alleanțe». F. H. Chase, *op. cit.*, p. 704—705.

927. A. Médebielle, *Eglîse*, în «Dictionnaire de la Bible», Suplem. III, col. 670.

928. Vezi C. Spicq, *op. cit.*, p. 31.

acest text euharistic al Epistolei a făcut să se creadă că cele câteva pa-saje doxologice (I, 2—3, 17; II, 5; IV, 11; V, 11) sînt «vestigii litur-gice» ale «Liturgiei primare».

Taina Preoției — ca și Euharistia — ține de însăși esența și consti-tuția Bisericii. Apostolul Petru vorbește ca și Sfîntul Apostol Pavel de trei «feluri» de preoție: *Preoția unică și veșnică* a lui Hristos (I Petru V, 4; cf. Evr. V, 6; VII, 24, 26), prin care El s-a jertfit (cf. I, 18—19; II, 24; III, 18), prin care se aduc toate jertfele (II, 5) și prin care El săvîr-șește invizibil toate Tainele. Din preoția Lui iau naștere prin partici-pare și derivare, în succesiune: *preoția sacramentală* sau specială, pri-mită de Apostoli «prin suflarea Duhului Sfînt» (Ioan XXI, 19—23) și transmisă deci, prin hirotonie, ierarhiei bisericești (I Petru V, 1—3; Fapte VI, 6; XIV, 23; XX, 28; I Tim. IV, 14; V, 22; II Tim. I, 6; Tit I, 5), preoție zisă «de succesiune apostolică» (V, 1—3), sau specială; și *preoția împărțească* (II, 9) sau generală, primită prin cea «sacramen-tală», o dată cu «ungerea» sau «Mirungerea» (I Petru I, 2—3; II Cor. I, 21—22; Efes. I, 13; I Ioan II, 20, 27) și care aduce «jertfe spirituale» (II, 5, 9).

La *Taina Pocăinței*, pe lângă îndemmurile repetate la ferirea de pă-cate și la viața de sfințenie, se face aluzie în II, 1; IV, 2, 3, 8; V, 5.

Relativ la *Taina Nupții*, nu se întilnește nici o aluzie. Ea se subînțe-lege însă din datoriile reciproce ale soților creștini, care sînt egali și «împreună-moștenitori ai vieții de har» și care se rugau împreună (III, 1—7). Acest har îl avea numai o familie creștină, ai cărei soți au primit binecuvîntarea Bisericii și sfințirea căsătoriei, știut fiind că Biserica nu îngăduia concubinajul, mai ales la început (cf. Efes. V, 21—33; I Cor. VII, 1—11).

Despre *Taina Sfîntului Maslu* nu se întilnește nici o aluzie în Epi-stolă.

6. Învățătura eshatologică. — Parusia sau a doua venire a Dom-nului este evenimentul principal și hotarul dintre cele două lumi: pămîntească și cerească. Ea va marca schimbarea lumii prezente și începu-tul celei viitoare, spirituale și veșnice, în împărăția luminii și a slavei. Epistola I Petru vorbește clar de existența acestor două lumi: în cea pămîntească, creștinii se simt ca niște «străini și călători» (I, 1; II, 11), tinzînd spre «patria cerească» unde li așteaptă viața fericită și veșnică (I, 4, 7; IV, 13; V, 4). Odată cu «sfîrșitul» sau schimbarea lumii prezente, încetează și lucrarea harului și a Bisericii pămîntești, urmînd lucrarea Bisericii cerești. Parusia este indicată în Epistola I Petru prin diferite expresii, ca: «arătarea lui Iisus Hristos» (I, 7), «descoperirea în vremea de apoi» (II, 5), sau «descoperirea slavei Lui» (IV, 13; V, 1, 4, 10).

Epistola nu vorbește nici de rai nici de iad, ci numai de «închisoarea duhurilor» sau a «sufletelor» (II, 19), echivalînd cu iadul unde se aflau, pînă la Hristos, toate sufletele (dreptilor și păcătoșilor). Totuși raiul se subînțelege — în eshatologie — prin alte expresii care exprimă viața veșnică de slavă și de fericire (ex. I, 4, 7—8; IV, 13; V, 4; cp. Matei XXV, 34).

De Parusie este condiționată învierea morților cu trupul și *Judecata finală*⁹²⁹, care va fi ultimul act împărătesc al Domnului. Textele care se referă la judecata generală sînt : I, 17 ; IV, 5—6. O judecată în trup are loc chiar în această lume și ea începe «de la casa lui Dumnezeu» (IV, 17).

7. Învățătura morală. — «Hristocentrismul și teocentrismul sînt cei doi poli ai moralei credinciosului cititor al Epistolei I Petru, ceea ce acordă acestuia o fizionomie aparte în Biserica primară»⁹³⁰. Din acestea decurg principiile practice care călăuzesc viața creștinului și-i fac posibilă trăirea în Hristos.

a) *Virtuțile teologice* — credința, nădejdea și dragostea — privesc pe om în raport cu Dumnezeu cel în Treime, obiectul credinței și al adorării. Ele sînt sursa virtuților moral-sociale și a celor pastorale, care privesc pe om în raport cu semenii săi și cu autoritățile de stat și bisericești. *Credința* — din care porced faptele bune — (și amîndouă conlucrează cu harul) este prima condiție cerută omului pentru mîntuirea subiectivă (I, 9). Credința dă tăria în încercările și în suferințele de tot felul (I, 8 ; IV, 12 ; V, 9). Ea este cunoștință, încredere desăvîrșită și ascultare de adevărul revelat, care sfințește sufletele și înlătură neștiința (I, 14, 22 ; II, 15 ; III, 15—16 ; IV, 17). *Nădejdea* însoțește credința și o susține ; uneori pare a se confunda cu ea (I, 21 ; III, 15). Nădejdea creștină este «o nădejde vie» (I, 3) pentru că dă impuls vieții creștine în slujba lui Dumnezeu și a semenilor, avînd ca țintă slava cerească (IV, 13 ; V, 1, 4, 10)⁹³¹. *Dragostea* este expresia atitudinii creștinului față de Dumnezeu (I, 8) și față de aproapele său (I, 22 ; II, 17 ; III, 8 ; IV, 8). Faptele de iubire și de binefacere (II, 15 ; III, 8—9 ; IV, 19) au rol important în mîntuirea subiectivă. Această «dragoste acoperă multe de păcate» (IV, 8). Credința, nădejdea și dragostea dispun la smerenie, supunere, veghere și rugăciune și la slăvirea lui Dumnezeu.

Deosebit de virtuțile teologice, Apostolul Petru consideră *suferința și răbdarea în suferință* pentru Hristos ca o virtute și ca unul din mijloacele de atingere și desăvîrșire a mîntuirii. El privește suferința sub toate aspectele ei : fizic și moral ; suferință meritată, pentru greșeli sau infracțiuni ; și nemeritată sau pe nedrept, pentru Hristos și pentru credință (I, 6—7 ; II, 12, 14, 20 ; III, 9, 14, 16—17 ; IV, 12—14 ; V, 9). Teologia suferinței este teologia crucii pe care Apostolul o formulează cu o nuanță deosebită : suferința ajută la «sfințirea lui Hristos în inimi» (III, 16) și duce la preamărire împreună cu El (IV, 13).

b) *Principiile moral-sociale* privesc îndatoririle creștinului față de sine însuși, de cei mai de aproape și față de toți. Ele se referă la morală individuală, la morală de familie și la cea socială.

Îndatoririle *individuale* sînt prezentate ca îndemnuri la virtute și sfințenie, prin ferirea de păcat și abaterea de la rău (I, 14 ; II, 1 ; III, 3, 9, 11 ; IV, 4, 15), practicînd smerenia (III, 5, 8 ; V, 5), rugăciunea

929. *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, p. 988—989 : «De la judecata finală vor fi exceptați numai îngerii buni și Maica Domnului».

930. Vezi C. Spicq, *op. cit.*, p. 30.

931. Vezi și A. Tricot, *op. cit.*, col. 1774.

și vegherea (III, 7; IV 7; V, 8), dreptatea și pacea (III, 10—14), milostenia și facerea de bine sub toate formele și către toți oamenii (III, 16; IV, 19).

În *viața de familie*, soții devin «împreună-moștenitori ai harului vieții» (III, 7). Pe lângă îndatoririle mutuale ale soților în căsnicie, ei se roagă împreună și se instruiesc — pe ei și pe copiii lor — pentru mîntuire. Alte îndemnuri se referă la comportarea sclavilor față de stăpînii lor (III, 18).

c) *Principiile sociale* privesc ascultarea și supunerea față de autoritățile de stat (II, 13—17) și bisericesti (V, 5); și cele față de colectivitatea socială. Creștinii sînt egali și liberi din punct de vedere spiritual și trăiesc în frățietate cu toți; munca este doar subînțeleasă în Epistola I Petru (II, 5, 16; IV, 9, 11; V, 8, 9); dreptatea și pacea ca și rugăciunea publică și particulară sînt necesare progresului social și spiritual.

d) Dintre *principiile pastorale*, Apostolul vorbește de trei principii de cea mai mare importanță pentru păstoria Bisericii, expunîndu-le anti-tetic, pozitiv și negativ: — să păstorească cu zel, nu cu silnicie, din dragoste și nu pentru cîștig urît; — să fie exemple de urmat pentru păstoriți; — să nu se poarte ca despoți, sau stăpîni asupra lor (V, 2—3). De aici decurge și datoria credincioșilor păstoriți de a asculta pe păstori (V, 5), a-i respecta și a-i ajuta, pentru ca împreună să așere adevărul creștin și să colaboreze la bunul mers al colectivității obștești. În seama slujitorilor Bisericii cade și sarcina sau îndatorirea de a învăța, a săvîrși Sfintele Taine și a conduce credincioșii pe calea mîntuirii.

Epistola mai conține și alte principii: unele de ordin liturgic și altele de ordin omiletic. *Cele de ordin liturgic* privesc: rugăciunea particulară, în familie și cultică, de preaslăvire a lui Dumnezeu prin cuvînt și faptă (I, 3; II, 3, 12; III, 1—4; IV, 11; V, 11). Între acestea se impune ca o imperioasă necesitate lămurirea cultului liturgic și a Sfintelor Taine, mijloc de intensă comuniune spirituală și de solidaritate socială.

Cele de ordin omiletic privesc nevoia combaterii viciilor și păcatelor, individuale, familiale și sociale; iar pe de altă parte, îndemnul stăruitoare la sfințenie și desăvîrșire. Pentru aceasta sînt socotite necesare: munca perseverentă și conștiințioasă, îndeplinirea îndatoririlor obștești și cele față de autoritățile bisericesti și de stat, etc.

BIBLIOGRAFIE*

PENTRU TEXTELE ORIGINALE

- Biblia hebraica* (Tora, Nebiim uketubim), edidit Rud. Kittel; textum masoreticum curavit P. Kahle. Editio decima emendata, Stuttgart, 1966.
- Septuaginta (LXX)*, edidit Alfred Rahlfs, Stuttgart, 1965.
- Novum Testamentum graece et latine*, utrumque textum cum apparatu critico imprimendum curavit Eberhart Nestle; novis curis elaboraverunt Erwin Nestle et D. Kurt Aland, editio vicesima quarta, Stuttgart, 1964.
- The Greek New Testament*, edited by Kurt Aland, Matthew Black, Carlo M. Martini, Bruce M. Metzger, Allen Wikgren, United Bible Societies, London, 1968.

ASUPRA VIEȚII ȘI ACTIVITĂȚII SFÎNTULUI APOSTOL PETRU

- * Affanassieff, N., Kulomzin, N., Meyendorf, J., Schmemmann, A., *La Primauté de Pierre dans l'Église Orthodoxe*, Delachaux et Niestle, 1960.
- * Aland, Kurt, *Der Tod des Petrus in Rom*, în «Intern. Bibliogr. Zeitschrift», 1960.
- * Brianza, S., *De persona Petri in Evangeliiis*, în «Études», nr. 9/1961.
- Chase, F. H., *Saint Pierre*, în «Dictionary of the Bible», by James Hastings, t. III, Edinburg, 1906.
- * Cullman, Oscar, *Saint Pierre, Disciple, Apôtre, Martyr*, Paris, 1952.
- Farrar, F. W., *Primele zile ale creștinismului*, partea I, II și III, traducere de Nicodim Mitropolitul Moldovei, Mănăstirea Neamț, 1938.
- Farrar, F. W., *Viața și operele Sfântului Apostol Pavel*, partea I, II și III, traducere de Nicodim Patriarhul României, Mănăstirea Neamț, 1941—1943.
- Fillion, L. Cl., *Pierre (Saint)*, în «Dictionnaire de la Bible», vol. V, partea I, Paris, 1912.
- Fillion, L. Cl., *Saint Pierre*, Col. «Les Saints», ed. sixième, Paris, 1925.
- * Fouard, L'Abbé, *Saint Pierre*, Col. «Les Origines de l'Église», Paris, 1925.
- * Gils, P., *Pierre et sa loi au Christ ressuscité*, în «Intern. Bibliogr. Zeitschrift», 49/1962.
- * Herlling, Ludwig von, *Petrusgrab; Kryptogramme am Petrusgrab*, în «Intern. Bibliogr. Zeitschrift», 1962.
- * Jongkees, J. A., *The Tomb of St. Peter*, în «Intern. Bibliogr. Zeitschrift», 13/1960.
- Kirsch, J. P., *St. Peter*, în «The Catholic Encyclopedia», t. XI, New York.
- * Kzenmayer, H., *Petrus in Rom?*, în «Intern. Kirchliche Zeitschrift», 1956.
- Lopuhin, A. P., *Istoria biblică a Noului Testament*, traducere de Nicodim Patriarhul României, vol. VI, București, 1947.

* Lucrările din lista bibliografică precedate de asterisc nu au fost consultate.

- * Masson, Ch., *Le reniement de Pierre. Quelques aspects de la formation d'une tradition*, în «Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse», 1/1957.
- Munteanu, Prot. Dr. L. G., *Viața Sfântului Apostol Petru*, Col. «Cărțile Vieții». Editura Episcopiei ortodoxe române, Cluj, 1944.
- Patrick, W., *Peter*, în «Dictionary of Christ and Gospels», by James Hastings, Edinburg, 1927.
- Tricot, A., *Saint Pierre*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. XII, 2, Paris, 1935.

PENTRU INTRODUCERE

- Bigg, Charles, *The first Epistle of St. Peter, critical and exegetical Commentary*, Col. «The International Critical Commentary», second edition, Edinburg, 1910.
- Bogațu, Vasile, *Studiu critic introductiv asupra primei Epistole a Apostolului Petru*. Teză de licență, București, 1901.
- Chase, F. H., *St. Peter*, în «Dictionary of the Bible», by James Hastings, t. III, Edinburg, 1906.
- * Continat, S., *Les Epîtres catholiques*, în *Introduction à la Bible, II: Nouveau Testament*, sub direcția lui A. Robert și A. Feuillet, Paris, 1959.
- Farrar, F. W., *Primele zile ale creștinismului*, traducere de Nicodim Mitropolitul Moldovei, partea I, cap. VIII—IX, 1938.
- Fillion, L. Cl., *Première Epître de Pierre*, în «Dictionnaire de la Bible», vol. V, partea I, Paris, 1912.
- Gheorghiu, Dr. Vasile, *Introducere în Sintele cărți ale Noului Testament*, 1929.
- Heeren, A. Van der, *The first Epistle of St. Peter*, în «The Catholic Encyclopedia», t. XI, New York.
- Holzmeister, Urbanus, *Commentarius in Epistolas S. S. Petri et Iudae*, Paris, 1937.
- * Hunter, A. M., *Introduction — New Testament Theology*, London, 1957.
- Jacquier, E., *Histoire de Livres du Nouveau Testament*, t. III, Paris, 1921; și: *Les Actes des Apôtres*, Paris, 1926.
- Marcu, Pr. Prof. Grigorie T., *Episcopatul roman al Sfântului Petru în lumina Noului Testament*, în «Ortodoxia», I (1949), nr. 4; și: *Mărturiile documentare de procedură sinodală în cartea Faptele Apostolilor*, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 3.
- * McNeil, A. H., *An Introduction to the study of New Testament*, ed. II, Oxford, 1953.
- Pietreanu, V., *Studiu exegetic-critic asupra textului I Petru II, 2*, în «Ortodoxia», IX (1957), nr. 1.
- * Richardson, Alain, *An Introduction to the Theology of New Testament*, London, 1950.
- Studiul Noului Testament*, manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice de grad Universitar, alcătuit de: Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Pr. Prof. Gr. T. Marcu, Pr. Prof. Sofron Vlad și Pr. Prof. Liviu Munteanu, București, 1954.
- Tricot, A., *Première Epître de Saint Pierre*, în «Dictionnaire de Théologie Catholique», t. XII, 2, Paris, 1935.

PENTRU COMENTARIU

I. — Comentarii vechi-grecești

Integrale

- Ecumenius, *Petri Apostoli Prior Epistola Catholica*, P. G., CXIX, 509—602.
- Teofilact, *Expositio in Epistolam primam Sancti Petri*, P. G., CXXV, 1191—1288.

Parțiale

- Ammonius (Prezbiter din Alexandria), *Fragmenta in Primam Sancti Petri Epistolam*, P. G., LXXXV, 1608—1610.
- Sfântul Chiril al Alexandriei, *Fragmenta in Epistolam I Beati Petri*, P. G., LXXIV, 1012—1016.
- Clement Alexandrinul, *Hypotyposes. Fragmenta adumbrationes in Primam Epistolam Sancti Petri*, P. G., IX, 729—732.
- Didym Alexandrinul, *Enarratio in Epistolam I Sancti Petri*, P. G., XXXIX, 1755—1772.
- Eutalie (Diaconul), *Hypothesis. Epistola I Sancti Petri*, P. G., LXXXV, 680 ș. u.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Fragmenta in Epistolam I Sancti Petri*, P. G., LXIV, 1053—1057 **.

II. — Comentarii mai noi

Comentarii romano-catolice :

- Charue, A., *Première Eptre de Pierre*, în *La Sainte Bible, texte latin, traduction française d'après les textes originaux avec un commentaire exégétique et théologique*, Collection Louis Pirot, t. XII, Paris, 1938.
- Fillion, L. Cl., *La Sainte Bible (texte latin et traduction française) commentée d'après la Vulgate et les textes originaux*, t. VIII, Paris, 1925.
- Holzmeister, Urbanus, *Commentarius in Epistolas S. S. Petri et Iudae*, Paris, 1937.
- *Margot, J. C., *Les Eptres du Pierre*. Commentaire. Genève, 1960.
- Petit, J. A., *La Sainte Bible avec commentaire, d'après Dom Calmet, les Saints Pères et les exégètes anciens et modernes*, t. XVII, Paris, 1906.
- Spicq, C., *Les Eptres de Saint Pierre*, Col. «Sources Bibliques», Gabalda, Paris, 1966.
- Vrede, Dr. Wilhelm, *Die Katholischen Briefe (übersetzt und erklärt)*, în *Colecția Dr. Max Meinertz und Dr. Wilhelm Vrede*. Bonn, 1932.

Comentarii anglicane :

- *Beare, Wight, *The first Epistle of Peter*, Oxford, 1947 ; și *The first Epistle of Peter, The greek text with Introduction and notes*, Ed. II, ed. by Francis, Oxford, 1956.
- Bigg, Charles, *The first Epistle of St. Peter, critical and exegetical Commentary*, Col. «The International Critical Commentary». second edition, Edinburg, 1910.

** Menționăm că — pentru a nu încărca lista bibliografică — lucrările Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești răsăriteni, care au folosit și tilcuit locuri din Epistola I Petru în diferitele lor opere, fără a se ocupa îndeaproape de comentarea întregului text al acestei Epistole (precum : Clement Romanul, Ignatie al Antiohiei, Justin Martirul și Filozoful, Origen, Eusebiu de Cezareea, Atanasie cel Mare, Epifaniu, Teodoret al Cirului, Chiril al Ierusalimului, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Grigorie de Nisa, Maxim Mărturisitorul, Macarie Egipteanul, Efreim Strul, Isaac Strul, Ioan Damaschin, Patriarhul Proclu, N. Cabasila ș. a.) au fost indicate numai în notele lucrării. În același fel am procedat și cu multe lucrări ale unor autori mai noi (precum : Hr. Andrușos, M. Boismard, L. Cerfaux, J. Chalme, Arhim. Dr. N. Corneanu, P. Evdokimov, Karl Henssi, R. Kittel, A. Médebielle, Ph. H. Menoud, Prof. Iustin Moisescu, Pr. Prof. N. Neaga, Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, H. Quilliet, Diac. Prof. H. Roventza, Pr. Prof. D. Stăniloae, V. Tarnavschii, J. Turmel, Pr. Prof. Solfron Vlad ș. a.).

Totodată precizăm că, din necesități tehnice, am redat textul Epistolei, titlurile grecești ale lucrărilor patristice în traducerea lor în limba latină sau în limba română, folosind textul grecesc numai acolo unde a fost strict necesar.

- FARRAR, F. W., *Primele zile ale creștinismului*, traducere de Nicodim Mitropolitul Moldovei, partea I, cap. X, p. 316—339 (comentariu sumar), Mănăstirea Neamt, 1938.
- HASTINGS, JAMES, *The first Epistle of St. Peter*, Col. «The Speaker's Bible», Aberdeen, Scotland, 1924.
- * STILBS, ALAN M., *The first Epistle general of Peter. A Commentary*, Tyndal Press, 1959.
- WAND, J. W. C., *The general Epistles of Peter and Iuda*, London, 1934.

Comentarii protestante:

- KNOPF, RUDOLF, *Die Briefe Petri und Iuda*, in *Meyer's Kommentar zum Neuen Testament*, Göttingen, 1912.
- SCHLATTER, AD., *Die Briefe des Petrus...*, Calw und Stuttgart, 1913.
- WOHLENBERG, D., *Einleitung und Kommentar zu den beiden Petrusbriefe*, Leipzig, 1923.
- * WOHLENBERG, GUSTAV, *Der erste und zweite Petrusbrief und der Iudasbrief*, in *Zahn, Kommentar zum Neuen Testaments*, 3 Auflage, Leipzig, 1925.

DECLARAȚIE

Subsemnatul, Pr. Ioan A. Mircea, declar că teza de doctorat, intitulată *EPISTOLA I A SFINTULUI APOSTOL PETRU*, introducere și comentariu, îmi aparține în întregime și la alcătuirea ei n-am utilizat alte lucrări decât cele menționate în note și în lista bibliografică.

Pr. IOAN A. MIRCEA

CURRICULUM VITAE

Născut în 19 septembrie 1903 în comuna Măgura, satul Gurueni, jud. Teleorman, din părinți plugari, absolvind cursurile primare, după război am urmat, ca bursier, Seminarul Central, absolvindu-l în anul 1926.

În dorința desăvârșirii studiilor teologice, am urmat cursurile Facultății de Teologie din București, absolvindu-le în 1930. După satisfacerea stagiului militar, în 1932—1933, cu recomandare din partea Facultății, am fost trimis de Sfânta Patriarhie ca bursier în colegiul «Saint Basile» din Strasbourg.

Înapoiat în țară, în toamna anului 1933, am susținut teza de licență cu titlul *Concepția despre διχαιούνη în Evangheliile Sinoptice*, la catedra de exegeza Noului Testament. Lucrarea a fost apreciată cu calificativul «magna cum laude».

După căsătorie am fost numit preot paroh pe seama parohiei din comuna Cojasca, jud. Dimbovița, la data de 1 aprilie 1934, unde am păstorit pînă la 15 noiembrie 1944, dată la care am fost transferat la parohia «Bărbătescu-Nou» (Cătuțul de Argint) din Capitală, unde slujesc și acum.

În toamna anului 1951 m-am înscris la cursurile de doctorat în teologie, pe care le-am absolvit în iunie 1955. După aceasta, paralel cu exercitarea îndatoririlor pastorale, am publicat următoarele studii de interes teologic biblic noutestamentar:

— *Învățătura despre Biserică în Evanghelia privită interconfesional* (lucrare de seminar), în «Ortodoxia», VII (1955), nr. 1. — *Organizarea Bisericii și viața primilor creștini după Faptele Apostolilor* (lucrare de seminar), în «Studii Teologice», VII (1955), nr. 1—2. — *Sfinții Apostoli Petru și Pavel după documente vechi și noi*, în «Glasul Bisericii», nr. 9—10/1966. — *Cinstirea Sfinților Apostoli Petru și Pavel în Ortodoxie*, în «Glasul Bisericii», nr. 5—6/1967. — *Cei Șaptezeci de ucenici și problema ierarhiei bisericești*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 9—10. — *Prefigurările Crucii în Vechiul Testament cu semnificația lor în tradiția cultică ortodoxă*, în «Studii Teologice», XXI (1969), nr. 3—4. — *Apostolatul după Noul Testament*, în «Studii Teologice», XXII (1970), nr. 5—6. — *Preoția împărdtească sau duhovnicească*, în «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 7—8. — *Răscumpărarea după Noul Testament în învățătura Sfinților Părinți*, în «Studii Teologice», XXIV (1972), nr. 1—2. — *Coborîrea la Iad a lui Iisus Hristos*, în «Studii Teologice», XXIV (1972), nr. 3—4. — *Nașterea de sus*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8/1972. — *Slavia în înțelegerea creștinilor din primele veacuri*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8/1973.

În același timp am elaborat teza de doctorat cu titlul: *Epistola I a Sfîntului Apostol Petru, introducere și comentariu*.

R É S U M É

«L'ouvrage : La première Epître de St. Pierre demeure fidèle au cadre classique de tout travail d'exégèse : problèmes d'Introduction, texte (traduction personnelle) et exégèse proprement dite». On y ajoute, comme de raison, une présentation synthétique de la théologie de St. Pierre.

La première partie de l'ouvrage examine les problèmes d'Introduction : l'auteur, la nature et le caractère de l'épître ; ses destinataires (des paganochrétiens pour la plupart) ; son lieu et la date (Babylone sur l'Euphrate, en 64) ; motivation et but (le souci d'encourager les fidèles accablés de tribulations et les calomnies des non-chrétiens) ; la langue, le vocabulaire et le style de l'épître. (La langue c'est le grec de conversation parsemé d'hebraïsmes ; le vocabulaire témoigne d'éléments pris dans les Septante (des citations de l'Ancien Testament) ; des mots classiques pris dans un sens chrétien ; des mots et des expressions propres (62 *apax legomena*), des mots communs de formation récente. Pour le style, l'Apôtre use du parler populaire à part quelques figures dans le style classique. St. Pierre emploie souvent le procédé antithétique, illustre la même idée par des synonymes et des épithètes propres à rendre clarté et couleur à l'exposé. Si bien que au point de vue littéraire entre l'esprit et la forme de l'Epître, on constate un équilibre, parfaitement conforme au caractère de son auteur : «St. Pierre l'Apôtre de Jésus-Christ».

On y accorde une importance à part au rapport de la première Epître de St. Pierre avec les autres écrits du Nouveau Testament. Toute dépendance doctrinale ou littéraire de cette épître, de quelque autre auteur du Nouveau Testament est exclue. Les paroles directes du Christ et la catéchèse apostolique, voilà la source unique d'inspiration de St. Pierre ainsi que des autres auteurs sacrés du Nouveau Testament. Les idées et les expressions de l'Epître communes avec les autres auteurs du Nouveau Testament reçoivent chez St. Pierre un tour et une interprétation spécifiques, soulignant sous un aspect propre sa personnalité spécifique et son originalité.

La deuxième partie représente la traduction et le commentaire du texte. Après le Prologue énonçant plusieurs principes doctrinaux (I. 1—12) le commentaire s'arrête aux trois groupes de conseils selon la division logique du corps de l'Epître : I. — Exhortations générales à la sainteté, liées au privilège d'être chrétien ; II. — Règles spéciales de comportement dans les différentes situations sociales, familiales et individuelles liées aux charismes reçus pour vivre dans le Christ (II, 11 — IV, 19) ; III. — Conseils spéciaux adressés aux pasteurs et à leurs fils spirituels (V, 1—11). Le commentaire finit par l'Epilogue (V, 12—14) qui nous indique le but de l'Epître, et transmet les salutations et la bénédiction finale de l'Apôtre.

Une vraie présentation résumative du travail nous offre le chapitre final ayant pour titre : la Théologie de la première Epître de St. Pierre. Par son caractère synthétique ce chapitre présente en effet tous les aspects de la pensée théologique de St. Pierre. C'est pourquoi cette Epître fut considérée, à juste titre, des l'âge aposto-

lique comme un écrit pastoral et oecuménique si bien qu'elle constitue un réel guide pratique d'orientation chrétienne, tant pour les pasteurs que pour les fidèles des communautés chrétiennes, du passé et d'aujourd'hui.

Dans le commentaire que nous présentons, nous avons eu recours en premier lieu aux lumières des Saints Pères de l'Église d'Orient, pour éclairer les problèmes doctrinaux et pratiques débattus, dans le texte de la première Épître de Pierre.

Nous avons souligné les traits particuliers qui distinguent cette épître de St. Pierre dans l'ensemble des autres écrits inspirés du Nouveau Testament.

Ainsi nous avons relevé d'abord les expressions qui lui sont propres, par ex. : «Le Père nous a régénérés (ἀναγεννήσας) par la résurrection de Jésus Christ»; pour «une vivante espérance» (I, 3—4); «désirez le lait spirituel non trépaté afin que vous croissiez pour le salut» (II, 2); les chrétiens sont «des pierres vivantes édiées sur le Christ la Pierre vivante»; édiées dans un «édifice spirituel»; «pour un sacerdoce saint», en vue «des sacrifices spirituels agréables à Dieu offerts par Jésus Christ» (II, 4—5); les chrétiens sont : «un sacerdoce royal» (II, 9); «sanctifiez le Christ dans vos coeurs toujours prêts à la défense contre quiconque vous demande raison de l'espérance qui est en vous» (III, 15). Nous remarquons les idées spécifiques suivantes : l'idée que les anciens prophètes ont été inspirés par l'esprit du Christ (I, 10—11); la descente aux enfers, et la présentation du Baptême comme antitype du déluge (III, 1—21). Chez St. Pierre des thèmes communs avec les autres auteurs sacrés du Nouveau Testament reçoivent une interprétation personnelle (par ex. la différence d'interprétation entre St. Pierre III, 18—22 et St. Paul Efes. IV, 8—11 touchant la Descente et l'Ascension du Christ, et sur le mariage (cp. I P. III, 1—7 et Efes. V, 22—31) etc.).

Quelques uns de ces sujets doctrinaux ou sociaux de l'Épître ont formé l'objet d'études publiées à part (comme p. ex. : la Régénération... I, 3; la Rédemption... I, 18—19; le Sacerdoce royal II, 5, 9; la Descente aux enfers III, 18—20; l'Esclavage... II, 18—20). Ces études ont été publiées dans les revues indiquées dans le «Curriculum vitae».

Sans doute, considérée dans son ensemble l'Épître présente une vision Christocentrique, conçue comme une théologie de la Rédemption effectivement réalisée par le Christ, d'où la nécessité de vivre en Lui. Toutefois St. Pierre conçoit l'acte de la Rédemption et notre vie dans le Christ comme une action à laquelle participe toute la Sainte Trinité. Mais, à un examen attentif, on peut remarquer que l'Épître touche pratiquement à tous les aspects de la doctrine chrétienne.

Dieu, par exemple, est envisagé par St. Pierre non seulement dans l'unité de son être et de son action, mais aussi dans la diversité des personnes de la Sainte Trinité.

À propos de l'unité divine on y spécifie que Dieu est Créateur (IV, 19), Providence (V, 7), Régénérateur (I, 3), Sauveur (I, 20), Miséricordieux (I, 3), mais aussi Juge (I, 17). Il reçoit nos sacrifices par le Christ (II, 5). Il est Donneur de toute grâce, étant glorifié pour toutes choses (IV, 11; V, 10—11).

Quant à Dieu considéré dans ses personnes, à Dieu le Père St. Pierre attribue la préséance et l'élection (I, 1—2); pour le Christ Il est Dieu et Père (I, 3). Le Christ est son Fils dès l'éternité (I, 20). Le Christ s'est fait homme en assumant un corps humain. Pour nous Il est non seulement Créateur mais aussi Père (I, 3, 17); Il a ressuscité le Christ et Il a donné gloire à l'humanité du Christ (I, 21).

Dieu le Fils est présenté comme préexistant et incarné dans les derniers temps ; par son Incarnation il devient Jésus le Christ chargé d'accomplir le dessein du salut (I, 20) ; il a racheté le monde par son obéissance et l'aspersion de son sang (I, 2), le ramenant ainsi à Dieu le Père (III, 18).

À Dieu le Saint Esprit St. Pierre attribue l'action de sanctifier (I, 2), l'inspiration des Prophètes et des Apôtres (I, 10—12). Il soutient par ses grâces et ses charismes la consommation du salut et l'entrée dans la gloire (IV, 10—11, 14).

Toute l'Épître est centrée sur la Christologie. Pour St. Pierre, le Christ est Dieu et Homme, préexistant et historique, sacrifié, Agneau et Sacrificateur (Prêtre), eucharistique, descendant aux enfers, glorifié et attendu dans la gloire de la Parousie. C'est Lui qui, en qualité de Suprême Pasteur a institué le sacerdoce comme un service co-sacerdotal dans l'Église (V, 1, 2—4) ; cp. Ioan, XX, 21—23).

C'est le Christ glorifié qui veille sur son Église et invisiblement la dirige (II, 25) et intercède pour Elle auprès du Père en Lui présentant nos sacrifices spirituels (II, 5).

Au point de vue sotériologique, selon l'avis des Pères, St. Pierre accorde une importance à tous les moments de la vie du Christ depuis l'Incarnation jusqu'à la Parousie finale. L'action salvifique du Christ y est orientée en premier lieu vers Dieu le Père, mais aussi vers l'humanité du Christ ainsi que vers les hommes.

Pour Dieu le Père le sacrifice du Christ est d'une part, une rançon (I, 18—19) et une réconciliation (III, 18), et d'autre part il constitue un acte d'obéissance et un hommage (I, 3 ; II, 5, 11).

Pour la nature humaine du Christ, ce sacrifice a été un moyen de sanctification, de confort et de délication pour la ramener à l'obéissance de Dieu (I, 3, 19, 21 ; II, 22, 24 ; III, 22).

Pour nous les fidèles le sacrifice du Christ constitue la source du pardon, de la sanctification, de l'adoption (I, 3, 17) et de réconciliation envers Dieu (III, 18). C'est objectivement le salut des âmes (I, 5, 9), qui nous ouvre la voie de l'éternité (I, 4).

Au centre de l'action sotériologique de Dieu sur les hommes, St. Pierre place l'Église et ses mystères. Pour St. Pierre la réalisation du salut n'est possible que nous l'Église, par une participation à la grâce des saints mystères et par une conduite chrétienne, afin d'obtenir la consommation du salut au moment de la Parousie.

Sans employer le mot Église, nous trouvons dans cette Epître tous les éléments essentiels de l'Ecclésiologie, exprimés sous différentes notions ou métaphores. Ainsi la communauté chrétienne est appelée «fraternité» (II, 17 ; V, 9), «peuple de Dieu» (II, 9), «l'élu» (V, 13). Elle est appelée aussi «édifice spirituel» (II, 5), «la maison de Dieu» (IV, 17), et «le troupeau de Dieu» (V, 2).

En elle oeuvre la Parole et la grâce multiforme de Dieu (IV, 10—12). C'est ce qui rappelle tous les aspects humains et divins, visibles et invisibles des communautés organisées que sont les Églises de Dieu dans le monde.

Pour ce qui concerne les Sacrements, l'Épître ne traite expressément que du Baptême, «le baptême qui sauve» (III, 21). Le sacrement du Sacerdoce n'est envisagé que sous son aspect pastoral : «paissez le troupeau de Dieu qui vous est confié» (V, 2), mais sans exclure son aspect sanctificateur. L'Épître affirme aussi le sacerdoce royal (II, 5, 9) de tous les baptisés, mais ce sacerdoce est différent du sacerdoce sacramental. L'Épître permet d'entrevoir également une allusion à l'Eucharistie dans les mots du psaume XXXIII, 8 (XXXIV, 9) considéré psaume eucharistique (II, 3) et dans les autres textes de l'épître considérés liturgiques (I, 3 ; IV, 11 ; V, 11).

Un autre texte nous autorise à voir une allusion au sacrement du Mariage. Les mariés y sont considérés comme «des cohéritiers de la grâce de vie» (III, 7).

Dieu a entouré les chrétiens d'anges gardiens. Ils sont «la puissance de Dieu» qui «nous gardent» (I, 5) contre le péché et contre le diable (V, 8).

L'Eschatologie n'est pas, elle non plus, absente de l'Épître. Elle est indiquée au contraire par des expressions comme : «la révélation de Jésus Christ» (I, 7), «la révélation de la gloire» (IV, 13 ; V, 1, 10), quand le Seigneur viendra «juger vivants et morts» (IV, 5).

Le souci dominant de l'Épître reste cependant le souci pastoral, c'est-à-dire le souci d'assurer dans la vie des fidèles et des communautés chrétiennes, l'application pratique des enseignements et des exhortations données par l'Apôtre. C'est ce qui constitue l'appropriation du salut, le salut subjectif.

Pour assurer la croissance et la consommation du salut, St. Pierre recommande en premier lieu la pratique des trois vertus théologales : la foi (I, 5, 7, 9 ; V, 9), l'espérance vivante (I, 3, 21) qui réjouit dans les souffrances et prépare à l'allégresse lors de la révélation de la gloire (IV, 13) ; l'amour de Jésus Christ (I, 8), ainsi que l'amour des frères d'un cœur pur (I, 22), amour qui couvre une multitude de péchés (IV, 8).

Parmi les bonnes œuvres qui préparent le salut St. Pierre rappelle la patience dans les épreuves et les souffrances injustes (II, 19—20), une bonne conduite au milieu des nations (II, 12) et la pratique des principes chrétiens dans la vie individuelle (I, 22 ; II, 1 ; III, 3, 9, 11 ; IV, 1, 4, 15), de famille (III, 1—7) et sociale (II, 13—18 ; V, 5), principes de justice, de simplicité, de travail, de fraternité, de vigilance, de sobriété, de paix (III, 10—12), de respect mutuel etc.

En tant que citoyens de l'État et fils de l'Église les chrétiens doivent être loyaux envers les autorités civiles et obéir aux prêtres (pasteurs) de l'Église (III, 16 ; V, 5) ; les esclaves chrétiens seront soumis même si leurs maîtres sont difficiles (II, 18). Quant aux Pasteurs de l'Église, ils doivent être des exemples de dévouement envers Dieu, non des seigneurs et collaborer avec les fidèles au bien du troupeau (V, 2—5).

Un contenu d'une telle richesse, force spirituelle, et originalité, explique-t-il le rôle important joué par cette Épître dans l'histoire de la vie et de la pensée chrétienne.

Les idées dogmatiques de l'Épître ont aidé les Pères et les apologistes orthodoxes dans leur combat contre les différentes hérésies du passé : antitrinitaires, christologiques, sotériologiques, pélagiennes etc. Par là elles ont largement contribué à la précision des dogmes fondamentaux entrés dans le credo général de l'Église et dans le culte. Rappelons-nous enfin que l'idée de cette Épître sur la Descente aux Enfers est intégrée dans le Symbole «apostolique» et le Symbole «athanasien».

Dans son ensemble, l'étude entend être «une contribution à l'enrichissement du dépôt exégétique de l'Église Orthodoxe Roumaine».

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU PRIN ORTODOXIE

Dorul sufletului creștinesc de a-L cunoaște pe Dumnezeu s-a arătat din vremurile cele mai îndepărtate. Istoria religiilor, cu documentările sale arheologice, ne stau ele înseși mărturie. Scințea divină din sufletul omului, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, își îndrepta conținutul privirii în necunoscut, spre a-L afla, a-L cunoaște și a-L adora pe Dumnezeu. Conștiința religioasă din sufletul omului, pe care o avea de la creația sa divină, îl îndemna pe acesta să caute pe Dumnezeu, precum avea să explice mai târziu Sfântul Apostol Pavel : «Păgînii, cari nu au lege, din fire fac ale legii, aceștia neavînd lege, își sînt lor lege, cum arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conștiinței lor...»¹.

Natura universului ce-l înconjură pe om îi umplea sufletul de admirație, dar fără să-L poată descoperi și cunoaște pe marele Creator al acestei lumi. Astfel s-a putut petrece marele fenomen, descris cu multă înțelepciune de Sfântul Vasile cel Mare, care scria în prima Omilie a *Hexameronului*, despre crearea lumii și a omului în cele șase zile, afirmînd : «Universul este învățătura sufletelor raționale și școala științei dumnezeiești, privește-a ființelor ce se văd și se mișcă, călăuzește ca și cu o mîină sufletul omului către contemplarea Celui ce nu se vede»². Universul este însă prea mare și deosebit în elementele sale, spre a-L putea descoperi pe Creatorul lor. Omul rămîne constrîns la contemplarea lui Dumnezeu, împins de ceea ce vedea în afară, în univers, și de aceea ce simțea că trăiește în sufletul său și-l răscolește, precum avea să conchidă mai târziu marele filozof Kant : «Cerul plin de stele și conștiința morală din om umplu sufletul omului de admirație»³.

Recunoașterea esenței spirituale a dumnezeirii, nu putea să o priceapă omul, nici cu văzul, nici cu rațiunea sa, precum avea să ne explice Sfântul Grigorie Teologul în cuvîntarea a doua despre Dumnezeu, în care arată cum unii oameni au adorat soarele, alții luna, alții mulțimea stelelor, alții cerul în întregimea lui, atribuindu-le acestora conducerea universului. Alții o atribuiau stihțiilor lumii acesteia, care ajută la susținerea vieții, precum sînt : pămîntul, apa, cerul, focul și altele. Iar alții au adorat cele mai frumoase lucruri pe care le vedeau, — în puterea și frumusețea trupului omenesc, ajungînd la plăsmuirii ale minilor omenești, ca statui și alte închipuiri, pentru a crea mituri, pe care se sprijineau propriile lor rătăciri⁴. Adevărul acesta îl evidențiasă și Sfântul Apostol Pavel, cînd scria către Romani : «Și au schimbat oamenii slava lui Dumnezeu Celui nestrîcacios întru asemănarea chipului omului celui strîcacios și al păsărilor și a celor cu patru picioare și al tîrtoarelor și s-au închinat și au slujit făpturii, în locul Făcătorului, care este binecuvîntat...»⁵.

1. Romani II, 14—15.

2. Sfîntul Vasile cel Mare, *Hexameronul*, Omilia I. Cap. 6, Migne. P. G., tom. XXIX, col 16.

3. Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, trad. Prof. Traian Brăileanu.

4. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvîntarea a doua despre Dumnezeu*, cap. XIV, trad. de Pr. Dr. Gh. Tilea și Dr. Nicolae Barbu, asist. univ. *Cele cinci cuvîntări de Dumnezeu*, 1947, p. 19—20.

5. Romani I, 23, 25.

Dumnezeu, care este duh nevăzut, dar iubirea supremă, din iubire pentru omul pe care l-a creat în decursul istoriei omenirii, s-a descoperit pre Sine, în mod treptat, precum ne istorisește Sfânta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament⁶, precum și Sfânta Tradiție⁷. Sfântul Grigorie Teologul ne istorisește cum Dumnezeu ca un bun Părinte, cel mai mare pedagog al omenirii și cel mai iscusit medic al omului, l-a scos pe om treptat din întunericul rătăcirilor, spre a-l aduce la cunoașterea lumii celei adevărate, la însăși cunoașterea lui Dumnezeu. Cele două Testamente, înfățișate de Sfânta Scriptură, sînt cele două mari cutremurări ale lumii și ale universului, prima, trecerea de la idololatria păgînă la legea Vechiului Testament și a doua, trecerea de la legea Vechiului Testament la Evanghelie, — la Noul Testament. Cutremurarea lumii și a omului în descoperirea divină s-a făcut după principiile fundamentale ale pedagogiei divine, ale respectării liberei voințe a omului, prin convingerea sa și prin bunătatea și blîndețea lui Dumnezeu. Căci omul nu este o plantă ce poate crește forțat, iar ceea ce pornește din libera voință este mai temeinic și mai trainic⁸.

Cît de mare deosebire a fost între religiile idololatre, în care jertfele cu dorințele păcatelor trupești ajunseseră la un cult religios și monoteismul Vechiului Testament, în care pocăința față de păcat și dorința de îndreptarea vieții, ajunseseră la cunoașterea psalmi ai Proorocului rege David, în care scria cu deplină căință și dor de îndreptare: «Întoarce fața Ta de la păcatele mele, și toate fărădelegile mele șterge-le. Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeuule, și duh drept înnoiește întru cele dinăuntrul meu»⁹. Proorocii Vechiului Testament, pe calea inspirației divine, arătau nu numai crearea lumii și pe Creator, ca Proorocul Moise, dar prin Proorocii mari și mici venirea unui Mîntuitor, Fiul lui Dumnezeu, pe pămînt între oameni, precum cu amănunte avea să vestească prin profețiile sale marele Prooroc Isaia, supranumit Evanghelistul Vechiului Testament. Însuși Decalogul a fost un mare îndrumător religios-moral al omului. Astfel a fost îndreptățit Sfântul Apostol Pavel să scrie că Legea Vechiului Testament a fost «Călăuză spre Hristos, pentru ca să ne îndreptăm prin credință»¹⁰. Vechiul Testament, complectat mai apoi de Noul Testament și de Sfânta Tradiție, aveau să justifice temeierile biblice ale primului articol din Simbolul nostru de Credință, prin care mărturisim: «Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl atotțitorului, făcătorul cerului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele». Explicarea amănunțită o putem urmări în cartea cu «Învățătură de Credință Creștină Ortodoxă»¹¹.

La plinirea vremii, precum ne scrie Evanghelistul, omenirea în decursul istoriei, acum aproape două mii de ani, s-a putut bucura de «Răsăritul cel de sus», prin care aveam să dobîndim «Lumina cunoaștinței». Bunavestire, a coborîrii Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu pe pămînt, avea să fie bucuria omenirii, ca tunetul norilor pentru revărsarea ploii binefăcătoare după o secolă îndelungată, precum grăia odinioară marele Varlaam Mitropolitul Moldovei, în Cartea românească de învățătură, la sărbătoarea Blagoveștenilor. Cutremurarea de pămînt, după Sfântul Grigorie Teologul și tunet ceresc binevestitor, după Varlaam al Moldovei, grăiau despre același adevăr dumnezeiesc.

6. *Învățătura de Credință Creștină Ortodoxă*. Cu aprobarea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Justinian, Patriarhul României.... *Despre descoperirea dumnezeiască*, București, 1952, p. 4—15, *Despre Sfînta Scriptură* p. 15—27.

7. *Idem*, op. cit., p. 28—39.

8. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvîntarea a cincea despre Dumnezeu*, cap. XXV, op. cit., p. 82—83.

9. Psalmul L, 10—11.

10. Galateni III, 24.

11. *Învățătura de Credință...*, op. cit., p. 45—68.

Căci acum aproape două mii de ani Sfântul Arhanghel Gavriil, cu o ramură de crin în mână, în luna înfloririi pomilor, cobora în Nazaretul Galileei, cetatea mugu-
relui și a florii, la o Fecioară prea curată, din neamul Proorocului rege David, să-i
rostească mesajul dumnezeiesc al cerului: «Bucură-te ceea ce ești plină de dar. Domnul
este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei. Și iată vei lua în pintece și vei naște
fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Cerului Preainalt se va
chemă și Domnul Dumnezeu și va da Lui tronul lui David. Duhul Sfânt se va pogori
peste tine și puterea Celui Preainalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care se va
naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema. Că la Dumnezeu nimic nu este cu
neputință...»¹².

Așa se explică frumoasa cântare bisericească, ce se cântă de credincioșii Bisericii
noastre în dimineața sărbătorii Bunelvestiri: «Astăzi este începutul mântuirii noastre
și arătarea tainei celei din veacuri. Fiul lui Dumnezeu, fiul Fecioarei se face și Ga-
vriil harul bine îl vestește...»¹³. Însași cântarea «Lumină Lină a Sfintei mării» de la
Vecernie, una din cele mai vechi cântări creștine ale Bisericii, binevestea în spiritul
proorocirilor Vechiului Testament, că după «Lumina cea de seară», avea să vină lu-
mina Fiului lui Dumnezeu, a Sfântului și Fericitului Iisus Hristos, Cel ce dă viață și pe
care lumea îl slăvește.

Cu evlavioasă și profundă convingere de toate cele rostite de Sfântul Arhanghel
Gavriil, Sfânta Fecioară Maria avea să-și mărturisească credința sa înaintea Elisabetei,
mama Sfântului Ioan Botezătorul, în casa preotului Zaharia, care umplindu-se și ea
de Duhul Sfânt, i-a rostit: «Binecuvântată ești tu între femei și binecuvântat este
rodul pîntecelui tău. Și de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului
meu?»¹⁴. Cu acest prilej a rostit Sfânta Fecioară Maria celebra rugăciune: «Mărește
suflete al meu pe Domnul și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu.
Că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată, de acum mă vor ferici toate nea-
murile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfânt este numele Lui...»¹⁵.

Toate aceste mărturisiri de credință ale Sfintei Fecioare Maria se rostesc în
Biserica noastră, ca stihuri la cântarea a opta a canonului de la Utrenia dimineții,
însoțite de creștineasca cântare: «Ceea ce ești mai cinstită decît Heruvimii și ești
mai mărită fără de asemănare decît Serafimii, carea fără stricăciune pre Dumnezeu
Cuvîntul ai născut, pre tine cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim...»¹⁶.

Această cântare se repetă la fiecare text din rugăciunea Maicii Domnului, după
ce Preotul slujitor al Sfântului Altar rostește, cădînd toată Biserica, vestitoarele cu-
vinte: «Prea Născătoarea de Dumnezeu și Maica luminii, întru cântări cinstindu-o, să
o mărim»¹⁷. După cum se știe, ușile împărătești ale Sfântului Altar, în toate Bise-
ricile, sînt purtătoare înaintea credincioșilor ale icoanei Bunelvestiri, cu Arhanghelul
Gavriil binevestitor în fața Maicii Domnului. Deci prin Maica «Luminii» avea să se
coboare «Lumina» pe pămînt.

Și iată că la timpul potrivit, precum mărturisesc Sfinții Evangheliști, bunăves-
tirea Sfântului Arhanghel Gavriil s-a împlinit. Sfânta Fecioară Maria avea să nască
pe pruncul Iisus, în cetatea lui David, Betleemul Iudeei, în vremea Cezarului August
al imperului roman, pe cînd Quirinus ocîrmaia Siria¹⁸. Păstorii de pe cîmpia Betlee-

12. Luca, I, 28—37.

13. Mineiul lunii martie la 25 zile. Troparul sărbătorii Bunelvestiri.

14. Luca I, 42—43.

15. Luca I, 46—55.

16. Utrenierul. Utrenia.

17. Liturghierul, Utrenia la cântarea a opta.

18. Luca II, 1—2.

mului aveau să vadă strălucirea dumnezeiască în jurul lor și să audă graiul îngerului binevestitor, ce li se arată: «Nu vă temeți. Căci iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul; Că vi s-a născut azi Mântuitor, care este Hristos Domnul, în cetatea lui David ... Și deodată s-a văzut, împreună cu îngerul, mulțime de oaste cerească, laudând pe Dumnezeu și zicind: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!»¹⁹.

Mesajul divin al îngerilor, cu graiul cerului către pământ avea să răsunе de aproape două mii de ani în Biserica creștină, către sfârșitul Utreniei, înaintea Sfintei Liturghii, cînd Preotul deschizînd ușile împărătești ale Sfîntului Altar, rostește cu glas solemn, cu fața către credincioși: «Slavă Ție, Celui ce ne-ai arătat nouă Lumina»²⁰. Iar la strană se repetă cîntarea îngerilor deasupra Betleemului: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire», cu toate cele ale Doxologiei²¹. Fiul lui Dumnezeu se întrupa în atmosferă luminoasă, luminată de steaua luminoasă deasupra Betleemului și în cîntări despre lumină, pentru că însuși El era Lumina, precum avea să rostească mai tîrziu: «Eu sunt Lumina lumii»²². Lumină, Lumină și Lumină, dar o singură Lumină, un singur Dumnezeu, precum scria Sfîntul Grigorie Teologul, cînd explica unitatea lui Dumnezeu în cele trei perioade ale Sfintei Treimi²³. După cum unitatea lucrării dumnezeirii, ca Lumină, se poate compara cu unitatea dintre soare, raza lui și lumina pe care o revarsă²⁴.

Așa ne explicăm cum la formularea Simbolului de Credință prin Sinodul întii ecumenic al Sfinților Părinți, privitoare la dumnezeirea Domnului Iisus Hristos, s-a hotărît mărturisirea cunoscută: «Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin carele toate s-au făcut». Adică precum, prin inspirația divină, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan ne-a lăsat scris la începutul Evangheliei sale: «La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul. Aceasta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din cele ce s-au făcut. Întru El era viața și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o»²⁵. Adevăr dumnezeiesc pe care-l ascultăm cu cutremurare sufletească, din Sfînta Evanghelie după Ioan, în noaptea Sfintei învieri, cînd toată Biserica este luminată, toți credincioșii poartă lumina aprinsă în mîini, iar clopotul și toaca, cu glas sărbătorec deosebit, vestesc Lumina dumnezeiască și în afară, în văzduhul cerului înconjurător. După cum la aprinderea luminilor, înaintea slujbei Sfintei învieri, Preotul slujitor, din ușile împărătești, se adresează credincioșilor cu tradiționalele cuvinte: «Veniți de primiți lumină» și Biserica se umple de lumină.

Mai departe, tot Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, ne înfățișează la înălțimea inspirației sale divine, adevărul dumnezeiesc, cum Fiul lui Dumnezeu Unul-Născut, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii, s-a întrupat în chip minunat: «Și Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr»²⁶. Adică cele ce aveau să mărturisesc Sfîntii Părinți în al treilea articol al Simbolului de Credință: «Carele pentru

19. Luca II, 9—11; 13—14.

20. *Liturghierul*, op. cit.21. *Utrenierul*, op. cit.

22. Ioan VIII, 12.

23. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvîntarea cincea despre Dumnezeu*, Cap. III, op. cit.,p. 69. 24. *Idem*, cap. XXXII, p. 87. 25. Ioan I, 1—5. 26. Ioan I, 14.

noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a intrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om»²⁷.

Menirea Domnului Iisus Hristos era de a revărsa lumina dumnezeiască în sufletele întunecate ale omului: «Cuvîntul era lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume ... Și celor cîți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere să se facă fiii lui Dumnezeu»²⁸. Domnul Iisus Hristos, Cel intrupat a făcut cunoscută omului dumnezeirea, ca Acela ce făcea parte din dumnezeire: «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sinul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut»²⁹. Însăși Teofania, sau arătarea dumnezeirii, în cele trei persoane ale Sfintei Treimi, la Botezul Domnului, în apa Iordanului, a fost primul prilej, la începutul misiunii Sale, de a face cunoscută dumnezeirea. Adevărul acesta îl cîntă și Biserica noastră, precum se poate vedea în Mineiul lunii Ianuarie, la sărbătoarea Botezului Domnului. După cum Evanghelistul scrie: «Iar botezîndu-se Iisus, îndată ce a ieșit din apă, iată cerurile I s-au deschis și El a văzut Duhul lui Dumnezeu, pogorîndu-se ca un porumbel și venind peste El. Și iată glas din ceruri care a zis: Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit»³⁰. Deci Tatăl, prin glasul din ceruri, Fiul primind Sfîntul Botez, iar Sfîntul Duh în chip de porumbel.

Întreaga misiune luminătoare, binefăcătoare, tămăduitoare, sfînțitoare și mîntuitoare a Domnului Hristos, de la Nașterea pînă la Jertfa pe Cruce de pe Golgota, culminînd cu dumnezeiasca Sa Înviere și Înălțare la ceruri, este înfățișată în Ortodoxie precum știm nu numai prin citirea cuprinsului Sfîntelor Evanghelii și al Epistolelor apostolice în Biserică, ci și prin cîntările respective ale tuturor înnologiilor bisericești din Minei, Octoih, Triod și Penticostar și înfățișată și prin icoanele picturilor din interior, precum și prin cuprinsul simbolic și mistic-religios al Sfintei Liturghii. De aceea Sfînta Liturghie ocupă locul de cinste al învățaturii pentru explicarea credinței creștine ortodoxe³¹. Căci prin Sfînta Liturghie se desfășoară înaintea sufletelor noastre întregul fir dumnezeiesc al Evangheliei, culminînd în jertfa mîntuitoare. Asemenea și la înfățișarea celorlalte Sfinte Taine³². După cum, toate articolele Simbolului de Credință se desfășoară, cu evlavie cuvenită în Biserică, înaintea tuturor credincioșilor, în lumina istorisirii Evangheliei.

Din întregul cuprins al Evangheliei, al epistolelor Sfîntilor Apostoli și al scrierilor Sfîntilor Părinți, se desprinde marele adevăr, cum Domnul Iisus Hristos a fost pentru om, nu numai Mîntuitorul sufletelor noastre, dar și supremul Învățător și deplinul Luminător al cugetării și vieții noastre creștine. Lumina cea adevărată, precum El singur a mărturisit: «Eu sînt Lumina lumii; cel ce îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții»³³. «Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine, să nu rămînă în întuneric»³⁴. Sfîntul Apostol Toma, care L-a întrebat călea unde merge, i-a răspuns solemn: «Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu, decît prin Mine»³⁵. Iar Sfîntului Apostol Filip, care dorea să le arate Apostolilor pe Tatăl, i-a răspuns: «Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl... Credeți Mie că Eu sînt întru Tatăl și Tatăl între Mine ... Cuvintele pe care vi le spun Eu, nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl care rămîne întru Mine — face lucrurile Lui»^{35 bis}. După cum tuturor Sfîntilor Apostoli le-a rostit: «Cel ce are

27. *Învățătura de Credință...* op. cit., p. 68—102.

28. Ioan I, 9, 12.

29. Ioan I, 18.

30. Matei III, 16—17.

31. *Învățătura de Credință...* op. cit., p. 254—285.

32. *Idem*, op. cit., p. 285—306.

33. Ioan VIII, 12.

34. Ioan XII, 46.

35. Ioan XIV, 6.

35 bis. Ioan XIV, 9—10.

poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta Lui»³⁶. Activitatea Domnului Iisus Hristos, încă de la începutul propovăduirii Sale, avea să întărească toate cele istorisite încă de la începutul Evangheliei, precum au fost profetite și de marele Prooroc Isala: «Poporul care stătea întru întuneric a văzut lumină și celor ce se așezau în umbră și în umbra morții lumină le-a răsărit» (Matei IV, 16).

Predica de pe munte a Domnului Iisus Hristos a fost zguduitoare de suflete. Căci cunoașterea lui Dumnezeu nu stă numai în a-l recunoaște dumnezeirea, ci mai ales în împlinirea voii și poruncilor Sale, privitoare la viața morală a credinciosului. Adevăratul și bunul creștin să nu rămână numai la post și rugăciune, ci alungind orice păcat din cugetul său, să păsească mai departe la fapte bune, în ajutorarea aproapelui său. Adevăratul și bunul creștin este acela care, nu numai că nu ucide pe semenul său, dar nici nu-i poartă ură sau minie și este în plină pace cu semenul său³⁷. Adulterul este un păcat așa de mare, încât nici cu gândul nu trebuie cugetat³⁸. Femeia trebuie respectată și tratată umanitar, chiar în caz de despărțire³⁹. Răzbunarea față de cel ce ne face rău trebuie înlăturată, iar față de vrăjmași trebuie să avem iubire, răspunzând cu dragoste la ură⁴⁰. Facerea de bine, milostenia, să se facă nu din fățărnicie, ci din iubire pentru semenul nostru⁴¹. Rugăciunea să se facă cu deplină sinceritate și cu credință curată, precum și postul⁴². Lăcomia pentru bogății, îmbrăcăminte și mâncare multă este un păcat și împotriva firii ce ne înconjoară⁴³. Nedreptatea și birfirea semenului trebuie înlăturate⁴⁴. Omul cel bun se cunoaște după faptele sale⁴⁵. Ceea ce nu-ți place, altuia nu face⁴⁶. Omul bun trebuie să tindă către desăvârșire, după exemplul Tatălui ceresc, care este desăvârșit⁴⁷. In-sușirile sufletești, virtuțile creștinului sînt înfățișate în cele nouă feciciri de la începutul Predicii de pe munte⁴⁸.

Toate aceste învățături din Predica de pe munte pot fi auzite în Biserica noastră din Evangheliile ce se citesc, pentru preocupările duhovnicești ale creștinului ortodox, în postul cel mare înainte de Sfintele Paști⁴⁹. În cîntarea «Fericirilor» la sfînta liturghie iese preotul cu Sfînta Evanghelie în mijlocul credincioșilor, avînd o lumină aprinsă în față, spre a se lua aminte la începutul activității învățătoare a Domnului Hristos.

Cunoașterea creștină adevărată nu se poate opri numai la informarea învățăturilor Domnului, ci trebuie să treacă la trăirea lor deplină, la trăirea virtuților creștine. Căci Domnul Hristos n-a fost numai învățător, numai Adevăr, ci și Cale în viață și Mîntuitor cu adevărat, iar cel ce este creștin și s-a îmbrăcat prin Sfîntul Botez în Hristos⁵⁰, trebuie să urmeze cu adevărat lui Hristos, ascultînd și îndeplinind învățăturile Sale. Domnul Hristos a fost exemplul desăvârșit al unei vieți trăite pe pămînt, Dumnezeu-Omul. Fără precedentă, trăirea vieții Sale a fost întru totul conform învățăturilor Sale. De aceea cu deplina Sa autoritate divină, Domnul a rostit la sfîrșitul predicii Sale de pe munte: «Nu oricine-Mi zice, Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce va face voia Tatălui Meu, Celui din ceruri... De aceea ori-

36. Ioan XIV, 21.

39. Matei V, 31-32.

42. Matei VI, 5-18.

45. Matei VII, 17-20.

48. Matei V, 3-12.

50. Galateni III, 27.

37. Matei V, 21-26.

40. Matei V, 38-47.

43. Matei VI, 19-34.

46. Matei VII, 12.

49. Duminica la lăsatul postului pentru Sfintele Paști.

38. Matei V, 27-30.

41. Matei VI, 1-4.

44. Matei VII, 1-5.

47. Matei VI, 48.

cine aude aceste cuvinte ale Mele și le îndeplinește asemenea-se-va bărbatului înțelept, care a clădit casa lui pe piatră... Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nechibzuit, care și-a clădit casa pe nisip»⁵¹.

Domnul Iisus Hristos a răspândit învățăturile Sale în tot cuprinsul Evangheliei, în timpul activității Sale pe pământ, însoțindu-le de minuni, pînă la învierea Sa din morți, prin dragostea, mila și bunătatea Sa pentru oameni. Alături de virtuțile religioase, ale credinței, nădejzii și dragostei, a propovăduit cu stăruință și virtuțile morale, ale înțelepciunii, bunătății, cumpătării, dreptății, blîndeței, înfrînării și tuturor celorlalte⁵². După cum le-a și exemplificat prin minuni binefăcătoare. Pildele morale sociale, ca a bogatului nemilostiv, bogatului și săracului Lazăr, a Samarineanului milostiv, ilustrau virtuți morale, ce se puteau înțelege de toți cei ce le puteau asculta. Descoperirea dumnezeieștilor învățături, prin cuvinte și exemple, era preocuparea Sa permanentă de a înfățișa spre cunoaștere voința lui Dumnezeu: «Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu și nimeni nu cunoaște pe Fiul decît numai Tatăl, nici pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni, decît numai Fiul și cel care va voi Fiul să-i descopere. Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi ... Învățați-vă de la Mine, că sînt blind și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre»⁵³. Cu bunătatea Sa cea mare tuturor le-a luminat sufletele, în afară de cei ce nu L-au primit⁵⁴. În rugăciunea lui Iisus din Ghetsimani, în care s-a rugat pentru Sine, pentru Apostoli și pentru toți credincioșii, Domnul Hristos vedea cu putere însemnătatea adevăratei «cunoașteri a lui Dumnezeu»: «Și aceasta este viața veșnică: Să te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis... Arătat-am numele Tău oamenilor pe care Mi i-ai dat Mie din lume. Ai Tăi erau și Mie Mi i-ai dat și cuvîntul Tău l-au păzit. Acum au cunoscut că toate cite Mi-ai dat sînt de la Tine...»⁵⁵.

Dar dacă semănătorul la vremea sa devine secerător, asemenea supremul Învățător va fi odată și supremul Judecător. Căci dacă Evanghelia începe cu Predica de pe Munte și termină cu Judecata viitoare⁵⁶, asemenea Simbolul nostru de Credință își termină mărturisirile cu venirea Domnului să judece vii și morții⁵⁷, învierea morților și viața veacului ce va să fie⁵⁸. Cutremurarea a treia a omului și a omenirii va fi trecerea din viața de aici în viața cealaltă⁵⁹. În viața de dincolo, la suprema Judecată, își dă omul seama de felul cum a înțeles să-L cunoască pe Domnul Hristos și viața Lui, nu numai prin înțelegerea, ci mai ales trăirea virtuților morale, aici pe pământ.

Tabloul profetic dumnezeiesc al infricoșatei judecăli înfățișat de Domnul Hristos și eternizat prin Evanghelia, merită să fie adesea revăzut și meditat de toți credincioșii, fiind programul examenului judecății noastre morale, pe care Ortodoxia ni-l înfățișează în fiecare an, la Duminica lăsatului sec de Paști, precedat de Simbota morților și urmat în Duminica viitoare de învățături din Predica de pe Munte. Este programul de evlavie și fapte bune al creștinului în postul mare, ca și în alte împrejurări. Iată cum înfățișa profetic Domnul Hristos judecata ce va să fie.

51. Matei VII, 21—26.

52. *Învățătura de Credință...*, p. 368—374.

53. Matei XI, 27—29.

54. Ioan XV, 27.

55. Ioan XVII, 3—8.

56. Matei XXV, 31—45.

57. *Învățătura de Credință...*, op. cit., p. 114—116.58. *Idem, op. cit.*, p. 163—189.59. Sfîntul Grigorie Teologul, *Cuvîntarea cincea despre Dumnezeu*, cap. XXV, op. cit.,

«Cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa, și toți sfinții îngeri cu El, atunci va șede pe tronul slavei Sale. Și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile și-i va despărți pe unii de alții, precum desparte păstorul oile de capre. Și va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stînga».

«Atunci va zice împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniți binecuvîntații Tatălui Meu; moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămînd am fost și Mi-ați dat să mănînc; insetat am fost și Mi-ați dat să beau, străin am fost și M-ați primit. Gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine».

«Atunci dreptii îi vor răspunde, zicînd: Doamne, cînd Te-am văzut flămînd și Te-am hrănit? Sau insetat și Ți-am dat să bei? Sau cînd Te-am văzut străin și Te-am primit, sau gol și Te-am îmbrăcat? Sau cînd Te-am văzut bolnav, sau în temniță și am venit la Tine? Iar împăratul, răspunzînd va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut».

«Atunci va zice și celor de-a stînga: Duceți-vă de la Mine, blestemaților. În focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui. Căci flămînd am fost și nu Mi-ați dat să mănînc; insetat am fost și nu Mi-ați dat să beau; străin am fost și nu M-ați primit; gol și nu M-ați îmbrăcat; bolnav și întemnițat, și nu M-ați cercetat».

«Atunci vor răspunde ți ei, zicînd: Doamne, cînd Te-am văzut flămînd, sau insetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau întemnițat și nu Te-am slujit? El însă le va răspunde zicînd: Adevărat zic vouă: Întrucît nu ați făcut unuia dintre acești prea mici, Mie nu Mi-ați făcut; și vor merge aceștia la osîndă veșnică, iar dreptii la viața veșnică»⁶⁰.

Deci la credința și nădejdea sa în viață, creștinul trebuie să sporească și în dragoste, precum dădea îndemnuri și Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni XIII, 13) și stăruia cu multă înțelepciune Sfîntul Ioan Gură de Aur, căci astfel se completează cunoașterea creștină. Iisus Hristos ieri și azi și în veci — este același⁶¹. Acesta este sensul luminii cunoașterii creștine în Ortodoxie, descoperită omului prin Domnul Iisus Hristos, precum au tălmăcit-o Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți ai Ortodoxiei noastre, deci întreaga Sfință Scriptură și Sfința Tradiție.

Astfel, Sfîntul Ioan Damaschin, supranumit și «riul de aur», pentru ideile strălucitoare, în ale cărui opere se oglesc, în sinteză, ideile marilor Sfinți Părinți anteriori, — așază la locul de cinste problema cunoașterii, ca introducere în operele sale dogmatice, sub denumirea de: *Izvorul cunoașterii*. Acest izvor al cunoașterii îl vedem pe Domnul Hristos, ca supremul Dascăl și Pedagog, supremul Învățător, cel care nu poate să greșească, Învățătorul Adevărului: «Hristos este înțelepciunea cuprinzătoare a adevărului; în El sînt cuprinse comorile credinței noastre. El este înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu și a Tatălui; să ascultăm glasul Lui prin mijlocirea Sfințelor Scripturi și să învățăm cunoașterea a toate»⁶². După cum își propunea să adune în scrierile sale, ca și o albină tot ceea ce este potrivit cu adevărul⁶³, culegînd potrivit Sfinței Tradiții, pe cît îi va fi cu putință, ceea ce s-a spus de către Dascălii încercați și învățați, spre a înfățișa o expunere generală în ascultarea rînduiei celei adevărate⁶⁴, în cadrul izvorului fundamental al cunoașterii lui Dumnezeu, care rămîne Hristos, Dascălul neîntrecut al Adevărului Divin.

60. Matei XXV, 31—46.

61. Ebrei XIII 8.

62. Sfîntul Ioan Damaschin, Capitolele filosofice, *Dialectica*, Migne P. G., tom. XCIV, cît., 529.63. *Ibidem*, col. 524.64. *Ibidem*, col. 525...

De fapt unul din motivele fundamentale ale întrupării Domnului Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, a fost acesta, de a restaura cunoașterea adevăratului Dumnezeu, afirma Sfântul Părinte bisericesc, Atanasie cel Mare, în cuvîntarea sa *«Despre Întruparea Cuvîntului»*⁶⁵. Oamenii îndepărtați de la adorarea lui Dumnezeu și cu privirile îndreptate în jos, ca și cum s-ar afla în adîncimea unei peșteri, căutau pe Dumnezeu, în creatură, în lucruri văzute, făcîndu-și zei din oameni muritori și din demoni. Atunci bunul și obștescul nostru Mintuitor, Cuvîntul lui Dumnezeu, își ia pentru Sine un corp și trăiește ca om printre oameni, atrăgînd toate privirile celor ce gîndesc că Dumnezeu este în lucruri trupesti, către El, ca învățăturile și faptele Sale, spre a recunoaște Adevărul Divin și prin El să se ridice cu cugetarea către Tatăl Său. Oameni cu cugetări omenești, în care-și îndreptau privirile, se puteau vedea acum atrași peste tot și primeau învățătura Adevărului Divin. În ceea ce privește creațiunea, puteau să recunoască pe Hristos, iar în ceea ce privește zeii dintre oameni, prin comparație cu faptele Mintuitorului, le apăra Mintuitorul, fiindcă aceia nu puteau săvîrși opere asemenea lui Dumnezeu-Cuvîntul.

Deci pe dată ce cugetarea oamenilor decăzuse în lucrurile simțurilor, Cuvîntul s-a coborît către noi, pînă a se arăta trupest, spre a ne duce către El, ca Om, oamenii, să-și incline simțurile către persoana Sa și de acum înainte ei să se convingă ce-L vedeau Om, datorită faptelor Sale, că El nu era numai Om, ci încă Dumnezeu și Cuvînt și înțelepciunea adevăratului Dumnezeu. Subliniind cuvintele Sfîntului Apostol asupra cunoașterii creștine prin Domnul Hristos (Efeseni III, 17—19), Sfîntul Atanasie cel Mare precizează: «Cuvîntul s-a desfășurat pretutindenea: în sus, în jos, în adîncime și lărgime; în sus prin creațiune, în jos prin întrupare, în adîncime pînă la iad, în lărgime pentru toată lumea; totul este plin de cunoașterea lui Dumnezeu... Îndoită a fost arătarea bunătății Mintuitorului prin Întruparea Sa; El îndepărta de la noi moartea și ne reinnoia și nevăzut, El se arata prin faptele Sale și făcea să se cunoască, că El era Cuvîntul, conducătorul și regele universului»⁶⁶. Prin urmare, prin Domnul Iisus Hristos cunoașterea creștină își primea desăvîrșirea, prin învățătura dumnezeiască însoțită de exemple desăvîrșite. S-a petrecut astfel, prin providența pedagogiei divine, o adevărată restaurare și o deplină cunoaștere a lui Dumnezeu și a voinței Sale pentru om.

Problema deplinei cunoașteri creștine în adîncimea ei, în înălțimea ei, în întinderea ei, în însemnătatea ei, și mai ales în metodologia formării ei, precum o punea Sfîntul Apostol Pavel (Efeseni III, 17—19), a studiat-o, a experimentat-o și a publicat-o în opere succesive, marele învățat creștin Titus Flavius Clemens, de origine din Atena, în a doua jumătate a secolului al doilea creștin, supranumit și Clement Alexandrinul, pentru meritele sale mari în conducerea școlii creștine din Alexandria. Din operele sale, *Protrepiticul*, sau *Covertitorul*, la Cuvîntul ca promotor al vieții creștine, *Pedagogul*, în care înfățișează Cuvîntul ca educator al sufletelor și *Stromatele*, prin care Didascalul îi înfățișează doctrina cu învățăturile creștine, se poate vedea o largă privire a profunde și lemeinice cunoașteri creștine. Căci gnosticul, sau deplinul cunoscător creștin, trebuia să treacă prin toate aceste etape al formării sale creștine. Privind retrospectiv principiile sale metodologice, desprinse din toate operele sale scrise, precum și din bogata și strălucita sa experiență la Școala creștină din Alexandria, în marea problemă a cunoașterii creștine, Clement Alexandrinul a ajuns la

65. Sfîntul Atanasie cel Mare, *Cuvîntarea despre Întruparea Cuvîntului*, Migne, tom. XXV col. 3—96. 66. Idem, *op. cit.*, cap. XVI.

următoarea concluzie: «Biserica este *Învățătoarea Cuvîntului și singurul Învățător este Mirele ei, în care s-a împlinit voința sîntă a unui Părinte sînt, adevărata înțelepciune, sfințenia cunoașterii*»⁶⁷. La această concluzie ajunge folosind imediat sfatul îndrumător al Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, pe care-l citează imediat, precum îl reproducem: «Și întru aceasta știm că L-am cunoscut, dacă păzim poruncile Lui. Cel ce zice L-am cunoscut, dar poruncile nu le păzește, mincinos este și întru el adevărul nu se află. Iar cine păzește cuvîntul Lui, întru acela, cu adevărat dragostea lui Dumnezeu este desăvîrșită. După aceasta cunoaștem că suntem ai Lui»⁶⁸.

Iată de ce, cartea de «Învățătură de Credință Creștină Ortodoxă», pe care o avem la îndemîină prin purtarea de grijă a conducerii Bisericii Ortodoxe Române, trebuie reluată din biblioteca Bisericii, recitită și mai mult meditată, spre a fi revărsată prin învățăturile ei, din amvonul Bisericii, în sufletele credincioșilor noștri, cu înaltă, adîncă și caldă înțelegere creștină. Căci «Învățătura Creștină Ortodoxă» nu se oprește numai la informarea și mărturisirea «Credinței»⁶⁹, ci se înalță prin trăirea religioasă sufletească a «Nădejzii»⁷⁰ și se adîncește, ca dătătoare de viață creștină morală văzută, prin virtutea cea mare a «Dragostei»⁷¹, cu împlinirea tuturor virtuților morale creștine.

Credința, nădejdea și dragostea, virtuțile religioase supreme, au fost întotdeauna și au rămas întru veșnicie coloanele de susținere a învățăturii Bisericii creștine ortodoxe. Astfel cunoașterea creștină ortodoxă își păstrează și-și întărește unitatea sa, tocmai prin această viețuire și înviorare a ramurilor sale, înfloritoare și roditoare. Deci prin Biserică se poate înfățișa, înviora și împlini cunoașterea creștină ortodoxă, în adevărata lumină a Domnului Hristos, prin toate ramurile sale vii și nemuritoare. Aceste virtuți religioase, împreună cu virtuțile morale, se împletesc și se îmbină armonnic în lumina cunoașterii Domnului Iisus Hristos și deci a cunoașterii creștine prin Ortodoxie.

Pr. Prof. MIHAIL BULACU

67. Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, Migne, P. G. tom. VIII, Lib. III, cap. 12.

68. I Ioan II, 3—5.

69. *Învățătura de Credință...*, op. cit., p. 43—189.

70. *Ibidem*, p. 193—341.

71. *Ibidem*, p. 345—453.

I. FACEREA

(Exegeză biblică)

Cu ajutorul lui Dumnezeu facem o explicație pe scurt a Sfintei Scripturi, indicând numai capitolele și versetele, presupunând că cititorul are în față Biblia.

Începem deci cu prima carte, Geneza pe românește *Facerea* care tratează *Creația lumii*: (cap. I, 1—25).

Adevărul Divin pe care-l cuprinde Biblia în general este unul și același în toate timpurile, deși este exprimat într-o formă simplă, corespunzătoare culturii credinciosului, într-o epocă anumită.

Adevărul despre crearea lumii a fost descoperit de Dumnezeu prin proorocul Moise, în cuvinte scurte, fără ca adevărul, — prin asemenea expunere —, să sufere vreă știrbire în decursul veacurilor, cum de-altfel ne-a asigurat însuși Mântuitorul: «Scriptura nu poate să fie desființată» (Ioan X, 35).

Ordinea în care a urmat crearea tuturor elementelor, până la ființele vii și a omului, este o ordine reală.

Moise s-a învrednicit să fie inspirat de Dumnezeu, având pregătirea timpului în care a trăit, căci, salvat fiind de la înec, — din coșulețul care-l purta pe apa Nilului, — a fost înfiat de salvatoarea lui, fiica Faraonului aceluși timp, și, crescut fiind la curtea Faraonului, a avut condițiile să fie inițiat în toate tainele științei vechiului Egipt.

Se întreabă unii, între altele, cum lumina a apărut în prima zi a creației universului, iar soarele, luminătorul cel mare care stăpânește ziua, și luna luminătorul cel mai mic care stăpânește noaptea, au fost făcuți abia în ziua a patra!

Că cele șase zile ale creației biblice au putut fi și epoci, o asemenea afirmație cu nimic nu contrazice textul Sf. Scripturi, deoarece cuvântul evreesc «iom» înseamnă nu numai «zi», ci și «epocă», iar precizarea ce o găsim în expunerea biblică că «a fost seară și a fost dimineață, ziua întâia» (Facerea I, 5, 8, 13, 19, 23), arată scopul religios urmărit de Dumnezeu, — autorul direct al celor inspirate —, pentru ca în viața oamenilor, pe lângă cele 6 zile de muncă în săptămână, să fie o zi de odihnă și, în același timp, zi de sărbătoare a Creatorului.

CREAȚIA OMULUI (I, 26—II, 25).

Există prin creație o mare deosebire între animal și om, ca de la pământ ... la cer!

În ziua a cincea «a zis Dumnezeu: Să mișune apele de vietăți, ființe cu viață în ele și păsări să zboare pe pământ» (I, 20), iar în ziua șasea «a zis Dumnezeu: Să scoată pământul ființe vii, după felul lor: animale, tîrtoare și fiare sălbatice după felul lor» (I, 24).

Deci apa și pământul au dat naștere, — la porunca Creatorului —, peștilor, păsărilor și animalelor!

Înainte de a se încheia activitatea zilei a șasea «a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul și după asemănarea noastră...» (I, 26). S-a observat, cred, de cititor, că

de data aceasta Creatorul nu a mai poruncit, ci El însuși a lucrat din «țărîna pămîntului» ființa omenească (II, 7, 21—22). Orice vietate de pe fața pămîntului : pești, păsări, animale de tot soiul, există din porunca Creatorului, pe cîtă vreme omul este special lucrat din pămînt și dăruit cu spirit nemuritor (II, 7), veșnic ca însuși Creatorul ; animalele nu au însușirile omului : rațiune, sentiment și voință, iar ceea ce ar indica o asemănare a animalelor cu omul în manifestările lor de viață, — afară bineînțelese de corpul muritor —, aceea se datorește *instinctului*, cu care le-a înzestrat Creatorul, spre deosebire de pomi și plante.

Exemplul, pe care îl avem din viața albinelor, — dintre toate viețuitoarele —, este destul de grăitor : De cînd există albine, ele își clădesc aceeași faguri. Cu aceeași măiestrie, dovedind multă înțelepciune în construcție, iar faptul că se întorc la stupul lor, din călătorii de mari distanțe, manifestă o memorie pe atît de însemnată, pe cît de neînsemnat este creierașul lor !

Este știut că însuși numele de Adam vine de la cuvîntul evreesc *adamá*, care însemnează *pămînt*, că nu este deci de mirare că ne asemănăm în constituția noastră corporală cu toate viețuitoarele ... «Căci Domnul Dumnezeu făcuse din pămînt toate viețuitoarele cîmpului» (II, 19).

Așadar, omul este o creatură cerească, căci pe lingă corp material, făcut din pămînt de Tatăl ceresc, el are și spirit ca și îngerii, cum spune Sfînta Scriptură : «cu puțin mai micșorat decît îngerii» (Ps. VIII, 5 ; Evrei, II, 7).

Oare nu însuși Mintuitorul ne-a descoperit textul din Sfînta Scriptură, că noi oamenii sintem fii ai Celui Prea Înalt : «Eu am zis : Dumnezeii sinteți» (Ioan X, 34 și Ps. LXXXII, 6).

De aceea a avut grijă Dumnezeu, ca un părinte bun, și a așezat pe primii oameni să locuiască în Rai, într-o grădină cu fel de fel de pomi roditori ca s-o lucreze, acolo în Asia, la confluența cunoscutelor riuri mari : Tigru și Eufrat.

Faptul că lui Adam Dumnezeu i-a creat soție, pe Eva, dîndu-i corp dintr-un oscior al lui Adam, dintr-o coastă, fiecare să se gîndească la el, că tot dintr-un oscior, care a mai rămas după putrezire (I Corinteni XV, 52—54) vor fi înviați toți morții la a doua venire a Mintuitorului, cînd cu toții ne vom prezenta să dăm socoteală de ceea ce am făcut și am gîndit în această călătorie pe pămînt, care formează această scurtă viață pămîntească. Iar ceea ce mai este de reținut în concluzie, este și constituirea familiei, încă din început, după legea sîntă a unirii dintre soț și soție. Oare deși «erau amîndoi goi, nu se rușinau» (II, 25), deoarece păzeau poruncile Celui ce i-a creat.

NEASCULTAREA PRIMILOR OAMENI (III, 1—24).

Din experiența vieții știm cu toți, că fiul, care nu ascultă părintii, și cetățeanul, care nu se supune stăpînirii, își primesc pedeapsa corespunzătoare, fie direct, fie indirect (Romani, XIII, 1—4).

De ce dar se miră unii dintre noi, că Dumnezeu prea aspru a *pedepsit pentru neascultare pe primii oameni* ! ? Dumnezeu le-a dat toată libertatea, nu i-a făcut ca niște manechine și nici ca pe celelalte animale fără voință deliberată. De la început le-a atras atenția, că, de vor mîncă din roadele pomului cunoștinței binelui și răului, vor muri. De aceea i-a creat capabili să se opună vicleanului, și, ca dovadă, că puteau să reziste, este faptul, care se petrece sub ochii noștri, cum chiar după cădere și cu urmările păcatului strămoșesc în ființa lor, unii creștini, deși de-acum muritorii s-au opus ispîtirii vicleanului : Sfinții tuturor timpurilor !

Rezultatul neascultării primilor oameni îl știm cu toți: La chemarea Creatorului, Adam răspunde: «...m-am temut, căci sint gol și m-am ascuns». Și Dumnezeu continuă să-l întrebe: «Cine ți-a spus ție, că ești gol? Nu cumva ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit să nu măninci?» (III, 9. 11).

Prin urmare, neascultarea i-a anihilat fericirea.

Și-a ales Diavolul, în acest scop, reptila cea mai vicleană, șarpele (Apocalipsa XII, 9), care se tirăște tiptil, de nu-l simți când te urmărește și, încolăcindu-se te pomenești cu el în pom, fără să aibă ghiare, și nici 4 picioare să se cațere ca mai-muțele! Folosindu-se de asemenea animal, căruia i-a împrumutat numai vocea, călțărât în pomul oprit, Satana s-a adresat Evei, pe care a convins-o chiar cu cuvintele de oprire: să nu se teamă, că Dumnezeu știe, că, în ziua în care «*veți mânca din pom, vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscînd binele și răul*» (III, 4—5). Numai Satana putea să întrebuițeze o asemenea argumentare!

Așa s-a și întîmplat, cum le spusese Creatorul: de atunci oamenii cunosc binele și răul, însă în starea de muritori!

Fiindcă neascultarea nu se datora voinței lor, ci îndemnului diavolului — invidios că noua creatură a lui Dumnezeu, omul, este fericit, iar el pe vecie pedepsit —, Dumnezeu a făgăduit primilor oameni, înainte de a-i izgoni din grădina Raiului, că Unul-Născut din femeie să zdrobească pe Satana; iar acesta în răutatea lui «*fi va înțepa călcîiul*» (III, 15). Și, într-adevăr, Mîntuitorul lumii, născut din Fecioara Maria, — atunci cînd a venit plinirea vremii (Galateni IV, 4; Evrei I, 2) —, a fost dat morții prin Iuda vînzătorul la sfatul vicleanului: «*Cela ce mănîncă pîinea cu Mine a ridicat călcîiul împotriva Mea*» —, a zis Mîntuitorul la Cina cea de Taină (Ioan XIII, 18). De ce a făcut Iuda o asemenea faptă murdară? Pentru că «*Salana a intrat în el, cel numit Iscarioteanul, care era din numărul celor doisprezece*» (Ioan XXII, 3).

Astfel s-a împlinit promisiunea făcută primilor oameni de Creator, încă de la izgonirea lor din Rai —, că le va trimite un Mîntuitor, «*Unul născut din femeie*».

Și a ajuns omul izgonit din grădina Raiului cu pomi roditori, — avînd în mijloc «*pomul vieții*» —, să lucreze pămîntul și «*cu osteneală să se hrănească din el în toate zilele vieții sale*» (III, 17) «*cu iarba cîmpului*» (III, 18) «*întru sudoarea feții*».

Căci tu, omule, «*pămînt ești și în pămînt te vei întoarce*» (III, 19), fiindcă n-ai fost vrednic să mai măninci măcar odată din «*pomul vieții*» (III, 24).

NEAMURILE PATRIARHILOR DE LA ADAM PÎNĂ LA NOE ȘI VESTIREA POTOPULUI (IV, 1—VI, 32).

Primului om i-a dat Dumnezeu numele de Adam, (V, 2) și acesta i-a spus soției sale Eva, adică viață (III, 20) urmînd ca prin ea să continue viața pe pămînt, prin cei născuți dintr-însa.

Primul lor fiu a fost Cain, cuvînt ce însemnează «*dobîndirea*», care exprimă bucuria Evei, că a «*dobîndit om de la Dumnezeu*» (VI, 1); sărmana mamă îl socotea a fi acela, care i-a promis, să-i aducă ștergerea păcatului neascultării din Rai, și cînd colo acesta avea să fie cel dintîi criminal din lume (IV, 8), ucigașul fratelui său, Abel.

Al treilea fiu a fost Set, și după el alții, «*fii și fiice*», ale căror nume nu sînt date în Sf. Scriptură (V, 4).

Din acele începuturi iată ce nume s-au păstrat din neamul lui Cain: Enoh, Irad, Maleleil, Matusal, Lameh, — care a avut de la soția sa Ada doi fii, pe Iabal și Iubal, iar de la Sela, a doua soție, pe Tubalcain și pe sora acestuia Noema (IV, 17—23).

În capitolul următor (V, 6—29) avem nume din neamul lui Set: Enos, Cainan, Maleleil, Iared, Enoh, Matusalem, Lameh și Noe.

Este firească asemănarea unor nume la rude, dar faptele îi deosebesc: așa de exemplu Lameh, cel din neamul lui Cain, a ucis și el un om pentru o rană ce-i făcuse, și, pentru o simplă «vinătae» a omorât un tânăr (IV, 23), în timp ce Lameh, din neamul lui Set, a avut fiu pe Noe, un al doilea Adam, prin care s-a înnoit lumea după potop. Și dacă reținem și numele lui Enoh care «a fost luat de pe pământ la cer, ca să nu vadă moartea și nu s-a mai aflat, pentru că Dumnezeu îl strămutase, — ci mai înainte ca să-l strămute, el a avut mărlurie că a bine plăcut lui Dumnezeu» (Evrei XI, 5), pentru a aprecia superioritatea neamului lui Set, ai cărui urmași au primit numele de «fiii lui Dumnezeu» (IV, 4), spre deosebire de «fiii oamenilor» — urmașii lui Cain —, ale căror fapte urâte, supărîndu-L pe Creator, au provocat potopul. Căci s-au unit în căsătorii urmașii lui Set cu «frumoasele» destrăbălate din neamul lui Cain și lumea a început să trăiască numai pentru «trup» și toți să se dezvolte ca niște «uriasi» (VI, 3—4).

Dumnezeu însă n-a mai putut răbda o astfel de lume și i-a fixat termenul pieirii, după 120 de ani (VI, 3). Atunci, numai Noe, fiul lui Lameh, «era om drept și neprihănit între oameni» (VI, 9) cu soția, cu fiii săi: Sim, Ham și Iafet și cu nurorele sale (VI, 18). De aceea lor le poruncește Dumnezeu să facă o corabie, care pentru acel timp era destul de mare; 300 de coti lungime, 50 de coti lățime și 30 coti înălțime, ca să încapă în ea animalele și păsările pentru continuarea creației pe planeta noastră.

Așa de cumplit a fost cataclismul potopului, încît la toate popoarele vechi se păstrează amintirea despre el. «Și a început Noe lucrul, și, precum îi poruncise Dumnezeu, așa a făcut» (VI, 32).

Astfel s-au petrecut faptele atunci și tot așa va fi și sfîrșitul lumii, cum ne spune însuși Mîntuitorul: «Precum a fost în zilele lui Noe, așa va fi și Venirea Fiului Omului. Căci precum în zilele acelea dinainte de potop, oamenii mîncau și beau, se însureau și se măritau pînă în ziua cînd a intrat Noe în corabie, și n-au știut pînă ce a venit potopul și i-a luat pe toți, la fel va fi și venirea Fiului Omului» (Matei XXIII, 37—39).

Existența potopului este deci confirmată de Mîntuitorul.

POTOPUL ȘI URMAȘII LUI NOE (VII, 1—IX, 32).

În corabia construită de Noe, în cele trei rînduri de cămări «jos, la mijloc și sus» (VI, 16), el a avut posibilitatea să organizeze atît așezarea păsărilor, cît și a animalelor mici și mari, precum și «tot felul de mîncare», cu care să se hrănească cei opt oameni (I Petru, III, 20), și toate vietățile din corabie (VI, 21), pe tot timpul sederii în corabie, fără îndoială numai în măsura ca să nu moară de foame careva! Este doar cunoscut faptul, că în momente de primejdie (exemplu: cutremurele de pământ), instinctul animalelor sesizează nenorocirea, o presimt chiar, și numai la mîncare nu se gîndesc!

Animalele luate în corabie erau «curate» și «necurate», deosebiri pe care cititorul le găsește enumerate de Moisi în cartea III-a, numită Leviticul, cap. XI.

Noe avea șase sute de ani cînd «s-au desfăcut toate izvoarele adîncului și s-au deschis jgheaburile cerului. Și a plouat pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de

nopti» (VII, 11—12). «Și s-a înmulțit apa și a ridicat corabia» (VII, 17), apa crescînd «mereu pe pămînt, o sută cincizeci de zile» (VII, 34) și «s-a oprit corabia pe muntele Ararat» (VIII, 4).

Apa potopului deci a putut distruge orice viață omenescă pe fața pămîntului locuit, — căci acesta a fost scopul principal al pedepsei —, și a început să se retragă, dînd posibilitate oamenilor din nou să lucreze pămîntul, căci «cît va trăi pămîntul —, zice Creatorul — semănatul și seceratul, frigul și căldura, vara și iarna, ziua și noaptea nu vor mai înceta» (VIII, 22). Și pentru că pomumbelul a zburat și i-a adus în cioc o ramură de măslin verde lui Noe la corabie (VIII, 11), această pasăre a devenit simbolul păcii pentru toate vremurile. Acest fapt este de reținut, că originea acestui simbol este biblică!

Șaptezeci și șase de povestiri despre potop, cu totul originale, s-au descoperit în diverse laturi ale pămîntului, atît de puternic s-a transmis din tată în fiu, aceea minie a Cerului! Insuși Creatorul a făcut un nou legămint cu neamul omenesc, să nu mai dea alt potop și ca semn văzut al legămintului a pus pe cer, în nori, curcubeul (IX, 11—13), chiar după ploii obișnuite.

Noe, lucrînd pămîntul, a sădit și vie și bind vin mai mult «s-a dezvelit în cortul său», iar fiul său Ham a văzut goliciunea tatălui său și a spus celor doi frați, care au acoperit în așa fel pe tatăl lor (IX, 21—23), fără să privească la goliciunea lui. Tatăl trezindu-se din ameteală, și aflînd cele întimplate în timpul somnului, a blestemat pe urmașii fiului său, Ham, să fie robi fraților săi. Astfel au ajuns urmașii lui Ham să fie slugi urmașilor lui Sim și Iafet.

În cap. X avem înșirate neamurile celor trei fii ai lui Noe, supraviețuitori ai potopului.

Și ca încheiere acestei explicări asupra potopului se impune, să fie ascultate poruncile Bisericii: Părinții să nu-și blesteme copiii, iar copiii să-și respecte părinții și toți împreună să nu supere cu faptele și cuvintele lor pe Creator!

TURNUL BABEL, AMESTECAREA LIMBILOR ȘI SEMINȚIA LUI SIM (XI, 1—32),

Urmașii copiilor lui Noe au coborît spre șes, ajungînd în Senaar (XI, 2), țara de la vărsarea rîurilor Tigru și Eufrat în golful Persic, numită Caldeea. Aici, la distanțe diferite de vechiul Babilon, se găsesc ruine impresionante de turnuri, numite «Ziggurat»-e (în etaje), care amintesc cercetătorilor de Turnul Babel!

Astfel în veacul al XVI-lea un călător identifica renumitul turn biblic în ruinele turnului din Acareuf, la 15 km vest de Bagdad; iar unii cercetători din veacul al XIX-lea l-au identificat cu ruinele turnului de la Birs-Nimrud, din Borsippa, la 12 km sud-vest de Babilon, ruine cu o circumferință la sol de 710 m și cu pereți înalți de 46 m. Chiar dacă aceste ruine, într-adevăr impresionante, nu corespund renumitului turn biblic, rămas neterminat, ele atestă netăgăduit și existența unui asemenea turn, construit din cărămizi arse în foc și cimentate cu smoală în loc de var (XI, 3), materiale ale regiunii.

«Haidem să ne facem un oraș și un turn al cărui vîrf să ajungă la cer». — au pretins ziditorii —, «și să ne facem faimă înainte de a ne împrăștia pe fața a tot pămîntul» (XI, 4).

Lui Dumnezeu însă îi displace mîndria, — cel dintîi păcat din cele șapte păcate capitale —, căci din cauza ei au căzut și ingerii cei răi și cei dintîi oameni. De aceea i-a pedepsit pe constructorii turnului plănuit, să nu se mai înțeleagă între ei și să părăsească neterminată lucrarea, împrăștiindu-se care încolro a dorit.

AVRAAM ȘI ISTORIA VIEȚII LUI (XII, 1 — XXIII, 20).

Avram s-a născut cu circa 2000 ani înainte de Domnul Hristos, în țara Senaar, în orașul Ur, capitala Sumeriei (XI, 28). De personalitatea lui este legată întreaga istorie a lumii (XII, 3); chiar și după moartea sa dreptul merge «în sinul lui Avraam» (Luca XVI, 22—31), pentru că, fiindu-i încercată de Dumnezeu credința sa, n-a pregetat să-I jertfească unicul său fiu, pe Isac (XXII, 2, 6—12). Viața acestui om, ales de Dumnezeu pentru faptele lui, este împletită cu a soției sale legitime Sara, care-i era soră vitregă după tată (XX, 12, 5), înainte de a-i fi soție, după obiceiurile aceluia timp.

a). În vremea unei foamete în Palestina, mergând în Egipt, Avraam a scăpat cu viață folosind acest adevăr, că «frumoasa» (lui soție) fi este soră (XII, 10—18), și Dumnezeu a ocrotit-o (XII, 17) și a scos-o din casa Faraonului (XII, 19—20).

b). *Același fapt s-a petrecut și cu Abimelec*, regele Filistenilor (XX, 1—18); și de astă dată Sara a fost ocrotită, ferindu-l pe Abimelec «de a păcătui împotriva ei» (XX, 5).

c). Tot Sara este aceea care, știindu-se steampă, și-a îndemnat soțul să dobândească fiu de la slujnica egipteană Agar (XVI, 5), și să aibă în casă un moștenitor, ca nu cumva sluga lor, Eliezer din Damasc, să rămână cîrmuitor în casă după moartea lor (XV, 2).

d). Și, în fine, Sara, la bătrînețe, i-a născut lui Avraam fiu pe Isac: «Este oare ceva cu neputință la Dumnezeu?» (XVIII, 14). «O voi binecuvînta» — a zis Dumnezeu —, «și va fi mamă de popoare; și regi peste popoare se vor ridica dintr-însa» (XVII, 16).

Cărțile Regilor din Biblie descriu în amănunt viețile acestora.

Și s-a învrednicit Sara să-i cumpere Avraam loc de veci, de la «fiii lui Het» (XXIII, 19—20) peștera din țarina Macpela de lângă Hebron, în care a fost înmormîntat și Avraam de cei doi fii ai săi Isac și Ismail (XXV, 9—10). Deasupra peșterii musulmanii au construit o moschee, înconjurată de un zid vechi din pietre colosale; peștera este și azi obiectul unui cult fanatic.

În anul 1935 Creștinilor și Iudeilor li se permitea să urce numai pînă la a șaptea treaptă în clădire. Iosephus Flavius povestește, că tatăl său a văzut peștera odată și după aceea a fost astupată cu zid (Vezi *Palästina* — Bilderbogen, März-April, 1955, p. 35, de Dr. Lucie Preminger — Hecht).

O viață plină de peripeții au avut soții Avram și Sara, nu numai în cadrul strict familiar, ci și cu nepotul lor Lot, după despărțire. Din cap. XIII și XIV aflăm relații despre condițiile de viață ale lui Lot în valea Sidimului, care era «ca raiul Domnului, ca pămîntul Egiptului», înainte de a deveni Marea Moartă, după pedepsirea Sodomei și Gomorei (XIII, 10 și XIV, 3). Cum Lot, fiind luat prizonier, a fost liberat de Avram, pentru care fapță Melchisedec, «preotul Dumnezeului Celui Prea Înalt» și rege al Șalimului (XIV, 18) îl binecuvîntează, ieșindu-î înainte cu «piine și vin», elementele împărtașaniei creștine! (Evrei VII, 1—17; Ps. 109, 4).

Și altele multe taine ni se descoperă înaintea ochilor din citirea evenimentelor acelor timpuri îndepărtate: 1). Slujnica Sarei, egipteanca Agar, după ce a zămislit, disprețuindu-și pe nedrept stăpîna, a trebuit să-și ia pedeapsă fugind în pustie și numai la îndemnul îngerului Domnului (XVI, 9), s-a întors supusă stăpînei, și a născut pe Ismail, strămoșul Arabilor: «Voi înmulți pe urmașii tăi foarte tare, încît nu se vor putea număra din pricina mulțimii» (XVI, 10); iar lui Avram i-a vorbit Dumnezeu: «Iată te-am ascultat și pentru Ismail, și iată îl voi binecuvînta, îl voi crește și-l voi

înmulți foarte, foarte tare; doisprezece voievozi se vor naște din el și voi face din el popor mare» (XVII, 20).

2). În ce privește pe «fiii lui Het», de la care Avraam a cumpărat peștera din țarina Macpela, aceștia au fost pentru cercelători tot o taină, până ce în veacul al XIX-lea a fost descoperită capitala imperiului Hititilor, în inima Anatoliei, la Boghasköi, imperiu ce cuprindea întreaga Asie Mică. Importanța acestor descoperiri stă în faptul că Zeitățile și cultura Hititilor au pregătit atât mitologia cit și cultura grecilor anlici! (Vezi «Lumea Hititilor», de Margarete Riemschneider, 1967, Editura Științifică, traducere).

3). În cei «trei oameni» care l-au vizitat pe Avraam la stejarul din Mamvri, și căroră el li s-a adresat ca unuia singur cu cuvintele: «Doamne, de am aflat har înaintea ta, nu ocoli pe robul tău!» (XVIII, 3), unii Sfinți Părinți au văzut descoperirea Sfintei Treimi în Vechiul Testament și acest fapt a trecut și în iconografia Bisericii creștine, reprezentând Sfânta Treime prin 3 îngeri, stând la masă, la stejarul Mamvri.

4). Ceea ce mai caracterizează timpurile lui Avraam sînt păcatele colective din orașele Sodoma și Gomora, cărota le-au provocat distrugerea prin ploaie de pucioasă și foc din cer, și apoi acoperindu-le și pe ele cu marea ce s-a format și acolo «Marea cea sărată», (XIV, 3).

Cu acel prilej Dumnezeu, înainte de a-și dezlănțui mînia Sa, și-a manifestat bunătatea, promițînd lui Avraam, că nu va pierde orașele, dacă acolo vor fi măcar zece drepti (XVIII, 32). Dar nici atîția nu se găseau, fără numai Lot cu soția și cele 2 fiice.

5). Cit de cumplit a fost acel cataclism, ni-l putem închipui din prefacerea «în stîlp de sare» a soției lui Lot, care s-a oprit și s-a uitat înapoi (XIX, 26), cu toate că fuseră toți avertizați, să fugă și să nu se uite înapoi. Neascultarea de cei care trebuie să fie ascultați i-a adus pedeapsă atât soției lui Lot, cit și ginerilor lui, care au luat drept glumă indemnul lui Lot și au rămas pe loc, ca să moară în foc (XIX, 14).

6). Trînd în acea lume a păcatelor, și fetele lui Lot au fost capabile să păcătuiască, îmbătînd pe tatăl lor, și dînd naștere celor doi fii, Moab și Amon, din care s-au tras Moabiții și Amoniții (XIX, 37—38).

CĂSĂTORIA LUI ISAC ȘI A DOUA CĂSĂTORIE A LUI AVRAAM ȘI URMAȘII LOR (XXIV, 1 — XXVI, 43).

Avraam se îngrijește de căsătoria fiului său Isac, pentru că numai cei din Isac se vor chema urmași; lui (XXI, 12); «Dar și pe fiul roabei Agar (pe Ismail) îl voi face neam mare, pentru că și el este din sămînta ta» — a zis Dumnezeu (XXI, 13).

Astfel fiind voința Cerului, Avraam a dat în grija unei slugi vechi căsătoria lui Isac, sfătîndu-l să meargă la fratele său Nahor în Haran, în Mesopotamia. Acolo i s-a descoperit cum s-o aleagă pe Rebeca, nepoata lui Nahor și s-o educă soție lui Isac (XXIV, 65—66).

Și Avraam, văduv fiind, și-a luat soție pe Chetura, cu care a avut fii și fiice (XXV, 1—4), «însă a dat toate averile sale fiului său Isac» (XXV, 5), iar fiilor țiitoarelor sale le-a făcut Avraam daruri, și încă fiind în viață, i-a trimis departe de la Isac, fiul său, spre răsărit, în pămîntul Răsăritului (XXV, 6), cu gîndul de a le asigura liniște urmașilor lui.

Omul este autor al destinului său; nu există soartă fiindcă omul singur și-o creează, exemplu ni l-a dat Ișav care nepăsător de viitorul lui, și-a vîndut cu jurămintă dreptul de întîii născut pentru un blid de linte (XXV, 33—34), și-a luat soții două

hitite și a devenit părinte al Edomiților, în timp ce Iacob a moștenit binecuvântările părintelui său Isac și toate binecuvântările făcute de Dumnezeu bunicului său Avraam, și, ascultînd pe părinți, a mers în Mesopotamia, nu numai să evite amenințarea fratelui Isav, ci și ca acolo să se căsătorească, trecînd prin fel de fel de peripeții, atît cu soțiile lui Lia și Rahila, cît și cu socrul său Laban, iar apoi, la întoarcerea în Canaan, cu fratele său Isav, cu care a reușit să se împace, ajutat fiind în tot timpul de Dumnezeu.

Dar tocmai cînd a ajuns în Canaan și aștepta să se bucure în liniște de tot ce i-a dat Dumnezeu, intervine măcelul ce l-au făcut doi din fiii săi, Simion și Levi, pentru sora lor Dina, măcel cumplit care a îngrozit pe toți locuitorii orașelor din jurul Sichemului, unde fuseseră ucși Hemor și feciorul acestuia Sichem, soțul Dinei, și toți cei de parte bărbătească, — cu toate că Iacob reușise să facă pace și chiar să-i convingă să primească și ei tăierea împrejur, semnul legămîntului (XVII, 23) încheiat de Avraam cu Dumnezeu.

Totul se datorește stării sufletești ce dănuia încă în casa lui Iacob, provocată de sălbăticia idolească; de aceea el poruncește: «Lepădați dumnezeii cei străini, care se află în voi, curățiți-vă și vă prămiți hainele voastre. Să ne sculăm și să mergem la Betel, oă acolo am să fac jertfelnic lui Dumnezeu» (XXXV, 3).

Și a adunat de la ei toți idolii și cerceii ce-i aveau la urechile lor și i-a îngropat (XXXV, 4) pentru ca să se închine cu toți adevăratului Dumnezeu, care tot timpul l-a păzit în călătorie, l-a ajutat și l-a binecuvîntat, zicîndu-i: «De acum nu te vei mai chema Iacov, ci Israel va fi numele tău» (XXXV, 10).

Și plecînd de la Betel spre sud la Efrata, Beteleemul de azi, Rahila a murit după ce a născut pe Veniamin. Pe mormîntul ei este o casă de rugăciune, în care intră închinătorii celor trei religii: creștină, mozaică și musulmană! Acest mormînt al Rahelei există lîngă Beteleem, după cum și mormîntul lui Avraam și Sara se mai păstrează încă.

ISTORIA LUI IOSIF (XXXVII, 1—36; XXXIX, 1 — XLV, 28).

Din cei 12 fii ai lui Iacob, Iosif a fost penultimul, și, pentru cuminența lui, era iubit mult de tatăl său, fapt care i-a atras ura fraților! Și, cînd le-a mai povestit și visele sale, în care frații i se închinau lui, s-a mîrit ura și-i doreau moartea (XXXVII 9—11):

Prilejul le-a sosit, cînd Iosif a fost trimis de Iacob să-i aducă vești de la frații care erau departe cu oile la păscut; atunci l-au aruncat pur și simplu într-un puț părăsit și fără apă (XXXVII, 20). Norocul lui a fost, că trecînd pe acolo o caravană, — la propunerea fratelui Iuda (XXXVII, 26) —, a fost scos din puț și vîndut, pentru 20 de arginți, neguțătorilor madianiți care l-au dus în Egipt, unde, la rîndul lor, l-au vîndut lui Putifar, comandantul gîrzii lui Faraon.

La întoarcerea fraților acasă, i-au arătat tatălui lor baîna lui Iosif muiată în sînge, ca să creadă că l-a mîncat o fiară sălbatică, veste la care tată-său a rămas nemîngîiat pînă la revederea fiului socotit mort.

Acți se întrerupe *istoria lui Iosif*, pentru ca, în capitolul următor (XXXVIII), să fie povestită *istoria Tamarei*, un caz care exemplifică adevărul spus de Mîntuitorul: «Nu-i nimic ascuns să nu se descopere». De reținut este și faptul, că Tamara s-a învrednicit să fie trecută în *Cartea neamului lui Isus Hristos* (Matei I, 3), iar inelul lănei ei să fie menționat în slujba logodnei creștine!

În capitolul XXXIX și următoarele se continuă *Istoria lui Iosif*; stăpînul său în Egipt, Putfifar, deși vedea că «Dumnezeu era cu dînsul și că toate cite făcea el, Domnul le sporea în mîna lui» (XXXIX, 3), totuși, la intriga soției sale necinstite, l-a aruncat în temniță, absolut nevinovat.

Dar cum viața și moartea oamenilor sînt în mîna lui Dumnezeu, Iosif era ocrotit de El și în temniță. Astfel a ajuns ca să-l scoată din temniță Faraonul timpului aceleia, pentru ca să-i explice și lui visele care nu-i dădeau liniște. Cu aceea ocazie Iosif, căpătîndu-i încrederea, a fost numit cel mai mare dregător peste tot Egiptul. «Și veneau din toate țările în Egipt, să cumpere pline de la Iosif, căci foametea se întinsese peste tot pămîntul» (XLI, 57).

Foametea a silit și pe frații lui Iosif, să vină din Palestina să cumpere grîu, cu care ocazie «i s-au plecat și i s-au închinat» (XLII, 6), adevărindu-se astfel visele pe care li le spusese și pentru care îl condamnaseră la moarte!

Cîtă duioșie în istorisirea întîlnirii cu fratele persecutat odinioară și vîndut unor necunoscuți în pustie! Ce peripeții de roman sînt povestite în capitolele XXXIX, 1 — XLV, 28!

Istoria lui Iosif este o reușită povestire. Iosif preînchipuie pe însuși Răscumpărătorul lumii, pe Mîntuitorul Iisus Hristos! Un asemenea înțeles tainic, despre o persoană din Vechiul Testament, este cunoscut în teologie cu numele de sens tipic sau sens spiritual, care cuprinde în el și profetie, și care se găsește numai în *Biblie*!

1. Iosif, fiind absolut nevinovat, a suferit persecuții și de la ai săi, și de la străini, ca și Hristos Domnul.

2. Iosif a fost aruncat într-un puț părăsit spre moarte, iar Domnul Iisus, legat fiind și batjocorit de ostașii Sinedriului, a fost bălăt și încununat în batjocură de către soldații romani cu cunună de spini, spre moarte pe cruce.

3. Cu «20 de arginți» a fost vîndut Iosif medianișilor, la propunerea fratelui său Iuda (XXXVII, 26—28), iar Domnul Iisus a fost vîndut, tot de un Iuda (Iscariotul), ucenic al Său, pentru «30 de arginți».

4. Iosif a fost părăsit de zece frați ai săi, cînd a fost vîndut negustorilor pustiului, iar Iisus Domnul a fost părăsit, după vinzarea lui Iuda Iscariotul, de către cei zece apostoli ai Săi, rămînînd lîngă crucea Lui numai cel mai tînăr, apostolul Ioan, evanghelistul de mai tîrziu!

5. Iosif și-a iubit și și-a ajutat neamul tatălui său, iar Iisus a iubit pînă la jertfă tot neamul omenesc al Părintelui Cereșc.

STĂMUTAREA LUI IACOB CU FIII SĂI ÎN EGIPT; MOARTEA LUI IACOB ȘI A LUI IOSIF (XLVI, 1 — L, 26).

Prima statistică nominală a neamului lui Israel — în total șaptezeci și cinc de suflete, în momentul acelei strămutări în Egipt, — este dată în capitolul XLVI, 6—27. Ca păstori de oi și crescători de vite, fiii lui Iacob au fost așezați în pămîntul Goșen, în nordul Egiptului, fiindcă «pentru Egipteni este spurcat tot păstorul de oi» (XLVI, 34). Bucurîndu-se de un pămînt bogat și de pace, neamul lui Iacob s-a dezvoltat, înmulțindu-se foarte mult, iar la conducere impunîndu-se nu atît Iosif, — cum era de așteptat —, ci fratele său Iuda, al 4-lea copil pe care Iacob l-a binecuvîntat cu binecuvîntările primului născut dintre copiii săi; căci din cauza păcatelor lor atît primul născut (Ruben XLIX, 3—4), cit și al doilea (Simion XLIX, 5—7) și al treilea (Levi XLIX, 5—7) s-au dovedit nevrednici de întîietate.

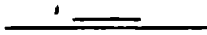
Lui Iuda i-a zis tatăl său : «Iudo, pe tine te vor lăuda frații tăi... Închina-se-vor ție feciorii tatălui tău» (XLIX, 8). De aceea s-au numit toți urmașii lui Iacob după numele lui Iuda : *iudei*.

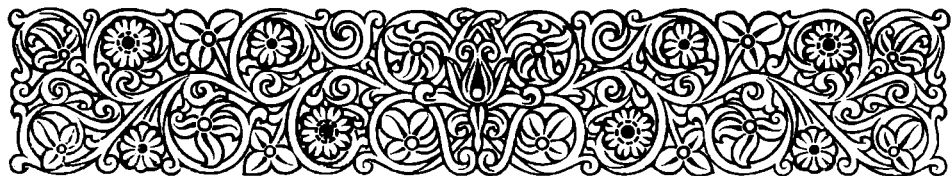
«Nu va lipsi sceptoru din Iuda, nici toiag de cimmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni împăciuitorul, căruiu se vor supune popoarele.» (XLIX, 10). Această profecie a lui Iacob s-a împlinit, căci Mesia, Mîntuitorul lumii, s-a născut în timpul domniei lui Irod, de alt neam (idumeu) și cu aceasta s-au împlinit în lanț celelalte profetii, de la Moisi pînă la Ioan Botezătorul.

Și, murind Iacob, a fost dus după dorința sa de către Iosif și ceilalți frați cu pompă împărătească pînă în Palestina, unde zace și azi împreună cu strămoșul său Avraam, în peștera din Macpela.

Și a murit și Iosif, în vîrstă de 110 ani, și, după ce a fost îmbălsămat după obiceiul egiptenilor, — operație care dura 40 de zile —, a fost pus într-un sicriu și înmormîntat în pămîntul Egiptului. Înainte însă de a muri, i-a jurat «pe fiii lui Israel, zicînd : Dumnezeu are să vă cerceteze, dar voi să scoateți oasele mele de aici» (L, 25), și tot cu acel prilej a profetit : «Iată am să mor, dar Dumnezeu vă va cerceta, vă va scoate din pămîntul acesta și vă va duce în pămîntul, pentru care Dumnezeuul părinților noștri s-a jurat lui Avraam, lui Isac și lui Iacob» (L, 24).

Pr. AL. N. CONSTANTINESCU

DOCUMENTARE

OMILIILE CATEHETICE ALE LUI TEODOR DE MOPSUESTIA

OMILIA A DOUĂSPREZECEA (ÎNȚIIA DESPRE SFÎNTUL BOTEZ)

Titlul cărții de explicat * : «Așadar cel care dorește să ajungă la darul Sfântului Botez să se prezinte Bisericii lui Dumnezeu. El va fi primit de către cel care este rînduit pentru aceasta, după obiceiul de a înscrie pe cei care vin la Botez. Acesta se va informa despre moravurile celor ce vin la Botez. Oficiul acesta (τάξις) este îndeplinit, pentru cei ce urmează a fi botezați, de cel care se numește «garant».

Iar cel care este rînduit pentru aceasta înscrie în cartea Bisericii pe cel ce vine la Botez și adaugă în carte lângă numele acestuia și numele «garantului», ori al «martorului», ori al «ghidului» cetății respective sau al «disciplinei» (cinului) respective. Este absolut necesară folosirea serviciilor celor ce sînt numiți «exorciști». În timpul dezbaterilor unui proces, este obligatoriu să se stea în picioare înaintea celui ce face acuzarea. Pentru aceasta tu stai cu mîinile întinse, în atitudinea (σχημα) celui ce se roagă, și ții privirile îndreptate în jos; pentru aceasta te dezbraci de îmbrăcămîntea ta de deasupra și stai cu picioarele goale; pentru aceasta stai în picioare pe țesătură de pînă. Căci în vremea aceea primești porunca să-ți ocupi spiritul cu cuvintele Simbolului de credință».

1. Despre mărturisirea de credință pe care Fericiții noștri Părinți au alcătuit-o, după tradiția Domnului nostru și în care El a voit ca noi să fim învățați și botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, v-am vorbit îndeajuns — după părerea mea — în zilele trecute; întrucît în zilele acelea trebuia ca voi, care vă prezentați la darul Botezului, să învățați ce să gîndiți și să știți în numele Cui veți fi botezați, pentru ca în conformitate cu tradiția Domnului nostru să fiți instruiți și botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Am adăugat apoi și cele despre rugăciune, pentru ca voi să cunoașteți ce trebuie să știie cei care primesc acest mare dar al Botezului despre felul cum trebuie să se poarte.

Dar, întrucît a venit vremea Tainei și întrucît voi mergeți, cu harul lui Dumnezeu, să vă împărtășiți de Sfîntul Botez, este nevoie ca mai departe — și rînduiala (τάξις) cere aceasta — să vă înfățișez, puterea Tainei și a ritualurilor ce se săvîrșesc, și pentru ce se face fiecare din ele, pentru ce voi, știind care este pricina tularor, să primiți cu iubire ceea ce se va săvîrși.

* Fiecare din Omiliile de la a XII-a la a XVI-a este precedată de un text din ritualul cultic pe care Omilia îl explică.

2. Oricare Taină (μυστήριον) este de fapt indicarea semnelor (σημείον) și simbolurilor lucrurilor nevăzute și de nepercept (inefabile). De aceea este, desigur, nevoie de o revelare și de o explicare a unor astfel de lucruri, pentru ca cel care se prezintă (la Taină) să cunoască puterea lucrurilor tainice. Dacă toate lucrurile tainice s-ar petrece în chip efectiv în fapt, ar fi zadarnic cuvîntul de explicare, întrucît vederea însăși a lucrurilor ar fi de ajuns pentru înțelegerea fiecărui lucru ce se săvîrșește. Însă, întrucît în săvîrșirea Tainei au loc semne a ceea ce va avea loc sau a avut loc mai înainte, este necesar cuvîntul care să explice înțelesul semnelor și al lucrurilor tainice.

Astfel iudeii «slujeau lui Dumnezeu în închipuirea și în umbra a ceea ce avea loc în cer» (Evr. VIII, 5), întrucît «Legea conținea umbra bunurilor viitoare și nu era chipul (εἰκὼν) însuși al realităților» (Evr. X, 1) după cuvîntul Fericitului Pavel.

Umbra descoperă apropierea unui corp, întrucît este cu nepuință ca să se producă umbră fără existența unui corp; însă umbra nu reprezintă corpul pe care-l descoperă, reprezentare pe care o poate face doar chipul însuși. În adevăr, cînd este văzut chipul, se știe precis că el este cel reprezentat, din pricina exactității de asemănare, dacă întîmplător este cunoscut cel ce este reprezentat; în timp ce prin umbră, niciodată nu se va putea ști cine este cel care a produs umbra, căci umbra nu are nici o asemănare de reprezentare cu corpul care a provocat-o. Același lucru era și cu conținutul Legii (νόμος): în ea nu era decît indicarea lucrurilor cerești, cum zice Apostolul. Așadar ce trebuie să învățați voi?

3. Fericitul Moise, instruit printr-o viziune divină, a făcut două corturi: unul pe care l-a numit «Sfînta» și altul pe care l-a numit «Sfînta Sfintelor» (cf. Evr. IX, 2—3). Cel dintîi constituia asemănarea felului de viață și a traiului pămîntesc pe care noi îl ducem acum; în timp ce al doilea, numit «Sfînta Sfintelor» constituia asemănarea celor mai presus de cerul văzut, acolo unde s-a suit Hristos Domnul nostru — Cel care pentru mîntuirea noastră a fost asumat (de Fiul lui Dumnezeu) — și acolo unde El se află în prezent. Și El ne-a dăruit și nouă puterea de a ne sui la ceruri, ca să fim și să locuim acolo cu El, după cum zice Fericitul Pavel: «Acolo unde a intrat mai dinainte (ca înaintemergător) pentru noi Hristos și a devenit mare-preot, în veac, după rînduiala lui Melhisedec» (Evr. VI, 20). Era rînduiala (τάξις) marilor-preoți ca El să intre cel dintîi și astfel să ne fie acordată și nouă prin El intrarea în acel loc; deoarece este de asemenea operă de mare-preot ca El, cel dintîi, să se apropie de Dumnezeu și ca apoi, prin El, să se apropie și ceilalți. Însă întrucît acest lucru nu fusese încă înfăptuit, ci trebuia să aibă loc la sfîrșit, preoții după Lege nu au săvîrșit niciodată cultul prevăzut de Lege în cortul numit «Sfînta Sfintelor».

4. Întrucît acest loc era inaccesibil pentru toți; doar o singură dată pe an intra marele-preot singur în «Sfînta Sfintelor». El aducea jertfă înaintea acestei intrări, dar nici el însuși nu avea puterea să intre acolo în tot timpul, ci numai o dată pe an. Din toate acestea devine evident că instituțiile legale conțineau această viață muritoare de pe pămînt și că ele nu aveau nici un fel de participare la lucrurile cerești — ca și noi care, atîta vreme cît sîntem muritori prin fire, nu putem pătrunde în cer. Dar, lucrurile cerești devin accesibile oamenilor, atunci cînd unul dintre noi fiind asumat și, cu toate că după legea (νόμος) firii era muritor, înviază dintre morți în chip măreț, devine nemuritor și nestrăicîcios și se suie la cer, devenind pentru restul oamenilor marele-preot, garantul suirii lor la cer.

5. În acest fel există în Lege umbra bunurilor viitoare, întrucît în chip obscur există în ea pentru oamenii de atunci indiciul a ceea ce avea să fie. De aceea ei slu-

jeu lui Dumnezeu în închipuire și în umbra lucrurilor din cer, întrucît, prin cortul mărturiei și prin ceea ce se săvîrșea acolo, Legea dădea, ca indiciu, o revelație sigură a celui fel de viață care trebuie să fie în cer, fel de viață pe care Hristos Domnul nostru, suindu-se la cer pentru noi, ni l-a arătat și ne-a dat și nouă tuturor (puterea) de a participa la această realitate atît de mare care nu era limpede pentru oamenii din vremea aceea. În acest fel iudeii, așteptînd învierea, nu-și puteau face decît o slabă idee despre ea; noi însă concepem altfel felul de viață în nemurire, pe care nădăjduim să-l petrecem. Iudeii își închipuiau că acolo noi încă vom mîncă, vom bea și ne vom căsători, ceea ce noi socotim ca o mare rușine, crezînd cuvintelor Domnului nostru: «Rătăciți, neștiînd Scripturile. La învierea din morți nici nu se însoară, nici nu se mărită; ci vor fi ca îngerii» (Matei XXII, 29—30) și «...Ei sînt fiii ai lui Dumnezeu, fiind fiii ai învierii» (Luca XX, 36). În același timp El muștră neștiința lor asupra caracterului învierii și totodată ne învață că trebuie să socotim că este un fel de viață divin pe care-l vor avea cei ce înviază, întrucît spune limpede că «ei vor fi ca îngerii».

6. Acestea le aveau iudeii ca în închipuire și în umbră; însă acestea s-au împlinit acum cînd Domnul nostru Iisus Hristos — asumat dintre noi și pentru noi — a murit după legea (*νόμος*) omenească și a devenit, prin înviere, nemuritor, nestricăcios și absolut neschimbător. Și în acest fel El s-a suit la cer, pentru ca de aici înainte, prin participarea firii, să devină pentru noi garantul unei asocieri efective. Cuvîntul: «Dacă în adevăr Hristos a înviat, cum spun unii dintre voi că nu există înviere?» (I Cor. XV, 12) ne arată limpede că întrucît lucrul a avut loc, noi sîntem datorii să recunoaștem că există o înviere comună; și, recunoscînd aceasta, devine evident că noi credem că va fi așa și pentru noi, adică, în urma faptului că a avut loc (învierea Domnului), noi avem credința tare că și pentru noi va avea loc învierea.

Iar, recunoscînd de acum înainte fără nici o îndoială că și pentru noi va avea loc învierea, noi săvîrșim această Taină de temut, inefabilă, care conține semnele de nepătruns ale economiei divine cu privire la Hristos Domnul nostru, așteptînd ca și pentru noi să aibă roade asemănătoare. De fapt pentru noi este limpede, după cuvîntul Apostolului, că, săvîrșind fie Botezul, fie slujirea la trapeza Domnului nostru în amintirea morții Domnului nostru Hristos și a învierii Lui, noi facem aceasta pentru întărirea în noi a nădejzii.

7. Despre înviere Apostolul a vorbit astfel: «Noi cei care am fost botezați în Hristos Iisus, în moartea Lui ne-am botezat; am fost îngropați cu El prin botez în moarte, pentru ca, așa cum Iisus Hristos a înviat din morți, în slava Tatălui Său, tot așa și noi să ducem o viață nouă» (Rom. VI, 3—4). Adică Apostolul învață limpede că noi am fost botezați pentru a ne conforma Domnului nostru în moartea și învierea Lui. În același timp noi facem aducere-aminte de ceea ce a fost și în același timp primim confirmarea nădejzii a ceea ce va fi.

Iar despre participarea la Tainele Sfinte, Apostolul zice: «De fiecare dată cînd veți mîncă pîinea aceasta și veți bea paharul acesta, voi vestiți moartea Domnului nostru pînă la venirea Sa» (I Cor. XI, 26); după cum zice și Domnul nostru: «Acesta este trupul Meu care se frînge pentru voi; și acesta este singele Meu care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor» (Matei XXVI, 26—28). În acest fel devine limpede că, fie participînd la această slujbă comună, fie primind jertfa, noi comemorăm moartea lui Hristos și învierea Lui, prin care noi toți așteptăm să fim asociați Lui; adică în această Taină noi împlinim semnele a ceea ce s-a întîmplat cu Domnul nostru Hristos, pentru ca, prin mijlocirea acestor semne, asocierea cu El să întărească nădejdea noastră.

Este de dorit însă ca mai departe să vă arăt pricina tuturor acestor lucruri tainice și a acestor semne.

8. Domnul nostru Dumnezeu a făcut, din pământ, pe om după chipul Său; El i-a dat multe alte cinstiri, însă mai cu seamă i-a dat cinstirea de a-l numi chipul Său, pentru ca prin aceasta omul însuși să poată fi numit Dumnezeu și fiul lui Dumnezeu. Dacă omul ar fi avut discernământ, el ar fi rămas lângă Cel care fusese pentru el cauza tuturor bunurilor, și ar fi avut în adevăr stăpânirea acestora. Însă, întrucît el a luat chipul diavolului și s-a conformat acestuia, diavolul — care în chip uzurpator (τύραννος) s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu și a voit să răpească pentru sine cinstea care se cuvenea doar Aceluia — a făcut tot felul de mașinațiuni pentru a întoarce pe om de la Dumnezeu; el a înfățișat omului demnitatea de Dumnezeu, pentru ca omul pofind la aceasta să offenseze pe Dumnezeu, și și-a atribuit titlul și cinstea de binefăcător. Ca urmare, întrucît s-a lăsat convins de cuvintele diavolului, omul a aruncat de la sine legile (νόμος) pe care Dumnezeu i le pusese și a acceptat ca binefăcător pe răufăcătorul său, Dumnezeu i-a dat pedeapsa de a se întoarce în pământul din care fusese luat.

Așadar prin păcat a intrat moartea; iar moartea, care slăbește firea, a făcut ca înclinarea spre păcat să devină mai puternică; și amîndouă (moartea și păcatul) au crescut mari împreună. Moartea a întărit, a agravat mulțimea păcatului și a mortalității, prin slăbiciune, a dat naștere la o mulțime de păcate, pînă la atîta că chiar legile puse de Dumnezeu pentru a le corecta au ajutat la înmulțirea lor și pînă la atîta că încălcătorii acestor legi, prin mulțimea păcatelor, au constrîns pe Dumnezeu să-i pedepsească. Iar prin aceasta se întărea în uzurpatorul nostru (τύραννος) voința violentă de a umili răul împotriva noastră, întrucît această situație a omului îl făcea să se bucure nespus de mult că cu fiecare zi starea noastră își agrava coruperea și rușinea.

9. Cînd starea noastră ajunsese la disperare, Domnul nostru Dumnezeu a voit, ca de îndată, prin harul Său, să-i aducă îmbunătățire. În acest scop El a luat dintre noi un om care era observator desăvîrșit al legilor divine și care, fiind aflat fără de păcat, s-a arătat liber și scutit de orice sentință la moarte. Dar uzurpatorul (τύραννος), care din acel moment nu mai avea ce face, a adus asupra Lui o moarte nedreaptă prin iudei, slujitorii săi. Însă El a primit moartea de bunăvoie și a avut în fața lui Dumnezeu, dreptul Judecător, un proces împotriva uzurpatorului, în care El a fost eliberat de sentința la moarte, întrucît fusese luat de moarte pe nedrept și fără judecată; El a devenit cu desăvîrșire străin morții, nemuritor și nesticăcios prin fire. Și în această stare El s-a suit la cer și a fost înălțat cu totul mai presus de orice umilire și înșelăciune a lui Satan, întrucît acesta nu mai putea de aci înainte face nimic Omului care este nemuritor, nesticăcios și neschimbător, Care locuiește în cer și Care are o comuniune desăvîrșită cu firea dumnezeiască.

Or, pentru că avea o astfel de asigurare (παρηγοία), Omul asumat dintre noi a fost făcut emisar pentru rasa (γένος) omenească, pentru ca restul oamenilor să-I fie asociați la această transformare minunată, după cum spune Fericitul Pavel: «Cine va aduce pîră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Cînd Dumnezeu îndreptățește, cine va condamna? Hristos a murit, adică El a și înviat și stă la dreapta lui Dumnezeu și mijlocește pentru noi» (Rom. VIII, 33—34). Apostolul arată că de acum înainte bunurile pe care noi le avem sînt fără schimbare și mutație: de îndată ce pentru noi Hristos a murit, a înviat din morți și a primit comuniunea cu firea dumnezeiască, prin

rugăciunea Sa pentru noi El ne face să avem parte de înviere și de bunurile care decurg din aceasta.

10. Iată pentru ce noi venim la Taina în care noi săvîrșim semnele care împărtășie relele cărora noi fusesem dați fără nădejde și care ne face să participăm la asemenea bunuri noi și mărețe, bunuri care și-au luat început în Domnul nostru Hristos. Iar noi de asemenea așteptăm să ne bucurăm de aceste bunuri mai presus de firea noastră și care niciodată nu așteptam să poată deveni ale noastre.

După ce am înfățișat acestea, pentru a lămuri mai bine ceea ce am spus mai înainte, a venit vremea ca mai departe să înfățișăm sensul fiecăruia dintre ritualurile care se săvîrșesc la Taina Botezului.

11. «Cel care dorește ca de acum să ajungă la darul Sfintului Botez să se prezinte Bisericii lui Dumnezeu», pe care Domnul nostru Hristos a înfățișat-o credincioșilor ca chip sigur (τύπος) al lucrurilor cerești în această lume, cînd zice: «Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și portile iadului nu o vor birui; și-ți voi da cheile împărăției cerului și orice vei lega pe pămînt va fi legat și în cer și orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat și în cer» (Matei XVII, 18—19). Hristos arată limpede că a dat, ca chip al lucrurilor cerești, Biserica însăși, care are privilegiul de a face ca cel ce este din familia ei să posede și familiaritatea cu lucrurile cerești; iar cel care este străin de Biserică să fie în chip vădit străin și de lucrurile cerești. Desigur că întrucît celor care se află în fruntea Bisericii a fost încredințată conducerea Bisericii, deoarece acestora a fost adresat cuvîntul grăit către Fericitul Petru, aceștia au cheile împărăției cerului și ceea ce vor lega ei pe pămînt va fi legat și în cer și ceea ce vor dezlega ei pe pămînt va fi dezlegat și în cer.

Aceasta nu pentru ca oamenii să fie stăpîni ai acestui lucru, ci pentru că Biserica a primit de la Dumnezeu puterea ca cei care fac parte din familia ei și sînt încredințați solicitudinii celor care sînt în fruntea ei să posede în chip necesar familiaritatea cu cerul; și de asemenea ca cei care sînt excluși din Biserică să nu aibă nici un fel de părtașie la lucrurile cerești.

12. De fapt Hristos Domnul nostru a stabilit în cer împărăția Sa, ca un fel de cetate, pe care a stabilit-o acolo sus ca să aibă împărăția Sa, pe care Fericitul Pavel o numește «Ierusalimul cel de sus, care este slobod, și maica noastră a tuturor» (Gal. IV, 26), în care noi așteptăm să locuim și să trăim.

Or, această cetate este plină de miriade de îngeri și de asemenea de oameni fără număr, care toți sînt nemuritori și neschimbători, căci Fericitul Pavel zice: «Voi v-ați apropiat de Muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul cel ceresc și de miriade, de mulțimi de îngeri și de Biserica celor întii-născuți care sînt înscrisi în cer» (Evr. XII, 22—23). Adică el dă numele de întii-născuți celor nemuritori și neschimbători, după cum zice Domnul nostru: «Căci ei sînt fii ai lui Dumnezeu intrucît sînt fii ai învierii» (Luca XX, 36) și «Ei sînt înscrisi în cer», intrucît ei locuiesc acolo.

13. Însă aceasta se va arăta efectiv în lumea viitoare, cînd, «fiind răpiți în nori, noi vom merge în întîmpinarea Domnului nostru, pentru a fi pururea cu El», după cuvîntul Apostolului (II Tes. IV, 17). În adevăr El ne va lua, se va sui la cer și acolo se va arăta împărăția Lui; noi toți vom fi acolo cu El, liberi și scutiți de orice durere. Acolo vom fi veseli și bucușoși și ne vom desfăta de bunurile acestei împărății; în timp ce în lumea aceasta El vrea ca cei ce se apropie de El prin credință să aibă, ca în închipuire (τύπος), lucrurile cerești. Adică în cea asemănare sigură a lucrurilor

cerești pe care El a pus-o la dispoziția Bisericii pentru ca în aceasta să trăiască cei care cred în El.

Despre aceasta Fericitul Pavel zice: «Ca tu să știi cum trebuie să te comporți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu, stîlpul și temelia adevărului» (I Tim. III, 15); «Biserica Dumnezeului celui viu», adică al cărei nume este veșnic model pentru cei care cred că se vor bucura în chip nesfârșit de viață; «stîlpul și temelia adevărului» o numește din pricina condiției integre, veridice, ferme și neschimbătoare ce se va manifesta și va dobîndi tărie în cei care cred în El.

14. Prin urmare «cel care dorește să ajungă la darul Sfințului Botez se prezintă Bisericii lui Dumnezeu» socotind că prin aceasta ajunge la viața în locașul cereșc. Dar, întrucît el se apropie de o cetate nouă și grandioasă și întrucît dorește să devină fiu al acestei cetăți, el trebuie să depună o mare stăruință pentru a face totul ca să fie înscris în această cetate. «El se prezintă la Biserica lui Dumnezeu și cel care este rînduit pentru aceasta îl primește, întrucît este obiceiul ca cei care vin la Botez să fie înscrisi. Acesta se informează despre moravurile celui ce vine la Botez», ca să vadă dacă el are tot ce trebuie pentru a putea deveni locuitor al acestei cetăți grandioase; pentru că numai renunțînd la întreaga răutate a lumii acesteia și numai îndepărtîndu-se de aceasta chiar în spirit se poate cineva arăta vrednic de a trăi în această cetate și de a fi înscris în ea.

Pentru aceea, întrucît cel ce vine la Botez este oaspete (ξένος) în această cetate și străin de obiceiurile ei, cineva din cei ce fac parte din cetate îl însoțește și îl conduce la cel care înscrie pe cei ce intră în cetate; însă cel ce conduce pe cel care n-a dobîndit încă experiența și felul de viață în această cetate și nu știe cum trebuie să se comporte în ea trebuie să cunoască moravurile acestuia pentru a putea depune mărturie la înscriere că cel ce vine la Botez este vrednic de a locui în cetate și pentru a-i fi conducător în starea lui de străin (ξένος) de cetate.

15. «Iată rolul (τάξις) pe care-l împlinește pentru cei care se botează cel ce se numește «garant». Desigur el nu este garant pentru păcatele viitoare, deoarece fiecare răspunde pentru sine în fața lui Dumnezeu; ci el dă mărturie pentru cel care se prezintă la Botez, despre ceea ce acela a făcut în trecut, despre felul cum s-a pregătit în timp ca să devină membru al acestei cetăți și al vieții ce se duce în această cetate. Și pe bună dreptate este numit «garant», deoarece pe mărturia lui cel ce vine la Botez este socotit vrednic a fi botezat.

Așa cum în lume, din porunca împărătească se face înscrierea pămînturilor și a oamenilor care le locuiesc și cei care sînt înscrisi pe aceste pămînturi trebuie să poarte grijă de cultivarea pămînturilor ce li s-au atribuit, și să dea ca dijă împărăției roade bune, tot așa cel care este înscris în cetatea cerească și în cetățenia acesteia — căci «pentru noi, zice Fericitul Pavel, dreptul nostru de cetățenie (cetatea noastră) este în cer» — este obligat înainte de toate să știe că nu-i mai este îngăduit să renunțe la această înscriere, ci este dator să se îndepărteze de toate lucrurile pămîntești; și ca cel ce este înscris în cer trebuie să lucreze așa cum se cuvine locuirii și cetățeniei cerești, adică — așa cum pe pămînt plătește împăratului impozite permanente —: să fie prudent și să trăiască după obiceiurile care convin Botezului.

16. Astfel romanii, cînd au cucerit Iudeea, au poruncit ca fiecare să fie înscris în «pămîntul» lui (în tribul lui) pentru a plăti dajdiile și tributul către împărăție. Și cum toată lumea s-a grăbit să se înscrie în «pămîntul» său, Iosif și cu Fericita Maria au mers la Betleem pentru a se înscrie acolo, pentru că făceau parte din casa și din neamul lui David; în același fel trebuie să facem și noi care credem în Hristos. Acesta,

punînd slăpînire, după legea (νόμος) războiului, pe toți dușmanii Săi, a smuls din puterea demonilor neamul omenesc, ne-a eliberat din această robie și ne-a trecut sub stăpînirea Sa — «s-a suit în înălțimi, zice Scriptura, și a robii robia» (Ps. LXVII, 18); prin aceasta a arătat lumea nouă ce va veni și felul minunat de viață din Ierusalimul cel ceresc, în care Domnul nostru Hristos a statornicit împărăția Sa care nu trece. De aceea noi toți, care sintem supuși împărăției Lui, trebuie să ne rugăm și să dorim să ajungem la Botez prin ajutorul credinței și să dobîndim favoarea de a fi înscrisi în cer.

Așadar din pricina aceasta «cel care este rinduit pentru acest oficiu, vă va înscrie pe voi (care vă înfățișați să primiți darul Botezului) în cartea Bisericii și adaugă lingă numele tău și numele martorului, ori al ghidului acestei cetăți și al acestei discipline, adică al «garantului» fiecăruia; pentru ca fiecare să știe oă de acum înainte este înscris în cer și că «garantul» fiecăruia poartă grijă să învețe pe cel ce este străin (ξένος) în această cetate în care urmează să intre tot ce este în legătură cu această cetate și cu viețuirea în ea; încît fără tulburare ori confuzie fiecare să se obișnuiască cu moravurile din această cetate măreață.

17. Să cercetăm acum și rațiunea celorlalte ceremonii. În adevăr înscrierea fiecăruia nu se face în chip simplu și la întîmplare; ci ea are o rațiune adîncă în legătură cu fiecare înscris. Prin urmare fiecare trebuie să se prezinte la administrația dumnezeiască, pentru ca să fie eliberat de «cel tare» (diavolul) care-l oprima, și pentru ca, scăpînd de tot răul pe care i-l făceau dușmanii și fugind de o nouă înrobire, să poată dobîndi adevărata bucurare de această înscriere.

Așa cum, în lumea pămîntească în urma unui decret împărătesc, dacă cineva dorește să înscrie pe seama sa un pămînt foarte roditor și cu multe avantaje și află aceasta cineva din cei care sînt de multă vreme dușmanii lui, care a stăpînit o vreme îndelungată acest pămînt și se opune la trecerea pămîntului pe numele altuia, atunci cel ce dorește ca pămîntul să fie înscris de acum pe numele lui, dacă este plin de învîna, se prezintă la judecător și înfățișează drepturile lui asupra pămîntului pe care-l cere și prelinde să se deschidă un proces asupra acestui caz, — tot așa de acum încă Dumnezeu a pus la dispoziția oamenilor împărăția cerului și voiește ca toți să devină acolo nemuritori, neschimbători și așa cum se cuvine să fie cei ce locuiesc în cer.

Însă chipul (τύπος) lucrurilor cerești în lumea aceasta Dumnezeu l-a dat în stăpînia Bisericii, la care, dorind și cerînd prin rugăciunile noastre, noi ne prezentăm pentru Botez, prin care noi devenim cetățeni ai cetății celei cerești.

18. Acum trebuie ca procesul să fie apărât împotriva uzurpatorului (τύραννος), care este dușmanul nostru și poartă război împotriva noastră. În adevăr Satan, fiind totdeauna invidios pe viața noastră și pe mintuirea noastră, manifestă pînă acum față de noi aceeași voință, încercînd și fortîndu-se să pledeze împotriva noastră sub pretextul că noi nu avem dreptul să ieșim de sub stăpînirea lui. El spune despre noi că de multă vreme și prin succesiune de la începătorul rasei noastre îi revenim de drept; spune despre Adam că acesta a crezut în cuvintele lui și de bunăvoie s-a îndepărtat de Ziditorul său, preferînd să slujească lui Satan; din această pricină Dumnezeu s-a mîniat și a scos pe Adam din paradis, l-a condamnat la moarte și l-a legat de lumea aceasta, zicînd: «În sudoarea feței tale vei mîncă pîinea; iar pămîntul îți va rodi spini și mărăcini, pentru că tu ești pămînt și în pămînt te vei întoarce» (Fac. III, 18—19). Satan spune: prin aceste cuvinte Adam a fost, prin judecată, condamnat pentru lumea aceasta și prin voia sa proprie Adam a ales stăpînia mea, arătînd limpede

că-mi aparține mie, care sînt «domnul» puterii văzduhului, a duhului, dar care acum lucrez cu fiii neascultării» (Efes. II, 2). Alunci cum este cu putință, zice Satan, ca aceștia, care de multă vreme și prin strămoși săi îmi revine de drept și asupra căruia a fost dată prin aceste cuvinte o sentință de condamnare la moarte în lumea aceasta, — în care el este încă și în care eu (Satan) am încă stăpînire asupra lui —, să fie de acum înainte ridicat din lumea aceasta la un alt fel de viață și să fie sustras de aici de jos de sub stăpînia mea, pe care el a ales-o de bunăvoie? Și de acum să fie nemuritor, ceea ce este un lucru măi presus de fire? Să se manifeste în comportări și în moravuri proprii locuinței cerești, lucru care nu aparține oamenilor și nici celor care sînt de această fire, ci sînt străini de firea superioară?

19. Fiind prin urmare acest lucru făcut și spus de diavolul — că de la început el face, ca dușman, război împotriva noastră, și că mai ales acum el este invidios din cauză că noi așteptăm să dobîndim o astfel de înscriere înefabilă, ceea ce este măi presus de orice cuvînt și de orice înțelegere omenească, întrucît «ochiul nu a văzut, nici urechea nu a auzit, nici la inima omului nu s-a suit ceea ce a pregătit Dumnezeu celor care-L iubesc» (I Cor. II, 9) — este obligatoriu ca noi să ne grăbim să ne prezentăm în fața Judecătorului și să arătăm cu mare grijă și să precizăm titlul pe care-l avem: că de drept noi nu depindem de Satan de la început și prin părinții părinților noștri, ci depindem de Dumnezeu, Care ne-a făcut cînd noi nu existam, și ne-a alcătuit după chipul Lui; dar că, prin răutatea și prin voința amară a uzurpatorului (*τύραννος*) și prin lipsa noastră de purtare de grijă de noi înșine, am fost țîrîți la rău, ceea ce ne-a făcut să pierdem demnitatea și măreția de chip al lui Dumnezeu; așa că din pricina răutății noastre noi am primit moartea ca pedeapsă.

Și oricît de mult a trecut, aceasta nu a făcut decît să întărească stăpînia lui Satan asupra noastră, în timp ce el adăuga răul pe care ni-l făcuse. Timpul, oricît de lung, nu a putut potoli voința dușmanului nostru; iar noi, prin permanența acestei servituiți dure și crude cu care de acum ne obișnuisem, încît ajunseseră să ne fie plăcute faptele rușinoase și depravate ale păcatului, am făcut să se întărească puterea lui Satan, dușmanul nostru.

20. Astfel, stînd lucrurile, Cel care în adevăr este Ziditorul și Stăpînul nostru — Cel care ne-a făcut cînd încă nu existam și Care cu mîinile Sale a făcut din pămînt trupul nostru și prin lucrarea Sa proprie ne-a insuflat sufletul care nu exista — a binevoit să arate o providență specială față de fapăturile Sale: ca, după ce le-a făcut, și ele au fost pierdute prin răutatea uzurpatorului (*τύραννος*), să nu-l lase pe acesta ca să ne facă rău pînă la sfîrșit, ci să ierte păcatele și ingratitudea noastră față de El. Și prin harul Său a voit să îmbunătățească starea noastră.

Astfel, El a asumat pe unul dintre noi și a făcut din El începutul tuturor bunurilor noastre. El L-a părăsit, pentru ca orice încercare a răutății lui Satan să-și primească acuzarea (pedeapsa). L-a arătat superior față de răutatea și mașinațiunile lui Satan, dar a îngăduit totuși ca El să fie omorît prin vicleniile aceluia, pentru ca Satan să-și afle în aceasta acuzarea (pedeapsa). Iar acuzarea celui ce fusese asumat El a întors-o în favoarea noastră, împotriva diavolului: după ce a înfățișat toate mașinațiunile pe care diavolul nu a încetat să le facă de la început pînă la sfîrșit, și că la sfîrșit fără să aibă vreun motiv just, fără rațiune a adus asupra lui Hristos moartea, a dovedit cît de mare și unică nedreptate a făcut diavolul de la început întregului neam (*γένος*) omenesc.

Iar Dumnezeu a ascultat întreg acest proces; și după ce a ascultat ceea ce au spus cele două părți, El a condamnat pe uzurpator (*τύραννος*) din pricina voinței perverse pe care el a arătat-o împotriva lui Hristos și împotriva întregului nostru neam

omenesc, apoi a dat sentința împotriva Diavolului. Atunci El a înviat din morți pe Domnul nostru Iisus Hristos, L-a făcut nemuritor și neschimbător și L-a urcat la cer. De atunci El a pus la dispoziția întregului neam (γένος) omenesc bucurarea de darurile Sale, în așa fel ca să nu mai rămână diavolului nici cea mai mică ocazie de a ne face rău.

Astfel noi dobîndim o fire superioară și o locuință sublimă, foarte înaltă pentru a mai putea fi ispășiți de răutatea lui Satan și cu mult mai presus de orice păcat. Oare, nu așa ne învață cuvîntul Domnului: «Acum este judecata lumii acesteia; acum stăpînitorul (ἄρχων) lumii acesteia va fi aruncat afară. Și Eu, cînd Mă voi înălța de pe pămînt, voi trage totul la Mine» (Ioan XII, 31—32).

21. De îndată ce toate acestea au fost cercetate și au devenit cunoscute tuturor, trebuie să admitem că noi nu mai putem în nici un fel aparține de drept diavolului. În chip just noi am fost întorși la Domnul nostru întrucît, înainte de manifestarea răutății lui Satan, noi aparținem de drept Lui, și am fost făcuți de la început după chipul lui Dumnezeu. Noi am pierdut această demnitate prin neglijența noastră, dar prin darul lui Dumnezeu noi am primit demnitatea de a fi după chipul Său; și din pricina aceasta noi sîntem nemuritori și vom locui în cer, întrucît de asemenea bunuri trebuie să se bucure chipul dumnezeiesc: adică el are demnitatea Celui care făgăduiește că noi vom deveni și vom fi numiți după chipul Său.

Și cum, prin darul și prin harul lui Dumnezeu, noi am părăsit cu desăvîrșire lumea muritoare și am fost în chip just transferați în locuința și în cetățenia cerului, noi am învățat să cunoaștem pe Domnul nostru și ne grăbim spre darurile asumate pentru noi, întrucît prin ele Ziditorul și Stăpînitorul unîversului ne dă viața cea fără de moarte și locuirea în cer.

Iată pentru ce noi sîntem acum datori să ne prezentăm Bisericii lui Dumnezeu pentru a fi eliberați de rele și pentru a ne bucura de bunuri, întrucît datorită harismei Sfîntului Botez, noi așteptăm să fim înscrisi în cer.

22. Iar rațiunea acestei interogări și a acestei cercetări o veți da voi înșivă, întrucît, prin darul Sfîntului Botez, voi vă veți rupe din robia uzurpatorului (τύραννος) la care au fost supuși și pe care au îndurat-o toți cei din neamul (γένος) nostru, începînd cu Adam. Pentru aceasta a fost stimulat Satan, care este cu atît mai întăritat dușman al nostru cu cît el nu a fost oprit să ducă lupta (ἄγών) împotriva Domnului nostru, despre Care el gîndea că era numai om din pricina înfățișării Sale; de aceea el a plănuit să-L abată, prin vicleniile și ispitirile sale, de la dragostea față de Dumnezeu.

Însă, întrucît voi înșivă nu sînteți în stare de a duce un proces și o luptă (ἄγών) cu Satan, este neapărat nevoie să se folosească oficiul celor ce sînt numiți «exerciști», care vă garantează ajutorul dumnezeiesc. De fapt, prin strigăt de protest de lungă durată ei cer să fie pedepsit cel care vă urăște și ca, prin hotărîrea Sa, Judecătorul să decidă îndepărtarea lui așa ca el să nu mai aibă nici cea mai mică ocazie și posibilitate de a face împotriva noastră răul; ci ca noi, fiind scăpați cu desăvîrșire de robia lui, să trăim în adevărată libertate și să ne bucurăm de inscrierea de acum.

23. Desigur voi știți de asemenea că în timpul dezbaterii unui proces în care înaintea Judecătorului cineva își cere libertate, plîngîndu-se de înrobirea deosebit de crudă la care a fost supus prin violență nejustificată de către un altul, «este nevoie ca cel ce aduce această acuzare să rămînă în timpul dezbaterii procesului într-o stare de liniște», pentru ca prin altitudinea (αλῆμα) și prin tinuta sa să facă, pe cît este cu putință, ca Judecătorul să simtă milă față de el. Iar cel care face oficiul de avocat

(συνηγορος) va demonstra judecătorului dreptatea celor care au fost tratați în chip abuziv, și va invoca legile (νόμος) statului pentru ca, prin recurgerea la ele, să obțină condamnarea nedreptății.

În același fel acum, în timpul exorcismelor ce se pronunță cînd tu rămîi nemișcat, tu rămîi fără cuvînt în atitudinea ca și cînd ai tremura încă și te-ai teme de uzurpator (τύραννος), nefiind în stare să arunci măcar o privire spre el din pricina marii nedreptăți de care el s-a folosit împotriva ta și a părinților tăi — conducîndu-i în robie și supunîndu-vă timp îndelungat la o aservire dură și crudă, provocîndu-vă răni de neuitat prin condamnarea la moarte; încît de multă vreme el vă ține în înrobirea pe care voi v-o atrăserăți asupra voastră.

24. «Pentru aceasta tu stai cu miinile întinse în atitudinea (σχῆμα) celui ce se roagă și îți privirile îndreptate în jos», și rămîi în această poziție pentru a atrage mila Judecătorului. «Pentru aceasta, dezbrăcîndu-te de îmbrăcămîntea ta de deasupra, stai cu picioarele goale, ca să evidențiezi greaua înrobire în care atît de îndelungată vreme tu ai servit pe diavolul în chip (τάξις) de rob și ai îndeplinit, așa cum cerea el, orice poruncă a lui. În acest fel și prin aceasta tu inclini pe Judecătorul spre milă, întrucît această atitudine (σχῆμα) de rob o arată cuvîntul lui Dumnezeu prin profetul Isaia: «Așa cum a umblat robul Meu Isaia, gol și desculț, trei ani de zile, pentru a fi semn pentru egipteni și pentru etiopieni, tot așa regele Asiriei va lua robie din Egipt și din Etiopia, tineri și bătrîni, goi și desculți» (Isaia XX, 3—4).

25. «Pentru aceasta tu stai în picioare pe țesături de pîr ca aceasta să fie nu numai întepătură pentru picioarele tale și iritare din pricina țesăturii, ci să-ți aducă aminte de relele tale cele vechi; arată-te mihnît și pocăit pentru păcatele părinților tăi, care ne-au antrenat pe toți într-o așa de mare frămîntare de rele, pentru ca să poți obține, prin toate acestea, milostivirea Judecătorului și să poți zice la vreme: «Tu ai dezlegat sacul meu de jale și m-ai umplut de bucurie» (Ps. XXIX, 12).

Aceasta este așadar semnificația exorcismelor; dar de teamă ca, în timpul unei atît de mari acțiuni, tu să nu rămîi inactiv și fără slujire, «tu primești porunca să-ți ocupi spiritul în vremea aceasta cu cuvintele Simbolului de credință», pentru ca să le știi și să fie ele pe buzele tale ca avîndu-le permanent în spirit tu să te străduiești să reții interpretarea lor. Ar fi desigur rușinos ca iudeii să aibă Legea (νόμος) atîrnată în scris de miinile lor, pentru a-și aduce aminte incontinuu poruncile ei, iar noi să nu săpăm în inimile noastre aducerea aminte a unei atît de sublime mărturisiri de credință, ca să nu se șteargă niciodată. Întrucît Adam, îndată după ce primise porunca (lui Dumnezeu) a întîlnit pe diavolul și a fost cu ușurință înșelat de acesta pentru că nu-și ocupase și nu-și exercitase spiritul cu porunca dumnezeiască, tu trebuie ca în tot acest timp, în fiecare clipă, să-ți ocupi spiritul cu recitarea Simbolului de credință ca să-l înțelegi și să-l fixezi în mintea ta și ca să iubești mărturisirea la de credință; deoarece fără aceasta tu nu vei putea primi darul dumnezeiesc (al Sfîntului Botez) și nici nu vei putea păstra cu tărie acest dar, după ce-l vei fi primit.

26. Iar cînd va fi sosit momentul Tainei și va fi luat sfîrșit acest proces sau luptă (ἀγών) împotriva diavolului, din care pricină a fost nevoie să se facă uz de exorcisme, și cînd hotărîrea divină va fi bineprimit și aprobat cuvîntul avocatului (συνηγορος) ca uzurpatorul să fie condamnat în așa fel ca să nu se mai apropie de tine care ai fost eliberat de orice ofensă din partea lui și care ai să primești fără întîrziere bucuria înscrierii (ca cetățean al cetății cerești), — atunci cei rînduiți pentru aceasta te prezintă clericului întîristător, înaintea căruia tu ești dator să-ți faci mărturisirea de credință și angajamentele față de Dumnezeu.

De fapt este vorba de făgăduința de fidelitate de a păzi cu tărie mărturisirea de credință și angajamentele luate și a nu te depărta de Dumnezeu pentru nici un fel de bunuri, așa cum a făcut Adam începătorul neamului nostru; ci a persista pînă la sfîrșit în mărturisirea Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfînt și a crede că este o singură Fire (οὐσία) divină, Care există din toată veșnicia și Care este cauza a toate și că Aceasta este Tatăl și Fiul și Duhul Sfînt (lucruri despre care tu ai fost instruit prin Simbolul de credință), prin invocarea Căroră tu vei primi bucuria acestei înscrieri care este participarea la bunurile cerești.

27. În adevăr așa cum, dacă cineva vrea să intre într-o casă mare, al cărei stăpîn este unul din cei care au putere în această lume, se supune unei anumite rînduiri: nu se prezintă direct stăpînului casei și nu cu el cade de acord și încheie un contract (căci ar constitui o înjosire pentru stăpînul casei să se coboare la asemenea discuții), ci se prezintă administratorului casei și cu acesta cade de acord asupra chestiunii pentru care a venit, și prin acest intermediar el încheie angajamentul cu stăpînul casei, cel ce posedă casa și tot ce este în ea, — tot așa și voi care vă prezentați la «casa lui Dumnezeu care este Biserica Dumnezeului celui viu», după cum zice Fericitul Pavel (I Tim. III, 15), întrucît Dumnezeu este atît de mare față de noi, este atît de înalt după fire, față de noi încît este absolut nevăzut și «locuiește într-o lumină inefabilă» (I Tim. VI, 16).

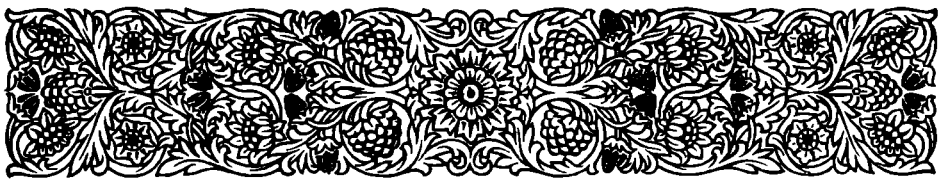
De aceea noi ne prezentăm mai-marelui casei acesteia, al Bisericii, care este clericul întîistătător care a dobîndit favoarea de a sta în fruntea Bisericii. Și rostînd în fața acestuia Simbolul de credință, noi încheiem prin el acord și angajamente cu Dumnezeu, Căruia prin mărturisirea de credință îi făgăduim să fim supuși, să-L slujim și să ne străduim să păstrăm totdeauna dragostea Lui fără schimbare.

În acest fel, prin mijlocirea clericului întîistătător, încheind acord și angajamente cu Domnul nostru Dumnezeu prin rostirea Simbolului de credință, noi dobîndim de aci înainte favoarea de a intra în casa Lui, de a vedea, de a cunoaște acest locaș, și de a locui în el; și tot așa noi dobîndim marea asigurare (παρηγοία) a cetății Sale și a cetățeniei acesteia, în care am fost înscriși.

28. Toate acestea noi le obținem venind la Taina Sfîntului Botez, la care ne prezentăm după rostirea Simbolului de credință și despre care trebuie să spunem ce este și cum se face, Căci ar fi desigur nepotrivit să înfățișăm argumentele a ceea ce precede Taina și a neglija învățătura despre Taina însăși.

Însă întrucît am depășit măsura obișnuită și întrucît mintea voastră este încărcată de ceea ce v-am spus pînă acum, lăsăm să înfățișăm, cu harul lui Dumnezeu, data următoare ceea ce trebuie încă spus. Și încheiem aci cuvîntul nostru de astăzi, aducînd slavă lui Dumnezeu-Tatăl și Fiului Său cel unul și Duhul Sfînt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

Traducere de
PARASCHIV V. ION

COMEMORĂRI

TRICENTENARUL CANTEMIR

Sărbătorim în acest an împlinirea a trei secole de la nașterea unuia dintre cei mai iluștri fii ai neamului nostru — domnitorul-savant Dimitrie Cantemir. Îmbinând într-o sinteză unică o vastă cultură și o excepțională capacitate de creație, Cantemir s-a impus prin lucrările sale ca una dintre cele mai originale și puternice figuri ale culturii europene. În opera marelui gânditor, istoric, literat și teolog, dimensiunile culturii naționale s-au împlinit rodnic cu cele ale culturii universale. De aceea ecoul operei lui Cantemir poate fi urmărit deopotrivă în cultura românească și în cea universală. Și aceasta datorită faptului că aria culturală a lui Cantemir cuprindea clasicii greci și latini, precum și creațiile orientalilor arabi, persani și turci. Rămâne semnificativ în acest sens faptul că tricentenarul Cantemir este omagiat, în cadrul marilor aniversări, sub egida UNESCO și desigur nu întâmplător numele lui Cantemir strălucește pe zidul bibliotecii Saint Geneviève din Paris, alături de cele ale lui Platon, Bacon și Descartes.

Opera lui Cantemir, legată intim de aspirațiile poporului nostru, abordează cele mai variate domenii: istorie, filozofie, teologie, geografie, etnologie, roman social, muzică etc. Și cu toate că s-au scurs mai bine de 250 de ani de la apariția creațiilor sale, concluziile lui Cantemir reprezintă încă o moștenire culturală de prestigiu, care se completează fără a fi însă anulată. Problema originii noastre latine, a continuității neamului nostru pe pământul românesc, a locului și rostului românilor în cadrul istoriei universale, sînt tot atâtea contribuții însemnate pe care marele sărbătorit le-a adus în aceste direcții.

Pe plan extern, Cantemir a luptat pentru eliberarea țării sale de sub oprimarea otomană, iar în interior, a încercat să stabilească între clasele sociale raporturi bazate pe principiile umaniste ale epocii sale, precum și transformarea Moldovei într-un stat centralizat.

Tinerețea lui Cantemir s-a desfășurat sub semnul unei bogate și variate experiențe culturale. Instruit mai întâi de către retorul poliglot, cretanul Ieremia Cacavelas, tânărul Cantemir a fost introdus în tainele culturii clasice greco-latine, ca și în cele ale umanismului occidental. Șederea la Constantinopol — răspîntia ideilor avansate ale Orientului și Occidentului — avea să-l pună pe Cantemir în strînse raporturi cu reprezentanții Academiei grecești a Patriarhiei de Constantinopol — organizată în acea vreme după modelul universității din Padova —, cu reprezentanți ai culturii orientale, și cu lumea diplomaților occidentali care rezidau în capitala Im-

periuului otoman. Multiplele cunoștințe acumulate aici — înlesnite și de faptul că în acea perioadă contactele reciproce dintre cultura creștină și cea musulmană înlocuiseră izolarea de allădată —, i-au deschis un vast orizont, constituind o bază solidă pentru viitoarele sale opere, prin care Cantemir se arată a fi în aceeași măsură, un excelent cunoscător al culturii orientale ca și a celei clasice și medievale europene.

Ajuns pe tronul Moldovei în 1710, Cantemir, ca cel ce întrezărise, prin contactul nemijlocit cu puterea otomană, semnele declinului inexorabil al acesteia, s-a raliat politicii țarului Petru cel Mare, care urmărea printru alte obiective, și eliberarea țărilor românești și balcanice de sub stăpânirea turcească. Din nefericire însă eșecul de la Stănilești (1711) a pus capăt domniei lui Cantemir, și totodată inițiativelor sale de a face din Moldova un stat centralizat.

Sfirșitul vieții îl va găsi departe de țară, în exilul atât de prodigios pentru creațiile sale. Refugiat în lumea cărților, Cantemir și-a consacrat întreaga activitate luminării spirituale a neamului său. Aici și-a scris principalele sale opere care l-au impus în viața culturală a epocii și i-au adus titlul de membru al Academiei de Științe din Berlin (1714).

Personalitatea și opera lui Cantemir prezintă structura cea mai originală a vechii noastre culturi. El este în același timp inițiatorul unei serii de cercetări ce ilustrează enciclopedismul românesc, numărându-se printre cei care au deschis drumuri noi în diferite direcții și reprezentând pentru lung timp geniul poporului prin concentrarea tuturor valorilor celor care l-au precedat.

Contemporan cu Leibnitz, Montesquieu și Voltaire, Cantemir se găsește pe aceeași treaptă spirituală cu ei. În majoritatea direcțiilor pe care le ilustrează scrisul său, Cantemir a fost un inovator și un pionier.

În *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea sau giudețul sufletului cu trupul*, redactată în forma dialogurilor platonice și imprimată în românește și grecește, la Iași în 1698, Cantemir abordează o temă tradițională în literatura medievală, ce a cunoscut multiple variante atât în Orient cât și în Occident.

În dezbaterea «gîlcevei» dintre suflet și trup, Cantemir aduce la contribuție, pe lângă rațiunile teologice și cele ale filozofiei antice, care din punct de vedere moral, prezentau puncte comune cu învățătura ortodoxă. În problema raportului om — univers, suflet — trup, soluțiile autorului nu neglijează considerațiile umanismului. De astfel, nici pozițiile celor două personaje antitetice nu rămîn ireductibile, deoarece prin diferitele sentințe, înțeleptul acceptă o serie de bucurii pămîntești, ducîndu-și totuși viața conform moralei creștine.

În general, nu apar diferențe esențiale între *Divan* și lucrarea lui Filip Solitarul (sec. IX), *Dioptra*. Pe cînd ultima se menține în cadrul strict al Ortodoxiei, subliniînd rolul ascezei, ca unic mijloc pentru mîntuire, *Divanul* abundă în reflexii extrase din gîndirea diferitor filozofi antici și chiar include în partea a treia a lucrării, opusul cărturarului unitarian polonez, Andrei Wissowatius, *Stimuli virtutum, fraena peccatorum*, tipărită la Amsterdam, în 1682.

Același interes îl trezește și lucrarea *Sacrosanctae scientiae indepîngibilis imago* — *Icoana de nezugrăvit a științei sacrosancte* —, o încercare de construire a unui sistem filozofic-teologic, scrisă în anul 1700. În ciuda influenței ideilor helmontiene, lucrarea rămîne în liniile ei generale o lucrare plină de teologie. În majoritate problemele ridicate aici sînt rezolvate în spiritul învățăturii ortodoxe, replicînd frecvent pozițiilor catolice.

Lucrarea este considerată ca una din primele scrieri filozofice din cultura românească.

Formația teologică a lui Cantemir apare cu mai multă evidență într-un alt opuscul, intitulat *Loca obscura în Catechisi — Locuri obscure în Catehism* — scris în 1720, și consacrat educației religioase a copiilor. Ceea ce voia Cantemir să «lumineze» aici, sînt locurile «obscure» din *Catehismul* lui Teofan Procopovici, un cleric rus, filo-protestant.

O altă lucrare ce evidențiază pe Cantemir ca gânditor, este *Compendiolum universe logices institutionis — Mic compendiu de logică universală* — scris în 1705. Lucrarea este un manual de logică formală clasică, imitînd *Institutiones logices* a lui Ieremia Cacavelas și *Isagoge in veritatis cognitionem*, opera unui anonim bizantin. În concepția lui Cantemir, logica rămîne cheia filozofiei, care împreună cu știința, poate să ridice pe om din decăderea postadamică.

În aceste lucrări de filozofie și teologie, Cantemir dezbate în primul rînd raportul dintre rațiune și credință. Atitudinea pe care o întîlnim mai ales în *Divanul, Logica și Loca obscura*, este înrudită cu cea a scolasticii medievale — rațiunea în slujba credinței —, deși în contextul răsăritean, ea continuă tradițiile teologiei bizantine. De altfel, atitudinea aceasta, denumită de unii cercetători «raționalism ortodox», este proprie și altor reprezentanți ai umanismului românesc.

Originalitatea personalității lui Cantemir se remarcă și mai puternic în operele maturității sale științifice. Astfel în *Istoria hieroglifică*, capodopera literară a lui Cantemir, autorul prezintă sub haina alegorică un moment tulbure din istoria țărilor române — lupta dintre Brincoveanu și Cantemirești. În povestirea plină de spontaneitate și vioiciune artistică, Cantemir face să transpară protestul său împotriva lăcomiei turcești, a lipsei de patriotism a boierilor, precum și simpatia sa față de cei opri-mați. De loc neglijabilă este și stăruința autorului de a îmbogăți limba literară cu cuvinte noi și, spre plăcerea cititorului modern, deseori peste farmecul descrierilor se revarsă unda lirică a vechilor oazanii, a basmelor și poeziei populare.

În *Descriptio Moldavie*, lucrare cerută de Academia din Berlin, Cantemir se apleacă asupra realităților naționale, scriind între 1714—1717, o profundă și splendidă monografie a Moldovei, a geografiei sale, a organizării politice și bisericești, a etnografiei și folclorului ei, — în general a vieții și firii moldovenilor.

Tipărită mai întîi în nemțește (1769), iar în românește abia în 1825, această primă lucrare de geografie, în accepțiunea modernă a cuvîntului, probează — după cum spunea G. Călinescu — că «principele-filozof era un mare iubitor de țara lui după care tinjește». Paginile consacrate folclorului sînt și astăzi deosebit de plăcute și utile, prin datele ce ni le oferă despre credințele și superstițiile populare, și mai ales prin consemnarea obiceiurilor legate de naștere, nuntă și înmormîntare ale pîporului nostru, înfățișate cu mult talent și plasticitate.

Partea istorică prezintă interes prin concepția lui Cantemir despre cronologie. El sesizează cu justete că după dispariția domniilor ereditare, concurența pretendenților la tron a deschis larg poarta lăcomiei turcești, care ne-a sărăcit țara și poporul.

Cantemir și-a ilustrat renumele de orientalist prin trei lucrări celebre: *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae (1714—1717)*; *Explicația pe scurt a muzicii teoretice otomane* — un tratat de muzică turcească, în care Cantemir a folosit o notație bazată pe literele alfabetului arab; și *Curanus sau Sistema religiei mahomedane (1722)*.

Prima dintre aceste opere este în același timp o demonstrație a decadenței Imperiului otoman, făcută cu intenția de a determina o intervenție în favoarea popoarelor subjugate de turci. În bună parte lucrarea prezintă aspectul unor memorii asupra stării de fapt a Imperiului turcesc, pe care autorul o cunoscuse în mod nemijlocit. Tradusă în engleză (1734), franceză (1743), germană (1745), lucrarea a constituit un izvor prețios pentru cunoașterea istoriei Imperiului otoman, pînă la apariția lucrării lui Hammer.

Ultima din acest grup, *Curanus*, prezintă savanților observațiile autorului asupra instituțiilor și vieții spirituale și morale a musulmanilor, cu care el venise în contact direct la Constantinopol. De altfel, se cunoaște faptul că printre profesorii lui Cantemir se numără și filozoful turc Saadi Effendi, cu care a învățat limbile turcă, persană și arabă.

Opera istorică a lui Cantemir care ocupă un loc atât de însemnat în ansamblul creației sale, ilustrată mai întîi prin *Istoria Imperiului otoman*, s-a continuat cu *Vita Constantini Cantemyrii*, considerată ca o continuare a cronicii lui Miron Costin, și în special ca o biografie a tatălui său.

Capodopera istorică a lui Cantemir rămîne însă *Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor*, la baza căruia a stat o altă lucrare: *Historia Moldovlachica*, scrisă în 1717, la cererea Academiei din Berlin. Intenția lui Cantemir fusese de a scrie o întreagă istorie a poporului român, de la origini pînă la vremea sa, pe care însă, din nefericire, n-a dus-o decît pînă la formarea primelor state feudale românești.

Marile idei care l-au călăuzit pe Cantemir în această operă au fost de a arăta Europei rolul poporului de la gurile Dunării, moștenitorul direct al glorioșului popor roman, de a demonstra descendența romană și continuitatea românilor pe aceste meleaguri și de a atrage atenția tuluior asupra destinului tragic pe care l-a avut acest popor. Hronicul este lucrarea cea mai documentată din vechea noastră istoriografie. Cantemir a utilizat aici peste 150 de izvoare istorice grecești, latine, bizantine, poloneze și rusești, interpretîndu-le într-un mod personal. Lucrarea face trecerea de la cronică la istorie. Prin ideile pe care le conține, chiar dacă unele sînt eronate, lucrarea a avut profunde implicații în istoria culturii românești. Continuitatea elementului roman în Dacia a fost înțeleasă de Cantemir mai bine decît unii din istoricii de mai târziu, care admiteau o retragere a românilor de pe teritoriul Daciei, pentru o anumită perioadă. Vrînd să atragă interesul Europei pentru soarta românilor, Cantemir evidențiază poziția strategică a românilor, care se aflau la poarta Orientului și pe care în dese rînduri au apărat-o cu pieptul lor. Prin aceste sacrificii, țările românești au asigurat liniștea Europei de mijloc și a Occidentului.

Prin toate acestea Cantemir urmărea să aducă la cunoștința lumii întregi istoria zbuciumată a neamului său, ființa națională a acestuia sub diferitele ei aspecte — toate acestea izvorîte din neîmămurita dragoste a savantului față de patria și poporul său.

Prin opera sa istorică, Dimitrie Cantemir rămîne în istoria culturii românești veriga de legătură între școala cronicarilor umaniști și iluminismul Școlii ardelenne.

Opera lui Cantemir amintește de oamenii Renașterii nu numai prin multilateralitatea preocupărilor, prin imbinarea creației științifice cu cea artistică, dar și prin unitatea dintre omul de cultură și cel de acțiune. Gîndirea sa, în care s-a văzut pe bună dreptate întruchiparea prin excelență a sintezei dintre Orient și Occident, străbate distanțele de la scolastică și medievalism la umanism și știința europeană modernă.

Umanismul lui Cantemir s-a afirmat cu deosebire în etică, antropologie, concepția despre cultură și istorie. Înțelegându-se pe filonul tradiției noastre, Cantemir a dezvoltat o viziune optimistă asupra omului, subliniind demnitatea acestuia. Concepția sa despre cultură și civilizație îl situează între umanismul Renașterii și iluminismul timpuriu.

Contribuția adusă de opera sa la formarea conștiinței de sine a poporului, prin dezvoltarea teoriei romanității, a ideii unității de neam și limbă, prin demonstrarea continuității românești pe teritoriul patriei, eforturile depuse pentru crearea limbii literare și științifice românești, îl leagă direct de marii săi înaintași: Ureche, Costin și Stolnicul Cantacuzino. Și mai mult decât atât Cantemir rămâne în veacul său ca cel care a împins cel mai departe granițele cunoștințelor secolului al XVIII-lea românesc.

Destinul istoric al operelor lui Cantemir a făcut ca numai *Divanul* și *Hronicul* să se poată insera nemijlocit, încă din epocă, în istoria culturii românești. Cel dintâi a incitat la meditație încă din sec. XVIII, când circula în numeroase copii manuscrise; cel de al doilea a reprezentat veriga între umanismul sec. XVII și iluminismul Școlii ardelenе.

Redescoperită în secolul al XIX-lea, după ce *Istoria Imperiului otoman* crease autorului o faimă europeană, opera monumentală a sărbătoritului, n-a încetat de la B. P. Hasdeu și N. Iorga încoace să iradieze în conștiința culturală românească, ca una dintre culmile neasemuite ale creativității poporului nostru.

REDACTIA

DIMITRIE CANTEMIR — MARE CĂRTURAR UMANIST ROMÂN

3
300 de ani de la nașterea sa*

(la 26 oct. 2003) 330

Se implinesc ~~anul acesta~~ 300 de ani de la nașterea domnitorului-cărturar Dimitrie Cantemir, «cel mai mare umanist din perioada feudală a literaturii române». Prin scrierile și prin ideile sale, Dimitrie Cantemir s-a situat la loc de frunte în galeria marilor cărturari și spirite luminate din Europa vremii sale. Prin scrierile și ideile sale care vizează cele mai variate domenii de activitate ale spiritului uman, cărturarul român Dimitrie Cantemir este în același timp și *național* și *universal*, și *al nostru* și *al lumii*, și nu fără temeinice motive el a fost înscris printre personalitățile de seamă care se sărbătoresc anul acesta pe plan internațional în cadrul UNESCO.

*

Născut în ziua de 26 octombrie 1673 în ținutul Fălciului, ca fiu de domn al Moldovei, al cărei tron îl va ocupa și el în două rânduri, dar, de fiecare dată, pentru foarte scurtă vreme, Dimitrie Cantemir și-a petrecut cei 50 de ani ai vieții sale (a murit la 21 august 1723) în trei «patrii»: în Moldova, la Constantinopol și în Rusia, unde a și închis ochii pentru totdeauna și de unde rămășițele pămîntești i-au fost aduse în țară și reînhumate la Iași, la Trei Ierarhi, în anul 1935.

Atît la Constantinopol, cît și în țară, dar mai cu seamă în Rusia, «Dimitrie Cantemir studiază intens cele mai variate domenii — în primul rînd istoria și filozofia — pregătind valoroase lucrări de sinteză pentru cititorii români, ca și pentru străinătate. De la el ne-au rămas numeroase cercetări scrise în limbile greacă (filozofie), latină (filozofie, etică, logică, religie, geografie, etnografie, istorie), rusă (religie), turcă (muzicologie)» și, bineînțeles, română (literatură «beletristică» și istorie). A scris, precum se vede, mult și variat. Unele din aceste scrieri au fost publicate în timpul vieții sale, altele după moartea sa, iar unele din ele au rămas neterminate.

E interesant de precizat că atît începutul cît și sfîrșitul activității scriitoricești a lui Dimitrie Cantemir sînt marcate de opere redactate în limba română: *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea* (Iași, 1698), și, respectiv, *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* (Petersburg, 1717—1722; lucrarea aceasta a rămas neterminată).

La începutul activității scriitoricești a lui Dimitrie Cantemir stau lucrări de filozofie cu caracter teologic. Nu-i vorba, firește, de o teologie pură, ci mai de grabă de un «compromis» — trăsătură specifică umaniștilor vremii — între «conformismul religios» și «înnoirea gîndirii pe temeiul filozofilor clasici antiqi și ai Renașterii».

* La alcătuirea acestor rînduri de evocare am folosit următoarea bibliografie: P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și Opera*, București, 1958, Editura Academiei R. P. R.; *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1964, Editura Academiei R. P. R.; Al. Rosetti, B. Cazacu și Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. II, București, 1970, Editura Minerva; D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban..., București, 1973, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Cea dinlăi carte tipărită în românește, *Divanul sau glceava înțeleptului cu lumea sau gludejul sufletului cu trupul*, este un fel de manual de etică religioasă, un fel de povătuitor moral-filozofic, al cărui subiect dezvoltă tema luptei dintre trup și suflet, dintre materie și spirit, sau, în înțeles și limbaj teologic, dintre «păcat» și «trăirea mistică», spirituală. Cartea este redactată sub forma dialogului între înțelept și lume, un dialog uneori aprins. Interpretarea dată de Cantemir temei sale din această carte este o «încercare de a împăca tradiția bisericească ascetică cu stoicismul». Cei care dialoghează — înțeleptul și lumea — sînt zugrăviți de Cantemir la nivelul oamenilor reali, obișnuiți. Mai mult chiar, prin gura lor autorul strecoară multe idei proprii care reflectă realitățile sociale ale vremii sale: nedreptatea, asuprirea, exploatarea de către cei puternici a celor slabi, de unde rezultă că «interesul cărții este nu numai etico-filozofic-religios, ci și social-politic în același timp».

Mult mai «filozofică» în ceea ce privește conținutul decît *Divanul* este lucrarea *Imaginea științei sacre care nu se poate zugrăvi*, scrisă în latinește, și care datează tot din epoca de formare intelectuală de început a lui Cantemir. Scrierea aceasta este «prima operă de metafizică datorită unui român» și are meritul unor «idei originale». Prin «știința sacră» din titlu, autorul înțelege teologia, mai precis teologia ortodoxă, bizantină, care «nu se poate zugrăvi fiind abstractă, dar care poate fi înțeleasă printr-o imagine alegorică, însă». Conceptată în două volume din care autorul a realizat numai unul, cartea cuprinde șase părți.

Partea întâi discută «teoria cunoașterii», care pentru Cantemir în acea vreme însemna o «cunoaștere metafizică», ce nu se întemeia pe rațiune, pe empiric, ci pe «revelația divină», «singurul izvor — spunea el — al cunoașterii».

Partea a doua se ocupă de materie și originea ei sau, cu cuvintele autorului, de «filozofia fizică». Ideile exprimate sînt mult tributare celor ale filozofului flamand Jean Baptista van Helmont, din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Ca ortodox, Dimitrie Cantemir încearcă «să împăce credința divină cu explicația naturală» a filozofului flamand, «pe care însă o șarifică în interesul credinței divine».

În partea a treia, vorbind de progres în sensul de «evoluție a creației», D. Cantemir pune problema teismului și a deismului, înclinînd mai mult spre acesta din urmă.

Problema timpului constituie obiectul părții a patra. Cantemir pornește de la Fericitul Augustin, care definește timpul drept un «mijloc cu care măsurăm mișcarea corpurilor». La rîndul său învățatul moldovean elaborează o cugetare originală, definind timpul în mod static, ca «un fragment din infinitate legat de fiecare lucru trecător».

Partea a cincea tratează problema «universalilor» și a «nominațelor», cunoscută dispută de filozofie religioasă a evului mediu. Cantemir susține «nominațele» ca «realități transcendente», potrivit învățăturii Bisericii.

În fine, ultima parte, a șasea, pune problema «liberului arbitru» și a «predestinației», o problemă de etică de data aceasta, în rezolvarea căreia adoptă o «soluție medie»: «partea divină din om este supusă predestinației», iar partea materială «este înzestrată cu liberul arbitru» și «poate influența pe cea divină».

Cu această lucrare, Dimitrie Cantemir pune în discuție — pentru prima dată la noi — probleme majore de filozofie metafizică, dar «nu reușește să tragă totdeauna concluzii pe linia progresului gîndirii umaniste», ci rămîne ancorat în tradiția Bisericii.

Din același domeniu de preocupare filozofică și cam din aceeași perioadă de activitate intelectuală a gînditorului moldovean datează și *Logica*, un mic manual scris

În latinește, o «prescurtare a manualelor universitare de logică, folosite în Occident în secolele XVI—XVII». Introducerea acestei scrieri cuprinde idei umaniste privitoare la operele antichității, socotite de el «comoara disciplinei minții lăsată de antichitate».

Tot perioadei constantinopolitane a activității lui Dimitrie Cantemir îi aparțin alte două lucrări: *Tratatul de muzică turcească*, redactat în limba turcă, scriere în care se găsesc și unele compoziții muzicale proprii autorului, precum și *Istoria ieroglifică*, scrisă în limba română și apărută în 1705.

Istoria ieroglifică este cea mai «literară» dintre toate scrierile lui Dimitrie Cantemir. Acțiunea povestirii care constituie subiectul acestei lucrări se desfășoară între anii 1703—1705 și privește stări de lucruri politico-sociale din Țara Românească, Moldova și Țarigrad de la începutul veacului XVIII. Personajele aduse în scenă sînt travestite: patrupede, fiare sălbatice și animale domestice, păsări și animale fantastice, de imaginație mitologică (inorog, struțo-cămila etc.). Așa cum conduce acțiunea, care se desfășoară mai mult la Constantinopol, autorul, el însuși personaj central în povestire, face să se perinde pe dinaintea cititorului oameni, obiceiuri și mentalități proprii acelor vremuri; totul pe fondul rivalității politice dintre cei doi domni contemporani, Constantin Brîncoveanu, în Țara Românească și D. Cantemir, în Moldova, rivalitate privind autonomia față de Poarta otomană.

Acțiunea avînd un înțeles secret («ieroglific»), o «cheie» pusă la sfîrșitul cărții de către autor «descuie» aceste secrete cu privire la numele adevărate ale personajelor și figurilor abstracte din text.

Ca elaborare literară, s-a spus că această carte ar fi un roman, că ar sta la baza romanului cult în literatura noastră. Așa cum este condusă acțiunea, cu pornirile îndrîjite ale eroilor unii contra altora, cu darea în vileag și stigmatizarea altor stări de lucruri țarigrădeano-moldo-valahe de atunci, cartea e mai degrabă «un original pamflet politic-social», dacă vrem un roman-pamflet. «Critica lui Cantemir nu se mărginește la atacurile personale destul de vehemente, ci cuprinde în general și păturile superioare ale societății feudale românești (...) precum și întreaga cîrmuire de atunci a Imperiului Otoman». Gîndirea politică a lui Cantemir vizează, deci, atît lupta anti-feudală internă cît și lupta împotriva dominației străine, a stăpînilor politici, lupta pentru independență națională. Aceste două laturi ale gîndirii politice cantemirane au vădite înrudiri cauzale între ele. Pe plan filozofic-social, *Istoria ieroglifică* este lucrarea care face trecere de la gîndirea metafizică, strict teistă, proprie anilor de început ai activității scriitoricești, la gîndirea mai liberală, deistă, proprie activității intelectuale din anii de maturitate creatoare.

După apariția *Istoriei ieroglifice*, în 1705, timp de unsprezece ani, pînă în 1716, D. Cantemir nu mai scrie aproape nimic. Este absorbit de o serie de probleme administrative și politice, printre care ridicarea sa în scaunul domniei, «încercarea de a dobîndi independența Moldovei de sub jugul turcesc» cu ajutorul lui Petru cel Mare, țarul Rusiei, pierderea tronului Moldovei, retragerea și stabilirea sa pentru totdeauna în Rusia, unde ajunge mare demnitar și om de cultură cu renume european, la curtea imperială.

În 1716, Dimitrie Cantemir dă la iveală o nouă lucrare, *Descrierea Moldovei*, în limba latină («Descriptio Moldaviae»). Această scriere este urmarea alegerii sale, în 1714, ca membru al Academiei din Berlin și are ca mobil atît îndemnul colegilor săi din acest for de înaltă cultură, cît și, credem noi, dorul fierbinte al pribeagului după țara pierdută, expresie a puternicului său patriotism. Scriind în latinește cartea des-

pre Moldova, Cantemir voia să facă cunoscută această țară în ochii opiniei europene. În adevăr, *Descrierea Moldovei*, această lucrare monografică despre țara sa de origine, este de mare importanță între celelalte scrieri ale marelui cărturar și patriot moldovean: este «singura descriere a societății și a statului feudal moldovenesc datorită unui român». Aceasta, în ciuda caracterului ei limitat ca timp, căci se ocupă numai de «epoca lui Cantemir», adică de sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Descrierea Moldovei cuprinde trei părți: a) o parte geografică, unde vorbește de numele Moldovei, de unele date privind istoria poporului român, de granițele, relieful și bogățiile naturale ale acestei țări; b) o parte politică, unde vorbește de organizarea feudală a Moldovei: domnie, dregători, oaste, legi, venituri, pături sociale, obiceiuri folclorice; c) o parte (intitulată «Despre starea bisericească și literară a Moldovei»), unde vorbește pe larg despre religie și Biserică, despre limba și literatura poporului român. Lucrarea este însoțită de o hartă a Moldovei desenată chiar de autor. Este cea dintâi hartă a acestei țări (O primă hartă a Țării Românești executase, cum se știe, marele cărturar muntean, Stolnicul Constantin Cantacuzino (1650—1716), cu câțiva ani înainte).

Ca și în alte lucrări ale sale, și în această scriere Dimitrie Cantemir se vedește întâi de toate un mare patriot, «lupta împotriva jugului otoman, precum și lupta pentru formarea unui stat autonom domnesc care să înlocuiască formele statului nobiliar» fiind principalele sale idei politice călăuzitoare. Dincolo de unele «exagerări și inexactități, în parte datorită necunoașterii faptelor, în parte denaturării lor», *Descrierea Moldovei* nu este numai un prețios document privitor la instituțiile feudale ale Moldovei, mărturie a ideilor politice progresiste (...), ci și o carte (...) care cuprinde poezia vechii Moldove, cu pădurile și riurile ei, cu animalele crescute de țăranii muncitori, cu vechile târguri și cu obiceiurile oamenilor la înfrustare și la bucurie». O carte care nu ascunde însă nici «nedreptatea relațiilor feudale», nici «lăcomia turcilor și a boierilor», nici «exploatarea țăranilor»; o carte care «nu înfățișează o imagine idilică și idealizată», ci o «carte scrisă cu dragoste pentru Moldova veche».

Lucrarea care i-a consacrat lui Dimitrie Cantemir calitatea de «istoric cu faimă europeană» a fost însă *Istoria Imperiului Otoman*, scrisă tot în latinește («Incrementa atque decrementa Aulæ othomanicæ»), cam în aceeași vreme cu *Descrierea Moldovei* și tradusă și tipărită, prin grija fiului său Antioh Cantemir, după moartea lui Dimitrie, în mai multe limbi europene. Conținând numeroase date inedite privitoare la istoria Imperiului otoman, care, după ce înspăimântase Europa, începea să dea vădite semne de slăbiciune, cartea a avut un deosebit succes în vremea aceea. Odată cu tipărirea ei în marile capitale europene, Londra, Paris, Berlin, s-au difuzat și numeroase date privitoare la existența, de-a lungul timpului, a poporului român, precum și date din biografia autorului. În felul acesta s-a atras atenția Europei asupra unui ilustru om de știință român și, de asemenea, asupra poporului din mijlocul căruia acesta se ridicase.

Istoria Imperiului otoman sau «Creșterea și descreșterea Curții otomane» este scrierea care a fost socotită multă vreme «cea mai mare autoritate științifică în materie de istorie a turcilor, până la depășirea ei prin lucrările istoricilor Hammer și Zinkeisen».

Prima parte a acestei lucrări are la bază «un rezumat al vechilor cronici osmane» ale lui Saadî din Larissa, «pline de anacronisme», iar partea finală, care se încheie

cu războiul turco-ruso-moldav din 1711, din Moldova, «reprezintă în parte memoriile politice ale lui Dimitrie Cantemir», participant activ la evenimentele vremii.

Redactată în manieră științifică modernă, cu multe note de subsol, cartea aceasta reflectă foarte bine concepția filozofică-științifică despre istorie a autorului ei din această vreme: cauzalitatea, geneza, interdependența faptelor istorice. Această concepție o va exprima și în alte scrieri (de întindere mai redusă), ca, de pildă, într-o *Inchinare*, un fel de panegiric, în limba latină, dedicat lui Petru cel Mare, sau, mai ales, în *Cercetarea fizică (materială) a monarhiilor*, tot în latinește, — scriere în care savantul român «vrea să supună monarhiile, instituțiile statului, unei cercetări filozofice, din care să reiasă legile generale ale creșterii și decăderii statelor mari». Dacă multe din judecățile emise, considerațiile făcute și soluțiile la care ajunge autorul sînt numai «aparent științifice», rămîn valabile însă unele idei filozofico-istorice și politice, ca de pildă: «existența unei ordini în evoluția social-politică a istoriei», «convîngerea despre posibilitatea studierii periodicității istoriei universale», «necesitatea eliberării țărilor române de dominația străină» etc.

Viața lui Constantin Cantemir poreclit cel Bătrîn, domnul Moldovei, scrisă în latinește, este una dintre lucrările cele mai personale ale lui Dimitrie Cantemir. Este o biografie închinată tatălui său, familiei Cantemiresților. Scopul acestei scrieri e într-un fel apologetic: Dimitrie Cantemir vrea să reabiliteze pe tatăl său pentru atitudinea filoturcă și antipolonă precum și pentru ucîderea nedreaptă a marelui boier cărturar, Miron Costin cronicarul.

O lucrare cu caracter istoric-politic, scrisă în rusește, *Minunata revoluție a drepătății lui Dumnezeu asupra familiei vestiților Cantacuzini din Țara Românească și a Brîncovenilor*, cunoscută mai ales sub numele de *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor*, vrea să dovedească — înfățișînd politica Țării Românești și a Moldovei în conflictul ruso-otoman de la începutul secolului XVIII — loialitatea lui Dimitrie Cantemir (spre deosebire de Constantin Brîncoveanu) față de Petru cel Mare și politica sa. Cartea e scrisă cu destulă părtinire în înfățișarea lucrurilor.

Preocupările teologico-filozofice din tinerete, din perioada de formare intelectuală, cînd savantul încercase cu *Metafizica* sa «să determine fixarea unei filozofii a Ortodoxiei bazată pe tradiție», revin în activitatea scriitoricească a lui Dimitrie Cantemir și în perioada deplinei sale maturități. Acum el redactează unele mici scrieri de atitudine tradițională ortodoxă, izvorite din frămîntările iscate de reformele întreprinse de Petru cel Mare pentru reorganizarea Bisericii Ruse, în cadrul statului centralizat laic și a monarhiei preconizate de țarul reformator. În lucrarea *Locuri neclare*, adică discutabile, scrisă în latinește («Locca obscura»), Dimitrie Cantemir «discută cu autoritatea unui cunoscător al doctrinei ortodoxe» tradiționale «locurile ascunse» din manualul *Prima învățătură a copiilor* alcătuit de episcopul Teofan Procopovici, cîștigat pentru reformele bisericesti întreprinse de țar. Criticînd această scriere, Cantemir acuză pe autorul ei de «erezie luterană, de necunoașterea tradiției folosite în toate țările ortodoxe».

Cu conținut filozofic și religios-moral este și scrisoarea *Despre conștiință*, care interesează îndeosebi prin definiția pe care Cantemir o dă acestui for interior uman.

Sistema religiei mahomedane este rodul preocupărilor învățatului moldovean pentru religia adepților profetului Mahomed. Redactată întii în latinește sub titlul «Cûranus» și tradusă și publicată apoi în rusește, opera aceasta este o scriere de «largă informație spirituală» a lumii musulmane. Ideile și datele din cuprins depășesc cu

mult titlul, în sensul că prin «sistema religiei» autorul ei înțelege «toate acele laturi ale civilizației care sînt legate direct sau indirect de religie», adică «aproape toată cultura popoarelor musulmane»: «legile popoarelor musulmane, arta lor, literatura, școlile, muzica și instrumentele muzicale, medicina și retorica». Cu *Sistema religiei musulmane*, D. Cantemir apare ca «cel dintîi orientalist român», preocupările lui, întinzîndu-se «pe un teren foarte vast: istorie, limbă, folclor, religie, civilizație orientală în general».

De o deosebită importanță în ansamblul vastei opere scrise de marele cărturar român, atît prin datele cit și ideile ce le cuprinde, este ultima sa mare lucrare, neterminată însă, cum am arătat deja, intitulată *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor întîi pre limba latinească izvodit, iar amu pre limba românească scos cu truda și ostenița lui Dimitrie Cantemir ...* Cum rezultă din acest titlu, dîstul de lung, de altfel, opera aceasta este o reluare și o amplificare, în limba română, a unei scurte scrieri în latinește numită «Historia moldo-valachica». Dimitrie Cantemir intenționa să scrie întreaga istorie a poporului român, pînă în zilele lui, după cum citim într-un alt titlu al cărții: «Hronica a toată Țara Românească, care apoi s-au împărțit în Moldova, Muntenescă și Ardealul din descălecatul ei de la Traian, împăratul Rîmului; așijderea pentru numele carele au avut o dată și carele are acum și pentru romanii care de atunci, într-însa așzîndu-se, într-aceiași și pînă acum neconțenit lăcuiesc». Cum se poate observa din acest titlu, în el sînt exprimate: «originea romană a românilor», «unitatea lor etnică și statală» inițială (pînă la despărțirea lor în trei state feudale) precum și «continuarea neîntreruptă a romanilor pe pămîntul vechii Dacii». În cei patru-cinci ani cit a lucrat la această operă, de prin 1717 pînă prin 1722, D. Cantemir n-a reușit să-și ducă lucrarea la bun sfîrșit, ci de-abia a ajuns cu prezentarea faptelor pînă la întemeierea țărilor române.

În mai multe «prologomene», un fel de parte introductivă, savantul român vorbește despre unele probleme preliminare ale istoriei poporului român: «românii, dacii, combaterea istoricilor care au înțeles greșit formarea poporului român sau l-au defăimat». După aceea se ocupă de istoria propriu-zisă a românilor, al cărei început îl fixează în cucerirea Daciei de către armatele romane ale împăratului Traian. Principalele idei și fapte ce se desprind din traterea materialului istoric vădesc: «unitatea poporului român ca origine și limbă, formarea lui prin colonizarea Daciei cu romani», dar — idee greșită! — cu minimalizarea rolului dacilor în acest proces constitutiv, — continuitatea neîntreruptă a elementului roman în Dacia, după retragerea în sudul Dunării de către împăratul Aurelian a administrației romane (274), pînă în plin ev mediu, — răstimp în care românii au format un singur stat românesc, care «s-a despărțit apoi în trei state autonome: Transilvania, Țara Românească și Moldova» etc. (Idea «unui singur stat românesc în evul mediu» este firește, eronată, fiind rezultatul unei «interpretări forțate a izvoarelor»). Ca cercetător de vastă și erudită cultură, Cantemir în această operă face dovada unei științifice concepții și metode în a prezenta și interpreta faptele, chiar dacă adesea formulează opinii greșite sau vulnerabile. Oricum însă, ideile, argumentele, concluziile sau aserțiunile pe care le emite și susține izvorăsc totdeauna dintr-un cald patriotizm pentru patria și poporul din care a făcut parte. În adevăr, scriind în românește această carte, Dimitrie Cantemir a vrut să facă din *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* o carte de căpătîi, o călăuză și «un îndemn» pentru lupta de independență națională, pentru scăparea de

sub jugul asupritorilor străini, ca și pentru emanciparea socială, prin înlăturarea dominației marii boierimi și consolidarea autorității centrale domnești (deși, cronologic vorbind, el nu a reușit să ducă relatarea faptelor pînă în perioadele proprii apariției și afirmării acestui proces social-istoric).

*

Omn de cultură vastă, cu formație intelectuală de enciclopedist și umanist, cunoscător a numeroase limbi, dintre care unele de circulație mondială pentru vremea aceea, — în ceea ce privește limba și stilul folosite — ne referim, din acest punct de vedere, numai la lucrările scrise în românește! — Dimitrie Cantemir scrie în general, greoi, prolix și, uneori, confuz. Limba folosită în scrierile lui românești este un amestec de arhaisme cu graiul vorbit în Moldova vremii sale și cu neologisme (glosate uneori pe marginea paginilor). Structura frazei este dificilă, este nefirească și trădează fie influența sintaxei latine, fie, mai ales, a celei turcești, sau, poate, a altora din atâtea limbi străine cîte cunoștea. Lucrul acesta este explicabil și scuzabil în același timp, dacă ne gîndim că, voind să se ridice la «exprimarea unor idei abstracte», el nu avea pregătut sau la îndemînă instrumentul lingvistic necesar: nici un model de exprimare stilistică potrivit spiritului limbii și nici termenii corespunzători. Apoi era la modă în multe țări europene din vremea sa un curent de «reformă savantă a limbii», curent în care a fost prins și cărturarul român. În felul acesta, D. Cantemir încerca să pună bazele unui stil științific (procedee sintactice, terminologie specială, savantă etc., potrivit naturii și scopului scrierii).

Cu toate acestea, aîft în *Divanul*, *Istoria ieroglică* sau în *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* găsim «pagini care se pot citi relativ ușor, fraze cu ritm și cu ordonanță logică și clară a subordonatelor ideii principale», pagini presărate cu proverbe, zicători, cugetări, versuri pline de imagini alegorice etc.

*

*

Fie că este vorba de lucrările scrise în românește, fie că este vorba de lucrările scrise în celelalte limbi străine, în care s-a manifestat ca «istoric, geograf, orientalist, muzician, filozof, teolog, lingvist și chiar fizician și matematician», întreaga operă a lui Dimitrie Cantemir este străbătută de un puternic spirit științific cu un larg orizont umanist și de un înflăcărat patriotism, reflectate cu pregnanță atît în vastitatea preocupărilor cîl și în varietatea și adesea densitatea și modernitatea ideilor pe care le exprimă. Este în aceasta o strălucită carte de vizită cu care D. Cantemir s-a prezentat și s-a impus, el, și prin el, și poporul din care făcea parte, în fața Europei și a lumii. Este cartea de vizită prin care a străbătut veacurile și cu care s-a ancorat în veșnicie.

ADRIAN N. POPESCU

ORTODOXIA ÎN OPERA LUI CANTEMIR

Prof. N. CHIȚESCU

A vorbi despre «Ortodoxie» în gândirea și scrisul lui Dimitrie Cantemir, ori a oamenilor cu oarecare cultură de acum câteva veacuri — ziditori de lăcașuri sfinte, ba chiar participanți la dispute dogmatice ca Brîncoveanu ori Stolnicul Cantacuzino în cearta dintre teologul Cariofil și Patriarhul Dositei¹, — este lucru firesc din multe pricini, dintre care vom aminti în treacăt câteva :

Din cauza prezenței otomane de mai bine de o jumătate de mileniu, strămoșii noștri făceau demarcația : turci — macedonești, și români — creștini.

Pe aceste dimensiuni, Cantemir va atribui lui Petru cel Mare un important rol politic în contemporaneitate : Acela de a izbăvi popoarele creștine de sub robia turcească. («Așa credem, așa mărturisim, așa nadăjduim, cu venirea ta pe lume a venit și vremea împlinirii, iar Dumnezeu prin dreapta ta nebiruință, împărate cucernic, a dovedit puterea Sa pentru redobândirea celor pierdute de noi, fiii durerii» ; Așa va grăi micuțul său fiu Șerban în numele creștinătății către Petru cel Mare în așa-numitul «Panegiric» într-o împrejurare festivă).

Pe de altă parte tradiția, conștințită de întreg evul mediu, cerea ca formația intelectuală a celor cultivați în școli să fie încununată cu Teologia.

Această tradiție este menținută cu sfințenie în familia lui Constantin Cantemir : Fiul său Dimitrie primește o educație religioasă de la călugărul Cacavela și ea va fi desăvârșită la Academia Patriarhiei de la Constantinopol ale cărei cursuri le va fi urmat — ostaticul Dimitrie Cantemir în cruntul său exil de Patrie, în care n-a fost cruțat nici de primejdia iminentei sale ucideri. Rolul acestor studii teologice s-a vădit în operele sale începînd cu «Divanul» la vârsta de 25 de ani, continuînd cu așa-numita «Metafizică» a sa și culminînd cu critica unei opere a celebrului teolog reformator Teofan Procopovici (socolit cel mai însemnat teolog rus contemporan lui și consilierul prim al lui Petru cel Mare în cunoscuta reformă religioasă), cu acele «Loca obscura...».

Pentru un Cantemir, născut și crescut în sinul Bisericii Ortodoxe din Țara Moldovei, cel care spusese : «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața», era Adevărul însuși pentru că el trăia în Hristos, adică în Biserica Lui și a lăsat cu limbă de moarte să fie înmormîntat în biserica «Sfîntul Constantin și Elena» din Moscova pe care o cîltorise.

Nimbul fericitei sale copilării din Moldova, apoteozată de sărbătorile ei creștinești, împlinită feeric cu mirajul bogatelor obiceiuri și superstiții populare ale oamenilor (năravurile lor, obiceiurile la logodnă și nuntă, la îngropăciune, credința în ursite, sinziene, paparude, joimărițe, zburători etc.), contrasta dureros cu destinul său tragic de ostatic la turci și apoi în refugiu la acei a căror prietenie și îndemn

1. Vezi N. Chițescu, *O dispută dogmatică din veacul al XVII-lea la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brîncoveanu și Antim Ivireanu*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXIII (1945), nr. 7—8, iulie-august.

la nădejde nu puteau să aline pîrjolul dorului de țară și de prinț detronat de jocul capricios al supraputerilor pe deasupra unei nații sffrtecate de interese străine de ea. («Iată dușmanii tăi au sunat din trîmbițe și cei ce te urăsc au ridicat capul ...» se va tingui el în același stil de elegie biblică. «Pe poporul tău, Doamne l-au umilit și moștenirea ta au chinuit-o...»)².

În exil, el revedea a ceea ce vestitea minăstiri ale țării ca : Văratecul, Moldovița și multe-multe altele care asemănau pe asupritorii turci cu diavolii, în zugrăvelile lor murale, și nu putea uita baladele populare, care ridicau în sfere suprafirești pe haiducii luptători pentru libertate, împărțînd jalea mîndrelor victime ale abuzurilor păgînești, plîngînd cu Kira Kiralinele diferitelor epoci, ori cu copiii creștinilor dați tribut păgînilor. La acestea printul adăuga blestemarea boierilor de nenorociiți de țărani («muștele» din *Istoria ieroglifică*), pentru asuprirea și exploatarea lor nemiloasă și a căror revoluție o crede pe deplin îndreptătită împotriva lor.

Credința într-un Creator și o Providență dumnezeiască presupune darul dumnezeiesc al libertății a cărei lipsă îl chinuia îngrozitor.

Aceasta era de altfel nenorocirea creștinilor în general și a românilor în special. Și ce nefericire mai mare se poate închipui ca fiu de domnitor, dar în realitate să fii ca oslatic printre străini de neam și de legea creștinească. De aceea scrie el în «Hronic» : «Luptă-te pentru moșie!», precum au luptat și moșii și strămoșii noștri dintru început pentru apărarea Patriei, a libertății și a lumii civilizate !

Cînd va citi *Catehismul* lui Teofan Prokopovici (despre care vom vorbi mai pe larg mai departe), se va ridica cu multă indignare împotriva ideii acestuia că omul se naște rău, fără libertate, din pricina păcatului strămoșesc.

Încă de la începutul carierei sale de scriitor el va dezvolta pe larg ideea biblică și patristică, potrivit căreia omul-microcosmos, e liber să se supună rînduieiilor firii -- macrocosmosului : «Cunoscînd cele adevărate alegem cele bune, scrie el, căci avem pulînța de a alege în chip desăvîrșit liber.» («Divanul», III, 1) ; altfel răspunderea n-ar mai fi a noastră ci a Celui ce ne-a creat fără libertate, impunîndu-ne un destin nefericit. Creștinii se pot ajuta și trebuie să se ajute între ei pentru a dobîndi libertatea în toate domeniile : spiritual, politic, social.

Ortodoxia, într-un sens larg, este sinonimă cu libertatea pentru Cantemir ; această parte a Bisericii creștine poate fi concepută ca un templu al libertății integrale a credincioșilor, iar apărarea Ortodoxiei poate echivala cu «apărarea ființei noastre naționale» precum s-a spus. Pe aceste dimensiuni, «simbolul crucii, cum scrie un cunoscător al epocii lui Cantemir, cînd misticismul era în floare datorită unor condiții obiective, devenea stîndardul apărării legii» (creștinești) și a «moșiei» (Patriei).

1. Educația religioasă a familiei Cantemir.

Se știe că cultura slavonă de tranziție a veacurilor al XV-lea — al XVI-lea, va străluci printr-o bogată literatură pe variate teme religioase, alături de acelea ale cărților populare ; slavonismul va dăinui pînă în plin veacul al XVIII-lea, tot prin tipărituri bisericești mai ales.

Iar cultura românească se va manifesta triumfal în veacul al XVII-lea cu nume răsunătoare ca acelea ale mitropoliților Ștefan, Teodosie și Antim Ivireanu din Mun-

2. P. P. Panaltescu, *Dimitrie Cantemir*, București, 1958, p. 190.

3. *Ibidem*, p. 190.

4. *Istoria României*, vol. II, 1962 (Editura Academiei Republicii Populare Române, București), p. 1090.

tenia, Varlaam și Dosoftei din Moldova, Simion Ștefan și Sava Brancovici din Transilvania; acestei pleiade de luminate fețe bisericești trebuie să i se adauge cărturarul Milescu și cronicarii Ureche, Miron Costin etc.

Pe de altă parte, încă din veacul al XV-lea se va înfrunța aprig în Țările Române și în celelalte țări ortodoxe dimprejurul lor Teologia ortodoxă cu cea romano-catolică și cu cea protestantă prin școlile confesionale respective⁵.

Familia Cantemireștilor în Moldova și în surghiun, cît și cea a Brîncovenilor în Muntenia, au primit o educație larg umanistă, dar cu o notă a vremii religioasă.

Constantin Cantemir a avut grije să angajeze pentru educația școlară a fiului său pe călugărul Jeremia Cacavela, cu o bogată cultură neoeleică și occidentală; acesta călătorise prin Apus (fusesse elev al elenistului german Olearius), cunoștea perfect latina, germana, italiana — afară de română și de greacă —, făcuse dovada vastei sale culturi ca profesor și corector la Iași și mai apoi ca profesor la Școala domnească a lui Șerban Cantacuzino al cărui prieten a rămas toată viața (și, credem noi, nu printr-o simplă întîmplare cu a căruia fiică se va căsători după ani și ani, uenicul lui Cacavela, Dimitrie Cantemir).

Prîmul ciclu de la București a însemnat mai întîi pentru Cantemir însușirea cîtorva limbi occidentale și a neoeleiei — ceea ce se vede din manuscrisele prințului: perfecțiunea la care ajunsese în folosirea limbilor latină și greacă, de pildă. Lui Cacavela se datorește și deschiderea orizonturilor largi ale culturii universale, binecunoscută învățatului profesor, autor al unei logice în latinește, a unei traduceri cu caracter istoric și a mai multora cu caracter religios. Profesoratul său a însemnat, în sfîrșit, influența binefăcătoare a unui dascăl credincios al Bisericii Ortodoxe, care va rămîne imprimată în sufletul micului prinț pînă la sfîrșitul vieții, așa cum o dovedesc preocupările sale. Prima sa carte «Divanul», va fi răspunsul pe care — spune Cacavela —

5. Amintim cîteva date din acest domeniu: protestanții vor exercita o influență trecătoare prin Școala latină de la Cotnari, întemeiată în veacul al XVI-lea de Iacob Eraclid Despotul și cedată apoi iezuiților în 1580 de Petru Șchiopul. Mult mai perseverent va fi prozelitismul romano-catolic, datorită legăturilor intense din veacul al XVII-lea al Moldovei cu Polonia, unde tinerii boieri moldoveni vor învăța carte la colegiile iezuite de la Bar, Lemberg, Camenița, pe de o parte, iar pe de altă parte, datorită unor colegii asemănătoare înființate la Iași, Cotnari și Galați, cu sprijinul bănesc al unor domnitori sau boieri ca Vasile Lupu, Iordache Ruset, Miron Costin Gavriiliță Costache, slugerul Diamandi și alții.

Replica tare a ortodoxiei nu s-a lăsat așteptată: Un fost student al colegiilor iezuite din Polonia va înființa marea Academie de la Kiev, va publica principala mărturisire dogmatică a Ortodoxiei — Mărturisirea Ortodoxă — și va face din Kiev nu numai un centru cultural rus ci și centrul de iradiere puternică a Ortodoxiei: Am numit pe Mitropolitul Petru Movilă. Tot astfel, domnitorul moldovean Vasile Lupu, cătorul marelui catedrale din Lvov și susținătorul unor școli latinești din Moldova, va înființa Academia domnească de la Iași, condusă de Sofron Poceațki, fostul rector al Academiei de la Kiev.

Acțiunea aceasta va avea un cadru și un fundament puternic în Academia Patriarhiei din Constantinopol. Mulți boieri și domni greci au sprijinit pătrunderea culturii grecești în țările Române, unde ajunge la apogeu în veacul al XVIII-lea, restringînd din ce în ce influența celei latine și întîrînd astfel tot mai mult Biserica Ortodoxă. Dintre aceștia amintim în treacăt numai pe Vasile Lupu și pe Gheorghe Duca în Moldova, iar în Muntenia pe Șerban Cantacuzino și pe Brîncoveanu. Gheorghe Duca era el însuși absolventul Academiei Patriarhiei de la Constantinopol și a făcut pe dascălul său Spandoni boier în divanul Moldovei; tot acolo vor activa multă vreme învățați ca Paisie Ligaridis, Nicolae Kerameus, Ieremia Cacavela (dascălul lui Cantemir) și alții. La școala întemeiată în Muntenia de Șerban Cantacuzino vor funcționa profesori vestiți ca Sevastos Kimenitul, Ioan Comnenul, Ion Abramios, Gheorghe Maiota (dascălul copiilor lui Brîncoveanu) etc. (v. Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, București, 1972, p. 33.

foștul său ucenic i-l face «ca alor tale învățători înțiu odraslă», pe care i le trimite ca «plugariului care la holda minții tale am ostenit». El laudă rîvna prințului «că îndată, spre slava lui Dumnădzău, în candila aceștii cărticicle, a darului, a învățaturii ce întru tine ai, lumina a aprinde nu te-ai lenevit...». Printre calitățile ei excepționale notează în ea «și didascalie cu totul și tot pravoslavnică are ... și adîncă și bogată la dovedirile a Vechii și Noaiei Scripturi». Și sffrșește urîndu-i: «Viețuiește, ai preavoslavnicii Besearici cu miile dorit odor și de pururea prin înțelepciune întru cele către Dumnădzău înălțării procopsind ...»⁶.

La 15 ani, însă, Cantemir era trimis ca ostatic la Constantinopol. La această vîrstă începe a doua etapă a vieții sale (și o etapă nouă a formației sale).

Educația din sinul familiei, se va contura într-un mod mai desăvîrșit, se înțelege, în cadrul Academiei teologice a Patriarhiei de la Constantinopol, ale cărui cursuri le-a urmat Dimitrie Cantemir. Este bine cunoscut caracterul ei enciclopedic, dar începînd din veacul al XVII-lea și mai ales pe vremea vestiților dascăli Teofil Corydaleu și Ioan Cariofil, și apoi a lui Alexandru Mavrocordat, — profesorul lui Dimitrie Cantemir — și a lui Sevastos Kimenilis (1665—1698), a predominat Teologia după manuale bizantine și grecești⁷. Aci va fi învățat prințul în afară de literatură, matematică, astronomie, fizică și medicină, și dialectică, retorică, sau omiletică, morală creștină, dogmatică patristică etc., după programa cursurilor superioare ale Academiei, care presupuneau pe cele inferioare ale ei, cîndînd din cunoașterea cărților de slujbă și Biblia (de care se va folosi cu aita ușurință Cantemir — ajutat și de o concordanță «biblică» — în operele sale pur teologice de mai tîrziu).

Împreună cu toți cei ce au scris despre el anul acesta, «Cantemir», vom accentua și noi că cursurile Marii Academii de la Constantinopol au deschis luminișuri nenumărate sufletului excepțional înzestrat al talentului tînar prinț și aceasta va exploda într-o diversitate enciclopedică⁸ de manifestări ale spiritului⁹.

6. Dimitrie Cantemir, *Divanul*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cîndea. Editura pentru literatură, București, 1969, «Prea luminatului, blagoslovitului și prea precuvîntărețului Ioan Dimitrie Constantin Cantemir», p. 27—31.

7. *Istoria Bisericească universală*, pentru uzul studenților Institutelor teologice, vol. II, de Prof. T. M. Popescu, Pr. T. Bodogae și G. Stănescu, București, 1956, p. 334. Cf. *Constantin Măciucă, Dimitrie Cantemir*, cit. supra p. 30—70; George Ivașcu *Istoria Literaturii române*, vol. I. București 1969, p. 344-S: «Este o educație complexă și în tînarul aflat la vîrsta marilor întrebări ea aprinde o veritabilă pasiune pentru filozofie, cu care va începe a-și încerca puterile proprii».

8. În afară de principalele cărți de sinteză asupra operii de o perspectivă universală a acestei personalități europene, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir* de Dan Bădărău, *Dimitrie Cantemir și umanismul* de Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir* de Constantin Măciucă și *Dimitrie Cantemir, studiu lingvistic*, de Ștefan Glosu, etc.). studii apărute în reviste și ziare semnate de Dumitru Almaș (*Dimitrie Cantemir precursor al umanismului militant*) de Al. Pirvu; (*Dimitrie Cantemir personalitate de frunte a culturii românești și universale*), de Constantin Șerban, (*Dimitrie Cantemir genul românesc și universal*) de Dan Zamfirescu; (*Dimitrie Cantemir deschizător de drumuri în gîndirea filozofică românească*) de Gh. Vlăduțescu; (*Dimitrie Cantemir cititor al literaturii și limbii române literare*) de Ion Dodu Bălan; (*Dimitrie Cantemir substratul liric al unei mari lucidități*) de Marius Dumitrescu; (*Romancierul Dimitrie Cantemir*) de Emil Manu; (*Din sentențele lui Dimitrie Cantemir*) de Constantin Simionescu (*Cantemir istoric*) de Ion Pavelescu; (*Dimitrie Cantemir — idei filozofice*) Ion Lotreanu; (*Dimitrie Cantemir, europeanul*) de Laurențiu Ulici; (*Academicianul Dimitrie Cantemir*) de Emil Manu; (*Esență etică a umanismului marelui cărturar român — 300 de ani de la nașterea lui Cantemir*) de Acad. C. I. Gulan; (*Dimitrie Cantemir precursor al geografiei moderne*) de Ana Toșa Turdeanu; (*Multiplele talente ale Prințului*) de Al. Dima; (*Dimitrie Cantemir orientalistul*) de Virgil Cîndea; (*Cantemir înottorul conceptelor și al limbajului*) de Gh. Bulgăr; (*Dimitrie Cantemir, cercetător al culturii populare*) de Octav Păun; (*Dimitrie Cantemir, un prinț al științei și literelor*) de I. C.

2. Operele teologice ale lui Cantemir.

Amintim că lucrările prințului Cantemir, sînt numeroase și extrem de variate, atît privitor la cuprins cît și ca limbă. Toată lumea este de acord că acest spirit enciclopedic s-a manifestat cu mai multă putere în trei domenii: al literaturii, al istoriei și ca filozof și umanist. Vom adăuga pe al patrulea, și anume cel teologic¹⁰.

Prințul Cantemir a făcut profunde studii teologice așa cum a dovedit-o cu unele dintre principalele sale scrieri, nu în vederea unei cariere bisericești, — ci din convingere proprie.

Se poate constata că a doua jumătate a scurtei sale vieți este cuprinsă de altfel în intervalul 1698, anul apariției «Divanului» și 1722, anul compunerii Coranului (*Curanus*) și al apariției *Sistemei*. Principala sa operă de acest fel, *Loca obscura...* este scrisă cu doi ani și jumătate înainte de sfîrșitul său, iar *Curanus* și *Sistemea* sînt terminate cu un an înainte de moarte.

Operele sale din domeniul teologiei, rezumate de capitolele bisericești din *Descrierea Moldovei*, îmbrățișează trei aspecte principale ale Teologiei și anume: *Doğmatica* (cu *Metalizica*, *Descrierea Moldovei* și *Loca obscura...*); *Morala* (cu «Divanul» și «Scrisoarea către contele Golovkin despre conștiință», *Istoria Apologetică și a Religiiilor* (cu *Sistemea...*, *Curanus* și *Panegiricul*). În *Descrierea Moldovei* Cantemir atinge probleme de cult, de drept canonic și de organizarea Bisericii, după cum în «*Monarhiarum physica examinatio*», și în «*Incrementa atque Decrementa*» atinge probleme de Apologetică și de Istoria Religiiilor.

3. Cunoașterea naturală și cea supranaturală.

Știința presupune cunoașterea senzitivă, iar această cunoaștere presupune experiență. Cantemir este conștient de acest lucru și insistă asupra lui la începutul cărții sale *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* (Imaginea de nedescris a științei sa-

Chîțimia; (*Dimitrie Cantemir și medicina*) de Barbu Brezlanu; (*Cantemir contemporanul nostru*) de Dan Mutașcu; (*Dimitrie Cantemir, personalitate europeană*) de Constantin C. Giurescu; (*Dimitrie Cantemir și muzica*) de Constantin Simionescu;

9. Pe Anastasie Condoldi îl cunoscuse la Constantinopol ca predicator al Patriarhiei; refugiat în Rusia, el a devenit asesor al Sinodului rus, profesor la Academia din Moscova și apoi Arhiepiscop de Vologda. Era poliglot și a învățat pe copiii lui Cantemir greaca, latina și italiana.

Ivan Ilinski a crescut pe Antioh Cantemir și, ca secretar al lui Dimitrie Cantemir, a ținut un jurnal intim, în acele *Notationes Quotidianae* (însemnări zilnice, prin care ne-a transcris informații despre prinț. A tradus din latinește în rusește opera acestuia, *Sistemul religiei mahomedane* și alte lucrări.

10. În *Istoria ieroglică Cantemir* scrie cu amar: «Unul, Lupul — e vorba de cumnatul său Lupu Bogdan hatmanul, prieten adevărat —, ce și acela depărtat, n-are cum îl folosi, nu-l poate agiutori. De nu altă, înocile să-l tinguiască, încaile să-l jeluiască, încai să-l olecăiască. Filul (fratele său, Antioh), macar că într-această parte s-ar afla, însă greulmea a sări nu-l lasă, grosime în sine îl apasă în strămtori premejdioase, în valuri așe holmuroase (deluroase) să șă arunce nu-nđrăsnește și micșorimea sufletului dinlăuntru operește. De cu sară, Filul știrea au luat, de prețul tăiat s-au înștiințat, ce ar fi putut să și va i s-ar fi cădzut, ce în locul mîngierii, răspunsul curmării: «că de 1 000 de ani la opeală de ar fi, un dram de panzer (ban, pe turcește) n-aș putea găsi». Ce mîngăieri i-au răsas? Nicl una. Ce sprijineală i-au răsas? Nicl una. Ce prieteni să arată? Nicl unul. Munți crăpați, copaci vă despicați, pietri vă fă-rîmați! Asupra lucrului ce s-au făcut plîngă piatra cu izvoară, munții puhoale pogoaară, pă-lească-să, vestezească și pre domnul lor cu jete, pre stăpînul lor negrele, suspînînd, tînguind, nefncetat să pomenească. Ochiul de cucoară voi, limpezi izvoară, a izvoară va părășiți, și-n amar vă primeniți...». Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglică*, ediție îngrijită și studiu introductiv de P. P. Panaitescu, I. Verdeș, Editura pentru literatură, București, 1965, vol. II, p. 136—137.

cro-sancte). Aceasta este cunoașterea naturală. Potrivit învățăturii de totdeauna a Bisericii creștine, însă, Cantemir afirmă că orice credincios nădăjduiește spre o cunoaștere mai desăvârșită, cea supranaturală, care se dobândește prin credință și care privește cele mai presus de fire, încununându-se cu cunoașterea lui Dumnezeu și a voii Lui, descoperită în Revelația dumnezeiască. În acest context el admite și chiar o experiență a celor credute și anume la nivel mistic.

De aceea printul Cantemir și-a intitulat o a doua carte a sa (după *Divanul*), *Imaginea de nedescris a științei sacro-sancte* și acolo tratează despre ceea ce s-a numit de cei vechi cunoașterea cauzelor prime și a primelor principii, sau Metafizica, completată cu o Cosmogonie, adică o teorie a formării universului¹¹.

Primele șaptesprezece capitole din cartea I-a a acestei Metafizici se ocupă exclusiv de superioritatea cunoașterii supranaturale asupra celei naturale. Cantemir, care avea o formație intelectuală la nivel înalt în vremea sa, a folosit cadrele științifice oferite de un medic fizician flamand I. B. van Helmont prin mijlocirea unui dascăl al Academiei, viitor mare ierarh, Melelie, pentru ca să expună învățătura oficială a Bisericii asupra Metafizicii și Theogoniei (Este de observat că, din aceste puncte de vedere învățătura Bisericii nu impietează asupra ipotezelor științifice despre facerea lumii, ținând strict numai la două puncte dogmatice și anume: că Dumnezeu este creatorul cerului și al pământului și că El a creat totul din nimic. Conștient de acest lucru, Cantemir a avut toată libertatea să parafrazeze în cadrul științei și filozofiei veacului său referatul biblic, așa cum altă dată au procedat și Sfinții Părinți).

Astfel, în cap. IV din cartea I-a, el va demonstra că «din știința obscură omească va ieși o imagine obscură a adevărului», iar în cap. V că «prin știința sacră îndată se luminează labirintul științei senzitive; de aceea trebuie s-o preferăm». Bătrînul cu oglinda de pe piept (care reflectă Revelația dumnezeiască), îi arată că autorul suferă de calamitatea (căderea în păcat) originară; «alminterea ar fi păstrat cum e bine știința curată precum era înainte de cădere și simplă, a învățaturii, pe care putea s-o păstreze unică și singură...»¹². Ca această inferioritate a cunoașterii naturale, urmare a căderii în păcat, este remediată după învățătura Bisericii prin lucrarea harului, Cantemir o accentuează, scriind: «Intellectul înecat în știința simțurilor, nu poate pricepe ruina prăbușirii; de aceea să se libereze de cele sensitive prin ajutorul grației».

Arată apoi fericita urmare a trăirii în har pentru creștin scriind: «Sfioasa știință sensitivă se cutremură (grăbindu-se) să salute adevărul celor sfinte; care adevăr chiar de la început potolește toate turburările prin aceea că se manifestă prin credință, speranță și încredere»¹³.

Credem că o bino să adăugăm că filozoful Cantemir, care a scris printre altele și un tratat de Logică, *Compendiolum*, se ocupă pe larg și de cunoașterea naturală. În acest tratat de asemenea arată că, pentru creștinul adevărat, această cunoaștere este o treaptă care conduce la una superioară, aceea a cunoașterii supranaturale

11. Profesorul Nicodim Locusteanu și Emil Grigoraș — unul de limbi clasice, celălalt de filozofie, au schimbat titlul traducându-l cu altul, mai răsunător, de «Metafizică», cu dreptate, fiindcă el redă mai clar cuprinsul acestei cărți.

12. «Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago», (*Imaginea de nedescris a științei sacrosante*), titlurile cap. IV, V și cap. XIV, cartea I-a, trad. după ms. de la Moscova din latinește de prof. Nicodim Locusteanu, cu Introducere de Emil Grigoraș, publicată sub titlul *Metafizică*, în «Biblioteca Universală», nr. 158—161, București, ed. «Ancora», S. Benvenisti et. Co., 1928, p. 29, 32 și 49.

13. *Metafizica*, cap. VII și XI, cartea I-a, trad. cit., p. 36 și 41.

adică, cu cuvintele sale, că lumina rațiunii duce la lumina infuză prin har pe urmașul lui Adam. «El v-a îngăduit să aveți puterea și leacul de a descoperi adevărul și de a pune stăpînire pe el, adică v-a îngăduit să aveți lumina voastră naturală, astfel că, folosindu-vă de ea, să puteți ajunge de la cele mici la cele mari, de la cele inferioare la cele superioare, de la cele de pe pămînt la cele din cer și să vă ridicați chiar pînă la adevărata înțelepciune. Așa dar desigur nu fără ajutorul divin, voi aveți în mințile voastre această cale, adică Logica»¹⁴. (Problemele, care depășesc sfera celor teologice au fost debătute cu competență de specialiști; printre acestea sînt și cele cuprinse în micul tratat de Logică de care amintim aici)¹⁵.

4. Doctrina Bisericii Ortodoxe.

Prințul Dimitrie Cantemir n-a lăsat o lucrare de Teologie dogmatică, propriu-zis; totuși, cunoștințele sale în acest domeniu, răspindite ocazional în cîteva dintre scrierile sale, de-a-lungul unui sfert de veac de activitate publicistă, fac dovada unor preocupări continue precum și a unei aprofundări deosebite a acestui domeniu central al Teologiei.

Vom face aici o schiță a doctrinei ortodoxe după Dimitrie Cantemir pe temeiul acelor *Loca obscura in Catechisi quae ab Anonyma Authore Slaveno idiomate, edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est, dilucidata autore Demetrio Cantemirio* (Locuri obscure în catehismul publicat de un autor anonim în limba slavonă și intitulat Pervoe ucenie otrokom, lămurite de principele Dimitrie Cantemir)¹⁶, ca temei principal; iar ca temeuri secundare, folosim *Divanul sau gilceava înțeleptului cu lumea, sau giudețul sufletului cu trupul*¹⁷ și *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae, (Descrierea Moldovei)*¹⁸, mai ales ca rezumat asupra cîtorva puncte.

«Cînd anume credințele păgînești au încetat în Moldova și cînd acest neam a primit legea lui Hristos nu se poate dovedi prin nici un fel de mărturii sigure ale istoricilor. — scrie Cantemir¹⁹, dar este admis că cultul public al religiei creștine n-a fost introdus în Dacia decît în timpul domniei lui Constantin cel Mare, căci actele sinodului întrunit la Sardica dovedesc că în timpul lui Constantin, fiul lui Constantin cel Mare, ambele Dacii și-au avut episcopii lor, chiar dacă mulți poate au urmat steagul lui Hristos cu mult înainte, pătrunși de cuvintele martirilor stropite cu sîngele lor.

14. Dimitrie Cantemir, «*Compendiolum universae Logices institutiones*, cca. 1701, ms autograf, în «*Proemololum*».

15. Cf. Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964, edit. Academia R.P.R., în special cap. «Apostolul filozoficu» și «Materia și formele ei de existență».

16. Această traducere a fost publicată la Rîmnicul Vilcii, în 1726. Ambele se găsesc la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, traducerea Catehismului la «cărți vechi românești», nr. 193, sub titlul «Întîia învățătură pentru copii», iar răspunsul lui Cantemir, e ms latin nr. 76, microfilmul nr. 7, vol. de 247 p. în 40, cu titlul de mai sus.

17. Ediția îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cîndea, (Editura pentru literatură, București, 1969).

18. Ultima ediție în editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973, cu traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentată istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vîntilă Mihăilescu, indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi.

19. *Descrierea Moldovei*, partea III-a «Despre starea bisericească și literară a Moldovei», cap. I, «Despre religia Moldovenilor» p. 337—338.

Astăzi tot poporul mărturisește legea creștină și ține de Biserica Răsăriteană. În nici un articol de credință el nu înclină spre alte erezii, nu lasă la o parte nimic din cele ce această credință îi poruncește și nu face nimic din cele ce ea oprește. În Moldova nu s-a văzut niciodată vre-un eretic sau vre-o erezie și cu atât mai puțin nu s-a putut dezvolta, probabil fiindcă acest neam n-a avut să știe de Teologia scolastică și în alte meșteșugiri sofistice ale dialecticilor, ci a crezut că vorbele simple ale Evangheliei și învățătura sfinților Părinți sînt de ajuns, chiar fără școală, spre mîntuirea sufletului...».

a. — Sfînta Scriptură, autoritatea absolută și podoaba cea mai de preț a credinței și a tuturor slujbelor creștine, este citată în scrierile teologice ca «Divanul», și «Loca obscura», ale lui Cantemir, care se servea, în acest scop, de una dintre numeroasele «chei» sau «concordanțe» în greacă sau latină ale timpului. El amintește despre «psalmii împărătești și profetici», care «descopăr acțiunile mărețe (magnalia), veșnice, de negrăit și tainice, ale Înțelepciunii dumnezeiești»²⁰.

Împreună cu Prokopovici și cu tot creștinul, Cantemir proclamă inspirația poruncilor Vechiului Testament și sfințenia Țării Sfînte: «Cine poate tăgădui sfințenia Iordanului, gloria Betlehemului, lauda măslinului, adorarea Golgotei...?» zice el²¹.

Cantemir ridică problema raportului Vechiului Testament cu Noul Testament în legătură cu cuprînsul Catehismului pentru copii al lui Prokopovici.

Părerăa lui era că vestitul profesor al țareviciului și al Academiei de la Moscova și prim consilier al țarului în faimoasa reformă bisericească întreprinsă, nu procedase bine începînd Catehismul său cu tilcuirea celor zece porunci, pentru ca apoi să-l continue cu explicarea rugăciunii «Tatăl nostru», a «Simbolului pravoslavniciei credințe» și cu «Tilcuiala pe scurt pentru fericirile Evangheliei» (precum șlim din traducerea amintită de la Rîmnicul Vlcea). Într-adevăr Mintuitorul a desăvîrșit Legea veche prin Legea nouă, a împlinit-o prin descoperiri noi, ca aceea a Sfîntei Treimi, prin jertfa trupului și singelui Său, indulcind rigorismul Sabatului, al jertfelor de animale, prin desființarea circumciziunii și a deosebirii între pur și impur etc., punînd astfel capăt iconomiei vechi.

Dacă Mintuitorul a venit ca să îplinească Legea veche, adică s-o corecteze și s-o completeze, scrie mai departe Cantemir, aceasta înseamnă că Legea Lui este doctrina Evangheliei (Romani III). Legea (veche) s-a dat prin Moise, dar harul și adevărul prin Iisus Hristos (Ioan I): de aceea nu mai sîntem sub Lege (Romani VI), ci sub har; să slujim dar în înnoirea duhului și nu în vechimea literii. Altfel care va fi deosebirea între un iudeu, un mahomedan și un creștin? Dacă întrebăm care e Legea lui Dumnezeu iudeul va răspunde că e Decalogul dat prin Moise, mahomedanul că e Coranul dat prin Mahomed și creștinul că e Evanghelia dată de Iisus Hristos. Toți vor recunoaște Decalogul, o zi sfîntă (vinerea, sîmbăta sau duminica) și toți vor recunoaște cele zece porunci.

Dar creștinul știe că Legea adevărată e cea dată de Hristos, după cum a arătat Sfîntul Pavel, fiindcă a fi creștin însemnează a fi botezat creștinește și a mărturisi simbolul de credință, a primi Sfîntele Taine spre moștenirea vieții veșnice. Mintuitorul cere nașterea din nou, cere să te hrănești cu Trupul Lui, cere să împarți bogățiile..., lucruri pe care nu le cere Legea lui Moise... Deci datoria anonimului autor

20. Vezi ms latin nr. 76 în Bibl. Acad. Republicii Socialiste România, «Loca obscura» în «Catechisi quae ab anonymo autore slaveno idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom intitulata est, dilucidata autore Demetrie Cantemirio», fol. 24v—25r. 21. *Ibidem*, fol. 147r.

(Prof. Prokopovici), era după Cantemir să expună de la început Legea cea desăvârșită, pe care a dat-o însuși Domnul și nu să lase de o parte lumina dată prin har și adevăr poporului Său neprimitor și necunoscător.

El învață popoarele altfel decât cărturarii și fariseii ca unul care are putere (Matei VII, 29) și le spunea că dacă nu va prisosi dreptatea lor mai mult decât a aceluia, nu vor intra în împărăția cerurilor. În Predica de pe munte, El arată care e deosebirea între Legea veche și cea Nouă (Matei V, 20 ș.u.) și încheie zicînd: «Fiți desăvârșiți precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvârșit este» (Matei V, 48)²².

Prințul Cantemir prezintă chiar puncte de doctrină mai greu de susținut cu argumente biblice ca de pildă, despre sfințele Moaște, asupra cărora Prokopovici nu insistase deloc²³. Apoi revine iarăși la natura Noului Testament față de Legea veche, insistînd asupra textelor nou-testamentare și încheie astfel: «vrei să te deosebești de iudeu și de mahomedan în ceea ce privește felul de a păstra cele zece porunci? Adaugă ceea ce a adăugat la ele Domnul și Mîntuitorul și scoate din ele ce a scos El. Crede că unul este Domnul și în afară de El nu este altul, crede că Același este și întreit pentru că în felul acesta credința ta să se deosebească și de ceea ce lipsește la iudei și de ceea ce prisosește la neamuri ... La sfîrșit vezi ce e desăvârșit în Legea Domnului și meditează la ea zi și noapte. Păstrează cu putere cele trei virtuți teologice, pe care învățîndu-le de la Hristos Sfîntul Pavel le-a transmis Sfintei Biserici: credința, adică, nădejdea și dragostea. Dacă n-ai una dintre acestea, nu le ai nici pe celelalte și nimic nu ai. Dacă ai una dintre ele desăvârșită, le ai și pe celelalte...»²⁴.

Scriptura poate fi interpretată în fel și chip; de aceea Cantemir ține la principiul justeii ei înlocuiri tradiționale: «Cuvîntul lui Dumnezeu, scrie el, este cu adevărat Cuvîntul lui Dumnezeu acela al cărui sens propriu și geniu l-a arătat și l-a învățat Maica noastră Biserica ... Cît despre următorii credinței ortodoxe, aceasta cred spre deosebire de neamuri și eretici, că acela e cu adevărat cuvîntul lui Dumnezeu, care s-a transmis de Biserică în scris sau prin tradiție...»²⁵.

b. Principalele izvoare ale Tradiției dumnezeiești — adică scrierile Sfinților Părinți, formulările doctrinare ale Sinoadelor ecumenice și particulare, bisericesti mai de seamă și Sfînta Liturghie, sînt folosite în mod curent de Cantemir pentru a sprijini învățăturile Bisericii strămoșești. La loc de cinste stă tradiția bisericească, mai ales prin Mărturisirea prințului român Mitropolitul Petru Movilă, așa numita «Mărturisire Ortodoxă».

«Nu psalmii și rugăciunile să se studieze, scrie Cantemir; ci interpretările lor!» (non psalmis et praecibus, sed his interpretationibus studeant). *Sfinții părinți* reprezintă culmile, pe care s-au putut înălța creștinii în smerenia lor. Iată, de pildă cum înfățișează pe marele Ioan Gură de Aur: «Sanctus Chrysostomus, Ecclesiae doctor praecipuus, et moralae doctissimus, a puerilia ad sepulchrum usque Psalterium discendi nunquam finem fecit» (Sfîntul Hrisostom, principalul dascăl al Bisericii și cel mai învățat în cele ale Moralei, niciodată n-a încetat de a învăța Psaltirea, din copilărie pînă la mormînt)²⁷.

Tot așa de des sînt citate și sinoadele ecumenice.

Vrînd apoi să reliefeze îndeosebi învățăturile și practicile ortodoxe la care au renunțat protestanții, Cantemir scoate în relief în critica pe care o face «Catechismului pentru copii» al lui Prokopovici mai ales învățăturile privitoare la cultul sfin-

22. *Ibidem*, fol. 31r—42v (acest din urmă foliu lipsește din microfilmul Academiei).

23. Cf. fol. 143r—147r.

24. *Ibidem*, fol. 22v—23r.

25. *Ibidem*, fol. 53r—54v.

26. *Ibidem*, fol. 26v.

ților, al Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, al Sfințelor icoane și al sfințelor moaște : de acest domeniu s-a ocupat aproape exclusiv Sinodul al VII-lea ecumenic și sfinții Părinți contemporani.

Făcînd o incursiune în trecutul Bisericii, D. Cantemir trece la elogiul creștinului ortodox, căruia îi aplică cuvîntul Domnului, care învață ca, după cum pomul se cunoaște după roade, tot astfel creștinul adevărat e recunoscut după fapte. Astfel bunul ortodox e un discipol adevărat, evlavios și bun al Evangheliei, învățător al credinței ortodoxe și predicator al ei, care nu aduce nimic nou, nimic ambugun, nimic «allusivum» (neserios). El nu va gîndi și nu va explica gîndirea sa pe temeiul propriei autorități, ci totdeauna și pretutindeni insistînd asupra adevărului învățaturii va merge *Kata pados* (pas cu pas), pe urmele Sfintei Scripturi, confirmată de Tradițiile Bisericii, ale Sinoadelor universale și particulare (receptate de întreaga Biserică) și ale dogmelor Sfinților Părinți și de aceea îi recunoaște Sfînta Biserică apostolică și sobornicească drept fii ai săi desăvîrșiți și legitimi ²⁷.

E bine «să se știe de asemenea cele ce învață să ținem cel de al VII-lea Sinod ecumenic» ²⁸.

În «Metafizica» sa Cantemir scrie : «Toți cei ce tratează despre al lucrurilor adevăr sînt de acord că... simplu e Dumnezeu, simplu e Cuvîntul lui Dumnezeu și simplu e adevărul... De aceea, de către creatura compusă în diferite feluri și complexe, se scurtează divinele constituirii, în care ni se dă învățătura de a afla viața veșnică cu ajutorul adevărului simplu. Iar viața veșnică însemnează a recunoaște pe unicul, adevăratul și al tuturor Părinte și Creator Dumnezeu și pe cel pe care L-a trimis, Fiul Său, Cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu, luminează adevărată și de o ființă cu Dumnezeu. Că Dumnezeu e din Dumnezeu, lumina e din lumină și Duhul Sfînt de la Tatăl, purcede, a fost prorocit de proroci, propovăduit de Apostoli și de toată sfînta sobornicească Biserică, crezut, preamărit și închinat într-una și prea simpla trei ipostase a unicului Dumnezeu unică esență mai înainte și după vecii vecilor, Amin!». (Avem aici un adevărat «Crez» formulat de Prințul Cantemir) ²⁹.

Crezul este declarația sau simbolul de credință : «el e urmat de Mărturisirea Bisericii Ortodoxe, definită de înșiși Sfinții Apostoli și confirmată și lămurită de sfintele Sinoade ecumenice» scrie Cantemir ³⁰, care le expune și le explică.

Citează *slujbele bisericesti* principale de-a lungul expunerii sale dogmatice, spre întărirea și mai ales spre înfrumusețarea ei. Credincioșii să învețe cîntările bisericesti pentru cîntarea comună dar catehizarea trebuie să înceapă cu semnul sfintei Cruci, care rezumă doctrina creștină și angajează pe creștin ³¹.

Cantemir citează în fine ca autoritate călăuzele Teologiei Dogmatice și mai ales Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă (de care, din motive lesne de înțeles, în situația în care se găsea în Rusia, în 1720 — anul compunerii acelor «Loca obscura», nu face mare caz). El citează această Mărturisire în locuri controversabile, ca acelaș privitor la cei care păcătuiesc împotriva primei porunci ³², numind-o «Mărturisirea Ortodoxă tipărită în slavonește în idiomul Kiovit în 1712», sau «autorul ortodox ru-tean al catehișmului care a fost tipărit la Kiev, «Orthodoxos Omologia» etc. ³³.

27. *Ibidem*, fol. 155r—156v.

28. *Ibidem*, fol. 204v ; 62v—63r, 69r, 75r, sq., pînă la 150v.

29. *Metafizica*, cartea V-a, p. 255—256.

30. «*Loca obscura...*», fol. 20v.

31. *Ibidem*, fol. 11r—30v în care se rezumă acest program de catehizare etc.

32. *Ibidem*, fol. 50v.

33. *Ibidem*, fol. 76v sq.

c. Printre «fundamentele» sau ca să zicem așa elementele (de bază) ale catehismului credinței ortodoxe, pe care le-a propus Maica-Biserica fiilor săi ca să fie de la început învățate, sînt toate rugăciunile rituale privitoare la Sfînta Treime³⁴. Insistă foarte mult asupra dogmei trinitare ca fiind specifică învățăturii creștine, în comparație cu alte credințe (a iudeilor și mahomedanilor). «Toată Sfînta Scriptură a Vechiului Testament e plină de interpretarea enigmatică a acestei prime porunci», căreia Sfintele Sinoade Ecumenice și toate Sfintele Sinoade, s-au silit să-i dea o tîlcuire clară și sigură și anume că «Dumnezeu» este unul și întreit în același timp» (urmează alte citate din Noul Testament)³⁵. Rezumă învățăturile și minunile Mîntuitorului indeosebi și revine cu o deosebită insistență la Întruparea mîntuitoare și la patimile și moartea Domnului pentru oameni. «Ce lucru prea minunat, prea sublim între toate, este începutul și capul economiei mîntuirii neamului omenesc pentru care Cuvîntul s-a făcut trup și Dumnezeu s-a făcut om, iar ca urmare omul s-a îndumnezeit și a fost adoptat de Dumnezeu ca fiu, pentru că acolo unde Dumnezeu vrea se depășește rînduiala firii, iar Fiul e conceput în pîntece, se naște ... Al cui fiu? Al lui Dumnezeu, Din cine? Din Duhul Sfînt, Fecioara rămînînd pururea fecioară înainte, în timpul și după naștere!»³⁶. «Venirea lui Hristos și nimicirea păcatului au fost prezise mai dinainte de prooroci. Apoi, venind El, ne făgăduiește împărăția Sa» — este titlul următorului paragraf din «Divanul»: «Așa dar acest Iisus Hristos, Dumnezeu și Mîntuitorul, s-a făcut nădejdea și apărătorul nostru. El s-a arătat mai întîi prin sfinții săi Prooroci, iar mai apoi, sosind timpul să se împlinescă spusele Proorocilor, s-a arătat El însuși nescîrbindu-se de pîntecele Fecioarei, luînd trup omenesc din Sfîntul Duh și din Maria Fecioară; și întrupîndu-se, pătîmînd și răstîgnîndu-se și înviînd a treia zi (așa cum era scris de către aleșii săi), noul și cel fără de păcate Adam l-a înviat din morți pe vechiul și păcătosul Adam, și împreună cu Adam, întregul neam al oamenilor. Lucrul acesta mai înainte de a se fi întîmplat în fapt cunoscîndu-l cu adevărat de la Sfîntul Duh, l-a mărturisit Osie (VI, 2) zicînd: «Ne va vindeca pe noi după două zile și a treia zi ne va scula pe noi»; «și pe cei ce stau în întuneric și în umbra morții îi va învia», spune Isaia (IX, 2); «Răsărit-a soarele dreptății» precum spune tropeul Nașterii Domnului. Aceasta a scris-o și Apostolul zicînd: «Mai întîi a fost întuneric, iar acum lumină» (Efes, V, 8). Lucrul acesta era încă de la început însemnat în umbra Legii, intrucît ea zice; «Era lumină pentru toți fiii lui Izrael, dar întuneric și ceață peste tot pămîntul Egiptului» (Exod X, 22)³⁷.

Cantemir a vorbit mai pe larg și despre Duhul Sfînt³⁸, n-a lăsat de-o parte nici purcederea «Filioque», pe care o înfățișează astfel: «Simbolul credinței îl rostesc la slujbă simplu, așa cum a fost conceput de sfinții Părinți ai Sinodului de la Niceea, și resping adaosul papistălesc «și de la Fiul». Despre purcederea Duhului Sfînt cred întocmai ceea ce spune Sfîntul Ioan Evanghelistul prin cuvintele lui Hristos. Și precum nu vor să primească purcederea «de la Fiul», adăugînd ceva la cuvintele Sfîntei Scripturi, tot așa nu folosesc la slujbe nici formula ... «numai de la Tatăl»³⁹.

d. *Creația* este expusă foarte pe larg de Cantemir în cadrul învățăturii biblice a Bisericii și servindu-se de publicațiile filozofului flamand Ioannis Batista van Helmont, pe care-l popularizase în Academia Patriarhiei ecumenice profesorul său, Meletie de

34. *Ibidem*, fol. 12v—23r etc.

35. *Ibidem*, fol. 47r—49r.

36. *Ibidem*, fol. 213r.

37. «Divanul...», cartea a II-a, cap. 22, p. 158.

38. Vezi de pildă cartea a III-a, cap. 29, p. 352.

39. Vezi nota respectivă din ediția citată asupra acestei afirmații a lui Cantemir:

Descrierea Moldovei, p. 330.

Arta și ale cărpi scrieri de cunoștea prințul de la primul său dascăl — și cel mai iubit — Ieremia Căcavela.

Caracteristicile theogoniei lui Cantemir sînt strict ortodoxe :

El descrie participarea tuturor Persoanelor Sfintei Treimi la actul creației în cele șase zile, învățătura că Dumnezeu este «Făcătorul cerului și al pămîntului, al tuturor celor văzute și nevăzute» și că El a creat totul din nimic. Așa după cum Sfinții Părinți greci și latini foloseau noțiunile de «logoi» și «rationes seminales», entuziasmat de opera lui van Helmont (din care a copiat pentru uzul propriu 820 de file cu titlul «Ioannis Baptistae van Helmont physices universalis doctrina» și a compus și o introducere la această operă cu o *laudă către izvoditoriu van Helmont și către virtutea învățaturii lui* și cu un cuvînt către cititor, acesta fiind scris în limba latină «*Lectori amico*») ⁴⁰, prințul Cantemir se servește și el de un fel de fermenți, arhei și blas, forțele interioare, agenți seminali și factor propulsor, care asigură creației văzute dezvoltarea ulterioară, individuală, pe genuri și specii, fără să pună în discuție ortodoxia concepției respective. Expunerile sale tainice fac să se creadă, uneori, că ar devia de la Ortodoxie, căzînd în deism, atunci cînd insistă asupra învățaturii biblice. «Iar în ziua a șaptea s-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut» (Geneza II, 2). Prințul, care vorbea grecește și latinește și citea pe Sfinții Părinți în limbile lor, cunoștea și alte sensuri mistice ale cuvîntului «odihnă» ori «zi» ca faze ale înălțării creației la Dumnezeu. Astfel, în scrierile lor, Evagrie și Sfîntul Maxim Mărturisitorul vorbesc des despre simbolul tainic al zilelor și despre odihnă; «Cel ce a isprăvit «pregătirea» faptelor dreptății, a trecut la odihna contemplației cunoșcătoare, pentru ca, adunînd prin ea în chip vrednic de Dumnezeu rațiunile lucrurilor, să se odihnească apoi cu mintea, cu mișcarea în jurul ei. Iar cel ce se împărtășește din odihna zilei a șaptea a lui Dumnezeu luată asupra Sa pentru noi, se va împărtăși și de lucrarea Lui îndumnezeitoare, săvîrșită de asemenea pentru noi, în ziua a opta, adică de învierea cea tainică...» ⁴¹. Despre această odihnă se vorbește în cap. III și IV din Epistola către Evrei: «Pentru că cine a intrat în odihna lui Dumnezeu s-a odihnit și el de lucrările lui, precum Dumnezeu de ale Sale. Să ne silim deci, ca să intrăm în acea odihnă...» (IV, 10—11).

În titlul cap. VII din cartea a doua, Cantemir scrie în același sens tainic: «Prioritatea lucrării (*lux*) înainte de soare însemnează că toate creaturile ies din întunericul Soarelui dreptății, că în a treia zi este învierea și regenerarea sufletelor, care muriseră din cauza păcatului și mai arată splendoarea credinței». El dezvoltă acest text în felul următor: «Situația sacră ne învață că (creată la început a fost cauza despărțirii întunericului senzitiv și nu fără mare mister al lui *lux*), — după cum îmi arăta examenul meu —, care avea să apară în Soarele dreptății și avea să lumineze pe tot omul venind în această lume. Orice a fost prim născut a fost al creațiunii, care avea să reinvieze. Căci precum *lux*, prima dintre toate creaturile vizibile, creaturi care aveau să urmeze, a definit și determinat ziua în care însăși *lux* avea să apară, tot așa *lux*, pe care întunericul n-o cuprinde, adică Fiul Unul-Născut al Tatălui, binevoind să ia un corp senzitiv și iluminîndu-se pe Sine cu splendoarea divinității Sale, s-a păstrat în sine în afară de pata străcaciunii, dar s-a purificat în ceilalți, care veneau după sine, și ca și cum ar fi fost creați din nou și liberați prin splendoarea

40. Grigore Toçlescu, Introducere la Dimitrie Cantemir, *Hronicul*, p. VIII.

41. Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința și iconomia Intrupării Fiului lui Dumnezeu*, 59 și 60; cf. 35—67 și *Răspunsurile către Tatasia* la întreb. 65; Evagrie Ponticul, Cap. «Prognostice», IV, 44 etc.

Sa de întinericul păcatului, i-a pus din nou «în starea veche, dar mai nobilă a splendorii adică participând la lumenui soarelui...»⁴².

e: În explicarea Crezului, printre altele⁴³, prințul Cantemir vorbește despre *Hristologie*, *Pnevmatologie* și *Mintuire*. Iată cum ne îndeamnă în altă parte «să cugetăm la moartea Domnului»: «Cugetarea cît mai deasă la crucea lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mintuitorul nostru, și la cumplita Sa moarte, mult poate folosi sufletelor lipsite de răutate, pentru ca să răstignim trupul și să nimicim poftele lui viclene. Căci acest Stăpîn al nostru, deși era încă de pe atunci hotărît drept împărat al cerului și al pămîntului, a îndurat atîtea mucenicii și o moarte atît de cumplită, nu numai nespus de chinuătoare, ci și rușinoasă; și le-a răbdat, deși era fără vină, iar aceasta pentru noi, din marea-i dragoste, pe care ne-a purtat-o nouă, vinovaților, pentru ca, plătind cu singele Său, să ne elibereze de păcat și de pedeapsa păcatului, adică de cea de a doua moarte. Oare nu trebuia ca noi, ca unii care am fost răscumparați de El din robia cea grea, arătîndu-I deopotrivă dragostea noastră, ceea ce se întîmplă mai ales păzindu-I poruncile (Ioan XIV, 27), să ne înfrînăm de la păcate și să păzim cucernicia, să murim păcatului și să trăim pentru dreptate? Căci între alte motive, pentru aceasta și-a vărsat El singele pentru noi (Tit II, 14; Evrei IX, 14) și mai ales cu scopul ca pînă la urmă, singele lui Iisus Hristos să ne curățească de orice păcat, dacă vom umbla în lumină» (I Ioan I, 7)⁴⁴.

În *Metafizica* sa Cantemir descrie astfel Întruparea răscumparaătoare: «Ba încă (după părerea mea), a fost socotit în fața Lui de o condiție mai nobilă chiar decît îngerii (cu toate că după cădere s-a micșorat), deoarece înainte de cădere nu a binevoit ca din daimon bun să se coboare în forma de (— fie-Ți milă Doamne! —) demonului rău, iar pentru omul în păcat s-a plăcut să se umilească în trupul omului și luînd asupra Sa pe omul întreg, adică trupul și sufletul lui, afară de păcat, s-a îmbrăcat cu toate ale păcatului și l-a înălțat pînă într-atîta încît, lepădînd splendoarea Feței Lui ... din suflet în veci mort îl face nemuritor; reluîndu-și acea splendoare, prin Sfînta Cruce și moartea cea de bună voie a Domnului adică, redă viața celui distrus de dușman și pe chipul întunecat readus la străvechea, negrăita stare, îl repune în strălucirea originală și în libera noblețe; adică Preadesăvirșitul a desăvirșit și Preaputernicul a îndeplinit ca el să nu mai fie rob și pe omul dotat cu suflet, nu l-a mai numit rob, ci fratele fiului și fiul adoptiv al Tatălui (căci unic este Fiul cel de o ființă al lui Dumnezeu-Tatăl) în Duhul Sfînt și l-a făcut împreună-moștenitor al împărăției cerești»⁴⁵.

f. *Antropologia și ponitologia.*

Alături de lumea cerească omul e pus în centrul universului ca «microcosmusul» («Divanul», cartea I-a, 78), care rezumă în sine macrocosmosul (lumea) și-l stăpînește: «Nu rob, ce stăpîn lumii Dumnedzău ti-au lăsat; pentru aceasta tu pe dinsa, iară nu ea pe tine să stăpînească» se adresează Cantemir omului⁴⁶. Capîtolul al XIX-lea arată că omul e creat nu prin cuvînt, ci de Dumnezeu însuși; El îi dă privilegii speciale: «În aceeași a șasea zi se descrie meșterul creației celor două sexe omenești. Se arată că forma adamică prefigurează în mod enigmatic cele divine anterioare și se probează

42. *Metafizica*, trad. cit. cartea II-a, cap. VII, p. 66—67; 35—65;

43. *Loca obscura*, fol. 20v—22v.

44. *Divanul...*, cartea a III-a, cap. 57, p. 376—378.

45. *Metafizica*, cartea a V-a, cap. XII, p. 283.

46. *Divanul...*, cartea II-a, cap. 71, ed. cit., p. 99.

că după ordinea creațiunii învierea este posibilă...» se dezvoltă în titlu, care este demonstrat astfel :

«Mai întâi la crearea bărbatului nu cuvântul *să fie* — precum s-a procedat la celelalte — ci *să facem*, s-a folosit, adică întru cînta s-a adunat sfatul Sfintei Treimi, care a hotărît să creeze pe Adam după chipul și asemănarea Sa, și nu s-a dat apei sau pămîntului mandatul ca să producă pe om, ci pe îndemnul Tatălui — întru cît El singur este cauza tuturor cu lucrarea Fiului — fiindcă fără de Dinsul nimic nu s-a făcut din cîte s-au făcut — și cu darea de viață a Sfîntului Duh — întru cît din inspirațiunea Lui huma pămîntului a născut divinul chip de nedescris, substanța materială și formală... De aceea atît prin zidirea trupului material cît și prin împodobirea formei materiale, adică a imaginii divine, această creațăură cu o compoziție materială de așa fel, a întocmit pe toate creaturile. Ba, ce e mai mult, ca să fie mai presus de toate și ca să domnească liber, i s-a poruncit să comande celor de sus prin puterea intelectuală ce i s-a dat și celor de jos prin actul material, căci atunci prea înțeleptul Adam nu numai punea nume animalelor ... dar domina chiar peste prea înaltul Lucifer și peste celelalte astre...

La creațiunea femeii dumnezeiasca atotputere s-a folosit de alt ordin de mister, ... și trimițînd peste Adam un somn supranatural ... a făcut o fecioară, cea mai deosebită dintre toate creaturile dintr-o singură coastă a bărbatului ... Pe cînd însă toate cele create au fost create prin singur cuvîntul lui Dumnezeu din apă și rodul apei, Adam a fost făcut prin mijlocire din huma pămîntului, iar femeia din osul bărbatului...»⁴⁷.

Adoptînd distincția aristotelică, primită pe vremea sa și în Occident, prin Tomism ba încă și la Academia din Constantinopol⁴⁸, Cantemir formulează antropologia sa în cadrul gîndirii ortodoxe, biblică și patristică. El arată că omul e compus din trup și suflet : «Omul, zice el, este creatura» care trăiește în corp prin sufletul nemuritor, pecetluit de harul lui Dumnezeu, în urma luminii și după chipul primului model al Cuvîntului. Căci ziua și lumina Sa au fost odată fără soare și soarele va fi cîndva fără lumină ; sufletul omului, lipsit de modelul chipului dumnezeesc nu se poate considera nici înțelege decît poate prin minia Soarelui Dreptății...»⁴⁹.

Alături de omul «duhovnicesc» există omul trupesesc despre care vorbește Apostolul și pe care Cantemir îl descrie într-o formă dramatică-dialectică : «Există, zice el, o viață a omului exterior, sau, dacă ne e îngăduit să spunem așa, o cadaverică sau trupească formă senzitivă, animalică, brutală, neregulată, stăpînită de poftă, supusă patimilor, sănătoasă, bolnavă, robustă, lincedă, tare, slabă, scurtă, lungă, alunecoasă, trecătoare, fericită, nefericită, muritoare, anihilată și, în fine, precum ne învață știința sacră, lumească și vitală lege diabolică...

Aceasta este, zic, viața lumii, viața mortală și viața vitală...»⁵⁰. Cantemir afirmă că prin construcția și destinul său omul este cea mai nobilă dintre toate creaturile lui Dumnezeu. În legătură cu această afirmație el se întreabă în cap. XII din penultima carte a Metafizicii sale : «De ce nu se cunoaște cu simțurile sufletul omului ? Cum se poate cunoaște pe sine ? De ce este mai nobil decît celelalte creaturi ? Care și cum sint moartea și viața lui ? Care e împărăția și moștenirea refacerii și adopțiunii lui ?» La aceste întrebări Cantemir începe să răspundă cu proclamarea unicității

47. *Metafizica*, cartea II-a, cap. XIX ; trad. cit., p. 91—93.

48. *Metafizica*, cartea a V-a, cap. VII p. 266 sq : «Se definește viața particulară ; lumina generică a vieții se divide în patru specii de forme. Se arată originea formelor și termenul funcțiunii...» cf. cap. VIII, p. 269 sq. 49. *Ibidem*, cartea a V-a, cap. X, trad. cit., p. 22.

50. *Ibidem*, cartea a V-a, cap. IX, p. 272.

omului prin faptul că a fost creat după chipul lui Dumnezeu»: «Prin superioritatea imaterialității sale (omul) depășește limitele cunoașterii materiale și pentru că a fost creat după chipul lui Dumnezeu prin Cuvîntul cel de o ființă al aceluiași Dumnezeu și prin Duhul său, propovăduiește adevărul ce trebuie crezut, aflat și înțeles»⁵¹. De aci vine și formula despre om ca fiind «cea mai de a firea și mai evghenichi» (nobilă)⁵².

Dumnezeu a înzestrat pe om cu conștiința pentru propriu-i control. În *Scrisoarea către contele Gavriil Ivanovič Golovkin*, Cantemir răspunde la întrebarea acestuia, «Ce este conștiința?» în felul următor: Este și sinidisis, adică faptul și starea de a fi conștient de ceva, de a cunoaște ceva; dar este mai ales «sintiris», conștiința morală, ochiul cel neadormit al lui Dumnezeu în om, martorul și judecătorul gândurilor și faptelor noastre, care ne aprobă sau ne pedepsește în cugetul nostru, după calitatea lor, adică «cunoștiința inimii»⁵³.

Pentru aducerea la îndeplinire a destinului său pămîntesc și suprafiresc, omul a fost înzestrat cu liberul arbitru și este continuu ajutat de Providență⁵⁴. (Cantemir studiază apoi efectele Providenței și raportul dintre Creator și liberul arbitru al omului)⁵⁵. Prin acel «mens», sau «nous», sau «pnevma», pe care Cantemir îl redă în românește prin «suflet înțelegători» (intellect), dar pe care-l înțelege împreună cu Părintii pustiei ca «vatra harică» a sufletului creștinului trăitor al credinței sale vii, aceasta are conștiința destinului său suprafiresc și poate alege între bine și rău: «Și aceasta măcar că nu din fireasca sa vrednicie ce oarecum împotriva și peste fire, o înțelegere mai mult decît firească și dumnezeesc și ceresc oarece (cărîia suflet înțelegătorii îi dzicem), în sine străluminează, carile, preste cele firești hotară ridicîndu-l, la cele metafizicești, ithicești și theologhicești cunoștiințe îl provățuiește»⁵⁶. Supus ispitei diavolului și datorită libertății lui Adam, urmează căderea; faptul este descris și explicat pe larg de prințul Cantemir în limitele învățaturii bisericești ortodoxe⁵⁷. Titlul capitolului al XXI-lea din «Metafizica» se arată că «Lucifer după cădere se pregătește mai dușmănos, dar cu viclenie, la ruina omului și începe vorba vicleană cu el». Cap. al XXII-lea precizează: «La început dușmanul admiră statornicia și înțelepciunea femeii; în fine, convinsă prin două adverbe explicate în mod dialectic, femeia mînîncă din fructul oprit și dă bărbatului său să mînince». Iar în capitolul XXVII din aceeași operă se arată de unde începe intrarea morții în natura omenească, cum este moartea sufletului și cînd începe a corpului. Se descrie ținăria prea înfricoșătoare a dușmanului: «De aici își are începutul său intrarea morții în firea omenească. În acea zi, în urma sentinței infailibile și amenințătoare a lui Dumnezeu, moare sufletul nemuritor, intru cit e lipsit de splendoarea divină și uită adevărata știință prin care cunoștea pe Dumnezeu Creatorul, căci aceasta este moartea veșnică: Ca zidirea să nu-și cunoască Creatorul; viața eternă, însemnează ca El să cunoască pe unul și adevăratul Dumnezeu. Trupul intră pe calea morții, întrucît

51. *Ibidem*, cartea a V-a, cap. XII, p. 281.

52. *Istoria teroglitică*, ediție îngrijită și studiu introductiv de P. P. Panaitescu și I. Verdeș, Editura pentru literatură, București, 1965, vol. II, p. 178.

53. Evidențiată pentru prima dată de P. P. Panaitescu în *D. Cantemir, viața și opera*, București, 1958, p. 209–211, ea a fost tradusă integral, cu o fotocopie a textului rus, de Nicolae Gogoneață în «Revista de filozofie» tomul XVII, 1, 1970.

54. *Metafizica*, cartea a V-a, cap. IV–XI, p. 296–310 etc.

55. *Ibidem*, cartea a V-a cap. V sq., p. 297 sq.

56. *Istoria teroglitică*, ed. cit., vol. II, p. 175.

57. *Metafizica*, cartea a II-a cap. XXI–XXVIII, p. 98–111.

condus neconținut de simțuri, abandonat, se uită la pământ și se întoarce în huma din care era făcut»⁵⁸.

În legătură cu căderea protopărinților Adam și Eva, reamintim în treacăt disputa prințului Cantemir cu marele teolog Teofan Prokopovici.

Critica lui Cantemir privește părerea profesorului Prokopovici, după care «sintem înclinați și aplecați de la începutul vieții spre rău» din pricina păcatului strămoșesc (ideoque homines ab initis vitae proclines pronosque esse ad malum) și aduce confirmarea mărturiei Scripturii după care orice gând al inimii omului este înclinat din tinerețe spre păcat («ad aujus confirmationem testimonium fert sacrae Scripturae omnium cogitationem cordis hominis ad malum ab juventute...») ⁵⁹. Nimeni «afară de Dumnezeu nu este bun din punct de vedere moral» (moralite praeterea Deum bonum esse neminem), încheie Prokopovici. Aceasta este învățătura oficială a Bisericii Ortodoxe.

Cantemir putea critica învățătura expusă de Prokopovici în perspectiva bunătății creației «ab initio» adică înainte de căderea protopărinților, bunătate pe care o proclamă Scriptura prin cuvintele: «Și a privit Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bune foarte. Și a fost seară și a fost dimineață ziua a șasea» (Geneza I, 31). Însă el face o analiză a doctrinei expusă de Prokopovici, în perspectiva descendenților lui Adam.

În această perspectivă, scrie el, răutatea, pe care greșit o stigmatizează Prokopovici, ar fi urmarea naturii omenestei (inevitabiliter ab ipsa corrupta procedat natura), sau s-ar explica prin învățătura predestinaționistă a lui Calvin, după care, potrivit alegerii lui Dumnezeu, unii se nasc buni, iar alții se nasc răi (quidam electivae mali sint nati, et e contra quidam electivae boni). Cantemir susține însă că «a crea ceva nedesăvârșit ... a repugnat înțelepciunii, puterii, bunătății dumnezeiești». Este evident că insistența lui Cantemir asupra ipotezei predestinaționiste nu are nici un temei în doctrina ortodoxă a lui Prokopovici. Această învățătură se sprijină pe capitoul III al Genezei, unde se descrie căderea în păcat, iar celelalte texte biblice îl pot întări, dar nu-i pot schimba sau diminua sensul.

Am dat o extindere mai mare problemei antropologiei deoarece el însuși insistă asupra ei, pe de o parte, iar pe de alta deoarece umanismul lui Cantemir se bazează nu numai pe noțiunea de cultură și civilizație în general ci și pe desăvârșirea omului în special, începând cu dezvoltarea darurilor sale sufletești, dintre care cel mai de seamă rămâne angajamentul și responsabilitatea, — dezvoltare care în doctrina creștină are ca punct de plecare chipul și asemănarea lui Dumnezeu în om.

g. Despre *răscumpărare* am mai vorbit în treacăt în legătură cu Persoana a doua a Sfintei Treimi; continuăm această schiță «în comparație cu Sfânta Fecioară și Domnul Iisus»; «După ce omul a fost așezat liber în paradisul fericirii, i-a pus, precum vedem, această condiție: Dacă prin voința liberă care i s-a dat avea să respecte porunca, nu numai că ar fi obținut locul îngerilor căzuți, ci ar fi devenit mai strălucit și mai nobil decât chiar aceea care persevera în rău. De aceea i s-a dat voia liberă de a urma calea pe care o prefera și de a mînca roadele căii sale. Dacă omul ar fi înclinat de bună voie spre bine, ar fi obținut de fapt o astfel de situație fericită cum a avut Fecioara de Dumnezeu Născătoarea în locul Evei și dacă ar fi voit ar fi putut rămîne în aceeași stare de nevinovăție în care a voit și a putut rămîne Fecioara Maria. Fiindcă Dumnezeu prevăzuse că propria și libera ei voință avea să încline totdeauna spre bine, fiind adumbrată de Sfântul Duh și purificată chiar de păcatul originar, a făcut-o mai nobilă decât chiar Tronurile cerești.

58. *Ibidem*, cartea II-a, cap. XXVIII, p. 111.

59. Geneză VIII, 21.

Pentru Adam, bărbatul Evei, avem pildă prea strălucită în Iisus Hristos, care este numit și Fiul lui David, al Mariei, al omului. Când s-a făcut om desăvârșit, dotat cu trup, suflet și libertate ca Adam, nu numai că în gura Lui nu s-a aflat înșelăciune, dar nici pentru clevetitori, pentru răufăcători și, culmea culmilor pentru ucigașii Lui, nu numai că nu le-a voit răul, ci dimpotrivă s-a rugat pentru binele lor...»⁶⁰.

h. În combaterea așa-ziselor «tendințe protestantizante» pe care nici pravoslavnicii ruși, nici cei români, nu le-au confirmat, Cantemir presară de-a lungul studiului său polemic împotriva lui Prokopovici, în cadrul poruncilor Decalogului mai ales învățătura ortodoxă despre cinstirea Sfinților⁶¹, a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu⁶², a Sfinților Îngeri⁶³, a Sfintei Cruci⁶⁴, a Sfințelor icoane⁶⁵ mai ales, la un nivel foarte înalt (citind foarte des Sinodul al VII-lea ecumenic)⁶⁶, și în sfârșit a sfințelor Moaște.

i. În dorul său de țară Cantemir vorbește cu mult drag despre Biserica Ortodoxă. El o numește Maica cea veghetoare, Biserica sobornicească pe care ortodocșii ca s-o deosebească de celelalte, fie ortodoxe fie schismatice s-au obișnuit s-o numească orientală și Grecească... (Provida Mater Ecclesia universalis — quam Orthodoxi ad distinctionem aliarum sive eterodoxarum, sive Schismaticarum, Orientalem et Graecam appellatione consueverunt)⁶⁷ și-i închină precum se știe, trei capitole în cartea sa despre Moldova⁶⁸. În controversa cu profesorul Prokopovici el amintește în special că «Maica noastră Sfânta Biserică Ortodoxă va învăța și explica aceasta (Legea credinței) și nu un oarecare particular, fie el și un înger coborât din cer» căci «Cuvîntul lui Dumnezeu este cu adevărat Cuvîntul lui Dumnezeu, dacă sensul lui propriu și desăvârșit l-a arătat și l-a învățat Biserica Maică»⁶⁹. Pentru a înțelege perfect Descoperirea dumnezeiască, precizează el, trebuie să se adauge tradițiile scrise și nescrise ale Sfinților Apostoli și ale Bisericii, precum și decretul Sfințelor Sinoade, atât universale cât și particulare care le-au confirmat⁷⁰ etc.

Amintim, în treacăt, că a combătut violent primatul papal în *Metafizica* sa⁷¹, iar în «Divanul» *Purgatoriul*.

j. Despre Sfințele Taine, se vorbește în *Loca obscura* și în *Descriptio Moldaviae* pe scurt⁷².

60. *Metafizica*, cartea II-a cap. XXVII, trad. cit. p. 108, 109—110.

61. Învățătura asupra sfinților este schițată în *Loca obscura...*, fol. 82v, 83r, 85r etc.

62. Despre Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu este dezvoltată o doctrină completă, cerînd ca ea să fie printre primele învățături oferite începătorilor, în *Loca obscura...*, fol. 13r, 15r, 85r, 216v—19r, 240—42v etc.

63. Despre rolul și închinarea la Sfinții Îngeri scrie mai ales în *Metafizica*, cartea a V-a, p. 282 ; în *Loca obscura...*, fol. 216v—219r etc.

64. Prințul Cantemir insistă foarte mult asupra învățăturii și practicii creștine a însemnării cu sfînta cruce, pe care o socotește un angajament necesar pentru creștin ; mai ales *Loca obscura...*, fol. 10v—11r, 99r, 209r—212v etc.

65. În *Loca obscura...* fol. 57r, 58—80v, 88v—91r etc. se dezvoltă la un nivel foarte înalt teologia icoanelor, mai ales a cinstirii lor.

66. Cultul moaștelor este expus de Cantemir de asemenea pe larg ; cf. *Loca obscura...*, fol. 61r—64v, 143r—148v. Privitor la minuni a se vedea *ibidem*, fol. 138v sq.

67. *Loca obscura...* fol. 8v.

68. *Descriptio Moldaviae*, partea a III-a «Despre starea bisericească și literară a Moldovei», cap. I, «Despre religia moldovenilor», cap. II, «Despre ierarhia bisericească» cap. III, «Despre minăstirile Moldovei».

69. *Loca obscura...*, fol. 40v și 53r.

70. *Ibidem*, fol. 244v.

71. *Metafizica*, trad. cit., cap. XVI, p. 320.

72. *Loca obscura...*, fol. 57r—60v și *Descriptio Moldaviae*, ed. cit, p. 339.

k. *Eshatologia* este expusă de Cantemir sub formă ei practică pastorală chiar în cea dintâi carte a sa, *Divanul*, a cărei temă centrală poate fi socotită ideea că: viața de aici a creștinului trebuie socotită o pregătire pentru cea de dincolo. Iată de pildă unele reflecții ale sale pe tema *învierii trupurilor*: «A șaptea vîrstă, sau totala putrezire a poamei vieții omenești, scrie el, este adîncă bătrînețe. Ai ajuns așadar la adînci bătrînețe? Ai ajuns la moarte! Și cu toate că altă vîrstă, mai tînăra, nu se știe cînd vine, moartea, la vîrsta aceasta ea este mai mult decît știută, și parcă ai vedea-o înaintea ochilor. Și precum poama, dacă a putrezit în întregime, nu mai este bună decît de aruncat, tot așa, ajungînd la adîncă bătrînețe, nu-ți mai rămîne alt leac decît să mori ... Așa dar, tu, o trupule putred, care ești că o poamă putredă (spune dacă) pînă nu va putrezi poama și nu-i va cădea sămînța în pămînt ar putea care să răsără alta, și din putredă să se facă iarăși întregă și să se înnoiască a doua oară? Nu, ci trebuie să fie sădită din nou ca să răsără alta și, odrăslind multe ramuri, să crească. Tot așa este deci nevoie ca fiecare trup să moară și să putrezească, pentru ca să se poată scula, și să învieze la a doua venire, cea cu slavă și putere a Domnului nostru Iisus Hristos.

Ajuncea se vor deschide cărțile vieții, se vor pune scaunele, se vor așeza divanele judecătii; atunci se va înfățișa și se va da la iveală tot trupul (acolo nu se află loc ca să se ascundă sau să se acopere careva). Atunci dreptul și veșnicul împărat al neamurilor va judeca neamurile de la începutul veacului și pe fiecare îi va răsplăti după faptele sale.

Pentru învierea morților, adică prefacerea în slavă pe care urmează să o capete trupul, mărturisesc Sfintele Scripturi; Iov. XIV, 13 și XIX, 26; Isaia XXVI 19; Iez. XXXVII, 1 și 9; Ioan V, 21 și 28; Facere XXIV, 15; I Cor. XV; Colos. III, 4; Apoc. XX, 12. Iar pentru dreapta și nepărlinitoarea judecată, pe care urmează să o facă Domnul nostru Iisus Hristos la sfîrșitul veacului, vezi în Vechiul Testament: I Regi II, 10; Ps. XCV, 23; Isaia II, 10, 19; XIII, 4, 6; Iez. XXX, 13; Daniil VII, 9; iar în Noul Testament citește: Matei XII, 36; XIII, 41, 49; Marcu XIII, 26, 27; Luca XVII, 24, 30; Rom. II, 5, 16; Evr. IX, 27; II Petru III, 10; Apoc. I, 7...»⁷³.

5. — *Morala* Bisericii Ortodoxe se ogîndește perfect mai ales în prima sa lucrare, *Divanul*, despre care un specialist a scris: «Pentru Cantemir lupta împotriva vieții se va da în viață și nu prin părăsirea ei; cu și mai multă îndreptare se poate afirma că opera constituie «o interesantă încercare de a împăca morala religioasă cu etica filosofică»⁷⁴.

Vom schița cuprinsul ei, adăugîndu-i citeva trăsături din *Loca obscura*, spațiu nepermițîndu-ne să expunem toate textele.

a. Cantemir expune pe larg *problema legii morale* în Vechiul și Noul Testament, despre care am vorbit mai sus⁷⁵.

b. «*Conștiința rea mustră omul pe față*, scrie el și dezvoltă astfel această idee: «Aici intervine și conștiința cea rea, pentru că rațiunea sufletului îl ocărăște și îl dojenește pe om, adică pe trup, pentru faptele rele pe care le săvîrșește împotriva legii minții (Rom. II, 15). Căci chiar dacă s-ar găsi cineva care să nu-și dea seama

73. *Divanul*, ed. cit., cartea a II-a, cap. «Vîrsta a șaptea», p. 282, 286; cf. cap. «Viața viitoare», p. 84, 222, 320, 336; «Venirea lui Hristos», p. 158; «Pedepsele», 330 etc.

74. Alexandru Dușu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 23.

75. Vezi partea de la început din *Loca obscura*...

de faptele sale rele, mintea lui e ca un acuzator, ca un martor și un judecător al conștiinței rele, ba chiar ca un pedepsitor și călău» (vezi la Juvenal, poetul satiric, XIII).

Această mușcătură a conștiinței rele este oa viermele care roade pe dinăuntru, ca o primă încercare a caznei de pe urmă a păcatelor, cu care va pedepsi Dumnezeu apoi pe răufăcători (vezi la istoricul Tacitus, acolo unde scrie despre Tiberius în *Anale*, cartea VI, 6; despre Nero, vezi cartea XIV, 10). Și iarăși este adevărat că «cel ce păcătuiește — precum spune Seneca, Ep. XCVII — să tremure», adică să se teamă»⁷⁶.

c. *Rugăciunea*, pe care o numește «convorbirea cu Dumnezeu»⁷⁷.

d. *Liberul arbitru*, presupus de-a lungul *Divanului*: «Așa e ortodox a ști», proclamă Cantemir, «că orice rău, fie săvârșit, fie gândit, nu are pricină decât ispița diavolului și facultatea omului de a voi în mod liber, potrivit căreia, deși vede pe cele mai bune și le încearcă, totuși poate să urmeze pe cele mai rele»⁷⁸.

e. *Virtuțile sînt expuse de asemenea de-a lungul «Divanului»*⁷⁹.

f. Aceiași constatare cu privire la păcat și poftă⁸⁰.

g. *Munca*: «Nu celor leneși, ci celor harnici le dă Dumnezeu darurile sale», așa întitulează Cantemir unul dintre capitolele *Divanului*⁸¹.

h. Despre *Decalog* tratează în mai mult de prima jumătate a acelor *Loca obscura...*

i. De *familie* se ocupă deseori⁸².

j. Despre *post* vorbește în *Divanul*⁸³.

k. Împotriva *jurămîntului fals* se pronunță de asemenea în cadrul poruncilor *Decalogului*⁸⁴.

l. De *pace* se ocupă foarte pe larg Cantemir, închinîndu-i cele mai dezvoltate capitole și toată partea a III-a a *Divanului* ca de pildă: «Despre prea fericita pace din lume și înțelept sau dintre trup și suflet, și despre încheierea și statornicia păcii celei temporare și celei veșnice dintre ele...»⁸⁵.

Îată cum o descrie el: «Ce vei zice dar despre tine, o pace? Că ești fericită! Ce veți zice voi, o făcătorilor de pace? Că vă alegeți partea bună și vă îmbrăcați cu un titlu minunat căci sînteți numiți fii ai lui Dumnezeu, după cum însuși Domnul mărturisește: «Ferițiți făcătorii de pace, căci aceștia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 10).

Pacea, dar, se face în trei chipuri, în trei faze.

Întîiul chip (și fază) este ca să se împace omul cu sine însuși, adică trupul cu sufletul.

Al doilea chip este să fie pace între frați și între cei aproape și să trăiască în armonie, care pace se cheamă vremelnică, adică pacea acestei lumi, și despre care propovăduiește Apostolul: «Să fim în pace cu toți oamenii» (Romani XII, 48).

76. *Divanul*, cartea a III-a, cap. 14 p. 328.

77. *Ibidem*, cartea a III-a, cap. 28, p. 350.

78. *Loca obscura...*, mai ales în fol. 20v.

79. Vezi de pildă, cartea a III-a, cap. 20: «Fără credință nimeni nu e fericit», p. 340; f. *Loca obscura...*, fol. 202v.

80. Cf. *Loca obscura...*, fol. 192v—3r, Despre poftă, *Divanul*, cartea I-a, p. 120.

81. *Divanul*, cartea I-a, cap. 73, p. 102.

82. Cf. *Loca obscura...*, de pildă, fol. 159r—166v.

83. Cf. *Divanul*, cartea a III-a, cap. «Să nu chinuim trupul prin păstrare» p. 388—390.

84. În *Loca obscura...* fol. 178v sq. 85. *Divanul*, preambulul cărții a treia, p. 294.

Al treilea chip și fază a păcii este ca omul să aibă pace și armonie cu Dumnezeu, care pace se cheamă veșnică, adică cerească, și se încheie cu legământul credinței și al Botezului dintre Dumnezeu și om. Aceasta se cuvine s-o cauți mult, și găsind-o, s-o păzești, ca nu cumva să se întâmple ca stricînd noi iubirea cu Dumnezeu, să ne stricăm pe noi înșine...»⁸⁶.

m. *Morala socială*, în perspectiva timpului său, este o preocupare constantă a lui Cantemir așa cum se vede mai ales în *Istoria ieroglică*, dar și în *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brîncovenilor*, și în *Viața lui Constantin Cantemir zis cel Bătrîn*. În special două teme sînt considerate majore de Cantemir: Soarta mizeră a țărănilor iobagi, ale căror răscoale sînt îndreptățite și lăcomia de averi și onoruri ale boierilor («auri sacre fames» și «lăcomia slăvii», a «slujitorilor templului lăcomiei.»)⁸⁷. Nnu rămîne decît «pentru slobozenie cu cîinste de a muri».

6. *Organizarea Bisericii din Moldova* în opera lui Cantemir (cu vicisitudinile ce se constată astăzi în lumina precizărilor istorice și în perspectiva timpului), arată dragostea lui pentru Biserica strămoșească. Ea se oglindește în partea a III-a din «Descrierea Moldovei» și anume în capitolele: I: Despre religia Moldovenilor, III: Despre ierarhia bisericească și III: Despre mînăstirile Moldovei⁸⁸.

În acest cadru amintim că sub domnia lui Cantemir s-au dezrobît unele dintre cele mai bogate mînăstiri ale Moldovei (Tezläu, Probota, Bistrița — închinatelor Orientului —), în deplină înțelegere cu Patriarhul Hrisant Notara.

7. *Aprecierile prințului Dimitrie Cantemir asupra religiei mahomedane, a Romano-catolicismului și Protestantismului*.

a. Prințul Dimitrie Cantemir s-a ocupat în afară de religia creștină, numai de cea mahomedană și aceasta în cadrul preocupărilor sale politice. În 1722, a publicat lucrarea sa, *Sistema religiei mahomedane*, carte pregătită timp de 22 de ani.

Creștin și român, nedreptățit de soartă, ca ostatic la poartă, sau ca exilat și lipsit de tronul din care fusese izgonit cu forța de două ori, nu putea să nu fie preocupat de religia poporului asupritor al creștinilor ortodocși. Mergînd pe aceste îndoite dimensiuni nădejdele de ordin politic ale prințului Cantemir ar fi trebuit să prindă contururi apocaliptice, iar aprecierile sale religioase asupra religiei mahomedane ar fi trebuit făcute într-un spirit intolerant. Totuși numai privitor la aspectul politic prințul Cantemir a rămas necruțător; în ce privește religia turcilor el s-a dovedit de o obiectivitate rară. Decăderea o descrie Cantemir nu numai în lucrările speciale închinatelor religiei și puterii musulmane (ca «Cercetarea naturală a mahomedanilor» din 1714, «Panegiricul» tot din 1714, «Istoria creșterii și descreșterii porții otomane», din 1716, «Coranul», ori «Sistema religiei mahomedane» din 1722) și privind morala familială și cea publică (manifestată în relațiile cu statele subjugate), ci și în alte opere timpurii ca «Istoria ieroglică»⁸⁹ din 1705.

86. *Divanul*, cartea a II-a; cap. «Virsta a șaptea», p. 288—290.

87. De pildă descrierea revoluției țărănilor (a «muștelor») în «Istoria ieroglică», ed. cit. vol. I, p. 248—249 etc.

88. Acest capitol ridică atîtea probleme, o bună parte dintre ele fiind relevate cu competență de Dl. N. Stoicescu în comentariul istoric adăugat la ediția citată de noi așa încît în cadrul prezentului studiu nemărginit a face o trimitere la notele respective.

89. V. de pildă, «Istoria ieroglică», ed. cit., vol. I, p. 175 sq, unde împărăția turcească simbolizată prin Pleonaxis (lăcomia) e văzută în mijlocul capîștel unde «într-un scaun de foș sedea, sub a cărui picioare un cuptoarăș de aramă plin cu jărăteac aprins a fi să videa; iară zi-giur împrejur făclii de tot felul de materie ardătoare cu mare pară virtos ardea...» etc.

Teoria ciclurilor, care se întrezărește chiar din prima sa carte, «Divanul», se precizează în «Cercetarea naturală a monarhiilor», pentru ca să-și găsească aplicarea ei definitivă în celebra *Istorie a creșterii și descreșterii porții otomane*.

Justificarea unei atitudini în general negativă în aprecierea Mahomedanismului rămâne fără îndoială expresia profundului resentiment al ostaticului și mai ales al exilatului Cantemir.

b. Încă de la prima sa tipăritură Cantemir a adus critici romano-catolicismului. Motivele politico-bisericești sînt îmbinate cu argumentele doctrinare. Prozelitismul cu forța, romano-catolic, care duse la asasinarea patriarhului (Ciril Lukaris și la creștinări de popoare cu sabia și cu focul, apoi la uniția, care lovea unitatea religioasă a românilor din Transilvania etc. face pe Cantemir să formuleze holărit altitudinea sa ca ortodox față de Romano-Catolicism.

În «Divanul» chiar, printre apoteogme, Cantemir se referă la învățăturile deosebite ale romano-catolicilor: «...Cu o socoteală greșită, scrie el, papistașii spun cum că în lumea de dincolo ar exista un foc curățitor pe care în limba lor îl numesc purgatoriu. La aceasta și împotriva acestei păreri vă răspund, ție ca și papistașilor, că în locul amintit nu spune fericitul Pavel că ar exista un al treilea loc deosebit, adică purgatoriul, pe lângă rai și iad, ceea ce nici Biserica noastră nu admite, ci numai două locuri: raiul și iadul; de purgatoriu nemaipomenind nici Biserica Răsăriteană, nici vreo Sfântă Scriptură...»⁹⁰.

În a doua carte în care credința sa ortodoxă este exprimată cu pasiunea tineretii, vorbind despre «Filioque», el califică această învățătură nu ca impietate pur și simplu, ci ca «impietatea impietății și capul capului impietății».

Apoi continuă la un diapazon, care parcă aparține epocii noastre de libertate de conștiință și ecumenism: «...Dacă examinăm mai adinc și mai cu băgare de seamă învățăturile lor teologice, găsim că în ceruri este un izvor dublu al Dumnezeuirii cea prea simplă și două cauze cerești, pentru că este necesar ca Persoana a treia dumnezeiască să porceadă din cea dintîi și din a doua, ca efectul de la cauză. Așa dar sînt două cauze a unei a treia Persoană și rîurile, izvoarele Dumnezeuirii principale sînt două, dar duc la cel pămîntean. Într-adevăr, Dumnezeuul ceresc (pe care Adevărul Sfînt îl numește necontentit Tatăl ceresc), fiindcă este invizibil, incomprehensibil și inaccesibil, urmează în mod necesar că efectele unui astfel de Dumnezeu de sînt imperceptibile și insensibile chiar muritorilor și pămîntenilor». Raționamentul atribuit de Cantemir Bisericii romano-catolice duce la primatul și infailibilitatea papală, încă din vremea lui. «De aci conchid ei că trebuie să formeze un al treilea cap și acela e vizibil, pămîntean, muritor, omenesc, care să fie vicarul lui Dumnezeu și vice-regent al eficacității divine. După placul lui, cerul, pămîntul, cele cerești și pămîntești se supun, cele ascunse ies la iveală; el dezvăluie misterele, are ca lege voința lui și, culmea impietății, izbăvește de păcate și nu bagă în seamă barierele și scoborîșurile naturii»⁹¹ (Sfîrșitul acestui capitol, exprimă alte aprecieri critice ale prințului față de privilegiile papale, dumnezeiești).

În capitolul cunoscut al «Descrierii Moldovei», *Despre religia Moldovenilor*, Cantemir arată că Biserica Romano-Catolică dă «celor care țin de Biserica Greacă uneori

90. *Divanul...*, cartea I-a, cap. 75, p. 106—108.

91. *Metafizica*, trad. cit., cartea a VI-a, cap. XVI, p. 319—320.

numele de frați, alteleori de schismatici și de *akelali* (fără cap), fiindcă nu se închină papei, capul văzut al Bisericii», creind confuzii, însă locuitorii Moldovei resping a-daosul «și de la Fiul». Despre purcederea Duhului Sfânt, cred întoamă ceea ce spune Sfântul Ioan Evanghelistul prin cuvintele lui Hristos... folosesc pline dospită și se împărtășesc sub amindouă formele. Cinstesc sfintele icoane, nu cioplite, ci zugrăvite, dar închinăciunea nu se adresează decît ființei divine»⁹².

c. În ceea ce privește *Protestantismul*, Cantemir într-adevăr ține seamă că protestanții s-au manifestat, în general, irenic din punct de vedere confesional (Pentru aceasta vezi activitatea diaconului Missos, corespondența protestanților de la Wittemberg cu Patriarhul Ieremia al II-lea în secolul al XVI-lea și Mărturisirea lui Mitrofan Kritoșul din secolul al XVII-lea).

Acțiunea Patriarhului Kiril Lukaris și dispariția acestuia, erau vii în inima lui Cantemir ca și în aceea a contemporanilor săi ortodocși.

Prozelitismul papal alături de spiritul juridic și scolastic, erau suficiente pentru ca un Cantemir să aibă față de Protestantism o atitudine cu totul opusă celei manifestate de la început pînă la sfîrșit în aprecierile sale față de romano-catolicism.

Aceasta nu însemnează că n-a spus nimic împotriva Protestantismului, dar a făcut-o — nomina odiosa! —, criptic și anonim, atunci cînd vorbește despre erezii. El găsește trei capete ale lipsei de evlavie față de Dumnezeu: «Al doilea cap al impietății, scrie el, este cacodoxia, adică gîndirea rea despre adevăr».

Acest cap îl poartă speta Centocușilor, Centanrilor, Centimanilor și Centivociilor (dacă ne este îngăduit să-i numim astfel), unde este evident că din mulțimea vocilor rezultă cea mai urîtă disonanță: din pluralitatea minților cea mai încurcată vecinătate, din mulțimea urechilor incapacitatea de a prinde vocea curată și obturarea expulsivă, din pluralitatea ochilor, confuziunea obiectelor și prefacerea formei adevărului. De aci provin, scrie prințul supurațiile (...) ereziilor și inflamațiile recrudescențe ale superstițiilor, ca subiecte neconținut aducătoare de slăbiciuni și de moarte, iar pe întregul pulzează de infecțiunea mortală, îl aruncă în moartea de neînving a ignoranței»⁹³.

După pilda sfinților Părinți, — se știe că Sfîntul Vasile recomandă citirea operelor extra-scripturistice, ca formînd un stadiu obligator pentru pregătirea intelectuală a citirii Bibliei. Cantemir folosește la alcătuirea Divanului nu numai izvoare ortodoxe ori bizantine, ca «Dioptra» (Oglînda) călugărului Filip Solitarul din veacul al IX-lea ci și unele protestante sau necreștine.

Cartea pe care el, apărătorul prezumtiv al Ortodoxiei (ca vîltor domnitor al Moldovei, potrivit privilegiilor pe care și le asumă «în futuro» în capitolul al II-lea din partea a III-a a «Descrierii Moldovei»), o înfățișează astfel: «Și mai virtos tot moldovenescul nostru neam cu cîntarea cîntărilor a striga și unul altuia în bucurie arătînd a cînta și a îndemna zicînd: «floare s-au deschis în pămîntul nostru».

Interesul pentru realizările umane se manifestă în domenii comune, ca acela al înțelepciunii, al trăirii, al vieții practice și mai cu deosebire cînd nu apar sub nici o formă teme greșite în izvoarele folosite — cazul acelor «Știmuli» ale lui Andreias Wissowatius, pastor unitarian lituanian.

92. «Descriptio Moldaviae», partea a III-a, cap. I, ed. cit., p. 339.

93. *Metafizica*, trad. cit., cartea a VI-a cap. XV, p. 317—318.

Observația este valabilă și cu privire la folosirea operei altui protestant: calvinistul Ioannis Baptista van Helmont alchimist, fizician și medic flamand (trăitor între 1577 și 1644) și discipol al lui Paracelsiu, care este socotit unul dintre părinții teosofiei europene (1493—1541). Metafizica lui Cantemir este alcătuită cu ajutorul și în spiritul lui Helmont, «*Physices Universalis doctrina*», privitor la creație, antropologie, libertate și Providență (în sens deist). Scrisă cu suflu mistic și tratând probleme grele, era o carte la modă în Teologia Ortodoxă, cunoscută, probabil și de dascălul Cacavela și comentată cu entuziasm în cursurile sale de la Academia Patriarhiei de la Constantinopol, de viitorul episcop de Arta și Arhiepiscop al Atenei, Meletie, «om de literatură universală, dar mai ales studiat în dogmele helmontiene, sau și mai bine în principiile lui Thales, din care am luat lecțiuni de la el timp de opt luni» — va scrie Cantemir mai târziu.

Odată cu compunerea Metafizicii, prințul s-a străduit și a adunat scriind «*proprio manu*» opt sute douăzeci de pagini de fragmente din Fizica lui Van Helmont, cu intenția evidentă de a le da pe românește într-un moment, care n-a mai sosit niciodată (ceea ce reiese din «*Lauda către izvoditoriu și către virtuția învățăturii lui*», cunoscute în parte nouă prin fragmentele publicate de Academia Română)⁹⁴.

Din toate acestea se poate deduce că prințul Cantemir a apreciat poziția politică bisericești, pe care s-au situat protestanții, fără însă a face vreo concesie de vre-un fel din tezaurul Ortodoxiei, așa cum reiese clar din atitudinea sa față de o carte ortodoxă, pe care el o socotea cu unele înclinări protestante — «Catehismul pentru copii» al lui Teofan Prokopovici, de atâtea ori amintit de noi.

Studiile «Anului Cantemir» au evidențiat geniul său universal, complexitatea personalității sale de enciclopedist european, «poet între regi și rege între poeți» pe care «l-au iubit muzele, l-au pretuit învățații, l-au cinstit împărații», manifestându-se ca istoriograf filolog, geograf, filozof, umanist, poet, teolog, medicinist, etnograf, folclorist, satiric, naturalist și muzician... S-a descris «calea grea străbătută de el spre piscurile culturii universale a vremii sale, ca un celebru erudit encicloped, îndrăzneț voievod, luminat literat și luptător patriot, «care a avut selea neosită a cunoașterii», a «absorbirii nemărginitului ocean a toată știința», făcând din cărțile sale vaste ferestre ale unui suflet excepțional și aflind astfel mijlocul de a răspîndi pretutindeni «miresma sufletului românesc».

Ce caracterizează opera acestui titan prin care cultura românească pătrunde în circuitul universal și despre care s-a spus pe drept că a egalat și depășit în multe privințe pe Miron Costin, pe Ion Neculce, pe stolnicul Cantacuzino și pe spătarul Milescu? Faptul că ne dă fiorul apropierii de marii titani? Faptul că a afirmat din nou potențele creatoare ale poporului nostru? Că a afirmat în vremea sa «că» sufletul odihnă nu poate afla pînă nu găsește adevărul care îl cearcă, oricît de departe și oricît de cu trudă i-ar fi a-l nimeri?» Că a afirmat cu tărie unitatea românilor de pretutindeni scriind: «Nu sîntem atîtea neamuri cîte țări la nordul Dunării, ci un singur neam?» Că am avut o misiune mare pe pămînt, apărarea civilizației europene de invaziile barbare, amintindu-ne că «de vom căuta firea, inima și cea iroicească vitejie, a veie iaste că a hotarilor lumii românești împotriva sirepelor neamuri..., ca niște ziduri de aramă puși și neobșnuiți apărători s-au socotit?» Și că a amintit (și «contim-

94. *Constantin Cantemir*, în «Opere», vol. VI. p. 471—489.

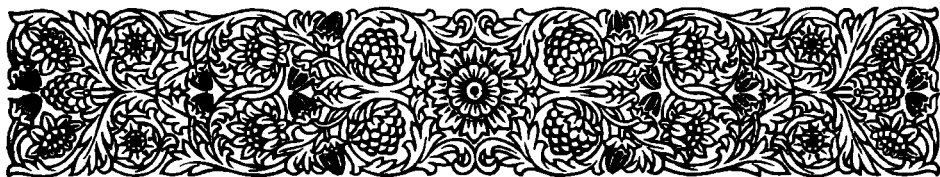
poranilor» din vremea lui și din toate vremurile), exemplul strămoșilor noștri care: «mai cu fericire au ținut în cinste a muri decât ... nevrednic a trăi», încheind: «Luptă pentru moșie!» Că a prevenit pe contemporanii săi că unde se ține «... pravila cu silă ... iară nu în bună sôcoteală și dreptate se sprijină, acolo nici o ascultare a supușilor trebuitoare nu iaste? Că ne-a învățat că toți niște atomuri putrezitoare sîntem ... Fii mai cu dinadins înțelept în fapte decât în cuvinte. Gîndește-te pururea de moarte, dar de dînsa să nu te temi?»?

La toate aceste întrebări răspundem: Și aceasta și aceasta! Dar există ceva care unește tot ce a gîndit, tot ce a crezut, tot ce a realizat și tot ce a năzuit Cantemir, exprimat în toată opera sa, care, prin această prizmă dobîndește o unitate desăvîrșită: Este dragostea de moșie adică de Patrie! — pe care o repetă sub diferite forme.

Toate operele lui Cantemir au acest punct central: patriotismul său zguduitor. Ele încep cu descrierea înțelepciunii (moralei) creștine, la sfîrșitul studiilor sale la Academia Patriarhiei Ecumenice, pentru ca să le continue apoi cu *Metafizica* și, pe rînd, cu *Loca obscura*, (care arată profunzimea studiilor sale teologice) și cu *Epistola către contele Golovkin*, *Istoria imperiului Otoman*, *Sistimă ...* și *Curanus* arată că, potrivit profetiilor scripturistice, adevărul revelat, creștin trebuie să triumfe și Imperiul necredincioșilor a și intrat în faza ruinii și a prăbușirii. *Panegiricul* este invocarea grăbirii acestei lovituri de grație.

Iar *Viața lui Constantin*, *Evenimentele Cantacuzinilor* ca și *Istoria ieroglifică* arată pentru cine a bătut inima marelui patriot, care se odihnește astăzi în mijlocul Moldovei sale prea iubite. Idei care-și găsesc apogeul în *Hronicul...* și în *Descrierea Moldovei*.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

CONFERINȚA DE ORIENTARE DIN LUNA SEPTEMBRIE 1973 A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Cea de-a III-a conferință de orientare cu preoțimea din Arhiepiscopia Bucureștilor s-a desfășurat între 20 și 29 septembrie a.c. la toate protoieriiile din cuprinsul eparhiei. Ținute sub președinția delegatului chiriarhal, și în prezența delegaților organelor locale și de luptă pentru pace, au dezvoltat următoarea temă fixată de către Sfântul Sinod pentru toate eparhiile : «*Implinirea a 300 de ani de la apariția Psaltirii în versuri a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei*».

Cu acest prilej toți referenții și cei înscriși la discuții și completări au subliniat importanța istorico-literară a operei marelui mitropolit, care a creat una dintre primele opere poetice literare în limba noastră românească. Deschizător de drumuri în literatura română și pionier al introducerii limbii române în biserică și în altar Mitropolitul Dosoftei a marcat o epocă de măreție în cultura țării noastre.

Conferința s-a deschis, pe protoierii — prin oficierea unui Te-Deum de către un sobor de preoți, răspunsurile fiind date de către toți cei prezenți.

La 20 septembrie

Astfel la protoieria Circa 1 Capitală a prezidat P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, vicarul Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor. Tema a fost tratată de către Preotul Dumitru Stoenescu, de la parohia Ferentari.

Au luat parte la discuții preoții : Dumitru Birlogeanu, Covercă Ion, Sirbu Constantin, Huștiu Ion, Chiriac Gh. și Mihail Bulacu.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Petruțian Ion și Șurubaru Ion.

La protoieria Găești a prezidat P. C. Pr. N. Diaconu, consilier mitropolitan. Tema a fost prezentată de preotul Mihail Herescu. Au participat la discuții preoții : Grigore Mogoșeanu, Aurel Popescu, Luca Ciucă, Mihail Mărculescu, Ion Ceaușu, Marin Ion și Popa Gheorghe.

Au citit rapoarte de activitate preoții Luca Ciucă și Mircea Ion.

La protoieria Fetești, a prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan, consilier patriarhal. Subiectul a fost tratat de către Preotul Panait Ion de la parohia Jegălia. Au luat parte la discuții preoții : Popescu Dumitru, Iordache Nicolae, Micu Alexandru, Stoian Florian, Roșcoveanu Andrei, Dumitru Stan, Călinescu Vasile și Runcanu Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Ștefan Constantin și Ianu Ionescu.

La protoieria Ploiești — a prezidat P. C. Pr. Mihail Marinescu, consilier mitropolitan. Tema a fost tratată de preotul Nedelcu Teodor. Au luat parte la discuții preoții : Constantin Gh., Ardeleanu Mihail, Strejnicu Alexandru, Tănăsescu Ion, Barac Virgil și Galeriu Constantin.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Constantin Gh. și Săvulescu Ștefan.

La protoieria Giurgiu a prezidat P. C. Pr. Ioan Gagiu, Directorul Administrației Patriarhale.

Tema a fost prezentată de P. C. Pr. Constantinescu Ion-Cucuruzu. Au participat la discuții preoții Niculescu Gh., Lăcătușu Al., Marinescu Ion, Muscalu Grigore și Pătrașcu Ion.

Au citit rapoarte de activitate preoții Costea Popescu și Ghendea Dinel.

La protoieria Cimpulung a prezidat P. C. Pr. Octavian Iatan. Subiectul a fost tratat de Pr. Dascălu Gh.-Nucuț. Au luat parte la discuții preoții : Becuț Gh., Chirca Nicolae, Păunescu Dumitru, Bărboi Petre și Dobrescu Ion.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Becuț Ion și Rădulescu Gh. Ion.

La 25 septembrie

La protoieria Oltenița a prezidat P. C. Pr. Ion Popa, consilier mitropolitan. Tema a fost tratată de Preotul Alexandrescu Emilian. Au luat parte la discuții preoții : Voicu Alexe, Anca Ilie, Popescu Ion, Voiculescu Gh., Manole Ion, Moise Nicolae, Dinu Marin, Grosu Vladimir, Sandu Dumitru și Florea Vasile.

Au citit rapoarte de activitate preoții Vișan Gh. și Sofie Decu.

La protoieria Circa II Capitală a prezidat P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan. Tema a fost dezvoltată de diaconul Teodorescu Nicolae. Au luat parte la completări și discuții preoții : Naumescu Dumitru, Armand Munteanu, Ilie Spiridon, Năstase Gh. și Stan Dimancea. Băbătie Constantin, Popescu Gh., Zaharia Mintulescu și Teodor Moldoveanu. A citit raportul de activitate Preotul Dumitru Roșculeț.

La protoieria Slobozia — a prezidat P. C. Pr. Ion Ionescu, inspector general bisericesc. Subiectul a fost prezentat de preotul Cozma Drăghicescu de la parohia Amara. Au luat parte la discuții preoții : Negoită Ilie, Pătrașcu Simion, Șerban Constantin, Popa Ion, Badea Neagu, Turui Gh., Petrescu Gh., Dumitrescu Atanase și Iliescu Stelian. Au citit rapoarte de activitate preoții Barbu Ion și Popa I. Gh.

La Protoieria Tîrgoviște a prezidat P. C. Pr. Ioan Gagiu. A tratat tema P. C. Pr. Petrescu Ion-Vîrfuri. Au luat parte la discuții preoții : Zechia Matei, Ciocan Gh., Săndulescu Artur, Udrosu Ion, Vainoa Ion Vasile, Popa Ionită, Enăchescu Zoie, Petre Marin și Nițescu Constantin. Au citit rapoarte de activitate preoții Călinescu Constantin și Georgescu Florian.

La 26 septembrie

La protoieria Alexandria a prezidat P. C. Pr. Oct. Iatan. Subiectul a fost susținut de preotul Ionescu Paraschiv. Au luat parte la discuții preoții : Teodor Gh., Ion Spiru, Păun Matei, Hrihor Gavriil, Gică Aurel, Gheorghe Nicolae, Mihail Constantinescu și Badea Dumitru. Au prezentat rapoarte de activitate preoții : Ion Călin și Olteanu Ilie.

La protoieria Titu a prezidat P. C. Pr. Sabin Verzan. A tratat subiectul Preotul Bogdan Nicolae. Au participat la discuții preoții : Popescu Vasile, Albu Alexandru, Cristescu Constantin și Rădulescu Aurel. Au citit rapoarte de activitate preoții Tănăsescu Nicolae și Georgescu Mihail.

La protoieria Circa I Illov a prezidat P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu. Tema a fost tratată de Preotul Stănescu Gh.-Roata. Au luat parte la completări și discuții preoții: Duță Gh., Paraschivescu Ioan, Stamatoiu Dionisie, Daneș Nicolae, Stoian Gh., Radu Pavel, Mitroi Ion, Niță Mihai și Voiculescu Emilian. Au citit rapoarte de activitate preoții Teodorescu Gh. și Slăvilă Marin.

La protoieria Călărași a prezidat P. C. Pr. Cons. Marinescu Mihai. Preotul Stănescu Aristide a prezentat tema dezvoltată și au luat parte la discuții următorii preoți: Bălășescu Nicolae, Popa Emanoil, Nițu Grigore, Dorobanțu Dan și Coman Dumitru. Au prezentat rapoarte de activitate preoții Dinu Nistor și Curteanu Alexandru.

La protoieria Valenii de Munte a prezidat P. C. Pr. Ioan Neamtu, consilier mitropolitan. Tema a fost tratată de preotul Dinescu Stelian-Seciu. Au participat la discuții preoții: Simion Grigore și Porlogea Corneliu, Veringioiu Gh., Radan Gh., Pîrvu T. și Dumitrescu Gh. Au citit rapoarte de activitate preoții Oporan Ion și Ilie Vasile.

La protoieria Circa III Capitală a prezidat P. C. Pr. Teodor Cazan. Tema a fost dezvoltată de preotul Șerpeșeanu Decebal. Au luat parte la discuții preoții, Caplat Simion, Sava Corneliu, Tătărim Mihail, Mircea Ion, Zuzu Pavel și Turcu Nicolae.

La protoieria Cimpina a prezidat P. C. Pr. Ion Cristache, consilier mitropolitan. Tema a fost prezentată de preotul Mihail Supeală. Au luat parte la discuții preoții: N. Georgescu, Georgescu Traian, Ion Gheorghe, Floroiu Gh., Izvoranu Stelian, Săvulescu Gh., Grigorescu Ion, Georgescu Teodor și Arjoca Aurelian. Au citit rapoarte preoții Cursaru Dumitru și Popescu Constantin.

La protoieria Videle, a prezidat P. C. Pr. Ion Cristache. Tema a fost prezentată de Pr. Marinescu Victor. Iau parte la discuții preoții: Mihai Gh., Bădescu Vasile, Petrescu Zamfir, Atanasie Budeanu, Dincă Gh., Ionescu Nicolae, Andrei Gh., Andrei Ilie, și Iliescu Cornel.

Au citit rapoarte de activitate preoții Constantin Popescu-Spînești și Constantin Popescu-Stejarul.

La protoieria Turnu Măgurele în 20 septembrie a prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier patriarhal.

Tema a fost susținută de Pr. Popescu D. Gh. de la parohia Sfinții Împărați din Roșiorii de Vede.

Au luat parte la completări următorii preoți: Mihail Stănescu, Popescu Dumitru, Rădulescu Gh., Mihăilescu Dumitru, Mihail Stănescu și Nedelcu Gh.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții Chirilă Valeriu și Rădulescu Gh.

La protoieria Urziceni în 24 septembrie, a prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu. Subiectul a fost tratat de Preotul Vasile Neagu, de la parohia Sărindar. Au luat parte la discuții preoții: Drăgan Nicolae, Iordache Teodor, Ionescu Mihai Rădulescu Aurelian, Uzună Nicolae, Ion Petcu, Dragomir Gh., Maleavin Alex., Arhim. Veniamin Nicolae de la Mănăstirea Căldărușani, Pr. Zaharia Alexandru și Porfirie Baltag.

Au citit rapoarte de activitate preoții Mihăilescu Constantin și Ene Ștefan.

La protoieria Circa II Illov a prezidat P. C. Pr. Constantin Pîrvu, consilier patriarhal. Tema a fost tratată de preotul Tudor Gh. de la parohia Popești.

Au luat parte la discuții și completări următorii preoți: Burcă Ilie, Morozaan Serafim, Vasilescu Victor, Toneș Ion, Bădie Gh., Bogdan Alexandru, Popescu Gh. și Popovici Dumitru.

A citit raportul de activitate Preotul Voloşenco Octavian de la parohia Vadul Lat.

După citirea rapoartelor de activitate PP. CC. Părinți delegați au adus la cunoștința preoțimii știrile din activitatea Bisericii Ortodoxe Române pe plan intern și extern în perioada mai—septembrie 1973, pe care le redăm în mod succint mai jos.

Relații cu Biserica ortodoxă a Greciei.

Cu ocazia celei de a 25 aniversări de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a participat o delegație a bisericii ortodoxe din Grecia formată din Mitropolitul Iacob al Mitilenei, Mitropolitul Serafim de Ianina și Mitropolitul Timotei de Maronia. Delegația a vizitat centrul mitropolitan de la Iași, unele minăstiri din Moldova și au slujit de praznicul Înălțării Domnului la Mânăstirea Neamț.

Relații cu Biserica anglicană.

La sărbătoarea aniversării Prea Fericitului Părinte Patriarh a participat din partea bisericii anglicane Episcopul Runcie de St. Albana, însoțit de rev. Michael Moore și rev. John Backus, capelan anglican la Istanbul și reprezentantul Arhiepiscopului de Canterbury la patriarhatul ecumenic. Rev. Michael Moore a vizitat minăstiri din Moldova și orașele Cluj și Sibiu.

Relații cu bisericile protestante.

Un grup de elevi ai Seminarului teologic Mc Cormick din Chicago a vizitat România, sub conducerea profesorului Dr. Bruce Rigdon. Au fost primiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Au vizitat unele minăstiri din Moldova, unele seminarii și cele două institute teologice din București și Sibiu.

Relații cu Consiliul ecumenic al bisericilor.

Mitropolitul Emilianos de Calabria referindu-se la numirea P. C. Pr. Prof. Ion Bria între personalul C.E.B. a spus că el este trimis să îndeplinească acolo o diaconie, o misiune în senul cel mai larg al cuvântului. Sosirea P. C. Pr. Prof. Ion Bria la Geneva este considerată ca o speranță ce va consolida prezența Ortodoxiei în cadrul C.E.B.

— Pastorul Dr. Johannes Althausen de la C.E.B. ne-a vizitat țara între 27 martie și 4 aprilie a.c. A fost primit de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. A vizitat Seminarul teologic și Institutele teologice din București și Sibiu, luînd contact cu profesorii și studenții. De asemenea a vizitat centrul episcopal de la Rîmnicu Vilcea și Mânăstirea Curtea de Argeș cu Seminarul teologic special organizat acolo.

Relații cu Conferința bisericilor europene.

— La reuniunea Prezidiului Conferinței Bisericilor europene de la Siofoc — Ungaria, între 7 și 9 mai d.c. a participat I.P.S. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

— La Seminarul organizat de Conferința Bisericilor europene la Engelberg, care a tratat tema: «Consolidarea păcii în Europa — contribuție proprie a bisericilor» a participat P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanu, vicar patriarhal, care a prezidat grupul III de lucru și a prezentat memorandumul: «Contribuția Bisericii ortodoxe române la eforturile pentru pace ale conducătorilor români».

— În cadrul reuniunii comisiei pregătitoare pentru Nyborg VII, care a avut loc la Puchberg în Austria între 23 și 27 oct. 1972, s-a fixat prima sesiune a acestei comisii la Engelberg, de la 2—5 aprilie a.c. Din partea bisericii noastre a participat P. C. Pr. Ștefan Alexe.

Au mai fost aduse la cunoștința preoțimii alegerile noilor ierarhi ai Bisericii noastre și anume:

Numirea ca episcop al eparhiei Dunării de Jos a P. S. Episcop Antim Nica, vicar patriarhal.

Alegerea ca episcop al Aradului, Hălmașului și Ienopolei a P. S. Arhiepiscop Vișarion Rășinăreanu, episcop vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

Alegerea ca episcopi vicari a P. Cuv. Arhimandrit Roman Stanciu, pentru Arhiepiscopia Bucureștilor, a P. Cuv. Arhimandrit Emilian Bîrdaș ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Ardealului, și a P. Cuv. Arhimandrit Justinian Chira ca episcop vicar al Arhiepiscopiei Clujului, Vadului și Feleacului.

Tot la 11 iunie, cînd a fost alegerea noilor ierarhi Sf. Sinod a ridicat la rangul de arhiepiscopie Episcopia Clujului, iar actualul episcop Teofil a fost ridicat la rangul de arhiepiscop. Deasemenea și P. S. Episcop Victorin al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America a fost ridicat la rangul de arhiepiscop.

Conferința de orientare din luna septembrie a constituit, deci și un omagiu pe care biserica și preoțimea ortodoxă îl aduce marelui ierarh al Moldovei Dosoftei, a cărui viață și operă s-au înscris în cronică literară și istorică a bisericii noastre.

REDACȚIA

DESCHIDEREA CURSURILOR INSTITUTULUI TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Deschiderea festivă a cursurilor anului universitar teologic 1973—1974 a avut loc în ziua de 10 octombrie a.c., în prezența delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — I.P.S. Dr. Iustin Moisescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și a delegaților Departamentului Cultelor.

Au participat din partea Sfîntului Sinod I.P.S. Teocist, Mitropolitul Olteniei și PP.SS. Episcopi Antonie Ploieșteanu și Roman Ialomițeanu, Vicari Patriarhali, împreună cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan, consilieri patriarhali și mitropolitani, profesori onorari, corpul profesoral, studenți și alți invitați.

Intrarea înalților oaspeți a fost întâmpinată de corul studenților teologi, cu imnul arhieresc *Pre Stăpinul*.

În cuvîntul său de «bun venit», P. C. Pr. Mircea Chialda, rectorul Institutului, a salutat prezența tuturor oaspeților, menționînd că se deschide cel de al 25-lea an de cînd studiul superior al teologiei ortodoxe române — Institutul teologic din București — își începe activitatea sub părinteasca oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, noul ctitor al învățămîntului teologic din Patriarhia Română. Subliniază că buna desfășurare a activității instructiv-educative și cetățenești-patriotice se bazează pe colaborarea strînsă dintre cei doi factori principali ai Institutului — profesori și studenți. Datorită acestei colaborări atît pregătirea intelectuală cit și cea educativă s-a desăvîrșit prin munca unită și înaltă ținută cetățenească, numai prin strădaniile comune, prin perseverență și înaltă conștiință intelectuală și în acest an universitar studenții vor obține note bune la studii și la conduită și vor justifica nădejdea pe care Biserica noastră și ierarhia o pun în Institutul nostru. Biserica, are

nevoie de slujitori foarte buni, cu o pregătire cât mai variată și completă, care se bazează, în primul rând pe Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, cele două tezaure ale revelației divine.

După o scurtă dare de seamă a activității anului universitar 1972—1973, urează studenților să depună aceeași muncă și elan sporit în activitatea lor.

P. C. Pr. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic, a ținut prelegerea inaugurală cu tema: *Tendințe noi în ermeneutica contemporană. Considerații dogmatice asupra noțiunilor de «preînțelegere» și «demitizare» la Bultmann.*

Apoi, corul studenților, sub conducerea P. C. Diacon Nicu Moldoveanu și a D-lui Profesor Nicolae Lungu, a prezentat următoarele piese muzicale: *Troparul ortodoxiei* (Glas VIII), armonizat de către Diaconul asistent Nicu Moldoveanu, *Taina Creștinătății* (Glas V) de I. Popescu-Pasărea și *Frumoasă ești patria mea*, de P. C. Pr. Prof. Gh. Șoima.

În încheierea programului ia cuvântul I.P.S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Dr. Iustin Moisescu, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care spune, printre altele:

O împrejurare de ultim minut și de importanță majoră l-a oprit pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian să fie prezent la această festivitate. Deschiderea festivă a noului an universitar 1973—1974 este un adevărat jubileu pentru învățămîntul nostru teologic. Se împlinesc 25 de ani de cînd învățămîntul teologic, recititor cu înțelepciune de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, se desfășoară sub directa purtare de grije a Bisericii Ortodoxe Române. Îmi revine mie plăcuta sarcină de a prezida acest jubileu de un sfert de veac. Sîntem prezenți aici patru membri ai Sfîntului Sinod. Este prezent Departamentul Cultelor, prin Dl. Director Ion Lungeanu și Dl. Inspector Niță Pascu. Sînt prezenți, de asemenea, mai mulți profesori onorari — o distinsă familie — care se bucură de acest moment jubiliar.

Mai departe I. P. S. Sa subliniază activitatea învățămîntului teologic care se află sub directă oblăduire a Bisericii, cînd învățămîntul în trecut nu avea o legătură directă cu Biserica, deși pregătea slujitorii ei. Cunoaștem importanța Bisericii, rolul ei în trecut, în viața și cultura poporului nostru, dar azi, privirile noastre se îndreaptă tot mai mult spre viitor, spre vremurile noi, mereu mai pline de lumină și noi trebuie să umblăm după lumină». Referindu-se la noua conducere a Institutului, urează P. C. Pr. Profesor Mircea Chialda, rectorul Institutului, și P. C. Pr. Dumitru Popescu, prorectorul acestui așezămînt, activitate înțeleaptă, bogată în roade și satisfacții. Anunță trecerea la pensie a doi valoroși profesori: P. C. Pr. Dumitru Stăniloae și Dl. Nicolae Chițescu, pe care îi felicită, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al său personal și îi îndeamnă să continue, cu aceeași rîvnă și pricepere, activitatea științifică teologică.

Citînd din îndemnul Sfîntului Apostol Pavel cuvintele: «slujba ta fă-o deplin», I. P. S. Sa se adresează tuturor profesorilor și studenților, îndrumîndu-i la o activitate cît mai calitativă, în sensul că Biserica noastră, azi, mai mult ca oricînd, are nevoie de preoți bine pregătiți, conștienți de realismul vieții de azi. Pentru aceasta este nevoie de muncă și de pricepere. În procesul acesta de formare a preotului vremilor de azi și mai ales de mîine, avem bucuria de a fi sprijiniți efectiv, cu toată înțelegerea, de conducerea Departamentului Cultelor și le facem asigurări de loialul sprijin din partea tuturor slujitorilor Bisericii, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Împărtășind tuturor înalte binecuvântări arhieresti, în numele Prea Fericirii Sale și al I.P.S. Sale personal, face profesorilor și studenților urări de rodnică activitate în munca de toate zilele în noul an universitar teologic.

Festivitatea se încheie cu imnul *Trei culori* de Ciprian Porumbescu.

ASISTENT

DESCHIDEREA CURSURILOR LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Luni, 1 octombrie a.c., a avut loc deschiderea festivă a cursurilor școlare pentru anul 1973—1974 la sediul Școlii din strada Radu Vodă, în prezența delegatului Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, a P. C. Pr. Mihail Marinescu, consilier mitropolitan, elevi, părinți și invitați.

După oficierea Te-Deum-ului în Paraclisul Patriarhal, — străvechea ctitorie a voievodului Radu, a luat cuvîntul P. C. Pr. Vasile Bria, Directorul Seminarului, care a salutat prezența la deschidere a P. S. Episcop Roman și a reprezentantului Departamentului Cultelor. În continuare P. C. Sa arată că la baza activității din școală stă principiul responsabilității individuale și al celei colective. Prin aceasta căutăm să ne integrăm în viața Bisericii. Teologia are un sens mai larg decît cel religios. Ea exprimă conștiința Bisericii întregi. Multe evenimente ale bisericii au avut un ecou în istoria neamului nostru. Pomenește de prima perioadă a istoriei bisericii noastre, pînă în veacul al XVI-lea cînd s-a încheiat ortodoxia românească. De asemenea enumără perioadele următoare. Cea de a doua (secolele XVII—XVIII) cînd apare literatura religioasă și tipăriturile în biserică precum și perioada a treia cînd apare învățămîntul teologic organizat. Perioada dintre cele două războaie a fost un stadiu de ridicare a culturii noastre religioase spre teologia modernă, ca disciplină și știință. Perioada actuală de maturizarea organizării Bisericii cu ecouri concrete în curentul ecumenist intensiv și cu creșterea și promovarea unei teologii a slujirii este cadrul actual în care învățămîntul teologic ortodox își desfășoară activitatea sa. Grija Prea Fericitului Părinte Patriarh pentru noua structură a teologiei corespunde vremurilor noi. Ea se caracterizează prin însușirea unui învățămînt teologic și general cit mai desăvîrșit. bazat pe Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, conștiinciozitate, loialitate, apostolat social și actualizarea mesajului de pace, de slujire.

Ca o sarcină din partea întregului corp profesoral, P. C. Sa menționează că și în anul care începe, cu toții vor depune același elan și aceeași muncă pe făgașul tradiției Bisericii noastre, căutînd să scoată din tezaurul ortodoxiei noastre valori pe care să le semene în sufletul și inima tineretului seminarist. Împlînd rugăciunea cu munca, profesori și elevi vor căuta să cultive afirmarea duhului și creșterea conștiinței creștine, în aria ecumenismului creștin.

Roagă pe P. S. Episcop Roman Ialomiteanul să ducă Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian omagiul și recunoștința întregului Seminar pentru tot ceea ce a făcut și face pentru învățămîntul nostru teologic, încredințîndu-l de îndeplinirea cit mai conștiincioasă a îndatoririlor pe care le are.

De asemenea, mulțumește Departamentului Cultelor pentru sprijinul acordat asigurându-l că și în acest an școlar activitatea școlii se va desfășura în cele mai bune condiții.

Luînd cuvîntul P. S. Sa Episcopul Roman Ialomîțeanul, vicar mitropolitan — delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh — aduce mai întîi binecuvîntarea Prea Fericirii Sale asupra tuturor și urări de sănătate și spor, acum, pentru noul an școlar. Apoi, continuînd arată că prin slujirea Te-Deum-ului am împlorat de la Dumnezeu binecuvîntarea și harul pentru anul școlar care începe. Adrsîndu-se elevilor, într-un frumos «cuvînt de învățătură», le spune, printre altele: Ați veni aici la o școală de pregătire a cadrelor bisericești ca să deveniți preoți ai Bisericii Ortodoxe Române. Voi sînteți nădejdea noastră, bucuria noastră și speranța noastră de mîine în măsura pregătirii voastre. Drumul omenirii merge spre desăvîrșire. Voi veți da credincioșilor voștri mai mult decît noi, mai desăvîrșit decît noi, pentru că lumea este a lui Dumnezeu și ea trebuie să tindă spre desăvîrșire. Fiecare generație are de lucru și își făurește istoria sa, răspunzînd în măsura în care și-a îndeplinit îndatoririle sale pentru mai binele tuturor, pentru pacea și fericirea obștească. Părinții voștri v-au adus aici cu jertfe și sacrificii pentru ca să le puteți aduce și voi într-o zi laude și mulțumiri. Aici se învață cultură și cunoștințe și trebuie să învățați; să vă adunați cît mai multă cultură de la dascălii voștri. Tot aici veți fi învățați cum să trăiți în lume, să vă creeze un caracter desăvîrșit pentru ca să fiți exponenții unei vieți morale cît mai desăvîrșite. Cultura nu este numai stringere de date. Ea este și modelarea spiritului și a vieții spre un chip ideal. Însușiți-vă o purtare dreaptă, frumoasă, morală, ca lumea, privindu-vă, să cunoască că sînteți seminariști. Urmînd o școală de pregătire preotească trebuie să cultivați în voi zelul apostolic. Azi sînteți ucenici; mîine veți fi păstori credincioșilor voștri din parohii. Veți avea îndatorirea să-i învățați, să-i îndrumați în cele spirituale și să-i sfințiți cu acest zel apostolic. Cînd Mîntuitorul a chemat la Sine pe Sfinții Petru și Andrei, ei au lăsat mreșile și l-au urmat. Această «lăsare a mreșilor», a preocupărilor este simbolul zelului apostolic. Iisus Hristos se află înaintea noastră ca un ideal de urmat. El este plînatatea din care scoatem merinda harului și împlinirea chemării noastre de creștini și de buni cetățeni. Ascultați de dascălii voștri care, chiar în muștrări, caută să vă facă oameni mai buni și model față de alții».

În încheiere, P. S. Sa urează tuturor spor la muncă în desfășurarea activității acestui an, pentru ca bunul nume al Seminarului din București să rămînă același.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA MAVRODIN

Zi luminoasă și caldă de sfîrșit de august pe meleagurile pline de farmecul unei naturi darnice, ce a binecuvîntat și acest colț de țară, satul Mavrodin, așezat în lunca râului Vedea și afluenților săi Tina și Tinoasa.

La această se adaugă și bucuria credincioșilor care astăzi 26 august 1973, trăiesc bucuria resfințirii bisericii lor.

Sat vechi, Mavrodinul numit în secolele trecute Repezi, are vechi tradiții bisericești, una dintre bisericile satului, fiind zidită de către domnitorul Nicolae Mavrogheni în secolul al XVIII-lea.

Acestei biserici, ruinată între timp, i-a urmat o altă biserică de lemn, care în anul 1810 avea șase preoți slujitori la 50 de case cu 411 suflete. În secolul al XIX-lea satul Mavrodin cunoaște o deosebită dezvoltare ajungând târg renumit numit deseori și oraș cu «două văpșe», adică mahalale, având și școală din 1826, la care se învăța românește și chiar grecește. În 1851 cataografiile menționează trei cătune în Mavrodin având fiecare biserică proprie. La 1835 populația satului avea aproape 300 de familii.

Curînd însă prin dezvoltarea noului oraș Alexandria, târgul Mavrodinului decade deoarece negustorii și chiar mulți țărani s-au mutat în acest oraș.

În anul 1856 prințul Mihai Obrenovici, proprietarul de atunci al moșiei va ridica actuala biserică a satului, reparată și renovată și ea în 1892 și în 1934.

În ultimii ani s-a simțit nevoia unor noi reparații care s-au și efectuat între anii 1966—1972, cheltuindu-se sume de bani o parte donați de credincioși, o parte donați de Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Prin grija P. C. Prot. Constantin Ruse s-a rînduit ziua resfințirii bisericii la 26 august a.c.

Au participat ca delegați ai Sf. Arhiepiscopii P. C. Pr. Consilieri Petre F. Alexandru și Ion Popa ; P. C. Pr. Anton Poșircă — Secretar Eparhial și P. C. Diacon Traian D. Petrescu, iar dintre preoții vecini ai parohiei au slujit în sobor P. C. Pr. C. Săndulescu, Dragomir Petrescu, Ion Popescu-Nanov și Ion Spiru.

După slujba sfințirii apei și a înconjurării bisericii cu Sfîntul și Marele Mir se intră în biserică și se slujește Sf. Liturghie, poporul dînd răspunsurile. Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. C. Săndulescu — Alexandria, — după care P. C. Părinte Consilier Petre Alexandru citește actul festiv care va consemna pentru viitorime solemnitatea acestei zile, legată de lucrările de reparații și înfrumusețarea bisericii.

Luînd cuvîntul, P. C. Protoiereu C. Ruse, își exprima deosebita bucurie pentru participarea la această aleasă sărbătoare, a delegaților Prea Fericitului Părinte Patriarh, deoarece vor avea și aici prilejul să fie martorii vredniciei și dragostei de lucru bun a credincioșilor din satul Mavrodin și a preotului lor, Teodor Păunescu. Își exprima apoi, aleasa prețuire pentru organele locale de stat, pentru tot sprijinul ce l-au acordat în această acțiune de înfrumusețare nu numai a bisericii, a curții ei și a cimitirului, ci și a satului. Același cuvînt de prețuire este adus credincioșilor, organelor parohiale și Pr. Teodor Păunescu, care prin donații bănești, prin trudă și osteneală au desăvîrșit lucrarea. Munca și dragostea lor creștină și osteneala Părintelui Teodor, vor fi aduse la cunoștința organelor bisericești superioare spre a fi cunoscute și apreciate așa cum se cuvine.

În cuvîntul său de răspuns P. C. Pr. Teodor Păunescu, își mărturisește emoția acestor clipe prin bucuria de a vedea dus la capăt lucrul început și toată grija și trudă și osteneala sa, este răsplătită prin ceea ce s-a realizat. Credincioșii pot fi mulțumiți că, daniile lor mărturisesc acum singure cît de bine au fost chivernisite. Au un cimitir și curtea bisericii împrejmuită cu prefabricate pe sute de metri, au o clopotniță aproape nouă, un drum de beton de peste 50 m lungime de la stradă la biserică și mai au de asemenea o biserică curată cu pictura spălată, bine împodobită ca o adevărată podoabă a satului. Mulțumește tuturor pentru ajutorul și daniile lor și-i asigură că, în ciuda celor 42 de ani de preoție ce-i poartă, va rămîne mai departe legat de credincioșii săi și pe viitor.

În încheiere a luat cuvîntul P. C. Pr. Cons. Petre Alexandru. P. C. Sa aduce în primul rînd înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, tuturor ostenitorilor legați de acțiunea de renovare și înfrumusețare a bisericii.

Felicitînd pe părintele paroh și pe credincioși pentru ceea ce au făcut, adaugă că, lucrul lor se împletește cu tot ceea ce se face azi la noi în țară, pentru înfrumusețarea satelor și orașelor noastre ca și pentru bunăstarea tuturor.

Iată de ce prețuindu-le munca va comunica Prea Fericitului Părinte Patriarh în treaga lor activitate de creștini buni îndemnîndu-i să fie în aceeași măsură și vrednici cetățeni ai scumpei noastre patrii așa cum de altfel mărturisește frumusețea însăși a satului lor Mavrodin.

Să prețuiască biserica, să se poarte ca buni creștini și oa vrednici cetățeni și să fie mîndri că sînt fiii poporului român care an de an prin vrednicia lor, au schimbat fața țării și a traiului lor. Dumnezeu să-i binecuvînteze pentru munca și strădaniile lor și pe viitor să afle aceleași vești bune din satul lor.

Adresîndu-se apoi Părintelui Paroh, îl felicită pentru munca depusă în ciuda vîrstei sale destul de înaintate și îl asigură că, va fi cunoscută strădania lui la Sf. Arhiepiscopie și apreciată.

A urmat apoi tradiționala masă de obște care a încununat sfîrșitul acestei zile de neuitat din viața creștinilor din Mavrodin.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA SCHELA MARE, JUDEȚUL DÎMBOVIȚA

Duminică 7 octombrie 1973 în parohia Schela Mare, orașul Moreni, Județul Dîmbovița, a fost zi de sărbătoare duhovnicească, pentru că în această zi a fost sfințită biserica parohială, care a fost reînnoită, i s-a făcut o frumoasă pictură interioară și exterioară și a fost înzestrată cu alte îmbunătățiri.

După convenita rînduală de seară, cu sfințirea artoselor, de un sobor de preoți, împreună cu arhidiaconii Evghenie Dascălu și Fănică Mazăre, de la Catedrala Patriarhală, a doua zi, în cadrul Sfintei Liturghii, s-a oficiat sfințirea prestolului și a picturii de către P. S. Sa Episcopul Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în fruntea unui sobor de preoți; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar metropolitan, P. C. Prot. Gh. Ionescu, protoiereul respectiv și alții.

Luînd cuvîntul P. C. Protoiereu Gh. Ionescu din Tîrgoviște, a subliniat rîvna pentru «casa Domnului», a tînărului Preot Ion Chilan și a enoriașilor parohiei, care, cu sprijinul Centrului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și cu concursul Onor. Departamentului Cultelor, au reușit să ducă la bun sfîrșit, această lucrare. Făcînd un mic istoric al bisericii, arată că aceasta a fost începută în anul 1943 de către credincioși prin grija preotului A. Săvulescu și dată cultului în formă nedefinitivă în anul 1945. Acum biserica sfințită, cu gard nou, cu clopotniță nouă, fiind o cinste pentru parohie și pentru credincioșii ei. Aceasta denotă unire, dragoste între credincioși și jertfă bineprimită de Dumnezeu. Felicită pe toți cei ce au contribuit la această frumoasă lucrare.

Subliniind operele și realizările efectuate în protoieria Tîrgoviște în cei 25 ani de fericită păstorire a Înalțului nostru Chiriarh — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — aduce mulțumiri Conducerii Bisericii, și Departamentului Cultelor pentru ajutorul, concursul și sprijinul dat.

Peratul Ion Chilan, parohul bisericii, prezintă o dare de seamă a desfășurării lucrărilor sale, care se încadrează în curentul întregii noastre patrii de construire și restaurare și de grijă pentru păstrarea în bune condiții a vechilor noastre vestigii de cultură și de artă, care sînt admirate de atîția vizitatori care vin mai de departe să ne viziteze țara.

Subliniază că la aceste lucrări au contribuit toți credincioșii prin muncă și prin contribuțiile lor materiale sau bănești. Aduce mulțumiri Arhiepiscopiei Bucureștilor pentru ajutorul acordat și Departamentului Cultelor. De asemenea organelor parohiale, conducerii locale de stat și tuturor credincioșilor săi.

În încheiere, P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, aduce înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian asupra tuturor celor care s-au ostenit. Constată că în parohia Schela-Mare credincioșii sînt atașați de biserică, făcînd o frumoasă lucrare și terminînd o operă începută cu mulți ani în urmă. P. S. Sa, adîncînd cuvîntul său de învățătură arată că «ceea ce iubește mai mult Dumnezeu este jertfa, iar în biserică sînt jertfele comune ale tuturor credincioșilor. Chipurile sfinților pictați pe pereții bisericilor ne ridică pe noi cu gîndul la Dumnezeu; ele reprezintă chipuri de oameni ce nu mai sînt printre noi, iar pilda vieții lor constituie pentru noi o îndatorire de a le urma viața. Ei sînt împreună cu noi, Biserica fiind totalitatea celor ce cred în Dumnezeu și se roagă cu noi împreună în aceeași credință, nădejde și dragoste. Dumnezeu ne dă viață, așa cum a dat și fiului văduvei din Nain, cum s-a citit în Sfînta Evanghelie de azi. Hristos viețuiește în noi, iar noi prin credința în el și prin faptele noastre cele bune ne mîntuim. Sfinții au trăit pe Hristos, iar icoanele lor sînt pentru noi modele de viață și de comportare.

Prin învățăturile lor noi aflăm tainele lui Dumnezeu.

În încheiere P. S. Sa sfătuiește pe credincioși să aibă grijă de biserica lor și să încălzească aceste ziduri cu căldura rugăciunii și a suferințelor lor.

Felicită pe credincioși și pe preotul paroh, organele parohiale și pe toți cei ce au adus o jertfă pentru această frumoasă realizare.

Astfel Biserica cea nou-sfințită din virful dealului de la Schela Mare va privi veacurile într-o haină nouă și plină de lumină ca și frumoasa zi de toamnă în care a fost sfințită.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA POPEȘTI II, JUDEȚUL PRAHOVA

În ziua de 14 octombrie a.c. — Praznicul Cuvioasei Maicii noastre Paraschiva -- a avut loc sfințirea noii biserici din parohia Popești II, Protoieria Vălenii de Munte, județul Prahova.

Reclădită, pe temeliiile unei vechi biserici din lemn de la anul 1745 de către enoriașii parohiei, sub conducerea Preotului Ion Precup, își aștepta oaspeții, îmbrăcată în

straie sărbătorești. Încă din ajun, la slujba vecerniei un mic sobor de preoți, împreună cu diaconii Petre Zamfira și Constantin Dumitrescu, de la Catedrala Patriarhală, au săvârșit sfințirea artoselor.

A doua zi — duminică — a avut loc însăși sfințirea bisericii de către P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor și un sobor de preoți în frunte cu P. C. Protoierul Emil Moiescu de la Protoieria Vălenii de Munte. Era prima oară în viața satului când un arhiereu se cobora în mijlocul credincioșilor.

Astfel, în cadrul Sfintei Liturghii, s-a oficiat convenita sfințire și a fost hirotonit un diacon. Predica zilei a fost susținută de către Preotul David Popescu de la Centrul Eparhial, care a vorbit despre viața Cuvioasei Maici Paraschiva, al cărei hram îl poartă și biserica din Popești.

La sfârșitul serviciului divin, P. C. Protoierul Emil Moiescu, după ce a arătat bucuria preoților și credincioșilor prezenți, de a primi în mijlocul lor pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, a făcut istoricul desfășurării lucrărilor, ce au fost efectuate într-un timp scurt, cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și cu sprijinul Departamentului Cultelor. Aduce mulțumiri Prea Fericirii Sale și Departamentului Cultelor, care încurajează și sprijină păstrarea, conservarea și buna rânduială a locașurilor noastre de cult. Felicită pe credincioșii parohiei, care în frunte cu preotul lor Ion Precup, au depus muncă, dragoste și deosebită rivnă de au ridicat pe temelii vechii lor biserici noua clădire sfințită azi, și închinată Cuvioasei Maici Paraschiva.

Preotul paroh Gh. Precup face o dare de seamă a lucrărilor, cum cu mijloace modeste, dar cu dragostea și concursul credincioșilor a putut realiza acest sfânt locaș. Mulțumește Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru ajutorul dat și pentru că a delegat pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul la tîrnosirea bisericii. De asemenea aduce mulțumiri Departamentului Cultelor pentru sprijinul acordat, organelor parohiale, delegaților de la Centrul Eparhial și preoților care au slujit, dar mai ales credincioșilor care au trudit ca să-și vadă biserica terminată.

În încheiere a luat cuvîntul P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, care a adus binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și urări de sănătate tuturor. În continuare P. S. Sa spune, printre altele: «Mîntuitorul spune: «Tot ceea ce faceți, să faceți în numele Meu». Admirînd această lucrare frumoasă făcută într-un sat, departe de oraș, mă întreb ce a insuflat pe preot, pe cîntăreț și pe credincioși să reușească acest lucru? Nu este altceva decît dragostea față de Dumnezeu și dragostea dintre enoriașii parohiei. Aceasta presupune unire și unirea este capabilă de mari și multe realizări. Astfel putem mărturisii: «Prin aceasta se vede că sînteți fiii ai lui Dumnezeu, că aveți dragoste între voi». Cuvioasa Paraschiva, căreia strămoșii dvs. cu două veacuri înainte și dvs. acum i-ați închinat acest locaș de închinăciune este un simbol al ortodoxiei românești, de dăruire lui Dumnezeu, din dragoste pentru ea. Această jertfă și dăruire a dvs. este a fiecăruia și a Bisericii întregi, care este simbolul unirii și unde se aduce jertfă lui Dumnezeu — Sfînta Liturghie — care însemnează slujire în comun. Orice dăruire pe care o facem pentru obște, pentru cei mulți este pentru Dumnezeu. El este pretutindenea și în fiecare din noi. Cuvioasa Paraschiva, al cărei hram îl are biserica, să fie prin învățătura vieții sale semn al iubirii de Dumnezeu și de aproapele, al înțelegerii și al păcii».

P. S. Sa feliicită pe credincioși și pe preotul paroh, căruia ca semn de prețuire pentru activitatea depusă de toți, i s-a acordat rangul de «sachelar», după care se face hirotesia.

Ceremonia sfințirii Bisericii a prilejuit pentru toți o zi de frumoasă aducere aminte.

ASISTENT

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA NUȚȘOARA, JUDEȚUL PRAHOVA

În ziua de duminică 28 octombrie 1973 a avut loc sfințirea bisericii din parohia Nuțșoara, comuna Posești, județul Prahova.

Așezată printre dealurile ce se ridică de la Vălenii de Munte spre Cislăul Buzăului, parohia Nuțșoara își aștepta oaspeții, mai de aproape și mai de departe, care să pecetluiască cu harul rugăciunii și sfințeniei, încă un sfânt locaș închinat Domnului.

Astfel, încă din zori, după ce toate au fost pregătite, un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Protoiereu Emil Moiescu, au primit pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, împreună cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, Vicar mitropolitan, P. C. Pr. Ion Neamu, Consilier administrativ și P. C. Pr. David Popescu, de la Centrul Eparhial, împreună cu diaconii Petre Zamfira și Constantin Dumitrescu de la Catedrala Patriarhială.

În satul acesta de vechi moșneni a existat o veche biserică de lemn în secolul al XVIII-lea, care cu vremea s-a năruit. În 1865 marele nostru înaintaș și cunoscut om de cultură al vremii Eufrosin Poteca arhimandrit, fiu al satului a ridicat o nouă bisericuță în cimitirul satului. Actuala biserică a satului a fost reînnoită de către familia Salaoru, la finele secolului trecut, pe vechea temelie, care de asemenea a suferit stricăciunile vremii. Cutremurul din 1940 o strică din nou. În 1945 este refăcută, dar rămâne fără pictură și începuse din nou să se deterioreze. În ultimul sfert de veac mai mulți preoți au slujit aici. Începînd cu anul 1970 a venit la conducerea parohiei preotul Nicolae Levu care începe o operă de restaurare generală a bisericii, prin consolidarea vechilor ziduri, înzestrarea ei cu o frumoasă pictură murală și catapeteasmă; înzestrează parohia cu un nou cimitir pe care îl înconjoară cu gard și plantează 30 de plopi, dînd personal exemplu cu familia sa și ajutîndu-o material în mod deosebit.

După oficierea ceremoniei de sfințire, în cadrul Sfintei Liturghii, ia cuvîntul P.C. Protoiereu Emil Moiescu, de la protoieria Vălenii de Munte, care arată istoricul picturii din bisericile noastre, cu rădăcini străbune în biserică noastră, chipurile sfinte ale fiilor bisericii, numeroasele evenimente ale primelor veacuri, sînt și astăzi mărturie în vechile catacombe și vestigiile creștine. Pictura constituind un catehism al doctrinei noastre și o pildă de urmat, creează un climat mai cald și mai apropiat de Dumnezeu și de rugăciune. De la prima icoană a Maicii Domnului ce a fost zugrăvită de Sfîntul apostol și evanghelist Luca și pînă la modeștii zugravi și meșteri ai penelului, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție au vorbit creștinilor prin cromatica lor și evlavia picturală a veacurilor creștine.

Apreciază în mod deosebit râvna și dragostea credincioșilor și a Preotului N. Levu. Aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru sprijinul moral și material acordat acestei parohii misionare. De asemenea aduce mulțumiri Departamentului Cultelor pentru concursul acordat, ca și autorităților locale, precum și P. S. Episcop Roman Ialomițeanul pentru osteneala ce și-a luat de a veni să sfințească această biserică.

Preotul Nicolae Levu, parohul bisericii, prezintă un istoric al acestui sfânt așezământ, și face o dare de seamă a desfășurării lucrărilor, efectuate sub conducerea sa în cei trei ani de când păstorește parohia Nucșoara. Subliniază râvna și ajutorul acordat de mulți credincioși din parohie și din alte părți și mai ales ajutorul acordat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, prin Centrul Eparhial, declarând această parohie misionară și astfel, fiind în atenția permanentă a autorității bisericești. Mulțumeste Departamentului Cultelor și tuturor celor care l-au sprijinit.

P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, aduce în cuvinte calde, binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și urări de sănătate. Arată că apreciază în mod deosebit strădania și munca tuturor, reușind să aibă o înfățișare frumoasă, bine pictată și caldă. Subliniază că aceasta se datorează numai spiritului de unitate în credință și în duh, unitate care constituie Biserica. Simbolul ei este jertfa care se incununează cu jertfa lui Hristos din sfânta Liturghie. Mîntuitorul Iisus Hristos ne-a spus ca toți să fim una și în același gînd în rugăciune și slavă. «...Poruncă nouă vă dau vouă ca să vă iubiți unii pe alții, fiind una în credință. Un Domn, o credință și un botez». Credința este puterea noastră și, pentru a fi puternici trebuie să avem o credință caldă, căci numai ea ne ridică și ne face fii ai lui Dumnezeu în har.

De aceea Biserica, ca singura posesoare a darului lui Dumnezeu, prin succesiunea apostolică din neam în neam, sfințește biserica și sufletele credincioșilor cu harul divin.

Felicitănd pe credincioși și pe preotul paroh pentru frumoasele realizări, ca semn al aprecierii muncii tuturor, în numele Centrului Eparhial și al Prea Fericitului Părinte Patriarh, hiroteseste pe preotul N. Levu în iconom.

Astfel, ziua de 28 octombrie 1973 a constituit o bucurie pentru locuitorii și credincioșii parohiei Nucșoara, ziua sfințirii bisericii lor, ce va fi ca un semn de unitate și dragoste pentru credința strămoșească.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN EPARHIE

BISERICA DIN JUGUREANU — BRĂILA

Ziua de 2 septembrie 1973 a fost pentru credincioșii din parohia Jugureanu, județul Brăila, o înălțătoare zi de bucurie duhovnicească, pentru că și-au văzut strădaniile lor de mai mulți ani încununată de slujba arhierască pentru redeschiderea bisericii lor.

P. S. Episcop Antim, însoțit de P. C. Părinte Vicar, Gabriel Cocora, și de alți invitați de la Centrul Eparhial, părintele protopop de Brăila, N. Velescu și preoți vecini, a oficiat slujba înmormântării, după tipicul Bisericii noastre, în prezența credincioșilor din parohie.

Bisericii, zidită în anul 1850 și pictată de către directorul Școlii de zugrăvi de la Episcopia Buzăului, pictorul N. Teodorescu, i s-au făcut reparații exterioare și s-a renovat pictura, s-a amenajat într-un frumos parc curtea bisericii, împrejmuită cu un modern grilaj, renovându-se în același timp și casa parohială, din imediată vecinătate a bisericii. Lucrările de pictură au fost făcute sub grija decedatului Pr. Nedelcu iar celelalte lucrări s-au realizat din indemnul și supravegherea harnicului paroh Stroe, care a reușit ca în scurt timp să transforme complexul bisericesc într-o veritabilă oază urbanistică.

La sfârșitul sfintei liturghii, după oficierea Polihroniului, preotul paroh a făcut o succintă dare de seamă despre modul cum s-au desfășurat lucrările, despre dărnicia credincioșilor, cât și despre dania Centrului Eparhial, aducând mulțumiri Prea Sfințitului Episcop Antim pentru osteneala pe care o face spre a da desfătare duhovnicească credincioșilor prezenți. A mulțumit apoi, Consiliului parohial și tuturor ostenitorilor și donatorilor jertfitori, cât și conducerii comunale pentru sprijin și înțelegere.

După aceea, părintele protopop N. Velescu face o scurtă dare de seamă a vieții religioase din protopopiat, supune atenției P. S. Sale osîrdnica muncă a preotului Stroe și, în continuare, amintește că a doua zi, 3 septembrie, ierarhul, care la 10 septembrie împlinește patriarhala vîrstă de 80 de ani, își serbează onomastica. S-au făcut urări de sănătate și s-a adus smerit amăgiu din partea preoțimii prezente.

Răspunzînd, P. S. Sa, vădil emoționat de manifestarea de simpatie pe care întreaga asistență și-a manifestat prin intonarea «Mulți ani trăiască», arată că emoția sa este sporită și de faptul că această parohie de bărăgan este situată în vecinătatea păroahiei Rușețu, unde a păstorit ca preot în anul 1919.

P. S. Sa arată cu temeieri scripturistice și patristice rolul bisericii ca adevărat lăcaș de închinăciune și dă calde indemnuri tuturor de a fi buni credincioși și loiali cetățeni ai Statului.

Mulțumește, în continuare, preotului că și-a înțeles misiunea, credincioșilor care au contribuit cu daniile lor, cât și conducerii județene pentru lărga înțelegere a nevoilor gospodărești ale cultului nostru, care prin slujitorii săi, contribuie la înflința operă de înfrumusețare a satelor.

După aceea a urmat tradiționala așapă, organizată în jurul bisericii, în frumoasa zi scaldată în dulcele soare al bogatei toamne, care a înfrățit și mai mult sufletele creștine.

BISERICA DIN BOGHEȘTI

Biserica din Boghești, județul Vrancea, construită în anul 1859, în ziua de 17 mai 1969 a căzut pradă unui incendiu provocat de o descărcare electrică căzută pe clopote, situate în turla din față.

Credincioșii văduviți de biserică, care domină, prin așezarea sa, toate împrejurimile, au pornit să refacă din cenușă și ruine lăcașul Domnului, în care s-au botezat, cununat și prohodit strămoșii, moșii și părinții lor. Și pornind de la nimic, cu sprijinul Centrului Eparhial, care a dat 70.000 și Sf. Patriarhie 10.000 lei, au reușit ca în ziua de 16 septembrie să-și vadă încununate strădaniile lor prin tirnosirea bisericii refăcute. Și s-a ajuns la această zi, mult ajutor dînd și credincioșii.

S-au primit danii de odoare, de veșminte și aici consemnăm că unii enoriași au donat veșminte, acoperămint la Sfînta Masă și alte acoperăminte.

S-a depus multă muncă insuflită de credința cea dreaptă că biserica este adevărat lăcaș de închinăciune și pentru realizarea ei s-au ostenit întreg consiliul parohial, în frunte cu preotul paroh Ifrim Spiridon, care n-au precupețit nici un efort ca

să-și vadă telul îndeplinit și acesta s-a văzut încununat în ziua de 16 septembrie, cind P. S. Episcop Antim a tirnosit această reînnoită biserică.

Inconjurat de un sobor de preoți din administrația eparhială și din împrejurimi și inconjurat de credincioși, P. S. Sa, a oficiat îndătinatul ritual al tirnosaniei, după care a urmat Sfânta Liturghie, răspunsurile fiind date de mulțimea prezentă în biserică.

La sfârșitul slujbei, preotul paroh a înfățișat mersul lucrărilor, sumele cheltuite, strădaniile depuse, citind și cîteva nume din cele atît de numeroase care s-au ostenit cu multă rîvnă pentru buna podoabă a Casei Domnului. A urmat la cuvînt părintele protopop de Panciu, Vasile Văcăreanu, care în cuvinte simțitoare și frumos înveșmîntate în strălucitoarea haină a elocinței, înfățișează un frumos tablou al vieții religioase din parohie, încheind cu elogiul persoanei P. S. Episcop. care nu pregetă nici la această mare distanță de Centrul Eparhial ca să-și conducă turma pe calea adevărului. Și, într-adevăr, această parohie, fiind la limita de răsărit a Eparhiei, dincolo de Adjud — spre Bîrlad, P. S. Sa a poposit la Mînăstirea de maici Sihastru, situată pe terasa Siretului, în apropiere de Adjud. Însoțit de părintele vicar Gabriel Cocora și arhidiaconul D. Stoica, P. S. Sa a fost întîmpinat în sunetul clopotelor de întreg soborul, însuflețit de această cercetare. P. S. Sa a vizitat așezămîntul, bine gospodărit și cu o exemplară viață de obște.

Revenind la sărbătorirea de la Boghești, arătăm că importanța ei a fost subliniată în cuvîntul Prea Sfințitului, cald și domol, zugrăvind, pe înțelesul tuturor, rolul Bisericii în viața credinciosului și în special al Bisericii strămoșești, care, i-a înțeles și trăit, întotdeauna, durerile și bucuriile. Cuvîntul P. S. Sale s-a încheiat cu mulțumiri adresate celor ce s-au trudit la o asemenea lucrare, donatorilor și altor osîrduitori pentru buna podoabă a Casei Domnului, plin de emoție, pentru că Bogheștii sînt situați în vecinătatea parohiei Căbești, unde P. S. Sa a fost pentru prima dată hirotonit preot în anul 1918.

BISERICA COLȚEA

La limita județului Brăila cu Ialomița se găsește și parohia Colțea, a cărei biserică, a fost zidită între anii 1668—1673. Ulterior, căzînd pradă flăcărilor, au rămas din ea doar zidurile afumate. În anul 1953, în urma unor reparații a fost redată provizoriu cultului, dar numai pentru zece ani.

În urma pensionării preotului Vasilescu, transferîndu-se aici preotul Enache Mirea, în anul 1968 a început greaua acțiune de reconstrucție a bisericii, de dimensiuni mai modeste, pe măsura parohiei, înzestrîndu-se cu toate odoarele, reparîndu-se, în același timp și clopotnița, făcîndu-se și noua împrejmuire.

Slujba de sfințire, a oficiat-o P. S. Episcop Antim, inconjurat de un sobor de preoți în ziua de 23 septembrie a.c.

La sfârșitul slujbei, preotul paroh a dat slavă și mulțămîită lui Dumnezeu pentru ajutorul dat, ajungînd la această zi de mare veselie duhovnicească. Mulțumește, în continuare, P. S. Episcop, Departamentului Cultelor, Consiliului popular și tuturor donatorilor și ostenitorilor.

După cuvîntul părintelui protopop, P. S. Episcop rostește cuvînt de învățătură despre biserică, despre îndatoririle credincioșilor față de biserică și despre îndatoririle lor ca cetățeni, mulțumind tuturor donatorilor și osîrduitorilor cu rugăciunea ca Părintele ceresc, ca acela ce știe pe fiecare și cererea lui, casa și trebuința lui, să-și reverse milele sale cele bogate și să le ajute în toate cererile, făcîndu-le după voia sa cea sfințită.

BISERICA DIN DĂLHAUȚI

Pe colinele pline de vii, făcând parte din podgoria Odobeștului, în apropiere de Focșani, se află și parohia Dălăuți, a cărei biserică a fost zidită în 1862.

Renovându-i-se pictura și făcându-i-se și alte reparații a trebuit să i se facă tir-nosania. Și această măreață sărbătoare din viața parohiei a avut loc în ziua de 9 septembrie, când Prea Sfințitul Episcop Antim a oficiat, după rânduială, această slujbă la care au luat parte credincioși din parohie.

Măreția slujbei și emoția cultică au fost sporite și de hirotonia unui tânăr candidat în diacon, sfinta taină mai rar văzută de către credincioși.

Osteneala lucrărilor a fost luată de tânărul paroh Traian Roșcanu, care s-a dovedit un bun gospodar, fapt subliniat în cuvîntul său și de către părintele protopop de Focșani, Ion Munteanu.

Ca de obicei și aici s-au rostit cuvîntări în care s-a înfățișat mersul lucrărilor și s-au adus mulțumiri, festivitatea fiind încheiată prin cuvîntul P. S. Episcop, ascultat cu multă atenție.

BISERICA DIN C. A. ROSETTI

Pe șoseaua Buzău — Brăila se află și satul C. A. Rosetti, de coloniști munteni, înființat în anul 1883, la început format doar din 90 familii. În anul 1912 această mină de oameni s-a apucat să-și zidească biserica, «arhitect» fiind moș Petru, reușind s-o picteze, a fost sfințită în anul 1925. Spațioasa biserică a fost reparată în exterior, s-a făcut împrejmuire nouă și s-a renovat pictura. Toată această strădanie a depus-o preotul paroh Petrache Popescu, hirotonit preot pe seama acestei parohii în anul 1934. Osteneala aceasta a fost cinstită de oficierea slujbei de redeschidere de însuși P. S. Episcop Antim, în ziua de 30 septembrie a.c. Și aici slujba a avut un adaos de măreție prin hirotonia unui nou candidat la preoție.

Preotul paroh în darea sa de seamă arată că acum se încununază cei 40 de ani de păstorie, își exprimă puternice sentimente de recunoștință pentru P. S. Episcop, încheind prin a mulțumi tuturor donatorilor și ostenitorilor care au contribuit să se ajungă la această frumoasă și neuitată zi din cronica parohiei.

Protopopul de Buzău, N. Sburan, subliniază bucuria sporită a credincioșilor prin hirotonia făcută, care își păstrează credința curată, în climatul de deplină libertate religioasă. Arată apoi că în județul Buzău bisericile sînt bine păstrate, ceea ce dovedește atașamentul și grija credincioșilor față de lăcașurile de rugăciune.

În cuvîntul său, P. S. Episcop Antim începe prin a aminti că paginile Sf. Evanghelii conțin cuvîntul sfînt al Mîntuitorului că unde sînt doi sau trei adunați în numele său, acolo este și El de față. Ca orice cuvînt dumnezeiesc și acesta este adevărat și noi avem convingerea că în biserică, unde sîntem adunați în numele Lui, el este prezent în Sfînta Taină a Împărtășaniei.

În continuare, pornind de la citate scripturistice, subliniază importanța bisericii ca lăcaș de închinare pentru creștinii ortodocși. Li se dă îndemnul de a păstra nealterată credința, ascultînd de Biserică. Aici în biserică, credincioșii se înfrățesc și mai mult, slăvind pe Domnul prin cîntarea în comun. Aici ei aud îndemnul la pacc, la bună conviețuire, la ascultarea de autorități, îndemn la muncă cinstită. Sf. Sinod, în frunte cu Părintele Patriarh, a hotărît ca preoțimea să fie în mijlocul credincioșilor, ca îndemnători sinceri și devotați ai lor pe calea nu numai a mîntuirii ci și a bunei stări materiale, ai fericirii, liniștei și păcii.

Lămurind apoi, taina hirotoniei, P. S. Sa feliicită pe preotul paroh. Consiliul și Comitetul parohial pentru osirdia desfășurată, binecuvîntînd pe toți cei prezenți cu urarea de a spori în dragostea creștinească, dovedită prin fapte pentru buna propășire a Bisericii, cit și a Patriei.

CONFERINȚA DE ORIENTARE

Dind urmare hotărîrii Sfințului Sinod, Conferința de orientare pe luna septembrie a.c. în cuprinsul Eparhiei Buzăului a avut loc în zilele de 25 la Brăila și 27 la Focșani, sub președinția P. C. Părinte Vicar Gabriel Cocora; la Buzău în ziua de 18 și 26 la Pătrlagele, prezidate de P. C. Inspector Eparhial Marin Negulescu iar la Rîmnicu-Sărat, la 19 și la Panciu, pe 20, prezidate de P. C. Părinte Secretar Eparhial Nicolae Bivolaru.

Tema conferinței *Implinirea a 300 de ani de la apariția Psaltirii în versuri a mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, a fost dezvoltată de: pr. Horia Constantinescu-Sf. Ioan, la Buzău, la Brăila de Pr. Petre Lăzărescu-Zăvoaia, la Focșani de Pr. Manole C.-Vulturul de Sus, de Preotul D. Spoială-Ziduri, la Rîmnicu-Sărat, Pr. Hristache Anghelută-Tăbăcești la Panciu și Nicolae Marcu-Pîrscovul de Sus, la Pătrlagele.

Subiectul, cu o bibliografie mai ușor accesibilă, a fost interesant și preoțimea s-a dovedit bine informată, reușind să prezinte la reala valoare, atît personalitatea acestui mare ierarh, cit și importanța operei sale capitale, care l-a așezat ca «părinte» al poeziei noastre culte.

În concluziile puse în această conferință, s-a consemnat că ierarhul moldovean rămîne primul nostru poet, om de înaintată cultură laică și teologică, chip luminos de modul cum trebuie să fie un preot în pregătirea sa, nerămînînd un ciclop intelectual. În același timp, el s-a dovedit — la nivelul epocii, — un bun teolog, intervenind cu folos, în dispute teologice. În Psaltirea în versuri, el nu dă o imitație, ci o poezie autentică, care are la bază versul popular. El lărgeste subiectul, leagă textul de epoca sa, de viață și nevoile compatrioților săi. Nu este străin de ideea originii latine a neamului, și a continuității pe aceste meleaguri. Ca o consecință a acestor concepții, el a fost un deschizător de drum pentru introducerea limbii române în biserică.

Discuțiile purtate pe marginea subiectului au fost multiple și fructuoase. De aceea, consemnăm mai jos, numele preoților care au luat cuvîntul:

La Buzău: Al. Bițan-Smîrdan, Mircea Bratu-Pogoanele I, Horațiu Ionescu-Dara, Virgil Frînculescu-Sf. Nicolae, Tudor Sandu-Mănești, Vasile Guzu-Sf. Episcopie, Iorgu Constantinescu-Banu, Radu Stancioiu-Mihai Viteazul, Cristea Mihăilă-Banu, Ene Radu-Udăți.

La Brăila: Ion Vasilescu-Sf. Mina, Gh. Lăzărescu-Ciocile, Ion Nenciu-Înălțarea, Const. Ghinceac-Scorțaru Vechi, Alexandru Teodorescu-Galbenu, Ilie Postolache-Măxineni, Gheorghe Virgolic-Tichilești, Alexandru Mateescu-Sfinții Arhangheli.

Focșani: Nicolae Lilă-Timboești, D. Badiu-Chiojdeni, Vasile Tarachiu-Rîmniceeni, Nicolae Ciută-Sf. Voievozi-Focșani, Dumitru Puiu-Lăstuni, Ion Curcă-Cîmpineanca, Ion Caloianu-Vulcăneasa, Alexandru Marin-Valea-Cotești, Radu Sașalovici-Poiana Cristii, Tudor Serafim-Șindrilar, Ion Anton-Vârteșcoi-Beciu, Gheorghe Cercel-Milcovul.

Rîmnicu Sărat: Ion Predescu-Robeasca, Ion Bîsceanu-Dedulești, Leaua Neagu-Balta Albă, Ștefan Sbirnea-Ghergheasa, Nicolae Burlăcescu-Poșta Cilnău, Vasile Mihaileșcu-Scurtești, Const. Mănculescu-Sălchioara, Mihai Diamandescu-Bălăceanu, Maxim Iluță-Sf. Ioan.

Panciu : Vasile Strat-Adjud, Vasile Popescu-Făurei, Gh. Chivu-Mărășești, Ion Tudorache-Călimăneasa, N. Stoleru-Mărășești, Pandelescu Șerban-Păunești, Ioan Poede-Ciorani.

Pătriragel : Teodor Anastasiu-Pîrscovul de Jos, Arhim. Bonifatie Podoreanu, Octavian Costea-Pleșcoi, Cătănuță Edu-Policiori, Ioan Briciu-Nehoiși, Valerian Grama-Valea Fintinii, Const. Popescu-Șiriu. După cum se vede, largă participare la cuvînt a preoțimii evidentiază atât interesul subiectului, cît și în formarea documentară a tuturor participanților.

Prea Sfințitul Episcop Antim a participat la toate cele șase conferințe, la început, unde, prin cuvîntul său autorizat, a adus interesante și frumoase reflexii la tema conferinței. Apoi, revenind în actualitate, Prea Sfinția Sa a arătat că trăim vremuri de mari prefaceri sociale. Conducătorul Statului nostru este prezent pe toate meridianele lumii, ridicînd prestigiul țării pe cele mai înalte culmi.

Biserica noastră să fie o biserică a credincioșilor, așa cum a fost mereu. «Am îndemnat întotdeauna ca preotul să fie de-a valma cu credincioșii. Noi n-am iubit niciodată acel hiatus dintre clerul superior și cel inferior». Se amintește, în continuare, despre jubileul de un sfert de veac de la intronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, căruia urmează să-i aducem și acum smerit omagiu pentru tot ce a făcut și face ca și Biserica strămoșească să strălucească în concernul celorlalte biserici.

Și pentru că, în luna aceasta, Prea Sfinția Sa și-a aniversat ziua onomastică la 3 septembrie, iar la 10 din aceeași lună a împlinit patriarhală vîrstă de 80 de ani, dar după voia sa, aceasta a trecut în tăcere, preoțimea i-a făcut o caldă manifestare de simpatie, concretizată prin diferite daruri ca la Panciu și Brăila, sau prin fotografii cu întreaga preoțime prezentă la Conferință, la Focșani și Panciu.

În partea a doua a Conferinței s-au citit rapoarte de activitate din care s-a desprins permanenta grijă a preoților de a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor, «cu timp și fără timp», buna gospodărire a Casei Domnului, cît mai frumoasă împrejurare atât la biserică, cît și la cimitir, contribuind prin această acțiune la înfrumusețarea satelor.

Părinții președinți au adus cuvîntul de îndemn al Prea Sfințitului Antim ca preoții să-și continue munca lor în lumina «apostolatului social», de a fi în cele mai bune raporturi cu autoritățile locale, dînd fără preget, sprijin cînd se cere și de a ajuta, cu vorba și chiar cu fapta, la marea campanie agricolă în curs de desfășurare.

La sfîrșit părinții președinți au pus concluziile privitoare la personalitatea marelui ierarh Dosoftei al Moldovei, subliniindu-se, așa cum afirmă P. C. Părinte Vicar, că dacă în Istoria Bisericii Ortodoxe Române am avut un arhieru artist în persoana mitropolitului Atanasie Cricanca, un mare orator-mitropolitul Antim Ivireanul, un înțelemeilor de școli-Veniamin Costache, «mitropolitul învierii noastre», cum îl caracteriza N. Iorga, un organizator al Bisericii, mitropolitul Andrei Șaguna și dacă mitropolitul Varlaam a fost întiiul mare povestitor al nostru, mitropolitul Dosoftei rămîne întiiul nostru poet cult din istoria literaturii noastre.

Episcopia Buzăului a avut un motiv în plus de a omagia persoana acestui mare ierarh, pentru că un iubit și iscusit ucenic al său, Mitrofan, a fost, între anii 1691—1703, episcop de Buzău, dovedindu-se în același timp, un mare tipograf, tipăriturile sale fiind socotite monumente de artă tipografică.

REALIZĂRI GOSPODĂREȘTI LA CENTRUL EPARHIAL

Complexul de clădiri care alcătuiește Centrul Eparhial, monument istoric de zeci de ani cunoaște, prin străduința Prea Sfințitului Episcop Antim, o continuă îmbunătățire pentru a-și dobândi adevărata sa valoare arhitectonică.

În cursul verii s-au montat frumoase și masive uși de stejar la biserica catedrală și la intrarea palatului episcopal, lucrute și sculptate la Atelierele Patriarhiei, adevărate opere de artă, cu motive locale vegetale și stema eparhiei.

S-au montat în sala de recepție trei mari vitrouri, reprezentând chipurile Prea Fericitului Părinte Patriarh, Prea Sfințitului Episcop Antim, noul ctitor al Centrului Eparhial, și al Vlădicăi Chesarie (1825—1846), cel care a reconstruit, la acea vreme, Centrul Eparhial. Și aceste reușite opere de artă s-au lucrat tot la Atelierele Sfintei Patriarhii, de către dl. Pîrvu.

La portalul de la intrare s-au montat 6 medalioane, 70/50 cm., mozaicuri de mărano, lucrute de pictorul Profeta, reprezentând: Maica Domnului, sfinții Apostoli Petru și Pavel, Sfinții ierarhi: Chesarie și Antim, și stema Eparhiei.

Tot în sala de recepție a palatului episcopal s-a montat recent un frumos ancadrament de stejar sculptat, cu 18 rame în care se montează chipurile ierarhilor care au cîrmuit această episcopie în cei aproape 500 de ani. Este o bine meritată cinstitură în înaintașilor, care sînt în permanență exemple de urmat pentru prezent.

HIROTONIRI

Iulian Negoită, licențiat în teologie, a fost hirotonit preot, la 17 iunie, pe seama parohiei Beceni, județul Buzău.

Victor Gegea, student teolog, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Verdea, județul Vrancea, la 24 iunie a.c.

Diaconul Aurel Grigoraș, de la Catedrala Sfintei Episcopii, a fost hirotonit preot, la 20 iulie, pe seama postului II de la parohia Sfîntul Gheorghe din municipiul Buzău.

Dumitru Gogean, student teolog, a fost hirotonit preot, la 6 august a.c., pe seama parohiei Chiojd I, județul Buzău.

Anton Comănescu, student teolog, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Găgeni-Vintileanca, la 12 august.

Nicolae Stoleru, doctorand în Teologie, a fost hirotonit preot, la 15 august, pe seama postului III de la parohia Mărășești, județul Vrancea.

Victor Băbălie, student teolog, a fost hirotonit preot, la 14 septembrie, pe seama parohiei Roșiori, județul Buzău.

Costel Negraru, student teolog, a fost hirotonit la 7 septembrie, preot pe seama parohiei Cîmpulungeanca, județul Buzău.

În ziua de 26 octombrie, în mînăstirea Rotești, a fost hirotonit diacon pe seama Catedralei Sf. Episcopii, candidatul Leon Cristian.

DECESE

† PREOTUL I. N. VASILESCU

În ziua de 6 iunie 1973, a trecut la cele veșnice, după o scurtă suferință, în vîrstă de 79 de ani neîmpliniți, preotul profesor pensionar Ion N. Vasilescu, fiind înmormîntat în cîmîtirul Dumbrava, în ziua de 9 iunie, prohodit de un sobor de preoți, în frunte cu părintele protopop de Buzău, N. Sburlan.

Născut la 12 noiembrie 1894, licențiat în Teologie, a fost hirotonit preot la 1 martie 1918 pe seama parohiei Sălăjeni, județul Fălciu, de unde, pe 1 octombrie același an, a fost transferat în parohia Epureni, același județ și apoi, la 1 mai 1919, transferat la parohia Odăile, județul Buzău. Păstorește această parohie pînă la 1 februarie 1925, cînd a fost transferat la parohia Sfîntul Gheorghe din municipiul Buzău. Fiind absolvent și al Seminarului pedagogic universitar, a fost mulți ani profesor, pensionîndu-se de la catedră.

Înzestrat cu o solidă cultură teologică și laică, cu un rar discernămint, Conducerea eparhială i-a încredințat diverse sarcini administrative: misionar eparhial, protopop și director al școlii de cîntăreți din incinta Centrului Eparhial, îndatoriri de care s-a achitat în mod onorabil.

Relevîndu-se ca bun condeier, cîțiva ani i s-a încredințat conducerea revistei eparhiale «Ingerul» și mai tîrziu «Lumina ortodoxiei» l-a avut ca un sirguincios secretar de redacție, paginile acestor reviste, ani în șir, primindu-i interesante articole, scrise cu nerv, cu curaj, în spirit polemic de multe ori. Ca profesor, s-a evidențiat și ca un bun autor de manuale, iar publicistica bisericească îl înregistrează cu tipărituri, din care notăm: Anuarul școlii de cîntăreți, un ciclu de explicații ale evangheliilor duminicale, apărute în biblioteca Viața creștină, editată de Episcopia Buzăului, calendare și alte broșuri.

În ultimul timp, după ce fusese și apărător bisericesc la Consistoriul Eparhial, ca unul care iubea cartea, pensionar fiind, a funcționat mulți ani ca bibliotecar la Seminarul teologic.

După slujba prohodirii, în asistența a multor credincioși, au luat cuvîntul, scoțînd în relief multiplele merite ale acestui neobosit lucrător în ogorul Domnului, preotul dr. Vasile Sibiescu, din partea parohiei, preotul profesor Dumitru Luca, directorul Seminarului din partea profesorilor acestei însuțuții și părintele protopop, ca delegat al Prea Sfințitului Episcop Antim, care a adus cuvîntul de mîngiere și apreciere al Prea Sfinției Sale, cu rugăciuni pentru odihna sufletului său.

Dumnezeu să-l odihnească în pace.

† PREOTUL PETRACHE LUPU

Preotul Petrache Lupu, preot slujitor la parohia Jirlău, județul Brăila, a încetat din viață, pe neașteptate, în ziua de 16 august 1973. Slujba înmormîntării, s-a făcut în ziua de 18 august, în frunte cu părintele protopop de Brăila, Nicolae Velescu. Au vorbit: preotul paroh, C. Manta, pr. Stan Ionescu-Vișani și părintele protopop, care a transmis condoleanțe, regrete și mîngieri familiei îndoliată și enoriașilor parohiei, din partea Prea Sfințitului Episcop.

Din cuvîntările rostite s-a desprins că regretatul preot s-a născut la 19 iulie 1911 în fosta comună Nisipurile satul Moșești, azi, Robeasca, județul Buzău. Licențiat în Teologie, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Stăvărăști în anul 1973, unde a funcționat pînă la 1 februarie 1971, cînd a cerut transferare la parohia Jirlău.

S-a dovedit un bun gospodar și activ în lucrarea pastorală, pentru care a fost cînsit cu rangul de iconom.

A fost un preot cu conștiința trează față de misiunea sa și cu convingeri intime puternice și clare. Și-a făcut lucrarea preotească liniștit, cu evlavie, cu demnitate. Răbdător, tenace în hotărîri, de inițiativă și stăruitor, harnic, adept al muncii cinșite și rodnice, a schimbat, în pușinul timp cit a funcționat la Jirlău, fața parohiei. În

societate a știut să aprecieze demnitatea umană și să întrețină cu semenii cele mai bune relații. A participat activ la sprijinirea vieții celei noi, ajutându-și concetățenii.

Credincioșii parohiei Jirlău l-au petrecut cu jale pe ultimul său drum pînă la mormîntul situat în cimitirul parohial, lingă biserică. Preoțimea brăileană îi va purta o neștearsă amintire și se va ruga pentru odihna sufletului său.

Dumnezeu să-l numere cu dreptii.

† PREOTUL SIMION DOBRE

În ziua de 29 septembrie 1973, preotul pensionar Simion Dobre a încetat din viață într-un spital din București.

Născut la 4 ianuarie 1907, în comuna Baba Ana, județul Buzău, absolvind seminarul în 1929, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Grabicina județul Buzău. În același an, funcționînd aici pînă la 15 septembrie 1945, cînd a fost transferat, la cerere, la parohia Scorțoasa, unde a păstorit, făcînd multe îmbunătățiri bisericilor parohiale, pînă la data de 1 iulie 1973, cînd s-a pensionat pe caz de boală.

Dumnezeu să-l odihnească în pace.

CÎNTĂREȚI DECEDAȚI

Cîntărețul Tureac Grigore, de la parohia Valea Cinepii, județul Brăila, născut la 7 noiembrie 1919, a decedat pe data de 16 aprilie 1973.

Stoica Suditu, născut la 12 iulie 1927, cîntăreț la parohia Vadu Pași, județul Buzău, a decedat la 24 iulie 1973.

Cîntărețul Onea Chiriță, de la parohia Stăncești, județul Buzău, născut la 9 mai 1924, a decedat la 10 august 1973.

Done P. Ion, cîntăreț la parohia Nereju Mare, născut la 19 mai 1902, a decedat pe data de 9 septembrie.

PREOȚI TREMIȘI LA STUDII PESTE HOTARE

Preotul Grigoraș Aurel, de la parohia Sfîntul Gheorghe din municipiul Buzău, doctorand în teologie, a fost trimis la studii de specializare la Bossey-Elveția.

Preotul Nicolae Stoleru, de la parohia Mărășești județul Vrancea, a fost trimis la studii la Facultatea de teologie Protestantă din Geneva.

DESCHIDEREA CURSURILOR LA SEMINARUL EPARHIAL

În ziua de 1 octombrie a.e., zi însoțită de toamnă, în paraclisul Sfîntei Episcopii, a avut loc deschiderea noului an școlar.

După Te-Deum-ul oficiat de un sobor de preoți profesori, în care s-a mulțumit Părintelui ceresc pentru binefacerile hărăzite școlărilor pînă acum, s-a implorat să li se deschidă mintea spre a înțelege și mai mult tainele vieții și ale teologiei.

La sfîrșitul acestei rugăciuni a vorbit P. C. Părinte Director Dumitru Luca, făcînd la început o prezentare a vieții intelectuale și școlare din țara noastră, orientată din ce în ce către viață. Revenind la situația școlii noastre, P. C. Sa amintește că, dat fiind profilul școlii, conducerea Centrului Eparhial, sub directa îndrumare a Prea Sfîntitului Episcop Antim, a depus toate strădaniile pentru mărirea spațiului local, și asigurînd, din punct de vedere material, toate cerințele școlii. Se referă, în continuare, la procesul de învățămînt seminarial, la viața elevilor, la sîrguința corpu-

lui profesoral și administrativ care se ostenesec pentru a rezolva optim viața școlară. P. C. Sa își încheie cuvîntarea prin calde recomandări despre modul de comportare al elevilor seminariști, un special cuvînt de bun-venit elevilor din anul I și cu mulțumiri celor doi Prea Sfințiți Episcopi, ai Buzăului și Dunării de Jos, ai căror elevi învață aici.

După aceea, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Constanțeanul, delegatul Prea Sfințitului Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, aduce salutul Prea Sfințitului Episcop eparhial și arhierestii binecuvîntări elevilor din cuprinsul Eparhiei, cu calde mulțumiri adresate Prea Sfințitului Antim, care supraveghează îndeaproape bunul mers al școlii. Prea Sfinția Sa își încheie cuvîntul cu frumoase povețe adresate elevilor.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Antim al Buzăului luînd cuvîntul a mincat de la Evrei XII, 1—2: «De aceea, avînd privirile ațintite la Iisus, Căpetenia și Împlinitorul credinței... să lepădăm de pe noi toată povara și păcatul... să ducem lupta ce ne stă înaintea», subliniază că un început de an școlar în școlile noastre teologice ar trebui să fie întoarcerea, ca într-un cămin spiritual în care radiază încrederea, afecțiunea și grijile reciproce ale unuia față de altul. «Începutul unui an școlar trebuie să fie un prilej de examinare a fiecăruia pentru a ști ce aport vom aduce la fondul colectiv. Mai înseamnă întoarcerea la izvorul comun al credinței, teologiei și educației seminariale, recunoscînd binecuvîntările primite sub bolta intimă a Sf. locaș dumnezeiesc unde este prezent Domnul Iisus Hristos. Într-un cuvînt, un nou an școlar teologic va fi pentru fiecare o nouă ocazie de-a avea conștiința misiunii profești. Biserica este arena deschisă, după expresia unui autor pentru a lupta lupta cea bună și a primi coroana biruinții asupra răului».

«În vremea noastră de dezvoltare accelerată nici un grup de oameni nu se poate izola. Biserica noastră nu se poate izola de lume și de aspirațiile ei legitime, ceea ce ar echivala cu o formă de scepticism intelectual sau de indiferență morală.

Un început de an școlar ne îndeamnă să concentrăm atenția noastră asupra organizării interne și disciplinare a Seminarului. În special trebuie să ne preocupăm de grija unei adevărate educații religioase și a unei pedagogii creștine ortodoxe pentru a înarma pe elevii noștri pentru activitatea ce-i așteaptă.

O regulă elementară pentru noi este să avem o atitudine morală și de etică socială cerută de noua orînduire socialistă intronată în țara noastră de către înțelepții conducători ai Republicii Socialiste România.

Apostolatul Social, inițiat de Prea Fericitul Patriarh Justinian la care ne-a chemat, va fi obiectul preocupărilor noastre în formarea morală și cetățenească a elevilor noștri.

Corpul didactic, în frunte cu părintele director și ceilalți colaboratori ne va da tot sprijinul în latura intelectuală și conduita morală a elevilor. Să avem o unitate de orientare în problemele contemporaneității și să fim luptători pentru pacea a toată lumea și înfrățirea popoarelor.

În încheiere, P. S. Sa binecuvîntează și în numele P. S. Episcop Antim Nica, începutul anului școlar și roagă pe Marele Păstor ceresc să ne ajute ca să putem corespunde chemării ce ne-a făcut și să aducem roadele nădăjduite.

Mulțumește, apoi, domnului profesor Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor pentru sprijinul ce acordă școlilor teologice și asigură pe Prea Fericitul Părinte Patriarh de tot omagiul, recunoștința și supunerea noastră rugînd pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască mulți și fericiți ani!

CONSILIUL EPARHIAL

În ziua de 9 octombrie a.c., Consiliul Eparhial a ținut ședință de lucru având ca ordine de zi: mișcare în personal (numiri și transferări), pensionări, dotații acordate parohiilor și mănăstirilor etc.

O problemă majoră a vieții bisericești eparhiale a constituit-o referatul cu privire la construirea unei anexe la seminar sau schimbul cu un local învecinat cu Centrul Eparhial, pentru rezolvarea spațiului de școlarizare și cazare din localul seminarului, construit în incinta Centrului Eparhial la 1838.

CONFERINȚĂ PROTOPOPEASCĂ

O metodă pentru supravegherea și îndrumarea vieții bisericești este și Conferința administrativă cu părinții protopopi ținută periodic la Centrul Eparhial.

În ziua de 11 octombrie a.c., în sala de ședințe a Cancelariei a avut loc o asemenea ședință, sub președenția Prea Sfințitului Părinte Episcop Antim, la care au luat parte, pe lângă personalul din conducerea superioară a Centrului Eparhial și cei șase părinți protopopi de: Buzău, Brăila, Focșani, Râmnicu Sărat, Panciu și Pătrășlagele.

Fiecare părinte protopop a citit o informare asupra vieții religioase din protopopiat, privită sub toate aspectele, după care s-a făcut analiza în spirit critic.

Prea Sfințitul, ca întotdeauna în încheiere, a dat prețioase îndrumări privitoare la generalizarea cîntării în comun, la disciplina clerului, la stăvilirea colportorilor de icoane străine de iconografia ortodoxă cît și referitor la achiziții de icoane vechi, apariție mai rară prin parohii, în ultimul timp.

S-a constatat, cu satisfacție, că viața religioasă din Eparhie este bună, preoții își desfășoară activitatea pastorală în lumina Apostolatului social, fiind la dispoziția credincioșilor nu numai înțelegîndu-le nevoile spirituale și năzuințele sociale, ci și sprijinindu-i spre a le împlini.

SFINȚIREA NOII BISERICI DIN PAROHIA BĂNDOIU

Parohia Băndoiu, alături de parohia Mărașu, sînt singurele parohii situate în insula mare a Brăilei.

Înființată în anul 1951, preotul nou numit aici, Mircea Epure, a construit o mică biserică în anul 1954, dar, fiind situată pe malul Dunării, așa cum era și șatul, a căzut pradă inundațiilor din 1967. Satul fiind mutat în afara digului, credincioșii de aici, puțini la număr, animați de preotul lor, au pornit în anul 1971 la zidirea unei alte biserici. Și ea, datorită sprijinului Sfinței Episcopii a Buzăului, care a acordat o donație, și Sfinței Patriarhii, biserica și clopotnița au fost gata în toamna anului 1972.

Sfințirea acestei biserici, cu o turlă pe altar și cu pridvor, a avut loc în ziua de 21 octombrie de către P. C. Vicar Gabriel Cocora, împuternicitul Prea Sfințitului Episcop Antim, înconjurat de un sobor de preoți de la Centrul Eparhial și de la Protopopiatul Brăila.

După săvîrșirea ritualului tîrnosaniei și a sfintei liturghii, preotul paroh a făcut o dare de seamă a mersului lucrărilor, evidențînd dămnicia credincioșilor săi, unită cu rîva sfință de a-și avea lăcaș de închinare.

A mulțumit Prea Sfințitului Episcop Antim pentru substanțiala donație și autorităților județene și comunale pentru înțelegerea avută pentru a se înălța acest sfînt lăcaș. În încheiere, cucernicia sa a evocat zilele de dureroasă aducere-aminte în luptă cu stihiele dezlănțuite, înainte de a se face digul, cînd cu barca a salvat icoanele și

alle obiecte din vechea biserică, cînd, trei luni de zile, a locuit în clopotniță, apa curgînd pe dedesubt și plecînd cu barca la diferite nevoi cultice urgente și, în sfîrșit, la zilele și nopțile dramatice din mai 1970, cînd furia apelor Dunării amenința să treacă digul, a stat alături de enoriașii săi, zi și noapte, de veghe.

Părintele protopop de Brăila, N. Velescu, a salutat prezența delegatului Prea Sfinției Sale, a subliniat rîvna și dărnicia credincioșilor și deosebita vrednicie a preotului, pe care-l supune atenției Prea Sfințitului pentru acordarea unei distincții bisericești.

După aceste emoționante evocări, a luat cuvîntul P. C. Părinte Vicar Gabriel Cocora, aducînd binecuvîntarea arhierescă a Prea Sfințitului Episcop, care l-a delegat în mod special de a face această slujbă, să dea strălucire zilei de mare praznic din viața acestei încercate parohii, transmițînd, în același timp, mulțumiri tuturor celor care s-au străduit, în frunte cu preotul lor, să înalțe această biserică.

În continuare, plecînd de la prăznuirea sfinților români, mărturisitorii Sofronie, Visarion și mucenicul Oprea, care au apărat dreapta credință, și se prăznuiau în această zi, a făcut legătura cu ritualul așezării în piciorul Sfintei Mese a unei părțicele de sfinte moaște. S-a arătat apoi, cu temeuri scripturistice și patristice, importanța bisericii ca lăcaș sfînt pentru închinare, cît și datoriile credincioșilor față de Biserică. S-a dat îndemnul de a fi credincioși buni și cetățeni buni, ascuțiători și împlinitori ai datoriilor cetățenești, din care rezultă și bunăstarea lor, ceea ce se oglindește în suma pe care au investit-o în această biserică. Climatul de adevărată libertate religioasă este un fapt care nu mai are nevoie de argumente, dovada palpabilă fiind zidirea acestei noi biserici și participarea atîtor credincioși aici la această sărbătoare a parohiei.

În încheiere, P. C. Sa, a mulțumit din partea Prea Sfințitului Episcop tuturor donatorilor și ostenitorilor, care au contribuit ca să se ajungă la această zi, a scos în evidență vrednicia și eroismul pastoral al preotului, care de 22 de ani s-a înfrățit cu păstorii săi nepărăsindu-i și stînd alături de ei și la bine și la rău. A mulțumit conducerii județene și locale pentru lărga înțelegere ce au dovedit-o, rugînd pe bunul Dumnezeu, ca tuturor să le hărăzească zile multe, îmbelșugate și fericite.

HRAMUL MÎNĂSTRII RĂTEȘTI

Mînăstirea Rătești, situată în comuna Berca jud. Buzău, ctitorie a familiei buzoiene Băncescu, este atestată documentar după cite cunoaștem la 6 mai 1634.

Biserica de lemn zidită pe la 1784, devenind neîncăpătoare pentru soborul care crescuse simțitor, energica stareță Evghenia Greceanu, cu ajutorul episcopului Chesarie, înalță în 1844, spațioasa biserică care dăinuie și azi, bine întreținută, pisană glăsuînd celor care-și aruncă privirea pe ea, «Întru Slava și cinstea Prea Sfintei cei de o ființă și nespărțitei Sfintei Treimi s-a ridicat din temelie această sfîntă biserică în locul celei vechi și împodobită cu zugrăveală și cu multe alte podoabe prin osîrdia și cheltuiala Prea Sfințitului și mult iubitului de cele dumnezeiești D. D. Chesarie Episcopul Buzăului, întru al 19-lea an al păstoriei sale, la care a ajutat și alte provoslavnici creștin al căror nume scrie — vă-le Domnul în cartea vieții, în ceruri...». Dintre aceștia amintim pe iconomul Episcopiei, viitorul episcop al Buzăului, Filotei, învățătul arhimandrit Eufrosim Poteca, profesor de filozofie la colegiul Sf. Sava din

București, faimosul stareț Hrisant Hurezeanu și stareța Evghenia, care a condus biserica între 1840—1859. Vrednicia ei se vede din cuvîntul arhimandritului Dionisie Romano, locțiitor de episcop rostit la moartea ei, din care cităm : «cînd s-a făcut stariță acest schit nu avea decît o bisericuță de lemn și niște chilli ce semănau a colibe. Tot ce vedem astăzi în acest sfînt lăcaș sînt rod al ostanelilor sale. Biserica, clopotnița, chilliile stăreției, trapeza, case pentru străini și alte încăperi sînt făcute prin ostenelele sale. Zelul ei religios a îndemnat alit pe răposatul Episcop Chesarie, acel bărbat virtuos, care sacrifică tot pentru binele comun, cît și pe alți patrioți religioși a o ajuta în lucrările și ostenelele sale...».

În zilele arhipăstoriei Prea Sfințitului Episcop Antim, această mînăstire cunoaște îndeaproape grijă, manifestată prin bogate sume de bani, investiți pentru buna întreținere a întregului complex de clădiri, încît a devenit al doilea ctitor după vrednicul de pomenire, vlădică Chesarie.

Deși pisania menționează că biserica este afierosită Sf. Treimi, mînăstirea are și hramul Sf. Dimitrie. Anul acesta prăznuirea Sf. Mare mucenic Dimitrie la această mînăstire a fost cinstită cu prezența Prea Sfințitului Episcop Antim, care, înconjurat de un sobor de preoți din administrația superioară a Centrului Eparhial, în frunte cu P. C. Părinte vicar Gabriel Cocora, a slujit Sfînta Liturghie. Frumusețea slujbei arhieresti a fost sporită și de hirotonia candidatului Leon Cristian, ca diacon la Catedrala Sfintei Episcopii.

La sfîrșit, Prea Sfințitul Episcop Antim a vorbit soborului și credincioșilor, adunați la acest praznic, despre rolul Sfinților în viața creștinului ortodox. Luînd ca model pe mucenici și Sfinți, noi trebuie să ne mărturisim credința, după învățătura Fiului și să ne agonisim fapte bune pentru viața veșnică. În viață oameni fiind, sîntem supuși greșelii, dar trebuie să ne înarmăm cu credința Domnului Hristos și să cerem și ajutorul Sfinților în rugăciunile noastre.

După ce înfățișează pe scurt cîteva trăsături din viața Sfîntului Dimitrie, Prea Sfinția Sa, arată că viețile sfinților constituie în mînăstiri o carte de căpetenie, așa că viața marelui mucenic este bine cunoscută de maicile viețuitoare. Rămîne numai de a le urma credința și la unii, nevoițele depuse pentru desăvîrșirea morală.

Astăzi, în țara noastră, noi ne bucurăm de libertate religioasă deplină, în care ne îndeplinim îndatoririle creștinești, după rînduiala și tradiția ortodoxă a Bisericii strămoșești. Trebuie să dăm mulțumită lui Dumnezeu pentru aceasta, și înțelepților și devotaților conducători ai țării noastre recunoștință ascultare și împreună-lucrare pentru desăvîrșirea vieții obștești.

Biserica prin slujbele sale, cheamă și îndeamnă la pacificare, înfrățire, bunăstare materială și lumină spirituală.

Adresîndu-se, în continuare, soborului, Prea Sfinția Sa, subliniind că Sfinții Părinți afirmă că mînăstirea este o școală a sfințeniei, face cîteva considerații asupra vieții monahale cu îndemnul ca toate viețuitoarele să meargă pe calea cea bună a ostenelelor călugărești.

În încheiere, Prea Sfinția Sa, mulțumește părintelui duhovnic Dosoftei, care din economiile sale, ajută la buna podoabă a Casei Domnului și vrednicei starețe, Arsenia, pentru strădaniile pe care le depune ca viața din această mînăstire să se desfășoare

potrivit rînduieilor canonice și ale sfinților părinți, fiind de folos și altor creștini. Celorlalți credincioși participanți le urează bună sporire pe căile păcii, dreptății și ale iubirii de oameni.

A urmat după aceea tradiționala agapă, la care a luat cuvîntul părintele vicar, care a arătat deosebita grijă a Prea Sfințitului Episcop Antim pentru această minăstire, pe care o cercetează des și unde Centrul Eparhial a amenajat și o casă arhierască. În numele maicii starețe și al soborului a prezentat smerite mulțumiri Prea Sfinției Sale pentru tot ceea ce face ca acest așezămint să propășească, atât spiritual, cit și material.

În încheiere a mulțumit și maicii starețe și părintelui duhovnic pentru că a oferit acest prilej de desfătare duhovnicească.

A răspuns Prea Sfințitul, care a subliniat mulțumirea pe care o are față de viața minăstirească de aici, și că, și în viitor, v-a ajuta ca acest așezămint să viețuiască și să dăinuiască, propoveduind pacea și buna învoire între oameni, mulțumind conducerii minăstirii pentru ostenețele pe care le depune ca viața să se desfășoare normal.

Pr. G. C.

EPISCOPIA DUNĂRII DE JOS

PENTRU CUNOAȘTEREA EPARHIEI

În cuvîntarea ținută în fața Colegiului electoral bisericesc, după alegere, P. S. Episcop Antim Nica, afirmă: «*Consider că desfășurarea unei activități legate de necesitățile eparhiei ar fi mai indicată după o luare de contact cu viața și cu realitățile de la fața locului*».

Oa urmare, P. S. Sa a căutat, în primul rînd să cunoască realitățile din Eparhie.

CONSĂTUIREA CU P. C. PROTOIEREI DIN EPARHIE

La 20 august, a doua zi după înscăunare, P. C. Protoierei, care participaseră la această solemnitate, au fost reținuți pentru o primă consătuire cu noul Arhipăstor. Ședința a fost deschisă de P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul, care a salutat cu căldură pe noul Episcop.

P. S. Episcop Antim Nica luînd cuvîntul spune că primul său gînd, după preluarea sarcinilor oficiale de conducere a Eparhiei, a fost să ia legătura cu colaboratorii cei mai apropiați ai Chiriarhului — cei de la Centrul Eparhial și p. c. părinți protoierei.

P. S. Sa accentuează asupra acestei metode de lucru — *colaborarea* cu toți cei ce pot contribui la găsirea soluțiilor celor mai juste asupra problemelor ce se pun conducerii eparhiei.

Au urmat rapoarte ale P. C. Protoierei asupra situației din protoieriile respective, cu referire specială asupra cazurilor și problemelor urgente.

În încheierea consătuirii, P. S. Episcop Antim Nica, aduce mulțumiri colaboratorilor de la Centrul Eparhial pentru organizarea festivității de instalare a P. S. Sale, anunțînd totodată că și Prea Fericitul Patriarh Justinian a exprimat aprecieri frumoase pentru această festivitate, cit și pentru realizările gospodărești de la Centrul Eparhial.

Mart, 21 august, P. S. Episcop Antim Nica a primit pe slujitorii de la Catedrala episcopală din Galați și pe dirijorul corului, interesându-se de programul de lucru și de organizarea serviciilor bisericești la Catedrală. P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, protosul Catedralei a arătat nevoile de înzestrare a Catedralei cu obiectele necesare bunei desfășurări a sfințelor slujbe, precum și nevoile de reparații interioare și exterioare.

În aceeași zi, după amiază, P. S. Sa a primit la Reședința episcopală pe preoții din orașul de reședință Galați.

Raportul asupra stării parohiilor din orașul Galați, și prezentarea preoților deservenți au fost făcute de P. C. Protoieru Costică Mohonea.

P. S. Episcop Antim Nica a dat indicații asupra muncii pastorale, a grijii pentru întreținerea bisericilor, a activității de interes obștesc, în toate preoții din Galați trebuind să fie frunțași pe Eparhie.

Starea minăstirilor din Eparhie a fost cercetată în două rânduri în luna septembrie. La Minăstirea Cocoș s-a urmărit stadiul reparațiilor la care contribuie și Comisiunea Monumentelor Istorice. Îmbunătățiri gospodărești au fost proiectate și la Minăstirea de maici Celic Dere și la gospodăria Saon, unde se află via Episcopiei.

În luna septembrie, P. S. Episcop Antim Nica a vizitat protoieria Galați, Casa de Ajutor Reciproc a Clerului din Eparhie, Consistoriul eparhial bisericesc, Biserica-muzeu Precista și toate bisericile parohiale din orașul Galați. P. S. Sa a luat cunoștință de starea sfințelor locașuri, de lucrările de reparații sau de pictură ce se execută la unele din ele. S-au dat indicații asupra amenajării și împodobirii spațiului de acces la biserici și a terenului din jurul bisericilor, cu flori și arbuști ornamentali. Credincioșii din jurul bisericilor, aflînd de vizita P. S. Episcop, s-au adunat ca să-l cunoască și să primească îndrumări, arhieresti binecuvîntări și urări de bine.

SĂRBĂTORIREA ZILEI NUMELUI P. S. EPISCOPI ANTIM NICA

Ziua de 3 septembrie a.c., cînd Biserica noastră cinstește pe Sfîntul Mucenic Antim din Nicomidia a fost un prilej festiv de contact cu noul Episcop, care poartă numele acestui sfînt.

În Catedrala episcopală, împodobită cu covoare noi, s-a slujit un Te-Deum de către P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim și un sobor de preoți și diaconi.

După Polihroniu, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a adresat P. S. Antim din partea colaboratorilor, funcționarilor de la Centrul Eparhial și a clerului și credincioșilor din Eparhie urări de viață îndelungată și de păstorie rodnică.

Răspunzînd P. S. Episcop Antim Nica arată că numele primit la tunderea în monahism i-a fost totdeauna un îndemn ca să urmeze atît pe Sfîntul Mucenic pe care-l prăznuim, prisositor în dragoste jertfelnică pentru Hristos, cît și pe marele mitropolit Antim Ivireanul, care prin activitatea sa multilaterală, poate fi pentru orice ierarh un nesecat izvor de îndemnuri la muncă spre binele Bisericii și al Patriei.

Mulțumește apoi celor prezenți, care l-au însoțit în rugăciune cu prilejul acestei zile și exprimă încrederea în colaborarea acestora spre binele Bisericii, credincioșilor și obștii noastre românești.

CONFERINȚA ADMINISTRATIVĂ TRIMESTRIALĂ CU P. C. PROTOIEREI DIN EPARHIE

La 11 septembrie s-a ținut la reședința episcopală din Galați, conferința administrativă pe trim. III/1973 cu P. C. Protoierei din Eparhie.

Deschizând ședința, P. S. Episcop Antim Nica arată importanța acestor conferințe, care au rostul de a face legătura între Centrul eparhial și P. C. Protoierei, organele de teren ale Bisericii. Vor fi analizate diferite probleme și aspecte din munca c. preoți și după schimbul de experiență între P. C. Protoierei, se vor da îndrumări de executare uniformă a măsurilor socotite ca necesare bunului mers. Concluziile la care vom ajunge sînt sarcini, care trebuiesc îndeplinite pe teren.

După parcurgerea ordinei de zi, P. S. Episcop Antim Nica constată că s-au scos în evidență aspecte pozitive și negative din activitatea de pe teren, preconizîndu-se măsuri utile pentru îndreptarea lipsurilor. Aceste măsuri vor trebui prelucrate cu cei interesați — preoți, cîntăreți, îngrijitori, cu ocazia conferințelor protopești de orientare și administrative.

P. S. Sa asigure Conducerea superioară de Stat și Departamentul Cultelor de loialitatea slujitorilor ortodocși din Eparhie și de dorința lor de a sprijini îndeplinirea binelui obștesc.

INAUGURAREA NOULUI LOCAL PENTRU BIROURI LA CENTRUL EPARHIAL — GALAȚI

De mai bine de doi ani a început în incinta Centrului Eparhial — Galați, construirea unui nou local pentru birouri și fabrica de luminări. Lucrările fiind terminate, la 21 septembrie 1973 s-a făcut inaugurarea noului local.

După oficierea slujbei sfințirii apei, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim a vorbit despre străduința depusă în anii trecuți ca Centrul Eparhial să aibă birouri, care acum sînt date în folosință.

P. S. Episcop Antim Nica, răspunzînd apreciază că «în cadrul acestei solemnități restrîns se săvîrșește un act de mare însemnătate pentru Eparhie: se dă în serviciu sediul nou al birourilor unde, de acum înainte se va desfășura munca zilnică a salariaților Centrului Eparhial».

Mulțumește P. S. Episcop Chesarie, P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim și tuturor ostentitorilor care au contribuit la construirea și înfrumusețarea acestei clădiri ca să fie corespunzătoare prestigiului unui Centru Eparhial.

Aduce apoi mulțumiri Autorităților locale de Stat, care au sprijinit realizarea acestui locaș.

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN SEPTEMBRIE :

În conformitate cu programul stabilit de Sfîntul Sinod în luna septembrie 1973 s-au ținut la toate protoierile din Eparhie, conferințele preoțești de orientare, cu lema: *Împlinirea a 300 de ani de la apariția Psaltirei în versuri a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei.*

Din partea Centrului Eparhial au fost delegați la prezidarea conferințelor: Pr. D. Capaciurea — consilier administrativ la Protoieria Galați, Pr. H. Postelnicu — secretar eparhial la protoieria Tecuci, Arhim. Ieronim Motoc — Vicar administrativ, la Protoierile Medgidia și Constanța și Pr. N. Grosu — consilier administrativ, la protoierile Babadag și Tulcea. La protoierile Tecuci și Galați a participat și P. S. Arhiepiscop-Vicar Gherasim Constanțeanul.

La deschiderea conferințelor, delegații eparhiali au arătat schimbările importante pentru eparhie, intervenite de la ultima conferință protopopească de orientare și anume alegerea și înscăunarea la 19 august a.c. a noului Arhipăstor al Eparhiei, P. S. Episcop Dr. Antim Nica.

Referatul principal asupra temei conferinței, a fost susținut la protoieria Galați de preotul Mircea Țigănoiu parohia Bălășești, la Protoieria Tecuci, Preotul Iordache Zamfir parohia Corod I, la Protoieria Constanța de Preotul St. Bumbac de la parohia Adormirea II — Constanța, la Protoieria Medgidia de Preotul Dumitru Găureanu de la parohia Băneasa, jud. Constanța, la Protoieria Tulcea, de Preotul Ion Grădinaru de la parohia Sfinții împărați — Tulcea, iar la Protoieria Babadag, de Preotul Alexandru Hilohi — parohia Traian.

S-au evidențiat prin referate temeinice studiate, Preotul I. Grădinaru — Tulcea și preotul Ștefan Bumbac — Constanța.

În referatele prezentate ca și în discuțiile ce au urmat s-a scos în evidență importanța Mitropolitului Dosoftei pentru literatura românească, pentru introducerea limbii române în Biserică și pentru trezirea conștiinței originii și unității poporului român.

În continuare, delegații eparhiali au prezentat referate despre viața și opera Domnitorului Dimitrie Cantemir cu prilejul sărbătoririi tricentenarului nașterii sale (1673). Au făcut completări și preoții prezenți.

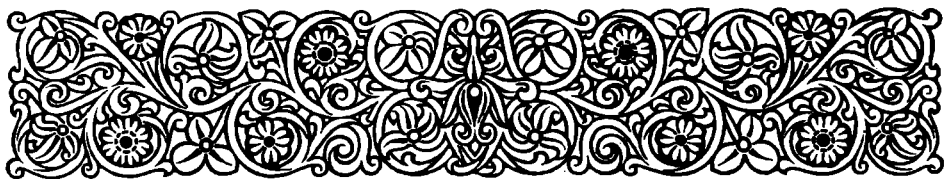
Delegații eparhiali au făcut cunoscut evenimentele bisericesti interne și externe petrecute în intervalul de la ultima conferință protopopească pînă în prezent și au difuzat dispoziții și comunicări privind activitatea pastorală curentă.

În conferințe s-au purtat discuții și în legătură cu preocupările obștești de sezon — sprijinirea campaniei de recoltare, de însămînțări, de înfrumusețare a satelor și orașelor.

Preoțimea s-a angajat ca în fiecare an, să dea tot sprijinul autorităților și organelor locale.

Preot NICOLAE GROSU

R E C E N Z I I

Octavian Lazăr C o s m a, *Hronicul muzicii românești*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973, 480 p.

Adevărată Istorie a muzicii românești, *Hronicul muzicii românești* din Moldova, Țara Românească și Transilvania este rodul unor ample cercetări în domeniul muzicii, istoriei, literaturii, teatrului, religiei etc.

Scopul său este acela de a reconstitui obiectiv adevărul muzical al fiecărei etape istorice, de a releva — așa după cum mărturisește autorul însuși — figuri și valori, contribuții și semnificații în procesul dezvoltării muzicii autohtone în cadrul muzicii universale.

Problemele expuse în această lucrare de istorie muzicală sînt grupate în două mari capitole: *Muzica epocilor vechi* și *Muzica medievală*.

În primul capitol cercetătorul își începe expunerea cu *Arta traco-dacilor* — problemă ce nu poate fi rezolvată decît pe baza unor surse indirecte, adeseori deductive.

Din cele mai vechi timpuri muzica a însoțit omul în drumul său pe scările civilizației. Ea a fost, inițial, legată de activitatea productivă pentru ca mai apoi să capete valori noi cu funcții afective și spirituale. La melodiile primitive nu se poate vorbi deci de existența unor principii structurale și, prin urmare, nici de genuri și tipuri muzicale ca atare. Melodiile primitive sînt rezultatul strigătelor de vînătoare, al chiotelor de veselie, oftaturilor de durere etc. Treptat fenomenul muzical se dezvoltă — proces ce își pune amprenta și asupra domeniului instrumentelor. De la pseudo-instrumentele aerofone (arcul de vînătoare) se ajunge la instrumente cu sonorități mai bogate (lira tracică, de exemplu). Pe măsura asocierii muzicii vocale cu muzica instrumentală efectul afectiv muzical creștea și, implicit, se dezvoltă și fenomenul protomuzical.

Muzica geto-dacilor poartă amprenta istoriei lor zbuciumate, a interferenței armonioase a popoarelor antice din această zonă. Aparținînd neamului tracilor este firesc ca geto-dacii să-și pornească arta lor — din cea a strămoșilor. Permanentele schimburi de valori au făcut însă ca arta geto-dacă să se afle în strînse legături cu cea a Greciei antice. Dar esența artei traco-dace era destul de puternică pentru a asigura și originalitatea sa proprie. Nici romanizarea populației dace nu a reușit să determine populația autohtonă să renunțe la fondul său spiritual. Cele două izvoare se vor îmbina armonios asigurînd, în timp, formarea unei culturi noi.

Din punct de vedere al «Componentelor estelice ale muzicii dace» se subliniază în mod special originalitatea și vitalitatea acesteia precum și esența etnică tracică. Conform probelor și surselor descoperite, tipul de cîntare veche se caracteriza printr-o melodie simplă, o sonoritate austeră. Muzica nu avea rolul de divertisment ci o funcție magică (în muncă, luptă, vînătoare). Ea avea caracter sacru, slujitorii lor se bucurau de o prețuire deosebită. Așa precum se menționează în două valoroase izvoare — *Istoriile* lui Teopomp și însemnările lui Jordanes — muzica era și purtătoarea unor mesaje de pace.

În «Aserțiuni privind configurația muzicii traco-dace» pornind de la mențiunile din *Geografia* lui Strabon din Amesia și mențiunile istoriografului muzical antic Heraclie Ponticul, cercetătorul O. L. Cosma ajunge la concluzia că de fapt și muzica Greciei antice își are izvorul în muzica tracilor. Pe măsura individualizării trăsăturilor specifice este firesc să se ajungă la sfere sonore specifice: elenă și traco-dacă.

Esența muzicii traco-dace nu poate fi dedusă decât pe bază de analogii, deducții, prezumții. O primă caracteristică ar fi fost aceea a unității dintre muzică și text. Vorbirea dacilor a favorizat apariția unei varietăți de forme ritmico-melodice. Ar fi existat astfel două tipuri de cîntări — monodică și eterofonică.

Cît privește *teoria muzicii dace*, pentru reconstituirea ei, autorul are un singur izvor — «cartea gîndului».

«Cîntarea vocală», solistică sau colectivă, se bucura de o deosebită considerație la geto-daci. S-au păstrat mențiuni despre odă, poem, imn, cîntec de dragoste, cîntec de petrecere, bocet, epodă. Deseori acestea au fost însoțite de instrumente. Sub amprenta ocupațiilor cotidiene, instrumentele geto-dacilor au fost de tipuri diferite. După tipul de emitere ele au fost clasificate în: cordofone (lira, chitara), aerofone (flueiul, buciuumul, cimpoiul, trompeta) și membranofone (timpanele).

Principalul mediu de afirmare a posibilităților artistice ale dacilor au fost «ritualurile» legate de credințele dacilor sau de obiceiuri și festivități cu caracter profan.

Un rol important în dezvoltarea fenomenului muzical pe teritoriul Daciei l-au avut și «Manifestările teatralo-muzicale»: tragedia ce reunea poezia, muzica și dansul, dramele satirice, comediele etc.

Cele mai vechi nume de cîntăreți, cunoscute din puținele date existente, sînt: Orfeu, Musaios, Tamiris, toți de oîgînă tracă.

Asemenea procesului de formare a însuși poporului român, *Muzica în Dacia romană* este rezultatul sintezei elementelor artei de tip roman cu cele dace anterioare. Este de presupus că muzica romanilor cuceritori s-a impus, fără a se înțelege prin aceasta înlăturarea totală a practicilor artistice dace. Noua muzică este rezultatul imbinării elementelor muzicii orale dace cu tipicul limbii latine. Romanii au adus în Dacia genuri și instrumente ce se răspîndesc destul de repede. Așa au fost *Carmina saliare* — vechi forme ale poeziei religioase latine, *calende*, *rosalienele*. Dintre instrumente se disting: *tuba*, *lituus*, *bucina*, *tibia*, *idionul*, *scabellum* *algere de metal* etc. Muzica teatrală înregistrează și ea transformări de seamă sub impulsul aceluiași evenimente istorice din viața populației dace. *Muzica proto-română* este «acea artă sonoră care a existat pe teritoriul țării noastre în perioada romanizării, perioadă care corespunde procesului formării poporului român. «Este totodată perioada formării limbii, române» în care se contopesc elemente lexicale traco-dace, latine și slave, cu preponderența masivă a fondului roman (latin).

Un rol important în procesul de romanizare a populației Daciei l-a avut răspîndirea creștinismului, mai ales după recunoașterea sa oficială (secolul al IV-lea). Așa cum o atestă documentele vremii, tot creștinismul a fost acela ce a determinat trăsături fundamentale istoriei noastre muzicale (p. 47).

Cît privește «etnogeneza muzicii românești» — aceasta este o problemă pe care cercetătorul O. L. Cosma o consideră încă nelămurită definitiv. Esența muzicii românești pare că își are originea în fondul traco-geto-dac. Poate ea și-a pus amprenta muzica latină, dar și a slavilor și a altor popoare cu care poporul român a avut legături. În acest context muzica românească a avut o individualitate proprie, expresie a limbii, facturii psihice și a modului de viață specific. Identificîndu-se cu muzica populară, muzica românească se cristalizează transformîndu-se în punct de plecare al muzicii religioase și laice, amatoare și profesioniste.

Un loc important îl ocupă problema privind «începuturile muzicii creștine la proto-români». Odată cu răspîndirea creștinismului, în rîndul populației dace s-au răspîndit și procedee specifice de cîntec adoptate dintr-un repertoriu străvechi. Pentru ca textele sfînte să fie mai ușor reținute ele au fost transpuse pe melodii deja cunoscute de credincioși. Acolo unde nu pot fi folosite melodii autohtone sînt împrumutate figuri melodice creștine dar, prelucrate. Edictul de la Milan, anul 313, ce oficializează religia creștină în Imperiul roman, a dus muzica cultică din Dacia pe o nouă treaptă. Un rol important l-a avut episcopul Niceta de Remesina (secolul IV—V), autor al unei lucrări, inclusiv muzicale — presupus a fi fost de oîgînă dacă. Epocii

de dominare a cîntului latin îi urmează aceea a paralelismului acesteia cu cîntarea greacă ce va fi, treptat, prioritară. A urmat apoi influența slavonă asupra fenomenului muzical.

Cîntarea bizantină are drept caracteristică esențială unitatea ideală dintre text și melodie. Sobră, austeră, interiorizată și monumentală, această cîntare are, printre formele principale, *psalmul*, *imnul* și *cîntecul spiritual*. În afara acestora muzica bizantină va cunoaște și alte forme: Stihira, Sedelna, Doxologia, Slava — la Utrenie; Ecteniile, Heruvicul, Răspunsurile mari, Pre Tine Te lăudăm, Axionul, Chinonicul, Antifonul — la Liturghie; Răxandarul și altele la Vecernie.

Cercetătorul prezintă, în continuare, notația și unele aspecte teoretice ale muzicii bizantine (paleobizantina, mediobizantina). Se accentuează aici activitatea lui Ioan Damaschinul (secolul al VIII-lea). «Corect ar fi, în acest sens, să se considere că Ioan Damaschinul încununează în mod strălucit o serie de contribuții pe linia simplificării, normalizării și sistematizării cîntărilor, teoriei și notației muzicale, nu atât prin reguli abstracte, cit prin mostre practice».

Capitolul *Muzica medievală* a impus autorului o sarcină mai complexă. În cadrul muzicii medievale se disting, alături de filonul culturii muzicale populare, cel bizantin, gregorian sau apusean și oriental. Cercetările întreprinse au avut drept scop descoperirea sensurilor, perimetrului și urmărilor fiecăruia, inclusiv relevarea aporturilor unor personalități și locul operelor lor în contextul muzical de pe teritoriul țării noastre.

Pentru o mai bună înțelegere a problemei tratate se recurge la o împărțire în patru subetape ale muzicii medievale românești.

I-a etapă se încadrează în perioada de la încheierea procesului de formare a poporului român pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea (domniile lui Mircea cel Bătrîn și Alexandru cel Bun).

A II-a etapă se înscrie între anii 1400—1600 (anul unirii vremelnice a celor trei provincii românești de către Mihai Viteazul).

Cea de a treia subetapă ține pînă în timpul domniilor fanariote (1711 în Moldova și 1715 în Muntenia).

A IV-a subperioadă începe cu domniile fanariote și durează pînă în timpul răscoalei lui Horia (1784).

Fiecare dintre aceste subetape este prezentată analizîndu-se fenomenul muzical prin prisma evenimentelor istorice care l-au determinat.

Considerațiile privind «Arta muzicală după formarea poporului român (secolele X—XIV)» sînt pornite de la cel mai de seamă strat sonor cristalizat în țara noastră — muzica populară (vocală și instrumentală). În ea sînt cuprinse, în tipare, gîndurile și aspirațiile poporului nostru din cele mai vechi timpuri. Astfel cîntecele agrare și păstorești identificînd poezia cu melodia, au fost expresia artistică cea naturală a firii poporului român. Ele sînt rod al creației colective și, implicit, se caracterizează printr-o largă varietate și complexitate a structurii.

De la muzica populară omogenă cu o individualitate bine determinată existentă la poporul nostru în perioada imediat următoare constituirii sale, s-a ajuns treptat la pluridimensionarea cîntecului și dansului popular. În funcție de condițiile zonale specifice au luat naștere tipuri regionale folclorice în Maramureș, Banat, Moldova, Țara Românească, Transilvania, Crișana, Dobrogea, Bucovina.

După o scurtă incursiune în istoria muzicii populare, autorul porcede la trasarea elementelor structurale ale cîntecului popular: numărul relativ constant de picioare al versului românesc, raporturile de unitate dintre vers și melodie, rimă, stiluri (vocal, instrumental) formele melodice, moduri specifice etc.

În ce privește genurile muzicii populare, se subliniază de la început varietatea acestora — expresie a obiceiurilor tradiționale ale românilor. Printre cele mai răspîndite genuri muzicale se numără: colindul cu melodii sobre și de o deosebită forță sugestivă, jocul cu măști după ritual muzical, paparuda, cîntecul cununiei, dansul călușului, nunta — «cea mai însemnată și mai bogată manifestare artistică populară» —, balada, doina, dansurile. Un rol important în dezvoltarea cîntecului popular l-au avut lăutarii — interpreți și creatori.

Cîntecele au fost, de cele mai multe ori, acompaniate de instrumente populare românești. Așa se explică prezența unui mare număr de instrumente în practica muzicală, de la cele mai simple (pocnitori, frunze, solz de pește, fir de iarbă) la instru-

mentele idiofone (clopotele, zurgălăii, lanțurile), cordofone (buhaiul) și aerofone (fluterul, cimpoiul).

Evl mediu oferă însă și condițiile apariției muzicii profesioniste. Muzica instrumentală, de orgă, va cunoaște o ascensiune deosebită mai ales în cadrul lăcașurilor religioase. «Muzica bisericească va prefigura, anterior celei folclorice, condiții prielnice germinării formelor profesioniste; deoarece ea însăși le încuraja și solicita». Se are în vedere atât muzica gregoriană cât și cea bizantină pe fondul căreia se va înscrie cea slavonă. Referindu-se la problema muzicii bizantine în Țările Române, cercetătorul pune accent îndeosebi asupra unui aspect: în biserică bizantină se renunță treptat la instrumente în ciuda puterii lor de înfuriere asupra oamenilor. Explicația ar fi aceea că timbrul lor nu putea purta un mesaj direct, angajat. Prin această renunțare însă, redusă numai la aspectul vocal, «muzica bizantină s-a lipsit de o pîrghie dinamică în regenerarea propriei structuri».

Muzica bizantină a suferit un continuu proces de transformare și în ce privește notația. Din acest punct de vedere nu sînt cunoscute personalități marcante în muzica bisericească românească pînă la sfîrșitul secolului al XIV-lea. Pot fi citați însă creatori bizantini a căror muzică a circulat și în Țările Române. Din rîndul acestora se distinge pregnant Ioan Cucuzel (a doua parte a secolului al XII-lea — începutul secolului al XIII-lea) renumit la Constantinopol prin vocea și compozițiile sale. Dintre lucrările sale este citată *Aita psaltică cu semnele psaltice, cu toată chironomia și compunerea făcută de maestrul Ioan Cucuzel*. Se adaugă acestea imnurile, troparele, canoanele, imnoasele, polielele compuse de el cu o deosebită ingeniozitate. Paralel cu muzica bizantină în Transilvania se dezvoltă și muzica gregoriană. Românii, chiar dacă au venit în contact cu această muzică, nu au adoptat-o, conștienți de faptul că numai păstrarea obiceiurilor și tradițiilor lor asigură existența ca ființă națională. Autorul, pîrînd însă de la constatarea că muzica gregoriană a existat ca atare și a fost adoptată de nobili, orășeni și cărturari, stăruie asupra ei răspunzînd la probleme modalității de prezentare și a elementelor sale constitutive.

Dezvoltarea și întărirea feudalismului a atras de la sine înflorirea curților domnești. Apăr astfel și condițiile propice dezvoltării muzicii de curte. Nu s-au păstrat însă mențiuni despre existența unor muzicîeni români la curțile domnești. Doar expresia «Spilman aus der Walahechyen» dintr-un manuscris străin ar mărturisi prezența la curțile Europei a unui inoculator român. Cert este însă faptul că între cîntăreții de curte și lăutari era o strînsă legătură.

Muzica în Țările Române din secolele al XV-lea — al XVI-lea a avut și ea anumite premise. Grație acestora apar acum pentru prima oară nume de făurari ai artei sonore impunînd o concepție, un profil stilistic. În timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418) și a lui Alexandru cel Bun (1400—1432) și mai ales în timpul domniei lui Ștefan cel Mare (1457—1504) mișcarea artistică are o dezvoltare fără precedent. Pe plan muzical se distinge linia viguroasă a lui Filotei, a lui Eustatie Protosbaltul și a discipolilor săi ce au dat naștere curentului denumit Școala de la Putna. Stau mărturie scrierile de epocă despre muzica românească: Predoslovnia, *Letopiseșulul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*, de Nicolae Costin, *Învățăturile de la Neagoe Basarab către fiul său Teodosie...*, *Căldtoria lui Mazarin în iad* (povestire de la 1415) etc.

Așa precum se menționează în documentele vremii, în secolul al XVI-lea în multe mînăstiri, existau școli a căror faimă în învățarea cîntărilor bisericești mersese peste hotare. Dar cea mai însemnată școală de cîntări a fost Școala de la Putna — privită de cercetător într-o dublă ipostază: 1) ca pe o școală în sensul strict al cuvîntului; 2) ca pe o școală muzicală de interpretare și creație. Aici au activat mulți creatori printre care s-au numărat Eustatie, Antonie și Lucăci. Această școală a inițiat în tainele cîntării numeroși discipoli și, ceea ce-i mai important, a dat naștere unui stil melodic specific.

Cercetările întreprinse îndeosebi asupra creațiilor de la Putna și sintetizate sub titlul «Muzica bizantină pe făgașul autohton» au evidențiat faptul că are loc acum o tot mai mare apropiere de principii similare din muzica populară. Se dezvoltă în această perioadă cîntări ca: heruvicul, polieleul, priceasma, doxologia. În documentele de la Putna se întîlnesc mențiuni despre funcții ca: *ritor* (profesor de retorică), gramaticos

(profesor de gramatică), *domesticos* (similar cu actuala noțiune de dirijor), *protopsalt* (prin ~~cîntăret de străină~~ ~~Dintre compozitorii psalti și protopsalti ce au desfășurat o intensă activitate pe tărîmul muzicii se distinge figura lui Filotei, monah la Mînăstirea Cozia creator al genului de cîntare numit *pripeală* (*pripeti*), se traduce prin a cînta). Mai sînt citați: Ioasaf, fost psalt la Mînăstirea Neamț; Paisie, autorul *Mineiului* pentru Mînăstirea Dobrovăț; Antonie, protopsalt la Putna; autorul unei *Psaltichii*; Dometian Valahul, psalt de la Putna. Dar cel care s-a distins și a dat strălucire școlii de la Putna a fost Eustatie Protopsaltul (sfîrșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea). Om de aleasă cultură, el a fost în primul rînd compozitor. Printre manuscrisele semnate de Eustatie se numără *Cartea de cîntece* (1504—1511) ce cuprinde heruvuce, aliluie, stihiri, crateme, prodrimene, irmoase, imnuri. Prin activitatea sa pedagogică, Eustatie a contribuit totodată la formarea unei întregi pleiade de promotori ai afirmării artei bizantine autohtone. S-a ajuns astfel la impunerea unui stil muzical personal într-o perioadă în care se făceau tot mai simțite presiunea islamică și infiltrațiile catolice și protestante. În această luptă trebuie menționat și rolul deosebit de important al copștilor printre care se numărau: Gavril de la Neamț, Diacul Ioan de la Sibiu, Diacul Daniil, Diacul Oprea de la Biserica Scheii Brașovului etc.~~

Despre toate aceste aspecte, despre mersul ascendent al muzicii acelei epoci la români ne vorbesc manuscrisele bizantine și latine.

În prezentarea artei muzicale medievale nu poate fi omisă viața concertistică. În secolele al XV-lea — al XVI-lea existau în cele trei provincii românești cinci categorii de manifestări muzicale: muzica turnerilor și a surlarilor, muzica instrumentală, muzica de orgă, muzica vocală și ansamblurile instrumentale ale muzicii de curte.

Pe acest fundal se profilează și orizonturile componisticii — repertoriul și creația în muzica vocală și cea instrumentală cu diferitele lor forme.

Cercetătorul se oprește în mod deosebit asupra dansurilor românești — o problemă cu atât mai dificilă cu cît nu sînt cunoscute piese notate în epoca Renașterii care să pledeze pentru apartenența lor la cultura românească.

Din acest motiv precum și ca urmare a condițiilor istorice specifice evului mediu, dansurile sînt cercetate din punct de vedere al asociațiilor sau trăsăturilor stilistice identice melodiilor românești. Documente ca: *Tabulatura* lui Jean din Lublin, *Tabulatura* lui Hecker, *Tabulatura* din Dresda, *Orchesographie* de Arbeau, *Tabulatura* lui Jacob Paix și *Tabulatura* lui Normiger conțin dansuri ale căror intonații îndreptățesc integrarea lor în tezaurul muzicii populare românești. Sînt sugestive în acest sens dansurile *Haiducky* și *Conradus* (asemănător *Țarinei* românești).

Capitolul Epoca stilului concertant (1601—1715) a impus autorului o primă precizare: în ceea ce privește fenomenul muzical, încadrarea în epocă nu trebuie luată în sensul strict al cuvîntului. Trecerile, schimbările pe plan cultural sînt procese ce se petrec treptat așa încît periodizările au mai mult un sens convențional. Totodată aceste transformări poartă pecetea frămîntărilor sociale.

Țările Române sînt antrenate într-o continuă luptă pentru înlăturarea pericolelor otoman și habsburgic. În asemenea condiții nu s-a putut consolida nici viața muzicală. Numai în timpul domniilor mai lungi la curțile domnești și prințiere au apărut instrumentiști și dansatori ce trebuiau să susțină seri de muzică. Se formau cercuri de auditori și, implicit, curente sau ramuri muzicale ce s-au suprapus muzicii populare. Dintre acestea se disting net muzica bizantină și muzica de tip european. Treptat și-au făcut apariția muzica greacă și, mai apoi, muzica orientală. Influența crescîndă a acesteia din urmă — în special în timpul domniilor fanariote — a frînat ritmul dezvoltării muzicii românești medievale. Muzica românească își dovedește însă vigoarea. Filotei, prin *Psaltichia* sa în limba română contribuie la acest triumf al melodicii autohtone, introducînd elementele melodic-modale ale muzicii populare în structura cîntărilor pe care le scrie în cuvinte românești.

Mențiunile literare referitoare la muzică sînt multiple. Dintre lucrările prezentate de autor în acest sens, menționăm: *Psaltirea... pre versuri* (1673) de Dosoftei, *Cazania I și Cazania II* de Varlaam, *Istoriile Domnilor Țării Românești ...* de Radu Popescu. Altă serie de mențiuni găsim în însemnările lui Paul de Alep, Toppeltinus, Andreas Mathesius, Constantin Cantacuzino, Nicolae Costin, Ioan Neculce etc. Toate demonstrează existența în secolul al XVII-lea a muzicii vocale și instrumentale, laice și religioase, autohtone și străine, folclorice și profesioniste.

În secolul al XII-lea muzica bizantină înregistrează o apropiere tot mai mare de limba și muzica românească. Mărturia cea mai elocventă o formează opera lui Filotei Sin Agâi Jipei. Lucrarea fundamentală a acestui psalt al Mitropoliei Ungrovlahiei este *Psaltichia românească* elaborată în anul 1713, dedicată lui Constantin Brîncoveanu. Aceasta cuprinde catavasi, tropare, condace, cintece de laudă, imoase, veselitoare, rînduiala utreniilor și a liturghiilor, paraclisul, și o scurtă *Gramatică psaltică*. Filotei se afirmă aici ca traducător în limba română și compozitor.

Cît privește viața muzicală din secolul al XVII-lea, aceasta nu diferă prea mult de cea a secolului anterior. Dintre provinciile române centrul muzicii îl constituie Transilvania. Tot în Transilvania activează și valoroși compozitori ca: *Ion Căianu* — căturar român născut la 1629 în Leghea, jud. Cluj — cel ce a înființat valoroasa tipografie de la Șimleul Ciucului, autor al antologiei de piese muzicale *Codicele*; *Daniel Speer* (1636—1707), muzician german, cercetător al muzicii țărilor estului european (capelmaistru, compozitor, interpret și teoretician) și al muzicii românești (ca slujitor la curtea domnitorului moldovean Gheorghe Ștefan în a doua domnie a acestuia, 1653—1658); *Gabriel Reilich*, muzician complex a cărui vastă creație inaugurează un nou stil în muzica transilvăneană; *Daniel Croner* (1656—1740), muzician sas din Transilvania impresionant prin pregătirea sa muzicală — autor al unor adevărate capodopere de teorie și componistică.

Muzica în epoca luminilor (1715—1784) este capitolul dedicat amplelor transformări din muzica populară, muzica psaltică, muzica de esență clasic-europeană și muzica orientală din Țările Române, în secolul al XVIII-lea. În esență, muzica populară cunoaște o continuă dezvoltare, muzica psaltică tinde tot mai mult spre românizarea cîntărilor spre deosebire de muzica europeană care stagnează neavînd personalități animatoare (cu excepția lui Johann Sartorius-tatăl). Dar acțiunile reformatoare pe plan muzical se tot amîină datorită domniilor fanariote și tendinței boierimii de a se menține în formele tradiționale. În ce privește Transilvania, în ciuda faptului că Alba-Iulia a încetat să mai fie bastion al muzicii europene, iubitorii de muzică s-au organizat în societăți. Așa au apărut la Sibiu și Brașov *Collegium musicum* și «Capela muzicală» — denumire dată orchestrelor sau ansamblurilor camerale angajate de demnitari.

Scrierile despre muzica populară cuprind referiri mult mai rigurose întocmite, în raport cu epocile anterioare. *Descrierea Moldovei (Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae)*, *Hronicul vechimii româno-moldo-vlahilor* și alte lucrări ale lui Dimitrie Cantemir conțin informații deosebit de valoroase despre muzica populară românească, despre baladă, cîntec, dansuri și instrumente, ritualuri de nuntă și înmormîntare, obiceiuri calendaristice etc. Mențiuni valoroase cuprinde și *Istoria Daciei transalpine*, apărută între anii 1781—1782, a lui Joseph Franz Sulzer «cel dintîi care notează melodii populare neurmîrînd un alt scop decît acela de a le susține frumusețea intrinsecă». Sulzer este unul dintre primii oameni de cultură străini care a susținut, într-o lucrare de valoare europeană, unitatea creației muzicale a românilor din cele trei provincii: Transilvania, Țara Românească și Moldova.

Activitatea de introducere a limbii române în cîntarea bisericească începută de Filotei Jipa (sin Agâi) prin *Psaltichia românească* intră în faza decisivă. În Moldova domnitorul Constantin Mavrocordat a generalizat limba română în cultul bisericesc, în ciuda originii sale fanariote. Acest curent intră însă în conflict cu tendința de menținere a cîntării în limba greacă.

Important este faptul că în secolul al XVIII-lea muzica psaltică înregistrează un ritm susținut. Școlile de la Colțea și Sfîntul Gheorghe din București au obligația de a iniția pe elevi în muzică. Un loc important printre obiecte îl avea muzica și în cadrul Seminarilor de la Craiova, Iași și Curtea de Argeș. Situația este similară și în Moldova. O oră de muzică avea două scopuri: însușirea scrierii și gramaticii psaltice și formarea unui repertoriu.

Cercetătorul prezintă, în continuare, manuscrisele psaltice mai de seamă din secolul al XVIII-lea și autorii lor: *Psaltichia românească* a lui Filotei — personalitate ce a dominat categoric asupra tuturor psaltților pînă la Macarie —, *Psaltichia românească* a lui Ioan Sin Radu Duma Brașoveanu — continuator al ideilor lui Filotei, *Catavasi la Duminica Stîlpărilor* ale lui Șarban, «Protopsaltul Țării Românești», sti-

hiarul din 1767 al lui Constantin — discipolul lui Șarban, *Anastasiatarul* întocmit de Mihălăche Moldoveanu, *Imologhion* (1772) al lui Anastasie Vaias, *Psaltichia* scrisă de Naum Rîmniceanu. Cercetătorul are în vedere și numele copiștilor de manuscrise, octoihuri sau psaltichii, pe care le dă după lucrarea lui G. Strempele, *Copiști de manuscrise românești, pînă la 1800*.

Numărul mare de astfel de manuscrise și larga lor circulație constituie o dovadă certă a temeiniciei culturii muzicale psaltice. În secolul al XVIII-lea stilul muzicii psaltice se dezvoltă în direcția românzării ei începută de Filotei — acțiune impusă de însăși necesitatea apropierei muzicii de credincioșii români — și în direcția impusă de influența orientală. Curentul oriental este înțeles în sensul transpunerii în mediul românesc a formelor de manifestare muzicală specifice Imperiului otoman. Informații prețioase despre acest curent se găsesc în *Istoria Daciei transalpine* de F. J. Sulzer și, mai ales, în operele lui Dimitrie Cantemir. Cercetătorul O. L. Cosma acordă o atenție deosebită activității de muzician a lui D. Cantemir. În ciuda faptului că talentul și măiestria lui Cantemir au fost puse în slujba muzicii turcești, căreia i-a creat un sistem de notație și i-a teoretizat modurile și sistemele ritmice, «el rămîne o personalitate de frunte a istoriei artei sonore din secolul al XVIII-lea».

Secolul al XVIII-lea marchează apariția unor coordonate noi în viața muzicală. Are loc un proces de extindere a muzicii din sfera aristocratică în cea a boierilor și țirgoveților. În același timp, alături de muzica populară, bizantină și orientală, apar tot mai frecvent elemente ale muzicii occidentale. Apar tot mai mulți amatori de muzică clasică (de muzică de salon, de lecții de muzică europeană etc.). Și muzica instrumentală continuă să se bucure de prețuire. Condițiile economico-sociale favorabile, dezvoltarea instrumentelor, înflorirea formelor concertante și teatrale permit apariția unor noi forme de manifestare muzicală: ansamblurile vocal-instrumentale concertante («Capela muzicală» și «Collegium musicum») și ȋrpele teatro-muzicale (asociații pentru cultivarea muzicii împletite cu teatru). În aceste condiții se pune problema dacă se poate vorbi de o mișcare componistică la noi. Rezultatele cercetărilor au fost următoarele: odată cu diversificarea vieții muzicale, preocupările componistice scad, fapt ce determină angajarea, în acest scop, a unor personalități de peste hotare. Acest fenomen s-a accentuat în Transilvania unde stăpînirea austriacă avea tot interesul să încurajeze penetrația muzicienilor austrieci. Creația muzicală transilvăneană va excela în genurile muzicii vocalo-instrumentale (*cantata, dictum-ul, offertorium-ul*). În ce privește compozitorii, aceștia se împart în: autohtoni (Johann Sartorius-senior — compozitor și organist, Johann Sartorius-junior, Johann Knall — compozitor și compozitori străini care au trăit și activat o perioadă la noi (Michael Johann Haydn — violonist și organist, fratele celebrului compozitor Josef Haydn, Carl Ditters von Dittersdorf — director și concertmaistru al capelei de la Oradea, Wenzel Pichel — muzician cu o cultură impresionantă).

Paginile 439—444 cuprind un *tabel cronologic privind istoria muzicii în România* apoi, de la 445 la 477, o *Bibliografie* și un *Indice de nume*.

Scrisă într-un limbaj accesibil — *Hroniul muzicii românești* — este o lucrare științifică de o reală valoare. Alături de celelalte lucrări ale tezaurului muzical român, volumul de față se înscrie ca o «verigă în lanțul exegezelor istorice».

IOAN F. STÂNCULESCU

Veniamin Nicolae, *Mîndstirea Căldărușani*. Monografie, București, 1973, 158 p.

Apariția monografiei «Mîndstirea Căldărușani», datorită strădaniilor Arhiman-dritului Veniamin Nicolae, starețul acestui așezămînt, — veche ctitorie voviodală — a împrospătat aria descrierilor întemeiate ale vechilor monumente istorice și religioase. Lucrarea este închinată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu prilejul aniversării unui sfert de veac de la intronizare ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. După o «Predoslovie» (p. 7—9) în care ne arată silința și eforturile vieții monahale din jurul lacului Căldărușani «unde Codrii Vlăsiei vor fi răsunat de glasul

mesterilor și zidarilor puși de ctitorul Matei Basarab, — între anii 1637—1638 —, după ce cheamă de dincolo de neguri chipul arhimandritului Filaret — ajuns mai târziu mitropolit, cel ce «a dres zidurile cercate de vreme», și mai ales, chipul vestitului stareț Gheorghe de la Mănăstirea Cernica, cel ce «și-a veșnicit numele în ctitorii și restaurări de seamă de la Cernica, Pasărea sau Căldărușani, și a ridicat viața monahală la un grad deosebit», pomenește chipuri de vechi stareți ca Dositei, Meletie și Eftimie, ca să poasească mai cu sîrg la lucrările de restaurare săvîrșite de mitropolitul Ghenadie Petrescu, cel ale cărui osemnțe se odihnesc în tinda bisericii celei mari. Accentul prologului cade mai ales pe lucrările vremilor noastre, subliniind opera de refacere și complete restaurări, efectuate cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu concursul Direcției Monumentelor Istorice și al Departamentului Culetelor și al Arhiepiscopiei Bucureștilor, restaurînd și reînviind complet întreaga așezare duhovnicească a Căldărușanilor.

În continuare lucrarea cuprinde mai multe capitole și anume: Istoricul mănăstirii (p. 11—14); Situația materială a mănăstirii (p. 44—73); Oameni și fapte (p. 74—89); Activitatea culturală în mănăstire (p. 90—109); Obiecte de preț și muzeul mănăstirii (p. 109—118). Se continuă cu 5 anexe documentare: 1. Document din 1761, prin care mănăstirea este dată în grija Mitropoliei; 2. Pomelnicul mănăstirii (cca. 1810), predoslovie a pomelnicului acestuia. 3. Cererea călugărilor din mănăstire către mitropolit din 1819; 4. Cererile părinților pămînteni; 5. Cererile călugărilor de la Mănăstirea Căldărușani. Cartea se încheie cu un rezumat foarte succint în mai multe limbi moderne.

În istoricul mînăstirii, autorul caută să dea explicații asupra provenienței numelui de «Căldărușani», care este fie de la căldărarii din apropiere, fie de la un viteaz Călin și soția sa Daria, care s-ar fi împotrivit năvălirilor turcești, sau se oprește la denumirea la care s-a oprit profesorul Nicolae Iorga care, arăta «că întrucit mînăstirea stă într-un loc ca într-o formă de căldare sau căldărușă, s-a numit Căldărușani». În orice caz, la finele secolului al XVI-lea Mihai Viteazul într-un document, dădea dreptul lui Dumitru din Căldărușani ca să fie volnic și să întoarcă grîul de la Simpetru din Barboși» (p. 11). Alte documente din secolul al XVII-lea pomenesc de numele Căldărușanilor, cînd este vorba de Cristian logofătul. În acest loc a zidit voievodul Matei Basarab ctitoria sa.

După o biografie bogată a domnitorului, în care arată ctitoriile sale, autorul subliniază gradul de dezvoltare a arhitecturii din această vreme, care constituia o pre-gătire a operelor din vremea lui Brîncoveanu. Autorul privește problema în mod critic bazat pe documente. Construcția a avut loc în anii 1637—1638, așa cum se arată în pisania (p. 24) de la ușa bisericii. Înzestrată cu danii, cu averi și cu moșii, sate, păduri și sare, mînăstirea a avut o epocă de prosperitate. Numărul monahilor varia între 200 și 500. Trece în revistă epocile de înflorire și dezvoltare sub Alexandru Ipsilante și sub stăreția arhimandritului Filaret, cel care a restaurat clopotnița și chiliile. Menționează opera duhovnicească a lui Filaret, care a dat unele porunci ce trebuiau îndeplinite de toată obștea. La începutul veacului al XIX-lea, ea face parte din numărul mînăstirilor celor mari din țară, alături de Radu Vodă, Mihai Viteazul, Să-rindar, Văcărești, Cotroceni, Cozia, Tismana și Horezu. Loc de bejenie și de restriște la vremuri grele, mînăstirea a primit pe fugari și le-a dat cele cuvenite vieții. Autorul citează pe francezul J. A. Vaillant, care vizitează Căldărușanii la 1841 și impresionalat de frumusețea decorului și a ei a făcut aici «un popas plăcut» (p. 26). Dintele vremii a ros încet, încet, clădirile și se simțea nevoie de reparații, care se și efectuează precum urmează: în 1876 sub starețul Timotei și în 1910—1911, cînd s-au făcut lucrări și la trapeză. Pictura actuală a bisericii este făcută de Belizarie Dumitru, precum și cea de la trapeză, cu grija și rîvna fostului mitropolit Ghenadie Petrescu. Cutremurul din 1940 lasă urme adînci aici la Căldărușani și la turla bisericii, fiind restaurată în 1942, sub grija starețului Atanasie Dincă. După incendiul din 1945 se fac aici mari restaurări sub păstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (p. 38). Într-un succint istoric se pomenesc metocurile mînăstirii și averea ei de-a lungul anilor.

În capitolul «Oameni și fapte» autorul menționează numele stareților de la Varlaam din vremea lui Matei Basarab, pînă la însuși autorul cărții. Printre aceștia sînt pomeniți Ioanichie, care a luat parte la marele divan de judecată din 1669, care a hotărît pedepsirea lui Stroe Leurdeanu, ucigașul stolnicului Constantin Cantacuzino,

arhierul Filarel (1761), care ia unele măsuri de redresare a vieții minăstirii, ajuns mai târziu episcop al Rîmnicului (1776) și numele starețului Gheorghe de la Cernica nou ctitor al minăstirii. Tot aici apare numele ierodiaconului Grigore, ce a fost ales în 1823 mitropolit al Țării Românești, cunoscut sub numele de «Grigore Dascălu» (p. 82), cel care a înființat o tipografie la Cocioc, și pe Gherasim Rătescu, ajuns episcop al Buzăului (1819—1824). Subliniază în mod deosebit numele mitropolitului Ghenadie Petrescu, cel care a fost stareț timp de 9 ani și a desfășurat o activitate bogată, restaurînd minăstirea, înființînd muzeul, format în mare parte din donațiile săle și a ctitorit biserica de la Cocioc. Șirul stareților se încheie cu Martinian Stoeneșcu, Antipa Dinescu, Atanasie Dincă ajuns arhieru, Ilarion Marin, Gherasim Cristea, actualul arhieru vicar al episcopiei Dunării de Jos. Acest capitol este împodobit cu reușite fotografii ale celor mai de seamă stareți pe care i-a avut minăstirea.

În capitolul: «Activitatea culturală în minăstire» autorul arată că sub influența curentului paisian și Căldărușanii sînt cuprinși de un val de cultură nemaiîntîlnit, spunînd «că toți, pînă și cei mai mici erau cuprinși de cultură religioasă». De la numeroșii caligrafi și miniaturişti au rămas multe manuscrise. Serafim ieromonahul, Rafail monahul și Nicodim Grecu sînt pomeniți cu dreptă cuviință. Pe multe manuscrise și cărți se află adnotări, unele cu valoare istorică.

Biblioteca, bogat înzestrată cu cărți grecești, slavonești, de ritual și de învățatură, precum și numeroase în limbile moderne, provenite de la călugări luminați, arată dragostea de biblifilie a trăitorilor acestui loc duhovnicesc. Tipografia instalată la Cocioc, la începutul veacului al XIX-lea de către egumenul Grigore, a tipărit cărți ca «Viețile Sfinților», «Oglinda omului celui dinlăuntru», Cărți de rugăciuni și altele, iar icoanele și multe portrete de valoare, ale egumenilor au fost zugrăvite de ico-nari ce au învățat arta la Școala de zugrăvi de la Minăstirea Căldărușani, școală condusă de meșterul Ivan Rusu. Autorul subliniază că tot aici și-a făcut ucenicia și pictorul Nicolae Grigorescu, sub îndrumarea meșterului Evghenie Lazăr.

Volumul mai cuprinde 24 de planșe cu prezentarea obiectelor de prēt și muzeul minăstirii și 5 anexe, după care urmează rezumatul lucrării în mai multe limbi. Lu-crarea P. C. Arhimandrit Veniamin Nicolae este o temeinică monografie a unuia din-tre cele mai importante minăstiri din Țara Românească, ctitoria vrednicului voievod Matei Basarab.

Pr. DAVID POPESCU

Prof. Dr. Ioan P a n t c h o w s k i. Anasätze des Orthodoxen ethischen Denkens in den sozialistischen Ländern Osteuropas, 1973.

Cu acest titlu, autorul, profesor de teologie morală la Academia teologică din Sofia, teolog ortodox binecunoscut — a ținut ca invitat, o conferință la sesiunea anuală a «Societas etica» din Viena (Septembrie 1973).

Evident, titlul indică o problemă de interes major, fapt ce poate justifica sufici-ent redarea conținutului ei, în articulațiile sale principale.

Gîndirea etică teologică, — scrie autorul — se dezvoltă în țările socialiste est-europene în spiritul Ortodoxiei. Și în gîndirea aceasta sesizăm trăsături caracteristice comune ce pot fi sintetizate în următoarele puncte: 1) bază biblică; 2) considerarea spiritului literaturii patristice; 3) principiul ecleziologic; 4) înțelegere pentru trebuințele și cerințele timpului nou; 5) utilizarea realizărilor eticii filozofice și teolo-gice de astăzi de pretutindeni. În ce privește principiul ecleziologic, teologii orto-docși au ținut seama totdeauna de el, fiindcă apartenența la Biserică este privită drept premisă indispensabilă pentru orice lucrare teologică ortodoxă.

De aici, se desprinde și faptul că în Biserica Ortodoxă nu există varietatea de sisteme etice întîlnită în Apus. Varietatea în expunerea problemelor morale privește în Ortodoxie, îndeosebi, felul argumentării și sistematizării materialului și nu deo-sebiri de idei și de concluzii. În general, putem spune că morala ortodoxă urmărește să prezinte o expunere sistematică și fundamentată a învățaturii creștine despre mo-ralitate, analizînd temeiurile ei naturale în lumina experienței, a rațiunii critice și

a revelației divine, expunând principiile morale și idealul moral al învățaturii lui Hristos, arătând calea spre desăvârșirea morală creștină și virtuțile individuale și sociale necesare în acest scop.

Obiectivele fundamentale ale moralei ortodoxe pot fi redată în următoarele puncte:

1. Lămurirea temeiurilor psihologice și antropologice, pe care clădește moralitatea naturală, ca și cea creștină, adică a oferi cunoștințe despre om ca persoană spirituală morală, care din fire tinde după binele moral, despre om, ca chipul lui Dumnezeu, întunecat în el prin păcat, dar restabilit prin jertfa de pe cruce a lui Hristos și sfințit prin harul Duhului Sfânt. Această primă misiune a moralei ortodoxe poate fi numită antropologică, în mare măsură identificându-se ea cu antropologia ortodoxă.

2. Expunerea, fundamentarea și sistematizarea valorilor morale ca expresii ale voinței lui Dumnezeu, precum și a datoriei individuale și sociale ale creștinului, derivate din ele;

3. Prezentarea principiului moral al iubirii, al poruncii celei noi (Ioan XIII, 34; XV, 12; Matei V, 43) arătând toate datorii morale, individuale și sociale;

4. Virtutea cuprinsă în ea și derivată din ea. Prezentarea idealului moral întrupat în persoana divin-umană desăvârșită a lui Iisus Hristos, arătând valoarea și frumusețea sa morală și felul cum se realizează în existența istorică a Bisericii lui Hristos, sub influența condițiilor schimbătoare ale vieții umane materiale, sociale, culturale etc.

5. Urmărirea dezvoltării și creșterii vieții morale creștine sub aspect individual și social;

6. Expunerea învățaturii ortodoxe despre societate și structurile și formațiunile sociale în legătură cu idealul moral creștin, arătând și felul în care morala creștină poate contribui la înlăturarea sclaviei și exploatării, a nedreptății sociale și oprimmării, a lichidării colonialismului, la înlăturarea războiului și la asigurarea unei păci drepte și durabile pe întreg mapamondul. Această misiune a moralei ortodoxe are caracter sociologic și ea și este tratată de sociologia creștină. Pe când în trecut era cultivată în primul rând morala individuală, acum se dă atenție deosebită moralei sociale.

7. Expunerea principiilor și valorilor morale ale creștinismului și al idealului moral al evangheliei nu numai în relația și motivarea lor logică și sistematică, ci și în lumina și perspectivă istorică, arătând cum s-a realizat concret acest ideal în istoria creștinătății.

8. Prezentarea cuprinsului pozitiv și a valabilității obiective a principiilor și valorilor morale ale creștinismului în felul ca să se desprindă limpede frumusețea și utilitatea lor. Această datorie a moralei ortodoxe are, evident, caracter imanent apologetic și ea este importantă atât pentru caracterul ei imperativ (I Petru III, 15) cât și pentru frumusețea ideilor sale. Dar aceste obiective ale moralei ortodoxe — scrie autorul — au fost cam neglijate pînă acum. De fapt însă, schimbarea permanentă a condițiilor de viață individuală și socială de azi, nici nu îngăduie, altceva decît o continuă preocupare de ele, integrându-le în contextul vremii.

Autorul trece apoi la prezentarea situației actuale a teologiei morale ortodoxe în țările menționate.

Astfel, în *Uniunea Sovietică*, T. Popov, profesor de teologie morală la Academia Duhovnicească din Leningrad, a indicat felul orientării de azi a gândirii morale ortodoxe și anume, în studiul său «Teologia morală și datorii ei prezente» («Jurnalul Patriarhiei din Moscova, 2/1958»), accentuînd că în cererile etice trebuie să fie neapărat prezent principiul revelației divine. Acesta cuprinde temeiul învățaturii morale care este de o parte, o noțiune teoretică, de altă parte și practică. Teologia morală este adică, o disciplină cu două aspecte — ca disciplină teoretică se ocupă de temeiurile și principiile moralității, iar ca disciplină practică se ocupă de formele și felurile moralității realizate în viață, precum și de datorii creștinilor ortodocși. Popov mai arată că în trecut, teologia morală ortodoxă rusă nu s-a prea ocupat de problema socială, fiind interesată în primul rînd de mîntuirea individuală. Acestui concept i s-a opus cu tot dreptul afirmația că viața personală a omului nu poate fi separată de viața socială. Se subliniază că Evanghelia cuprinde concepte care sînt în relații nemijlocite cu viața socială: căsătoria, familia, munca ș.a. Omul nu-i chemat să trăiască doar într-un cerc numai religios, ci și în familie, în societate, în stat, dar totdeauna se cuvine să se manifeste ca ființă morală. În ultimele decenii însă, teolo-

gia morală rusă se ocupă intens de probleme sociale de actualitate: dreptate socială, muncă și exploatare, colonialism, rasism, război, pace — așa cum se desprinde din publicațiile de la Moscova: Revista Patriarhiei și din cele șase (apărute pînă acum) colecții de «Studii Teologice».

În Iugoslavia teologia morală este cultivată aproape exclusiv de profesorii de la facultatea teologică din Belgrad și anume pe bază biblică și pe tradiția teologiei ortodoxe, utilizînd și cercetările etice și filozofice din Apus. Activ este, îndeosebi, actualul profesor de teologie morală, Dr. Dimitrie Dimitrijevič care continuă activitatea Prof. Dr. Atanasie Popovici (Religie și Morală, Belgrad 1932; Legea morală, 1938) și Vladimir Maximovici («Cununa vieții»). Studiile morale ale Prof. Dimitrijevič se caracterizează prin prezentarea problemelor morale în lumina dogmatică, subliniindu-se totodată și însemnătatea lor ecumenică.

Din lucrarea sa «Teologia morală» (Belgrad, 1970), înțelegem liniile principale de orientare ale moralei ortodoxe sîrbe. Astfel se precizează că morala ortodoxă este disciplina teologică care se ocupă cu «binele și răul» pe temelii revelației divine, de o parte dînd mărturisire despre Dumnezeu, despre ființe și atitudinea Sa față de lume și om, iar pe de altă parte arătînd felul în care omul, urmînd pilda lui Dumnezeu și beneficiind de ajutorul Său, poate face binele. Deci, morala ortodoxă, definită de Prof. Dimitrijevič, este «Disciplina teologică care vorbește despre Dumnezeu și om din punct de vedere moral. Ea învață în ce se cuprinde bunătatea și cum ființa umană poate deveni bună și capabilă să săvîrșească fapte bune, avînd voia lui Dumnezeu drept principiu al moralității». Evident, principiul ecleziologic este considerat din plin. Unicul izvor al teologiei morale este revelația supranaturală cuprinsă în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, ceea ce arată că teologia morală face apel și la cuprinsul celorlalte discipline teologice. Se subliniază că morala ortodoxă n-are caracter individualist, fiindcă omul este destinat să trăiască în societate. În clar sens ortodox se tratează toate problemele teologiei morale: legea morală, libertatea voii, virtuțile ș. a.

Teologia morală ortodoxă din România — scrie autorul — ancorează într-o bogată moștenire teologică și se dezvoltă pe temelii unei neîntrerupte tradiții, caracterizîndu-se prin adîncime teologică, prin străduința după actualitate și manifestînd accentual interes social.

Și «moștenirea teologică bogată» de care menționează autorul, se adaptează sub raport moral — adăugăm noi, căci nu intră în cuprinsul titlului studiului prezent — prof. Dr. Emilian Voiuțchi, Arhiereu Dr. Atanasie Mironescu, Dr. D. Spănu, Dr. S. Ionescu, Val. Iordăchescu, C. Nazarie.

Sînt prezentate cele 11 volume «Apostolat social», «opera capitală a Prea Fericitului Patriarh Justinian», cu precizarea că «Apostolatul social este norma conducătoare în lucrarea Bisericii Ortodoxe Române», ceea ce arată limpede nota dominantă în studiile de teologie morală de la noi. Autorul se ocupă apoi de aproape de lucrările înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Ardealului, Dr. Nicolae Mladin, fost profesor de teologie morală, analizîndu-i elogios îndeosebi lucrarea «Studii de Teologie morală» (Sibiu, 1969) caracterizînd-o drept «prețioasă contribuție în domeniul teologiei ortodoxe». Sînt menționate toate problemele tratate în cele două părți ale lucrării: 1) Probleme de morală socială; 2) Probleme de morală generală și socială. În linii generale este cuprinsă aici aproape toată aria teologiei morale ortodoxe, caracterizată la înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae prin subliniat «hristocentrism» în autentic spirit ortodox.

Cu accent deosebit e prezentat studiul înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Dr. Iustin Moiescu, «Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii» («Studii Teologice» 3—4/1953). Un studiu complet despre misiunea Bisericii în slujirea lumii este amintit ca semnăt de Prea Sfințitul Episcop Vicoar Patriarhal, Dr. Antonie Plămădeală, avînd titlul «Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție și în teologia contemporană» (București, 1972).

Menționat este și studiul regretatului Arhiereu Vicoar Mitropolitan, Irineu Crăciunăș: «Fericirii făcătorii de pace» (Mitropolia Moldovei și Sucevei, 3—4/1958).

Apoi este inclusă o serie bogată de studii și articole de conținut moral — nu toate însă — și care tratează probleme morale, îndeosebi de actualitate, apărute în revistele noastre de profesorii: O. Bucevschi, C. Pavel, I. Zăgorean, D. Stăniloae, P. Rezuș, N. Chițescu, I. Coman, M. Chialda, Em. Vasilescu, D. Belu, Gr. Marcu, N. Nicolaescu, Șt. Slevoacă.

Expunerea moralei ortodoxe ca disciplină de studii a început în Bulgaria — notează autorul — abia după înființarea Facultății de Teologie de la Sofia (1923), transformată în 1950 în «Academia Duhovnicească». Prof. G. Stefanov Pachev este cel care a pus baza expunerii sistematice a problemelor morale creștine ortodoxe în limba bulgară. Din condeiul său au ieșit o serie de valoroase monografii și studii morale ca: «Învățătura morală a lui Hristos», Sofia, 1932; «Ideea mântuirii și aspectul ei moral», 1931; «Slujirea aproapelui» — principiu al «vieții creștine», 1956; apoi despre «Fundamentul moral al societății», despre «bunurile materiale» ș.a. Pachev este și autorul unui manual de teologie morală.

Astăzi lucrează la Sofia în domeniul teologiei morale Prof. Dr. I. Pantičowski. Cercetările sale morale se dezvoltă în patru direcții: 1) Cercetări care se ocupă de problemele introductive în teologia morală. Astfel, în «Introducere în teologia morală» (1958) sînt tratate următoarele probleme: ființa religiei și a moralității, premisele morale ale religiei, morala autonomă, valoarea morală a religiei. Lucrarea «Metodologia teologiei morale» (1962) se ocupă de obiectul și misiunea teologiei morale, raportul dintre etica creștină și etica filozofică, raportul dintre etica creștină și dogmatica, izvoarele, metoda și principiul sistematizării și împărțirii teologiei morale, originalitatea moralei lui Iisus, istoria și însemnătatea teologiei morale. O serie de lucrări se ocupă de antinomiile dintre etică și religie (vezi rev. «Mitropolia Olteniei» 9—10/1957; 7—8/1958). 2) Cercetarea principiilor de bază ale moralei creștine. Aici lucrarea «Etica iubirii creștine. Genealogie și axiologie creștină» (Niș, 1973) are valoare centrală. Aceluiași context de idei aparține și opera «Personalitatea lui Iisus Hristos» (Niș, 1969). 3) Cercetarea unor probleme actuale de caracter moral educativ și sociologic. Lucrarea «Viața și fericirea în lumina creștină» (Sofia, 1957), tratează despre valoarea vieții umane și despre religia creștină ca izvor de bucurie și fericire. Se lămuresc o serie de valori religioase, morale, estetice, sociale, intelectuale ca: libertatea, demnitate, fericire, pace premisă pentru viață și fericire, adevărul — izvor de bucurii și fericire, iubirea — izvorul fericirii celei mai înalte, străduința după progres și desăvîrșire, frumusețea morală și puterea familiei creștine (cu familia se ocupă o serie de studii), însemnătatea conștiinței, valoarea creștină a muncii ș.a. 4) Studii privind principiile creștine morale și sociale în viața credincioșilor ortodocși bulgari.

Activitatea prof. I. Pantičowski în domeniul teologiei morale ortodoxe este foarte bogată și variată, cuprinzînd întreg domeniul disciplinei. Lucrările sale se caracterizează prin claritate de stil, adîncime teologică și filozofică, precizare în definirea noțiunilor și logică în expunerea conținutului tratat, totul în spirit ortodox.

Studiul acesta al Prof. Dr. I. Pantičowski trebuie, fără rezerve, menționat cu apreciere subliniată, fiindcă prezintă o imagine clară a preocupărilor teologiei morale ortodoxe de azi în țările menționate.

Prof. O. BUCEVSKI

NOTE BIBLIOGRAFICE

Răzvan Theodorescu, *Artă și societate în Țara Românească a vechii al XIV-lea*, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. I, 1972, p. 3—35.

Problema privind originile culturii și, implicit ale artei noastre vechi, apariția primelor preocupări estetice și evoluția lor pînă la culmile creației artistice medievale românești din al XV-lea secol, au constituit o preocupare mai veche a autorului. În studiul de față, pentru mai buna ilustrare a împrejurărilor

lor sociale și politice în care s-a dezvoltat arta secolului al XIV-lea a fost ales ca exemplu Țara Românească — prima creație statală propriu-zisă din istoria noastră medievală, principat cu multiple legături tradiționale cu lumea dintre Carpați și Dunăre, cu ținuturile bizantine și balcanice.

Studiind evoluția societății românești, a artei (și în primul rând a arhitecturii ecleziastice) din această regiune din perioada anilor 1300—1400, autorul descifrează trei etape, caracteristice prin înclinația gustului estetic către influențele succesive de artă din țările vecine. O primă etapă — a doua jumătate a secolului al XIII-lea și primele trei sau patru decenii ale secolului al XIV-lea — corespunde cristalizării feudalității laice nord-dunărene. Este perioada în care urmele de arhitectură poartă amprenta influențelor arhitecturii bulgare — expresie a relațiilor politice și ecleziastice cu lumea bulgară. Aceasta este cazul bisericii, recent descoperite, sub lăcașul din secolul al XIV-lea cu hramul Sfântul Nicolae de la Argeș (Argeș I) ce prezintă multe analogii la Nicopole, Dolna Kamernica, Sapareva Banja și se încadrează deci în evoluția sud-dunăreană a bisericii cruciforme din secolele al XII-lea — al XIV-lea. În această categorie intră și biserica Sînicioară, al cărui plan dreptunghiular și parament o înrudesc cu capelele din Severin, dar ale cărei detalii constructiv-arhitectonice o apropie mult de arta bulgară a secolelor al XIII-lea — al XIV-lea. A doua etapă este reprezentată de cristalizarea feudalității ecleziastice-consecutivă cu cristalizarea feudalității laice, proces plasat între cca. 1340 — cca. 1370. Acum au apărut la Argeș și Severin mitropolii cu demnitari și clerici bizantini. Singura construcție cunoscută din această perioadă în Valahia este — după părerea autorului — monumentul de cult al unei mitropolii, biserica Sfântul Nicolae de la Argeș, datată între 1340—1350. Proportțiile construcției, neobișnuite pînă atunci, planul și structura cît și prezența aici, în ultimii ani ai secolului al XIV-lea, a moaștelor Sfintei Filoteia demonstrează că aici a fost lăcașul unei mitropolii și nu o capelă domnească. Au fost observate numeroase analogii între arhitectura bisericii Sfântul Nicolae din Argeș și biserica Sfinții Apostoli din Salonic — fapt ce pare explicabil dacă se are în vedere frecvența legături-

lor noului stat dintre Carpați și Dunăre cu Constantinopolul, precum și recunoașterea patriarhală a mitropolitului Țării Românești. Cea de a treia perioadă de evoluție artistică și socială în Țara Românească este aceea a cristalizării definitive a monahismului. În secolul al XIV-lea, pe baza unor probabile înjghebări premergătoare, s-au statornicit la nordul Dunării de Jos primele întocmiri de viață monahală, organizate probabil după modele existente deja la sud de Dunăre.

Cristalizarea acestui monahism local a devenit evidentă la sud de Carpați în perioada anilor 1300—1400, perioadă în care apar primele grupări călugărești mai importante și cînd acestea se constituie temeinic economic și spiritual. Tot acum au apărut și primele monumente de cult ale unor așezăminte mînăstirești datate cu certitudine. Climatul spiritual, comun mînăstirilor din Oltenia și Muntenia (Vodița, Tismania, Cotmeana, Cozia), din Serbia și de la Muntele Athos, este studiat din punct de vedere artistic, în diferite piese de artă somptuară liturgică, în fresce etc. Se face totodată și o amplă analiză a planurilor de biserică și funcțiile lor. Autorul menționează și corespondențele cronologice și regionale ale procesului cristalizării urbane și ale apariției monumentelor de cult ale comunităților urbane — la Cimpulung, Severin, Argeș, Tîrgoviște și Rimnicul-Vîlcea. Nu este omis nici aspectul internațional al acestui climat de civilizație și de artă de la Dunărea de Jos din secolul al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea — epocă caracterizată printr-o multitudine de relații politice, economice și religioase între Orientul bizantino-balcanic și Occident. Urmele acestor relații asupra artelor sînt evidențiate în sculpturile funerare, costumele boierești, bijuterii, monezi etc. Cu evocarea succintă a acestui aspect autorul încheie încercarea sa de a stabili un raport foarte precis între evoluția societății și evoluția artei în Țara Românească — primul stat român medieval — în timpul primului său secol de existență.

Sorin Ulea, *Originea și semnificația ideologică a picturii exterioare moldovenești (II)*, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. I, 1972, p. 37—54.

În prima parte a acestui studiu — analizînd scenele: *Aseziul Constantinopolului, Imnul Acatist, Arborele lui Ieseu, Judecata de apoi* și *Marea rugăciune* a absidelor din pictura exterioară din timpul lui Petru Rareș — autorul conchide că pictura exterioară a bi-

sericilor din vremea lui Petru Rareș a fost creată cînd țara era sub permanentă amenințare a invaziei puterii turcești ajunsă la apogeu sub Soliman Magnificul. Pictura avea acum rolul unei mari invocații către Mintuito-
rul să ocrotească pe moldoveni de dușmani și să pedepsească pe turcii cotoptori.

Cea de a doua parte a studiului este dedicată unor teme secundare dintre care se disting, prin importanța lor, vămile văzduhului, Geneza și Parabola fiului risipitor. Vămile văzduhului — cea mai importantă dintre temele secundare — este, așa cum sublinia Paul Henry — «o creație moldovenească, un produs al folclorului românesc». Toate cele trei teme aveau după părerea autorului un mesaj puternic: «rugăciunea pentru victoria împotriva vrăjmașilor țării». Temele mai aveau însă și un substrat social: denunțarea cămătăriei și a nedreptăților (Vămile), condamnarea publică a forțelor centrifuge din statul moldovean, apologia unității (Zăpislui lui Adam, Parabola fiului risipitor). Celelalte teme secundare sînt diferite de la un monument la altul, în raport cu accentele urmărite de autorii ansamblului. În ilustrarea acestor afirmații autorul prezintă programul picturilor exterioare de la Probota, Humor, Arbore, Voroneț unde viețile sfinților (în special sfinții Gheorghe și Nicolae) sînt zugrăvite simbolic: exprimarea rugăciunii poporului pentru victorie. Asemenea scene nu erau prezente la bisericile domnești ori boierești — susține cercetătorul Sorin Ulea. Din prezentarea

acestor teme mai importante ale picturii exterioare de pe fațadele bisericilor din timpul lui Petru Rareș se conchide că orientarea morală și spirituală a înaltei ierarhii bisericești din vremea lui Rareș, se îndrepta către un program iconografic combativ și, era pusă în slujba luptei de apărare a țării. Chiar și spațiile rămase libere au fost umplute cu scene din viața apostolilor, adică a acelor oameni care «au evanghelizat lumea aruncîndu-se cu curaj în valurile vieții».

Prin urmare — conchide autorul — dacă pictura interioară a bisericilor și-a îndeplinit în continuare rolul de pregătire morală și spirituală a credincioșilor, pictura exterioară, avînd ca punct de plecare aceeași taină liturgică a interiorului și rămînd sub apărarea ei, a fost imaginată ca o rugăciune pentru salvarea țării. «Cu aceasta, domnia lui Rareș a conferit edificului religios o unitate dialectică, pe care nu o avusese nicăieri și niciodată pînă atunci în istoria milenară a ortodoxiei și dacă avem în vedere dorința moldovenilor de a-i învinge pe turci, vom înțelege influența psihică a picturilor exterioare ce zugrăveau turcii doborîți de săgețile românești ori tătari în fața tronului Judecății.

Vasile Boroneanț, *Noi date despre cele mai vechi manifestări de artă plastică pe teritoriul României*, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. I. 1972, p. 109—116.

Studiul are ca bază valoroasele descoperiri de la Cuina Turcului și Veterani, comuna Plașevița, satul Dubova, Ostrovul Banului-Gura Văii, Schela Cladovei-Turnu Severin, Icoana și Răzvrata, comuna Ogradena din județul Mehedinți, făcute cu prilejul lucrărilor de construire a hidrocentralei și sistemului de navigație de la Porțile de Fier. Materialele scoase la iveală — obiecte de corn, os sau colți de mistreț, împodobite cu motive geometrice — aparțin culturii materiale epipaleolitice romanelliene (cultura romanelliană este o denumire ce provine de la localitatea Romanell-Italia unde au fost descoperite materiale specifice). Inventarul cultural este în două straturi: stratul I ± 120 î. e. n. și stratul II ± 200 î. e. n. Cele mai vechi dintre aceste obiecte, provenind de la primele straturi de locuire de la Cuina Turcului, sînt decorate de linii în meandre și zigzag și triunghi, și pot fi atribuite de la sfîrșitul paleoliticului superior. În al doilea strat de locuințe, meandrele dispar iar motivele decorative au o expresie mai individualizată și mai simplă. Banda (simplă ori hașurată) și unghiurile (sim-

ple ori hașurate) aparțin artei epipaleolitice. Motivele ornamentale din acest al doilea strat — de la Cuina Turcului — cultura romanelli-ană — persistă de-a lungul a trei etape de civilizație la Schela-Cladova. Inventarul prezent este caracteristic perioadei postglaciare, perioada de trecere de la arta naturalistă din paleoliticul superior la schematismul tot mai accentuat al figurilor. În cadrul aceluiași manifestări ale gustului artistic intră și vopsirea cu ocră roșu a unor pietre de riu, a unor piese de silex.

Toate aceste descoperiri se apropie, din punct de vedere al concepției și al armoniei de cele de la Grotta Maritza, Grotta Pale-sini, Barma Grande și adăpostul Romito. Pentru piesele descoperite la Cuina Turcului (al II-lea strat de locuire) și la Schela Cladova și Ostrovul Banului este evidentă continuarea tradiției artei epipaleolitice pînă în apropierea neoliticului.

Cercetătorul mai menționează un fapt: motivele ornamentale din cultura Schela Cladova și concepția lor de redare în registre sînt

prezente și pe ceramica neoliticului vechi de tip Starcevo-Criș. Motivele sînt și la alte culturi din această parte a Europei. De aici s-ar putea conchide că «artiștii» neoliticului

vechi au transpus pe lut motivația și concepția ornamentală de pe obiectele de os și corn, transmisă prin intermediul «artei mobiliare».

Vasile Drăguș, Date noi cu privire la picturile murale medievale din Transilvania, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. 1, 1972, p. 116—122.

Studiul se înscrie pe linia activității de reevaluare și reconsiderare a fondului de picturi murale transilvănene în scopul unei mai bune interpretări stilistice și cronologice. Reținem din aceste date pe cele referitoare la picturile murale ale bisericii din Bistrița. Din vechiul lor ansamblu se mai pot distinge resturile a cinci scene: — 1) *Pigura unui rege cu aureolă de sfînt*; 2) *Un rest din Închinarea magilor* — pe latura de est a navei sudice; — 3) *Arhanghelul Mihail cu*

balanța; 4) *Arhanghelul Mihail străpungînd cu lancea balaurul*; 5) *Tablou votiv* — pe peretele sudic al corului. Spre deosebire de picturile murale de la Ațel și Cricău, imaginile de la Bistrița «sînt singurul exemplu cunoscut pînă acum în Transilvania de picturi murale, mai bine păstrate» din decorația interioară a unei sacristii. Studiarea lor atentă și comparativă permite o datare spre sfîrșitul secolului al XIV-lea și chiar la începutul secolului următor.

Ioana Cristache Panait, Contribuții la cunoașterea picturii bîndățene din bisericile de lemn de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. 1, 1972, p. 122—128.

Păstrată în proporție destul de redusă, pictura bîndățeană dezvăluie talentele artistice autentice ale realizatorilor lor. Pictorii țărani au transpus în operele lor viața satelor din care proveneau. Sînt impresionante în acest sens resturile de picturi de la Povirgina: tabloul votiv, scenele «Silesc pe Hristos să ducă crucea», «Hristos răstignit de tilhari» — opere ale zugravului Gheorghe Diaconovici, cel dintîi portretist de țărani români bîndățeni. Același artist, alături de zugravul Ștefan Popovici, a realizat, un an mai tîrziu, 1783, și pictura bisericii din satul Bătești.

La fel de prețioase sînt picturile bisericii de lemn, Sfinții Apostoli din satul Zoț — operă realizată de Teodor zugravul și Atanasie din Lugoj în anul 1781. Grupul aceluiași artist a făcut — aproape identic — catapetesmele

bisericilor din Sartăș (în 1780), valea Largă (în 1782) și Brăzești (în 1784).

Originalitatea povestirii, armonia culorilor, gingășia portretelor feminine și specificul decorației picturilor bisericii din Dubești dezvăluie talentul unui alt pictor rămas anonim.

Impresionantă prin frumusețea sa este și pictura bisericii de lemn din Curtea, realizarea a lui «Petru zugravul, 1806».

Pictura bisericii din Poieni a fost lucrată, potrivit inscripției, de zugravul «Peter Nicolici moler», în 1812. Realizată cu mult talent, această pictură poartă totodată un adevărat mesaj social și cultural-artistice, peste vreme.

Cercetătoarea atrage atenția și asupra citorva icoane păstrate în bisericile de lemn din Banat: icoana Sfinților Nicolae de la biserică din Julița, cele trei icoane împărătești de la Roșia Nouă, icoanele împărătești de la Lucrăreț, Zoț și Curtea.

Ion Pogorilovschi, Despre ansamblul de la Tîrgu-Jiu: treizeci de «clepsidre suprapuse», în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. 1, 1972, p. 134—138.

Autorul studiului pornește de la o fotografie din ziarul *Gorjanul*, din perioada muncii lui Brîncuși la Tîrgu-Jiu, ce reproducea *Coloana*. Spre deosebire de *Coloana* înălțată la Tîrgu-Jiu cu 1/2 +15 1/2 elemente rombo-

edre, cea din *Gorjanul* avea 1/2+29 1/2 elemente. Cercetătorul consideră că fotografia reproducea de fapt macheta *Coloanei* așa cum a vrut sculptorul să o realizeze: mai zveltă și mai demnă în cinstirea eroilor de

pe Jiu. Argumentînd această intenție a artistului din punct de vedere matematic și estetic, cercetătorul consideră că astfel își găsește acreditarea și afirmația lui V. G. Paleolog (prieten al lui Brîncuși) privind preocuparea sculptorului pentru o coloană de două ori mai înaltă.

Cercetătorul susține totodată că Brîncuși aducea în țară fotografia machetei *Porții sărutului* și încă una — reprodusă în *Gorjanul* — a *Coloanei*. Proiectată la Paris în jurul anului 1935, *Coloana* din *Gorjanul* era de fapt triplarea *arhetipului* de la Voulangis (1/2 +9 1/2). Fotografia machetă ar fi fost realizată de Brîncuși printr-un ingenios sistem de

«supraetajare» a trei tăieturi din fotografii ale *Coloanei* franceze. Dacă s-ar fi realizat cu 30 de elemente de formă pătrată, coloana destinată *Monumentului comemorativ* ar fi corespuns pe *verticală* cu înșiruirea *orizontală* a celor 30 elemente de la *Aleea scaunelor*. Această corespondență conduce la concluzia că *Aleea* exista, în proiectul sculptorului, din perioada conceperii *Coloanei înfînitului*. Cel ce ar fi plecat, recules, de la *Masa tăcerii* pe *Calea sufletelor* ar fi găsit la capătul aleii cei treizeci de stâlpi primari (simboluri umane) proiectați, ca număr, cît mai sus, în *Coloană*.

Dr. Micu Marcu, În legătură cu o greșită ipoteză, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», tomul 19, nr. 1, 1972, p. 139—140.

Studiul are în centru discuțiile ce le-ar fi avut Brîncuși în perioada elaborării complexului de la Tîrgu-Jiu. Enoriașii orașului Tîrgu-Jiu au hotărît ridicarea unui monument în memoria erorilor neamului — biserica cu hramul Sfinților Petru și Pavel (1937).

Prieten cu Brîncuși, dr. Micu Marcu susține, de la bun început, că în momentul conceperii ansamblului gorjan, sculptorul inclu-

sese în el și biserica—declarată ulterior monument istoric. Deși prilejurile au fost numeroase, Brîncuși n-a fost auzit niciodată, de autorul studiului, spunînd că biserica ar fi un obstacol în calea axei *Masă-Poartă-Coloană*. Introducînd lăcașul în monumentalul ansamblu sculptorul «s-a gîndit poate ca biserica să servească drept pivot al lucrărilor sale spre *Coloană*, spre nemurire, spre înfînit».

Carmen Laura Dumitrescu, Pictura secolului al XVI-lea de la bolnița Mîndștirii Bistrița-Vîlcea, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», nr. 2, 1972, p. 179—194.

Din renumita ctitorie de la Bistrița-Vîlcea, a familiei Craioveștilor, a mai rezistat vicisitudinilor timpului numai bolnița mîndștirii.

După o prezentare succintă a fiecăruia din elementele componente — altar, naos și pridvor deschis (total doi m lungime la exterior) cercetătoarea se oprește îndeosebi asupra picturii.

O primă problemă este aceea a datării — începutul secolului al XVI-lea — stabilită de Ion Donat, dar nerespectată ulterior de istoriografe. Pornind de la această dată, studiind temeinic tabloul votiv și inscripția sa — cercetătoarea Carmen Laura Dumitrescu restrînge mai mult limita de timp: pictura a fost făcută în intervalul 1520—1624, adică imediat după intrarea lui Barbu Craiovescu în monahism și înaintea morții sale (1522 ori 1525).

În continuare este prezentat programul iconografic adecvat micilor dimensiuni interioare ale bolniței. Prezența în acest program a scenelor (16) din viața Sfințului Ioan Botezătorul — deși nu acesta era hramul—se ex-

plică prin atenția dată de ctitor, călugărul Pahomie, «întemeietorul» vieții ascetice. Din același motiv, în registrul inferior al naosului (cu excepția peretelui de vest) sînt pictați sfinți întemeietori ai vieții monastice (de la Sava al Ierusalimului, Antonie cel Mare, Pahomie la Atanasie al Athosului și Grigorie Decapolitul). Sfinții mucenici, «luptătorii» obișnuiți din programul naosului, sînt aici absenți. În prim plan se află, în schimb, călugării ce au ales calea isihastă, postul, rugăciunea și exercițiile ascetice care duc la contemplarea «luminii Thaborului». «Lumina thaborică» este chiar hramul bisericii. Toate acestea demonstrează o dată mai mult, că pictura bolniței a fost realizată de un călugăr — cunoscător al mesajului ideologic — pentru călugări.

Intrucît bolnița nu are pronaos, scenele cuvenite acestei încăperi sînt în naos. «Din programul pronaosului s-a preluat ciclul vieții unui sfînt ce deosebite legat de viața ascetică (Ioan Botezătorul), sfinții călugări și

anahoreți și ilustrarea hramului (Schimbarea la față)». În bolta pridvorului au fost zugrăvite scene din viața și patimile lui Iisus.

Deși spațiul este restrâns, ansamblul este unitar din punct de vedere stilistic și de o înaltă ținută artistică. «Ansamblul pictat de la bolnița Bistriței este cel mai vechi dintre puținele păstrate din veacul al XVI-lea în Țara Românească și el înnoadă pentru noi firul unei tradiții ale cărei mărturii din veacul al XIV-lea au rămas numai la Sfântul Nicolae Domnesc-Argeș și în pronaosul Co-

ziei». Comparată cu celelalte monumente pictate din aceeași perioadă din Țara Românească, pictura de la Bistrița nu prezintă analogii care să permită o identificare a meșterului de la bolniță. Pictorul (anonim) ales de ctitorul Barbu Cralovescu pentru decorarea bolniței Minăstirii Bistrița «se dovedește a fi format în tradiția picturii paleogetirzii, în pragul momentului în care începeau să pătrundă în Grecia și Balcani elementele stilului vehiculat de pictorii cretani de i-

Eugenia Greceanu, *Pătrunderea influențelor de tradiție bizantină în arhitectura bisericilor românești de zid din Transilvania (până la sfârșitul veacului al XVII-lea)*, în «Studii și cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», nr. 2, 1972, p. 195—221.

Arhitectura românească de zid din Transilvania, cea mai veche din întreaga țară, a apărut și s-a dezvoltat în secolele al XIII-lea — al XIV-lea sub influența elementelor romano-gotice. Treptat are loc apariția elementelor de tradiție bizantină — fenomen ce culminează în secolul al XVIII-lea cu școlile de arhitectură din Țara Birsel, Țara Făgărașului și Mărginimea Sibiului. Un rol important în evoluția acestei arhitecturi l-au avut lăcașurile de cult apărute aici ca expresie a acțiunilor de sprijinire de domni și boieri din Moldova și Țara Românească a Bisericii ortodoxe din Transilvania.

Din aceste lăcașuri multe au dispărut. Reconstituirea fenomenului de pătrundere a influențelor de tradiție bizantină în Transilvania se face, ca urmare, pe baza unui material redus și pe baza datelor documentare existente.

În șirul influențelor bizantine în arhitectura locală a Țării Românești și Transilvaniei primul loc îl ocupă biserica Sfântul Nicolae din Hunedoara (1458) cu naos de tip cruce greacă înscrisă, dar absidă gotică (fig. 1). Sistemul de boltire are o rezolvare neobișnuită a ridicării turlei pe traveea centrală, de plan dreptunghiular. În faza actuală, exteriorul bisericii din Hunedoara este denaturat prin retezarea în formă de trapez a timpanelor laterale — inițial curbe.

Cercetătoarea înserează aici și biserica minăstirii Hodoș-Bodrog. Deși în Banat această biserică prezintă interes din punctul de vedere al studiului pentru că permite observarea transferului reciproc între cele două provincii. În ilustrarea acestui fapt sînt expuse succint particularitățile bisericii Hodoș-Bodrog, datată cu probabilitate în secolul al XV-lea.

În continuare este prezentată biserica Sfinții Arhangheli din Viștea de Jos, județul Brașov, datată probabil din secolul al XV-lea. Absida de tradiție bizantină de aici se întâlnește, pe la anul 1800, la biserica Adormirea Maicii Domnului din Comăna de Sus, jud. Brașov. Pe aceeași linie, dar mai îndepărtate de exemplele clasice, se înscrie biserica Nașterea Maicii Domnului din Gîrbovița, jud. Alba (fig. 8C).

Dacă cercetările arheologice vor confirma datarea ei în secolul al XVI-lea, biserica fostei minăstiri Geoagiu din satul Geoagiu de Sus, jud. Alba (fig. 9), «va putea fi considerată ca un monument-cheie pentru evoluția arhitecturii românești de tradiție bizantină din Transilvania». În acest fel s-ar putea explica și prezența calotei pe pendantivi, introdusă stînga în absida semicirculară, de natură romanică, de la biserica Nașterea Maicii Domnului din Galda de Jos, jud. Alba (fig. 12), apărută în documente în anul 1732.

În 1583, domnitorul Petru Cercel reconstruiește vechea biserică ortodoxă (către 1495) din Brașov, din cartierul român de la Schei. Deși naosul se păstrează parțial, ascămările structurale și decorative cu biserica domnească din Tirgoviște, construită de același domnitor, permite să se presupună că biserica din Brașov ar fi prezentat tipul de cruce greacă înscrisă în naos, precedat de exonartex cu arcade. Așezarea turnului clopotniță urmează tradiția locală. «Deși conservată fragmentar, biserica lui Petru Cercel și Aron Vodă din Schei Brașovului constituie — în stadiul actual al cercetărilor — principala verigă în filiația ctitorilor domnești din Transilvania veacului al XVII-lea» și numai pe baza ei poate fi elucidată și problema datei bisericii Sfinții Arhangheli din Ocna Si-

biului (ctitorie a domnitorului Mihai Viteazul, construită către 1600).

Elementele decorative de la Scheii Braşovului sînt, într-o formulă aproape identică, şi biserica zidită de Matei Basarab, în 1653, la Turnu Roşu-Porceşti, jud. Sibiu (fig. 18B). Din această ctitorie a lui Matei Basarab se mai păstrează doar naosul şi pronaosul, acoperite cu calote pe pandantivi. Ultima etapă de construcţie ce-l aduce o serie de transformări se încadrează între anii 1827—1828. Aceste

transformări, deşi au dăunat păstrării integrale a monumentului vechi, devin «o manifestare a conştiinţei unităţii naţionale a românilor, atribuind naosului treflat de la Porceşti o valoare istorică de netăgăduit».

Demonstrînd dezvoltarea arhitecturii de tradiţie bizantină în cele trei provincii româneşti, în contextul unor influenţe reciproce, studiu de faţă subliniază, o dată mai mult, unitatea naţională a românilor din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania.

Mihai Manolache, *Date noi privind activitatea pictorului Constantin Lecca la biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Braşovului*, în «Studii şi cercetări de istoria artei, Seria Artă plastică», nr. 2, 1972, p. 307—310.

Creaţie de culme, cu rol hotărîtor în orientarea arhitecturii din Ţara Românească, străvechea ctitorie voievodală — biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Braşovului, a atras atenţia multor cercetători. Studiul de faţă se opreşte asupra problemei picturii murale interioare şi a unor icoane — tratată sporadic, pînă acum, şi cu confuzii.

S-a susţinut, pînă acum, că pictura murală existentă azi la biserica Sfîntul Nicolae din Braşov, aparţine pictorilor Constantin Lecca şi Mişu Popp. Documentele arată însă că pictorul Mişu Popp (ajutat probabil de Constantin Lecca) a realizat pictura bisericii Sfînta Treime din Scheii Braşovului — de unde, probabil, s-au ivit confuzii.

În baza unor documente, necunoscute pînă acum, cercetătorul Mihai Manolache a identificat ca aparţinînd pictorului Constantin Lecca, pe lângă cele trei icoane pictate pe tablă de fier, încă şapte icoane pictate pe muşama. «O-

riginar din Braşov, pictorul Constantin Lecca a acceptat, în 1847, propunerea curatorilor bisericii din Scheii de a face *Cîna cea de taină*, *Spălarea picioarelor*, *Intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în Ierusalim*. Din punct de vedere artistic, cea mai realizată este *Cîna cea de taină*. Celelalte şapte icoane, pictate pe muşama, au fost identificate ca aparţinînd pictorului respectiv pe baza cercetării contractelor încheiate între biserică şi pictorul Constantin Lecca, şi au aparţinut timpiei. Aceste icoane (de formă dreptunghiulară) sînt: *Sfînta Treime*, *Naşterea lui Iisus Hristos*, *Tăierea împrejur Botezul*, *Schimbarea la faşă*, *Înălţarea şi Învierea*. Pe lângă aceste lucrări de pe timpie, pictorul Constantin Lecca a mai realizat la aceeaşi biserică (potrivit contractului menţionat) şi altele — necunoscute astăzi.

N. S.

ÎNȚU POMENEȘTE DOAMNE!*)

(Cor bărbătesc)

OMAGIU PREA SFINȚITULUI EPISCOP DR. ANTIM ANGELESCU

La împlinirea vârstei de 80 de ani

Pr. Radu Antofie

Andante

T.1. *p* În - tii po - me - neș - te, Doam - ne, pe prea sfin -

T.2. *p* În - tii po - me - neș - te Doam - ne, pe prea sfin -

B.1. *p* În - tii po - me - neș - te Doam - ne, pe prea sfin -

B.2. *p* În - tii po - me - neș - te Doam - ne, pe prea sfin -

mf și - tul E - pis - cop An - tim, în - tii po - me -

mf și - tul E - pis - cop An - tim, în - tii po - me -

mf și - tul E - pis - cop An - tim, în - tii po - me -

mf și - tul E - pis - cop An - tim,

neș - te, po - me - neș - te, Doam - ne, pe prea Sfin -

neș - te, po - me - neș - te, Doam - ne, pe prea Sfin -

neș - te, po - me - neș - te, Doam - ne, pe prea Sfin -

po - me - neș - te, Doam - ne, pe prea Sfin -

mp ți - tul An - tim, pe ca - re dă - ru - ieș

mp ți - tul An - tim, pe ca - re dă - ru - ieș

mp ți - tul An - tim, pe ca - re dă - ru - ieș

mp ți - tul An - tim, pe ca - re dă - ru - ieș

p te - l sfîn - te - lor ta - le bi - se - rici, în pă - ce, în

p te - l sfîn - te - lor ta - le bi - se - rici, în pă - ce, în

p te - l sfîn - te - lor ta - le bi - se - rici, în pă - ce, în

te - l sfîn - te - lor ta - le bi - se - rici,

treg, cin - stit, să - nă - tos și în - de - lung

treg, cin - stit, să - nă - tos și în - de - lung

treg, cin - stit, să - nă - tos și în - de - lung

cin - stit, să - nă - tos și în - de - lung

poco a poco cresc. e rall.

în - zi - lit, drept în - vă - țind cu - vin - tul a - de -

în - zi - lit, drept în - vă - țind cu - vin - tul a - de -

în - zi - lit, drept în - vă - țind cu - vin - tul a - de -

în - zi - lit, drept în - vă - țind cu - vin - tul a - de -

a tempo

vă - ru - lui Tău. A - li - lu - i

vă - ru - lui Tău. A - li - lu - i

vă - ru - lui Tău. A - li - lu - i

vă - ru - lui Tău. A - li - lu - i

mp *mf*
 a, a - li - lu - i - a, a - li -
 a, a - li - lu - i - a, a - li -
 a, a - li - lu - i - a, a - li -
 a, a - li -

f
 lu - ia, a - li - lu - i - a, Mă - ri - re Ți - e
 lu - ia, a - li - lu - i - a, Mă - ri - re Ți - e
 lu - ia, a - li - lu - i - a, Mă - ri - re Ți - e
 lu - ia, a - li - lu - i - a, Mă - ri - re Ți - e

rall.
 Doam - ne, mă - ri - re Ți - e!
 Doam - ne, mă - ri - re Ți - e!
 Doam - ne, mă - ri - re Ți - e!
 Doam - ne, mă - ri - re Ți - e!

DOAMNE AUZI GLASUL MEU

CONCERT ÎN STIL PSALTIC

Cor mixt și solo de tenor sau bariton

de Nicolae Lungu

Andante

Solo

S.

A.

T.

B.

p

mp

Doam - ne, a - uzi gla - sul

Doam - ne, Doam - ne, Doam - ne, a - uzi gla - sul

Doam - ne, Doam - ne, Doam - ne, a - uzi gla - sul

Doam - ne, Doam - ne, Doam - ne, a - uzi gla - sul

Doam - ne, Doam - ne, Doam - ne, a - uzi gla - sul

meu - As - cul - tă ru - gă - ciu - nea mea;

meu - As - cul - tă ru - gă - ciu - nea mea;

meu - As - cul - tă ru - gă - ciu - nea mea;

meu - As - cul - tă ru - gă - ciu - nea mea;

Nu ui - ta pe ro - bii Tăi în ne -

Nu ui - ta pe ro - bii Tăi în ne -

Nu ui - ta pe ro - bii Tăi în ne -

Nu ui - ta pe ro - bii Tăi în ne -

ca - zuri și ne - voi; Doam - ne, Doam - ne!

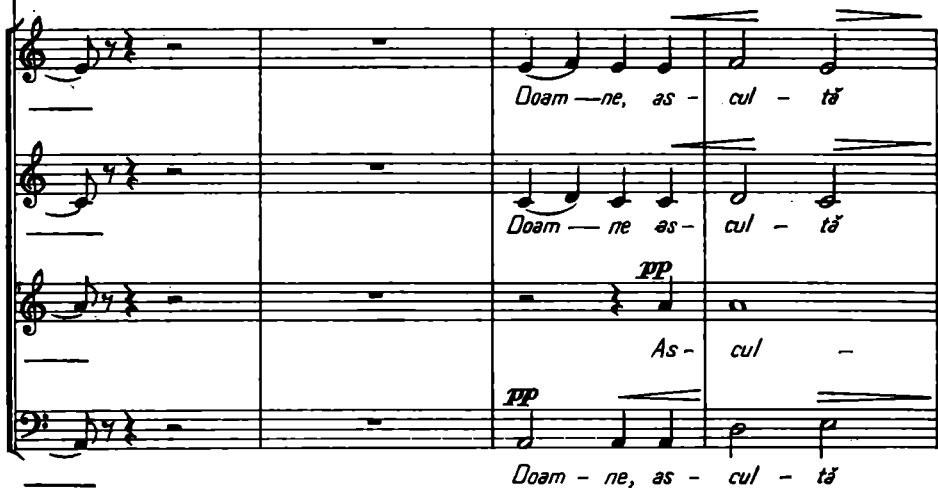
ca - zuri și ne - voi; Doam - ne Doam - ne!

ca - zuri și ne - voi; Doam - ne!

ca - zuri și ne - voi; Doam - ne!

Doam - ne, a - uzi gla - sul meu, as - cul - tă ru - gă

Doam - ne, as - cul - tă

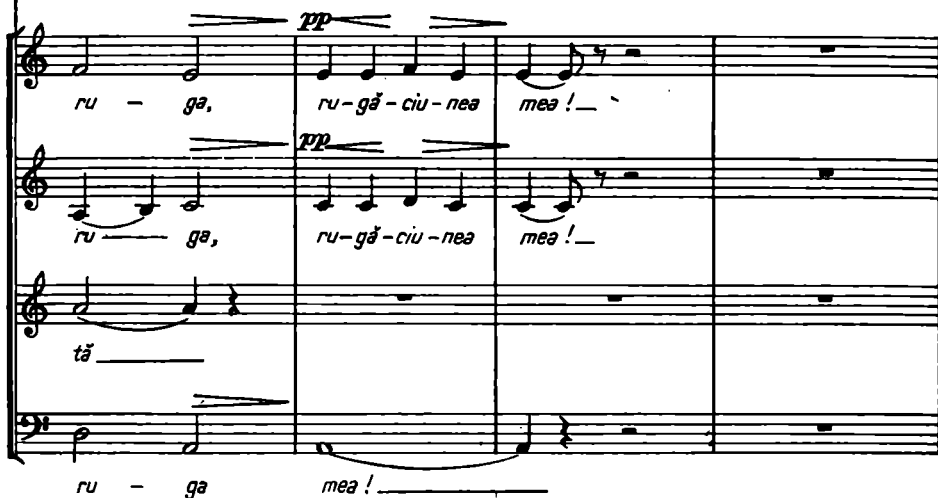
Doam - ne as - cul - tă

pp As - cul -

pp Doam - ne, as - cul - tă

ciu - nea mea Nu ui - ta pe ro - bii

pp ru - ga, ru - gă - ciu - nea mea!

pp ru - ga, ru - gă - ciu - nea mea!

tă

ru - ga mea!

VIII

poco rit.....

Tăi în ne — ca — zuri și — ne — voi!

pp Doam — ne!

pp Doam — ne!

pp Doam — ne!

a tempo
mp Doam — ne! Doam — ne!

mp Doam — ne! Doam — ne!

mp Doam — ne!

mp Doam — ne, Doam — ne,

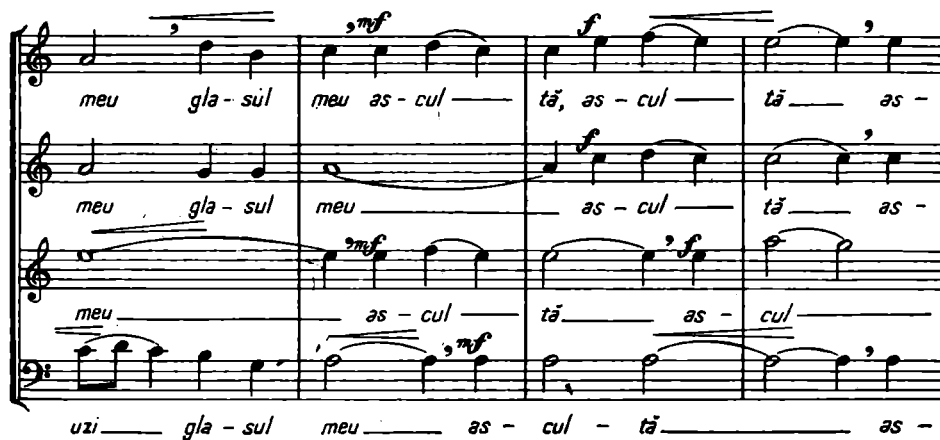
poco accel. *rit.* *a tempo*

Doam — ne, a — uzi gla — sul. Doam — ne, a — uzi gla — sul meu a — uzi gla — sul. Doam — ne, a — uzi gla — sul meu a — uzi, a — . Doam — ne a — uzi gla — sul meu — Doam — ne, a —

meu Doam — ne, a — uzi gla — sul. meu Doam — ne, a — uzi gla — sul. uzi gla — sul meu, a — uzi gla — sul. uzi gla — sul meu, Doam — ne a —

meu gla — sul meu as — cul — tă, as — cul — tă as — . meu gla — sul meu as — cul — tă as — . meu as — cul — tă as — cul — tă as — . uzi gla — sul meu as — cul — tă as —

cul - tă ru - gă — ciu — nea — mea ;
 cul - tă ru - gă - ciu - nea — mea ;
 tă ru - gă - ciu — nea — mea ;
 cul tă ru - gă — ciu — nea — mea ;

mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,

mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,
mf Nu ui - ta pe ro - bii Tăi pi - nă în sfir - șit,

p
 Nu ui - ta pe ro - biu Tăi pi - nă în sfîr -
p
 Nu ui - ta pi - nă în sfîr -
p
 Nu ui - ta pe ro - biu Tăi pi - nă în sfîr -
p
 Nu ui - ta pi - nă în sfîr -

mp
 Doam - ne a -
pp
 șit! Doam - ne! Doam - ne!
pp
 șit! Doam - ne! Doam - ne!
pp
 șit! Doam - ne!
pp
 șit! Doam - ne!

uzi — gla — sul meu! *p* Doam — ne, a —

p Doam — ne! Doam — ne!

p Doam — ne! Doam — ne!

pp Doam — ne!

rall. uzi — gla — sul meu! Doam — ne!

pp Doam — ne!

pp Doam — ne!

**TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI**

41.630

<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsino.ro>